ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1

DIMANCHE
1er SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹԻՒ 97

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.041 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.041

ՆԵՐՔԻՆ ՆՈՐ ԲՆԱՆԿԱՐԸ

LE NOUVEAU PAYSAGE INTÉRIEUR

ՍԵՄԻՆԱՐԸ

Անցեալ Մայիս 17 եւ 18-ին Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենար Ներքին Նոր Բնանկարը (Le Nouveau Paysage Intérieur) ընդհանուր խորագիրը կրող սեմինար մը: Սեմինարին նիւթը կը վերաբերէր վերջին 10 տարիներու ընթացքին հայութիւնը յուզող հարցերուն, ի մասնաւորի զինեալ գործողութեանց, բրտութեան, ինչպէս նաեւ, անուղղակիօրէն ցեղասպանութեան: Վերլուծողական եւ վիճաբանական այս հանդիպումին իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին իրենց աշխատանքներով ֆրանսահայ գաղութին մերթ ծանօթ մերթ անծանօթ մտաւորականներ եւ համալսարանականներ. Ժ. Ալթունեան, փրոֆ. Տ. Գույումճեան, Տոքթ. Վ. Եղիշէեան, Հ. Փիրալեան, Մ. Նշանեան, Լիլիան Տարօնեան, Ժ. Փերիկօ, Պ. Սագայեան, եւայլն: Բանախօսութիւններուն կը հետեւէին հարց ու պատասխաններ, զորս կը վարէր Գ. Պըլտեան:

Միտք եւ Արուեստի այս թիւով ընթերցողին առիթը կը տրուի ծանօթանալու սեմինարին ներկայացուած բանախօսութիւններու ամփոփումներուն - ամբողջութիւնը կը տպուի առանձին -: Այս՝ Հակասութիւններ, Հարցումներ խորագրին տակ՝ քանի մը մասնակիցներու հակադրեցութիւնները, որոնք տուեալ հարցերը կը դիտեն յաճախ տարբեր անկիւններէ:

Սեմինարին կը մասնակցէին շուրջ 40 համալսարանականներ մշակութային այլազան բնագաւառներէ:

ԲԱՑՄԱՆ ԽՕՍՔ

Տիկիններ, պարոններ,
Սիրելի բարեկամներ,

Յանուն եւ ի դիմաց կազմակերպիչ Յանձնախումբին, պիտի ուզէի նախ շնորհակալութիւն յայտնել ձեզի: Ներքին Նոր բնանկարը / Հայ աշխարհէն հատուած մը, 1975 - 1985 թեմային շուրջ հանդիպումի մը հրաւիրած էինք ձեզ, ու ձեր ներկայութեամբ, այսօր, կ'ընդառաջէք մեր կոչին:

Ընտրուած թեման կը վերաբերի մեր պատմութեան նորագոյն շրջանին, որ անկասկած՝ իր վախճանին չէ հասած տակաւին: Վերջին տասը տարիներու ընթացքին մեր ապրած դէպքերուն նմանը չէր տեսնուած վաթսուն ու աւելի տարիներէ ի վեր: Ըսել կ'ուզեմ, որ Սփիւռքը (քանի որ խօսքը անոր մասին է) հանդիսավայրը դարձաւ աննախընթաց եղելութիւններու եւ նոր ուժերու յայտնագործութեան: Անոնք սփիւռքահայ համայնքներուն մէջ իրական անշարժութեան, անտարբերութեան ու համակերպութեան դէմ որոշ չափով՝ խթանի դեր կատարեցին:

Ստորերկրեայ կամ անպաշտօն խումբերու կողմէ Հայոց անունով գործուած զինեալ արարքներուն ընդմէջէն երեւան եկաւ բրտութեան ազդակը: Բրտութեան արծարծումը իբր անմիջական հետեւանք ունեցաւ գաղութահայ համայնքներու պատմութեան արագացումը, պիտի ուզէի ըսել՝ անոնց «պատմականացում»ը, այսինքն՝ մուտքը պատմութեան մէջ համայնքներու որոնք սկիզբէն ի վեր՝ այժմէականութեան կողքին՝ լուսանցքային գոյութիւն մը կը յաւերժացնէին:

«Հայկական հարց»ը իր երկու բեւեռներով՝ ցեղասպանութեան ճանաչում եւ գրաւեալ հողերու վերատացում, այժմէականացման փուլէ մը անցաւ ժամանակակից աշխարհին եւ Հայոց «ներաշխարհ»ին մէջ: Այդ այժմէականացումը սակայն դեռ չմտածուած իրողութիւն մըն է: Սեմինարին առաջադրանքն է՝ զայն մտածումի առարկայ դարձնել:

Ներկայ հանդիպումին գաղափարը ծնաւ 1984ին ընթացքին: Կը հաւատայինք, ու չենք դադրած հաւատալէ, որ անդրադարձումի ու մտածողութեան աշխատանքը անհրաժեշտ է այսօր աւելի քան երբեք, որպէսզի այդ դէպքերը որ մեր աչքին առջեւ տեղի կ'ունենան՝ անհետ կորուստի մը չենթարկուին, ինչպէս այնքան յաճախ պատահած է մեզի մէկ դարէ ի վեր: Անդրադարձումի աշխատանք մը ըսելէ, այսինքն՝ վերակազմել, վերյիշել, վերբերել, վեր-իւրացնել եղելութիւններն ու անոնց արդիւնքները, անոնց ազդեցութիւնը Հայոց մշակութային ու ընկերաքաղաքական շրջապատին վրայ, Հայոց աշխարհիմացութեան, «ներաշխարհ»ին ու ինքնութեան վրայ: Վերլուծել ու հարցադրման ենթարկել, համարկել - իւրացնելու համար անցեալն ու ներկան, իմաստաւորումի ճիգով ու եղանակաւորմամբ:

Ներկայ հանդիպումը կը մնայ անձնական նախաձեռնութիւն մը: Եւա Տատրեան, Լիլիան Տարօնեան, Պրիմօ Սաքայեան ու ես, համոզուած ըլլալով որ սեմինարի մը կազմակերպութիւնը կը համապատասխանէր ընդհանուր ինչպէս անյետաձգելի պահանջի մը, Յանձնախումբի մը հանդամանքը տուինք մեր խմբակցութեան, առքի բերելու համար հանդիպումը եւ որոշելու համար անոր թեման ինչպէս հոն ձեռնարկուելիք որոնումներուն ուղղութիւնները: Գալով վայրին՝ ուր կը գտնուինք, նշանակալից է ան իր չէզոքութեամբ, այն իմաստով որ աւանդական շրջանակներէ դուրս գտնուելու մեր հաստատ կամեցողութեան արդիւնքն է: Աւանդական կը կոչեմ հոս՝ նոյնքան «օտար» հաստատութիւնները, որքան «հայ» շրջանակները: Տեսակ մը՝ վայրի հանդիպում ուրեմն, որ այլ նպատակ ու այլ նպատակադրում չունի, եթէ ոչ ինքն իր գոյութիւնը, հոս ու այսօր: Երկրորդ նիստի մը կազմակերպումը, մօտ ապագային, թերեւս ընդլայնուած կերպարանքով, անկարելի չէ: Բայց կարեւորը այն է որ ներկայ հանդիպումը չի ձգտիր ուսմանց, հետազօտութեանց կամ վիճաբանութեանց կեդրոնի մը վերածուելու: Չի ձգտիր «հաստատութեան» մը օրինականացման:

Յիշեալ սահմանափակումները յարգելով, ներկայ հանդիպումը կը հաւաքէ զանազան կրթանքներէ ու մարզերէ եկող մասնակցողներ: Կը հիւրընկալէ զեկուցումներ ու մտածողական աշխատանքներ, որոնք բազմազան հորիզոններէ կը հասնին մեզի, որպէսզի կարելի եղածին չափ՝ կարենանք խուսափիլ տիրող համակարգերու եւ ընկալեալ գաղափարներու մենատիրութենէն: Պէտք է վերջապէս եզրակացնել որ Յանձնախումբի անդամները կարգախօսք չունին առաջարկելիք կամ պարտադրելիք, ու հետեւաբար՝ ազատ են անոնք իրենց իսկ անունով ներկայացնելու իրենց կարծիքներն ու իրենց գաղափարները:

Յանձնախումբին համար՝
Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

(Թարգմ. Մ. Ն.)

une décade de terrorisme arménien, 1975 - 1985

par Dickran KOUYMJIAN

L'exposé propose un tour d'horizon sur les conséquences de dix années de terrorisme arménien dans le contexte du Génocide arménien de 1915 - 17. Les effets de ce processus (movement, dans le texte anglais) sur trois groupes distincts - les victimes du génocide (Arméniens), les auteurs du génocide (Turcs), les spectateurs (les autres Etats et l'opinion publique) seront respectivement examinés.

La communication soulève un certain nombre de questions, les plus importantes étant les suivantes :

1.- Comment le terrorisme arménien se heurte-t-il à chacun de ces trois groupes ?

2.- La violence politique arménienne a-t-elle eu un effet positif ou négatif sur la perception du Génocide arménien ?

3.- Quel est le rôle du terrorisme dans la réalité arménienne de 1985 ?

Cette communication dessinera un profil rapide des positions des principaux groupes militants arméniens - les Commandos des Justiciers du Génocide Arménien, l'Armée Secrète Arménienne pour la Libération de l'Arménie, l'Armée Révolutionnaire Arménienne - , plus précisément à l'égard du Génocide. La position officielle, ou du moins une des positions, celle du Département d'Etat américain sera ré-examinée; ainsi que celle du Tribunal Permanent des Peuples dans sa session de 1984 sur le Génocide Arménien.

L'exposé se clôt sur cinq conclusions succintes dans l'intention de porter un regard sur le rôle futur du terrorisme dans la vie et la question arméniennes.

(trad. Marie-Pia Vallet de Buzon)

contradictions internes aux communautés arméniennes et retournement de la violence sur le monde

Propos succints sur la violence ordinaire. (extraits)

par Jacques PERIGAUD

Si, pour le faiseur de morale, la violence est mauvaise, le même moraliste n'hésitera pas à recourir à son usage, dès qu'il s'agit de préserver les intérêts qui sont les siens.

Problématique :

La société arménienne sera-t-elle bientôt inapte à exister dans le monde moderne, parce que bloquée depuis trop longtemps déjà par le manichéisme qui est sien depuis la nuit des temps ?

Analyse :

Fréquemment exprimé de manière indirecte, ce blocage interne apparaît dans les écrits de la jeunesse, quelque soit sa tendance idéologique. Tel est le premier constat.

Un tel blocage des phénomènes sociaux de tout ordre, politique autant que culturel, a pour finalité de maintenir les esprits dans une vision du monde cristallisée sur des valeurs dépassées. Là se situe l'aliénation. Nul ne peut nier aujourd'hui l'existence de cette volonté qui tend à détruire toute pensée originale. Un exemple ? L'interdiction qui frappa la présentation de tel film, alors que celui-ci avait été diffusé sur une chaîne de télévision. N'est-ce pas ridicule ? La question est de savoir qui interdit quoi et pourquoi ? Que celui-là motive son acte. Messieurs les journalistes, nous aimerions

en connaître davantage sur cette affaire, et sur bien d'autres...!

D'une façon très générale, que constatons-nous ? D'abord le refus de toute pensée moderne de la part d'une classe dirigeante qui, par ailleurs, se lamente sur le fait que l'arménité fut une grande culture, alors même que cette même classe laisse, dans la misère, crever ses littéraires !

Ce qui paraît grave pour une Diaspora, c'est le refus de tout relativisme culturel, des valeurs sociales situées dans le temps ou l'espace. Ce refus, que certains appellent «archaïsme», se caractérise par l'hégémonie de certaines instances aux prétentions à diriger le monde. Par exemple, le fanatisme de telle instance libanaise doit-il, oui ou non, faire régner librement la terreur dans les rues de nos communautés, au sein même des Maisons de la Culture ?

De tout ceci résultent deux phénomènes essentielles : - D'une part, l'exercice quotidien d'une violence feutrée, basée sur le non-dit, la lâcheté intellectuelle, la rumeur, la calomnie, qui vise à détruire toute vie sociale, j'entends par là, toute association nouvelle qui soit l'expression d'une modernité.

- D'autre part, en réponse à celle-ci, l'exercice d'une violence manifeste qui, dans son aliénation, se tourne sur le monde extérieur présenté comme la cause de tous les malheurs.

Le monde arménien, tel que je le perçois aujourd'hui, semble pris dans une alternative dont l'urgence impose à chacun un engagement, positif ou non; un choix en quelque sorte définitif et obligatoire; bref, un passage à l'acte(...).

les événements de la décade 75-85, la répétition et le bien-dit

par Vahan YEGHICHEYAN

L'apparition de la violence comme réponse au mal d'être actuel s'inscrit dans un cadre général de crises et de frustrations, tant au niveau individuel que collectif, exacerbant l'individualisme et le repliement sur soi d'une part, les nationalismes avec revendications agressives des minorités ethniques ou régionales d'autre part. L'activisme arménien n'échappe pas à la règle. (...)

A l'inverse de ce courant majoritaire, existe un courant cherchant l'ouverture et le dialogue, la réceptivité à l'autre, y compris l'ennemi d'hier.

(...) l'activisme, la position agressive et conquérante, la force brutale sont les seuls à être appréciés aussi bien chez l'homme que chez la femme modernes. La protestation mâle et la revendication phallique sont les pivots inconscients de ces valeurs actuelles. Au contraire l'ouverture , la position réceptive-féminine sont confondues avec l'humiliation, la castration et la mort. Chez les Arméniens plusieurs siècles de soumission passive et d'humiliation, jusqu'au génocide de 1915, ont inscrit cette confusion dans leurs «imagos» ou modèles inconscients de référence. (...) Les enfants nés en diaspora ont été investis comme fétiche réparateur de la violence et des exactions subies, excluant tout recours à l'imaginaire et demandant à la réalité concrète cette réparation.

La crispation sur le phallus-fétiche institutionnalise l'enfermement de la communauté et la primauté du mal-dit, de la répétition mortifère, de Tanathos. (...).

l'implosion d'une lecture,

Un contact mortel pour la vie

par Janine ALTOUNIAN

Si lire, c'est recueillir ce que je voudrais ici enrayer, en vous le confiant, c'est ma tentative de fuite devant un Texte, entre autres : *Le miniaturiste*, qu'en quelque sorte, je n'ai pas voulu lire, pas voulu recueillir en moi. Je pense que c'est là l'un de ses extraordinaires mérites, celui de recréer répétitivement chez le lecteur l'expérience invivable de cette enfance, dirais-je «malheureuse», faute de mieux, dont ces lignes tissent, pour ainsi dire, le contenant. L'écriture devient alors pour ce fils de tailleur arménien,expulsé de sa langue, non pas celle d'un contenu, mais la trame même, le rebord de son existence, la matrice où l'auteur, comme orphelin d'une scène primitive saccagée, effectue son auto-engendrement pour conjurer une auto-destruction latente.

Animée donc, non pas par l'amour de ce récit, mais par son violent refus, afin d'échapper par l'ajournement de la réflexion, au rejet destructeur ou au désespoir d'une tendresse impuissante qui m'ont excédée en le lisant, je voudrais analyser ici l'ambiguïté fondamentale qui le constitue et dont il est l'issue salvatrice, celle que capture cette expression tout autant banale que scandaleuse : «la mort hospitalière».

Ainsi en va-t-il de toutes ces antinomies impossibles mais nécessaires qui figurent dans la présentation de Martin Melkonian non sans éveiller en nous des échos par trop familiers :

- S'agit-il seulement de la mort à l'hôpital ou de la mortifère hospitalité dont jouit ce père, sursitaire d'un génocide ?

- Pourquoi «l'inscription dans la mémoire» des couleurs et sensations tactiles doit-elle être prise en relai par l'inscription au sens propre qui les «apprivoise» et les «réveille» ?

- Que vient signifier la perte de cette «langue maternelle», qui, tout en libérant «le rêve», n'en retient que les bruits» ?

- Comment un environnement qui «exclut» un Ailleurs en est, en même temps, «encombré», si bien que sa «découverte» occulte le voyage ?

- Qu'est-ce que cette fondation «en miniature» du «premier temps», «prélittéraire» ? Ou encore en quoi une écriture peut-elle être «enveloppe», «protection», «univers», tenir lieu de giron maternel pour que s'effectue la nidation de l'être ?

Autant d'ambiguïtés où, pour illustrer la communication de Vahan Yéghicheyan, se nouent ou au contraire se «délient» pulsions de vie et pulsions de mort, où la pulsion de destruction pivote en celle qui engendre et poursuit la vie.

×

Elément de réflexion pouvant servir de base à une libre discussion sur l'ouvrage, dont il serait intéressant d'avoir, au préalable, pris connaissance.

Paris, 1970-1985 : groupes, mouvements et mouvances politiques arméniens, non-traditionels

par Liliane DARONIAN et Bruno SAKAYAN

Cette communication à deux voix représente les premiers pas d'une recherche en cours. Bien qu'inévitablement lacunaire, elle s'attachera à reconstituer la réalité multiforme d'un espace politique arménien non-traditionnel, tel qu'il s'est constitué à partir du début des années 70. Il devra être défini à quelle rupture/coupure l'expression «non-traditionnel» peut renvoyer.

L'attention, ici, sera centrée sur la genèse de ce nouvel espace politique et, plus spécialement, sur un groupe (autour de l'Union des Etudiants Arméniens d'Europe des années 1972 - 1975 à Paris). L'un des courants de ce dernier donnera naissance à l'ensemble Libération Arménienne / Hay Baykar / Mouvement National Arménien, alors qu'un autre, «devenant la masse», selon l'expression d'un des protagonistes, ira rejoindre la mouvance qui gravite autour dudit ensemble. Cette partie de la mouvance - dont les exigences critiques, bien qu'existantes, ne se sont pas constituées en force organisée - demeurera de longues années durant dans une ambivalence nondépassée et douloureuse.

ԲՌՆՈՒԹԵԱՆ ՎԱԽՃԱՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Առաջին անգամ չէ որ այսպիսի նիւթ մը խնդրոյ առարկայ կը դարձնեմ : Երկրորդ ԿԱՄ ին մէջ Վ. Պէնիամինի Թարգմանութիւնը եւ անոր շուրջ տրուած կարճ լուսաբանութիւնները, Հորիզոնի մէջ 1984 - 85ին լոյս տեսած երկար յօդուածաշարք մը (մեծ մասամբ՝ Ա. Կլիւքսմանի վերջին հատորին՝ Լա փօրս տիւ Վէրթիժին մասին) նոյն հարցերուն կ'անդրադառնային : Նոյն հարցին կ'անդրադառնար նաեւ տարիներ առաջ ԻՖՌՄ ին կարդացուած «Վէպը եւ արդիական ըմկրունքը» (տե՛ս Միտք եւ Արուեստ, Հոկտ. 1980), որուն առաջին մասը հրատարակուեցաւ Բագինի մէջ Յունուար 1984ին եւ երկրորդ մասը պիտի հրատարակուի օր մը աւելի հիւրընկալ կողքի մը տակ :

Սեմինարին հրամցուած զեկուցումը կ'առաջարկէր տեսակ մը դեգերում Վ. Պէնիամինի եւ Յ. Օշականի գրիչէն ելած քանի մը հատուածներու շուրջ : Յ. Օշականէն առնուած էին 1932ին Հայրենիքի մէջ լոյս տեսած «Հարցազրոյց»էն քանի մը տողեր, եւ մասնաւորաբար՝ «Միտք եւ Սիրտ» խորագրուած եւ Օշականի կենդանութեանը լոյս տեսած վերջին գրութենէն էջ մը (Սիոն, Երուսաղէմ, 1949) : Վ. Պէնիամինէն առնուած էին 1921ի ուսումնասիրութեան (մեր կողմէ Թարգմանուած «Ի նպաստ բռնութեան քննադատութեան» վերնագրով) վերջին էջերը : Մասնակիցներուն բաշխուած էին այս քաղուածքներուն ֆրանսերէն թարգմանութիւնները : Մէկ բան պէտք է խոստովանիլ . երբ ուեւէ մէկը ձեռք առնէ այս գրութիւնները՝ ապշած կը մնայ անոնց առջեւ, ու կը սկսի կասկածներ սնուցանել իր խելացութեան սահմաններուն վրայ : Կարելի է անշուշտ ձեռք չառնել զանոնք, կամ հարեւանցի ակնարկ մը նետել անոնց վրայ ու քաղել անոնցմէ մեր ուզածը, մեր հասկնալ ուզածը : Բայց եթէ փորձէք թափանցել գրուածը տող առ տող, եթէ ուզէք իւրացնել ու վերակազմել փաստարկումը, ձեր խելապատակին չի պատկեր ան, տեղ մը հասնիք ուր ձեր խելքը կը դադրի բանելէ : Հարցը այդ գրութիւններու դժուարութիւնը չէ, որ ամենայն դէպս՝ արհամարհելի չէ : Անխմանալի բան մը կայ հոն, բան որ կ'իյնայ մեր իմացականութեան սահմաններէն դուրս : Խնդրոյ առարկայ հատուածները կը վերաբերին բռնութեան : Երկու հեղինակներն ալ, իւրաքանչիւրը իր միջոցներով ու իր յղացականութեամբ, կը ձեռնարկեն «բռնութեան քննադատութեան» մը : Բայց զարմանալին այն է որ երկուքն ալ պէտք կը զգան «վախճանաբանութենէ» մը անցնելու, այնպէս ինչպէս թէ բռնութեան քննադատութիւն մը կարելի չըլլար իրագործել, իր լրումին հասցնել, առանց խօսքի սահմաններուն վրայ տեղ մը՝ «աշխարհակործման» զուտ բռնութիւն մը ընդունելու :

«Կործանիչ բռնութիւն», «զուտ բռնութիւն», «աստուածային բռնութիւն»՝ Պէնիամինի բառերն են : «Աշխարհաղէտ» Օշականի բառն է : Պէնիամին կը գրէ հետեւեալը. «Բռնութեան քննադատութիւնը անոր պատմութեան փիլիսոփայութիւնն է : Պատմութեան «փիլիսոփայութիւն»՝ որովհետեւ պատմութեան յանգակէտին գաղափարը միայն կարելի կը դարձնէ քննական դիրքաւորում մը անոր ժամանակային տուեալներուն նկատմամբ, զանոնք որոշելու եւ ճշդորոշելու համար» : Մէկ բառով՝ բռնութեան քննադատութիւնը կ'ենթադրէ ու կը պահանջէ վախճանաբանութիւն մը : Օշական նոյն ճամբուն վրայ, անյեղլի օրինաւորութեամբ մը, կը հանդիպի նոյն պահանջին : Պէտք էր հասկնալ թէ ինչո՛ւ :

Որոշել ու ճշդորոշել պատմական բռնութիւնները, բայց իբրեւ ի՞նչ : Պատասխան՝ իբրեւ նպատակադրուած : Զեկուցումին հիմնական հարցումն էր՝ ինչպէ՞ս մտածել բռնութիւն մը որ ըլլար որեւէ նպատակադրումէ անկախ : Մեր պարտականութիւնն էր՝ այդ հիմնական հարցումին հիմնաւորումը : Ի՞նչ կապ ունի, պիտի ըսէք, ահաբեկչական բռնութեան հետ : Շատ պարզ է : Դիտարկուածը հոս ահաբեկչական բռնութիւնը չէ այնքան, որքան այդ բռնութեան վերաբերող անդրադարձները, կողմնորոշումները, ինչ որ ալ ըլլայ անոնց «կողմ»ն ու ներշնչման աղբիւրը : Ահաբեկչական բռնութեան անդրադարձող լուսաբանութիւնները առանց բացառութեան՝ կը յածին նոյն այդ բռնութեան մակարդակին : Կը հասկնան զայն ինչպէս որ ան կը հասկնայ ինքզինք : Ինչպէ՞ս : Նպատակադրումի մը ընդմէջէն :

Բայց բռնութեան նպատակադրուած հասկացողութիւնը պայմանաւորուած է իր կարգին «ցեղասպանական» բռնութեան մէկ որոշակի մեկնաբանութեամբ : Այդ պատճառով իսկ՝ վերը բանաձեւուած հիմնական հարցումին վրայ կ'աւելնան ուրիշ երկու հարցումներ : Առաջինը՝ ինչպէ՞ս խօսիլ Աղէտը, երբ ան իր էութեան մէջ ունի խօսելու կարողականութեան աղաւաղումը : Երկրորդը՝ ինչպէ՞ս տեղ տալ այն իրողութեան որ Ոճիրին մէջ՝ «Համայն»ը խնդրոյ առարկայ է, եւ ոչ թէ անհատներու գումարում մը : Երեք հարցումները անքակտելի են : Մեր նպատակը անոնց դէմ յանդիման՝ պատասխաններ արձանագրելը չէր : Այլ նշուած պայմանաւորումը երեւան հանել :

Ո՞րն է որոշակի մեկնաբանութիւնը որ կը տիրապետէ այսօր Աղէտի հասկացողութեան վրայ : Այն մէկն է որուն համաձայն Աղէտը զետեղելի է նպատակադրուած «իրաւունք»ի մը ծիրին մէջ : Երբ իրաւունք մը «դրուած» է իբր արդար նպատակ, բոլոր միջոցները արդարացելի են : Քանի որ պատմական իրողութիւններ են : Բռնութեան քննադատութիւնը կը սկսի նպատակադրուած բռնութեան եւ «զուտ» բռնութեան միջեւ տարբերութեան ճշդորոշումով :

× × ×

Extrait du dernier texte publié du vivant de Hagop Ochagan, «L'esprit et le cœur», Revue Sion, *d'avril* 1948 *à février* 1949.

«Il faut que vous sachiez ceci : les lignes présentes ne sont pas écrites en vue de je ne sais quel bazar international; elles sont écrites pour inviter une élite aux contours plus ou moins précis, non pas certes à se glorifier d'une quelconque victoire, mais à retrouver des certitudes humaines élémentaires, dont elle a été largement privée durant ce dernier quart de siècle. Cette élite pourrait être celle d'une population qui, sous le titre de *diaspora*, blottie et indécise, incertaine de son destin, est en proie à des influences contradictoires quant à ses objectifs. Je sais bien qu'une poignée de sages va encore crier au scandale, en mettant en

avant l'éclat et la beauté de la «Patrie» restaurée. Mais je me vois dans l'obligation de prendre une fois de plus la défense de l'honnêteté intellectuelle. L'éclat de la Patrie soviétique, sans que le moindre doute s'insinue ici à son égard, ne change strictement rien à la diaspora qui doit tout d'abord *se digérer elle-même*, c'est-à-dire transfigurer les humiliations subies par son esprit et par son cœur... Il est tragique de constater que la diaspora est toute entière comprise dans le périmètre de l'un des deux blocs... Les conséquences de cet état de fait sont prévisibles. Nous utilisons aujourd'hui la réserve de notre passé... Pour nous rendre acceptables aux yeux des autres. Demain, nous n'aurons plus rien entre les mains pour apaiser la colère des idéologies qui nous assaillent. Ce que l'on nous offre aujourd'hui avec l'Arménie, soviétique de son nom, c'est un prêche à bon marché : il faudra en effet des décennies pour que le cours actuel de l'immigration parvienne à son terme, alors que la guerre mondiale peut surgir demain, nous mettant en face d'un destin assuré : la destruction effective...».

(trad. Marc NICHANIAN)

Գիտնալու էք որ այս տողերը կը գրըուին ոչ թէ միջազգային պազարի մը համար, այլ սփիւռք *կոչուածի մը ներքեւ ծուարուն, չուարուն, իր ճակատագրէն անխռով, իր անելիքին մասին հակամարտ ազդեցութեանց երերուն զանգուածի մը քիչ շատ խմբելի* ընտրանի *մը հրաւիրելու ոչ անչուշտ յաղթական հպարտութեանց, այլ մարդկային տարրական վստահութիւններու, որոնցմէ տարօրէն ալքատացած է աս վերջին քառորդդարուն։ Գիտեմ որ իմաստուններու խումբ մը պիտի տայ հաւարի, Նորոգեալ «Հայրենիքին» փառքը չողարձակ փայլեցնելով։ Բայց պարտք կը զգամ պարկեշտութիւնը անգամ մըն ալ պաշտպանելու։ Խորհրդային Հայրենիքին փառքն ու գեղեցկութիւնը, նոյնիսկ առանց տարակոյսի չամանդաղին, ոչինչ կը փոխեն Սփիւռքին որ պարտաւոր է* ինքզինք մարսել, *այսինքն իր միտքին, սիրտին հասած բոլոր նուաստութիւնները այլակերպել։ Ինչեր չենք տեսներ, մեր անմիջական շրջապատին մէջ, այդ նուաստացումները խորանարդօրէն աճեցնող։ Ցեռոյ սկիզբ է առած ոգեկան ուրիշ տառապանք մը։ Հայրենիքի հանդէպ հայու սէրը մեր թըշնամիին պաշտպաններուն տոմարին մէջ կը փոխակերպուի քրէական մեղքի։ Ամերիկացի մեծահամբաւ պաշտօնատար մը չըսպառնա՞ց Հայերը վտարել Նոր Աշխարհէն վանդի անոնք կրնային սիրով, կարօտով, գործնապէս ալ մտածել իրենց հայրենիքին։*

Տակաւին կը ճչացին դիրքերը։ Աշխարհի բաժանումը երկու հակադիր ճակատներու եկած է թուղթերէն ու իջած իրողութեանց կրկէսը։ Եւ սփիւռքը ողբերգականօրէն կ'իյնայ ծիրին մէջը ճակատներէն մէկուն, աշխարհի չորս մասերուն ալ վրայ։ Այս յարդարումին պարզ են հետեւանքները։ Այսօր, մեր անցեալին պահեստը կը գործածենք... Հանդուրժելի ըլլալու համար։ Վաղը՝ ոչինչ ունինք ձեռներնիս մեզ հալածող գաղափարաբանութիւններուն զայրոյթը ողոքելու։ Աժան քարոզ՝ Խորհրդային Հայաստանին անունով մեզի մատուցուածը, քանի որ ներգաղթին ներկայ ընթացքը տասնամեակներու կը կարօտի ինքզինք իրագործելու, մինչ աշխարհամարտը վաղը կրնայ ծագիլ, մեզ դնելով իրական ջնջումի մը ըստոյգ ճակատագրին դիմաց։ Ըսի թէ քաղաքական կուսակցութեանց կալուածին մէջ արկածախնդրել է այդ մտահոգութիւններով զբաղիլ, կը նշանակէ ազգին ճակատագիրը հեռու յայտարարել սփիւռքին ուր կուսակցական քանակը ամէնքս ալ գիտենք թէ ինչ կը ներկայացնէ։ Պարտքերուն պարտքը, սփիւռքի ընտրանիին ուժերուն։ Գրողի իմ ասպարէզը, ատ կէտին զիս կ'ընէ զգոյշ, զիս կանչելով իմ կալուածին։ Ու ինչպէս որ սփիւռքի ամէն պատանիի հոգին տաքցնողներու պահանջ մը իրական է, նիւթի զետնին վրայ, նոյնքան անհրաժեշտ է միւս պահանջը, հոգեկան զետնին համար, սփիւռքին հոգիէն ներս բուծումի եթէ ոչ չքեղ, գէթ կատարը ուժերու, գեղեցկութեան։

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

Միտք եւ Սիրտ, Սիոն, 1948,
Սեպտ. - Հոկտ.

CONTRADICTIONS, QUESTIONS

pour Alik et
Raffi MOURADIAN

la question politique supporte-t-elle une interrogation éthique ?

«Un bon Arménien est-il un Arménien sans âme» ?

Il fallait bien aborder la question de la violence et de ses effets. Ne pas laisser à l'autre, aux autres, par l'habituel déni, qu'ils nous dépossèdent de ce qui nous est arrivé, de ce qui arrive et de ce qui peut être à venir.

Aussi n'était-il pas de trop d'envisager la question dans la pluridisciplinarité d'interventions, de même que le souci de convivialité de pensée fut l'objectif recherché et, parfois heureusement, maintenu. Convivialité de pensée parce que «la langue hachée menue» a besoin de ce soutien pour retrouver l'intégrité; et pourquoi pas la capacité de penser puis de réfléchir. Or il était permis, malgré tout, de réfléchir ensemble et l'affrontement - dont on se préserve, croyant mythiquement sauvegarder l'unité - s'ouvrait enfin en confrontations.

Nécessité d'un bilan polyphonique sur cette dernière décade car elle a été cathartique. Nécessité de digérer Orly, de sortir du silence. Le suicide d'Aram Basmadjian, silence tapageur d'encensement, d'héroïsme et de bénédiction sanglante. Qui a tué Aram ?

Pertinence d'observer la violence, les violences, leurs auteurs. Il n'y eut point d'égarements dans le propos, mais des digressions, des diversions, un fil rouge se déroulait pouvant ressembler à du bavardage pour les penseurs silicosés. N'attendez pas un compte-rendu, une topologie, un inventaire des réflexions. L'essentiel tient dans la rencontre, dans la volonté de s'entendre, d'ouvrir un lien collectif avec la rigueur et le désir dont les organisateurs ont fait preuve. Il y eut des lacunes, des absences, des ratés. Ils ne signaient aucune volonté sous-jacente, aucun lapsus révélateur, simplement des problèmes techniques. Je pense là à une insuffisance de l'analyse strictement politique. Mais nos politiques n'ont-ils pas accentué le recours à la langue de bois. Etait-il si facile d'éviter la foire d'empoigne ou le «kaghakagan chouga» ? De ce côté là, les représentants des organisations présentes ont su se priver de ce péché commun.

Peut-on penser qu'il s'est agi d'une causerie digne d'un salon de thé ou d'un passage à l'acte narcissique. Il fallait préserver l'interrogation, la rendre discernable, l'inscrire, la mémoriser, les transmettre. Elle se transmettra plus tard, peut-être, au plus grand nombre si les moyens de le faire s'ouvrent.

Les critiques pourraient donc affluer, car pour celui qui tient à se noyer dans l'anecdotique, peu importe le récipient.

En ce qui concerne l'essentiel, qu'y a-t-il donc à retenir ?

Cela se tient en des phrases trompeusement banales et qui ont été utilisées jusqu'alors avec désinvolture ou, plus encore, avec le langage de la douleur anéantissante. Que nous est-il arrivé ? Qu'avons-nous vécu, ensemble et seuls ? De cette mémoire, de cette affectivité, de cette inquiétante familiarité, pouvons-nous aller vers le faire, la réalisation, voire la réussite ?

Il est question du choc, de l'anéantissement voulu et ordonné par l'autre - ici le peuple turc, ou du moins une grande partie - mais aussi des autres qui cultivent le pourrissement d'une question vitale. Du passé, direz-vous. En est-on si sûr? Et, justement, l'intérêt de tels lieux de paroles, c'est d'examiner finement la place du passé, de démasquer les pseudo-présents, les pseudo-avenirs.

Par le témoignage individuel, à travers le livre de Martin Melkonian, Janine Altounian et Hélène Piralian nous ont guidé dans un voyage intérieur du paysage individuel. Restitution des canaux de désintégration de la mémoire, de la langue, échographie de l'assomption d'une Arménie verticale et focalisée dans un habitat d'émigrants. Liaison et déliaison de l'imaginaire à travers les figures parentales qui conduisent à la mutilation ou à la préservation du «Reste saint» (*).

Mais tout cela peut-il faire avancer les choses ? Si l'on n'y prête pas oreille et attention on laissera échapper, ou l'on permettra de sévir encore à cette malédiction non proférable mais intériorisée. Comme le faisait remarquer pertinemment Marc Nichanian, ce deuil impossible «a-t-il commencé ou se réduit-il à 1915» ?

Tentative de qualification de l'ultime violence, de l'«Intégrale», car confondre ses rejetons avec la matrice appelle le maintien de l'errance et le parachèvement de la dissolution.

Quelle juridiction interpellons-nous lorsque par nos clameurs revient le phénomène ? Qui interpellons-nous à l'extérieur, quoi à l'intérieur ? S'agit-il de maladresse, d'impuissance dans notre cas, doublé d'un déni cynique des autres ? Ou bien incarnons-nous la question insoutenable : la finalité de la violence, la mémoire d'outre-vie exigeant réparation? La réparation est-elle possible ? Alors, astreint et condamné à vivre dans ce cadre insoutenable, convaincu qu'il n'y a pas de garant à notre existence collective, désirant rageusement vivre et perdurer malgré tout, comme le profile notre histoire entière, à quelle éthique devons-nous aboutir ? (tous ces questionnements renvoient à la communication de Marc Nichanian). Comment sortir des cendres de nos institutions qui veulent haler un peuple morcelé sans lui donner les moyens d'une intégrité mentale minimum, bradant le désarroi pour le service de maîtres et d'idéologies, bricolant l'hallucination ? Pourquoi a-t-on assassiné Ichkhan Mguerditchian, le 24 Avril 1985, en U. R. S. S. ?

Jusqu'où nous laisserons-nous traiter ainsi ? Jusqu'à quand demanderons-nous à des êtres serviles, nuisibles, malveillants, et conscients de l'être, de respecter cet «HOKEGAN HAIRENIK» ? Cela ne se partage pas, cela ne se compromet pas avec les mercantis. Si l'on saisit le lien profond qui relie cet «HOKEGAN HAIRENIK» avec le maintien de l'hominisation et que c'est d'abord pour nous qu'il nous reste à vivre et à choisir, nous pourrons peut-être ouvrir cette guerre joyeuse, loin du désespoir, de la fatalité castratrice qui se donne des airs de réalisme. Nous pourrons, enfin, donner une sépulture à nos morts et clore le deuil impossible, condition d'une entrée dans la vie.

Hérold ALEXANIAN

(*) *Traduction proposée par Marc Nichanian pour* Mnatsortats *d'Hagop Ochagan.*

quelques réflexions autour d'un colloque

Plutôt que reflexions, impressions conviendraient mieux, ou peut-être encore : «réflexions impressionnistes». Par là, je veux dire que je ne suis sûre de rien, que je n'ai pas fait d'enquêtes ni interrogé les participants pour vérifier ce que j'avance. Simplement, «il m'a semblé que...»

C'est un regard sur le «paysage intérieur» ,une oreille à l'écoute des sentiments derrière les mots. Attention «flotante», œil et oreille aux aguets, comme le psychanalyste, en-deça du contenu explicite, cherche et parfois trouve l'implicite, le non-dit, chargé de sens, opaque, PLEIN. Attentive à ce non-dit, j'ai trouvé - comme à l'abri derrière les communications savantes et les prises de parole érudites - des sentiments très forts. Ainsi qu'une MANIERE D'ETRE.

La gravité

Ma première impression concerne justement un comportement, une attitude : la GRAVITE. Mais que veut dire «être grave» ? Que peut signifier cette impression de gravité ressentie tout au long d'un séminaire ? Ce colloque même peut être considéré comme un événement par sa nouveauté, événement chargé de promesses où tout ce qui se vit et se dit prend racine au plus profond de l'expérience collective et l'affectivité individuelle. Graves étaient les participants comme seuls peuvent l'être ceux pour qui un enjeu vital se joue. Trop sérieux pour quelque activité ludique, trop sérieux pour pouvoir se permettre précisément de «se prendre au sérieux». Gravité peu commune pour l'esprit habitué aux jeux mondains de l'intellectualisme, aux joutes oratoires stimulantes bien que souvent vaines, voire au pédantisme de ceux pour qui rien de vraiment important justement ne se joue.

Le respect

La deuxième impression repose sur un constat. Etaient présents à ce colloque des représentants de tendances très diverses et de familles politiques et idéologiques sinon opposées du moins fortement contrastées. J'étais donc en droit de m'attendre à un affrontement d'idées très radical et à beaucoup d'incompréhension. (Il n'est d'ailleurs pas sûr que tous les participants se soient toujours parfaitement compris, certaines idées, certaines expériences, certaines positions différant par trop pour que cela fut possible). Mais l'impression prédominante du début à la fin fut celle-ci : il y avait du RESPECT; respect de l'autre, respect de la parole de l'autre, respect s'exprimant dans l'effort de comprendre, d'écouter (d'être à l'écoute de) l'autre. J'en tenterai une explication : ce groupe est composé de tendances et de disciplines très différentes réunies toutefois sur un objectif commun : une réflexion sur la question arménienne. Pourtant ce qui scelle ce groupe ne serait pas tant ce but commun mais un autre ciment : un sentiment profond, porté en chacun des participants comme constituant même de leur être et de leur existence : la SOUFFRANCE. «L'Autre (celui qui m'oppose ses analyses et idées) n'est justement pas un Autre, et cela *pas tellement* parce qu'il est ici avec moi pour un travail commun, ni parce que, comme moi, il fait partie de la même ethnie, *mais parce qu'il souffre de la même sacrée souffrance !* C'est bien cette souffrance spécifique qui nous unifie». Ainsi j'entends derrière les mots le respect palpable des participants entre eux. Et c'est ainsi, aussi, que je comprends leur gravité.

La souffrance

Constante de ce séminaire, l'expression de cette souffrance sera ma troisième impression. Elle est là, dite et non dite, au détour d'un récit de vie, dans le développement élaboré d'une réflexion théorique ou dans l'aveu retenu d'une difficulté à être (à être où ? A être comment ?) Au fil des prises de parole, dans certains silences trop pudiques, ses dimensions apparaissent. Elles sont plusieurs, toujours les mêmes, variations d'une même douleur exacerbée : l'insupportable injustice de la non-reconnaissance. Elles ont pour noms : frustrations de l'exil, souvenir infernal des massacres, perte de l'espace, occultation de la mémoire. Le temps s'est arrêté, l'Histoire s'est tue, la géographie est hallucinante, un pays existe, n'existe plus, une civilisation s'épanouie puis éclate. Diaspora.

La violence

Ma dernière réflexion part de cette souffrance. Et d'abord un constat : un des thèmes sinon LE thème du séminaire a été la VIOLENCE. Analyses, discussions, réflexions autour de la violence, ou plutôt *des* violences : celle faite au peuple arménien; l'autre que l'on a appelée «violence terroriste» (attentats, prises d'otages), surprenante, accomplie par les enfants des victimes.

La culpabilité

Autour de cette violence, de ces violences, des positions très diverses, des

perspectives très opposées se sont exprimées. Mais, là encore, il m'a semblé saisir une constante, un sentiment commun qui j'appelerais «gêne», «malaise», ou peut-être même «culpabilité»... ce qui n'est pas sans provoquer un certain étonnement : comment expliquer que des personnes ayant subi la violence radicale (1) (non seulement massacre mais massacre non - reconnu) puissent se sentir coupables ! Et coupables de quoi, au juste ?

Depuis quelque dix ans une nouvelle violence est apparue, celle d'un «terrorisme arménien» qui, ayant pu toucher des innocents, devient sous certaines formes (2) difficilement acceptable pour les enfants des victimes de l'autre violence. Mais là un événement nouveau se produit : grâce à cette violence - apparemment absurde, critiquable politiquement et moralement condamnable selon un système de valeurs qui est largement celui de la majorité des Arméniens - grâce à cette violence et par elle enfin, pour la première fois la violence occultée perd son caractère d'absolu désastre, de «catacaractère d'absolu désastre, de «catastrophe» radicale et cela par ce fait d'immiens et du génocide perpétré contre eux. «ON», c'est-à-dire aussi bien les médias, l'opinion internationale que les Turcs eux-mêmes : Gouvernements, presse et opinion politique.

Le dit du génocide

Si la souffrance elle-même était devenue insupportable d'abord et avant tout, par cette négation, l'éclatement terrible de l'autre violence serait source d'un soulagement absolu, jouissance de la délivrance. Et là pourrait être la source de la culpabilité: ambivalence du plaisir inavouable car «illicite» : le plaisir devient gêne, le malaise, détente; et la jouissance, culpabilité.

Ces quelques réflexions impressionnistes ayant été évoquées, je tiens à redire ceci : il ne s'agit que d'impressions stimulant certes la reflexion et suggérant des interprétations. Mais, la réalité d'aucune des attitudes que je prête aux participants n'a été vérifié.

Et, en guise de conclusion, j'aimerais donner mon propre sentiment sous forme d'une maxime qui me revenait souvent à l'esprit pendant le colloque : RIEN N'EST PLUS TERRIBLE QU'UNE VICTIME SANS PITIE.

Marie-Pia VALLET de BUZON

Paris, Juin 1985

(2) *Marc Nichanian, dans sa communication «Eschatologie de la violence»,* la nomme *CATASTROPHE:«Nous appelons Catastrophe l'événement collectif qui est non seulement un dommage meurtrier causé aux membres d'une collectivité, mais qui de plus produit, révèle ou coïncide avec une faillite de la parole, une défaillance du témoignage».*

(2) *Il existe non pas UN terrorisme arménien mais des formes très diverses de «terrorisme» : Ainsi la prise d'otages du Consulat de Turquie en Sept. 81 est qualitativement différente du phénomène «Orly».*

rencontre de 3e type

Les 17 et 18 Mai 1985 eurent lieu, à Paris, des retrouvailles...simplement...pas d'embrassades : on venait juste s'informer, prendre des nouvelles les uns des autres, échanger des expériences, des réflexions, des vécus sur ces dix dernières années qui furent marquées par de nouvelles formes de violence.

Comment ont-elles été ressenties par chacun, que représentent-elles, quels ressentiments ont-elles provoqué en nous ?

Nous étions quelques uns à avoir envie de découvrir, sur les événements de cette décade, autre chose : autre chose que le paysage voilé par les idéologies de tel parti, telle association, tel groupe de personnes. Et ce séminaire nous proposait comme seule idéologie d'aller explorer le nouveau paysage intérieur arménien.

Il offrait, à cet effet, aux participants une analyse pluridimensionnelle des discours sur la violence - plaçant son projet initial tant dans le champ du réel que dans celui de l'imaginaire.

Ce fut un lieu et un temps de paroles - d'écoutes aussi - rendue possibles par la neutralité délibérée des organisateurs. Ainsi, chaque discours était le reflet de la trajectoire personnelle de l'intervenant, mettant à nu sa préoccupation, en fonction de sa spécificité.

Pour l'un, ce fut l'esquisse historique, pour l'autre l'approche socio-politique, ou bien l'analyse psychanalytique, ou enfin l'approche par la littérature.

Autant de tiroirs ouverts, que l'on a vidé de leurs effets pour une tentative d'explicitation, de compréhension des mouvements violents de tous ordres : violence manifeste des armes, des mots, de l'intolérance, violence sournoise des silences, des non-dits.

Si dans l'ensemble les interventions eurent le mérite d'aborder les problèmes avec recul, on peut constater - et regretter - que certains des débats qui suivirent ne manifestèrent pas cette même distance: D'aucuns ne purent s'empêcher d'interpréter, de réduire les propos des intervenants à travers les grilles de leurs références, de leur engagement politique immédiat. Il apparait donc difficile d'établir à la fois une stratégie collective de pensée, et de privilégier la «parole - action». Cette dernière n'étant ni une parole d'ouverture, ni une parole d'écoute.

Pour nous, seul le repérage des lignes de distorsion peut infléchir, voire modifier nos comportements, enrichir notre perception.

Nous pouvons nous demander si ce colloque aurait pu se concevoir au cœur même de la tourmente des années 75-85. Nous nous demandions parfois ce qu'untel pouvait penser de tel événement. Son silence était-il signe de malaise ? De neutralité ? D'indifférence ? (Nous ne pouvions le croire).

L'écho de ce type nouveau de rencontre sur l'ensemble des participants au séminaire reste à mesurer.

Pour notre part, cette initiative marque assurément le début d'une ère nouvelle: celle du défi de la pensée consciente lancé aux années à venir. Celle de la détermination à mieux gérer les incidences des événements de notre histoire immédiate d'Arméniens en diaspora.

Michel BASMADJIAN
et Hélène NAZARIAN

de la violence à la catastrophe

L'argumentation du Professeur Kouymjian était menée rondement et avec adresse. Sa conclusion était la suivante : l'action armée ayant atteint son but, l'internationalisation du problème arménien, il faut aujourd'hui trouver d'autres types de pression afin d'amener la Turquie à satisfaire nos revendications. N'étant pas expert en la matière, je me contenterai de ces quelques remarques qui tombent, me semble-t-il, sous le sens : 1)Aucune de nos revendications n'a été jusqu'ici satisfaite. 2) Nous n'avons pas les moyens d'exercer d'autres types de pression (économique, diplomatique ou juridique). Il est donc raisonnable de tout faire pour que la pression armée se maintienne; il est utopique de croire que la Turquie puisse un jour nous accorder quoi que ce soit autrement que contrainte.

Le Professeur Kouymjian est pacifiste. Mais nous ne le sommes pas tous. Peut-on raisonnablement soutenir que la violence est toujours moralement répréhensible ? Et la légitime défense ? Nos idées ne sont pas très claires en morale. A preuve le procès d'Orly. Nous avions blâmé avec force cet attentat et notre émotion était telle que nous avons oublié de soutenir la défense des personnes inculpées. Il y a, ici, confusion entre deux principes moraux absolus (j'appelle ab solu un principe qui ne doit être subordonné à un autre, quelles que soient les circonstances). Premièrement, le principe selon lequel rien ne peut justifier le massacre d'enfants, de femmes ou de civils qui dans aucun sens du terme ne participent à des actions décidées par leur propre gouvernement. Et, deuxièmement, le principe selon lequel tout accusé a le droit d'être défendu devant une cour de justice. Qu'il s'appelle Barbie ou Armen (auteur de larcins ou proxénète notoire) ne change rien à l'affaire. La lutte armée peut même être un devoir dans certains cas, mais on ne saurait jamais assez insister sur un point qui nous concerne directement : nous ne pouvons avancer le génocide pour prouver que notre lutte est juste, et, en même temps, bafouer un des principes sur lequel il repose.

×

Tout ce que je vais dire au sujet de la psychanalyse ne concerne que la théorie et ses applications et non pas la pratique thérapeutique. Plus précisément, ma question est : la psychanalyse peut-elle me donner une réponse valable à la question que je peux légitimement me poser: «Que dois-je faire ? ». Ma réponse sera négative.

La frustration fait que je commets un lapsus. Dans ce cas, on peut dire que la frustration est la cause du lapsus. Mais si l'on prétend que toutes les actions s'expliquent causalement, en dernière analyse, par l'inconscient, on escamote une distinction qui est présupposée par notre langage ordinaire : la distinction entre *cause* et *raison;* car si la chute d'un corps, le lapsus de Hagop peuvent s'expliquer causalement, il n'en est pas de même des actions que nous accomplissons. Le même Hagop décide de s'engager dans une organisation militante arménienne. Il peut avoir un motif : que le génocide est un mal qu'il faut combattre. Le Dr. Yéghichéyan prétend pouvoir expliquer l'engagement de Hagop, d'Arsène et d'Artine causalement : «vous avez été investis comme fétiches réparateurs...» Mais cela peut être vrai pour les deux derniers, mais pas pour le premier. De quel droit refuse-t-on au dernier la capacité de s'engager pour un motif moral. De quel droit affirme-t-on de tous les Arméniens militants qu'ils agissent sous l'empire de je ne sais quel patriotisme tribal, irrépressible et inculqué par des parents revanchards. Je soutiens qu'un engagement peut se faire aussi pour des raisons morales.

D'une manière plus générale, les catégories psychanalytiques ne peuvent servir à l'étude d'autres domaines, sans que l'on ne tombe dans un réductionnisme psychologique insoutenable. Par exemple, je me sens obligé (je suis fétiche réparateur) de faire telle ou telle chose. Je ne puis me sentir obligé volontairement, intentionnellement ou habilement. En revanche, je peux accomplir volontairement, intentionnellement ou habilement une obligation. Comme l'écrit Hart: «il n'y a aucune contradiction à dire... qu'un escroc endurci avait l'obligation de payer le loyer, mais il n'a senti aucune pression l'incitant à payer, lorsqu'il a déguerpi sans le faire. Se sentir obligé et avoir une obligation sont deux choses différentes». (*Le Concept de Droit*, p. 113).

Une morale de type freudien - Hagop a une obligation parce qu'il se sent obligé - comporte une erreur de logique bien connue sous le nom d'*illusion naturaliste* (cf. G. E. Moore).

Toute tentative de définition de termes prescriptifs (normatifs) en termes descriptifs se heurte à cette difficulté : si l'on définit l'action bonne comme l'action qui procure à l'agent du plaisir, on peut rétorquer que le plaisir est parfois mauvais. Ce qui contredit la définition posée.

Si j'aborde ces problèmes, c'est pour expliquer pourquoi l'analyste ne peut répondre à la question : «Que dois-je faire ? » et aussi pour montrer que les combattants d'une cause n'agissent pas toujours sous l'empire de leurs pulsions, leurs traumatismes et leurs frustrations. Et d'ailleurs, quand nous nous sentons obligés de faire telle ou telle chose, nous avons aussi, habituellement, la capacité de nous en abstenir.

×

Si j'ai bien compris la pensée de M. Nichanian, les Arméniens perçoivent la violence qu'ils ont subie comme une violence «finalisée» et «fondatrice de droit», alors qu'elle serait une violence «catastrophique», c'est-à-dire une violence comportant un préjudice (un «tort») irréparable dont on ne peut parler : «un tort est un dommage tel que celui qui le subit se voit du même coup dépossédé des moyens d'en témoigner». «La catastrophe est en tout cas le seul type d'événement qui exige une création absolue du langage».

La violence catastrophique d'abord. L'expression est sorélienne. Il s'agit du mythe de «la grève générale» qui n'est pas finalisée, en ce sens qu'elle balaie tous les projets conçus pour le prolétariat par les partis politiques et les intellectuels et n'aspire pas à remplacer un Etat bourgeois par un autre. Mais le terme telle qu'il est utilisé par Nichanian est encore moins précis, il signifie violence génocidaire ou destruction nucléaire du monde mais aussi Apocalypse, désagrégation, etc. Le trait distinctif de ce type d'événement est qu'il n'est pas finalisé et comporte un préjudice irréparable dont le langage ne peut rendre compte. On peut se demander si tous ces «événements» peuvent être subsumés sous un même concept. Mais, comme toujours dans cette manière de philosopher, issue de romantisme germanique, il y a dramatisation excessive. La violence jeune-turque et la barbarie nazie étaient-elles sans but ? Dans la destruction nucléaire du monde, qui est la victime et qui subit un dommage irréparable dont on ne peut rendre compte par le langage? C'est vrai que pour les victimes il y a quelque chose d'irréparable, un «nous» se désagrège, disparaît d'un territoire, peut-être à jamais...

Et la violence fondatrice de droit ? L'expression est ambigüe. Elle peut signifier la violence d'un peuple, d'une classe sociale en lutte pour remplacer un système juridique par un autre ou la violence d'un peuple luttant pour son indépendance. Mais dans quel sens peut-on dire des victimes d'un génocide qu'elles subissent ou qu'elles ne subissent pas une violence fondatrice de droit ? C'est vrai qu'un massacre confère aux massacrés des droits moraux, mais cela, Nichanian l'appelle «justice». L'expression «violence fondatrice de droit» peut aussi suggérer que la violence fonde (parfois, toujours) le droit. Mais c'est là un problème très classique en philosophie politique, je ne vois pas l'intérêt de revenir là-dessus.

Que dire de la «violence finalisée» ? Ceci au moins, que la violence *politique* est toujours finalisée et sa spécificité réside en ceci qu'elle est un usage illégal de force destructrice ayant pour objet des personnes ou des biens et visant à introduire un changement dans la vie politique d'un Etat.

×

Pourquoi Nichanian affirme-t-il que la catastrophe est un événement qui exige une création absolue de langage. Absolue, je ne le crois pas, mais création de langage (recréation) me fait plus penser à un poète qui essaie d'exprimer ce dont on ne peut parler dans un langage descriptif et littéral, qu'à un linguiste créant un langage (une langue) de toutes pièces. «Ma douleur est comme une mer sans rivages...», dit le poète et nous comprenons très bien ce qu'il veut exprimer. Point n'est besoin de création absolue d'un langage; très souvent par une simple violation de règles de catégorie sémantique un effet poétique est obtenu. Mais le procédé n'est bien sûr pas mécanique.

Pascal VANERIAN

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
3

MARDI
3 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.042
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.042

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ ՄԸ

Ժընեւի մէջ, Օգոստոս 29-ին, ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց ենթայանձնախումբը քուէարկութիւնն ունեցաւ, անգամ մը եւս բացի թող չընելու Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման հարցը: Կարեւոր անկիւնադարձ մը, անկասկա՛ծ: Յաղթանա՞կ մը: Ո՛չ տակաւին, բայց յուսադրիչ յաջողութիւն մը, հետեւանք՝ այս առընչութեամբ տարուած յարատեւ աշխատանքներուն հայ դատի յանձնախումբերու թէ այլ մարմիններու (ի յիշ թէ, անոնք ալ այս հարցին առթիւ, միջազգային կազմակերպութեանց առջեւ՝ մէկ ճակատով ներկայանալով), նաեւ ուզենք կամ չուզենք, պէտք է ընդունիլ՝ անհրաժեշտ կարգ մը արարքներու, որոնք սկզբնական շրջանին առաւելապէս, ծառայեցին հայկական ցեղասպանութեան այժմէականացման:

Հետաքրքրական էր ենթայանձնախումբին մասնագէտ անդամներուն դիրքը: Եթէ, ամէն կողմէ, կը չեշտուէին բրիտանացի տեղեկաբերին՝ Ուիթըքըրի քաջ նկարագիրը եւ այն վճռական կեցուածքը զոր ցոյց տուած են արժանթինցի եւ ֆրանսացի անդամները, այլապէս յատկանշական է խորհրդային մասնագէտին դիրքը: Արդարեւ, ինչպէս ծանօթ է, տեղեկագրին ընդունման բանաձեւին դէմ մէկ հատիկ ձայն բարձրացած է, եւ այդ ձայնը կը պատկանի Սոֆինսկիի, խորհրդային անդամը: Ի՞նչպէս բացատրել անբացատրելին, աւելին՝ անընդունելին: Յայտնի է, որ ենթայանձնախումբին բանաձեւը կը վերաբերի տեղեկագրի մը ամբողջութեան, եւ ոչ՝ միայն 24-րդ յօդուածին, որ կը հաստատէ թէ Հայերը զոհ գացած են ցեղասպանութեան: Բայց եւ այնպէս, այս տեղեկագրին գլխաւոր «փուշը» այդ յօդուածն էր եւ ամէն ինչ անոր շուրջ կը դառնար: Այլ խօսքով թէ ու դէմ քուէները կը մեկնաբանուին այդ յօդուածին կապակցութեամբ, եթէ նոյնիսկ, բանաձեւին քուէարկութեան առթիւ, մասնաւոր յիշատակութիւն մը չեղած այդ մասին: Այս կէտը, արդէն, կը չեշտուի «Ժուռնալ տը Ժընեւ»ի մէջ, ուր Թերթին Թղթակիցը կ'ըսէ. - «Մեծին տարօրինակն այն է, որ ոչ ոք ուղղակիօրէն անդրադարձաւ 24-րդ յօդուածին, ան որ կ'ոգեկոչէ Հայերու ցեղասպանութիւնը: Հաւանաբար, Ուիթըքըրի պատճառաբանութիւնները, որոնք կը ձգտէին փաստելու թէ այդ ողբերգութիւնը իրապէս տեղի ունեցած է, համապատասխան կրնային ժխտուիլ: Բայց, բացատրութիւն էին առնէ, որոնք փորձեցին արժեզրկել այս տեղեկագիրը միմիայն այդ ողբերգութեան պատճառով»:

Ինչ է հիմա այս տեղեկագրին ճակատագիրը: Պիտի մնայ հո՛ն ուր է, այսինքն պիտի ներկայացուի ՄԱԿ-ի այլ մարմիններու, ոչ իսկ յանձնախումբին, որ քաղաքական բնոյթ ունի, քանի որ անոր անդամները ներկայացուցիչներն են իրենց երկիրներուն: Ներկայիս, ուրեմն, տեղեկագիրը պիտի ծառայէ որպէս փաստագրական աղբիւր (ռեֆերանս), ինչ որ արդէն պզտիկ բան չէ, եթէ պահ մը յիշենք, թէ քանի տարի է որ այս հարցը կը ծեծուի, յաջորդական նստաշրջան - ներու ժողովներուն: 1967-ին էր, որ ենթայանձնախումբի անդամները անհրաժեշտ կը նկատէին, նոր ուսումնասիրութիւն մը կատարել ցեղասպանութեան մասին: 1973-ին կը ներկայացուէր նախապատրաստական տեղեկագիրը, ուր Հայերու ցեղասպանութիւնը կը յիշատակուէր 30-րդ պարբերութեամբ: Անկէ ետք, հարկ եղած դեռ 12 տարիներ, եւ նոր տեղեկագրի նշանակում, որպէսզի յանգինք, այս եզրակացութեան:

Ըսել չէ թէ պատերազմը շահեցանք: Ճակատամարտ մը շահած ենք: Դեռ կան այլ ճակատամարտեր, յաջորդը եւրոպական խորհրդարանը, բայց այս մէկը արդէն կարեւոր հանգրուան մըն է:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՒԻԹԸՔԸՐ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

—×—

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Հինգշաբթի օր, ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց ենթայանձնախումբը 14 ձայնով (մէկ դէմ՝ խորհրդային մասնագէտը) բանաձեւ մը, քուէարկեց ընդունելով Ուիթըքըր տեղեկագիրը: Ենթայանձնախումբը կազմուած ըլլալով իրաւագիտական մասնագէտներէ, այս առթիւ գործածուած ոճն ալ համապատասխան է միջավայրին: Այսինքն բանաձեւը «փռան նօթ» (կամ անգլերէն՝ թէյքնոթ) Ուիթըքըր տեղեկագիրը, որ քանի մը փոփոխութիւններ կրեց, կը գրէ «Մոնտ»ի աշխատակիցը՝ «կարծես թէ հարկ էր պատժել Պ. Ուիթըքըրը իր քաջութեան համար»: Եւ ուրեմն կ'աւելցուի նախադասութիւն մը յիշելու համար թէ «տարակարծութիւններ կային» եւ շնորհակալութեան ընթացիկ պարբերութեան մէջ, կը ջնջուին «շնորհաւորութիւններ» եւ «որակաւոր» բառերը տեղեկաբերին տարած աշխատանքին համար: «Ժուռնալ տը Ժընեւ» կը չեշտէ Ուիթըքըրի քաջութիւնը: Հակառակ բոլոր ճնշումներուն, ան կ մերժէ անդամահատել իր բնագիրը: Արժանթինցի Լէանտրօ Տէսփուի եւ Ֆրանսացին՝ Լուի Ժուանէ անժխտելի պատճառաբանութիւններով կ'ընդդիմանան բոլոր անոնց որոնք կը փորձէին կրկին մոռացութեան մէջ թաղել Հայերու ցեղասպանութիւնը:

Հինգշաբթի օրուան քուէարկութեան առթիւ, Հայ Դատի յանձնախումբը մեզի յանձնեց հաղորդագրութիւն մը, ուր կ'ըսէ. -

L'ONU reconnaît le Génocide des Arméniens en adoptant l'étude de M. Whitaker par 14 voix contre 1.

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne qui a suivi **attentivement les** sessions de la Sous-commission des Droits de l'Homme, est satisfait de l'adoption de la résolution, approuvant le rapport de l'expert Benjamin Whitaker où le Génocide Arménien est très clairement mentionné dans son paragraphe 24.

L'intégrité du rapporteur spécial M. Whitaker, ainsi que la détermination d'un certain nombre d'experts, notamment M. Despouy, expert argentin, et de nombreuses organisations non-gouvernementales ont permis de rétablir enfin la réalité historique du Génocide Arménien à l'ONU.

Le C. D. C. A. considère que c'est un premier pas vers une solution du problème Arménien.

×

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱՋԴԵՑՈՒԹԻՒՆ

Թուրք թերթերը մասնաւոր իրարանցում մը ցոյց չեն տար: Սեպտեմբեր 1-ի «Թէրճիւման»ը քանի մը տողով միայն կ'անդրադառնար, յայտնելով թէ Հայերու ցեղասպանութեան «մասալը» ընդունուեցաւ ենթայանձնախումբին կողմէ: Գալով պաշտօնական շրջանակներու, Արտաքին նախարարութեան բանբերը մեծ արժէք չի տար եղածին, բսելով թէ այդ

(Տար.ը Դ. էջ)

ՃԵՐՄԱԿ ՋԻՆ

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ասկէ հարիւր տարի առաջ Հայկական Փարիզը ապրող, շնչող իրականութիւն մըն էր Արեւելքէն եկած ուսանողներու իր մանրանկար գաղութով - 1879-ին հիմնուած Հայկազեան Ուսումնասիրաց Ընկերութիւնը կար որու նպատակն էր Հայաստանցի ուսանողներ պահել Եւրոպայի մէջ, 1885-ին կը հիմնուէր, նորէն Փարիզի մէջ՝ Փարիզի Հայ Ուսանողական Ընկերութիւնը, Ս. Տէր - Զաքարեանի նախագահութեամբ՝ նպատակ ունենալով նիւթական օժանդակութիւն տալու հայ ուսանողներուն, Հրանդ Ասատուր, Փարիզի իրաւաբանական համալսարանը աւարտած՝ ետ Պոլիս կը դառնար, 1887-ին Գրիգոր Օտեան կը մեռնէր ու 40 հոգիով կը տանէին կը թաղէին Փէռ - Լաշէզ գերեզմանոցը...: Բանանեան Զօպանեանը ու չափահաս Լ. Փաշալեանը Պոլսոյ թերթերուն Փարիզեան քրոնիկներ կը ղրկեն կանոնաւոր կերպով: Փարիզը կ'ապրի արդէն, ցեխ ու արուեստ, կին ու դրամ իրար խառնած՝ երբ Սփիւռքը դեռ երախայ էր. մեծղի եւ խորհրդաւոր մայրաքաղաքը՝ մեր ազգի գիտակցութեան քարտէսին վրայ իր կրակէ տեղը ունէր ու պիտի մնայ հոն՝ երբ Սփիւռքը անհետացած ըլլայ որովհետեւ կարելի չէ մտածել ու գրել մեր ժամանակակից պատմութիւնը առանց Փարիզի: Ու եթէ կայինք 1950-ական թուականներու ճիշդ մէջտեղը ու նայինք ետ ու առաջ՝ անկարելի է երեւակայել Հայկական Փարիզը առանց «*Յառաջ*»ի:

Այնպէս որ անտեղի է գովեստը ու հիացումը բնութեան պարզ մէկ օրէնքին համար եւ Շաւարշ Միսաքեանը ինքը աւելորդ պիտի գտնէր, պարապ, հասարակ ու սխալ: «*Յառաջ*»ի վաթսուն տարիներու նիգին ծանրութիւնն ու որակը ուրիշ ոգիով ըմբռնելու էր, որպէս Հայուն հազարաւոր տարիներու երազին մէկ մասնիկը, մեր հողերուն վրայ ազատ ապրելու մեր յոյսին շօշափելի ներկայութիւնը: Եթէ աւելի մօտենանք սակայն կրնանք զատորոշել ուրիշ բաներ եւս, աւելի յստակ, մեր ժողովուրդի արժանիքներէն քանի մը յատկանիշներ՝ որոնք ռիւ Տամէմի երկյարկանի շէնքին մէջ կը բնակէին - հայութեան առանձնութիւնը, անշուք եւ մեկուսացած միջավայրը, աշխատանքի կիրքը, յամառութիւնը, անխօս, անբառբառ հաւատքը, ոգեղէն բանի մը մնայուն ներկայութիւնը, հայկական - նութեան մը խտութիւնը, անհանդուրժողութիւնը: Օր մը գրական էջ մը տարի որ տպէ: Ուսանողական օրեր էին: Գրութեան մէջ «պոռնիկ» բառը կար: Մերժեց - բայց հոս Փարիզ է, Ընկե՛ր Միսաքեան, քսաներորդ դարը...: Հոս «*Յառա՛ջ*»ն է, ըսաւ: Բայց տպեց, բառը փոխելով «ցնծուհի»...: Ու մանաւանդ՝ լեզուին հանդէպ երկիւղած լրջութիւն մը, որպէս միակ ապաւէն եւ որու մրթնոլորտին մէջ կը շնչէր նաեւ քովի սենեակը լուռ, գլուխը կախ սեղանին՝ Նարդունին:

Ամէն սերունդ իր «*Յառաջ*»եան ոգին ունի որու դրօշակիրները կեանքին զոհ կ'երթան, հերոսական Զափաթաներ՝ որոնք դաւադրութեանց ու մարդորսերու խաղին կուգան ու կ'անհետին՝ բայց Ճերմակ Ջին կը մնայ ազատ ու անմահ, նման առասպելին:

Սան - Ֆրանսիսքօ
Օգոստոս 24, 1915

ՏԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՕԳՍԷՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ ԵՒ ԵՈՒՐԻ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԱՐԾԱԹԷ ՄԵՏԱԼԱԿԻՐՆԵՐ

ԵՈՒՐԻ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ԱԽՈՅԵԱՆ

Շուէտ տեղի ունեցած ծանրաբարձութեան աշխարհի ախոյենութեան մրցումներուն, Հայաստանէն երկու մարզիկներ արժանացած են արծաթէ մետալներու, իսկ Եուրի Վարդանեան՝ ոսկի:

Այսպէս, 56 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն հանդէս եկող Օգսէն Միրզոյեան 122,5 քիլօ բարձրացուցած է, եւ ուսէն ալ՝ 157,5 քիլօ. իր գլխաւոր մրցակիցը՝ պուլկարացի Նեմօ Տէրզիյսկի, նոյն արդիւնքը ցուցաբերած է, սակայն 100 կրամ աւելի թեթեւ կշռելով նուաճած է ոսկէ մետալը եւ երկրորդ տեղը վիճակուած՝ հայ մարզիկին:

Արծաթէ մետալի արժանացած է նաեւ Եուրի Սարգսեան, որ հանդէս գալով 60 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն, ընդհանուր արդիւնքով բարձրացուցած է 307,5 քիլօ:

82,5 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն հանդէս եկող Եուրի Վարդանեան 397,5 քիլօ բարձրացնելով (ընդհանուր արդիւնք) առաջին հանդիսացած է:

« AFRIQUE - ASIE » (*)

ARMÉNIE: vous avez dit «génocide»?

Վերոյիշեալ խորագրին տակ, Աֆրիք - Ազի պարբերականը Օգոստոս 12/25-ի, 354-րդ իր թիւին մէջ, Միշէլ Քուարիէի ստորագրութեամբ նկարներով զարդարուած յօդուած մը նուիրած է Հայկական ցեղասպանութեան:

Յօդուածագիրը նախ կը ձաղկէ Նախագահ Ռեկընը, որ Պիթպուրկի գերեզմանատունը այցելելու հակայական կափէն ետք, նոյն անզգայնութիւնը ցոյց տուած էր, քիչ ետք, դիմելով ամերիկեան Քոնկրէսին որպէսզի ան մերժէ Ապրիլ 24-ը ոգեկոչման յատուկ օր նշանակելէ: Ապա, կ'անդրադառնայ ցեղասպանութեան, յիշատակելով այդ առընչութեամբ լոյս տեսած հատորի մը «Լռութեան Ոճիրը» (ատենադրութիւնը ժողովուրդներու մնայուն դատարանին նիստերուն, Փարիզ 1984 Ապրիլին): Չի վարանիր նաեւ խօսելու կիւրիւնի ծանօթ «Հայկական Թըղթածրար»ին մասին, հեգնելով Թուրքին փորձերը արդարացնելու պատահածը, պատմական թէ զինուորական դրդապատճառներ ներկայացնելով:

Եզրակացութեան մէջ, կ'ըսէ թէ ազգօճախի մը տենչը մասամբ իրագործուած է խորհ. Հայաստանի գոյութեամբ, բայց հայկ. Սփիւռքը չի բաւարարուիր, ցորչափ Թուրքիա չընդունիր այդ ահաւոր ցեղասպանութեան պատմական իրականութիւնը:

(*) 13, rue d'Uzès, 75002 Paris

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Տպերու քաղաքը, հոն ուր 1512-ին Յակոբ Մեղապարտի «Պարզատումար»ով վէմը դրուեցաւ հայ տպագրութեան, հոն միշտ կ'աղմկեն տպագրական մեքենաները Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի տառերով լուսաշող, ծածկելով Ադրիականի ալիքներուն, ծփանքներուն կարկաչը:

Սուրբ Ղազարի հողին վրայ, հոն ուր Մեծն Մխիթար հիւանդանոցի մը աւերակներուն վրայ կանգնեցուց վանք, եկեղեցի, հոն, այդ ուսումնական մենաստանէն, խաղաղաւէտ մթնոլորտէն ընծիւղեցին հասկերը մեր մատենագրութեան աւետելով վերածնունդը հայ մտքին եւ հոգիին:

Նախապէս միաբաններու գործերը տպուեցան Վենետիկ քաղաքը՝ Պօռթոլիի եւ այլ Իտալացիներու տպարանները: Մխիթար, 1717-էն մինչեւ իր վախճանումը՝ 1749, այսինքն իր կեանքի բեղնաւոր տարիներուն, եւ իրեն յաջորդող աբբահայրերը մեծ զարկ տուին հայկական տպագրութեան բարգաւաճումին: Եւ 1788-ին վանքը ունեցաւ իր յատուկ կիւթէմպէրկեան տաճարը որ յաջորդ տարին լոյս ընծայեց առաջին գիրքը՝ Մեկնութիւն երգ երգոցին Սողոմոնի:

Մխիթարեան հրատարակչականը իր գործունէութեան առաջին տարիներուն իսկ, իր պատկերազարդ եւ շքեղ տպագրութեամբ, արժանացաւ գնահատանքներու, մրցանակներու: 1833-ին Հաւատով խոստովանիմը 24 լեզուներով արտպագրուեցաւ Սուրբ Ղազար եւ գրկուեցաւ, որպէս ընծայ, Պելժիոյ Թագուորին: Այս վերջինը մասնաւոր շքանշանով վարձատրեց Մխիթարեան հայրերու գեղարուեստական աշխատանքը: Հոն հրատարակուած առաջին թերթէն՝ Եղանակ Բիւզանդեան (1800 - 1820), եւ ապա Դիտակ Բիւզանդեան (1812 - 1817), 1843-էն ի վեր լոյս կը տեսնէ Բազմավէպը ամէնէն հին հայ պարբերական մամուլին, Գեղունիներու յաւելուածներով:

Եւ այսպէս ծնունդ առաւ եւ ծաւալ ընտացաւ Մխիթարեաններու հրատարակչական գործը նախնեաց պատմական, հայրախօսական, թարգմանչական եւ գրական գանձերով, որոնց ցանկը ծանօթ է եւ որոնց կատարած դերը ազգին մէջ՝ անփոխարինելի, մանաւանդ երբ գիտենք թէ այդ տարիներուն ոչ մէկ տեղ նման աշխատանք կը կատարուէր:

Ու այսպէս 197 տարիէ ի վեր Սուրբ Ղազարի հողին վրայ ծաղկած յաջորդական սերունդները, ներշնչուած հիներուն պանծալի օրինակէն, կը քալեն անոնց լուսաւոր ճամբէն:

Մխիթարեան տպարանը, այսօր օժտուած ամէնէն արդիական միջոցներով, սարքաւորումներով, տպագրական մեքենաներով, լոյս կ'ընծայէ հայ թէ օտար լեզուներով բազմատեսակ գործեր, ընտիր եւ գեղատիպ:

Ան, Մխիթարի Տունին կենդանի վկան է, անմար ճրագը, ենթահողը մշակութային նուաճումներուն: Տպարանը բաբախուն սիրտն է այս մենաստանին ուր մեր նախնեաց հողիներէն **ծնած ու դարերու** ծոցին մէջ ոսկեղէն հանք դարձած ձեռագիրները մեր, վերստին կ'ապրին ու կը խօսին մեզի որպէս հայ մտքի ըստեղծագործութիւն, որպէս հայ արուեստի յուշարձան:

Սուրբ Ղազարի տպարանը այսօր կանգնած իր երկուհարիւրամեակի սեմին կը շարունակէ նոյն տենդով, նոյն անսահման պաշտամունքով ծառայել հայ գրին, գրքին, գրչութեան ու գեղարուեստին:

Ամէն այցելու, Հայ թէ օտար, հիացումով գիտելէ յետոյ վանքին ճարտարապետական կոթողները, մշակութային եւ գեղարուեստական գանձերը, տպարան անցնելով կը հաստատէ թէ միայն երէկ չէր, այլ նաեւ այսօր եւ մանաւանդ վաղը:

Սուրբ Ղազարի հողին վրայ վասն հաւատոյ եւ վասն հայրենեաց նշանաբանը Վարդանանց օրերէն եկած մինչեւ Մխիթար ու Ալիշան եւ մինչեւ այսօր կը մընայ լուսաշող գաղափարականը բոլոր միաբաններուն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԻՐՈՇԻՄԱՅԷՆ ԵՏՔ

ՃԱՓՈՆԻ ԺՊԻՏԸ

——×——

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ամերիկացիները չեն գար դեռ. Ճափոն տասնըհինգ օր ժամանակ ունի նոր դիմագիծ մը տալու ինքն իրեն. կ'այրեն դիւանները փողոցներու մէջ, աճապարանքով, առանց ուշադրութիւն դարձնելու հանրութեան կամ օտարականներու ակնարկներուն:

Զինուորական ծովային միաւորներ, գործատուներ զինուորներու, ծովայիններու, բանուորներու կը բաշխեն ամբողջ իրենց պահեստը. կարելի եղածին չափ նուազ մթերք յաղթականներուն համար: Հազարաւոր մարդիկ կը տեղափոխուին դէպի հիւսիս. Թոքիօ, Ուէնոյի կայարանը հսկայ մրջնանոց մըն է. անթիւ մարդիկ նոր զգեստներով, զիրար կը խաչաձեւեն ամէն ուղղութեամբ, բեռնաւոր իրենց այն ունեցածով որ կրնան կրել:

Վերջապէս կը հասնին ամերիկեան առաջին օդանաւերը: Ամերիկացիները որոնք խիստ կարգապահութեամբ մը թըրծուած եկած են խոհեմ գրաւումի մը, կը նշմարեն որ վախնալու բան չկայ: Ճափոնցին կը տեսնէ որ անոնք հանդիստ շունչ կը քաշեն, վար կը դնեն իրենց զէնքերը: Զգտուած կացութիւնը կը մեղմանայ, ամբողջ երկրին մէջ ոչ ոք կրակ կը բանայ գրաւող ուժերու դէմ:

Գրաւողնե՞ր: Ոչ, անոնք հիւրեր են արդէն:

Իրենց ժպիտը, բռնադատուած ժպի՞տն է պարտուածին. երբեք, այլ միայն պատերազմին մղձաւանջէն ելքին անոնց փոխվրէժը: Մեծ տաքնապներու փորձառութիւնը պէտք է դատելու համար մեծ ժողովուրդ մը:

Ճափոնցիներու ժպիտը. Ճափոնի զաղտնիքներուն ամէնէն զարմանալին. ան որ՝ կը դիմադրէ ամէնէն աւելի, ան որ՝ կը քօղարկէ ամէնէն աւելի յայտնութիւնները, իր առեղծուածին թափանցել ուզողին:

«Կը ժպտինք, նախ անոր համար որ ժպիտը կը ջնջէ ու կը մոռցնէ կ'ըսէ այդ համր ժպիտը: Մենք տէր ենք մոռնալու կարողութեան, ճակատագրապաշտութեան ուրիշ որեւէ ժողովուրդէ աւելի: Մենք ահռելի յարձակումներու ենթարկուեցանք ու անխնայ ռումբը ինկաւ մեր գլխուն, սակայն առանց ոխի կ'ընդունինք այս մեծ, համակրելի մանչերը որոնք այս փորձանքը բերին մեր գլխուն քանի մը ամիս առաջ:

«Մենք բոլոր ժողովուրդներէն աւելի ուշադիր ենք ու զգայուն՝ եղանակներուն հանդէպ. մեր գաղափարները, սէրերը իրենց եղանակն ունին. հովը կը բերէ զանոնք, ինչպէս կը տանի: Խօլաբար սիրեցինք Արեւմուտքը, մենք մեզ գտնելու համար մոլեռանդ Արեւելքցիներ: Մեզի հերոս ընտրեցինք Ուաշինկթընը, յետոյ զօրավար Արաքին: Պաշտեցինք Անգլիան յետոյ Ռայխը, եւ մինչ այդ Կարլ Մարքս կը կարդանք: Հիմա կը սիրենք ընկերվարութիւնը, ժողովրդավարութիւնը եւ զինաթափումը. արհմիութիւններ կ'ունենք, անկախ թերթեր ու կ'երթանք քըւէարկելու:

«Ժպիտ ունինք որովհետեւ կը տառապինք. մեզի համար ժպիտը միշտ հաճոյքի արտայայտութիւն չէ. վէրք մը, ձախողութիւն մը նոյնպէս ժպիտ կը պատճառեն: Այս մեր քաղաքավարութիւնն է ճակատագրին հանդէպ: Այսօր Ճափոնցիներու դէմքերուն վրայ միլիոնաւոր ժպիտներ կան որովհետեւ Ճափոնի մէջ կան ջախջախուած միլիոն սրտեր:

«Կը ժպտինք տակաւին որովհետեւ ուրախութեամբ կը դիմաւորենք նոր աշխարհ մը, զոր լաւագոյն կը կարծենք:

«Կը ժպտինք որովհետեւ Ճափոն վար-

ժութիւնը ունի աղէտներու եւ կը վերապրի միշտ:

«Շատ հեռու չէ այն օրը երբ դուք ձեզի հարց պիտի տաք թէ իրապէս յաղթեցի՞ք մեզի եւ թէ իրապէս դո՞ւք էիք պատերազմը շահողը»:

1945-ի աշնան անձնատուութիւնը ըստորագրուած էր «Միսուրի» զրահաւորին վրայ, Սեպտեմբեր 2-ին: Ամերիկեան ջոկատներ կը գրաւեն կզզեպարը հիւսիւսէն հարաւ: Մաք Արթըր զօրավարի գըլխանոցով նոր կայսրը կ'իշխէ իր դերարգիական պալատէն: Զօրավարին բռնատիրութիւնը ոչ մէկ ընդդիմութեան կը բախի Թոքիոյի մէջ:

Կայսրին զարմիկը, իշխան Հեկաշիքունի կը գլխաւորէ դրածման կառավարութիւնը: Զգայացունց անձնասպանութիւններ իրարու կը յաջորդեն. ինչպէս՝ իշխան Քոնոյէ անձնասպանութիւնը որ անիրաւօրէն նկատուած է պատերազմական ոճիրներու պատասխանատու մը. կը նախընտրէ մահը, քան յանձնուիլ յաղթականներուն: Համայնավար կուսակցութիւնը վերակազմուած է ու կը յանդգնի յարձակիլ կայսերական գերդաստանին: Կայսրը եւ Մաք Արթըր հանդիպում մը կ'ունենան:

Ճափոնցին երկու մտահոգութիւն միայն ունի. անօթութենէ չմեռնիլ ու տանիք մը կառուցանել: Ու այդ շրջանին Ճափոնցին ի գործ կը դնէ իր արտակարգ համբերութիւնը, պարենաւորումի դըժուարին հարցը կը լուծէ իր ժուժկալութեամբ: Անմիջական խանդով մը կը փարի գործի, կառուցանելու նոր քաղաք մը: Թոքիօ պիտի ծլի խոտի մը, կամ անտառի մը նման: Հոն է նաեւ միշտ Հիրօ Հիթօն զոր Զինացիները մտադրած էին կախաղան բարձրացնել, իսկ Ռուսերը գահրնկէց ընել:

Փոխվրէ՞ժն էր այս, թէ խորհրդաւոր պատրաստութիւնը փոխ վրէժի մը. քիչ

ժամանակ պէտք պիտի ըլլար հասկնալու համար թէ իրական փոխ վրէժը որուն կը դիմէր Ճափոն, կորսնցուցած ըլլալով պատերազմը, խաղաղութիւնը շահիլ էր. եւ ինչ որ իր միակ կիրքն էր անհաւատալի, օր մը հաւասարիլ էր զինք պարտութեան մատնողներուն. հաւասարիլ առեւտուրով ու գեղարուեստով եւ ոչ թէ զէնքի ուժով:

Նորեկ ու պարզամիտ յաղթականները չէին նշմարեր այն ինչ որ մենք կը տեսնէինք. մենք՝ «նախկինները». Ճափոն իր կնիքը կը դնէր ամէն օտարամուտ բանի վրայ: Մաք Արթըր տեղեկագիրներ կը ղրկէր Ուաշինկթըն իր ժողովրդավար յեղաշրջումներուն յաջողութեան մասին. Ճափոնցին յարգանքով կը խոնարհէր ու կը ըծուէր ձեւափոխութեան ենթարկելու յեղաշրջումը:

Ծիշդ է որ նոր տիպար մը հանդիսացած էր ամերիկացի զինուորը Ճափոնցիին համար, ան սորված էր հէլլօ՜ ըսել, ծամօն ծամել, բերնէ բերան համբուրուիլ. իրենց կարգին ճափոնցի նախարարներ անգլերէն կը սորվէին ու կը վարժուէին ձեռք սեղմելու, փոխանակ խոնարհելու, երբ կ'երթային հրամաններ ստանալ դաշնակից ուժերու գերագոյն հրամանատարութեան գրասենեակէն:

Սակայն ժողովուրդն ու քաղաքական մարդիկը երկար չյամեցան ամերիկեան բարքերու վրայ: Անոնք երբ կը քաշուէին իրենց բոյներուն խորքը մանրազնին քննութեան կ'ենթարկէին ինչ որ եկած էր դուրսէն: Ամէն բան փոփոխութիւն կը կրէր. ամէն բան կ'ացնէր հալոցէ մը, իսկ ուր կը ստանար ճափոնական գոյն: Իսկ բոլոր այն բաները զորս կարելի չէր ըլլար ճափոնականացնել կ'ոչնչացնէին: Ու նոր Ճափոն կը մնար իւրացուածը: Ու նոր Ճափոն մը դաղտնաբար կը մարսէր ամերիկեան գրաւումը:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՂՋԻԿԸ

... Շատրուանների շուրջը ոչ ոք չկայ: Ջրի փոշին շողշողում է, ողորկ սալարկին խոնաւութիւնն է հանգչում: Միայն Ջերուրաշխա աղջիկն է մենակ կանգնել ցայտերի տակ՝ լռշտակ ականջները անշարժ, կարծես ինչ-որ ձայնի է սպասում: Նրա կողքին մանկական ցածրիկ աթոռն է՝ թափուր ու թաց:

Մի քիչ հեռում, կանաչ խոտերի մէջ, պարապ պառկել է լուսանկարիչը եւ մըտքի մէջ անցած օրերի, առած-դրածի, գալիք ուշ աշնան եւ ցուրտ ձմրան մասին է մտորում:

Ծառուղու երկար, անթիւ-անհամար նստարանին, հէնց արեւի տակ, խաղաղ ու հանդիստ նստել են երկու կին՝ երկար կոթաւոր ցախաւելները ծառին յենած: Նրանց մէջտեղում՝ օրհնուած մի սուփրայ-սեւ խաղող, լաւաշ հաց ու պանիր: Ճաշակում են՝ դանդաղ զրուցելով:

Արեւն էլ չի խանձում, զգուշաւորները պիջակով են արդէն, իսկ ջահել տղաները լոկ մի վերնաշապիկով են՝ կոճակներն արձակած, կրծքերը բաց: Սօսիների ծոցերում եւ խոտերի վրայ, այս ու այն կողմ, առաջին դալկացած տերեւներն են ընկած: Աշունը փախուորած եկել, նայում է ամրան կտուրից:

Իսկ այս աղջիկը ճերմա՜կ - ճերմա՜կ է հագել:

Նա մտաւ ծառուղի, կարծես երնքից իջաւ: Շրթները շարժւում են անձայն, աչքերը՝ կայծկլտում: Այնքան թեթեւաքայլ է, զմայլուած, ինչպէս մի ճերմակ թիթեռ, որ թռչկոտում է ասողածաղկի թերթիկից թերթիկ: Հանդիպման երազների թեւի՞ն է թառել, թէ՞ նրա վայելքն է շուրթերին ու կոպերի տակ: Այնքան ամուր է սեղմի դարուննը իր կրծքին, որ չի տեսնում դեղնած տերեւը իր ոտների տակ:

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

Ծննդավայրի հող ու ջուր, ժայռ ու ծառ, թռչնակ ու ծաղիկ, ալ ու պապլի, հօր ու մօր չիրմաթումբ, մանուկի օրերի յուշ ու երազ, տատրակի հէքեաթ:

Մամռակոլոլ մատուռներ, բերդի պարսպի աւերակ պատին կտուցը մաքրող ծեր արծիւ, վարարած գետ ու գետակ, երկինք հասնող Ջրի փոշի, երկինքից իջնող կաթիլ ու շաղ, աղբիւրաշատ անտառ ու հովիտ, սարը տանող արահետ ու կածան, իրար փաթաթուած եղինջ, սեւութոյր մոշ, կարմրաչէք մորի, խոռնի հոտ: Հորթի բառաչ, գառնուկի մայիւն, դաշտում խրխնջացող ճերմակ ձի, հովուի կանչ, շների հաչոց, աւհի, սուլի, արեան ու վշտի, հզօր քաջերի ու ցնծութիւնների պատմութիւնների շարան, լոյսի զուռում, հաւատ ու յոյս: Կուռում զոհուածների վեհաշուք յուշասիւներ, յուշ-աղբիւրներ, հին խաչքարեր, հոյակերտ վանքեր: Հողից կոչտացած ծանր ձեռքեր, կնճիռների մէջ կորած կայծկլտող աչքեր: Ծիծաղով, աղմուկով, խենթ ու մերթ թռչկոտող մանուկներ, զօտատեղերը՝ ձիղ, բազուկները՝ պողպատ, քարից ջուր քամող երիտասարդներ, այծեամի նման խրտնող, պախրայի նման հպարտ, փարթամացող կրծքերը սիրով ու կրքով լի աղջիկներ: Հնաշէն տներ, թոնրի ծուխ, նորաթուխ հացի գլխիչ բուրմունք, օրհնանքը շրթերին թորշոմած ալիներ ու սպաներ: Դարի լաւ ու վատով ճնշող դողդրիկ քաղաքներ, արդաւանդ դաշտեր, բերքաշատ այգիներ, չէնացող գիւղեր, ագարակներ: Գրի, իմաստութեան անյաղ երկրպագուներ, արծուի նման հեռուն տեսնող, թխսամօր նման օջախին նստած, բարեշնորհ, սրտաբաց, առատաձեռն տուն ու ընտանիք: Ու այդ բոլորը միաձոյլ, որպէս երկնային պարգեւ, մըկրտուել են մեր հինաւուրց վանքերում ու կոչուել Հայրենիք՝ Լեռնային Ղարաբաղ:

ՀԱՅԿԱԶ ԱԴԱՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի վաթսունամեակին առթիւ

—×—

ՅԱՐԳԱՆՔ ԵՕԹ ԵԱԿԻԴ «ՅԱՌԱՋ»

ՎԻԼԸՕՐՊԱՆ.- Թէեւ յապաղումով, բայց նոյն սրտագին զգացումներով կը շնորհաւորեմ «Յառաջ»ի պատկառելի վաթսունամեակը, առանձնայատուկ եւ անվերապահ երախտագիտութիւններով:

Չեմ գիտեր թէ ո՞վ ունի աւելի սէր եւ յարգանք քան ինքս անոր երկարակեաց վաստակին, բոլորանուէր առաքելութեան եւ բարեխնամ դաստիարակութեան հանդէպ:

Ան եղաւ հայերէնի առաջին գրական փորձերուս ուղղութիւն տուողը, երբ պատերազմին վաղորդայնին նոր աշակերտ կը նետուէի, ու խարխափելով կը յղարկէի Վալանսէն «Յառաջ»ին գրկելիք յօդուածներս, որոնք յաւէտ ողբացեալ ուսուցչիս՝ Շ.ի խստապահանջ սրբագրութեան յանձնուելով, բոլորովին տարբեր ոճով, յղկուած, զտուած, մաքրագործուած նախադասութիւններով եւ նոր դիմագիծով ի լոյս կը տեսնէին, ու անզուգական հաճոյքով զիս կը խանդավառէին դէպի նորանոր արշաւներ, մըղում տալով հայերէնի նորաբողբոջ սիրոյս եւ հիմերը դնելով ինքնազարգացման անյագ պապակիս:

«Յառաջ»ը եղաւ իմ դպրոցս, դաստիարակս, եւ շատերու համար ալ «եգիպտական» համալսարանս: Բայց ի՞նչպէս հասկցնել թերահաւատ մարդիկ որ մայրենի լեզուի ուսուցումը լոկ կոչում մը չէ, յաջողութիւն մը չէ, գերբնական շնորհ մը չէ, այլ յարատեւ ճիգի եւ անխոնջ պրպտումներու պտուղ մը մեղրածոր որ պաշտամունքի առարկայ կը դառնայ տարիներու հոլովոյթով:

Այս փառահեղ տարեդարձին առթիւ, ժամայ վրդովում մը սակայն կ'ալեկոծէ միտքս, եւ բարի նախանձէ մը մղուած, ես ինծի հարց կու տամ թէ, «Յառաջ»ը որ վաթսուն տարիներու պատմութիւն մը ունենալով, եւ քաջ գիտնալով թէ այս երկար ճանապարհի երկայնքին, ինչ սրտառուչ մաքառումներով պայքարեցաւ ան, պատնէշին վրայ տոկուն մնալու, եւ հայ գիրի գոյութիւնը անաղարտ պահելու երէկ ինչպէս եւ այսօր, եւ մանաւանդ ներկայի հայկական մամուլի երկրպագոյն օրաթերթերէն մին նկատուելով ամբողջ սփիւռքի տարածքին, ուրեմն ինչո՞ւ հրապարակային աւելի մեծ շուքով եւ ըստ արժանւոյն չնշուեցաւ անոր փառատօնը, ինչպէս սովոր է տեսնել ուրիշ գաղութներու մէջ, օրինակ վերջերս «Մարմարա»ի հիմնադրութեան յիսնամեակին առթիւ, ուր աւելի քան հազար երեք հարիւր Պոլսեցիներ, նախագահութեամբ Շնորհք Արք. Գալուստեանի, ներկայ եղած են շքեղ հանդիսութեամբ, փառաբանելու եւ պանծացնելու իրենց թերթը եւ ամբողջ անձնակազմը:

Անցողակի դիտողութիւն մը որ դառնութեամբ մտածել կու տայ մեր ֆրանսահայ գաղութին սառն անտարբերութեան, իր վաւերական եւ կայուն արժէքներու հանդէպ:

Իմ համեստ տեսանկիւնէս նշմարուած այս վրիպումը ուղղուած չէ անշուշտ մեր բոլոր «շին քէպապ»ի մասնագէտներուն որոնց հայկական ծագումը կը յայտնաբերուի միայն «թամզարաններու» կամ «Քոչարեններու» շուրջպարերու ընթացքին, կամ չնդալից պարահանդէսներու ոգելից «շամբանեայ»ներու գոլորշիներու արբշիռ «քէյֆ»երու պահերուն:

Թող բարոյական պարտականութիւն նկատուի «Յառաջ»ի կողքին մնալը: Գուրգուրանք եւ յարգանք անոր ազգօգուտ պաշտօնին:

Առողջութիւն եւ արեւշատութիւն ժրաջան խմբագրապետ Տիկին Արփիկին եւ բոլոր անձնուէր աշխատակիցներուն որոնք կը տքնին ու կը ճգնին թերթը միշտ կանգուն եւ դրաւիչ պահելու համար:

Կը շնորհաւորեմ եւ կը մաղթեմ մշտադալար կենսունակութիւն եւ յառաջդիմութիւն:

Եւ այժմէն, օ՛ն «Յառաջ» դէպի փառաւոր վաթսունը հինգ գարուններ:

Պ. ԳԱՊԱՔՃԵԱՆ

×

Սիրելի Արփիկ,

ՖԼՈՆԷ - ՎՈԼԹԷՌ. - «Յառաջ»ը եօթը տարեկան էր երբ իբրեւ ուսանող, ես եկայ Ֆրանսա եւ մտերմացայ իրեն հետ: Մանկութենէ եւ պատանութենէ վաղուց ազատած՝ ան, «Յառաջ»ը արդէն առոյգ երիտասարդ մըն էր... ժամադրավայրը փարիզեան հայ գրողներու եւ մտաւորականներու:

Մեծ Շաւարշը հաւատաւոր ու մաքուր կուսակցական մնալով հանդերձ, եղաւ այն բացառիկ խմբագիրը (...ինք կ'ատէր խմբագրապետի տիտղոսը) որ օժտուած պայծառ մտքով՝ եղաւ լայնախոհութեան միակ տիպարը որ իր նախանձելի մաքրամաքուր արեւմտահայերէնով գրուած էջերով, վեր մնաց ներքին պայքարներէ եւ քաջաբար դիմադրեց անհասկացողութեան սաեղծած խոչընդոտներու դէմ (...«Նահանջը առանց երգի»ին հրատարակումը, ... «Մարտկոց»... եւլն.): Իր հաւատամքը եղած էր - «կուսակցութիւնները ժողովուրդին համար» եւ ոչ թէ «ժողովուրդը կուսակցութիւններուն համար»ը:

Եւ ահա այս նոյն լայնախոհութիւնը եւ նաեւ հօրդ մշակոյթի ըմբռնումը քուկդ բրած, մերթ Նարդունիով, մերթ Հրանտ Սամուէլով, բայց միշտ քու շունչովդ եւ այժմ քու ամբողջականութեամբդ, շարունակեցիր մինչեւ օրս (վաթսուներորդ տարի), Մեսրոպի լեզուին հանդէպ նոյն բծախնդրութեամբ, վառ պահել «Յառաջ»ը - լոյսի քաղաք Փարիզի հայ ջահը:

Գիտեմ որ քու դէմդ ալ խոչընդոտներ ցցուեցան քու հօրմէդ ժառանգած լայնախոհութեանդ համար: Սակայն դուն «Յառաջ»ի ոգիին հաւատարմութեամբդ, յաղթեցիր եւ ահա «Յառաջ»ը վաթսուն տարուան հմայքովը բեռնաւորուած կը յառաջանա՜յ... Սրտառուչ անհամար վըկայութիւնները որոնց մէկ մասը միմիայն տեսայ հրատարակուած, կը բաւեն քեզ գօտեպնդելու եւ հոգեկան բաւարարութիւն տալով շարունակելու «Շաւարշ Միսաքեան ընտանիքին» առաքելութիւնը սփիւռքի մէջ:

«Յառաջ»ը զարմանալի օրաթերթ մըն է... իր տեսակին մէջ միակը եւ անմըրցելի: Բացատրեմ...: Չորս էջնոց թերթ մը որուն չորրորդը գրեթէ ամբողջութեամբ նուիրուած է հանրային եւ միութենական ծանուցումներու: Իր մնացեալ էջերով - թիւով երեք - ամենասեղմ բայց յստակ կերպով, նախ կու տայ քաղաքական կարեւորագոյն լուրերը, ապա հայ - սփիւռքի կեանքը ամէնուր: Անպայման կը գտնէք շահեկան լուրեր Հայաստանէն: Եւ ահա գրական ու գեղարուեստական ընտրուած քաղուածքներ կամ ուսումնասիրութիւններ: Առաւել՝ «Միտք եւ Արուեստ».. մէջ ընդ մէջ ամբողջական թիւերով: Կը կրկնեմ... եզակի օրաթերթ մըն է «Յառաջ»ը:

Սիրելի «Քաջ Արփիկ», - քեզ այսպէս յորջորջեցի երբ Շաւարշ Նարդունին հոգին յանձնեցինք Մարսէյլի մէջ, վերջին 15ամեակին իմ աստանդական կեանքըս արգելք չկրցաւ ըլլալ իմ մտերմութիւնս պահելու «Յառաջ»ի հետ, ուր որ ալ եղած ըլլայի:

Քեզի կը մաղթեմ երկար կեանք, անվերջ կորով որպէսզի առաքելութիւնը զոր «Յառաջ»ով վաթսուն տարի ահա մնացած է յաղթական, շարունակուի... երկա՜ր, երկա՜ր տարիներ միշտ լայնախոհութեան դրօշակով:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕՅԻ «Կոմիտաս» ռատիօժամի հրաւէրին ընդառաջելով, Արամ եպիսկ. Քէշիշեան Օգս. 13-ին, ժամանած է Ուրուկուէյի մայրաքաղաքը: Նոյն օրը, դասախօսութիւն մը տուած է Ներսէսեան վարժարանի սրահը, նիւթ ունենալով. - «Լիբանանն ու լիբանանահայութիւնը՝ այսօր»: Յաջորդ օրը, Լիբանահայոց առաջնորդը ներկայ եղած է Ներսէսեան վրժ.ի դրօշակի օրուան հանդիսութեան: Նոյն օրը, Արամ եպիսկ. այցելած է Խորհրդարան եւ ընդունուած Գոլորատօ կուսակցութեան, Պլանքօ կուսակցութեան եւ Լայն ճակատի ծերակուտականներուն կողմէ: Իրիկունն ալ, Վրամեան ակումբի վարչութիւնը եւ քոյր միութիւններ ընդունելութիւն մը տուած են ի պատիւ Արամ եպիսկ.ի:

×

ՍԱՆ-ՓԱՈՒԼՕՅԻ Քլուպ Արմենիոյի սրահին մէջ, Օգս. 20-ին, ներկայացուած է «Գորշ ձիուն ժամը» ժապաւէնը, Նիկոլ Պեզճեանի ղեկավարութեամբ եւ արժանացած ջերմ ընդունելութեան:

×

ՍԱՆ-ՓԱՈՒԼՕՅԻ հայկ. եկեղեցւոյ մէջ, Օգս. 18-ին, քարոզած է Լիբանահայոց առաջնորդ՝ Արամ եպիսկ. Քէշիշեան, որ Մոնթէվիտէոյէն Սան-Փաւլօ ժամանած էր Օգս. 15-ին եւ ընդունուած Տաթեւ եպիսկ. Ղարիպեանի կողմէ: Օգս. 18-ի իրիկունն ալ, ընդառաջելով գաղութին բաղձանքին, Արամ եպիսկ. դասախօսութիւն մը տուած է Քլուպ Արմենիոյի սրահը, տեղեկութիւններ տալով լիբանահայութեան կացութեան մասին:

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

ՅԻՄԱՐԸ ՉԻ ՃԱՆՉՆԱՐ ԽԵԼԱՑԻՆ

Փիլիսոփայ մը ըսեր է.-

- Խելացին միշտ կը ճանչնայ յիմարը, որովհետեւ խելքի գալէն առաջ, ինքն ալ անոր վիճակին մէջ էր: Բայց, յիմարը երբեք չի ճանչնար խելացին, քանի որ ոչ մէկ ատեն խելացի եղած է:

×

Ո՞ՐՆ Է ԼԱՒԸ

Տեսնելով Սոկրատը որ արմտիքով կը սնանի, մէկը կ'ըսէ.

- Եթէ ծառայէիր մեր տիրոջ, այն ատեն երբեք չէիր հասներ այս վիճակին, որ արմտիքով կշտանաս:

- Իսկ եթէ դուն գոհանայիր արմտիքով, այն ատեն երբեք չէիր ծառայեր քու տիրոջ, կը պատասխանէ փիլիսոփան:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

«Բայց ես որպէս կարող էի բաժանուել օրիորդից. ում հոգաբարձութեանը յանձնէի նրան, մինչ կարող էի հանգիստ լինել, եթէ մի օր, մի ժամ մի րոպէ նրան չտեսնէի, կամ ինչ ազդեցութիւն կ'անէր նրա հիւանդութեան վրայ, եթէ այդ բոլորը յայտնուէր նրան»:

- «Ուրիշ հնար չկայ, - կրկնեց ծերունին: - Եթէ օրիորդը առողջ եւս լինէր, դեռ դարձեալ հարկաւոր էր բաժանուել միմեանից, որովհետեւ ձեզ երկուսիդ միասին տեսնելով, աւելի հեշտ կարող են ճանաչել»:

«Ես իմ սրտի եւ զգացմունքների հետ կարող էի հաշտուել, բայց իմ բոլոր մըտատանջութիւնը նրանումն էր, թէ ինչպէս յայտնեմ օրիորդին, որ նրան միայնակ եմ թողնում: Բայց մեծ եղաւ իմ զարմանքը, երբ նրան հաղորդեցի մեր աննախանձելի վիճակը, նա խիստ սառնասրտութեամբ ասաց ինձ»:

- Դու շատ արեցիր ինձ համար, աւելին պահանջել քեզանից իրաւունք չունեմ: Դու, ուր որ կամենում ես, գնա, հեռացիր, գլուխդ ազատիր, ես կը մնամ այստեղ: Այժմ ինձ համար միեւնոյն է. կեանքը զզուեցրել է ինձ: Եթէ ինձ գտնելու եւ տանելու եւս լինեն հօրս տունը, դարձեալ չեմ վախենայ, որովհետեւ գիտեմ որ մինչեւ այնտեղ հասցնելը կենդանի չեմ մնայ: Այնուհետեւ իմ դիակի հետ ինչ որ ուզում են, թող անեն»:

«Օրիորդի յուսահատական խօսքերը կըրակի նման այրում էին իմ սիրտը. իմ լեզուն կապուեցաւ, ես մի բառ անգամ չկարողացայ գտնել նրան մխիթարելու: Ես ցանկանում էի գրկել նրա ոտները, համբուրել եւ ասել, որ մինչեւ մահ քո ծառան, քո ստրուկը կը դառնամ, քո ոտքերի տակի հողը կը լինեմ, եւ քեզանից չեմ բաժնուի: Բայց նա չթողեց ինձ խօսել, ասելով.

- «Իմ բանը պրծած է, ես շատ չեմ ապրի. դու քո գլուխը ազատիր եւ իմ վրայ մի մտածիր:

«Իմ աչքերը լցուեցան արտասուքով: Նա ափսոսում էր ինձ. արդեօք իմ մատուցած ծառայութիւնների համար, արդեօք երախտագիտութեան զգացմունքից դրդըւած, թէ մի այլ կիրք թելադրում էր այդպէս խօսել: Ես այդ հասկանալ չկարողացայ, միայն նկատում էի, կարծես թէ, նա մինչեւ անգամ ուրախ էր, որ հանգամանքները փոխուեցան, կարծես թէ, ցանկանում էր առանձնանալ եւ առժամանակ անջատուած լինել ինձանից: Ի՞նչ էր պատճառը: Ես այդ հասկացայ, բայց շատ ուշ հասկացայ, երբ նա արդէն այս աշխարհից հրաժարել էր, եւ իւր վշտերը իւր հետ գերեզման էր տարել: Հիւանդութեան մահճի մէջ երկու զգացմունքներ կռւում էին նրա սրտում, մէկը՝ սէրը, որ դեռ նոր բոցավառւում էր նրա մէջ, միւսը՝ ազնուատոհմական հըպարտութիւնը, թէ ինչպէս կարող էր կին լինել մի ռամկի իւր հօր տան ծառայի որդուն. Նա վախենում էր աշխարհի նախատինքից եւ ցանկանում էր օգուտ քաղել իմ բացակայութիւնից եւ խեղդել իւր սրտի մէջ իրան տանջող զգացմունքը...»:

Աւազակապետը կանգ առեց: Վաղեմի յիշողութիւնները շօշափեցին նրա սրտի դեռ ոչ բոլորովին բուժուած վէրքերը: Նա երեսը մի կողմ շուռ տուեց, որ ես չտեսնեմ նրա արտասուքը:

«Ես բոլորովին չանջատուեցայ նրանից, - շարունակեց դժբախտը ցաւալի ձայնով: - Ես հեռացայ, բայց շատ հեռու չգնացի: Ցերեկով անհետանում էի մերձակայ անտառներում, թափառում էի մթին ծմակների մէջ, կենակցում էի ծառերի, ժայռերի եւ գազանների հետ, եւ իմ վիշտերը ցրւում էի որսորդութեամբ: Իսկ գիշերը մօտենում էի մեր հիւրընկալի տաղաւարներին, եւ եթէ միջոց էի գտնում, մտնում էի հիւանդին տեսնելու: Երբ նա իւր պղտորուած աչքերը բաց էր անում, տեսնում էր ինձ իւր մահճի մօտ նստած, միշտ կրկնում էր միեւնոյն խօսքերը, -«Ինչո՞ւ եկար, կարող են կալանաւորել քեզ»: Անցան օրեր, անցան շաբաթներ, անցաւ մի ամիս: Օր ըստ օրէ նրա հիւանդութիւնը աւելի վտանգաւոր կերպարանք էր ստանում: Մի գիշեր, երբ մօտեցայ մեր հիւրընկալի տաղաւարին, նա արտասուքը աչքերում դուրս եկաւ իմ առջեւ եւ խորին ցաւակցութեամբ յայտնեց. - «Նա մեռաւ»...: Ես սարսափեցայ, որպէս մի եղեռնագործ: Ինձ այնպէս թուեցաւ, թէ ես եմ եղել նրա մահուան պատճառը: Խղճի գարհուրանքը շանթահարեց ինձ»:

(Շար. 171)

(Շար. Ա էջէն)

յօղուածը պիտի մնայ ենթայանձնախումբին մէջ եւ չփոխանցուի աւելի բարձր մարմիններու: Այս մօտեցումին համաձայն չէ Փարիզի նախկին դեսպան (ան որ չունչը Անգարա առաւ 1973 Փետրուարին, Մարսէյլի յուշարձանին առթիւ) եւ Արտաքին նախկին նախարար՝ Ըշըք, որ կ'ըսէ թէ Արտաքին նախարարութեան բանբերին պաշտօնը ժողովուրդը մխիթարել չէ, նսեմացնելով կատարուածին տարողութիւնը, այլ իրականութիւնը ըսել, տրուած ըլլալով որ տեսանք թէ արհամարհելը ուր հասցուց մեզ: Կարեւորութիւն չուզեցինք տալ «վրէժի» յուշարձաններու կառուցման (մարդը «յուշարձանախառ» կը տառապի 12 տարի է) եւ հոս հասանք...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ, երկու ամսուան ընթացքին, երրորդ ծանր արկածը արձանագրեց: Այս անգամ ալ, մարդկային թերիի հետեւանք, ինչ որ արդարացուցիչ բան մը չէ: Ուղեւորը, խոստովանած է թէ չէ դանդեղեցուցած իր ճեպընթացը, հակառակ ազդատախտակներուն եւ 100 քմ. ժամական չարունակած է սուրալ, փոխանակ 30-ի եւ պատահած է անխուսափելին, այսինքն կառախումբը գիծէն ելած է Արժանթօն - սիւռ - Քռէօզ, երբ դիմացէն կուգար Պրիվ - Փարիզ թղթատարական կառախումբը: Թէեւ ամէն մէկը իր գիծին վրայ է, բայց պառկած կառախումբերուն հետ բախումը չի կրնար չպատահիլ: Օգնութիւնը շատ արագ կը հասնի, բայց եւ այնպէս 42 մեռեալ կայ, 38 վիրաւոր, որոնց մէջ՝ 11 հոգի ծանր վիճակին մէջ: Ուղեւորը գատական հետապնդումի տակ է, ակամայ մարդասպանութեան համար, թէեւ ազատ ձգուած հսկողութեան ներքեւ: Ինչ որ անբնական է եւ հարկ կ'ըլլայ որ բազմաթիւ գոհեր ըլլան, որպէսզի անդրադարձ ըլլայ, այն է որ մէկ ուղեւոր, առանձին, չի կրնար վտանգաւոր չըլլալ: Անցեալին, միշտ երկու ուղեւոր կար եւ տրամաբանական ալ չէ, որ մէկը ըսէ, գործադրութեան ներկայ վիճակին մէջ: Ուեւէ անձ, չի կրնար մէկ երկվայրկեան թերացում մը չունենալ, նոյն ուշադրութիւնը չկարենալ պահել եւ բոլորը - հիմա - համաձայն են որ 2 անձ անհրաժեշտ է: Կը յայտնուի, օրինակ, թէ ոեւէ ուղեւոր, 13 ամսեան սրբան ճնշում ունի մեկնումի ատեն եւ ժամանումին՝ 21 է:

ՓՐԷՄՈՐԻՍ չորս ամիսով յետաձգեց արտաքին պարտքերուն հատուցումը: Տեղւոյն վրայ, մթնոլորտը շատ լար - ուած է, երկու սպիտակամորթ սպաննըւած է:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կացութիւնը չի բարելաւիր, թէեւ խօսակցութիւններն ու տեսակցութիւնները կը շարունակուին: Էհտէնի մէջ, Խաչիկ Պապիկեան տեսնուած է նախկին նախագահ Ֆրէնճիէի հետ, Ժպէյլի քրիստոնեայ ընդլայնուած ժողովին առընչութեամբ: Այդ ժողովին, արդարեւ, կը մասնակցի ներկայացուցիչ մը հայկական պլոքէն, որու մաս կը կազմէ Խ. Պապիկեան: Ֆրէնճիէէն ետք, մէթր Պապիկեան, Քասլիքի մէջ, ընդունուած է նախկին նախագահ Շ. Հէլուի կողմէ: Շաբաթ օր, Քաթայէպներու պատուիրակութիւն մը Դամասկոս գնաց:

ԳԱՆՁԱԿԻ (Ատրբէյճան) մէջ, ձաֆարով ամոլը ամուսնութեան հարիւրամեակը տօնած է: Այրը՝ 119 տարեկան է, կինը՝ 115 և ունին 200 զաւակ, թոռ, ծոռ եւլն.: Ամուսնական երջանկութեան իբրեւ խորհրդանիշ, զոյգը գորգ մը նուէր ստացած է եւ գիւղին աշուղն ալ երգ մը ձօնած է սէրն ու հաւատարմութիւնը փառաբանող: Ատրբէյճան ներկայիս 1500-հարիւրամեայ անձեր կան եւ աւելի քան 15 հազար՝ իննըսունամեայ: Անցեալ Յունուար 1-ին, ծերագիտութեան տեղական ընկերութիւնը հաղորդած էր որ խորհրդային երիցագոյն քաղաքացին՝ Ալախիւսրա, կովկասեան իր գիւղին մէջ տօնած է 151-րդ տարեդարձը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Այրի Տիկին Կարպիս Գազազեան,
Պ. Թիէրի Գազազեան,
Այրի Տիկին Վերժին Գալճեան,
Տէր եւ Տիկին Արման Խանճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժագ Գալճեան,
Այրի Տիկին Փարիզ Փափատիամանտիս,
Տէր եւ Տիկին Փ. Փափատիամանտիս եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Կ. Մացաքոս եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Փ. Փափատիամանտիս եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Միհրդատ Ալթունեան,
եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, քրոջորդւոյն, մօրեղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ԿԱՐՊԻՍ ԳԱԶԱԶԵԱՆԻ
(Էտիրնէցի)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 30-ին, 85 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 4, ժամը 16-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփարնասի գերեզմանատունը ամփոփւելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Որեւէ մահագդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ողբացեալին փափաքին համաձայն կը խնդրուի փոխան ծաղկեպսակի, նուիրատուութիւնները կատարել Ազգատախնամին:

Պետիկեան ընտանիքը ցաւով կը ծանուցանէ իր հօր՝

ԱՐԱՄ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգս. 24-ին, Անտիպի հանգստեան տունը:

Թաղումը կատարուեցաւ Մանըլի - լը-Համօյի նոր գերեզմանատունը, Օգոստոս 27-ին:

ՅԱՌԱՋ. - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Յուլիսի եւ Օգոստոսի դաշտահանդէսներուն՝ կայանին մէջ, ի նպաստ կայանի նորոգութիւններուն. -

ՕԳՈՍՏՈՍ

Տիկին Մառի Արգան 3000, Սոնիա Արգան 2000, Տէր եւ Տիկին Յովնանեան 1000, Տէր եւ Տիկին Պարսիկեան 500 Ֆ., Օհաննէսեան 700, Սխեռեան, Թորոսեան, Ոմն, Գալճեան 500ական, Աբրահամեան, Պառաւեան 400-ական, Տէրտէրեան, Մուրատեան 300ական, Հիմբնեան 400, Գարգուքլի, Ժիրար, Քիւչիւկեան, Պ. Օհաննէսեան, Կապէնց, Պընուա, Ռէմոն, Տէրտէրեան, Հալաճեան, Էգօ Անդուն, Փուչուճեան, Հանուչեան, Միլեան 200ական, Էզեկիւլ, Տունիկեան 100ական, Քասարճեան 100 տոլար, Լոս Անճըլըսէն Ջուլիցերխ ժամանող երիտասարդներ 100 դ. Ֆ., Կիւլէզեան 600 Ֆ.:

«ՅԱՌԱՋ»ի
Ընթացիկ Ազդերու Սակագինը

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանտուք	200	(237,20)
Ծնունդ	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գազանճեան 150 Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին (Լիբանահայ տղոց ճամբու ծախք): (Ստանալ «Յառաջ»էն):

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

Մարսէյլի Գարուն Մանկանց երգչախումբը 1985 - 1986 տարեշրջանի համար կ'ընդունի 4 - 14 տարեկան մանուկներ, յետ շատ պարզ մուտքի քննութեան:

Այս տարի կը դասաւանդուին.

Ա.- Սոլֆէժ՝ սկսնակներու:

Բ.- Սոլֆէժ՝ չափահասներու

Գ.- Միաձայն խմբական երգեր՝ փոքրիկներու

Դ.- Երկձայն խմբական երգեր՝ չափահասներու

Ե.- Ընդհանուր գիտելիքներ՝ հայ եւ միջազգային երաժշտութեան:

Փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Շաբաթ, ժամը՝ 16·30 - 18·30, Պօմոնի «Սանթըը տ'Անիմասիոն Սոսիալ»ի մէջ, ավընիւ Շարլ Քառուզ: Առաջին փորձի թուականն է Շաբաթ Սեպտեմբեր 14: Ամէն կարգի տեղեկութեանց համար դիմել հիմնադիր - տնօրէնուհի՝ Տիկին Ժիւլիէթ Երըմազեանի, հետեւեալ հասցէով.

11, rue Bousquetier, Bat. H
13012 Marseille tél. 87 43 71

×

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴՊՐՈՑԻ ԲԱՑՈՒՄ

Սեպտեմբեր 11

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց մայր եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցի 1985 - 86 տարեշրջանի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպ. 11-ին: 5 տարեկանէն սկսեալ:

Այս տարի դպրոցիս մէջ կը դասաւանդուին՝

1. - Հայոց լեզու -ամէն տարիքի համար-:

2. - Հայոց պատմութիւն:

3. - Կրօնք:

4. - Հայկական երաժշտութիւն:

5. - Մանկանց երգչախումբ -պատարագի երգեցողութիւն, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երըմազեանի-:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյս մշակութային տան մէջ, ամէն Չորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ 14 - 17ի միջեւ:

Օթօքարի սպասարկութիւն եւ կէսօրւան ճաշի կարելիութիւն ունի դպրոցը: Արձանագրութիւնները կարելի է կատարել դպրոցի տեսուչ Գարեգին վրդ. Պեքճեանի մօտ, ամէն օր, վերոյիշեալ ժամերուն:

Հասցէ. -
Eglise arménienne
339. av. du Prado, 13008 Marseille
tél. (91) 77 84 70

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի մանկապարտէզի վերամուտը՝ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 9: Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար կը խնդրուի դիմել վարժարան:

Հեռաձայն՝ 378 - 92 - 91

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
55ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Մարտ 2-ին
կէսօրէ վերջ ժամը 2·30-ին

Salle de la Chimie
28 bis, rue St. Dominique
Paris 7e — Métro: Invalides

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Սեպտեմբեր 7-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

SAINT-GREGOIRE A TALLARD

Une messe épiscopale sera célébrée en rite arménien

PELERINAGE ANNUEL
Dimanche 8 Septembre

Sous l'égide des Associations cultuelles de l'Eglise Arménienne Apostolique de Marseille, Mgr. Hagop VARTANIAN, célébrera la messe, à 10h 30, en la présence de Mgr. Raymond SEGUY, évêque de Gap, et Mrs. les curés de la paroisse de Tallard.

La chorale «Sahak - Mesrob» assumera les chants liturgiques, dirigée par son chef Khatchig YILMAZIAN

A 13h un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle de la Mairie de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars, suivant le nombre des inscrits, seront mis à la disposition des pèlerins qui ne peuvent se rendre par leur propre moyen.

Pour tous renseignements et réservation s'adresser :
Marseille : Eglise Arménienne du Prado: Tél : (91) 77 - 84 - 70
La Ciotat : Amicale des Arméniens Tél : (42) 08 - 24 - 57
Nice : Eglise Arménienne de la Madeleine Tél : (93) 41 - 41 - 14
Avignon : Association Culturelle des Arméniens - Tél : (90) 65 - 23 - 59
Draguignan : Amicale des Arméniens Tél : (94) 68 - 23 - 80
Valence : Eglise Arménienne, Père Nareg - Tél : (75) 43 - 63 - 86
Vienne : Union Nationale des Arméniens Tél : (74) 85 - 88 - 26
Grenoble : Club des Arméniens Tél : (76) 48 - 59 - 38
Gap et région : Takvorian, 52, ave. Jean - Jaurès, 05 Gap Tél : (92) 51 - 07 - 56

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութեան ճաշը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 6-ին, Կիրակի, ցերեկ:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
4

MERCREDI
4 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.043

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

61e ANNÉE — No 16.043

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԷՎՐԷՆ ՈՐԵՒԷ ՆԵՐՈՒՄԻ ԴԷՄ Է

Թուրքիոյ Հանրապետութեան Նախա - գահը յայտարարեց, Կիրակի օր, թէ ներումի որեւէ հարց չի կրնար ըլլալ «Պետութեան դէմ ոճիրներ» գործողներու համար: Բուռն ճառ մըն է, զոր արտասանած է Էվրէն, խորհրդարանական վերաբացումին առթիւ եւ հրաւիրած խորհրդարանականները որ չմոռնան անցեալի դէպքերն ու փորձառութիւնները: «Փորձառութիւնը կը փաստէ, կ'ըսէ Նախագահը, որ յանախ ներումը կը քաջալերէ ոճրագործը որ նոր ոճիրներ գործէ»:

Պետական զինուորական հարուածէն ի վեր ձերբակալուած 77 հազար հոգի դեռ բանտն են: Էվրէն դէմ արտայայտուած է նաեւ մահապատիժի վերացման: 1980, Սեպտեմբերէն) 412 մահապատիժ արձակուած է եւ 27 մահապատիժ գործադրուած է: Ընդդիմութեան Սոցիալ - դեմոկրատ շարժումը քարոզչական արշաւ մը սկսած էր ներման համար: Էվրէն յայտնեց նաեւ թէ մաքէ պէտք է հանել թէ որեւէ ձեւով, աջ թէ ձախ քաղաքական նախկին ոեւէ ղեկավար կրնայ քաղաքական բեմ վերադառնալ: «Թուրքիա, կ'ըսէ Էվրէն, որ ներկայիս խաղաղութեան եւ հանդարտութեան մէջ կ'ապրի, պէտք չէ ձգէ որ պատմութիւնը կրկնուի»: Այս խօսքերը ուղղուած էին, մասնաւորաբար, Էճէվիթի եւ Տէմիրէլի, որոնք քաղաքական արգելքներուն, յայտարարութիւններ կ'ընեն մամուլին:

Ինչպէս կը տեսնուի, Էվրէն լաւ բռնած է ժողովրդավարութեան ճամբան...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՈՆԷԼ ԺՈՍՓԷՆ «մի ձախ, մի աջ» յայտարարեց առջի իրիկուն, միաժամանակ ակնարկելով Համայնավարները եւ Պառը: Համայնավարներուն, ազդարարութիւն մըն է, զոր ըրաւ, չեշտելով թէ ուղղակի ընդդիմութեան ռազմավարութիւն մըն է, որ կը մղեն»: Անընդունելի գտաւ Սէ - Ժէ - Թէ-ի վարուելակերպը, որ կապ ունի բանուորական պահանջներու հետ: Միւս կողմն ալ իր բաժինը ստացաւ, մասնաւորաբար Պառ, որ «ոչ դատական գործելաոճ (իւխիէ) ոչ ալ սէքուաթըր ըլլալով, կանխագահ կը զրկէ Հանրապետութեան Նախագահին»:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ վարչապետը փոխեց իր կառավարութեան մէկ երրորդը, աւելի երիտասարդ եւ արդիւնաւէտ դարձնելու համար:

ՄԱՌՇԷ ընդունուեցաւ Կորպաչովի կողմէ, Մոսկուայի մէջ: Ըստ ԹԱՍ-ի, հանդիպումը տեղի ունեցած է փոխադարձ հասկացողութեան մթնոլորտի մը մէջ:

ԷԼԷՆԱ մըրիկը աւեր գործեց, առջի օր, Միսիսիփիի վրայ, հսկայ վնասներ պատճառելով, խուճապէն զատ:

ԱԼՊԵՐԹՕ ՄՈՌԱՎԻԱ Նոպէլի խաղաղութեան մրցանակի համար՝ նախկին Նախագահ Սանտրօ Փերթինին առաջարկեց: Իտալացի գրագէտը գովքը հիւսեց Փերթինիի, որու խաղաղասիրութիւնը օրինակ պէտք է ծառայէ:

ՓՈԼ ՓՈԹ, որ 1975-էն 79, Քամպոճի հանդաշտերը վարեց, հանգստեան կը կոչուի, ինչ որ ըսել կուտայ լրագրողներուն, թէ բռնակալներն ալ կրնան գործէ քաշուիլ: 60 տարեկան է, Փոլ Փոթ, որու զոհերու թիւը կէս միլիոնէն 3 միլիոն կը տարուբերին: Ցանուն «ամբողջական յեղափոխութեան» է, որ հարիւր - հազարաւոր քաղաքաբնակներ քշուեցան դէպի բրինձի արտերը եւ վայրի անտառները, ուր մեռան ճանճի պէս, սովէ, հիւանդութենէ եւ չարչարանքէ:

ՀՄԵՐՈՒԿԻ ՎԱՃԱՌՔԸ ԱՌԱՆՑ ՁԱՅՆ ԿՏՐԵԼՈՒ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Օգոստոսի սկիզբէն ի զօրու դարձած է Խորհ. Միութեան պետական թիւ 7177-80 օրէնքին մէջ կատարուած փոփոխութիւնը «Պարենային թարմ ձմերուկներ»ու վերաբերեալ: Համաձայն նոր օրէնքի, խակ եւ թերահաս ձմերուկներու վաճառքը մանր առեւտուրի մէջ արգիլուած է: Այսուհետեւ ձմերուկի հասունութիւնը ստուգելու համար պէտք է անոր մէջ փոքրը կտրուածք մը բանալ եւ ապա վաճառել: Առանց կտրուածքի ձմերուկներու վաճառքը կ'արտօնուի միայն գնողի խնդրանքով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ 26 - 29)

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԿՈՂՄԷ

Հայաստանի վարչապետը՝ Ֆադէյ Սարգըսեան, ընդունած է Սփիւռքի հայ ուսուցիչները, որոնք Երեւան կը գտնուէին Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի հրաւէրով: Վարչապետը ողջունած է հիւրերը, յաջողութիւն մաղթելով անոնց իրենց մանկավարժական ասպարէզին մէջ: Ապա խօսած է Հայաստանի նուաճումներուն մասին:

×

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վրաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պըրեզիտիումի հրամանագրով Վրաստանի վաստակաւոր արուեստագէտի կոչում շնորհուած է Թիֆլիս ապրող երկու արուեստագէտներու՝ Գլախօ Զաքարեանի եւ Յովհաննէս Կարսեանի: Գլախօ Զաքարեան Անդրկովկասի ժողովուրդներու դասական եւ ազգային երգերու մեկնաբան է, որուն խըրաքանչիւր երգահանդէսը Երեւան, Պաքու թէ Թիֆլիս, կը վերածուի երաժշտական տօնի: Ան ծանօթ է նաեւ որպէս Սայաթ Նովայի երգերու մեկնաբան: Յովհաննէս Կարսեան Վրաստանի «Սայաթ Նովա» երգի ու պարի ժողովրդական համոյթի դուդուկահարն է: Յաճախ կը մասնակցի Երեւան եւ Թիֆլիս տեղի ունեցող փառատօներու: Իր մեկնաբանութիւնները առնուած են սալի վրայ եւ յաճախ կը սփռուին ձայն - հեռատեսիլէն:

1915Ի «ԿԱՐԳ ՄԸ ՊԱՏԱՀԱՐՆԵՐԸ» ԵՒ ՕԶԱԼ

—×—

Թուրքիոյ վարչապետը ելոյթի մը ընթացքին, զոր ունեցած է ամերիկեան ձայնասփիւռէն, անդրադարձած է նաեւ հայկական ցեղասպանութեան, աւելի ճիշդ՝ «կարգ մը պատահարներու, որոնք կրնան փոխադարձաբար տեղի ունեցած ըլլալ»: Ինչպէս կը տեսնուի նոյն յանկերգը, որ չի մաշիր եւ ամենայն լրջութեամբ, կը կրկնուի ու կը կրկնուի, առանց վախնալու ծիծաղելիէն...: Հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ «Հիւրրիյէթ» (Սեպտեմբեր 2):

×

Թուրքիոյ վարչապետը Օզալ որ առողջական պատճառներով երկու շաբաթէ ի վեր ԱՄՆ կը գտնուի, 20 վայրկեաննոց ելոյթ մը ունեցած է Թուրք - ամերիկեան միութիւններու դաշնակցութեան կազմակերպած ձայնասփիւռի յայտագրէն: Այդ միջոցին արտայայտուած է նաեւ «հայկական ծրագիրներ»ուն մասին ու յայտնած թէ 1915 - 1916 շրջանին մինչ Օսմանեան կայսրութիւնը կ'ապրէր իր ամէնէն տկար օրերը, արեւելեան - Անատոլուի մէջ ենթարկուած է ցարական Ռուսիոյ արշաւանքներուն ու գրաւումին: Ան ըսած է. - «Որոշ է թէ օսմանեան հըպատակ ժողովուրդը ինչ տառապանք քաշած է այդ տարիներուն: Կարգ մը պատահարներ կրնան փոխադարձաբար տեղի ունեցած ըլլալ: Սակայն ատոնք ոչ մէկ ձեւով կարելի է համեմատել այն դէպքերուն հետ, զորս ապրեցան Հրեաները Բ. աշխարհամարտին: Մենք պատմութեան ընթացքին առանց կրօնքի ու ցեղի խտրութեան հիւրընկալած ենք զանազան հաւաքականութիւններ: 1492-ին, մօտաւորապէս 500 տարի առաջ Սպանիոյ մէջ Հրեաները փախչելով քրիստոնեաներու հալածանքէն դարերով խաղաղօրէն ապրած են ու կ'ապրին Օսմանեան հողերու վրայ: Ազգ մը որ այս կեցուածքը ունեցած է կրնա՞յ ցեղասպանութիւն մը ի գործ դնել իր հաւաքականութեան մաս կազմող այլ ժողովուրդի մը վրայ: Կարելի բան չէ այս: Սակայն դժբախտաբար կան մարդիկ որոնք դէպքերը մեծցնելով կ'ուզեն զանոնք օգտագործել մեր երկրին դէմ»:

Օզալ ըսած է թէ Թուրքիոյ բարեկամները պէտք չէ գործիք դառնան այս խաղերուն եւ թէ Թուրք կառավարութիւնը դիմած է անհրաժեշտ միջոցառումներու:

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

- ՎԵՆԵՏԻԿ -

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մխիթարեան հայրերու Ս. Ղազարու Հայկ. ճեմարանին հովանաւորութեամբ Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանին մէջ կազմակերպուած հայագիտական ամառնային Բ. դասընթացքը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 1 - 31:

Այս տարի ԱՄՆ-էն, Քանատայէն, Ֆըրանսայէն, Իտալիայէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն, Յունաստանէն մասնակցեցան 19 հոգի: Դասընթացքը բաժնուած էր երեք մակարդակներու՝ սկսնակ, միջին եւ բարձր: Դասախօսները եղան՝ Հ. Ներսէս վրդ. Տէր - Ներսէսեան (գրաբար), Հ. Լեւոն վրդ. Զէքիեան (գրականութիւն, պատմութիւն), Հ. Ռափայէլ վրդ. Անտոնեան (պատմութիւն, գրականութիւն), Մարտիրոս Մինասեան (աշխարհաբար), Անի Թոթոյեան (աշխարհաբար, գեղարուեստի պատմութիւն), Պայքար Սվազլեան (աշխարհաբար), Մկրտիչ Մանուկեան (աշխարհաբար):

Դասերէ դուրս տեղի ունեցան նաեւ բազմաթիւ բանախօսութիւններ. խօսեցան Հ. Ներսէս վրդ. Տէր - Ներսէսեան՝ հայկական ձեռագիրներու մասին, Ս. Ղազարու ձեռագրատան մէջ, Մարկ. Նշանեան՝ Կ. Զարեանի, Մեհեանական սերունդի, Յ. Օշականի եւ սփիւռքեան ժամանակակից գրականութեան, Աւետիս Նազարեան՝ ժամանակակից երաժշտութեան եւ Կոմիտասի, Օննիկ Ժամկոչեան՝ Թրիեսթէի հայ գաղութին եւ ԺԸ. դարու հայ առեւտրականներու, Կապրիէլլա Ուլուհոճեան՝ հնատիպ հայ գիրքի, Մարտիրոս Մինասեան՝ Եղնիկի, Զուլալ Գազանճեան՝ նախամաշտոցեան հայ բանահիւսութեան, եւ Ատրիանօ Ալփակօ Նովելլօ՝ հայ ճարտարապետութեան մասին:

Հինգշաբթի, Օգոստոս 29-ին փափաքող թեկնածուները ներկայացան քննութեան: Նոյն իրիկունը տեղի ունեցաւ հրաժեշտի երեկոյթ մը:

Վարչութիւն
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԵՐՈՒ ԿԵԴՐՈՆԻ

Օգոստոս 31

ՃԱՏՐԱԿ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ - ԳԱՐՊՈՎ

ԻՐԱՐՈՒ ՁԵՌՔ ՉԵՆ ՈՒԶԵՐ ՍԵՂՄԵԼ

—×—

Երեքշաբթի օր, սկզբունքով տեղի պիտի ունենար ճատրակի համաշխարհային ախոյենութեան մրցումին առաջին խաղը, եթէ վերջին պահուն Գասպարով եւ Գարպով իրարու կռնակ չդարձնէին:

Արդարեւ ախոյեանը եւ յաւակնորդը մերժած էին իրարու ձեռք սեղմել, Երկուշաբթի օր, բացումին պաշտօնական հանդիսութեան:

Այս անգամ, բաւական փոփոխութիւններ կան: Մրցումը առաւելագոյն 24 խաղով պիտի վերջանայ: Կրնայ, անշուշտ, անկէ առաջ ալ վերջանալ, եթէ երկու մրցակիցներէն մէկը 6 խաղ շահի: Իսկ եթէ մինչեւ 24 խաղ, ոչ ոք 6 խաղ շահած ըլլայ, բարձրագոյն նիշեր ունեցողը յաղթական կը հռչակուի: Հաւասար արդիւնքի պարագային, Գարպով տիտղոսը կը պահէ: Մինչ «Լիպերասիոն» բառախաղ մը կ'ընէր եւ երկուքին (տէօ) պատերազմը տեղի պիտի ունենայ կը խորագրէր (ծանօթ է թատերգութիւնը՝ Տրովադայի (Թռուա) պատերազմը տեղի պիտի չունենայ), «Ֆրանս - էնթէռ»ի Մոսկուայի թղթակիցը Գասպարովը (կէս - հայ, կէս - հրեայ) կ'որակէր Կովկասի ձի մը եւ Գարպով՝ համակարգիչ մը:

Գասպարով ճերմակներով պիտի սկըսէր: Մերժած էր հուկոլաւ իրաւարարը, որ նախընտրեց քաշուիլ: Առաջին անգամ ըլլալով, երկու իրաւարար կայ՝ մէկ Պուլկար, մէկ խորհրդային քաղաքացի: Եթէ Գարպով պարտուի, փոխ - վրէժի իրաւունք կ'ունենայ 6 ամիսէն:

ԳՐԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

ԵՐԿՈՒ ՄՇԱԿՈՅԹ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Քսանհինգ տարեկան է Սփիւռքը։

Մէկ մէկ Թաղեցինք աւագներուն ու յիշատակներու գիրկը, գէշ աղէկ անկեղծ յուզումով եւ ոմանք ալ տեղաւորեցինք անմահութեան ուքուքօ դամբարաններուն խորը՝ բոլոր այն մտքի, խօսքի ու գործի զինուորները որոնք հարիւր յիսուն տարուան դաժան, անդուլ պայքարին յետսապահ մարտիկները եղան, որոնք Արեւմտահայ գրական զարթօնքին վերջին ֆետայինները եղան։ Բոլորն ալ մեզ հասած՝ նախ որպէս նկարագրի ուժ եւ ազնուութիւն եւ նաեւ որպէս վաստակ, մէջտեղը մնացած, չուարած մարդիկ՝ ոչ կեանքէն ոչ ալ մահէն բան մը հասկցած ու մանաւանդ՝ մռայլ տխրութիւն մը սրտերնուն չուրջ որովհետեւ չէին գիտեր թէ ժառանգի փոխանցումը կատարուա՞ծ էր թէ ոչ... «սա խլէզներուն նայեցէք, սո՞նց պիտի յանձնենք մեր ազգին գանձը...»։

Հիմա այդ ալ եղած է եւ մենք ենք բեմին կեդրոնը քանի մը վայրկեանի համար, նայելու եւ կշռելու կացութիւնը։ Եւ հաղորդելու ցաւալի լուրը թէ 1900ի չուրջ Վարուժան - Թէքէեան- Սիամանթօ - Զարեան - Օշական խմբակի կողմէ Արեւմտահայոց մէջ անզգալիօրէն ծայր տուած երկփեղկումը մեր դեռ խակ մշակոյթին՝ կը շարունակուի այսօր աւելի ուժգին Թափով։ Տակաւ մեր ժողովուրդին գեղեցիկի, ճշմարիտի զգայնութեան յեղափոխականներու յառաջապահ գունդը, մեր արուեստի նուիրեալներու, մեր ոգեկան ընտրանիին պզտիկ անկազմակերպ եւ աննշան խումբը կռնակ կը դարձնեն ժողովուրդին եւ գլուխ առած կ'երթան կը հեռանան մեզմէ, կը չեղին հայութեան աւանդական ճամբէն։ Կը մնայ զանգուածը հացի, ապահովութեան, վայելքի եւ քիչ մըն ալ յարգանքի իր փնտռտուքին մէջ բանտարկուած։

Իւրացնել, ունենալ՝ մէկ կողմէն ու երեւնալ, տպաւորել՝ միւս կողմէն կը կազմեն իր կեանքին երկու բեւեռները։ Հսկայ միթիլոժի մը, բարդ ֆոլքլոր մը կը պաշտպանեն այդ զանգուածը՝ որուն յանձնուած կը Թուի ըլլալ մեր ազգին պատմութեան ղեկը։

Այնպէս որ երկու մշակոյթ կը զարգանան այսօր մեր ժողովուրդին մէջ, իրար հակադիր ու մրցակից երկու կերպ՝ սահմանելու արուեստն ու ճշմարտութիւնը։ Շատ հաւանաբար ժամանակի ընթացքին այս երկու ճիւղերը իրարմէ աւելի անջատուին, զիրար աւելի մերժեն եւ գայ օր երբ զիրար բնաւ չհասկնան։ Դեռ իւրաքանչիւրին մէջ կան խայտուն ենթամշակոյթներ՝ որոնք բուն հիմերը կը կազմեն գաղութին իր բնակած երկրին մէջ, տեղուն խարխուլները անգլիախօս Հայերու՝ Ամերիկայի մէջ, հայախօս Հայերու՝ Լիբանանի կամ Եգիպտոսի մէջ, Ֆրանսական մշակոյթի հետ նոյնացած Հայերու Ֆրանսայի մէջ, պահելով հանդերձ ազգային չեչտ գիծ մը եւայլն։

Այս երեւոյթը անշուշտ նոր չէ ոչ ալ մեր ազգին մենաշնորհը սակայն ինչ որ նոր է, այդ ալ ստորնախաւէն ստացած կարեւորութիւնն է, պատմական պաշտօնը։ Երբեք ամբոխին եւ դիւրամատչելիին, օգտակարին պաշտամունքին լծուած մարդոց կշիռը այնքան ճնշիչ եղած է, երբեք հանրային կարծիքը եւ ախորժակները այս օրուայ չափ տիրակալութեանը տակ չեն եղած քաղաքական խոէարներու հետամուտ չարժումներու։ Եւ որպէսզի այս քանի մը նկատողութիւններու ոգին հաւատարապէս ծառայէ երկու մշակոյթներուն՝ այս յօդուածը հեռու պիտի մնայ ամէն տեսակ բարոյախօսութենէ, դատապարտութենէ, ու խրատ տալէ։ Կ'արժէ Սան Ֆրանսիսքոյի ծովափեայ ծառերուն հարց տալ հեգնական չեշտով ու նոյնիսկ արդար զայրոյթով թէ ինչո՞ւ բոլորն ալ կէս պառկած կը մնան հորիզոնին դէմ ամբողջ կեանքերնին, հպարտութիւն բառած բանը չունի՞ն եւ թէ պէ՛տք է որ շիտակ կայնին որովհետեւ այդ է իրենց ճշմարտութիւնը։ Մարդիկ ալ ծառերու պէս բաներ են որոնք ոչ ծաղրով, ոչ քարոզով ոչ ալ քննադատութեամբ կը փոխուին կամ կը շտկուին։ Կ'առնենք զիրենք ինչպէս որ կը գտնենք, ճամբու փոշին վրանին, խորհելով թէ որքան ալ տգէտ, խոնարհ կամ մոլորած ըլլայ մէկը՝ միշտ իր օգտակարութիւնը ունի մարդկային ընկերութեան մէջ, տեղ մը մէկը կը սպասէ իրեն սիրելու կամ ցաւցնելու համար եւ թէ բոլորս հաւասարապէս անհեթեթ գոյութիւն մը կը քաշկռտենք, թէ ոչ ոք իրաւունք ունի մարդոց դաս տալու, ինքզինքը մեծ բանի մը տեղ դնելու եւ ուրիշին քթին խնդալու։ Հետեւաբար այս է պայմանը ազատ խօսքին - երբ ըսողը իր կիրքերն ու նախասիրութիւնները կը ստորադասէ ճշմարտութեան հրամայականին՝ ու լսողը գիտէ թէ բացարձակապէս իրեն ձգուած է, իր պարկեշտութեան ու քաջութեան՝ որոշել թէ խօսողին բառերը ինչ արժէք ունին իրեն համար։ «Խաղ» մըն է որ սակայն խաղալու է բրոֆէշընըլի պէս, առանց բարկութեան կամ ատելութեան։ Մնացեալը ամբողջ հանրութիւն փնտռող հռետորի աղմուկ է։

Ուրեմն, եթէ իրապէս Սփիւռք ենք վերջ ի վերջոյ, կը նշանակէ մեր գլխուն ճարը մենք պիտի նայինք, բոլորէն անկախ։ Կը նշանակէ նաեւ թէ աշխարհն է մեր հայրենիքը եւ չկայ կեդրոն, ոչ Պէյրութ ոչ Լոս Անճըլըս ոչ անշուշտ Երեւան այլ կայ անցեալ մը ու ապագայ մը, ծագումի եւ յանգումի ուղղութիւն մը, որ մէկ է, դէպի Արեւելք, Հայաստան։ Սակայն դեռ հոն չհասանք եւ այս դարուն հասնելիք ալ չունինք։ Բայց միշտ կեդրոն պիտի փնտռենք ոչ այնքան որպէսզի մէկ ձեւի եւ տիպիկինի ենթարկուի մեր ազգը ու վերջ դնէ սա անպատասխանատու, Թուրիսթական գոյութիւնը՝ այլ ապահովութեան համար լոկ, վախնալով առանձնութենէն ու կարօտնալով հին օրերը երբ տղայ էինք ու մելամաղձոտ, տարիքը առած օրիորդներ «Լճի մէջ նաւակը» կ'երգէին պարտէզներու մէջ անծանօթ կարօտներու անձնատուր ու վախնալով կոխկռտելէ լուսնի Թափած լոյսը չորս կողմերէն...։

Սակայն կեդրոնի տեղ չե՞նք կրնար մեր «մշակոյթը» դնել, հակառակ անոր որ Սփիւռքը չկազմուած՝ կը քանդուի արդէն վերջին տասնամեակներուն եւ նախանձը կը սպառէ ինքզինքը դեռ ինքնութիւն չգտած։ Ըստ երեւոյթին, Լիբանանի մէջ վերապրումի, պարզ գոյութեան մը տագնապը մարդավարի կեանքի մը նման բան մը երկարաձգելու ճիգը մեզ Հայերս կը տանի ետ մեր պատմութեան էն մութ օրերը 100 տարի առաջուան Համիտեան բռնութեան հոգեբանութեան։ «1901-ին, կը գրէ Մաթէոս Մամուրեան Արեւելեան Մամուլի մէջ, (1902, էջ 20) ազգային գործերը, կրթական, գրական աշխարհը անշարժացած վիճակի մէջ էին մինչ Թուրք, յոյն ու հրեայ հասարակութիւնները կը յառաջդիմէին։ Պատճառները բազմաթիւ են. - Նախ՝ այն որ Կեդրոնական Վարչութիւնն ու Ազգային Պատրիարքարանը վճռական որոշումներ չեն տար, յետոյ ուսումնական ու կրթական ասպարէզին մէջ դէպի օտարասիրութիւնը զօրաւոր հակում մը կայ, ու պատրաստուած մարդու բացակայութիւնը վարժարաններէն ներս շատ զգալի է, եւ վերջապէս հրապարակագրութեան մէջ ժողովուրդի ճաշակն ու չափանիշն են որ կը ղեկավարեն»։ Երկու տարի ետք նման դժգոհանք մը կը կարդացուի Յովհաննէս Գազանճեանի գրչին տակ Մասիսի էջերէն (Մասիս Շաբաթաթերթ, 1904, էջ 17). - «Ստեղծումի Թափ զգալի պակաս կայ, կը գրէ քննադատը, գրողները ժամանակ չունին գրելու եւ հանրութիւնը նիւթապէս չի օժանդակեր անոնց։ Հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ գրողները իրենց ուժերը կը վատնեն մամուլի մէջ յօդուած գրելով, մինչ եւրոպական մամուլին մէջ, լրագիրը օրուայ գործերով կը զբաղի իսկ հանդէսը՝ գրական հարցերով։ Մենք, Հայերս, ամէն ինչ լրագրի մէջ կը դնենք...»։ Եւ Լիբանանին գալով, բոլորս հիմա գիտենք թէ անցնող տասը տարիները ցոյց տուին թէ ինչ է այդ քայքայուող երկրին իրական գոյնը, կեղծիքը անոր մշակոյթին ու այն հսկայ սուտը՝ որ արուեստի փեթիթվալներով, հինգ համալսարաններով, եօթը մշակութային կեդրոններով - ֆրանսական, անգլիական, գերմանական, ամերիկեան, արաբական, իտալական եւ սովետական - լուսաւորեալ միջին դասակարգով, անթիւ հրատարակչատուներով, նիւթական պերճանքով կը փորձէին ծածկել։ Սակայն ահաւոր ճշմարտութիւնը այլ է եղեր եւ որուն մեղսակից էինք մենք Հայերս ալ, կամայ թէ ակամայ, բանիւ եւ գործով։ Հիմա այդ կեղծիքին գինը կը վճարենք մենք ալ իյնալով քաոսի մը գիրկը որ ողբերգական ըլլալու վեհութիւնն ալ չունի։ Ինչպէս կը գրէր վերջերս տոքթ. Էպլըղաթեան հարցազրոյցի մը ընթացքին՝ գրական չէզոքութիւնն ալ սնանկացած է ոչ այնքան քաղաքական դէպքերու բերումով այլ որովհետեւ ան որ ապրած է Լիբանանի մէջ վերջին կէս դարուն մեղսակից, մասնակից եղած է բարոյական ապականութեան որուն բոլորս ալ աչք կը գոցէինք, ժամանակին...։ Իրականութեան մէջ, նորութիւն չկայ Լիբանանի մէջ - ինչ որ տեղի կ'ունենայ տասը տարիէ ի վեր «Ոճրագործներու Հանրապետութեան» մէջ՝ ատկէ առաջ ալ տեղի կ'ունենար, միայն թէ այդ ատեն քօղարկուած էր մինչ հիմա՝ քօղազերծ է։ Չկայ չէզոք Լիբանանի մէջ ու միակ կեղծը ան է, չէզոքը։

Այս պայմաններուն տակ ի՞նչպէս կարելի է մշակոյթ ակնկալել մտաւորականութենէ մը որ վայելելով հանդերձ ազատ վարչակարգի մը բարիքները՝ քաջութիւնը չունեցաւ եւ չունի տակաւին, պաշտպանելու մարդկային մտքի ու սրտի արժէքները որոնց բռնաբարումին ականատես կ'ըլլայ, թեւերը ծալած, ամէն վայրկեան վերջին քառասուն տարիներուն։ Ահա ուր է որ ընտրանիի մը պակասը կը զգացուի եւ ահա ինչու, երբ հարց կու տանք թէ Լիբանանի գաղութին կէս դարը ի՞նչ աւելցուց մեր դարաւոր մշակոյթին՝ պատասխանը կ'ուշանայ...։ Հաւանաբար եթէ Ահեկանի տղաքը քիչ մը աւելի հասուն ըլլային եւ կարենային իրար հանդուրժել, կամ եթէ Երիտասարդ Հայը ժամանակ ունենար զօրացնելու իր խարխուլ իմացական եւ ընկերային իմաստով՝ մեր մտաւորականները այսօր խուճապահար իրենց ակնարկը հրապարակագիրներու կամ քաղաքագէտներու չէին դարձներ։ Ժողովրդային հոյակապ մշակոյթ մը իր ամաթէօր մտաւորականներու, գրողներու, բանասէրներու բանակներով կ'իշխէ միահեծան Սփիւռքի մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը։ «Հոյակապ» բառը չի գործածուիր սարքազմով որովհետեւ ահաւոր պիտի ըլլար մեր վիճակը առանց այդ տեսակ մտաւորական դասակարգի անդուլ ճիգին դոհ ձգելու մեր հանրութիւնը եւ վառ պահելու զանգուածին մէջ տարրական երեւակայութիւն մը ու ինքնավստահութիւնը՝ թէ կը մասնակցի մեր դարու քաղաքակրթութեան։

Լոս Անճըլըսի գաղութը յարմարագոյն օրինակն է ուր մեր վիճակին լաւագոյն ու յոռեգոյն յատկանիշները կը պարզուին յստակօրէն որովհետեւ դժուար է գտնել ուրիշ գաղութ մը ուր մտաւորականութիւն եւ հանրութիւն զիրար պատկերացնեն, զիրար սնուցանեն այնքան հարազատ ձեւով։ Երիտասարդ, արկածախնդիր, կենսախայտ, փառամոլ հայութիւն մը, վարակուած Քալիֆորնիոյ յատուկ արագ ապրելու, ինքզինքը ծախել գիտնալու, շուտ հասնելու կիրքէն եւ որ կը պահանջէ կեանքի բոլոր վայելքները զորս դրամի մոգական ուժը կրնայ հայթայթել - հաճոյք, պատիւ ու համբաւ, էն առաջ։ Հերոսը անշուշտ դրամը չէ, այլ դրամին հմայքը, յայտնի կամ ծածուկ վարկը ու մանաւանդ դրամին շողարձակ շառայլը որու մէջ կը սրսփան անզգիտ միամտութեամբ ու ծիծաղելիութեամբ բեմ ու դերակատար - միլիոնատէր բարերարներ, մեծարանքի հանդէսներ, փաթէթիք յոբելեաններ, տօնակատարութիւններ, հաւաքական փառաբանութիւն, «իշխանական» նուիրատուութիւն, չքեղ նուագահանդէս, պրն. տնօրէնին ճառը եւլն.։ Պէտք կա՞յ աւելցնելու թէ այս ամէնը կարելի է նկատել դիտուած որոշ, նեղ անկիւնէ՝ որպէս Հալալ իրաւունքը ժողովուրդի մը որուն պատմութիւնը զրկանքներու, նախատինքներու եւ ցաւի անվերջանալի չարան մը եղած է որմէ սա փախուստը, ազատագրումը, մարդկային բնական պահանջ է։ Հարցումին պատասխանը անշուշտ այն է թէ երեւոյթը՝ հրուած իր չափերէն անդին՝ կը մնայ ժողովրդային մշակոյթի զարգացման։ Անհուագն ամլութեան շրջան մը կը յատկանշէ։

Լոս Անճըլըսի գրական ու մասամբ գեղարուեստական կեանքի պատկերը կը ցոլացնէ հոգեբանական այս աշխարհագրութիւնը - օրաթերթ, շաբաթաթերթ, ամսագիր, ոտանաւոր եւ արձակ՝ ամէնայն անկեղծութեամբ ու բնականութեամբ միջին ու միջակ Հայէն իմացական նուազագոյն ճիգը կը պահանջեն ու փոխարէն՝ մտքի առաւելագոյն գգուանքը, հանգստութիւնը կը հայթայթեն։ Բայց այդ մասին՝ ուրիշ առթիւ։

«Ասպարէզ»

ԵՍ ԼԵՑՈՒԱԾ ԵՄ ՁԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՄԲ

—×—

Բրիտանական ժամանակակից գրականութեան ծանօթ դէմքերէն է Սթէն Պարսթոու։ Անոր մէկ թատերախաղը Անգլիոյ գրողներու ընկերութեան կողմէ նկատուած է 1974-ի լաւագոյն բեմանիւթը։ Լոնտոնի հեռատեսիլի ընկերութիւնը 1975-ի գրական մրցանակը շնորհած է իր «Զայրոյթով լեցուն հանգստութիւն» թատերգութեան։ Գիրքերը թարգմանուած են բազմաթիւ լեզուներու, նաեւ հայերէնի։

Պարսթոու այցելելով խորհ. Միութիւն, կնոջը հետ գտնուած է նաեւ Հայաստան։ Շրջագայութիւններու ընթացքին իրեն ընկերակցած է գրականագէտ Ֆէլիքս Բախչինեան։

×

- Պարոն Պարսթոու, դուք առաջին անգամ է որ Հայաստան կը գտնուիք։ Բայց հաւատացէք մեր Հանրապետութեան մէջ լաւ կը ճանչնան ձեզ։ Դեռ 1972 թուականին երեսուն հազար տպաքանակով հոս հրատարակուած է ձեր «Այսպիսի Սէր» գիրքը, որ ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ։ Մեր ընթերցողներուն, անշուշտ, հետաքրքրական կ'ըլլար մանրամասնութիւններ գիտնալ գիրքին հեղինակին մասին։ Միաժամանակ կ'ուզէինք որ դուք սեղմ կերպով ներկայացնէիք ձեր գործընկերները, ինչպէս նաեւ բրիտանական ժամանակակից գրականութեան նոր հոսանքները։

- Սիրով։ Ծնած եմ 1920-ին Եորքշայր՝ Անգլիոյ հիւսիսային ճարտարարուեստական շրջաններէն մէկուն մէջ։ Եղած եմ ընտանիքիս միակ զաւակը։ Նախ ածխահատ էի, ինչպէս հայրս եւ պապս։ Մայրս իր աշխատանքի գործունէութիւնը ըսկսած է հիւսուածեղէնի գործատան մէջ. արդիւնաբերութիւն մը որ շատ ծանօթ է նաեւ Հայաստանի մէջ։ Յետագային աշխատեցայ ճարտարագիտական ընկերութեան մը մէջ, որպէս գծագրող։ Այդ շրջանին էր որ կը գրէի «Այսպիսի Սէր» վէպս։

Գրած եմ 23 տարեկանէս։ Առաջին գիրքս տպագրելու համար երկար տարիներ պայքարիլ հարկ եղաւ։ Յիսունական Թուականներուն էր, երբ տակաւին անունս ծանօթ չէր։ Աւելի ուշ երբ գործերս հրատարակուեցան Ճ. Պրէյնի, Ք. Ու. Հաուզի, Տ. Սթորի եւ անշուշտ աւելի տարեց գրողներու Ս. Զափլինի նման հեղինակներու կողքին, զարմանքով նկատեցի որ ինձմէ անկախ յայտնուած եմ գրական հոսանքի մը մէջ։ Յիշած գրողներուս հասարակաց է այն պարագան որ բոլորն ալ գրած են բանուորական կեանքի մասին, բան մը՝ որ մինչ այդ չէր եղած, եթէ չհաշուենք առանձին դէպքեր։ Գրական ամբողջ հոսանք մըն է այս, որ հետզհետէ աւելի մեծ Թափ կը ստանայ։ Աւելի ուշ շրջանի մեր գրողները օգտագործեցին հեռատեսիլի հաղորդումներու մեր փորձը (հեռատեսիլի միջոցով մենք կ'ուզէինք հասնիլ աւելի մեծ զանգուածներու. չէ՞ որ այդ հաղորդումները միլիոնաւոր մարդիկ կը դիտեն)։

Այսպէսով, այս գրողներն աւելի շատ Թատերագիրներ էին, քան վիպասաններ։

Միւս կողմէ, վէպը Բրիտանիոյ մէջ ընկերային իրապաշտ գրականութենէն կը վերածուէր կեանքի, վաղուան նկատմամբ անվստահութիւն տածող անհատը պատկերացնող բնագաւառի, ցոլացնելով մեր ժամանակի կեանքը՝ որպէս հակադրութիւն 50 - 60ական Թուականներուն, ուր բնորոշ էր լաւատեսութիւնը։

- Ըսէք, խնդրեմ, Հայաստան կատարած ձեր այս այցելութենէն առաջ ծանօ՞թ էիք հայ մշակոյթին։

Այո՛, անշուշտ։ Ես ու կինս ուսումնա-

...իրած ենք Հայաստանի պատմութիւնը (յատկապէս Նորագոյն շրջանը)․ կը ճանչնանք հռչակաւոր այն տաղանդը որ կը կոչուի Ռ․ Սարոյեան․ ան որ բանաձեւած է մարդկութեան յատկանիշը, ըսելով որ ջերմութիւնը եւ մեծահոգութիւնը մարդուն ամէնէն յատկանշական գէնքն են։ Ցաւալի է որ մեր օրերուն, այս գիծերը բոլորովին դուրս են նետուած մեր կեանքէն։

Մեզի համար հետաքրքրական էր հանդիպիլ արտասահմանէն հայրենիք ժամանած հայ երիտասարդներու, որոնք պանդոկի ճաշարանը մեզի մօտ սեղան մը նըստած էին։ Մենք նկատեցինք իրենց կենսախրութիւնը, անոնց զուարթ պարերը։ Ուրախալի էր տեսնել որ անոնք չեն մոռցած հայկական աւանդական պարերը։ Երկրորդ անգամ մը զանոնք տեսանք Եւեանի բարձունքներէն մէկուն վրայ, Երեւեկեան մուտին մէջ, Թուրքերու կողմէ գործուած ցեղասպանութեան զոհերու յուշարձանին մօտ․ ցեղասպանութիւն՝ որուն յիշատակը անոնք կը կրէին իրենց հոգիին մէջ։ Եւ այսպէս, կըրկնակի յուզում ապրեցայ մէկ իրիկուան ընթացքին երկու յուզում, որոնցմէ ամէն մէկը տարբեր ձեւով ազդեց վրաս (ի միջի այլոց, ես կը հաւատամ որ արձակագիրները կրնան նաեւ բանաստեղծներ ըլլալ, եթէ նոյնիսկ չափածոյ չեն գրեր։ Անոնք երկուքն ալ կը խանդավառուին մարդկային կեանքի անմահ բանաստեղծութեամբ)։

Այս այցելութեան ընթացքին մենք շատ բան իմացանք Հայաստանի պատմութեան ու անոր ժողովուրդին հերոսական տոկունութեան մասին։ Նոյնիսկ այսպիսի կարճատեւ այցելութիւն մը եւ հանդիպումներ լաւատեղեակ մարդերու հետ, մեզ լեցուցին մինչեւ մեր ուղն ու ծուծը ձեր գրուած պատմութեամբ։ Իսկ թէ ինչ կը վերաբերի այն բանին թէ մեզ ինչպէ՞ս ընդունեցան ձեր երկրին մէջ, ես միայն կրնամ ըսել որ նոյնիսկ գրողի իմ գրիչը անզօր է արտայայտել մեր երախտագիտութիւնը։ Ես ինծի հարց տուի թէ կա՞յ արդեօք աշխարհի մէջ աւելի մեծահոգի, հիւրամեծար տանտէր, քան հայ մարդը։ Ես ինծի հարցուցի նաեւ թէ հարկաւո՞ր է արդեօք, որ ձեր ժողովուրդը եւ իմս դառնան երբեք թշնամիներ։ Որքան անմիտ են աշխարհի, նոյն աշխարհի, ուր կ'ապրինք մենք, որոշ շրջաններուն կողմէ խանդով տարածուող խելացնոր տեսակէտները, որոնք կ'արգելեն կը հեռացնեն ժողովուրդներն ու երկիրները։

Վերջաւորութեան, ամենայն անկեղծութեամբ կ'ուզէի աւելցնել հետեւեալը․ կարճատեւ այս այցելութիւնը դէպի երկիր մը, որ այնքան հեռու է իմ երկրէս, ծանօթութիւնն այս երկրին հետ, իմ ապրումները, գործունէութեան նոր հեռանկարներ բացին իմ առջեւ։ Մեզի հանդէպ ամէնուր յայտնաբերուած բարութիւնը եւ յարգանքը ինծի մտածել տուին որ ես իբրեւ գրող երբեք պէտք չէ փշրեմ երիտասարդութեան յոյսերն ու երազանքը։

Ես հայ ժողովուրդին կը մաղթեմ ամէն բարիք ու արդէն կը մտածեմ իմ նոր հանդիպումներուս մասին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶԱՆՔ

Հաւաքոյթի մը ընթացքին բարեկամներս բաւական խնդացին, երբ շատ լրջօրէն ըսի անոնց․

- Մարմնամարզանքը առողջութեան համար վնասակար է։

Անշուշտ կարծեցին որ կը կատակէի։ Բայց ես կրկնեցի․

- Մարմնամարզանքը, սփոր բռուածը մարդկային առողջութեան համար վնասակար է։

- Կը կատակե՞ս, ըսին միաբերան։ Մարմնամարզանքն առաջին պայմանն է մարդկային առողջութեան։ Չե՞ս տեսներ թէ հանուր աշխարհ այլեւս հասկցած է մարմնամարզանքի կարեւորութիւնը։ Մարդիկ մարզանք կ'ընեն, աէրօպիք կ'ընեն, կը քալեն, կը վազեն, թէնիս կը խաղան։ Այս բոլորը պահելու համար իրենց մարմնական առողջութիւնն ու կենսունակութիւնը։

Որքան ալ զիս չհասկնան, որքան ալ յետամնաց ու արտակեդրոն նկատեն զիս, ես պիտի ըսեմ որ իրենց չափ վստահ չեմ թէ մարմնամարզանքը անվերապահօրէն օգտակար է մարդկային առողջութեան։

×

Տարիներէ ի վեր ամէն առաւօտ, կանուխ, մեր ծովեզերքը անպայման մէկ երկու հոգի կը տեսնեմ, որ կը վազեն։ Անոնց մէջ յիսուննոց, յիսունըհինգնոց մարդիկ կան։ Կը վազեն իրենց լեզուն դուրս կախած, շնչասպառ, գրեթէ ոտքի կենալու անկարող, նման՝ մրցումի ելած մարզիկի մը, որ ամէն ճիգ կը վատնէ կորելու համար վերջին հարիւր, հարիւրյիսուն մեթրը։ Երբ որ պիտի հասնի այդ վերջակէտին, պիտի իյնայ յոգնասպառ, բայց թերեւս մրցումը շահած։ Այդ վազողներուն կը նայիմ ու կը զարմանամ։ Վստահ եմ որ իրենց սիրտը այդ պահուն մեծ բան մը չահելով ըդբաղած չէ այդ վազքէն։

«Բայց անոնք բժիշկի քննութենէ անցած են, պիտի ըսուի, բժիշկը արտօնած է որ վազեն»։

Երբ որ բան մը ընելու համար բժիշկէն արտօնութիւն կը խնդրուի, գիտցէք որ հազար անգամ աւելի լաւ է այդ բանը չընել։

×

Անցեալ օր բարեկամի մը հանդիպեցայ։ Երկար ատենէ ի վեր չէի տեսած զինքը։ Մարզասէր տղայ մըն է, լաւ պահած է ինքզինքը։ Իրաւ ալ արտաքնապէս շատ փայլուն տեսք ունէր։ Առողջութիւնը կը ճառագայթէր իր մարմնին ամէն կողմէն։

- Բնաւ չես փոխուեր, ըսի։ Լաւ մնացեր ես։

Շնորհակալութիւն յայտնեց։

- Մարմնամարզանք կ'ընեմ, հաւանաբար ատկէ է, պատասխանեց։

Ես բան մը չըսի։ Բայց միտքէս շրջեցի իր նախադասութիւնը եւ խորհեցայ․

- Սիրելի բարեկամ, դուն մարմնամարզանք ընելուդ համար չէ որ լաւ մնացեր ես, լաւ մնացած ըլլալուդ համար է որ կրնաս մարմնամարզանք ընել։

Երկու տարի առաջ բժիշկի մը յանձնարարութեամբ մարզանք ընել սկսած էի։ Որոշած էի յարատեւել ու յաղթահարել ամէն դժուարութիւն։ Մօտաւորապէս ամիս մը շարունակեցի, մինչեւ որ օր մըն ալ աջ սրունքիս վրայ ցաւ մը զգացի։ Ցաւը հետզհետէ սաստկացաւ եւ երկու օր վերջ տեսայ որ ծունկիս ետեւի մասը սեւնալ սկսած էր։ Բժիշկի մը գացի։

- Ծիգ մը ըրի՞ր, հարցուց։

- Ջեմ գիտեր, պատասխանեցի։ Ամէն առտու մարզանք կ'ընեմ, արդեօք ատկէ՞ է։

- Հարկաւ, ներքին արիւնահոսութիւն պատահած է, ըսաւ բժիշկը եւ խստիւ արգիլեց մարզանքը։

- Երկու օրէն պիտի անցնի, բայց մարզանք չկայ։

Այդ օրը աւելորդ անգամ մը եւս հասկցայ որ մարմնամարզանքը օգտակար է մինչեւ այն օրը, երբ երեւան պիտի ելլէ անոր այս կամ այն վնասը…

×

Մէկը կը ճանչնամ, որ մարմնամարզանքի սիրահար ու հաւատաւոր երկրպագու է։ Ամէն օր նախ տասը վայրկեան կը վազէր եւ վերջն ալ մէկ ժամ կը քալէր։ Միշտ կը հաւատար ու կը պնդէր որ ինքզինք առողջ կը զգար վազելու ու քալելու շնորհիւ։ Զար բախտէն, օր մը, երբ շատ քրտնած էր քալելու ընթացքին, մսեցուց ինքզինք եւ շատ ծանր հիւանդացաւ։ Շուրջիններլը բաւական մտահոգուեցան։ Ի վերջոյ յաղթահարեց հիւանդութիւնը։ Բայց անգամ մըն ալ չկրցաւ քալել։ «Ահ որքան պիտի օգտուէի, եթէ կարենայի քալել» կ'ըսէր մինչեւ վերջ։

Կը ճանչնամ մէկն ալ որ համեմատաբար երիտասարդ տարիքի մէջ ոտքը կոտրեց։ Մօտաւորապէս եօթը քիլոմեթր ճամբայ վազած էր, երբ անպիտան քար մը դաւեց անոր յոգնած ոտքին եւ գետին տապալեց։ Հիմա, որքան ալ առողջացած ըլլայ, չի կրնար վազել։ Ջեմ գիտեր թէ տակաւին կը հաւատա՞յ վազելու օգտակարութեան։

Մարմնամարզանքը, մանաւանդ սխալ ու չափազանցուած մարմնամարզանքը, ի ցոյց մարդկանց կատարուած, նորաձեւութեան յարմարելու համար կատարուած մարմնամարզանքը թոյն մըն է այնպէս ինչպէս թոյն է ամէն դեղ։ Մէկ կողմէ կը բժշկէ թերեւս, բայց միւս կողմէ ալ բան մը կը քանդէ։ Բժշկածը կը տեսնենք իսկ քանդածը գրեթէ բնաւ չենք տեսներ։

Բ․ Հ․

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ԵՐԵՒԱՆ ԳՐԱԾ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

Սէրը, սպասումը եւ կարօտը, հայրենի տունը, թափչեայ երազներն ու առաւօտեան խաղաղ զովութիւնը կ'երգէ ըՍփիւռքի հայ երիտասարդ բանաստեղծ Եդուարդ Միրզայեան, «Սովետական Գրող» հրատարակչականին յանձնած իր գրքոյկին մէջ, ուր տեղ գտած են Հայաստան գրուած իր քերթուածները։ Եդուարդ Միրզայեան ծնած է 1955ին՝ Թեհրան։ Նախակրթութիւնը ստացած է ազգային Սահակեան վարժարանը, ապա յաճախած պարսկական դպրոց։ Գրած է հայերէն եւ պարսկերէն բանաստեղծութիւններ որոնք լոյս տեսած են մամուլի մէջ։ Իր առաջին՝ «Վեհ սիրագեղում» հաւաքածոն, հրատարակուած է պարսկերէն։ Բարձրագոյն ուսում ստանալու համար մեկնած է Երեւան, տարի մը առաջ, եւ մօտէն շփումներ ունեցած շատ մը գրողներու հետ։

×

ԳԵՐՃ ԱԿՆՈՒՆԻԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հայաստանի Նկարիչներու Տունը բացուած է Գերճ Ակնունիի նկարչական ցուցահանդէսը։ Խօսք առած են նկարիչներու Միութեան Վարչութեան Ա․ քարտուղար Արտաշէս Բաղդասարեան եւ Գրիգոր Աղասեան։ Նկարիչը իր ուսումը ստացած է Երեւանի գեղարուեստա - թատերական հիմնարկին մէջ։ Ցուցադրուած են Նորքէն, Արագածէն, Արարատէն, Սեւանէն եւ հայրենի բնութեան այլ վայրերէ ներշնչուած իր գործերը։

×

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԱԴՈՅԵԱՆԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

Հայաստանի Լրագրողներու Տունը բացուած է Ալեքսանդր Սադոյեանի նկարչական ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած գործերը կը պատկերացնեն Գառնիի ձորերը, Բիւրականի փողոցները, Լենինականի հին տուները, Գորիսի պատմական յուշարձանները եւ հայրենի բնութեան այլ անկիւնները։ Նկարիչը ծնած է Երեւան։ Նախակրթարանը աւարտելէ ետք մտած է Փանոս Թերլեմեզեան գեղարուեստական ուսումնարանը։ Ուսանողական տարիներուն եւ 1975ին շրջանաւարտ ըլլալէ ետք երիտասարդ արուեստագէտը մասնակցած է ցուցահանդէսներու, ներկայացնելով ինքնատիպ գործեր։ Երեսնամեայ նկարիչը կը մշակէ զանազան սեռեր․ ունի հայրենի բնութիւնը պատկերացնող կտաւներ, շարադրական աշխատանքներ, դիմանկարներ եւ այլն։

ՐԱՖՖԻ

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

Առաջնորդը կրկին կանգ առեց, վերցրեց մօտը դրած չիբուխը, որ դրած էր նրա մօտ, կրկին վառեց եւ սկսեց ծխել։ Ծուխը թանձր մէգի նման դուրս էր հոսում նրա բերանից։ Նա շնչերից, կարծես թէ, նրա սիրտը ճաքում էր մի սարսափելի հրդեհ։

«Մինչ յայտնել չկարողացան ինձ նրա ճակատագրի մասին, - առաջ տարաւ նա, - թէ նա իր կեանքի վերջին րոպէներում ինչ դրութեան մէջ է եղել կամ ի՞նչն է պատահել։ Նրա մօտ ոչ ոք չէր եղել, որ գոնէ վկայ լինէր անբախտ հանգուցեալի վերջին խօսքերին։ Երկու օր էր, որ նա մեռած էր, երկու օր նրա մարմինը պահել էին, որ ես տեսնէի։ Առաւօտեան պէտք է կատարուէր նրա թաղումը։ Ես այլեւս չգնացի անտառը, մնացի, որ կատարեմ իմ վերջին պարտքը։ Իմ մասին այլեւս չէի մտածում, թէ ինչ կարող էր պատահել ինձ հետ։ Նրան կորցնելից յետոյ, այլեւս կեանքը իմ աչքում արժէք չունէր։ Ես իմ ձեռքով պէտք է գերեզման իջեցնէի այն նազելի արարածին, որին իմ կեանքում միայն սիրել էի, եւ որը նոյնպէս սիրում էր ինձ։ Նրա գերեզմանը փորուեցաւ, հէնց նոյն լեռան վրայ, հեռու մարդկային բնակութիւնից, ուր երբեմն հանդիպում են հովիւները միայն։ Նրա դագաղը հագիւ ծածկուած էր հողով։ Խաչնարածների քահանան կարդում էր վերջին աղօթքը։ Ես սպանուածի նման կանգնած էի եւ լաց էի լինում։ Այդ միջոցին երկու եասաւուլներ մօտեցան եւ ինձ կալանաւորեցին։ - «Նա մեռաւ եւ ազատուեցաւ, բայց դու ազատուել չես կարող…» - լսելի եղան տանուտէրի խօսքերը։ Ինձ տարան, բանտարկեցին տանուտէրի տաղաւարում, որ միւս օրը ուղարկեն գաւառապետի մօտ։ Օրէնքի կորուստը ինձ այն աստիճան ապշած եւ խելագարուած դրութեան մէջ էր դրել, որ ես համարեա չէի զգում, թէ ինձ հետ ինչ է կատարւում։ Այսուամենայնիւ, հէնց նոյն գիշերը ինձ յաջողուեցաւ՝ իմ մօտ դրած պահապաններից մէկին սպանել, միւսին սաստիկ վիրաւորել եւ փախչել իմ բանտից։ Այնուհետեւ այլեւս ի՞նչ էր մնում ինձ անել։ Իմ յանցանքները կրկնապատկըւեցան, այստեղ դարձայ մարդասպան, իսկ իմ հայրենիքից փախցրել էի իմ մեծաւորի աղջիկը։ Իմ հայրենի երկիրը վերադառնալ չէի կարող, իսկ իմ գտնուած երկրում դարձայ մի փախստական եւ միացայ փախստականների խմբի հետ։ Ուխտեցի այնուհետեւ վրէժխնդիր լինել բոլոր այն մարդկանցից, որ կրում են խան, բէկ, մելիք եւ տանուտէր անունները։ Իմ նպատակին մասամբ հասայ։ Բայց իմ ձեռնարկութիւնը այնքան սարսափելի էր եւ արիւնոտ, որ վերջը բերեց ինձ այստեղ»…։

×

ՀԱՄՐԸ

Առաջնորդը ծանօթացրեց ինձ մի այլ երիտասարդի հետ, որին կոչում էին Համր։ Նրա իսկական անունը ոչ ոք չգիտէր։ Չգիտէին նաեւ թէ ինչ ազգից էր նա։ Նա միշտ լուռ էր եւ մտախոհ․ միանգամ գոնէ չէին տեսել նրան խօսելիս, եւ այդ էր պատճառը, որ ընկերները նրան Համր էին կոչում։ Այդ օտարոտի խուլումունջը վաղուց գրաւել էր իմ ուշադրութիւնը։ Նրանում կար մի խորհրդաւոր բան, որ իւր լռութեան մէջ եւս աչքի էր զարկում։ Բաւական բարձրահասակ էր նա, նիհար եւ ցամաք կազմուածքով․ դեղնած դէմքը գունաթափուելով, ստացել էր թառամած տերեւի գոյն, իսկ արագաշարժ աչքերը վառւում էին տենդային բոցով։ Չնայելով իւր տկար, հիւանդոտ կազմուածքին, աշխատում էր նա չափազանց եռանդով, եւ այդ առիթ էր տուել վերակացուներին բաւական մեղմ վարուել նրա հետ․ թէեւ նրա հսկողութեան վրայ դարձնում էին առանձին ուշադրութիւն։

Գիշեր էր, երբ առաջին անգամ առիթ ունեցայ խօսելու նրա հետ։ Խոնաւ պատերին կպցրած ճրագի մոմերը հազիւ լուսաւորում էին դատապարտեալների մռայլոտ ու սառն օթեւանը։ Մերկ յատակի վրայ, այստեղ ու այնտեղ, անկարգ կերպով պառկած էին ցերեկուայ տաժանական աշխատութիւնից յոգնած թշուառները։ Քունը միակ մխիթարութիւնն է այդ ողորմելիների, նա կազդուրում է նրանց ջարդուած անդամները եւ մոռանալ է տալիս սրտի դառն վշտերը։

(Շար․ 172)

ԼՈՆՏՈՆ.- Տիկին Նազիկ Եղիայեան եւ ազգականները սրտի անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ԳԵՂԱՄ ԵՂԻԱՅԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Շաբաթ, Օգոստոս 17, Լոնտոնի իր բնակարանը, յետ սրտի երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Օգոստոս 30-ին, Ս. Պետրոս Մայր Եկեղեցին նախագահութեամբ՝ Անգլիոյ Հայոց Առաջնորդ՝ Եղիշէ Եպիսկ. Կիզիրեանի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մարի Եսայեանի կսկծալի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Քըրմըզեան եւ զաւակները փոխան ծաղիկի 1000 Ֆ. կը նուիրեն Ս. Մեսրոպ կրթարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վերափոխման Սուրբ Աստուածածնայ տօնին առթիւ. - Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար եղած են հետեւեալ նուէրները. - Ոմն՝ (Պրոնէն) 1500 Ֆ., Այրի Տիկին Շահնար Գրիգորօֆ, Տէր եւ Տիկին Ճնկըտըրեան, Տէր եւ Տիկին Սէրժ Միքայէլեան, եւ Ոմն՝ 1000-ական Ֆ., Այրի Տիկին Ճուհար Ագըլեան 500 Ֆ., Այրի Տիկին Ոսկերիչեան 250 Ֆ., Ափրիկեան ընտանիք 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Հարէլեան, Այրի Տիկին Ջալըքեան, Այրի Տիկին Արաքսի Խաչատուրեան, Այրի Տիկին Գէլօղլանեան, Տիկին Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան, եւ Տիկին Արամեան 100-ական Ֆ., Տիկին Ճանկէօզ 85 Ֆ., Տիկին Գաղնէճեան 70 Ֆ.:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի մանկապարտէզի վերամուտը՝ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 9: Տեղեկութիւններու եւ արձանագրութեանց համար կը խնդրուի դիմել վարժարան:

Հեռաձայն՝ 378 - 92 - 91

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՊՐԻՒՄԷԼ.- Անդրանիկ Գազարեան 1000 պ. ֆ.:

ՄԱԼԱՔՈՖ.- Պ. Միրիճան Շիրվանեան 100 Ֆ.:

ՓԱՐԻԶ.- Օր. Մարի Նալպանտեան 75 Ֆ.:

ՄԷՕՏՈՆ.- Տէր եւ Տիկին Գր. Գազանճեան 100 Ֆ.:

ՎԻԷՆ.- Ոմն՝ 100 Ֆ.:

ԼԻՈՆ.- Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Փափազեան 100 Ֆ.:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Սեպտեմբեր 7-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

«ՅԱՌԱՋ»ի Ընթացիկ Ազդերու Սակագինը

Մահազդ	300	(355,80)
Հոգեհանգիստ	200	(237,20)
Շնորհակալիք	200	(237,20)
Հարսնիք, նշանտուք	200	(237,20)
Ծնունդ	200	(237,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ Էնթէրքօնթինանթալ պանդոկի սրահին մէջ:

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ վարժարանին վերամուտը, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

×

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի հայկական դըպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 14-ին:

Avenue Edouard Herriot, «Berthaudière»

Դպրոցի մէջ, արձանագրութիւնները միեւնոյն ատեն: Ժամը 2-ին:

×

Մարսէյլի Գարուն Մանկանց երգչախումբը 1985 - 1986 տարեշրջանի համար կ'ընդունի 4 - 14 տարեկան մանուկներ, յետ շատ պարզ մուտքի քննութեան:

Այս տարի կը դասաւանդուին.

Ա.- Սոլֆէժ՝ սկսնակներու:

Բ.- Սոլֆէժ՝ չափահասներու

Գ.- Միաձայն խմբական երգեր՝ փոքրիկներու

Դ.- Երկձայն խմբական երգեր՝ չափահասներու

Ե.- Ընդհանուր գիտելիքներ՝ հայ եւ միջազգային երաժշտութեան:

Փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Շաբաթ, ժամը՝ 16.30 - 18.30, Պոմոնի «Սանթրը տ'Անիմասիոն Սոսիալ»ի մէջ, ավընիւ Շարլ Քատուզ: Առաջին փորձի թուականն է Շաբաթ Սեպտեմբեր 14: Ամէն կարգի տեղեկութեանց համար դիմել հիմնադիր - տնօրէնուհի՝ Տիկին Ժիւլիէթ Երմազեանի, հետեւեալ հասցէով.

11, rue Bousquetier, Bat. H
13012 Marseille tél. 87 43 71

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի հայերէն լեզուի միօրեայ դըպրոցը, կը վերսկսի իր դասաւանդութիւնները, Սեպտեմբեր 11, Չորեքշաբթի օր: Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար, դիմել քարտուղարութեան:

33 Քուր փիէր - փիւժէ
Հեռաձայն. - 37 - 75 - 97

×

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴՊՐՈՑԻ ԲԱՑՈՒՄ

Սեպտեմբեր 11

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց մայր եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցի 1985 - 86 տարեշրջանի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպ.11-ին: 5 տարեկանէն սկսեալ:

Այս տարի դպրոցիս մէջ կը դասաւանդուին՝

1. - Հայոց լեզու -ամէն տարիքի համար-:

2. - Հայոց պատմութիւն:

3. - Կրօնք:

4. - Հայկական երաժշտութիւն:

5. - Մանկանց երգչախումբ -պատրաստի երգեցողութիւն, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երմազեանի-:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյս մշակութային տան մէջ, ամէն Չորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ 14 - 17ի միջեւ:

Օթօքարի սպասարկութիւն եւ կէսօրուան ճաշի կարելիութիւն ունի դպրոցը: Արձանագրութիւնները կարելի է կատարել դպրոցի տեսուչ Գարեգին վրդ. Պեքճեանի մօտ, ամէն օր, վերոյիշեալ ժամերուն:

Հասցէ. -
Eglise arménienne
339, av. du Prado, 13008 Marseille
tél. (91) 77 84 70

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 55ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Մարտ 2-ին
կէսօրէ վերջ ժամը 2.30-ին

Salle de la Chimie
28 bis, rue St. Dominique
Paris 7e — Métro: Invalides

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր:

×

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Խասեան Բարեկամական Միութիւնը կ'ոգեկոչեն՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ

ծննդեան 100-ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6-ին:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	ԳԻՆ՝ 70 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	” 60 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	” 60 Ֆր.
et PARAGES D'EXIL	” 75 Ֆր.

ARMEN LUBIN

LES LOGIS PROVISOIRES

Prix : 48 Frs.

Դիմել՝ « ՅԱՌԱՋ »
Թղթատարի ծախք՝ 9 Ֆր. 50

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
5

JEUDI
5 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.044 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.044

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲԱՆԱՁԵՒՈՒՄ ՀԱՅ ԴԱՏԻՆ

Հայկական Սփիւռքը որպէս աշխարհագրական եւ պատմական իրողութիւն, որպէս հաւաքականութիւն, որպէս ուրոյն մշակոյթ ունի մէկէ աւելի հիմնական հարցեր իր ներկայ գոյութեան, նոյնպէս ապագային համար:

Այս վերջին տասնամեակին այդ կենսական հարցերէն՝ Հայ Դատը առաջին գիծը գրաւեց, ամէնէն աւելի նիւթ ընծայեց հայ եւ յաճախ օտար մամուլի սիւնակներուն, շահագրգռեց Սփիւռքի զանգուածները եւ եւ ի մասնաւորի երիտասարդութիւնը:

Սակայն, առանց տարուելու հոս ու հոն կատարուած զանգուածային ցոյցերէն, եւ անկէ անմիջապէս բխող զգացական խանդավառութենէն եւ գոհունակութենէն, հարցը կը վերաբերի Հայ Դատի ընդհանուր սահմանումին, համահայկական բանաձեւումին: Բնորոշել՝ Հայ Դատը իր ներքին բովանդակութեամբ, պահանջներով, հետապնդելու միջոցներով, նկատի ունենալով Սփիւռքի հայութեան ներկայ պայմանները, եւ ընկերային ու քաղաքական կառոյցները:

Այս հարցին լրջութիւնը մատնանշելը աւելորդ չէ, քանի անպակաս եղան վերջին շրջանին հատուածական նախաձեռնութիւններն ու արարքները, անհատական յայտարարութիւնները կատարուած յանուն Հայերուն եւ հայութեան: Կարգ մը դէպքեր եւ անձեր «օգտագործուեցան» իսկ Թրքական մամուլին կողմէ:

Հաւաքականութեան մը, աւելին՝ ազգի մը ճակատագիրը չի կրնար պատկանիլ անձերու, չի կրնար զետեղուիլ եւ յանձնուիլ անձնական ձեռքերու մէջ: Ահաւասիկ արմատը մեր շատ մը ձախողութիւններուն եւ անյաջողութիւններուն:

Կարեւոր է աշխատիլ հարցի մը լուծումի ճամբաներուն փնտռտուքին, բայց նոյնքան եւ աւելի կարեւոր է հարցադրութեան ճշդութիւնը:

Հարցադրութիւնը, այս պարագային Հայ Դատի բանաձեւումը, Սփիւռքի ընկերային, քաղաքական, ազգային, մշակութային ղեկավարութիւններու, եկեղեցականութեան, մտաւորականութեան եւ մամուլին կողմէ քննութեան հարց է: Գնել, գծել ու ծեծել հարցը եւ ապա լուծումներ որոնել:

Սփիւռքի հայ իրականութեան պատկերը, մանաւանդ Ապրիլեան Եղեռնի յիսնամեակէն ասդին, ինչպէս նաեւ ընկերային ու մշակութային խմորումները միջազգային գետնի վրայ առաւել ի յայտ բերին մշակոյթի եւ ընկերային յօրինուածքներու միջեւ սերտ կապ մը: Գաղութի մը ներս հայ մշակոյթի պահպանումը առնչուած է ընկերային ու քաղաքական պայմաններու հետ որոնք կը շրջապատեն տուեալ գաղութին առօրեան: Նաեւ անհրաժեշտ է տեսական ուղղութիւններու ճշդորոշումը եւ անոնց վրայ հիմնուած իրաւունքները փոքրամասնութիւններու վերաբերեալ ընկերաբանական, իրաւաբանական հարցերու շուրջ: Նոյնպէս մատնանշումը Հայ Դատի քաղաքական հանգամանքին, որ Սփիւռքի հայութեան հանրային կեանքին գլխաւոր բեւեռներէն մէկը դարձած է, անկասկած:

Ուստի, բանաձեւումը Հայ Դատին պէտք է մեկնի այս հրամայականներէն:

Մեր պատմութեան որոշ շրջաններուն անփորձութիւններ ծանր անդրադարձներ ունեցան, ապագայի տեսակէտէն, հետեւաբար կարելի չէ մոռնալ պատմութիւնը որ դաստիարակ է ու դարբնոց:

Աշակերտիլ այդ դպրոցին՝ յաջողութեան սկիզբն է:

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

«ԵԹԷ ՕԴԸ ԱՂՈՒՈՐ Է, ԸՍԵԼ Է ԱՆՁՐԵՒ ԿՈՒԳԱՅ»...

ԿԱՄ՝

ԵՐԲ «ԻՒՄԱՆԻԹԷ» ԳՈՀ ՉԷ ԻՐ ՊԱՇՏՕՆԱԿԻՑՆԵՐԷՆ

Յուլիս 30-էն ի վեր, Ժորժ Մաշէ Խորհ. Միութիւն էր: Կորպաչովի կողմէ կ'ընդունուէր Սեպտեմբեր 2-ին եւ նախքան իսկ միացեալ յայտարարութեան հրապարակումը, զանազան մեկնաբանութիւններ կը տրուէին տեսակցութեան ընթացքին տիրած մթնոլորտին մասին: Հետաքրքրականն այն է որ ոչ «Լը Մոնտ» ...

Հեռատեսիլէն թէ գրաւոր մամուլէն («Լը Մոնտ») խորհրդային քաղաքականութեան մասնագէտները «թարգմանելով» ԹԱՍ-ի հաղորդած զեկոյցը, ուր կ'ըսուի թէ «տեսակցութիւնը տեղի ունեցած է անկեղծ բարեկամութեան եւ ընկերներու յատուկ փոխադարձ հասկացողութեան մթնոլորտի մը մէջ», կը յայտնեն թէ գործածուած ոճը կը նշանակէ որ Կորպաչով - Մաշէ իրարու հետ լաւ չեն: Առաջինը դիտողութիւններ ըրած կ'ըլլայ եւ իր դժգոհութիւնը յայտնած կ'ըլլայ ինչ կը վերաբերի համայնավարներու բռնած դիրքին եւ մանաւանդ անոնց բերած մասնակցութեան կառավարութեան մէջ: Մեկնելէն առաջ ալ, Մաշէ ըսած էր որ Կորպաչովին պիտի ըսէ պէտք եղածը, այսինքն պիտի խօսի մարդկային իրաւանց, Աֆղանիստանի եւ Լեհաստանի մասին, բայց հաւանաբար առիթ չէ տրուած:

Չորեքշաբթի օր, «Իւմանիթէ» լոյս ընծայած էր յայտարարութեան ամբողջութիւնը, ուր մասնաւոր նորութիւններ չկան: Կը յիշուի որ ընկերվարութիւնը մարդուն համար միակ ընկերութիւնն է, որու «կառուցման» լծուած է Խորհրդային Միութեան համայնավար կուսակցութիւնը հոկտեմբերեան յեղափոխութեամբ: Դրամատիրական երկիրները տագնապի մէջ են եւ բոլոր միջոցները ի գործ կը դնեն, որպէսզի իրենց ի նպաստ խախտեն ուժերու համեմատութիւնը: Ամերիկա զինարշաւը կը շարունակէ, մինչ Խորհ. Միութեան եւ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնները ջանք կը թափեն որ անջրպետի զինումը արգիլուի: Կը յիշուի մինչեւ իսկ Հելսինքիի համաձայնագրին եզրափակիչ բաժինը ուր կը շեշտուի իւրաքանչիւր պետութեան գերիշխան իրաւունքին ճանաչումը եւայլն, եւայլն.: Շատը՝ շատ կ'ըլլայ:

Յայտարարութեան վերջաւորութեան Մաշէ եւ Կորպաչով կը հաստատեն իրենց հասարակաց դիրքը ինչ կը վերաբերի իւրաքանչիւր համայնավար կուսակցութեան գործելակերպի բացարձակ անկախութեան, ըստ իր իսկ երկրին կացութեան եւլայն, եւայլն.:

«Իւմանիթէ» այս յայտարարութեան հետ՝ «Երբ օդը աղուոր է, ըսել է անձրեւ կուգայ» խորագրով կը ձաղկէ հեռատեսիլն ու թերթերը որոնք այն համոզումն ունին թէ ամէն ինչ այնքան սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ չէ անցած: Մնաց որ, Մոսկուայէն հասած լուրերու համաձայն, խորհրդային ազբիւրներն ալ շշուկներով եւ տարաձայնութիւններով կը յայտնեն թէ «փտած բան մը կայ Դանիոյ թագաւորութեան մէջ», այսինքն Կորպաչով - Մաշէ յարաբերութեանց»:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

«ՄԵՐ ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԿՕՆ»

ՄԻՋԱԿ ԳՈՐԾԻ ՄԸ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՂՈՒՑ

Ծանօթ է, որ Խորհ. Միութիւնը երկու ֆիլմերով կը ներկայանար Վենետիկի փառատօնին, որոնցմէ մէկն էր՝ Ալպէր Մկրտչեանի «Մեր մանկութեան թանկօն» («Յառաջ», Օգոստոս 27):

Ֆիլմը ներկայացուեցաւ Երեքշաբթի իրիկուն (Սեպտեմբեր 3) եւ ընդհանուր ձեւով միակ տպաւորութիւնը զոր ձգած է միջակ գործի մը տպաւորութիւնն է:

Չորեքշաբթի առտու Վենետիկէն ստացանք հետեւեալ տեղեկութիւնները այս մասին.-

Ֆիլմը միջակ կը նկատուի բոլորին կողմէ, ոմանք նոյնիսկ միջակէն ալ վար, ինչ որ ըսել կուտայ թէ Խորհ. Միութիւնը պէտք չէ ընտրէր այդ ֆիլմը իր մասնակցութեան համար: Շատ կը գովուի սականյն դերասանուհին՝ Կալիա Նովենց, որ մինչեւ իսկ հայ Աննա Մանեանի մը կ'որակուի: Կը յիշուին նաեւ Նափոլիի միջավայրը եւ էտուարտօ տէ Ֆիլիփփօ: Յուսահատութիւն մը կը տեսնուի ֆիլմին մէջ, նաեւ համակրելի կողմեր:

Չորեքշաբթի առտու (Սեպտեմբեր 4)

Համայնավար պաշտօնաթերթ՝ «Ունիթա» մեծ գնահատանքով կ'արտայայտուէր ֆիլմին մասին, զոր Հայաստանէն «լաւ յիշատակ» մը կը գտնէ: Ռեփուպլիքա շատ վերապահ է ֆիլմին նկատմամբ, բայց ֆիլմին եզրակացութեան մէջ, կը գտնէ հայկական յատկանշական գիծ մը՝ կինը յղի է, այսինքն՝ շարունակութեան գաղափարը:

Վենետիկի կածեթինօն եւ փառատօնին առթիւ լոյս տեսնող «Վենետիկի օրաթերթը» շատ գէշ կ'արտայայտուին:

Աւելցնենք որ Վենետիկ կը գտնուի Ալպէր Մկրտչեան: Ան ներկայ եղած է անշուշտ իր ֆիլմին ցուցադրութեան, որ տեղի ունեցած է հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Ներկայացումին աւարտին, հանդիսականները բուռն եւ երկարատեւ ծափահարութիւններով իրենց գնահատանքը յայտնած են բեմադիրին:

«Մեր մանկութեան թանկօ»ն պատմութիւնն է մէկուն, որ ռազմաճակատէն կը վերադառնայ, ի մեծ ուրախութիւն կնոջը եւ զաւակներուն, բայց շուտով կը լքէ զանոնք ու կ'երթայ ապրելու այն հիւանդապահուհիին հետ, որ զինքը խնամած է պատերազմին ատեն: Զանազան վերիվայրումներէն ետք, կը ձերբակալուի եւ տաժանակիր աշխատանքի կը դատապարտուի: Այդ շրջանին իր երկու կիները իրարու կը մօտենան եւ կը բարեկամանան: Այս է նիւթը:

Չորեքշաբթի առտու, «Քոթիտիէն տը Փարի» շատ գէշ կ'արտայայտուէր հեգնելով եւ ծաղրելով ալ, «անպատասխանատու քամեռա մը»: Բայց, «Քոթիտիէն» իր բոլոր մօտեցումներուն մէջ, քաղաքական ակնոցով մը կը նայի միայն:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ - 30 - 31)

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԸ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Սփիւռքի հայ ուսուցիչներու խումբը (յիսուն հոգի), որ Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի հրաւէրով Հայաստան կը գտնուէր, այցելած է Լենինական: Ուսուցիչները այցելած են «Կակաչ» եւ «Զնծաղիկ» մանկապարտէզները, մանկական գեղագիտական կեդրոն: Հիւրերուն ի պատիւ ընդունելութիւն մը կազմակերպուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՐԻ ԼԱՆՔԱՅԻ մէջ, Թամիլ խօթը չափաւոր պետեր սպաննուած են, ինչ որ ծանր հարուած մըն է Ռաժիւ Կանտիի համար: Թէեւ ոճրագործները չեն բռնուած, բայց կը կարծուի որ ծայրայեղ Թամիլներու գործն է, որոնք որեւէ բանակցութիւն չեն ուզեր:

ԱԹԷՆՔԻ արուարձանի մը՝ Կլիֆատայի պանդոկին մէջ, ձեռնառումբով ոճրափորձ մը կատարուած է, որու հետեւանքով 18 հոգի վիրաւորուած է: Անծանօթ մը տեսնուած է որ երկու ռումբեր կը նետէր, երբ բազմաթիւ զբօսաշրջիկներ արեւի լոգանք կ'առնէին: Արարքին տէր եղած է «Ընկերվարական մահմետականներու յեղափոխական կազմակերպութիւնը», որ բացատրած է թէ պանդոկը անգլիացի լրտեսներու բոյնն է:

ՃԱՏՐԱԿ

Երեքշաբթի օր սկսաւ Գասպարով - Գարպով մրցումը, որ տեղի կ'ունենայ ձգտուած մթնոլորտի մը մէջ: Գասպարով սկսաւ ճերմակներով, ինչ որ բախտ մը կը նկատուի իրեն համար (վիճակով է որ Գասպարով ճերմակներով սկսելու կարելիութիւնը ունեցաւ):

Առաջին խաղը տեւած է հինգ ժամ եւ յետաձգուած է 42-րդ հարուածին, նպաստաւոր դիրքի մը վրայ Գասպարովի համար: Փոքր միջադէպ մը պատահած է: Թիւրիմացութեան մը հետեւանքով, յայտարարուած է թէ այս առաջին խաղին՝ Գասպարով յաղթած է, ինչ որ մեծ ոգեւորութիւն ստեղծած է, հասարակութիւնը, ըստ ներկայ թղթակիցներուն, Գասպարովի նպաստաւոր է, բայց անմիջապէս ճշդումը կատարուած է:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 48-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ՆԵՖԹՉԻ» ՀԱՒԱՍԱՐ

Սեպտեմբեր 3-ի խաղերու արդիւնքներն են.-

Դինամօ Թ. - Սպարտակ	2 - 1
Դինամօ Կ. - Շախտեօր	2 - 0
Տորպետօ Մ. - Ժալգիրիս	3 - 2
Մետալիստ - Դինամօ Մ.	0 - 1
Կայրաթ - Դինամօ Մինսկ	2 - 0
Չերնոմորեց - ԲՄԱ Ռոստով	1 - 3
Դնեպր - Ֆակէլ	6 - 0
Տորպետօ - Զէնիթ	1 - 1
Արարատ - Նեֆթչի	0 - 0

Այս խաղերէն ետք դասաւորման գլուխը կը գտնուէր Կիեւի Դինամօն 36 կէտով, որուն կը հետեւէին Սպարտակ 34, Դնեպր 32, Դինամօ Մինսկ 29, Տորպետօ Մ. 28 կէտով եւայլն: Արարատ 22 կէտով կը գրաւէր 11-րդ տեղը:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ Հ. ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆԻ ՀԵՏ

«ՅԱՌԱՋ» -- Նախ հայագիտական ամառնային այս դասընթացքին ծրագրին մասին, որո՞ւ ուղղուած էին անոնք եւ ի՞նչ մտադրութեամբ:

Հ. Լ. ԶԷՔԻԵԱՆ. - Զափահաս ուէ ափիւռքահայու որ պիտի ուզէր ծանօթանալ հայ լեզուին ու մշակոյթին, կամ պիտի փափաքէր խորացնել իր ծանօթութիւնները:

Յ. -- Հայագիտական ամառնային դասընթացքներու բ. շրջանին աւարտին ի՞նչպէս կ՚արժեւորէք կատարուած աշխատանքը:

Հ. Լ. Զ. - Պէտք է ըսել որ դրական գործ մը եղած է. նկատի առած մասնակցողներու տարբեր երկիրներէ, տարբեր միջավայրերէ, հայկական ինքնագիտակցութեան եւ հայ լեզուի ու մշակոյթի շատ տարբեր ծանօթութեան կամ անծանօթութեան մակարդակներէ ըլլալու պարագան, գգալի պահանջ մըն է նըման դասընթացք մը:

Յ. - Այս տարբեր մակարդակներու գոյութիւնը ի՞նչ հարցեր ստեղծեց:

Հ. Լ. Զ. - Մակարդակներու տարբերութիւնը շատ լուրջ դժուարութիւններ կը յարուցանէր դասախօսներուն: Անցեալ տարի նոյն դասընթացքը տեղի ունեցաւ երկու մակարդակի վրայ որ դժուար կ՚ընդգրկէր բոլորին տարբեր կարիքները: Այս տարի վերածեցինք երեք մակարդակի. առավ հանդերձ կարելի է ըսել թէ գրեթէ այնքան մակարդակ կայ, որքան մասնակցող եւ անշուշտ կարելի չէր այդքան զանազան տարբեր մակարդակներ ստեղծել: Կը խորհիմ թէ զօրացնելով եւ կատարելագործելով փոքր խմբաւորումներով աշխատանքի մեթոտը եւ բազմացնելով դասախօսներու թիւը, կարելի կ՚ըլլայ աւելի դրական արդիւնք ստանալ:

Յ. - Քանի՞ դասախօս ունէիք այս տարի:

Հ. Լ. Զ. - Ունեցանք ութ դասախօս. երկուքը որոշ շրջանի մը համար, իսկ վեցը մնայուն, ամբողջ ամսուան համար, որոնք դասաւանդեցին աշխարհաբար, գրաբար, պատմութիւն, գրականութիւն եւ արուեստ:

Յ. -- Այս նիւթերը ի՞նչ համեմատութեամբ տեղ գտան ամսուան ծրագրին մէջ:

Հ. Լ. Զ. -- Տարբեր համեմատութեամբ, ըստ տարբեր մակարդակներու: Այս տարի մասնակցողներէն ոմանք փափաք յայտնեցին որ կամ լեզուի ժամերը աւելցուին բաղդատմամբ մշակոյթի ժամերուն, կամ պարզապէս դասերու ժամը աւելցուի, ինչ որ նկատի պիտի առնուի յառաջիկային:

Յ. - Ըսողներ գտնուեցան թէ սուղ գրտած էին դասընթացքի վճարումը - Ամերիկայի եւ Եւրոպայի համար 800՝, Արեւելեան երկիրներու՝ 600 տոլար:

Հ. Լ. Զ. - Անցեալ տարուան վրայ կատարուած էր որոշ յաւելում մը, նկատի առած որ հակառակ 40 հոգինոց ներկայութեան մը, գործնականին մէջ կարողացեր էինք դիմագրաւել ծախքերը միայն: Մինչ նման ձեռնարկ մը ունի բազմակողմանի պահանջներ: Արդարեւ որպէսզի նման ընթացք մը կարենայ զարգանալ եւ կատարելագործուիլ, հարկաւոր է որ վարչութիւնը ունենայ հնարաւորութիւնները զայն օժտելու արդիական բոլոր միջոցներով, առանց նիւթական մտահոգութեան: Կարելի է ստուգել որ նկատի առած Իտալիոյ կեանքի պայմանները, առաջարկուած գումարը համեստ բան մըն էր:

Յ. - Սակայն դարձեալ վստահաբար եղան կամ կան մասնակցիլ փափաքող - ներ, որոնց համար դիւրամատչելի չէ դասընթացքը, ի՞նչ կարելի է մտածել, արդեօք, որպէսզի յառաջիկային անոնք ալ կարենան խումբին մաս կազմել:

Հ. Լ. Զ. - Նախ եւ առաջ ըսեմ որ հաւատի եւ ստուգուած պարագաներու մէջ վարչութիւնս հնարաւորութեան չափով արդէն իր կողմէ կատարած է որոշ դիւրացումներ, որոնք անշուշտ շատ սահմանափակ տարողութիւն մը միայն կըրնային ունենալ. կը խորհիմ թէ լաւագոյն լուծումը պիտի ըլլայ հաստատել կրթաթոշակներ, հաստատութիւններու եւ անհատներու կողմէ այս կարգի պարագաներու համար. այս ուղղութեամբ ալ մտադիր ենք որոշ չփումներ ունենալու:

Յ. - Օրական դասախօսութիւններէն զատ եղան նաեւ շարք մը բանախօսութիւններ. ի՞նչպէս ծրագրուած էր այս շարքը:

Հ. Լ. Զ. - Բանախօսութիւնները ընդհանրապէս կը հային հայ մշակոյթի վերաբերեալ նիւթերու, ջանալով որ իրարու միջեւ ալ ունենան որոշ կապակցութիւն մը: Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի ալ ունեցանք բանախօսութիւններու հիմնական կորիզ մը, որ կը յածէր արդի հայ գրականութեան շուրջ:

Յ. - Երկու տարուան փորձառութենէ մը ետք ի՞նչ ծրագիրներ ունիք այս մասին, ապագային համար:

Հ. Լ. Զ. - Նախ շարունակել, ամրացնել եւ կատարելագործել ամառնային այս դասընթացքը, ապա պիտի ջանանք ստեղծել Վենետիկի համալսարանի հայագիտութեան ամպիոնի ծիրին մէջ, ուսումնական տարեշրջանի ընթացքին խըտացած դասընթացքներու շարք մը, ըստ պարագային մէկ կամ երկու տարուան տեւողութեամբ որ հայագիտական ըստ բաւականին ամուր պատրաստութիւն մը պիտի ընձեռէ թեկնածուներուն, մասնաւորապէս նկատի ունենալով օրակաւոր ուսուցիչներու եւ մշակութային գործիչներու պատրաստութեան հարցը:

Յ. - Զո՞վ կը նախատեսէք որպէս թեկնածու, տրուած ըլլալով որ ներկայիս գործող հայագիտական ամպիոններու ուսանողները մեծ մասով օտարներ են:

Հ. Լ. Զ. - Համալսարանական հայ երիտասարդութիւնը որ կը փափաքի ըստանալ հայագիտական զարգացում մը: Արդարեւ նման խտացած դասընթացք մը, որուն գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ հայ լեզուի գրեթէ անթերի տիրացում մը, բնականաբար հետաքրքրութիւն պիտի արթնցնէ կ՚ենթադրեմ:

Յ. - Ի՞նչ պահանջով կը խորհիք թէ ենթադրեալ անձերը պիտի ուզեն հետեւիլ նման ընթացքի մը:

Հ. Լ. Զ. - Ներկայիս արեւմտեան ըՍփիւռքի մէջ կան վարժարաններ, ուր կը դասախօսեն Միջին - Արեւելքէն եկողներ, որոնք հայերէնի բաւական ծանօթութիւն ունին: Սակայն անհրաժեշտ է որ Սփիւռքը իր ծոցէն կարենայ հանել հայագիտութիւն ուսած անձեր: Տեսած եմ շատեր, միջին արեւելքէն գաղթածներ, որոնք արեւմուտքի հայկական վարժարաններուն մէջ դասաւանդելու հրաւիրուած են, առանց ուսումնական բաւարար պատրաստութեան, պարզապէս այն պատճառով որ հայերէնը իրենց մայրենի լեզուն եղած է, ինչ որ փաստօրէն անբաւարար է: Բնականաբար, ինչպէս հայ Սփիւռքը հետաքրքրող ամէն հարց, հոս ալ հրամայական է ինքնագիտակցումի պահանջը:

- Մաղթենք որ առանց անդարմանելի յապաղումի, ունենանք այդ ինքնագիտակցութիւնը:

Ա. Թ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԸ՝ ՇՈՒԿԱՅԻՆ ՄԷՋ

Ժամանակին երբ գրել - կարդալ չգիտցող տարիքաւոր անձի մը մասին արտայայտուիլ պէտք ըլլար, մարդիկ կ՚ըսէին.

- Ուսում չէ առած, բայց շուկայի դըպրոցը աւարտած է:

Երբ շուկայ կ՚երթամ, այս խօսքը միտքըս կ՚իյնայ: Ուաթըրթաունի մեր շուկան ճշմարիտ դպրոց մըն է, ուր եթէ հայագէտ մը երեք ամիս յաճախէ՝ գիտցածը դիւրութեամբ մոռնալով շրջանաւարտ կ՚ըլլայ:

Առտու կանուխ պտղավաճառին խանութը մտեր՝ գետնախնձոր կը զատեմ: Մօտս երկու հոգի կը խօսակցին. հայ նայելի օրիորդիկ մըն է, եւ կարճ ու կունտուկլոր խաթուն մը:

- Քա աս թեւդ ի՞նչ եղեր է քի - կը հարցնէ կունտուկլորը՝ նոյնքան գնդակաձեւ ձայնով:

- Գիչերը պատուհանը բաց ձգեր էին. գիտե՛ս եա, տաք է: Մրճեխը խայթեր է:

Մրճե՞խ:

Աչքիս պոչով օրիորդին թեւը կը դիտեմ: Ճիշդ ու ճիշդ մրճեխի խայթուածք: Այո, մեր սիրասուն մժեղին խայթըւածքը:

×

Շաբաթ առտու կինս եւ ես գնում կ՚ընենք: Զամբիւղը լեցուցեր եւ կարգի մըտեր՝ կը սպասենք վճարելու:

Մեր եւեւէն կիներու խօսակցութիւն մը ծայր կուտայ:

- Քա բարի լոյս, Տիկին Մարի, առաջին նայելուս չճանչցայ: Աս որքա՜ն փոխւեր ես:

- Աստծու բարին, Տիկին Անժէլ, ամիսներով հիւանդ էի:

Կինս եւ ես իրարու կը նայինք: Յայտնի է որ երկուքն ալ պոլսեցի կը խօսին:

- Էրի՞կդ ինչպէս է:

- Պարոն Յակոբն ալ լաւ է:

Այս բառերը այնքան նազանքով եւ երկիւղածութեամբ կ՚արտասանէ որ պէտքը կը զգամ ետիս դառնալու եւ այս անուշիկ տիկինը տեսնելու. տիկին՝ որ քառասուն - յիսուն տարուան իր ամուսինին մասին «Պարոն Յակոբ»ով կ՚արտայայտուի:

- Պարոն Մինասէն ի՞նչ լուր:

- Երէկ իրեն այցելութեան գացեր էինք: Լաւ չէ:

- Խեր է, ի՞նչ կայ:

- Ի՞նչ պիտի ըլլայ, օրերը ձեզի՝ անցեալները կինը մեռաւ, մասամբ:

Հրամմէ՞, կինը մասա՞մբ մեռաւ: Անմիջապէս ետիս կը դառնամ: Կլոր դէմք մըն է այս Տիկին Մարիինը, նուրբ, ճերմակ եւ թարմ մորթով: Հակառակ իր չարաշուք յայտարարութեան, լայն ժպիտ մը ճիւղեր արձակած է բերնէն մինչեւ ականջները. ժպիտ՝ որ աւելի՛ կը շեշտուի ցցուն փորին վրայ հանդարտօրէն տեղաւորուած ձեռքերով:

Խօսակիցները երկու նմանահասակ կիներ են. մէկը սեւ հագուստներու մէջ, սարսափազդու արծուաքիթով եւ բաց բերնով ու զարմացած աչքերով, որոնք վաթսուն կամ եօթանասուն տարիներէ ի վեր չեն վարժուած աշխարհին: Միւսը նիհարուկ, սպիտակահեր, կոպերը ամօթխածօրէն մասամբ գոց՝ ինչպէս մեր եկեղեցիներու պատերէն հաւատացեալին նայող Մարիամ Աստուածածիններու աչքերը, եւ ձախ թեւէն պայուսակ մը կախ: Այս կինը ամուսին չէ տեսած:

Բերանս կը բանամ հարցում մը հարցընելու այս Տիկին Մարիին, որ Պարոն Մինասին կինը մասամբ կը մեռցնէ, եւ կամ հետը վէճի բռնուելու՝ երբ կինս թեւէս կը քաշէ եւ ականջիս կը փսփըսայ.

- Կռիւ ընելու մի՛ սկսիր եւ քու գործիդ նայէ:

- Բայց «մասամբ մեռաւ» կ՚ըսէ կոր:

- Քեզի ի՛նչ, «մասամբ մեռաւ» կ՚ըսէ, «մէկ - տասներորդ մեռաւ» կ՚ըսէ. դուն գործիդ խառնուէ՛:

- Ուրեմն պիտի լռե՞մ. նայէ՛ ինչպէս կը ժպտի, կարծես քէֆ կ՚ընէ կոր ըսածին համար:

- Այո, պիտի լռես եւ ա՛լ պիտի սորվիս ուրիշներուն գործին չխառնուիլ ու գէշ մարդ չըլլալ:

Դրամը վճարեցինք եւ դուրս ելանք, առանց գէշ մարդ ըլլալու: Անգամի մը համար յաջողեցայ գէշ մարդ չըլլալ, բայց մինչեւ այսօր կը մտածեմ Պարոն Մինասին կնոջ մասին: Անգամ մը, այդ Տիկին Մարին դարձեալ տեսնէի՛. մասամբ, հէ՞:

×

Անցեալները ճաշարան գացինք ընթրիքի (արդէն ճաշարաններէն դուրս ելած չունինք որ: Կարծեմ ճաշարաններու մասին մօտերս պէտք է գրեմ եւ բացատրեմ թէ ի՛նչ կը մտածեմ):

Հազիւ նստած, ճաշացուցակը զննած եւ յուսախաբ եղած էինք, երբ մեզի մօտեցաւ եւ աթոռ մը քաշելով ինքնակոչ սեղանակից դարձաւ Պարոն Արմանը:

Պարոն Արման տարիքոտ հայորդի մըն է, քանի մը տարի առաջ Ամերիկա հաստատուած: Մայրենի լեզուն քրտերէնն է, եւ նոր լեզու ելած է հայերէնի մէջ: Ինք կայ եւ իր կինը. երկու մինուճարներ, չքաւորութեան նոյն խուղին մէջ տապկուող, մինչեւ 1970-ական թուականներ Խարբերդի մօտ գիւղի մը մէջ սրուկի կեանք վարելէ ետք:

Կը նստի, սիկառէթը կը վառէ, ու հազալով եւ դժուարութեամբ շնչելով կը սկսի ծուխ քաշել:

Յաճախ դրամենեակս կուգայ, իր մանր - մունր հարցերուն լուծում մը փնտռելու: Տուրքի խնդիր, տունի դժուարութիւն, ընկերային ապահովութեան թուղթերու պատրաստութիւն: Եւ ամէն անգամ, նախ կը սկսի հարցումներով: Նոյնը կ՚ընէ այսօր, ճաշարանին մէջ:

- Աղբարիկդ ինչպէ՞ս է:

- Լա՛ւ է:

- Հաճոյքո՛վ:

Հաճոյքո՞վ: Ասիկա նորութիւն է: Նախապէս, պատասխանէս ետք՝ «լա՛ւ է, աղէկ է» կ՚ըսէր: Բայց հաճոյքո՞վ: Նոր սորված ըլլալու է:

- Հէրիկդ, մէրի՞կդ ինչպէս են:

- Աղէկ են:

- Հաճոյքո՛վ: Էն միւս աղբարի՞կդ ինչպէս է:

- Շատ լաւ է:

- Հաճոյքով:

Կը խնդամ յանկարծ: Կարծեմ երկրորդ կամ երրորդ տարին էր որ Մելգոնեան կը գտնուէի: Աշակերտներուս մէջ «սիրով» բառին գործածութիւնը յանկարծ համաճարակի բնոյթ ստացած էր: Այսպէս, ուսուցիչը կ՚ըսէր ըսել.

- Յակո՛բ, շարադրութիւնդ վաղը ինծի կը յանձնես:

- Սիրո՛վ, պարոն:

- Վարդան, դասդ կարդա՛:

- Սիրո՛վ, պարոն:

- Արմէ՛ն, իբրեւ պատիժ՝ մէկ շաբաթ ճաշարանին պնակները պիտի լուաս:

- Սիրո՛վ, պարոն...

Ու այսպէս շարունակուեցաւ, մինչեւ որ մեր հերթապահը՝ Վահրամ Մավեան, օր մը կատղած, զանգը հնչեցնել տուաւ, բոլորս հաւաքեց եւ սպառնաց.

- Վա՛յ թէ այդ սարսափելի «սիրով»ը մէկու մը բերնէն լսեմ: Ամէնէն ծանր պատիժը պիտի տամ:

Եւ, ի վերջոյ, ի՞նչ է տարբերութիւնը «սիրով»ին եւ «հաճոյքով»ին: Ո՛չ մենք գիտէինք առաջինին իմաստը եւ ոչ ալ Ծերունի բարեկամս կը հասկնայ իր «հաճոյքով»ը:

Իսկ հիմա, եթէ Մավեան ողջ ըլլար ու կարդար գրածներս, պիտի գոչէր.

- Ծօ ապուշ, - ինչե՛ր ձարտեր ես. կորսուէ՛ գնա:

Որուն անշուշտ պիտի պատասխանէի՝

- Սիրո՜վ:

ԱՐԱՑ ԳԱԼԱՑՃԵԱՆ

«Պայքար»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԱԶ ՉԷՐ

Չէ, երազ չէր, հրաշք էր, գարուն: Ձեռքին՝ մանուշակի ծաղկեփնջիկ, աչքերը՝ արեւով լիքը:

Գառնուկը մայեց, նրա տնչիկի հետ խաղում էր աղջնակը, լոկ մի շալիկ ուսին, մազերն ուսերին թափուած էին, ոտաբոբիկ էր:

Պայծառ կանաչ էր՝ շաղի հեւքերով: Թռչնակները ծլւում էին անկարգ:

Մանուշակները բարձր պահած՝ նա քայլ արեց նրա կողմը: Նայում էր աղջնակը անթարթ, փարանոտ: Մանուշակի փո՞ւնջն էր տեսել, թէ ձեռքի ճպոտը՝ ... - մոլոր նախշած: Ցանկարծ շրջեց գառնուկի գունչն ու դարձաւ ետ: Տղան կանգ առաւ, չգիտեմ ինչու: Աղջնակը նորից շրջուեց ու ամուր բռնեց գառնուկի պարանոցը: Պատանին մի քանի քայլ առաջ գնաց. աղջիկը լսեց ոտնաձայնը: Դանդաղ քայլում էր գառնուկի հետ դէպի գիւղ: Տղան կանգ առաւ, աղջնակը նորից շրջուեց դէպի նա: Գառնուկը մայեց, տարեց մարդը վեր թռաւ քնից, մանկան լացի ձայն լսուեց հարեւան սենեակում:

Չէ, դա երազ չէր, նայեց ձեռքերին՝ ծաղկեփնջում էին, աչքերը ծակծկում էին՝ արեւի շող էր ընկել լուսամուտից:

Մի՞թէ հրաշք չէր, որ երազի մի քանի ակնթարթում ինքը կտրել - անցել էր կեանքի ամբողջ ճանապարհը դէպի ետ, հասել երման կէտ եւ կորցրել յուշ - երազի եւ իրականութեան սահմանները:

×

ՄԱՆՈՒՇԱԿՆ ՈՒ ՄԵՂՈՒՆ

Մտել էր կանաչ թփերի տակ մանուշակ էր քաղում: Փնջում էր, հոտ քաշում ու քթի տակ շշնջում. «սիրուն մանուշակ, ինչո՞ւ ես տխրել»:

Ոտները չաղոտ էին, փարթամացող կուրծքը երազներով լիքը: Ծնկեց, ինչպէս Խորանի առաջ, ուզեց մանուշակի բուրմունքն առնել հէնց նրա տունկի վրայ եւ վաղորդեան ցօղի համը տեսնել: Փակեց թուխ աչքերը: Նորելուկ խոտի, կանաչ տերեւների եւ կապոյտ ծաղկի բոյրերը միաձոյլ անցան նրա ռունգերով եւ արբեցումի դող բերին դալար մարմնին: Շուրթը հպուեց ցօղի կաթիլին, կաթիլը կարծես ճայթեց: Վեր թռաւ, ետ - ետ գնաց ձեռքը տարաւ շրթին, խայթը հանեց ու լացակումած շրջուեց դէպի տուն:

Գնում էր արագ, աջ ձեռքում մանուշակի թարմաշունչ փունջը, ձախ ձեռքը դրած մրմռացող ուռած շրթունքին:

Արդեօք անփո՞րձ էր այդ մեղուն, փեթակից առաջին թռիչքի ելած մի ձագ, որ չջոկեց մանուշակի կապոյտն աղջկայ կարմիր շուրթից, թէ՞ հաւատարիմ մի պահապան, որ չհանդուրժեց իր կապուտաչեայ սիրածի բուրմունքն ըմբոշխնողին՝ խելակորոյս խայթեց եւ ուշադնաց ընկաւ:

...Ձահել աղջկայ շրթունքի ուռոյցն, ի հարկէ, իջաւ: Նրա բուրմունքն էլ քաղեցին, ափսոս, շատերը: Կեանքում նորանոր խայթոցներ ու ցաւ տեսաւ, բայց աւա՜ղ, մէկը չեղաւ որ մեղուաճանճի չափ հաւատարիմ պահապան լինէր:

ՀԱՅԿԱԶ ԱԴԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐԳԻԾԱՆԿԱՐԻՉ ԼԵՒՈՆ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Պուլկարահայ Կապրովօ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած հիմուրի եւ երգիծանքի միջազգային 7րդ մրցումին, դատական կազմը Պուլկարիոյ լրագրողներու Միութեան յատուկ մրցանակը շնորհած է երեւանցի ծաղրանկարիչ Լեւոն Աբրահամեանի: Երկու տարին անգամ մը կազմակերպուող այս փառատօնին մասնակցած են 53 երկիրներէ աւելի քան հազար ծաղրանկարիչներ, մօտ երեք հազար գործերով: Աւելի քան երեսուն գիտական յօդուածներու եւ մենագրութիւններու հեղինակ է ազգագրագէտ Լեւոն Աբրահամեան: Տասը տարիէ ի վեր Հայաստանի, իսկ վերջերս նաեւ միութենական մամուլին մէջ կը տպագրուին իր ծաղրանկարները: մասնակցած է Մոնրէալի, Թոքիոյի, Իտալիոյ, Զաղրէպի միջազգային մրցումներուն: Ի դէպ, 1977-ին, Կապրովոյի փառատօնի յատուկ մրցանակը շնորհուած էր Ռուբէն Արուտչեանի, իսկ վերջերս Անգոնա (Իտալիա) տեղի ունեցած մարզական թեմաներով երգիծանկարի միջազգային ցուցահանդէսին մրցանակը տրուած է երեւանցի ճարտարապետ Յարութիւն Չալիկեանի:

×

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պաքուի «Վոդնիկ» մարզասրահին մէջ տեղի ունեցած են ծանրաբարձութեան համամիութենական գիւղական 5-րդ մրցումները, որոնց ընթացքին մեծ յաջողութիւններ արձանագրած են հայ մարզիկները:

Այսպէս, աշխարհի եւ Եւրոպայի ախոյեան, հոկտեմբերեանցի Գառնիկ Ղազարեան, հանդէս գալով 82,5 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն, ախոյեան հանդիսացած է: Ընդհանուր արդիւնքը եղած է 347,5 քիլօ:

Էջմիածինէն Աշոտ Փիլոյեան եւ Աշտարակէն Մխիթար Գորելեան հանդէս եկած են 75 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն: Ա. Փիլոյեան 285 քիլօ ընդհանուր արդիւնքով 8-րդ հանդիսացած է, իսկ Մ. Գորելեան, թէեւ ուսէն բարձրացնելով 172,5 քիլօ՝ 2-րդ տեղը գրաւած է, սակայն ընդհանուր արդիւնքը 305,5 քիլօ արձանագրելով՝ 5-րդ նկատուած է: Յաջող արդիւնքներ ձեռք ձգած են նաեւ Արամայիս Խաչատրեան, Սամուէլ Խաչատրեան եւ Լեւոն Մկրտչեան: Հայ մարզիկները 213 կէտով ընդհանուր դասաւորման մէջ գրաւած են 3-րդ տեղը:

Դասական ոճով ըմբշամարտի մարզէն ներս ալ Հայաստանի ներկայացուցիչները յաջող արդիւնքներ արձանագրած են: 56 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն հանդէս եկող ախուրեանցի Թաթուլ Սարգսեան ախոյեան հանդիսացած է: Վարդենիսէն Արմէն Սիմոնեան (48 քիլօ) արժանացած է պրոնզէ մետալի: Խմբային դասաւորման մէջ Հայաստանի ըմբշամարտիկները գրաւած են 7-րդ տեղը:

Փինկ - փոնկի մրցաշարքին Հայաստան 6-րդ տեղը գրաւած է:

×

ՀԱՅԿ. ԱՍԵՂՆԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Լենինգրատի խորհրդային ժողովուրդներու ազգագրութեան թանգարանին մէջ բացուած է «Հայկական ասեղնագործութիւն» ցուցահանդէսը, որ կը ծանօթացնէ հայ վարպետներու երեք հարիւր տարուան գործերուն: Ցուցադրուած են Հայաստանի պատմութեան թանգարանէն առնուած հարիւրէ աւելի նմոյշներ:

Լենինգրադի թանգարանի հայկական բաժինը ունի 2500-է աւելի ստեղծագործութիւններ: Այս հաւաքածոյին հիմը դրուած է, Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէ առաջ, կովկասեան ժողովուրդներու մշակոյթի մասնագէտ ականաւոր ազգագրագէտ Ա. Միլլէրի կողմէ:

Հսկայական արժէք կը ներկայացնեն օրինակ, անոր հաւաքած արեւմտահայուհիներու հագուստները:

×

ՀՐԴԵՀԱԿԻՐԱՌԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱՄԱՐՏ

Միութենական բոլոր Հանրապետութիւններու, Մոսկուա եւ Լենինկրատ քաղաքներու 170 մարզիկները մասնակցեցան Երեւանի լաւագոյն մարզադաշտերու տեղի ունեցած հրդեհակիրառական բազմամարտի Խորհ. Միութեան պատանեկան ախոյեանութեան մրցումներուն:

14 - 15 եւ 16 - 17 տարեկաններէ կազմուած երկու խմբակներու պայքարը մասնաւորաբար ուժեղ եղաւ Դաշնակցային Ռուսիոյ, Ուկրանիոյ եւ Հայաստանի մարզիկներուն միջեւ:

Առաջին մրցումին (4×100 մեթր) սանդուխի փոխանցավազք, իսկ երրորդ հանդիսանալով մեր պատանիները հաճելի անակնկալ մը ըրին իրենց համակիրներուն, եւ կարծես այս յաջողութենէն ոգեւորուած այնքան լաւ շարունակեցին, որ վերջին մրցումէն առաջ կը գրաւէին դասաւորման երկրորդ կարգը: Դժբախտաբար այդ վերջին մրցումին արդիւնքը լաւ չեղաւ մեր տղոց համար եւ ի վերջոյ Հայաստանի խումբը գրաւեց երրորդ տեղը, ինչ որ լուրջ նուաճում մըն է մեր պատանիներուն համար, մանաւանդ եթէ նկատի ունենանք որ անցեալ տարի Վորոշիլովգրադի առաջնութիւններուն անոնք 15-րդ էին:

×

ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆ

Վեհաստանի Լոծ քաղաքին մէջ աւարտեցաւ արեւելեան երկիրներու պատանի մարմնամարզիկներու «Բարեկամութիւն» անունով մրցաշարքը:

Մարզիչ Հ. Միլտոնեանի աշակերտուհի Արմինէ Բարութեան որ երեք տարի առաջ Ուլան - Պաթարի մէջ նման մրցաշարքի մը մասնակցած եւ յաղթանակ մը արձանագրած էր, այս անգամ եւս համաշխարհային մարմնամարզի մէջ դպրոց ստեղծող ռումանական, պուլկարական եւ խորհրդային լաւագոյն ներկայացուցիչներուն քով շուքի մէջ չմնաց:

13-ամեայ մարզուհին բազմամարտի առանձին ձեւերէն մարզաձերանի եւ զուգափայտի վրայ արժանացաւ ոսկէ մետալներու: Իսկ երբ բազմամարտի ընդհանուր արդիւնքները ամփոփուեցան պարզուեցաւ որ Արմինէ միայն մէկ տասներորդ կէտ զիջած է զօրաւոր մոսկուացի Մ. Կուտովայի:

ՓԱՐԻԶ

ԲԱՂԴԱՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՔՈՆԳՐԷ

ՓՐՈՖ. Փ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Օգոստոս 19-էն 24, Փարիզի մէջ, Սորպոն, տեղի ունեցաւ բաղդատական գրականութեան միջազգային քոնկրէ մը, զոր երեք տարին անգամ մը, կը կազմակերպէ Բաղդատական գրականութեան միջազգային ընկերութիւնը: Նախորդը՝ 1982-ին, տեղի ունեցաւ Նիւ - Եորքի մէջ:

Այս 11-րդ համագումարին, Իտալիայէն կը մասնակցէին Հռոմի, Ֆլորենցէի եւ Վենետիկի համալսարաններու դասախօսներ: Վենետիկի համալսարանէն իր մասնակցութիւնը բերաւ փրոֆ. Փաոլա Միլտոնեան, որու զեկուցման նիւթն էր՝ «Թարգմանութեան պատմութիւնը» (ֆրանսերէն):

Յիշենք, որ փրոֆ. Միլտոնեան, անցեալ Մարտին, Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի հանդիսասրահին մէջ, ուր կ՚ոգեկոչուէր Վարուժանի հարիւրամեակը, գնահատուած դասախօսութեամբ մը ներկայացուց բանաստեղծին կեանքն ու գործը:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱՄՐԸ

Արթուն էր Համրը միայն: Նա մոքով, կարծես թէ, վերասլացել էր երկինքը, իսկ նրա խորախորհուրդ աչքերը մի առանձին կարեկցութեամբ նայում էին քնած թշուառների վրայ: Ես նրանից ոչ այնքան հեռու պառկած էի իմ յարդեայ անկողնի վրայ, եւ իմ աչքերը յառած էին դէպի երիտասարդի տխրամած դէմքը, որ կրում էր իւր վրայ հետքերը մի դժբախտ անցեալի...:

Նա լուռ էր, որպէս միշտ: Իսկ այն գիշեր մեծ եղաւ իմ զարմանքը, երբ նա ցամաք ու փակուած շրթունքներից դուրս հնչեց մի խուլ հառաչանք այդ երկու բառի հետ «Աստուա՛ծ իմ...»: Ես մինչեւ այնօր չգիտէի նրա ինչ ազգից լինելը, բայց յանկարծ լսեցի նրանից հայկական բառեր: Ես չկարողացայ զսպել իմ սրտի զեղմունքը:

- Դարձեա՞լ մի հայ.. բացագանչեցի ես այնքան լսելի ձայնով, որ դէպի ինձ գրաւեցի Համրի ուշադրութիւնը: Նրա փակուած լեզուն բացուեցաւ եւ պատասխանեց ինձ հետեւեալ խօսքերով.

- Ինչո՞ւ էք զարմանում, աշխարհի ո՛ր անկիւնում չկայ Հայ: Արմատից խլուած եւ ցամաքած բոյսը տանում է քամին դէպի ամէն կողմ...: Նա կրկին լռեց:

Կան անձնաւորութիւններ, որոնց մի, բառը, մի խօսքը բաւական է, որ մարդ նրանց մասին գաղափար կազմէ. Համրի ասածը թէեւ շատ պարզ չէր, բայց բաւական յատկանիշ էր նրա մտքին, ծածկամիտ բնաւորութեանը: Ես մօտեցայ, նստեցի նրա մօտ:

- Ուրեմն դուք Հա՞յ էք, հարցրի նրանից:

- Այո... պատասխանեց նա:

Ես այն սատիճան զգացուեցայ, որ ձեռքերս տարածելով խնդրեցի նրանից.

- Թոյլ տուէք ձեր ազգակցին գրկել ձեզ:

- Կարծեմ, մեր դրութեան մէջ աւելորդ են այս տեսակ քնքշութիւններ, ասաց նա հրաժարուելով:

Նրա խօսքերը նոյնքան սառն էին, որքան նրա դէմքը, բայց ինչո՞ւ այնքան ջերմ կերպով ազդում էին իմ սրտին:

Ես աշխատում էի շարունակել նրա հետ խօսակցութիւնը բայց դժուարանում էի կապը պահպանել:

- Դուք այս գիշեր չէք քնում, - ասացի ես, - համարեա ամէն գիշեր նկատում եմ, որ դուք խիստ սակաւ էք քնում:

- Այդ իմ սովորութիւնն է:

- Երեւի, մի բան տանջում է ձեզ:

- Մեզ ուղարկել են այստեղ հէնց տանջուելու համար:

- Այդ չեմ հարցնում, երեւի մի ուրիշ բան կայ:

- Խնդրեմ չմտնել իմ սրտի խորքը, ասաց նա եւ երեսը շուռ տուեց:

Ես փոշմանեցայ, որ թոյլ տուի ինձ մի դեռ եւս անծանօթ մարդու գաղտնիքները շօշափել:

- Ներեցէք, խնդրեմ, իմ անհամեստ հարցմունքի մասին:

Նա պատասխանեց ժպտելով.

- Ցանցանքների այս քաւարանում իմ ներողութիւն աւելորդ է:

Ես չկամեցայ այլ եւս ձանձրացնել նրան, բարի գիշեր ասելով, հեռացայ եւ կրկին պառկեցի իմ յարդեայ անկողնի վրայ: Իմ աչքերը դեռ երկար նայում էին նրա վրայ, իմ միտքը դեռ երկար ըզբաղուած էր նրանով: Ո՞վ էր դա, ո՞ր երկրից եւ ի՞նչ յանցանքի համար էր դատապարտուած. այդ հարցերը հետաքրքրում էին ինձ: Ամէն մի դատապարտեալ սովորութիւն ունէր անամօթաբար եւ մինչեւ անգամ պարծենալով պատմել իւր գործած յանցանքները, բայց Համրը իւր մասին խօսելու սովորութիւն չունէր:

Երբ առաւօտեան կրկին քշեցին մեզ հանքերի մէջ աշխատելու, ճանապարհին ես պատմեցի աւագակապետին իմ գիշերւայ խօսակցութիւնը Համրի հետ:

- Նա շատ հետաքրքիր մարդ է, - ասաց աւագակապետը, - ես քեզ կը բարեկամացնեմ նրա հետ:

(Շար. 173)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Տիկին Սիւզան Կազարեան ցաւով կը ծանուցանէ իր կնքահօր՝

ԵՂԻԱԶԱՐ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 5, ժամը 14-ին Փոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն - Ժիւլիէնի գերեզմանատունը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քէօսէեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 8, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Դարբինեան եւ Քիւլջէեան ընտանիքները Պաղտիկ Քիւլջէեանի մահուան 4-րդ տարելիցին առթիւ 200 Ֆ., Պ. Օննիկ Նալպանտեան 200 Ֆ.։

IIe congrès médical national

13 - 14 - 15 Septembre

Hôtel Nikko - Paris

— Vendredi 13 : Journées médicales

— Samedi 14
à 09 h. 00 : Débat communautaire animé par le Pr. Assadourian et le Dr. Dervichian sur le thème :
«L'Arménien en Occident : l'homme, son évolution»
(participation aux frais 50'F)
à 20 h. 00 : DINER DANSANT

— Dimanche 15 à 12 h. 00
Déjeuner sur bateau mouche

Renseignements et réservations :
tél. 446 - 12 - 67

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր։

×

Հ. Բ. Ը. Մ. եւ Լսաեան Բարեկամական Միութիւնը կ'ոգեկոչեն՝

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ

ծննդեան 100-ամեակը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 6-ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Պրն. Ռոպէր Թորոսեան 400 Ֆ., Տոքթ. Ռ. Տէօքմէճեան 300, Պ. Պ. Ս. Սամուէլեան, Փ. Քէօսէեան, Ալպէր Ներսէսեան 200ական Ֆ., Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Լեւոն Փափազեան եւ Տէր եւ Տիկին Ֆրէտ Նիկողոսեան 200-ական, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Փափազեան, Պրն. Ժիրայր Սարէն, Տիկին Վարժապետեան 100-ական, Մոնմորանսիի դաշտահանդէսին Պրն. Արթիւր Փանոսեան 500 եւ Կիւլպէնկեան հիմնարկութիւն 100 ֆրանք, Պ. Ժան Մաթոսեան 100 Ֆ.։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Սեպտեմբեր 7-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

Դաշնակի դասեր

ՏԻԿ. ՋՈՒԱՐԹ ՊՈՒՃԻԿԵԱՆ

Diplômée de l'université Américaine de Beyrouth
Diplômée d'enseignement de l'Ecole Normale Supérieure de Musique de Paris
Professeur à l'Académie des Beaux-Arts

փորձառու ուսուցչուհի դասական եւ հայկական երաժշտութեան

ԿՈՒ ՏԱՅ ԴԱՇՆԱԿԻ ԴԱՍԵՐ

Ամէն Չորեքշաբթի Հ.Բ.Ը.Մ.ի սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

ՄՆԱՑԵԱԼ ՕՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԵՌԱՁԱՅՆԵԼ՝
840 22 42

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ Էնթէրքօնթինանթալ պանդոկի սրահին մէջ։

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութեան ճաշը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 6-ին, Կիրակի, ցերեկ։

×

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կը պատրաստէ՝

«ՀԱՅ ԳՐՔԻ»

ցուցադրութիւն մը, 1985, Հոկտեմբերին համար, որ տեղի պիտի ունենայ՝
Palais de la Bourse «Musée de la Marine»
La Canebière. Marseille

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ վարժարանին վերամուտը, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին։

×

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի հայկական դպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 14-ին։

Avenue Edouard Herriot, «Berthaudière»
Դպրոցի մէջ, արձանագրութիւնները միեւնոյն ատեն։ Ժամը 2-ին։

×

Մարսէյլի Գարուն Մանկանց երգչախումբը 1985 - 1986 տարեշրջանի համար կ'ընդունի 4 - 14 տարեկան մանուկներ, յետ շատ պարզ մուտքի քննութեան։

Այս տարի կը դասաւանդուին.

Ա.- Սոլֆէժ՝ սկսնակներու։

Բ.- Սոլֆէժ՝ չափահասներու

Գ.- Միաձայն խմբական երգեր՝ փոքրիկներու

Դ.- Երկձայն խմբական երգեր՝ չափահասներու

Ե.- Ընդհանուր գիտելիքներ՝ հայ եւ միջազգային երաժշտութեան։

Փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Շաբաթ, ժամը՝ 16.30 - 18.30, Պոմոնի «Սանթրը տ'Անիմասիոն Սոսիալ»ի մէջ, ավրնիւ Շարլ Քատուզ։ Առաջին փորձի թուականն է Շաբաթ Սեպտեմբեր 14։ Ամէն կարգի տեղեկութեանց համար դիմել հիմնադիր - տնօրէնուհի՝ Տիկին Ժիւլիէթ Երլմազեանի, հետեւեալ հասցէով.

11, rue Bousquetier, Bat. H
13012 Marseille tél. 87 43 71

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցը, կը վերսկսի իր դասաւանդութիւնները, Սեպտեմբեր 11, Չորեքշաբթի օր։ Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար, դիմել քարտուղարութեան։

33 Քուր Փիէր - Փիւժէ
Հեռաձայն. - 37 - 75 - 97

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ՄԻՕՐԵԱՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴՊՐՈՑԻ ԲԱՑՈՒՄ

Սեպտեմբեր 11

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց մայր եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցի 1985 - 86 տարեշրջանի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպ.11-ին։ 5 տարեկանէն սկսեալ։

Այս տարի դպրոցիս մէջ կը դասաւանդուին՝

1. - Հայոց լեզու -ամէն տարիքի համար-։

2. - Հայոց պատմութիւն։

3. - Կրօնք։

4. - Հայկական երաժշտութիւն։

5. - Մանկանց երգչախումբ -պատրաստի երգեցողութիւն, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի-։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյս մշակութային տան մէջ, ամէն Չորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ 14 - 17ի միջեւ։

Օթօքարի սպասարկութիւն եւ կէսօրուան ճաշի կարելիութիւն ունի դպրոցը։ Արձանագրութիւնները կարելի է կատարել դպրոցի տեսուչ Գարեգին վրդ. Պեքճեանի մօտ, ամէն օր, վերոյիշեալ ժամերուն։

Հասցէ. -
Eglise arménienne
339, av. du Prado, 13008 Marseille
tél. (91) 77 84 70

×

ՍԷՆ - ԺԷՐՈՄ

Սէն - Ժէրոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցին դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին։

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները, Թաղականութեան անդամներու մօտ կամ հեռաձայնելով՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի 66 - 91 - 99, - Խաչիկ Երլմազեանի՝ 87 - 43 - 71 ։

Դասաւանդութիւնները ամէն Չորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ Շաբաթ ժամը 14-էն՝ 16, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պ. Խաչիկ Երլմազեանի։

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille

tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
6

VENDREDI
6 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.045 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.045

«HUMANITÉ»Ի ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԻՆ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ինչպէս գրած էինք Յուլիս 24-ի մեր թիւով, «Իւմանիթէ»ի տարեկան դաշտահանդէսին, այս տարուան խորհրդային տաղաւարը նուիրուած է Հայաստանի: Այս առթիւ, Յուլիս 23-ին, համայնավար պաշտօնաթերթը էջ մը նուիրած էր, ծանրանալով մանաւորաբար Հէնրիկ Իգիթեանի մանուկներու արուեստի թանգարանին վրայ, որ եզակի բնոյթ ունեցող ձեռնարկ մըն է:

Սեպտեմբեր 4-ի իր թիւին մէջ ալ, «Իւմանիթէ» լայն տեղ տուած է Հայաստանի՝ «խորհրդային տաղաւարը հայկական գոյներով» ընդհանուր խորագրին տակ:

Թերթին թղթակիցը իր գրութեան բացառիկութեան կ'անդրադառնայ «Ռուսիօ - Երեւան» որ, կ'ըսէ. - «Խորհ. Միութեան մէջ տեսակ մը խորհրդանշական բառ է, սահմանելու համար ձայնասփիւռի երեւակայական կայան մը, ծանօթ իր խայթող կատակներուն համար». ու կուտայ օրինակ մը.-

Հարց կուտան Հայու մը.-

- Որն է՞ աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ քաղաքը:

. Երեւան, կը պատասխանէ անմիջապէս:

= Հարցումս անհեթեթ էր, կը շարունակէ հարցում ընողը, բայց որքա՞ն ատեն պէտք է, կը խորհիք զայն քանդելու համար:

Հայը քիչ մը կը վարանի, յետոյ կը զրթմնջէ.

= Գիտէք, Թիֆլիզն ալ գէշ քաղաք չէ:

Ու թղթակիցը կը շարունակէ. -

Այս կատակը, որ շատ չար չէ Վրացիներուն համար, սիրելի դրացիներ, ցոյց կուտայ թէ ամէն Հայ իր սրտին մէջ Երեւանն ունի:

Ծանրախոհ իրենց հեղնանքին մէջ իսկ, խորհրդային Հայերը, հպարտ են իրենց պստիկ մը հողէն եւ իրաւունք ունին: Հպարտ են իրենց պատմութեամբ:

«Աշխարհի առաջին քրիստոնեայ Պետութիւնն էինք» կ'ըսէ Կարլէն Դալլաքեան, համայնավար կուսակցութեան քարտուղար: Եւ հպարտ են Հայաստանի բարգաւաճումով: Հայաստան, հաւանաբար, Խորհ. Միութեան շրջաններէն այն մէկն է, որ ամէնէն մեծ վերելքը արձանագրած է յեղափոխութենէն ի վեր: Այսօր, մարդ գլուխ աւելի ելեկտրականութիւն կ'արտադրուի քան որեւէ զարգացած դրամատիրական երկրի մէջ: Հողագործական դետնի վրայ, ջանք կը թափուի որ մարդիկ գիւղը մնան: 3.200.000 բնակիչներուն, 1.100.000-ը Երեւան կ'ապրի: Դալլաքեան կ'արտայայտուի նաեւ Ռուսերու հետ յարաբերութեանց մասին. - «Մեր բարեկամութիւնը Խորհ. Միութեան ծոցը լոզունգ մը չէ, մեր ազգային հաւատամքն է: Մեր վերապրումը Թրքական ցեղասպանութեան դիմաց: Այդ կը պարտինք ռուս յեղափոխութեան հետ մեր հանդիպումին: Ահա ինչ որ դառն փորձառութիւն մը մեզի ցոյց տուաւ»:

Այդ դառնութիւնը, կը շարունակէ «Իւմանիթէ»ի թղթակիցը, կարելի է չափել Մատենադարանը, հայկ. մշակոյթին Մեքքէն, որ աւելի քան 10 հազար ձեռագիր կը պարփակէ:

Ծառանդորդը՝ Էջմիածնի գրադարանին, որ հաւաքած է Ե. դարէն բոլոր հայկ. ձեռագրերը, Մատենադարանը կը համախմբէ, ինչ որ փրկուած է 1915-ի ցեղասպանութենէն: Ցօղուածագիրը կը խօսի նաեւ մանրանկարչութեան մասին, արա կը վերադառնայ ներկային:

Ֆոլքլորը կենդանի է: Հանդիպած է Նարօտ պարախումբին, այն օրը, երբ փորձեր կ'ընէր Երեւանի ուղեւորներու մշակոյթի տան մէջ, «Իւմանիթէ»ի տօնին համար: Հոն է Ալլա, 25 տարեկան: Հաշուապահ է, 5 տարի է կը պարէ, շաբաթը երկու անգամ: Ուրիշ մը, 29 տարեկան, ճարտարագէտ է: Նուագախումբը աւանդական գործիքներ կ'օգտագործէ. պարի եւ երաժշտութեան երկու ոճ կարելի է գտնել. - լեռնականներուն ոճը, ջղուտ եւ դաշտաբնակներուն ոճը՝ աւելի քնարական: Մշակոյթի այլ դեսպաններ, որոնք Քուրնէօվ պիտի գան՝ արհեստաւոր վարպետներ եւ ճատրակի ախոյեանուհի մը:

Տաղաւարին ճաշարանը պիտի վարէ Ռազմիկ Ստեփանեան, Երեւանի մեծ խոհարարներէն մէկը (Թոքիօ եւ Պրիւսէլ գացած «դասաւանդելու»): Ճաշացուցակն է՝ չամիչով խորոված, լաւաշ, ապուխտ, պէօրէկ, եւայլն, եւայլն.:

Ցօղուածին վերջաւորութեան, թղթակիցը մտահոգութիւն մը կը յայտնէ. - Այն ժամուն երբ ալքոլին դէմ հալածանքը սաստակացած է Խորհ. Միութեան մէջ, մինչ Հայաստան համբաւ կը վայելէ կոնեակի իր 15 նիշերով եւ կարմիր գինիներով: Վերջին լուրերու համաձայն՝ պէտք չէ մտահոգուիլ:

«Իւմանիթէ» այս գրութեան հետ հրատարակած է նաեւ արուեստագէտ Սահակ Յովհաննէսի Սահակեանի նկարը, որու տաղանդը բազմակողմանի է՝ մանրանկարչութիւն, խեցեգործութիւն, նկարչութիւն, փայտի վրայ արձանագործութիւն: Խորհ. Միութեան թէ աշխարհի այլ կողմերը մասնակցած է շուրջ 40 ցուցահանդէսներու, 5 ոսկի եւ երկու արծաթ մետալի արժանացած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖԱՊԻՈՒՍԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ԾԱՆՕԹ Է, ԲԱՅՑ ԴԱՐՄԱՆԸ ԾԱՆՕԹ ՉԷ

«Անթէն 2»ի «Ճշմարտութեան Ժամ»ուն վերամուտի առաջին հիւրն էր նախարարապետը՝ Լօրան Ֆապիուս, որ կը պատասխանէր լրագրողներու հարցումներու: Սկիզբէն յայտնեց թէ վարչապետութեան պաշտօնին գլուխն անցնելէն ի վեր, իր վաւերական յիշատակներն են՝ երկաթուղիի արկածները եւ լաւագոյնը՝ գպրոցի մը այցելութիւնը: Յայտնեց նաեւ կարգ մը որոշումներ. - Հնդկաստեան թոշակներու ամսականացումը (ցարդ վճարումները՝ եռամսեայ էին), հանգստեան կոչուած անձերու աշխատանքի սահմանափակումը եւայլն, եւայլն.: 1986-ի երեսփոխանական ընտրութիւնները շահելու համար հարկ է որ հոսանքը անցնի: Եթէ չանցնի, ընկերվարականները ընդդիմութեան մէջ պիտի իյնան: Բայց, ընկերվարականները առանձին չեն կրնար յաղթել, պէտք է զինակիցներ գտնեն: Երեք գլխաւոր սկզբունքներ կը բաժնեն ձախին ու աջը: Մէկ՝ կարելիութեանց հաւասարութիւնը ինչ որ հիմնական է: Երկու՝ համակամութիւն, ուժերը պէտք է բաժնուին նուազագոյն անարդարութեամբ:

Հուսկ՝ ձախի մօտ որոշ փնտռտուք մը կայ բարոյական պահանջի: Կ'ընդունի որ ընկերվարականները սխալներ գործած են, օրինակ՝ 40 ժամէն 39-ի անցնիլը լաւ պայմաններու մէջ չկատարուեցաւ: Աւելին, Միթերանի ծրագրին մէջ, լուռ խոստում մը կար, թէ կեանքը աւելի դիւրին պիտի ըլլայ, չեղաւ: Ռոքար կ'ըսէ թէ ընկերվարականները պէտք է ընդունին, որ խորապէս փոխուած են չորս տարիէ ի վեր: Ֆապիուս, Քլէմանսօ կ'ոգեկոչէ՝ «Յիմարը ան է, որ երբեք չի փոխուիր»: Հարկ էր յարմարիլ իրականութեան: Ողբերգական թղթածրարը գործազրկութիւնն է, պէտք է գործ ստեղծել 200-էն 400 հազար, ամէն տարի: Իրեն համար ամէնէն կարեւոր կէտը՝ պատրաստելն է, կազմաւորելը: Իր ապագային մասին ալ, անպայման յոռետես չէ, «Թերեւս գալ տարի նորէն ես կուգամ» կ'ըսէ, պատասխանելու ձեր հարցումներուն: Հաշուեկըշիռը գէշ չէ: Օրինակ դրամահոսութիւնը, 14 տարի է Ֆրանսայի մէջ, այսքան ցած չէր եղած:

Ընդհանրապէս, բացի, ընկերվարականներէն (եւ ոչ՝ բոլորը), մեծ չէ թիւը անոնց, որոնք գոհ են նախարարապետին ելոյթէն: «Իւմանիթէ», այլեւս աջէն ալ խիստ է, մինչ աւելի չափաւորներու համար, Ֆապիուս լաւ ախտաճանաչում կ'ընէ, կ'ընդունի որ հիւանդութիւնը ծանր է, բայց շատ թեթեւ դեղահատ կը գտնէ դարմանումին համար, ձեւով մը՝ դիտէ որ քանսէո է եւ ասպիրին կուտայ...: Կը նկատուի նաեւ թէ սկսած է նոր ոճ մը, իրը՝, փորձել: Աւելի վարժ կը թուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Հինգշաբթի առտու ժամը 2-ի շուրջ, չորս ռմբափորձեր կատարուեցան զանազան թաղերու մէջ, չորս հաստատութիւններու դէմ, որոնք առեւտրական գործ կ'ընեն Հարաւ - Ափրիկէի հետ: Տէր եղած է ծայրայեղ ձախ Աքսիոն Տիրէքթ շարժումը, որ կ'ուզէ պատժել Ափարթհէյտի քաղաքականութեան ֆրանսացի դերակատարները:

ԶԱՀԼԷԻ (Լիբանան) մէջ է, որ այս անգամ թակարդ կառքով մը ռմբափորձ մը կատարուած է: 14 մեռեալ եւ 47 վիրաւոր կայ: Կռիւներն ալ վերսկսած են Ամալի շիիներուն եւ Պաղեստինցիներուն միջեւ: Արեւմտեան - Պէյրութի մէջ ալ, պարենաւորման դժուարութիւնները մեծ են: Անցքը միշտ գոց է մէկ կողմէն՝ միւսը եւ արեւմտեան կողմը, ջուրի, ելեկտրականութեան եւ վառելանիւթի զգալի պակաս կը տառապի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ - 30 - 31)

ԵԴՈՒԱՐԴ ԻՍԱԲԵԿԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՔԱՂԱՔԻ ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Էջմիածին քաղաքի պատկերասրահին մէջ բացուած է Եդուարդ Իսաբեկեանի նկարչական գործերու ցուցահանդէսը: Ներկայացուած են այն կտաւները, որոնք վերջերս ամիս մը ցուցադրուեցան Երեւանի Նկարիչներու Տունը: Այցելուներու ուշադրութիւնը գրաւած են «Պատանի Դաւիթ», «Պատասխան Յազկերտին», «Աւարայրի ճակատամարտը», «Տանիա», «Գիւղացիների ապստամբութիւնը Հաղպատում 1903 թուականին» կտաւները, ինչպէս նաեւ բնապատկեր, դիմանկարներ եւ գծանկարներ:

«ՅԱՌԱՋ» 60

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

ՅԱՐԳԵԼԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՊՐԻՒՍԷԼ. - Պելժիոյ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ջերմօրէն կ'ողջունէ «Յառաջ»ի վաթսունամեակը եւ կը մաղթէ ձեզի եւ ձեր աշխատակիցներուն երկար կեանք եւ անսպառ կորով որպէսզի ան կարողանայ շարունակել իր առաքելութիւնը դեռեւս երկար, շատ երկար տարիներ:

Ամէն անգամ որ կը կարդանք «Յառաջ»ը որ այլեւս, նման ամէնօրեայ հացին, իրական պահանջ մը դարձած է ամէն գաղթական Հայու համար, մեր մտածումները կ'երթան դէպի ձեզ: Գիտակից ենք ձեր առօրեայ տագնապներուն ապահովելու համար թերթին կանոնաւոր առաքումը: Նկատի ունենալով միայն Ֆրանսան, քա՛նի, քա՛նի հայերէն թերթեր լոյս տեսան եւ սակայն անհետացան կարճ ժամանակէ մը վերջ չկարողանալով տոկալ զանազան դժուարութիւններու:

Ի դիմաց՝
Պելժիոյ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ
հոգաբարձութեան
Ա. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԼՈՒԽԸ ԾԱԾԿԵԼՈՒ ՀԱՐՑԸ ՉԻ ԼՈՒԾՈՒԻՐ

Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Օգոստոս 28-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Իրանի խորհրդարանի հիւսիսային իրանահայութեան երեսփոխան Վարդան Վարդանեան, Օգոստոս 26-ին, Ուսումնադաստիարակչական նախարարի իրաւական օգնական տոքթ. Ասատի Լարիի ուշադրութեան յանձնած է այն երեւոյթը, որ տակաւին «Ռոստոմ» եւ «Սահակեան» աղջկանց վարժարաններուն մէջ աշակերտուհիներու արձանագրութեան համար կը պահանջուի գլուխները մաղնաէով ծածկել:

Տոքթ. Ասատի Լարի ըսած է, թէ ինչպէս նախապէս ալ յայտարարած է, հայ աշակերտուհիները իրենց գլուխները պիտի ծածկեն նախորդ տարիներու ձեւով եւ այս կապակցութեամբ հարկ եղած կարգադրութիւնները եղած են: Իսկ ինչ կը վերաբերի «Ռոստոմ» եւ «Սահակեան» դպրոցներուն, այդ կապակցութեամբ ինք անձամբ պիտի տնօրինէ պարտն ու պատճառը:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ցայտարարութիւնը կանխահաս էր, բայց ոչ սխալ: Արդարեւ Գասպարովի յաղթանակը հռչակուած էր, առաջին խաղին իսկ, ապա՝ ճշդուած եղած էր: Բայց, յաջորդ օրը, երբ ընդհատումէն ետք, պիտի շարունակուէր առաջին այդ խաղը (42-րդ հարուածին ընդհատուած էր), Գարպով չէր վերսկսեր, բոլորովին շըշմած, ըստ մրցումին հետեւողներուն, իր երիտասարդ մրցակցին վարպետ գիւտերէն: Կը նախընտրէր հրաժարիլ շարունակելէ, ընդունելով Գասպարովի յաղթանակը: Գարպովի համար, հարուածը ծանրը կը նկատուի հոգեբանական դետնի վրայ ալ:

Ուրեմն, Գասպարով յաղթական ճամբայ կ'ելլէ՝ 1 - 0 :

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԽԱԶԻԿ ԹԻՒԼԻՒԼԵԱՆ

«Լոս - Անճըլըս» բառով կը հասկնանք ոչ միայն 3·000·000 բնակիչ ունեցող քաղաքը, որոնցմէ թերեւս 40·000-ը հայ է (20·000-ը կեդրոնացած Հոլիվուտի թաղին մէջ), այլ նաեւ անոր արուարձաններէն ոմանք, օրինակ՝ Կլէնտէյլ, իր 15·000 Հայութեամբ, Փասատինա, նոյն Ճիւով, եւայլն·: Լոս - Անճըլըս եւ իր անծայրածիր արուարձանները, միասին, ունին 7 միլիոն բնակիչ, անոնցմէ 125 հազարը Հայ, իմ հաշիւովս· ուրիշներ աւելի բարձր կը գնահատեն այդ թիւը: Այս թիւին մօտ երեք չորրորդը գրեթէ վերջին քսանամեակին եկած են Ամերիկա, Լիբանանէն, Իրանէն, Միջին - Արեւելքի միւս գաղութներէն: Ասկէ դուրս, Հարաւային Քալիֆորնիոյ միւս շրջաններուն մէջ ալ կայ գոնէ 25·000, ուրիշներ կ'ըսեն 50·000 Հայութիւն, կէսը գոնէ՝ նորեկներ: Կեդրոնական եւ հիւսիսային Քալիֆորնիոյ մէջ (Ֆրէզնօ, Սան - Ֆրանսիսքօ եւայլն) կայ գոնէ 50·000 Հայութիւն, որոնցմէ թերեւս 10·000-ը նորեկ: Ուրեմն, Քալիֆորնիոյ մէջ կ'ապրի նուազագոյնը 200·000 Հայ (թերեւս 250 հազար), որոնցմէ մօտ 110·000-ը «դուրսէն» եկած են, Միջին - Արեւելքի կամ Խորհրդային - Հայաստանի հայախօս եւ սանկ - ու - նանկ հայրենիքներու շրջանակներէն, 1965-էն ետք:

Այս սերունդին մէջ շատեր դեռ կը պահեն հայերէն թերթի մը գոնէ աչք մը նետելու սովորութիւնը· ոմանց, անշուշտ փոքրամասնութեան մը մօտ՝ կայ նաեւ հանապազօրեայ հացին հետ թերթ մը լրջօրէն կարդալու պահանջը: Յետոյ պէտք է նկատի առնել խիստ՝ աչքառու ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ իրականութիւն մը, - Ամերիկացին համոզեալ, նոյնիսկ խանդավառ ու կրքոտ ձեւով կը հաւատայ պիզնէս-ի յաջողութեան (ռէքլամ), եւ նորելուկ հայ գործավարները կը բաժնեն այդ հաւատքը: Այս երեւոյթը կարեւոր, գործօն ազդակ մըն է գաղութի մամլոյ կեանքին մէջ, քանի որ կարելի է քիչ - թէ - շատ - լաւորակ թերթ մը պահել՝ եթէ վարչական կարողութիւն ունեցող մէկը քիչ մը դրամագլուխով, նոյնչափ տաղանդով ու լրջութեամբ օժտըւած ՝թերթ մը հիմնէ: Նոր, Քալիֆորնիոյ հայ մամուլի վիճակը չի նմանիր ուրեմն 1923-էն ետք Եղեռնէն վերապրողներու համար հիմնուած մամլոյ վիճակին: Տարբեր է թէ՛ տնտեսական, թէ՛ ալ դաստիարակչական մակարդակը՝ ընթերցող հանրութեան մօտ, որքան ալ պակսի վաւերական խանդավառութիւնը՝ արդ - քաղքենիացող կամ արդէն - քաղքենիացած այս ժողովուրդին մօտ:

Ամէն պարագայի, այս տնտեսականօրէն «բարեացակամ», եւ անհատական նախաձեռնութեանց հանդէպ ալ «բարեացակամ» իրականութեան մէջ «ծաղկեցաւ» հայ մամուլը: Միշտ համեմատական է անշուշտ չակերտեալ բառերուն իմաստը, - բաղդատութեանս եզրը ըՍփիւռքի միւս գօտիներուն մէջ գտնուող մամլոյ կացութիւնն է: Փաստ՝ թէ խիստ «բարեացակամ» է հարաւային - Քալիֆորնիոյ իրավիճակն ու մթնոլորտը, կարելի է գտնել, եթէ ակնարկ մը նետենք այդ մամուլի ներկային ու մօտակայ անցեալին:

1984 - 1985 տարեշրջանին, անպաշտօն ձեւով փորձեցի սուգել հայ մամուլին վիճակը, վեցեակ մը պատասխանատու եւ բանիմաց անձերու հարցումներ ուղղելով: Ստացայ զգոյշ եւ քիչ մը անվստահելի պատասխաններ: Ոմանք յայտնօրէն կը գերգնահատէին իրենց կամ իրենց նախընտրած թերթի տպաքանակը, ստորագնահատելով ուրիշներունը: Մէկ անձ լսաւ որ անշուշտ «ամէն մարդ» կը չափազանցէ քիչ թէ շատ, նախ՝ արտօնատէրի փառասիրութեան շընորհիւ ու ապա՝ «գործնական» պատճառով, - որքան որ կարելի ըլլայ համոզել յաջողութիւն գնողներուն՝ թէ բարձր է բաժանորդներու եւ ընթերցողներու թիւը, այնքան աւելի՛ դրամ կարելի է շահիլ: Ուրեմն, ես պիտի չտամ թիւեր, որոնք չեն կրնար, դժբախտաբար, վստահութիւն ներշնչել: Պէտք է ըսել որ նոյնիսկ կան թերթեր՝ որոնք կը տըպեն իրենց բաժանորդներու թիւէն շա՛տ աւելի թերթ, ձրի կը բաժնեն զանոնք, ու տպաքանակը կը չփորեն՝ բաժանորդ - ընթերցողի թիւին տեղ, եւ այնքա՜ն կը շահին յաւելեալ յայտարարութիւններէն ու բարձր սակէն, որ իրենց ըրածը կարելի կ'ըլլայ արդարացնել՝ տնտեսական, շահաբերութեան գետնի վրայ: Անշուշտ ուրիշ խօսք որ նման մարդիկ չեն սիրեր յիշել թէ ա՛յս է պարագան: Կը տեղեկացընեն ամէնուն թէ որքա՜ն մեծ է իրենց թերթին «անհամբեր» սպասողներուն թիւը: Լոս - Անճըլըսի գաղութը, նոյնիսկ աւելի՝ քան ուրիշ Սփիւռքահայ գօտիներու գաղութները, կը կարօտի Յակոբ Պարոնեանին, կամ գոնէ ... իր Երուանդ Օտեանին:

Գաղութի ամէնէն «տարածուած» թերթըն է «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթը, հիմնուած Վահան Ճանըլըեանի եւ Արօ Ճապարեանի կողմէ: Ներկայիս կը պատկանի Գրիգոր Շէնեանի: Շահաբեր թերթ մը, որ լոյս կը տեսնէ հայերէնով, անգլերէնով, ներկայիս՝ նոյնիսկ ֆրանսերէն իր սիւնակով: Շատեր կը գոհացընէ:

Գաղութին մէջ Սփիւռքի հայութեան բոլոր կուսակցութիւններ ունին իրենց թերթերը: Ինչպէս ամէնուրեք, հո՛ս ալ այս մամուլը ունի գլուխ «չլթայուած» պահող ինքնութեան հարցը, - պատգամաբեր օրկա՞ն ըլլալ, թէ հանրութեան հաճելի թերթ, կուսակցական զատ սիւնակով: Կարելի՞ է ըլլալ թէ լո՛ւրջ, թէ՛ ալ հաճելի ընդհանուրին, հասարակ յայտարարին: Փնտռտուքի մէջ է կուսակցական մամուլը: Վիճակը գէշ չէ· կարելի չէ ալ ըսել որ խիստ գոհացուցիչ է:

Կուսակցական թերթերու մէջ ամէնէն «տարածուածն» է Հ. Յ. Դ.ի Ասպարէզը, որ միակ օրաթերթն է: «Տարածուած» բառը նորէն չակերտեալ է հոս, ինչպէս «Նոր Կեանք»ի վերաբերող նախկին պարբերութեան մէջ, որովհետեւ դժուար է որոշ իրողութիւններ լրջօրէն գնահատել, առանց անկարելի վիճակագրական վերլուծումներու: Ո՞րն է աւելի «կարեւոր» կամ «ազդեցիկ» կամ ընթերցող ունեցող թերթ մը, - շաբաթաթե՞րթ մը, որ 2 կամ 3 անգամ աւելի բաժանորդ ունի, քան օրաթերթը՝ որուն ընթերցողները սակայն ամէն օր աչքէ կ'անցընեն թերթը: Յստակ չէ: Սակայն անժխտելին այն է՝ որ կուսակցական թերթերը ընդհանրապէս կը մնան միայն շարքայիններու եւ համակիրներու տուներէն ներս, մինչ «Նոր Կեանք» եւ անոր նման ուրիշներ, քանի որ պիտակուած չեն «պաշտօնաթերթ», կ'ընթերցուին ոչ միայն այսպէս - կոչուած չէզոքներու կողմէ, այլ նաեւ շատ մը շարքայիններու կողմէ: Թէ ի՞նչ են պատճառները, - այդ հարցումը կը կարօտի տարբեր վերլուծումի:

«Ասպարէզ»ի խմբագիրն է երիտասարդ մտաւորական Արօ Պողիկեան: Թերթը ունի իր ընդարձակ պաշտօնասենեակը, Կլէնտէյլի արուարձանին մէջ, Հ. Յ. Դ.ի պատկանող նոր շէնքի մը մէջ: Ունի անգլիատառ բաժին, շաբաթը մէկ օր: Փոխանցման ու փոփոխութեան շրջանի մէջ գտնուող թերթ մըն է, որ կը գտնուի նոյն դժուարութեան առջեւ, որ կը չարչարէ միւս կուսակցական թերթերն ալ, - ինչպէ՞ս ըլլալ նախաձեռնարկ, յանդուգն ու ժողովրդական, երբ կայ դաւեհկութեան վտանգը: Պէտք եղած վճռակամութեամբ չի դիմագրաւուիր այս դժուարութիւնը՝ ամէնուրեք:

Տարածուած ու գնահատուած թերթ է ՌԱԿ-ի պաշտօնաթերթ, եռօրեայ «Նոր Օր»ը, որու խմբագրական ու վարչական կազմը (Փ. Ահարոնեան, Վ. Սեմերճեան, Ա. Տէվլէթեան, Ս. Միքայէլեան, եւայլն) կուգայ փաստելու որ յանձնախումբի պատասխանատուութեամբ իրագործուած ամէն գործ տկար ըլլալու դատապարտուած չէ: «Նոր Օր», ինչպէս ամերիկահայ ու գանատահայ Ռամկավար մամուլը ընդհանրապէս, որակի զարթօնք մը կ'ապրի:

Հնչակեան կուսակցութեան պաշտօնաթերթն է «Մասիս», որուն կարող խմբագիրն է բազմագրաղ ու բազմահմուտ բժիշկ - մտաւորական՝ Յարութիւն Սադըրեան: Թերթը, հակառակ անձնակազմի ու բաժանորդներու սահմանափակութեանց, յաճախ կը յաջողի արծարծել հետաքրքրական հարցեր, ու կը պահէ ուրոյն ձայն մը:

Լոս - Անճըլըսի մէջ լոյս կը տեսնէ նաեւ համայնավար թերթ մը, «Լրաբեր», խմբագրութեամբ՝ Լութֆիկ Թապագեանի, սակայն վերջին վեցամսեակին նոր թիւ չեմ տեսած, ու տեղեկութիւններս թարմ չեն:

Լոյս կը տեսնեն նաեւ զանազան երկշաբաթաթերթեր: Ասոնցմէ ամէնէն հետաքրքրականն է «Նոր Սերունդ», որուն խմբագիրն է Ս. Նայիրի եւ որուն մէկ կարեւոր էջին պատասխանատուն է Լեւոն Երկաթ: Նայիրի եւ իր շրջանակը 1945 - 1950 թուականներուն Խորհրդային Բանակի նախկին գերիներու, այսպէս կոչւած տիփիներու շրջանակը եղած է ի բըկըզբանէ, սակայն այդ ընդլայնուած է այժմ ու կ'ընդգրկէ ամէն երանգի արեւմտահայ ընթերցողներ ալ, սակաւաթիւ այլ խայտաբղէտ, քանի որ Երկաթ եղաւ յանդուգն ու նախաձեռնարկ թղթակից, Հ. Գ. Բ.ի մասին լրջօրէն գրող:

Յաճախ յաջողած է հետաքրքրական ըլլալ «Փարոս» թերթը, որուն կարող խմբագիրն էր, մինչեւ վերջերս, Սուրէն Բուրսալեան: 1970-էն ետք Հայաստանէն արտագաղթողներու թերթն է մասնաւորաբար, որ սակայն կը փորձէ կամրջել այն խրամատը, որ կը բաժնէ սովորաբար այս հատուածը՝ միւս բոլորէն: Բացայայտ կապ չկայ այս թերթին ու 1960-ական թուականներու ընդյատակեայ, խմորատիպ «Փարոս»ին միջեւ, որ Երեւան լոյս տեսաւ: Իսկ արտագաղթող Հայաստանցիներու ամէնէն անջատողական հատուածին թերթն է «Սեւան»ը, խորհրդային ուղղագրութեան ջատագով: Մինչեւ վերջերս խմբագիրն էր կարող, բայց խընդրայարոյց՝ Մագլեն Քարաջեան, գրականութեան «դոկտոր», հմուտ խորհրդահայ կեանքին ու մշակոյթին: «Սեւան»ը պիտի հետաքրքրէր շատեր, մանաւանդ անոնք՝ որոնք պիտի ուզէին ուսումնասիրել այն կրկնակ ընկերային - հոգեբանական բարդոյթները, որոնց հետ ստիպուած են մաքառիլ Հայաստանէն վերջին տասնամեակին արտագաղթողները, որոնց «Հարազատ» միութեան անո՛ւնն իսկ յատկանշական է: Հալածուած զգացող, երբեմն խիստ՝ հալածող շրջանակ մը՝ իր թերթով:

Իբրեւ երգիծական ամսաթերթ լոյս կը տեսնէ «Քաջ Նազար»ը, որուն խմբագիրն է Յովհաննէս Բալոյեան:

Գրողներու եւ ընթերցողներու մեծամասնութիւնը Իրանահայ կը թուի ըլլալ, սակայն ունի ամէն հատուածէ ընթերցողներ:

Երեք տարիէ ի վեր կանոնաւոր լոյս կը տեսնէ «Նաւասարդ» ամսաթերթը, որուն խմբագիրն է Արմէն Տօնոյեան, վարչական պատասխանատուն՝ Լիպարիտ Ազատեան: «Գրական, Մշակութային եւ Ազգային» այս ամսագիրը դիմացած է եւ նոյնիսկ որոշ չափով յաջողած, շնորհիւ երկու պատասխանատուներու եւ օգնական անձնակազմի նուիրումին ու ձեռներէցութեան: Քաջալերիչ ու հաղուադէպ է այն երեւոյթը, որ ոչ - կուսակցական այս թերթը իր կազմին մէջ ունի զանազան կուսակցութիւններու յարող անձեր, օրինակ՝ բժ. Սադըրեանը, վերը մատնանշուած իբր խմբագիր Հնչակեան կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Մասիս»ի: Ցարդ՝ «Նաւասարդ» եղած է թերթ մը աւելի խոստմնալից՝ քան իրականացնող: Ինքնութիւն ու դիմագիծ փնտռող ամսաթերթ մը:

Այս մամուլէն անդին «կայ», առկայ է ուրիշ մամուլ մը, կամ վերջերս դադրած, կամ ալ անկանոն լոյս տեսնող: 1984-ի վերջերը փակուեցաւ «Նոր Հայ» շաբաթաթերթը, որ ունէր ուրոյն ձայն ու դիմագիծ: Դադրած է նաեւ «Մեղու» երգիծական ամսաթերթը: Կը թուին դադրած ըլլալ «Ծիրանի Գօտի» եւ «Ապրիլ» պարբերաթերթերը: Առաջինին գրլխաւոր յատկանիշը գոյութիւն ունեցող բոլոր թերթերուն հակառակ ըլլալն էր: Երկրորդին խմբագիրն էր Յարութ Երեցեան, որուն Ապրիլ գրախանութը կարեւոր դեր կը շարունակէ կատարել շրջանին մէջ:

Վերջապէս՝ գոյութիւն ունի «Վերելք» եռամսեան, Հայ Կաթողիկէ համայնքի թերթը, որ ծիսական թերթէ մը աւելի հանդամանք ունի, շնորհիւ իր խառն խմբագրական կազմին, - Հ. Բարսեղ Ձերահաթեան, Հ. Տաճատ Եարտըմեան, Հըռիփսիմեանց Քոյրերէն Ք. Այտա Ալաճեան, Ա. Մինասեան եւ գրագէտ՝ Պօղոս Գուփելեան: Մշակութային բնոյթ ունին հոս հրատարակուող յօդուածներէն շատեր:

Փակենք, ակնարկելով անգլիատառ երկու շաբաթաթերթերու, - գաղութը ունի Օշին Քէշիշեանի «Արմինիըն Օպզըրվըրը», ռամկավար հակումով, սակայն՝ շնորհիւ խմբագրին լայնախոհութեան եւ մշակութային լաւատեղեակութեան, բաւական տարածուած է այլ հատուածներու մէջ ալ: Ֆրէզնոյի եւ հին սերունդի Քալիֆորնիոյ Հայերու մէջ շատ տարածուած է «Քալիփորնիա Քուրրիըր», որուն տէրն է (հայ ազգի) Ճորճ Մէյսըն, աջակողմեան ու պահպանողական անձ մը, որ սակայն ողջմտութիւնը ունեցած է իբր խմբագիր ունենալու Յարութ Սասունեան, տարբեր համոզումներու տէր, եւ որուն սիւնակները քիչ կամ շատ բաց են՝ ամէն հատուածի լուրերուն:

Պատկերը ամբողջացնելու համար կ'արժէ աւելցնել որ խիստ ընթերցասէր հանրութեան մէջ նշանակալից է թիւը «Հորիզոն» թերթի ընթերցողներու: Հետաքրքրական երեւոյթ մըն է այս շաբաթաթերթի թափանցումը՝ Միացեալ - Նահանգներու արեւմտեան ու մանաւանդ արեւելեան - Ատլանտեան շրջանին մէջ, քանի որ ան պաշտօնաթերթն է ... Գանատայի Հ. Յ. Դ.ի Կ. Կ.-ին, խմբագրութեամբ՝ Վրէժ - Արմէն Արթինեանի: Շնորհիւ իր որակին, զոր շատեր «անսովոր» կ'որակեն, այս թերթը ընդունելութիւն եւ ընթերցողներ սկսած է գտնել՝ իր ծիրէն դուրս:

Չեմ ուզեր անտեսել Ֆրեզնոյի համալսարանի հայկական ամպիոնի թերթը, Հայ Շարժում, որուն խմբագիրներն են Փրոֆ. Տիգրան Գույումճեան եւ Վահէ Մսըրլեան: Պարբերաթերթը լոյս կը տեսնէ անգլերէնով ու հայերէնով, եւ ունի ուսանող - ընթերցողներ, Ֆրեզնոյէն դուրս ալ:

Այս է ուրեմն «համայնապատկեր»ը խայտաբղէտ գաղութի մը խայտաբղէտ մամուլին, զոր տուի՝ կարելիութեան սահմաններուն մէջ:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆԻ - Henri Verneuil - «ՄԱՅՐԻԿ»ը

Օգոստոսի վերջին օրերուն, փարիզի Լաֆոն հրատարակչականը հրապարակ հանեց Աշոտ Մալաքեանի - Անրի Վէրնէօյ - յուշագրութեան հատորը՝ «Մայրիկ»:

Հեղինակը, որ ծանօթ եւ կարկառուն դէմք մըն է ֆրանսական շարժանկարի, իր երեսուներկու երկար ժապաւէններով, 35 տարիներու երկայնքին, սիրոյ գեղեցիկ պատմութիւն մըն է, զոր կը փոխանցէ իր ընթերցողին, այն սէրը, որ անցողակի չէ, ընտանեկան բոյնին մէջ ծընած սէր մը, որու մասին չի խօսուիր, քանի ան ծնած է անձերուն հետ իսկ ու պահած իր փուտէօրը:

Ընթերցողը, ըստ իր պատկանած դասակարգին, տարբեր մօտեցում մը պիտի ունենայ այս գիրքին հանդէպ: Զանգուածին համար, անցեալն ու տարբեր մանկութիւնն է իր սիրած բեմադիրին, այն վարպետ թեքնիսիէնին որ գիտցած է ղեկավարել ֆրանսական շարժանկարի մեծագոյն դերասանները՝ Ֆերնանտէլ, Կապէն, Մոնթան, Պելմոնտօ, Տըլոն, Վանթիւրա եւ որքան ուրիշներ: Այդ ընթերցողը պիտի մտերմանայ միջավայրի մը հետ, զոր չի ճանչնար, ընտանեկան ջերմ բոյնի մը, օտար բոյնի մը, գաղթականի բոյնի մը, որ օրէ օր պիտի «տեղաւորուի» Ֆրանսայի հողին վրայ: Սկզբնական տարիները դժուար են: Դեռ Ֆրանսացին ցեղապաշտ որակուելու վախը չունի, երբ «ազատ օտարական» կը նկատէ հեռուէն (ուրկէ՞) եկող այս մարդիկը, որոնք տարօրինակ անուշեղէններ կը պատրաստեն եւ լաւ ֆրանսերէն չեն խօսիր: Բայց, այսօրուան Ֆրանսացին փոխուած կը թուի, նոյն վերապահ վերաբերումը չի համարձակիր ցոյց տալ, գիտակից թէ կարելի է Ֆրանսացի չըլլալ, բայց լաւ մարդ ըլլալ, տաղանդ ունենալ: Կրնայ, խորքին մէջ, շատ փոխուած չըլլալ, ընդհակառակն, բայց այլեւս կը խուսափի ցուցադրելէ իր օտարատեացութիւնը, կը նախընտրէ զայն թաքուն պահել եւ հրապարակաւ այն տպաւորութիւնը թողուլ թէ գրկաբաց կ'ընդունի օտարները:

Հայ ընթերցողներն ալ, պէտք է բաժ-

...նել երկու դասակարգի: Անոնք որոնք չեն ճանչցած Մալաքեան ընտանիքը, բայց անոր պատմութեան հետ, յաճախ, պիտի վերապրին իրենց իսկ կեանքը, այն դըժւար տարիները, զորս ապրեցան, երբ ոտք դրին այս հիւրընկալ ափերուն վրայ: Քաղաքը, փողոցը, արհեստը թերեւս նոյնը չեղան: Բայց հասարակաց կէտերը շատ են, այն բոլոր Հայերուն միջեւ, որոնք ...քանական Թուականներուն, խարխափ... ...նեցին արեւմտեան երկիրներ եւ որոնց առաջին մտահոգութիւնը եղաւ ապրուստ ճարել - վերապրիլ - հեռու այն ահաւոր մղձաւանջէն, զոր կ'ուզէին մոռնալ:

Յետոյ, կան այն ընթերցողները, որոնց համար օտար մթնոլորտի մը ոգեկոչումը է Մալաքեաններուն տունը: Անոնք, որոնք ճանչցած են Յակոբը, Արաքսին, ...Միհրան ու Գայեանէն: Իսկապէս, ուրիշ էին անոնք: Իրարու զօդուած լուռ սիրով մը: Կարծես իրարմով կը շնչէին եւ չորսը միասին Աշոտին համար կը շնչէին: Եւ ինչպէս յաճախ կը պատահի, հարկ է որ անձերը բացակային, որպէսզի յետադարձ ակնարկով մը զգացուի անոնց ներկայութեան կարեւորութիւնը: Այդպէս կը թուի եղած ըլլալ նաեւ Աշոտ Մալաքեանի համար, երբ կը փրթի վերջին թելը՝ մօրը մահով:

Մօտ երեք հարիւր էջնոց այս հատորը կը սկսի ու կը վերջանայ մօրը մահուան պատկերով ու երկու տեսարաններուն միջեւ, նման շարժանկարին փլաշ - պէքերուն, մեզի կը ներկայացուի հեղինակին մանկութիւնը, այն օրէն 1924, երբ Մալաքեանները ոտք կը դնեն Մարսէյլ:

Դիւրընթեռնլի, կենդանի ոճով գըրուած, Վէրնէօյ հարազատ դիմագիծը կուտայ իր ընտանիքի ամէն մէկ անդամին: Ժամանակը չէ դաւաճանած յիշողութեան, ընդհակառակն, ան կրցած է սըրտին յիշողութեան մէջ, պահպանել կարեւորը, քանի մը յատկանշական մանրամասնութիւններ, որոնք իրենց դերը ունին անձի մը նկարագրին կազմաւորման մէջ:

Անշուշտ ճաշակի խնդիր է, բայց այնքան յաջող չգտանք գիրքին կողքը, ուր ...ոյներն ալ ներդաշնակ ամբողջութիւն մը չեն կազմեր:

×

Ձայնասփիւռէն, հեռատեսիլէն թէ գըրական մամուլէն, աւելի քան շաբաթ մըն է, որ Վէրնէօյ կը խօսի իր գիրքին մասին: Այս ելոյթներէն կարեւորագոյնն էր՝ Ափոսթրոֆ (Օգոստոս 30), քանի Պերնառ Փիվոյի գրական յայտագիրը մեծ դեր ունի գիրքերու ծանօթացման եւ տարածման մէջ: Ֆրանսացիները, ընդհանրապէս ՄԷՅՐԻԿ կը հնչեն հատորին խորագիրը, հաւատարիմ ֆրանսական հնչական օրէնքին, բայց բառը ...օտար ըլլալով, կարելի է քիչ մը բարի կամեցողութիւն ցոյց տալ, ինչպէս կ'ըլլայ այլ օտար բառերու համար: Բայց, խորքին մէջ, անկարեւոր մանրամասնութիւն մըն է: Բազմաթիւ հարցազրոյցներէն կամ հատորին առթիւ լոյս տեսած յօդուածներէն, հարց մը կը ծագի նաեւ ինչ կը վերաբերի գիրքը շարժանկարի վերածելու մասին, քանի որ, ամէնէն առաջ հեղինակը՝ բեմադիր է: Ինք կը յայտարարէ թէ, ցարդ որոշում չէ տուած եւ այդ որոշումը կախում կ'ունենայ նաեւ գիրքին գտած ընդունելութենէն: Աւելի հաւանական կը նկատէ, շարունակութիւն մըն ալ գրել, որ պիտի ներկայացնէր Անրի Վերնէօյը, այսինքն՝ հեղինակին իսկ կեանքը, ուսանողութեան շրջանէն ետք: Այս ամբողջը յայտնի կ'ըլլայ աւելի ուշ, երկու ամիս ժամանակ կուտայ ինքն իրեն եզրակացութեան մը յանգելու համար: Այս հատորին գաղափարը ծնած է, երեք տարի առաջ, երբ հեռատեսիլի յայտագիր մը, ուր քառորդ ժամուան ընթացքին, կը ներկայացնէր իր մանկութենէն եւ ընտանիքէն պատկերներ, այնքան ջերմ ընդունելութիւն մը գտած է: Թէ ոչ, կ'ըսէ Մալաքեան, այնքան կարեւոր մէկը չեմ, որ մանկութիւնս հետաքրքրէ զանգուածները: Բայց, իր պատմութեան ընդմէջէն, 2 - 3 ընդհանրական նիւթեր կը ծեծուին հատորին մէջ եւ տարկա, քիչ մը բոլորին պատմութիւնն է:

Ժուռնալ - տիւ - Տիմանշ կը յայտնէր նաեւ իր գրութեան մէջ, թէ Անրի Վերնէօյ մանչ մը ունեցած է վերջերս, զոր անուանած է՝ Սեւան, հայկ. լիճի մը անունով...:

Ա. Մ.

Editions Laffont, Paris, 1985.

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 50.000 ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒՆ

Վերջերս տնտեսական տագնապ մը եկաւ հիմէն ցնցել Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութիւնն ու Ս. Ղազարի վանքը: Մխիթարեան Հայրերը, գրեթէ ամբողջութեամբ կորսնցնելէ ետք իրենց կալուածները՝ անմխիթար վիճակի մատնուած էին իրենց գոյութիւնը շարունակելու պահանջին մէջ:

Գրեթէ երեք դարէ ի վեր Մխիթարեանները անփոխարինելի ծառայութիւններ մատուցած են Հայութեան՝ իրենց հրատարակութիւններով, դպրոցներով, կրօնական ու բանասիրական աշխատանքներով: Այդ սրբազան առաքելութիւնը շարունակուած տեսնելու բաղձանքով, խումբ մը սրտցաւ ազգայիններ - մեծ մասամբ նախկին Մխիթարեան սաներ - կազմեցին յանձնախումբ մը (Ս.Ի.Ք.Ա.Մ.) Փարիզի մէջ, դրամատէր Պ. Վահէ Ճագմատարեանի գլխաւորութեամբ եւ ձեռնարկեցին հանգանակութեան: Սոյն Յանձնախումբը յանձն առած է նաեւ մատակարարել վանքին նիւթական գործառնութիւնը մինչեւ ներկայ տագնապի վախճանը:

Մխիթարեաններու օժանդակութեան յիշեալ Յանձնախումբի կոչին ընդառաջելով Հ. Բ. Ը. Միութեան Ցկեանս Նախագահ Պ. Ալեք Մանուկեան 50.000 տոլարի նուիրատուութիւն մը կատարեց վերջերս:

Մխիթարեան հայրերը միայն նման նուէրներով է որ կրնան այսուհետեւ շարունակել իրենց սրբազան առաքելութիւնը:

Օգոստոս 26, 1985

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՎԱՍԻԼԵԱՆԻ ԳԻՐՔԸ
ՏԻԵԶԵՐԱԾՆՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Վարուժան Վասիլեանի «Առասպելներից մինչեւ Բիւրական» գիրքը, որ նուիրուած է տիեզերածնութեան զարգացման պատմութեան՝ հին ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը: Գիրքին մէջ քննարկուած է տիեզերածնութեան զարգացման ամբողջ պատմութիւնը, որուն համար հեղինակը հիմնուած է իր հաւաքած եւ մանրազնին ուսումնասիրած փաստացի մեծ քանակութեամբ նիւթի վրայ: Գիրքին առաջին գլուխները նուիրուած են այն հարցերու քննարկման, թէ տիեզերքի ծագման եւ կառուցուածքի մասին ինչ պատկերացումներ ունեցած են հինաւուրց նախնիները: Մանրամասնօրէն քննարկուած են Հայաստանի եւ Յունաստանի մեծ մտածողներու՝ Դեմոկրիտէսի, Դաւիթ Անյաղթի, Շիրակացիի, Նարեկացիի, Իմաստասէրի, Որոտնեցիի եւ այլոց, հայեացքները տիեզերքի ծագման եւ զարգացման մասին, ինչպէս նաեւ աւելի ուշ ժամանակներու գիտնականներու՝ Կանտի, Լափլասի եւ այլոց տիեզերածնական հայեացքները եւ տեսութիւնները:

Գիրքին ամէնէն կարեւոր յատկանիշներէն մէկն ալ այն է, որ հեղինակը կրցած է ոչ միայն ընդհանրացնել աշխարհի տարբեր ժողովուրդներու տիեզերածնական առասպելաբանութիւններու մտքերն ու պատկերացումները, այլեւ հետազօտած է տիեզերքի ծագման եւ կառուցուածքի մասին Հայոց հին աղբիւրներու մէջ գտնուող կարգ մը հիմնական երեւոյթներու պատմական զարգացման որոշ հանգրուաններ: Ան օգտագործած է նաեւ Հայաստանի լեռներուն մէջ յայտնաբերուած մեծաքանակ ժայռապատկերներ, որոնք կը վկայեն Հայերու գիտական տիեզերածնութեան եւ փաղեմի աստղագիտութեան զարգացման բարձր մակարդակի մասին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՍՏՈՑԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Նուրբ գործողութիւններ կատարող սեղանի փոքրածաւալ գերճշգրիտ հաստոցէն մինչեւ ամենամեծ ագրեգատներ կ'արտադրեն Հայաստանի գործատուները:

Առաջին հաստոցները Հայաստանի մէջ 1945 թուականին սկսան շինուիլ: Այդ շրջանին արտադրութեան թէքնիքը միայն մեքենական էր:

Հայկական հաստոցաշինութիւնը յետագային իր զարգացման փաստը տուաւ եւ հայ ճարտարագէտները փարատեցին մասնագէտներու կասկածները՝ քիմիաելեկտրական միջոցներով մետաղի մշակումի հնարաւորութեան հարցին նկատմամբ: Համաշխարհային հաստոցաշինութեան մէջ նորոյթ էր պատճէնահան հաստոցը, որ բարդ ձեւ ունեցող ելեկտրոններու պատրաստութեան մէջ կը փոխարինէր ձեռքի աշխատանքը, կարելի դարձնելով բանուորի մը 15 - 20 օրուան աշխատանքը քանի մը վայրկեանի իջեցնել:

Այդ եզակի մեքենաներուն կառուցուածքը արտօնագրուած է 14 երկիրներու մէջ, ընդորս Միացեալ - Նահանգներ, Անգլիա, Ճափոն: Հաստոցը ծանօթ է Խորհ. Միութեան մէջ «Մ. Ա. 455» մակնիշով, իսկ ֆրանսական «Իւ - է - էմ» ձեռնարկութեան կողմէ ձեռք բերուելէ ետք անուանուեցաւ «Ալէգիէն»:

Մեծ յաջողութիւն եղաւ նաեւ «Արարատ - 1» ելեկտրաքիմիական ինքնաշխատի ստեղծումը ատամնանիւներու շինութեան համար:

Այսօր կ'արտադրուի աւելի քան 40 տեսակ հաստոցներ եւ գրեթէ 30 այլ ձեւի յատուկ հաստոցներ:

Հետաքրքրական է ընդգծել որ արտադրութեան 95% կը մատակարարէ Խորհ. Միութեան բոլոր տնտեսական շրջանները, ինչպէս նաեւ արտասահմանի մէջ արեւելեան երկիրներու եւ նաեւ քանի մը դրամատիրական երկիրներ:

Մոսկուայի տնտեսական նուաճումներու ցուցահանդէսին ցուցադրուած թուածրագրային կառավարումով եւ շատ մեծ ճշգրտութեամբ օժտուած կեդրոնա - խառատային հաստոցը Խորհ. Միութեան պետական յանձնաժողովի կողմէ ընդունուած է որակի բարձրագոյն դասին մէջ, ինչ որ կը համապատասխանէ հայրենական եւ արտասահմանեան նմանակներու մակարդակին:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱՄՐԸ

Մենք հասանք հանքը, կրկին խլուրդների նման ներս սողացինք մթին խորշների եւ խոռոչների մէջ, կրկին մեր բահերը, բրիչները եւ մուրճերը սկսեցին գործել: Այն քարանձաւի մէջ, ուր մեր խումբը աշխատում էր, պատահեց մի ցաւալի դէպք: Յանկարծ ժայռի մի բաւական մեծ կտոր, դուրս պոկուելով անձաւի պատից, ...ցած գլորուեցաւ եւ բանուորներից մէկին ...ակով արեց: Թուով չորս հոգի էինք ...ընկեր՝ ես, Համրը եւ մի այլ տաժանակիր, իսկ չորրորդը հեծում եւ հառաչում էր ժայռի տակ: Համրը մեզանից փոքր ինչ հեռու էր. նա չնկատեց անցքը, բայց լսեց դղրդիւնի ձայնը: Մինչեւ նրա մեզ մօտ վազելը, ես եւ իմ միւս ընկերը ամէն ճիգ թափում էինք, որ յետ մղենք ժայռը եւ նրա տակից դուրս բերենք թշուառին: Բայց անգութ ժայռը ամենայն ծանրութեամբ նստած էր նրա ոտների ու ծնկների վրայ, եւ չէր շարժւում տեղից: Վրայ հասաւ Համրը: Ես եւ իմ միւս ընկերը չկարողացանք զսպել մեր ծիծաղը: Նա ուշադրութիւն չդարձրեց մեզ վրայ, վեր առեց երկաթեայ մեծ ձողը, նրա ծայրը դրեց քարի տակին, եւ այնպիսի մի ուժով շարժեց, որ քարը իսկոյն առաջ մղուեցաւ, եւ թշուառ դատապարտեալի ջարդուած ոտքերը դուրս եկան նրա տակից: Այդ գործողութիւնը, որ աւելի հնարագիտութեան արդիւնք էր քան թէ մարմնական ուժի, զարմացրեց մեզ: Իսկ Համրը, պարծենկոտութեան մի նշան անգամ չցոյց տալով մնաց լուռ եւ սառն, որպէս մեզ շրջապատող քարանձաւը: Այդ դէպքը ազդեց իմ մէջ մի առանձին յարգանք դէպի համեստ և միենոյն ժամանակ վերին աստիճանի բարի երիտասարդը:

Երեկոյեան, մեր օթեւանը վերադառնալու ժամանակ, ճանապարհին ես մի քանի անգամ փորձեցի խօսակցել նրա հետ, բայց միշտ ստանում էի այնպիսի կտրուկ պատասխաններ, որ դժուարանում է խօսակցութիւնը շարունակել: Այսպէս մօտեցանք այն փողոցին ուր գտնըւում էին մեր ֆերմայի կրպակները: Հեռուից նկատեցինք, մի տեղ խմբուած էին մարդիկ եւ բազմութիւնը դէպի այն կողմն էր վազում: Մենք մտածեցինք, որ մի տարօրինակ բան պէտք է պատահած լինի, եւ շտապեցրինք մեր քայլերը: Երբ հասանք, անցքը շատ սովորական երեւաց. երկու մարդիկ կռւում էին, եւ բազմութիւնը նրանց չուրջը հաւաքուած զըւարճանում էր, թէ որպէս նրանք վայրենի կերպով ջարդում էին միմեանց կողքերը: Ոմանք աշխատում էին բաժանել: Մէկին, որ աւելի ուժեղ էր երեւում, բռնեցին, իսկ միւսը դուրս պրծաւ նրա ձանկերից, «ազատեցէ՛ք ... օգնեցէ՛ք» ... գոչելով, փախաւ եւ մոլորուածի նըման մտաւ մեր խումբի մէջ ապաստան որոնելու: Մեր պահապանները մօտ վազեցին, որ սուիններով հեռացնեն նրան: Բայց նա արդէն կպած էր իմ կուրծքին, ինձ պինդ գրկած ունէր, այնպէս ձեւացնելով, որ վախենում է իւր հակառակորդից: «Նա ինձ կը սպանէ, նա Աստուած չունի» ... ասում էր անդադար: Այդ յանկարծակի դէպքից ես այն աստիճան շփոթուեցայ, որ ամենեւին չհասկացայ, թէ ինչ փսփսաց նա իմ ականջին, միայն զգացի, որ նրա ձեռքը խիստ ճարպիկ կերպով սողաց իմ գրպանի մէջ: Մեր պահապանները հեռացրին նրան, նրա վարմունքը շատ բնական համարելով, որովհետեւ խեղճի հակառակորդը այնքան ուժեղ էր, որ կարող էր բոլորովին խեղդել նրան: Տեղային ոստիկանութիւնը վրայ հասաւ, խռովութիւնը հանդարտուեց, ամբոխը ցրիւ եկաւ, իսկ մեր խումբը անցաւ:

Ամբոխի համար դա փողոցային սովորական անցքերից մէկն էր, իսկ խաչագողի համար դա նոր բան չէր: Ես ճանաչեցի, թէ ով էր այն մարդը, ես հասկցայ, թէ ինչ նպատակով էր սարքել այդ կռիւը, եւ վերջապէս ես գիտէի, թէ ինչու մեր խումբի մէջ մտնելու միջոցին՝ ինձ միայն ընտրեց իւր պաշտպան եւ ուղղակի ինձ մօտեցաւ: Խաչագողները շատ անգամ փողոցներում, հրապարակների վրայ, սարքում են այս տեսակ կռիւներ: Բազմութիւնը հաւաքւում է, մարդիկ խառնըւում են միմեանց, իսկ նրանք, օգուտ քաղելով ընդհանուր շփոթութիւնից, գողանում են դրա ու նրա ժամացոյցը, կամ շատ անգամ կողոպտում են հէնց իրանց բաժանողների գրպանները: Այդ մարդը նոյնպէս ձեռքը տարաւ իմ գրպանը, բայց այնտեղից ոչինչ չգողացաւ, եւ գողանալու բան էլ չկար, բայց զգացի, որ մի բան դրեց այնտեղ:

(Շար. 174)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Օհան Թիւտարեան (Վանոոմ) եւ զաւակները Րաֆֆի եւ Թիէրի, Տէր եւ Տիկին Ս. Սաղաթելեան, Տէր եւ Տիկին Ալեքս Մազըրմեան եւ զաւակները, կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, Կիրակի, Սեպտեմբեր 8, իրենց սիրեցեալ կնոջ, մօր, աղջկան եւ քրոջ՝

ՆԵԼԼԻ ՍԵԴԱ ԹԻՒՏԱՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Մազըրմեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս տխուր առթիւ, իրենց աջկան յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Ս. Սաղաթելեան 500 Ֆ. կը նուիրեն Դպրոցասէրին, 300 Ֆ. Կարմիր Խաչին, 300 Ֆ. Որբերու Օգն. Մարմնին, 200 Ֆ. Ռատիօ - Ազգին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ամբողջ ընտանիքը ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով անձամբ, թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին այս տխուր առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ Էնթէրքօնթինանթալ պանդոկի սրահին մէջ:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութեան ճաշը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 6-ին, Կիրակի, ցերեկ:

×

Մարսէյլի բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի առնել ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25-ի Թուականը՝ գրաւուած օր Կապոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղի կողմէ:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քէօսէեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 8, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ազգատախնամ ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Պ. Ստեփան Փէհլիվանեան (Լոս - Անճըլըսէն) 140 տոլար, Տիկին Լուիզ Ազապէկեան - Լը Ռուա 1000 Ֆ., Տիկին Գնաճեան 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պերճ Ճէզվէճեան (Նիս) 1000, Տիկին Ագնիւ Տէրոյեան 500: Ողբացեալ՝ Տիկին Մարիէթ Օհանեանի մահուան առթիւ, Մի Ոմն՝ 500 Ֆ., նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Կապրիէլ Հարենց 200 Ֆ.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Սեպտեմբեր 7-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

IIe congrès médical national

13 - 14 - 15 Septembre
Hôtel Nikko - Paris

— Vendredi 13 : Journées médicales

— Samedi 14
à 09 h. 00 : Débat communautaire animé par le Pr. Assadourian et le Dr. Dervichian
sur le thème :
«L'Arménien en Occident : l'homme, son évolution»
(participation aux frais 50°F)
à 20 h. 00 : DINER DANSANT

— Dimanche 15 à 12 h. 00
Déjeuner sur bateau mouche

Renseignements et réservations :
tél. 446 - 12 - 67

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ.- Պ. Ռոժէ Ջրբաշեան 1000 Ֆ. Ղեւոնդ Մելոյեանի յիշատակին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՏԷՍԻՆ.- Տէր եւ Տիկին Ժերար Պառաւեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց զարմիկին՝ Ստեփան Պառաւեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակին:

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
55ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Մարտ 2-ին
կէսօրէ վերջ ժամը 2·30-ին

Salle de la Chimie
28 bis, rue St. Dominique
Paris 7e — Métro: Invalides

Radio ASK

Le Samedi 14 Septembre, à 16 heures, Monsieur HENRI VERNEUIL sera présent à «*Radio ASK*» pour dédicacer son premier livre intitulé :

« *M A Y R I G* »

Cette dédicace sera précédée d'une interview de l'auteur par Mlle *Linda Magarian*, en direct, sur les ondes de notre Radio.

L'A.A.A.S. et la Direction de Radio ASK vous invitent cordialement à cette dédicace.

Vous pourrez acheter le livre «*MAYRIG*» sur place, à la Radio, avant la dédicace, au prix courant moins 10%.

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցին դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները, Թաղականութեան անդամներու մօտ կամ հեռաձայնելով՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի 66 - 91 - 99, - Խաչիկ Երմազեանի՝ 87 - 43 - 71:

Դասաւանդութիւնները ամէն Չորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ Շաբաթ ժամը 14-էն՝ 16, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պ. Խաչիկ Երմազեանի:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի հայերէն լեզուի միօրեայ դըպրոցը, կը վերսկսի իր դասաւանդութիւնները, Սեպտեմբեր 11, Չորեքշաբթի օր: Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար, դիմել քարտուղարութեան:

33 Քուր Փիէր - Փիւժէ
Հեռաձայն. - 37 - 75 - 97

Սեւան | SEVAN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ | RESTAURANT SPECIALITES ORIENTALES

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AMBIANCE ARMENIENNE
avec le chanteur et organiste **PIERRE**
ET
BEDIK
à partir du 1er août
Frank ROUSSEL
chanteur international
après 23 heures
MUSIQUE et DANSES ORIENTALES
Dans une ambiance de Mille et Une Nuits

CADRE AGREABLE — SALLE CLIMATISEE

1, BOULEVARD CARNOT, 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 376 - 32 - 19

ARMENIE 1985

Départ PARIS/PARIS		Départ MARSEILLE/MARSEILLE
du 04 octobre au 18 octobre	5 760 F	du 05 octobre au 18 octobre
du 27 décembre au 07 janvier 86	5 390 F	du 02 novembre au 15 novembre
		du 23 novembre au 06 décembre
		du 28 décembre au 10 janvier 86

Les prix mentionnés sont calculés au départ de PARIS avec un minimum de 20 participants

Consultez nous pour nos prix au départ de LYON et MARSEILLE ainsi que pour vos voyages individuels.

Nos prix comprennent :
— Transport aérien sur vols réguliers AIR FRANCE Paris/Moscou/Paris — Les vols intérieurs Moscou/Erévan/Moscou — Les hôtels en 1ère catégorie : Cosmos et Arménia ou similaires — Sur base en chambre à deux lits, avec salle de bain et WC privé — Séjour en pension complète — Les transferts aéroport/hôtel/aéroport — Les excursions quotidiennes guidées avec assistance d'un accompagnateur de Paris à Paris.

Lic. A. 1037

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
LES COURRIERS DU MONDE
63, Allée Léon Gambetta
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 84 - 54 - 54
(91) 50 - 75 - 49

AIR FRANCE — Intourist — AEROFLOT — APS

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
7-8

SAMEDI-DIMANCHE
7-8 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.046
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.046

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ - 30 - 31)

ԱՐԱՄՈՒՍ ԳԻՒՂԻ ՄԱՍԻՆ

Հին ժամանակներէն գոյութիւն ունեցող գիւղը՝ Արամուս, մեր մատենագրութեան մէջ յաճախ կը յիշատակուի Արամոնք, Արախոյգ, Արախուս, Արամոնս եւ այլ անուններով: Ըստ աւանդութեան, Ասորեստանի գոռոզ թագուհին՝ Շամիրամ, ռազմադաշտէն այս գիւղը փոխադրած է Հայոց Թագաւորին՝ Արա Գեղեցիկի դիակը: Այդ դէպքին առթիւ ալ գիւղը կոչուած է Արամուս: Դ. դարուն Արամուսը եղած է Էջմիածնի կաթողիկոսութեան կալուածներէն, ուր ամառը՝ կաթնաղբիւրի սառնորակ ջուրերուն մօտ պարած են հոգեւորականները, փախչելով Արարատեան դաշտի տաքերէն: Այդ ժամանակ ալ կառուցուած է հայկական ճարտարապետութեան մէջ ինքնատիպ յօրինուածքով եկեղեցի մը, որուն բեկորները պահպանուած են մինչեւ այսօր: Յետագային Դաւիթ Ա. Արամուսցի կաթողիկոս (Է. դար) աւելի ընդարձակած է եկեղեցին եւ հայրապետական աթոռը փոխադրած իր ծննդավայր գիւղը: ԺԷ. դարու սկիզբները մահաբեր խորշակը անցած է Արամուսի վրայէն. ճախողութիւններէ մոլեգնած Շահ Աբաս Արամուսցիները՝ Արարատեան դաշտավայրի եւ մերձակայ շրջաններու բնակիչներուն հետ, սուրի ուժով տեղահան ըրած եւ քշած Պարսկաստանի խորերը: Երբ Արեւելեան Հայաստան կցուեցաւ Ռուսիոյ, սկսաւ Հայերու առաջին ներգաղթը: Խոյի նահանգի Կըլոս եւ Շարանլու գիւղերու քանի մը տասնեակ ընտանիքներ հաստատուած են Արամուս: Ի բնէ աշխատասէր շինականները վերակենդանացուցած են գիւղը, վարուցանք ըրած, այգի ու բանջարանոց հիմնած, նոր տուն ու օճախ կառուցած:

×

ԱՆԱՆԻԱ ՇԻՐԱԿԱՑԻԻ ԱՐՁԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Է. դարուն, Տրապիզոնի մէջ, յոյն անուանի գիտնական Տուքիկոսի մօտ ուսանած հայ պատանի մը, որուն անունն էր Անանիա, Տրապիզոն հասած՝ Շիրակ գաւառի Անի գիւղէն: Թէոդոսուպոլիս քաղաքին մէջ Եղիազարոս Բանիմացի, չորրորդ Հայքի մէջ՝ քրիստոսատուր Համաբողի աշակերտելէ ետք, Անանիա Շիրակացի Տուքիկոս գիտնականէն սորված է համարողական արուեստ ու տոմարագիտութիւն, աշխարհագրութիւն, պատմութիւն եւ օդերեւութաբանութիւն: Ուսման աւարտին վերադառնալով Հայաստան, Անանիա Շիրակացի դպրոցներ բացած է, որպէսզի Նեւտոնէն եւ շատ ուրիշ գիտնականներէն առաջ յայտարարէր, որ երկիրը հաւկթանման գունդ մըն է եւ ոչ թէ տափակ ու անծայր, անվերջանալի տարածութիւն մը, թէ երկիրը չէ յենած ոչ հսկայ փիղերու, ոչ եզներու եւ ոչ ալ կոկորդիլոսներու վրայ: Այդ կլոր գունդը ներկայիս կը քանդակուի Անանիա Շիրակացիի ձեռքին մէջ, պազալթի վրայ, Երեւանի Վատուտին եւ Յակոբեան փողոցներու հանդոյցի կողքին: Քանդակագործներն են հայր ու որդի՝ Արամ եւ Սերոբ Ղարիբեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՍՈՒՐԷՆ ԽԱՆԱՄԻՐԵԱՆ ՊԻՏԻ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒԷ՞Ր

Սեպտեմբեր 3-ի Օրեան - լը - Ժուրի համաձայն լիբանանեան Խորհրդարանի երեսփոխան Սուրէն Խանամիրեան առեւանգումէ մը ազատած է, Երկուշաբթի իրիկուան դէմ:

Ըստ լիբանանեան օրաթերթին, Սեպտեմբեր 2-ին, ժամը 17-ի շուրջ է, որ երբ արեւմտեան Պէյրութ ուր տը Վերտէօնի իր բնակարանէն դէպի Պիքֆայայի իր ամարանոցը կ'երթար, Սուրէն Խանամիրեան չէ կրցած ճամբան շարունակել, զինեալ տարրերու միջամտութեան պատճառաւ: Գազգաս հասած ատեն, երբ կը սպասէր անհրաժեշտ չփումներուն (ռատիօ) կարենալ շարունակելու համար ճամբան, զինեալ տարրեր զինքը վար դրած են: Խորհրդարանի նախագահ՝ Հիւսէյն Հիւսէյնի լուր առնելով, անմիջապէս միջամտած է, որպէսզի երեսփոխանը կարենայ ճամբան շարունակել: Քիչ ետք, երբ հասած է չորսերու ապահովութեան մարմնի կեդրոնատեղին, կրկին դժուարութիւններ ունեցած է եւ հարկ եղած է որ ժամ մը սպասէ, նախքան կարենալ ճամբան շարունակելը, դարանակալ արձակազէններու գործունէութեան պատճառաւ:

Սուրէն Խանամիրեան, կ'աւելցնէ թերթը, բացարձակապէս հերքած է այն լուրը ըստ որուն «առեւանգուած» էր: Իրականութեան մէջ, ճիշդ ու ճիշդ առեւանգում մը չէր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ նոր ծրագիր մը պատրաստած է, որ հիմնական փոփոխութիւն մըն է, գրեթէ յեղափոխութիւն մը մեղադրեալի մը հարցաքննութեան շրջանին վերաբերող: Պատէնթէրի համար հարցաքննիչ դատաւորին առանձնութիւնը վնասակար է, ուրեմն կ'ուզէ որ ասկէ ետք, երեք հարցաքննիչ դատաւոր, միասնաբար խորհրդակցելով մէկը բանտարկելու կամ չբանտարկելու որոշումը տան: Ծանօթ է որ ձերբակալուած մէկը, ի յառաջագունէ, մեղադրանքի տակ չէ ցորչափ այդ որոշումը չտայ հարցաքննող դատաւորը, որ ցարդ մէկ է եւ միշտ կրկնուած է թէ «Ֆրանսայի մէջ, ամէնէն զօրաւոր մարդը՝ հարցաքննիչ դատաւորն է»: Եւ երբեմն կը տեսնուի թէ ինչ կամայական որոշումներ ալ կը տրուին անոր կողմէ, կամ անմեղներ իրենք զիրենք բանտը կը գտնեն կամ յանցաւորներ կ'երթան կը պտըտին...: Հարցը այն է որ Պատէնթէրի այս նոր ծրագիրը (վերջի՞նը) շատ անորոշ ճակատագիր մը ունի, իրաց ներկայ վիճակին մէջ: Բայց, պէտք է ընդունիլ որ տրամաբանական շատ տուեալներ կան ի նպաստ այս բարեփոխման: Շատ երիտասարդ եւ ուրեմն անփորձ դատաւոր մը կրնայ սխալիլ: Եթէ հարց մը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ շատ մեծ շահեր կամ մեծ յեղուզակներ, դատաւորին կեանքը վտանգուած է (Ռընօ եւ Միշէլ, օրինակ, որոնք սպաննուեցան):

ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, մա-

«ՅԱՌԱՋ» 60

×

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

Յարգելի Տիկին Տնօրէնուհի,

Վերամուտի իր առաջին նիստին, Հ.Բ.Ը. Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովը մեծ հաճոյքով հաստատեց այն համաժողովրդային գնահատանքը որուն արժանացաւ «Յառաջ» օրաթերթը, իր 60-ամեակին առիթով, ու կը փութայ իր ողջոյնի խօսքը միացնել համակրանքի բազմահարիւր արտայայտութիւններուն:

Հոգեկան սնունդ մատակարարել Եւրոպա ու յատկապէս Ֆրանսա ապրող հազարաւոր հայորդիներու, զանոնք ամէն օր հաղորդ պահել հայ կեանքը յուզող իրադարձութիւններուն, հայկական կենսաբար շունչ եւ ոգի ներարկելով զօրացնել անոնց տոկալու կամքը, սրբանուէր առաքելութիւն մըն է զոր պատուով կատարած է «Յառաջ» վեց տասնամեակներէ ի վեր եւ դեռ պիտի կատարէ երկար տարիներ:

Խորապէս կը գնահատենք ձեր բացառիկ նուիրումն ու անձնազոհութիւնը, որոնց շնորհիւ յաղթահարելով բազում դժուարութիւններ կը շարունակէք անհատնում զոհողութիւն պահանջող ձեր ազգանուէր ծառայութիւնը, հետեւելով ձեր հօր լուսաւոր ուղիին:

Վստահ ենք, որ հայ մամուլի պատմութիւնը ոսկեայ տառերով պիտի արձանագրէ «Յառաջ»ի կատարած նախախնամական դերը Եւրոպայի մէջ եւ երախտագիտութեամբ պիտի յիշէ անոր մեծանուն հիմնադրին եւ ձեր անունները, իբրեւ հայ մամուլի տիպար սպասարկուներ:

Նոր եւ բեղուն տասնամեակներ կը մաղթենք «Յառաջ»ի, իսկ ձեզի եւ ձեր գործակիցներուն ալ՝ ուժ եւ կարողութիւն:

Լաւագոյն ցանկութիւններով՝

Ի Դիմաց՝
Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ
Ատենապետ՝ ՏՈՔԹ. Է. ԱԴԱՄԵԱՆ

Յարգելի Տիկին Միսաքեան,

«Յառաջ»ի վաթսունամեակին առթիւ հաճեցէք ընդունիլ մեր շնորհաւորութիւնները եւ յարատեւութեան ջերմագին մաղթանքները:

Վաթսուն տարի ... ու ըսել որ ձեր էջերուն վրայ լոյս տեսաւ «Նահանջը Առանց Երգի»ն: Ասկէ աւելի պերճախօս եւ անուղղակի «վրէժ» կարելի չէ պատկերացնել:

Եթէ կը նկատուիք արտայայտութիւնը մեր ժողովուրդի գոյատեւելու կամքին, ատենն է որ մեր ժողովուրդն ալ ներշնչուի միշտ պատնէշի վրայ մնալու ձեր կամքէն:

Մեզի կը մնայ ըսել շնորհակալութիւն:

ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ
ԴՊՐՈՑԱՍէՐ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

×

Յարգելի Տիկին

Թոյլ տուէք Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութեան Վարչութեանս շնորհաւորել վաթսունամեակը «Յառաջ» օրաթերթին որ Փարիզ, միջազգային ամէնօրեայ լրագրութեան կարգին՝ հայկականին ալ ներկայութիւնն է: Գաղտնի՞քը այս երկարակեցութեան անկասկած ամբողջական նուիրում մըն է այն նուիրական առաքելութեան՝ որուն համար ձեր հայրը, լուսահոգի Շաւարշ Միսաքեան կը հիմնէր «Յառաջ»ը: Առաքելութիւն ի սպաս մեր տարահալած ժողովուրդի հայապահպանման, սատարելով անոր ինքնաճանաչման շնորհիւ տարիներու երկայնքին անոր մշակոյթի, պատմութեան ու մանաւանդ անկորնչելի դատին ծանօթացումով:

Ձեռնհաս ու անխոնջ շարունակողը անոր, հայրենի ամէնօրեայ թարմ լուրերու հաղորդումով՝ հայկականութեան ծարաւ ընթերցողներուս շնորհակալութեան եւ անսպառ կորովի ու առողջութեան մաղթանքին կ'արժանանաք: Թող բազում տասնամեակներ արգասաւորեն ձեր ազգօգուտ աշխատանքը:

Ջերմագին բարեւներով:

Ի Դիմաց՝
ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
Նախագահ՝ ԿԱՐՊԻՍ ԹՈՒԼՈՒՄՃԵԱՆ
Քարտուղար՝ ՍՊԱՆԴԱՐ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐԵՇԱԼ ԿՈՒԼԻԿՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Օգոստոս 28-ին Երեւան ժամանած է Խորհ. Միութեան Պաշտպանութեան նախարարի առաջին տեղակալ, Վարշաւայի Ուխտի զինեալ ուժերու հրամանատար մարեշալ Վ. Կուլիկով: Օդանաւակայանին մէջ հիւրը դիմաւորած են Հայաստանի կուսակցական եւ պետական ղեկավար դէմքերը: Նոյն օրը, մարեշալ Կուլիկով այցելած է «Յաղթանակ» այգին եւ ծաղիկներ դրած Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին: Հիւրը այցելած է «Հայաստանը հայրենական մեծ պատերազմում» թանգարանը, երախաներու գեղագիտական դաստիարակութեան կեդրոնը եւայլն...:

մուլի ասուլիսի մը ընթացքին, ներկայացուց վերամուտի գլխաւոր նորութիւնները, ինչ որ ըսել կուտայ մամուլին, որ ընտրական մտահոգութիւնները չեն կասեցներ Շըվէնըմանի ծրագիրները: Ինք ալ կը ճշդէ որ երեսփոխանական ընտրութիւնները չեն կրնար խանգարել դըպրոցին կեանքը: Որակի եւ արդիականացումի նշանաբանին ներքեւ է, որ կ'ուզէ գործել եւ իրագործել:

ՍԱՆԹԻԱԿՈՅԻ (Չիլի) փրոթեսթայի նոր յոյզը զանգուածային բնոյթ չէ ըստացած: Աւելի աղքատ թաղերու մէջ է, որ շարժումներ եղած են: Բախումներ ալ պատահած են, որոնց հետեւանքով երեք ցուցարար սպաննուած է: Տասնեակ մըն ալ վիրաւոր կայ:

×

ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի գերագոյն խորհուրդի պըրեզիտիումը պատուոյ գիրով պարգեւատրած է Ալեքսանդր Վարդանի Աճէմեանը, ի գնահատութիւն երաժշտական արուեստի զարգացման մարզին ներս ունեցած ծառայութիւններուն եւ անոր ծընընդեան վաթսունամեակին առթիւ:

Նոյն գիրով պարգեւատրուած է Կարպիս Յովհաննէսի Սուրէնեան (Սարկաւագեան), գրականութեան զարգացման բերած իր նպաստին ի գնահատութիւն:

Միւս կողմէ, փրոֆ. Սերգէյ Ներսէսի Սարինեանի շնորհուած է գիտութեան վաստակաւոր գործիչի կոչում, ի գնահատութիւն գրականագիտութեան զարգացման եւ գիտական վարիչներու պատրաստութեան մէջ իր ունեցած դերին:

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

1912 Թուականի Ապրիլի 29-ին Լօզանից Ռուբէն Սեւակն իր նամակում Հրանտ Նազարեանին յայտնում էր «ամենավերջին փափաքը»․ երկրագործ լինել, կեանքի «վերջին տարիները» անցկացնել լռութեան ու բնութեան մէջ։ Ամենավերջին … քանեօթամեայ երիտասարդը կանխազգո՞ւմ էր մօտեցող մահը թէ՞ սա պոէտական կեցուածք էր իրականութեան հանդէպ, առկայ կարգերն ու բարքերը մերժելու, ռոմանտիկ հոգիներին վայել գոյութիւն հաստատելու ձեւ, «աստուածօրէն ապրելու» ձգտում։ Նրա ստեղծագործութեանն էապէս բնորոշ է կեանքի եւ երազների հակասութիւնը։ Մի կողմից նրբագոյն ապրումներ, մեղմ սիմպոլիկ պատկերներ, բանաստեղծական տեսիլներ, միւս կողմից պայքար ստրկացող, տառապող, զոհաբերուող մարդու ազատութեան համար։ Նամակի տողերը պերճախօս հաստատումն են անհունութեան, մենութեան մէջ ապրելու եւ ստեղծագործելու անհնարինութեան։ Խաղաղ պոետիզմի անիրագործելիութիւնը, ճակատագրային անխուսափելիութիւնը տառապանքից ու մաքառումից, բանաստեղծին տանում է դէպի ազգային - ազատագրական պայքար։ Հեռուից պարզորոշ տեսնելով «Պոլսոյ մղձաւանջը … Սոդոմի մուխն ու Գոմորի բոցը», նա վերադառնում է հայրենիք՝ նահատակուելու։ Ու՞չ ոք չէր հաւատայ ոչ մի ականատեսի յուշերի, եթէ պահպանուած չլինէր մի ուրիշ նամակ։ Ահա անհաւատալի փաստը․

«Կը ցանկամ, որ վերջնականապէս հայրենիք վերադառնալէ առաջ երթամ գոնէ գարո՛ւն մը - կեանքիս հաշուած գարուններէն մին - Վենետիկ անցընեմ, ապրիմ, ապրիլս զգամ, մեռնիլս կանխազգալէ առաջ» (Նամակը գրուած է 1911-ի Փետրուարի 4-ին, Լօզանից)։

Մահուան ուրուականը հետապնդում է բանաստեղծին նրա ողջ ստեղծագործական կեանքում, որը դաժան նախախնամութեամբ, նահատակութեան մի նախապատրաստութիւն էր կարծես։

- 1 -

Ռուբէն Սեւակը (Ռուբէն Չիլինկիրեան) ծնուել է 1885-ի Փետրուարի 15-ին Մարմարայի եւրոպական եզերքի Սիլիվրի գիւղաքաղաքում։ «Մանչերու դերեզմանը» գրուածքը յուշ է Սիլիվրիից։ Նախ երկաթագործ, ապա երկաթեղէնի առեւտրական հայրը՝ Յովհաննէս Աղա Չիլինկիրեանը աշխատում է հիմնաւոր կրթութիւն տալ իր զաւակներին։ Ծննդավայրում Ռուբէնն աւարտում է Աւքանադեան տարրական նախակրթարանը ապա երկու տարի սովորում Պարտիզակի գիչերօթիկ ամերիկեան վարժարանում, իսկ 1901-ին անցնում Կ․ Պոլսի նշանաւոր Պէրպէրեան վարժարան, որն աւարտում է 1905-ին։ Դասընկերները լաւ ծանօթ էին նրա կազմակերպած ինքնագործ աշակերտական խմբում կարդացած բանաստեղծութիւններին։ Իսկ առաջին տպագիր գործը 1905-ին, «Մասիս»ի (Թիւ 24, Օգոստոս 13-ի) խմբագրութեան ծանօթութեամբ «Բաժանման խօսքեր» բանաստեղծութիւնն էր, որ Պէրպէրեանի շրջանաւարտ Ռ․ Չիլինկիրեանը կարդացել էր վկայականների բաշխման աւարտական հանդէսին, արժանանալով ներկաների գնահատանքին։ Փայլուն աւարտելով վարժարանը, ցայտուն ընդունակութիւններ դրսեւորած ամենատարբեր առարկաների իւրացման մէջ, մեծ ուսուցչապետ Ռեթէոս Պէրպէրեանի թելադրութեամբ ու աջակցութեամբ Ռուբէն Սեւակ մեկնում է Շուէյցարիա, 1905-ի աշնանից ուսանելով Լօզանի բժշկական համալսարանում։ 1908-ին, Սահմանադրութեան հաստատումից յետոյ, ամառուայ արձակուրդներին նա գալիս է Կ․ Պոլիս, կարճ ժամանակով զբաղւում «Սուրհանդակ» օրաթերթի հրատարակութեամբ, նուիրւում հասարակական գործին։ Լօզանի բժշկական համալսարանը 1911-ին աւարտելուց յետոյ աշխատում է տեղի հիւանդանոցներում որպէս օգնական բժիշկ։ Ուսանելու շրջանում նա ծանօթանում է գերմանական բարձր դասի մի ընտանիքի դստեր՝ Եաննի Ապպելի հետ, որը դարձաւ նրա կինը հակառակ աղջկայ ծնողքների արգելքներին (հակառակութիւնը շուտով ի հարկէ վերացաւ եւ Սեւակի նամակներից իսկ երեւում է, որ նրան վերաբերւում էին ջերմ համակրանքով)։ Երիտասարդ եւ գեղեցիկ ամուսինները երկու զաւակ ունեցան՝ Լեւոնը եւ Շամիրամը։ Եաննիի եւ Ռուբէնի նամակները ռոմանտիկ, անմար սիրոյ մի վիպասանութիւն են, այժմ մեզ համար արդէն ազգային գրականութեան պատմութեան հմայիչ մի դրուագ, ողբերգական աւարտով։ Ինչպէս պատմում է Սեւակի ընկերներից մէկը՝ Գ․ Ամատեանը, Եաննին հետաքրքրւում էր հայ մշակոյթով, եւ սկսել էր ամուսնուց հայերէնի դասեր առնել։

Ուսանողութեան տարիներից էլ Սեւակը արեւմտահայ մամուլում տպագրում է իր գործերը հետզհետէ լայն ճանաչում ստանալով։ 1910-ին Կ․ Պոլսում լոյս տեսաւ «Կարմիր գիրքը» ժողովածուն։ Թէոդիկի 1911-ի «Ամէնուն տարեցոյցում» հայ մշակոյթի բազմաթիւ այլ գործիչների հետ տրուած Ռուբէն Սեւակի կարճառօտ կենսագրականում նշուած են իր ծրագրած «Քառսը», «Սիրոյ գիրքը», «Վերջին Հայերը»։ Նոյնը հաւաստում է նաեւ Մերուժան Պարսամեանը («Շանթ», Կ․ Պոլիս, 1918, Թիւ 2)։ Այդ գրքերը չկարողացաւ հրատարակել։ Սեւակի արձակ առաջին գործը՝ «Տարի մը վերջ» պատմուածքը լոյս տեսաւ 1907-ին, իսկ 1913-ին «Ազատամարտում» սկսեց հանդէս գալ «Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջեր» շարքով, որը մեծ յաջողութիւն ունեցաւ եւ որը նոյնպէս ամբողջութեամբ չկարողացաւ հրատարակել։ Ռուբէն Զարդարեանը շարքի մասին գրեց․ - «Չէք կարող երեւակայել, թէ որպիսի՛ խանդավառ ընդունելութիւն գտած են անոնք ընթերցող հասարակութեան մէջ … Ասիկա նախ կ՚ապացուցանէ այն անտարակուսելի գրական ճարտարութիւնը, որով կը գրէք ձեր յօդուածները քերթուածի մը չափ թրթռուն…» (1)։ Իսկ Յարութիւն Արփիարին հիացնում էին արուեստագէտի ձիրքերը․ «Զգացումներու փափկացած նկարիչ մը, լեզուի sіզըլէօբ մը, եւ բառին ամբողջ ուժովը՝ հաճելի գրագէտ մը։ Գրական նոր ճիւղ մը կը ստեղծէք կոր» (2)։

Ինչպէս այդ, այնպէս էլ Արեւմուտքում ապրած տարիների մասին որոշ պատկերացում են տալիս Ռուբէն Սեւակի նամակները, որոնցից մի փունջ ընդգրկուած է ներկայ ժողովածուում։ Թւում էր թէ բոլոր նախադրեալները կան լիարժէք ապրելու, երջանիկ լինելու համար․ յաջողութիւն, նուիրուածութիւն ու տաղանդ ընտրած մասնագիտութեան մէջ, ներդաշնակ ընտանիք ու խակական մեծ սէր, ստեղծագործական յաղեցուած, փայլուն կեանք, անչահախնդիր արուեստագէտ ու ոչ արուեստագէտ բարեկամների ազդեցիկ շրջան, անկարեւոր չէր հարկաւ նաեւ նիւթական բարեկեցիկ վիճակը։ Բայց եթէ բանաստեղծն ընդհանրապէս, ինչ երկնքի տակ էլ ապրի, չի կարող երջանիկ լինել, հայ բանաստեղծը դատապարտուած է ճակատագրով։ Հեռուից էլ զգացւում էր կոտորածի մղձաւանջը եւ այնուամենայնիւ հայ մտաւորականութեան շատ ներկայացուցիչներ վերադառնում էին տուն։ Այդպէս 1914ին Սեւակն ընտանիքով վերադարձաւ Կ․ Պոլիս։ Հէնց նաւահանգստում, Եաննիի վրայ Թուրքական միջավայրը ծանր տպաւորութիւն թողեց․ «Ռուբէն, դառնանք այս շոգենաւով, ես շատ չհաւնեցայ այս երկրին … Սոսկում եկաւ վրաս․ չե՞ս տեսներ, ո՛չ մէկուն դէմքը կը ժպտի» (3)։ Սեւակը հաստատապէս վճռել էր վերադառնալ, եւ դժբախտաբար, կնոջ մռայլ կանխազգացումը որեւէ նշանակութիւն չունեցաւ։ Կ․ Պոլսում Սեւակը բընակւում էր Բերա, Բանկալթի, Մաւրոբուլօ մենատանը, աշխատում իր մասնագիտութեամբ, դասախօսութիւններ կարդում Բերայի հայ բժշկական միութեան կազմակերպած հիւանդապահութեան դասընթացքներում։ Գրական աշխատանքի նոր, բուռն շրջան էր սկսել նաեւ, իր հարազատ տարերքի մէջ էր՝ արեւմտահայ արուեստագէտների միջավայրում։ Առաջին համաշխարհային պատերազմի սկսուելուց յետոյ Սեւակը կանչուեց Թուրքական բանակ՝ Սպայի աստիճանով, որպէս զինուորական բժիշկ։ Մի հանդիպման մասին Մերուժան Պարսամեանը պատմում է․ «Առտու մը տեսայ զինքը ձիու վրայ, զինուորական բժշկի համազգեստով … երբ տուն հասանք … իր անուշ քերթուածներէն ու արձակներէն կարդաց … Մերթ Տիկին Չիլինկիրեանն էր, որ իր բարձր ու չքեղ կիսատուերը կը պտըտցնէր սենեակին մէջ, տաքութիւն մը, երաժշտութիւն մը հոսեցընելով մթնոլորտին մէջ … Նոյն իրիկունն իսկ իմացայ որ ձերբակալեր են զինքը։

Առաջին վայրկեանէն իսկ յուսահատ էր Տիկին Չիլինկիրեան․ առաւօտ գերման դեսպանատուն, իրիկունը՝ ոստիկանական տնօրէնին մօտ … Իբրեւ թէ հայուհի մը ըլլար Տիկին Չիլինկիրեան, կը քննադատէր Գերմաններուն ընթացքը, կը պախարակէր անոնց վայրագութիւնը» (3)։ Ռուբէն Սեւակը ձերբակալուեց եւ ուղարկուեց Չանղըրը։ Այդ օրերի մասին վկայութիւններ է թողել նրա հետ աքսորուած Միքայէլ Շամտանճեանը (տե՛ս «Յուշարձան Ապրիլ տասնըմէկի», Կ․ Պոլիս, 1919, «Չանղըրըէն վերյիշումներ», էջ՝ 113 - 121)։ Չանղըրըում Սեւակը բուժում է մի թուրք չէթէճիի աղջկան։ Թուրքը, «խանդաղատանքի ըղձացումներ» յայտնելով բժշկին համոզում է մահմեդականութիւն ընդունել անխուսափելի սպանութիւնից փրկուելու համար։ Սեւակը հրաժարւում է, աւելին, նա որ աստուած ու կրօն չէր ընդունում, հաւատափոխութիւնը համարելով ապազգաւութիւն, ամբողջ երկու օր աշխատում է համոզել տատանուող որոշ Հայերի, թէ մահը մահմեդականացումից լաւ է, սփոփելով եղբայր նրանց՝ որոնց վրայ կասկած ունէր։ Օգոստոսի 26-ին, Հինգշաբթի առաւօտեան հինգ հոգի երկու կառքով ուղարկւում են Այաշ, որոնց մէջ Ռուբէն Սեւակն ու Դանիէլ Վարուժանը։ Երեկոյեան ժամը 12-ին հասնում է նրանց սպանութեան լուրը, իսկ մեկնելուց ընդամէնը 24 ժամ յետոյ Կ․ Պոլսից հեռագիր է ստացւում, որ նրանք պէտք է ազատ արձակուեն։ Ականատես Հասան անունով Թուրք կառապանի պատմութիւնը բացում է սպանութեան հանգամանքները։ Ճանապարհին կառքերը կանգնեցնում են։ Կարծում են աւազակների յարձակում է, բայց ոստիկանութեան պաշտօնեան ակնածանքով բարեւում է անծանօթին, որին հետեւում էին չորս ուրիշներ՝ մինչեւ ատամները զինուած։ Տեղափոխութիւնն այսպիսով խաբէութիւն էր, նախապէս ճշգրտօրէն մըշակուած էր հինգ զոհերի սպանութեան ծրագիրը։ Նրանց ձեռքերը կապուած էին եւ դիմադրել չէին կարող։ Կառապանն անկասկած նկատի ունի Սեւակին, երբ նշում է․ «Անոնցմէ մէկը երիտասարդ մըն էր սեւ մօրուքով եւ փայլուն աչքերով» (4)։ Ոստիկանները խուզարկում են զոհերին, կողոպտում նրանց ունեցածը եւ հեռանում։ Կառապանը մնում է եւ հեռուից դիտում սարսափելի տեսարանը։ Հինգ դահիճները յարձակւում են հինգ զոհերի վրայ, մերկացնում, կապում ծառերին․ «Յետոյ չէթէապետը եւ իր մարդիկը իրենց դաշոյնները մերկացուցին եւ սկսան դանդաղօրէն եւ հանդարտ կերպով զանոնք մորթոտել։ Դատապարտեալներու աղաղակը եւ անոնց յուսահատական կատաղութիւնը սիրտս կը ճմլէին» (5)։

Միքայէլ Շամտանճեանը ուրիշ ազատուած Հայերի հետ մեկնելիս Թիւնեյ գիւղից այն կողմ տեսնում են ճամփեզրի աջդերով ծածկուած, ջրի դիմացի ափն ի վեր, հինգ հողաթմբերը (6)։ Դանիէլ Վարուժանի եւ Ռուբէն Սեւակի աճիւններն այնտեղ են։

Աքսորի ժամանակ Ռուբէն Սեւակը զարմանալի անվրդով էր թւում, լաւատես՝ վաղուայ օրուայ հանդէպ։ Ցամենայն դէպս, 1915-ի Յունիսի 17-ին Չանղըրըից գրում է Եաննիին․ «Շատ հանգիստ եմ … մի մտահոգուիք ինծի համար։ Շնորհօքն Աստուծոյ քիչ ատենէն արդարութիւնը կը վերականգնուի եւ մենք միասին կ՚ըլլանք»։ Ինչպէ՞ս վերականգնել չեղած արդարութիւնը, ինչպէ՞ս ապաւինել չընդունած Աստծուն։ Նրան հանգիստ չէր տուել մահուան գաղափարը․ բայց այդպէս էր թերեւս նրա գրականութեան մէջ միայն։ Քանզի ստեղծագործողի ու ստեղծագործութեան, կեանքի ու գրչի անմիացորդ համընկնումը անխուսափելի օրինաչափութիւն չէ։ Անյողդողդ մօտենում էր նահատակութեան անագորոյն պահը․ ստեղծագործողն ու ստեղծագործութիւնը ողբերգականօրէն միաձուլուեցին։ Եաննի Սեւակը այդ գործը լսելուց, Կ․ Պոլսից հեռանալուց յետոյ էլ չէր կորցրել յոյսը։ 1915-ի Նոյեմբերի 4-ին գերմանական դեսպանատան թարգման՝ Հայկ Թայքեսենեանին գրում է․ «Կը տառապիմ»։ Աստուծոյ սիրոյն, ազնուութիւնը ունեցէք երթալ տեսնելու Տիկին Վարուժանը եւ իրեն հարցնելու, թէ ինչ եղած է Մոնս․ Տոլչիի աշխատութեան արդիւնքը՝ ամուսինին մասին։ Ինծի համար առիկա մեծ կարեւորութիւն ունի․ որովհետեւ դեռ ձեռքս ապացոյց մը չունիմ Ռուբէնի մահուան մասին եւ կը յուսամ տակաւին։

Դարձեալ խնդրեմ ձեզմէ, որպէսզի իմ կողմէս աղաչէք Կոմիտաս Վարդապետի, հոգեհանգիստ մը կատարելու համար» (7)։

ՍՏԵՓԱՆ ԹՈՓՉԵԱՆ

(Շար․ 1)

1․- Թէոդիկ, «Ամէնուն տարեցոյցը», Կ․ Պոլիս, 1915, էջ՝ 325։

2․- «Աստղաբերդ», 1952, թիւ 5, էջ՝ 62 ։

(3) «Շանթ», Կ․ Պոլիս, 1918, թիւ 2, էջ՝ 14 ։

(4) «Հայրենիք», Պոստոն, 1930, էջ՝ 50։

(5) Նոյն տեղում։

(6) Մ․ Շամտանճեան, հայ մտքին հարկը Եղեռնին, Կ․ Պոլիս, 1919, էջ՝ 61 - 62 ։

(7) «Շանթ», 1918, թիւ, 2, էջ՝ 15-16։

ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀ

Սըրգօյեանը

—×—

Մօրս ծննդավայր Ղարս գիւղէն յաճախ քեռիներս եւ գերդաստանին մնացեալ անդամները քով ու քոչով կուգային մեր տունը։

Սակայն մենք երբեք չէինք կրնար երթալ փոխադարձ այցելութեան, պատճառը այն էր որ Զխուր - Բուլանըխի այդ հեռաւոր շրջանին մէջ դեռ կ՚ապրէր մօրս առեւանգիչ, հռչակաւոր աւազակապետ Մուսաբէկը։ Մօրս հօրենական Ղարսայ Միրոյի նահապետական տունը անուանի էր Մշոյ դաշտին մէջ։ Այս հիւրընկալ տան դուռը բաց էր հարաւէն եւ աղքատին, հայուն եւ քիւրտին առջեւ անխտիր։ Մօրս հօրեղբայր Ղարսայ Միրօն գիւղին ռէսն էր, Միրոյի չէն տունը կը կոչուէր նաեւ Ցեկոյի տուն, իր հօր անունով։ Ցեկօ կը պատկանէր Սըրգօքներու գերդաստանին։

Ըստ մօրս, ինչպէս նաեւ Հայաստանի մէջ ապրող ազգականիս, Արմենակի վկայութեան, Սըրգօքները եղած են նշանաւոր չորս եղբայրներ որոնք ապրած են անցեալ դարուն սկիզբը Ղարս գիւղին մէջ։

Այդ չորս եղբայրները եղած են Սարգիս, Մարգար, Մկրտիչ, Վարդան։

Սարգիսի տղան եղած է Պետրոս, Պետրոսի տղան՝ Դաւիթ․ Դաւիթի տղան՝ Խաչատուր։ Խաչատուրի տղաք եղած են՝ Արմենակ, Համբարձում, Իշխան, Պետրոս, Զապէլ եւ Թառամ։

Մարգարի տղան եղած է Ցեկօ։ Ցեկոյի տղաք եղած են՝ Միրօ, Աղաջան, Յարութիւն եւ Մխիթար։

Միրոյի զաւակներ եղած են՝ Գասպար, Մարգար, Մարիամ, Բերսօ, Հըֆսօ, Նիկար, Մանուշակ եւ Անգին։

Գասպարի զաւակներ եղած են՝ Եղէ, Ռուբէն, Աղաւնի եւ Աննօ։

Բերսոյի զաւակներ եղած են, Հմայեակ, Հրաչ, Զարեհ, Անահիտ, Աշխէն, Արմենէ եւ Ալիս։

Մանուշակի զաւակներ եղած են՝ Գրիգոր եւ ուրիշներ (անունները չեմ յիշեր)։

Գրիգորի զաւակ եղած է՝ Գասպար եւ իր սերունդ (Հայաստան) Մանուշակի Թոռներ՝ Աղգանոյշ եւ իր սերունդ՝ Մարիամի Թոռներ՝ Գոհարիկ եւ իր սերունդ (Հայաստան գաղթած ժամանակին)։

Ցեկոյի երկրորդ զաւակ եղած է Աղաճան, Աղաճանի որդիք եղած են՝ Սեդրակ, Մխաք, Ցարեթնազով, Ղուկաս,

Լրատու — տեղեկատու

Սեպտեմբեր 21 եւ 22-ին,, Փառէ տը լա Վիլէթ տեղի պիտի ունենայ համայնքներու երաժշտութեանց մեծ փառատօն մը՝ Ֆրանսա, Երաժշտութիւններ այլ վայրերէ ընդհանուր խորագրին տակ։ Զանազան խումբեր պիտի ներկայացնեն տարբեր ժողովուրդներու երաժշտութիւնը։ Շարքին մաս կը կազմեն, - Մարոք, Քամպոճ, Չիլի, Վիէթնամ, Փորթուկալ, Թունուզ, Քոնկօ, Մօրիս կղզին, Մալի, Իտալիա, Ալժերիա, Լաոս, Եուկոսլաւիա եւայլն.։

Հայկական մասնակցութիւնը (Սեպտեմբեր 21, ժամը 20·45, Թէաթր Փրէզան) կ'ապահովէ Ժ. Փ. Ներկարարեանի աւանդական գործիական խումբը, որ կը բաղկանայ հետեւեալ արուեստագէտներէ.- Վարդան Արսլանեան (ուտ), Ֆիլիփ Շահպազեան (չւի, զուռնա), Ժերար Տէր - Յարութիւնեան (թառ), Սիրանոյշ Հարաան (երգ), Յակոբ Գալֆայեան (դհոլ), Պերճ Գոյումճեան (ուտ, սազ), Ալան Ներկարարեան (քանոն), Ժան - Փիէր Ներկարարեան (քամանչա, չւի, դուդուկ)։

Յովնան, Մխիթար, Աւետիս եւ աղջիկ մը՝ Գիւլիզար։

Սեդրակի զաւակներ եղած են՝ Աշուրօ, Անդրանիկ, Խումաշ։

Միսաքի աղջիկ եղած է՝ Աքէ։

Գիւլիզարի զաւակներ եղած են՝ Հայկանոյշ, Լեւոն, Արամ, Արմենուհի։

Ցեկոբի երրորդ զաւակը եղած է՝ Տէր - Յարութիւն քահանան, որուն որդին եղած է՝ Լեւոն եւ Թոռը՝ Ներսէս։

Ցեկոբի չորրորդ զաւակ Մխիթար՝ որուն զաւակները եղած են՝ Մուշեղ եւ Եփրեմ։

Եփրեմի զաւակը՝ Մխիթար։

Դեռ կարելի է երկարել ընտանեկան անուններու ցանկը, աւելորդ է սակայն, նպատակս եղած է, յարգել պապերուս յիշատակը, ու նաեւ պատկեր մը տալ գաւառի նահապետական գերդաստանի մը։

Հետեւեալ ընտանեկան ճիւղագրութիւնը կրնայ աւելի յստակ եւ լրիւ կերպով ներկայացնել Սրբազջներու, Միրոյեան - Տէր - Կարապետեան եւ Բոէեան գերդաստաններու եւ մասամբ ալ անոնց հետ խնամիացած ուրիշ ընտանիքներու պատկերը։ Հոն նշանակուած են զանազան տեղեկութիւններ յիշեալ անձերու մասին, անոնց գաղթի ճանապարհի եւ մահուան պարագաներու մասին այսպէս, կարելի է չափել 1915-ի աննախընթաց աղէտին անլուր հետեւանքները բազմանդամ ընտանիքի մը վրայ։ Ու կը պարզուի նաեւ թէ Եղեռնէն ազատողները, մեծամասնութեամբ եղան անոնք, որոնք զանազան պատճառներով կանուխէն հեռացած էին երկրէն։

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵԽՈՆԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

×

Ամէն առաւօտ, խմբագրատունէն ներս նետուած առաջին քայլիս հետ միասին, կը սկսի տենդոտ ու անձկալից աշխատանքս։ Չեմ կրնար երեւակայել ուրիշ գործատեղի մըն ալ, ուր մարդիկ ներս մտնելէ կէս վայրկեան վերջ արդէն այս սատիճան տենդագին աշխատանքի մը մէջը մտած ըլլան։ «Բարելոյս» մը ըսելու ժամանակն անգամ պէտք չէ մսխուի կարծես խմբագրատան մէջ։ Քննել օրուան բոլոր թերթերը, քննել թերթին մէջ տրըւելիք լուրերը, կատարել թարգմանութիւններ, գրի առնել լուրերը, պատրաստել խորագիրներն ու ընտրել լուսանկարները, սրբագրել ծանուցումները, մէկ խօսքով՝ երեւան բերել այդ օրուան թերթին դիմագծութիւնը։ Հեւ ի հեւ կատարուած այս աշխատանքին մէջ, աւա՜ղ, ամէն ժամավաճառութիւն, նոյնիսկ ամէնէն հաճելին, ապարէզին դէմ անհաւատարմութիւն է։ Շահուած քանի մը վայրկեանը այդ աստիճան կենսակա՞ն է թերթի մը համար, աղէ՞տ կը պատահի եթէ քիչ մը եւս երկարեմ բարեկամի մը հետ հեռաձայնով տեսակցութիւնը, կամ աշխարհը փո՞ւլ կուգայ եթէ թերթը կէս ժամ ուշ հրատարակուի։ Ոչ անշուշտ։ Բայց խմբագիր մը պէտք է հաւատայ, պէտք է կարծէ որ աղէտ կը պատահի, աշխարհը փուլ կուգայ։ Ես ալ այդպէս կը հաւատամ։ Եւ երբ այդ պարտադրական աշխատանքը կը լրանայ, երբ կը բընորոշուի քիչ վերջ ծնունդ առնելիք թերթին ուրուագիծը, եւ երբ այլեւս այդ ուրուագիծը լրումին հասցնելու կարգը ուրիշներու կուգայ, ես գլխ հանգիստ կը նետեմ բազկաթոռիս մէջ, սուրճ մը կ'ապսպրեմ ու ծխամորճս կը վառեմ։ Առտուան ժամը տասնուկէսն է, ժամ մը՝ ուր չատեր դեռ նոր աշխատանքը կը ըսկսին թերեւս։ Բայց ես երջանիկ եմ։ Պարտականութիւնը կատարած մարդու երջանկութիւնն է զոր կը վայելեմ այդ պահուն։

×

Բայց որքա՞ն կը տեւէ ատիկա։

Քիչ վերջ պիտի սկսի աշխատանքի ուրիշ շրջան մը, որ թէեւ առաջինին չափ տենդագին ու անձկալից չէ, բայց նոյնքան պարտադիր ու ժամանակով սահմանափակուած։ Այցելութիւններ ընդունիլ, լուրեր ու համայնքի կեանքի անցուդարձեր հետապնդել, տեղեկութիւններ քաղել, անոնց մասին յօդուածներ ու լուրեր խմբագրել, արտասահմանէն եկած թերթեր կարդալ, անոնց մէջէն ընտրութիւններ ընել, յաջորդ օրուան թերթին ներքին էջերու բովանդակութիւնը պատրաստել, վարչական հարցերով զբաղիլ, եւ այսպէս գլխար հետապնդող զբաղումներ, որոնք գլխ կը քաշքշեն ու կը տանին, առանց երբեմն ժամանակն իսկ ձգելու ժամացոյցին նայելու։ Աշխատանք մը որ յաճախ հաճելի է, բայց երբեմն կրնայ դառնալ Գողգոթա մը, դիմացդ հանելով նիւթական ու աննիւթական հազարումէկ դժուարութիւններ։ Բայց ան ալ պիտի վերջանայ անպայման, պիտի խորհիմ որ ըրած եմ այն ինչ որ խմբագրատան աշխատանքը ինձմէ կը սպասէր այդ օրուան համար։ Ժամը վեց է, կամ եօթը։ Պիտի հաւաքեմ պայուսակս, պիտի չալկեմ օրուան թերթերը եւ տանս ճամբան պիտի բռնեմ։ Յոգնած եմ, բայց երջանիկ։ Պարտականութիւնը կատարած մարդու երջանկութիւնն է ան դարձեալ։

×

Բայց որքա՞ն կը տեւէ ատիկա։ Տուն հասնելէ վերջ ալ ունիմ անձկութեան ու անհամբեր աշխատանքի շրջան մը։ Անպայման պէտք է անցնիմ գրամեքենային գլուխը ու գրեմ օրուան յօդուածս։ Երբեմն պէտք է որ գրեմ երկու օրուան յօդուած։ Տրամադրութիւն ունի՞մ, կամ չունի՞մ։ Ժամանակ մնա՞ց, չմնա՞ց։ Գրելու նիւթս պատրա՞ստ է, թէ տակաւին չէ։ Այդ բոլորը երկրորդական կը մնան, եւ այդքան ալ կարեւոր չեն, որքան ատեն որ մարդ գիտէ թէ ստիպուած է չտեսնել ձեւացնել զանոնք։ Եւ արդարեւ, քիչ վերջ աշխատանքը դարձեալ կը կլանէ զիս, կը ջնջուին բոլոր դժուարութիւնները եւ կը զգամ որ կարծես վերէն կը տեղայ հաւատաւոր աշխատութեան մը բոլոր օրհնութիւնները։ Շատ անգամ ակընկալածէս ալ աւելի կարճ ժամանակի մէջ երեւան կուգայ այն ինչ որ ստեղծել կ'ուզէի, երբեմն ակնկալածէս ալ աւելին։ Եւ երբ կը վերջացնեմ ու ստորագրութիւնս ալ կը դնեմ տակը, այն ատեն կը զգամ որ այլեւս իրաւունք ունիմ յանձնուելու ամէն տեսակ ժամանցի, ծուլութեան ու խրախճանքի։ Ո՛վ գիտէ օրուան մէջ քանիերորդ անգամ ըլլալով երջանիկ եմ։ Եւ այդ երջանկութիւնը՝ իր պարտականութիւնը կատարած մարդուն երջանկութիւնն է։

×

Օ, գիտեմ որ ես երբեք բացառութիւն մը չեմ եւ ամէն մարդ ամէն օր կ'ապրի այս երջանկութիւնը։ Աշխարհի վրայ կա՞յ արդեօք մարդ մը որ օրուան մէջ մէկ անգամ իսկ չապրի պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու գոհունակութիւնը։ Եթէ կայ այդպիսի մէկը, պիտի ըսեմ որ դժբախտ մարդ է ան, որքան ալ ինքզինք երջանիկ նկատէ իր անպատասխանատու ծուլութեան մէջ։

Բայց ոմանք պիտի ըսեն. պարտականութիւն կատարած մարդու երջանկութիւնը կարճատեւ է, շուտ կ'անցնի, կը մարի։ Բայց ոչ։ Իրականութեան մէջ ան երբեք չի վերջանար, որովհետեւ կեանքի մէջ պարտականութիւնն ալ երբեք չի վերջանար։

Ռ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԾՕ ԱՎԵԼԱՆԺ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ՝ «ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»Ի ՀԵՏ

Ֆութպոլի միջազգային դաշնակցութեան նախագահ Ծօ Ավելանժ, որ աշխարհի ախոյեանութեան (մինչեւ 20 տարեկան) մրցումներու առիթով Երեւան կը գտնուէր, հարցազրոյց մը տուած է «ԱրմԷնփրէս»ի թղթակցին։ «Երեւան գալը ինծի համար ոչ թէ պարտականութիւն է, այլ գոհունակութիւն» ըսած է Ավելանժ։ Ի դէպ, անցեալ Դեկտեմբերին Հայաստան կատարած առաջին այցելութեան ատեն ան նշած էր, թէ ֆութպոլը միշտ տօն մըն է եւ ինք կը փափաքի, որ «ֆութպոլի գնդակը պտըտի երկրի վրայ եւ թուչի երկրագունտի բոլոր շրջանները»։

×

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ՝ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

Վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեան ընդունած է Ծօ Ավելանժը։ Խօսակցութեան նիւթ դարձած են Հայաստանի տնտեսական, գիտական եւ մշակութային մարզերէ ներս արձանագրուած նուաճումները։ Ֆադէյ Սարգսեան խօսած է նաեւ Հայաստանի պատմութեան եւ մարզանքի զարգացման մասին։

×

ՀՐԱՉԻԿ ԵՂՈՅԵԱՆԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄԱՐՏՈՒՆԻԻ ՄԷՋ

Հայաստանի պետական պատկերասրահի Մարտունիի մասնաճիւղի սրահին մէջ բացուած է Հրաչիկ Եղոյեանի նկարչական աշխատանքներու ցուցահանդէսը։ Ներկայացուած են Սեւանի բնաշխարհը, լիճը, լեռներն ու բնակիչները պատկերացնող վեց տասնեակ կտաւներ։

×

ՊԱՀԱԾՈՅԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

«Շահումեան» շրջանի պահածոյի գործարանը սկսած է այս տարուան բանջարեղէնի եւ պտուղի բերքին վերամշակումը։ Արտադրութեան առաջին մէկ մասը արդէն ղրկուած է Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան տարբեր շրջաններու առեւտրական կազմակերպութիւններուն։ Այս տարուան արտադրութիւնը կ'ըլլայ 3·5 միլիոն տուփ պահածոյ, ինչ որ կէս միլիոն աւելի է անցեալ տարուընէ։

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՂԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱՄՐԸ

Առանց նայելու, ես գիտէի թէ ինչ պէտք է լինէր այդ։ Դա միեւնոյն անձնաւորութիւն էր, որ մի քանի շաբաթ առաջ մուրացկանի կերպարանքով մօտեցաւ մեր խմբին եւ բաժանեց մեզ իւր հաւաքած դրօշները։ Այն ժամանակ, երկու հինգ - կոպէկնոցների մէջ թաղցրած, տուեց ինձ իւր խորհրդաւոր տոմսակը։ Այժմ միեւնոյն անձնաւորութիւնը, այդ հնարքով մօտենալով ինձ, դրեց իմ գրպանում մի այլ տոմսակ։ Ի հարկէ, ոչ ոք չհասկացաւ նրա խորամանկութիւնը, եւ նա այն աստիճան կերպարանափոխ էր եղած, որ մինչեւ անգամ աւագակապետը չճանաչեց, որ այդ մարդը միեւնոյն ծպտեալ մուրացկանն էր։

Երբ հեռացանք, ձեռքս տարայ գըրպանս, տեսայ, որ իմ ենթադրութիւնս սխալ չէր. այնտեղ կար մի թղթի կտոր առանց կարդալու, արդէն ինձ յայտնի էր նրա բովանդակութիւնը, այսուամենայնիւ, գիշերը միջոց գտայ ծածուկ կարդալու նրան։ Նրա մէջ շտապ ձեռքով գրուած էին հետեւեալ տողերը.

«Մուրա՛թ, մի շաբաթից յետոյ Զատկի տօնն է։ Դու գիտես, ինչ դրութեան մէջ են լինում մարդիկ այդ տօնի օրերում։ Արաղը կը յաջողեցնէ մեր դիտաւորութիւնը։ Ում հետ, որ հարկաւոր էր, ես կարգադրել եմ։ Քեզ բաց կը թողնեն։ Դու կը գտնես ինձ եղեւինների փոքրիկ անտառում, կարմիր բլուրի մօտ։ Այնտեղ ամէն ինչ պատրաստ կը գտնես քո փախուստի համար»։

«Պետրոս»

×

ԻՄ ՆՈՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ

Մօտեցան Զատկի տօները։ Մեզ այլեւս չէին աշխատեցնում, մեզ թոյլ էին տալիս փոքրիկ զուարճութիւններ անել, մեզ թոյլ էին տալիս եւ մեր հոգիների մասին մտածել, աղօթք կարդալ, խոստովանել, հաղորդուել եւայլն։ Ի հարկէ, այդ բոլորը կատարւում էր զինուորների հըսկողութեան ներքոյ։

Այդ օրերում ես աւելի ընտելացայ Համրի հետ, մանաւանդ երբ աւազակապետը իմ մասին նրա ականջում մի քանի բաներ փսփսաց։ Տարակոյս չունէի, որ վատ բան չէր խօսի իմ մասին։ Այնուհետեւ այդ երիտասարդը, որ առաջ խըրտնում էր ինձանից, բաւական մտերմացաւ ինձ հետ։

Մի օր միասին նստած էինք մեր արգելանոցի բակում, տաքանում էինք արեգակի ճառագայթներով։ Մեր առջեւ դատապարտեալները զանազան խաղեր էին անում, ծիծաղում էին, աղաղակում էին, հռհռում էին եւ լրբաբար բոթբոթում էին միմեանց։ Տաժանակիրը իւր թշուառութեան մէջ դառնում է կատարեալ սատահակ։ Ամօթը, պատկառանքը եւ մարդկային բոլոր արժանաւորութիւնները կորցնում է նա։ Օրէնքը զրկում է նըրան ամէն իրաւունքներից, բայց նա ինքը զրկում է իրան բարոյական եւ հոգեկան բոլոր լաւ յատկութիւններից։ Կարծես, նա հետզհետէ հաշտւում է այդ մտքի հետ՝ «ինձ համար վճռեցին, որ ես վատ եմ, անպիտան եմ, ես կը շարունակեմ մնալ անպիտան, որովհետեւ իմ ուղղուելը կամ լաւանալը երբեք չեն փոխի այն վճիռը, որին դատապարտուած եմ»...։

Ես նայում էի այդ մոլեգնած սատահակների վրայ։ Համրը ընկղմուած էր մտածութիւնների մէջ. նա տխուր էր, որպէս միշտ, տօները չէին ուրախացնում նրան։ Ես չգիտէի ինչ առարկայի վրայ խօսել նրա հետ։ Այդ մարդուն հանդիպելիս, իմ լեզուն կապւում էր, ես նոյնպէս համր էի դառնում։ Ես ուրիշ խօսք չգտայ եւ յիշեցրի նրա մի քանի օր առաջ կատարած քաջագործութիւնը քարանձաւի մէջ։

- Ձեր արածը կատարեալ հրաշք էր, ասեցի նրան։

- Միթէ դուք հաւատում էք հրաշքներին, ժպտելով հարցրեց նա։

- Հաւատում եմ։ Բայց ձեր գործը մարդկային ուժից բարձր էր։

- Մարդկային ուժը շատ եւ շատ բարձր է, քան ձեր տեսածը։

Նրա համեստութիւնը վիրաւորուեցաւ։ Ես տեսայ, որ իմ նկատողութիւնները հաճելի չեն նրան, այդ պատճառով խօսքս փոխեցի, նրա ուշադրութիւնը դարձնելով մեր առջեւում զուարճացող թշուառների վրայ։

(Շար. 175)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՔԱՆՆ.- Տէր եւ Տիկին Ստեփան Վահանեան 500 Ֆ.։

ՓԱՐԻԶ.- Օշին Եղիազարեան 250 Ֆ.։

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Ֆերուխ Սպաճեան 500 Ֆ.։

ՓԱՐԻԶ.- Ա. Ք. 500 Ֆ.։

ՎԻԷՆ.- Սողոմոն Թիլպեան 50 Ֆ.։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՏԷՍԻՆ.- Պ. Տիգրան Մարտիրոս Հաչերեան իր կնոջ մահուան 5-րդ տարելիցին ի յիշատակ 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 28 եւ 29 աւանդական հիւրասիրութիւն եւ օթոքարով պտոյտներ, Նորմանտիի տեսարժան վայրերը։

Départ : Samedi 28 Septembre

Alfortville
place des Goujons à 8 h. 00
place Carnot à 8 h. 15
place de la Mairie à 8 h. 30

Paris
Gare Saint Lazare à 9 h. 00

Réservations : 985 36 53
ou 16 (31) 21 77 63

Ծախքերու մասնակցութիւն միմիայն 290 Ֆ.։

Radio ASK

Le Samedi 14 Septembre, à 16 heures, Monsieur HENRI VERNEUIL sera présent à «*Radio ASK*» pour dédicacer son premier livre intitulé :

« *M A Y R I G* »

Cette dédicace sera précédée d'une interview de l'auteur par Mlle *Linda Magarian*, en direct, sur les ondes de notre Radio.

L'A.A.A.S. et la Direction de Radio ASK vous invitent cordialement à cette dédicace.

Vous pourrez acheter le livre «*MAYRIG*» sur place, à la Radio, avant la dédicace, au prix courant moins 10%.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր։

IIe congrès médical national

13 - 14 - 15 Septembre
Hôtel Nikko - Paris

— **Vendredi 13 :** Journées médicales

— **Samedi 14**
à 09 h. 00 : Débat communautaire animé par le Pr. Assadourian et le Dr. Dervichian sur le thème :
«L'Arménien en Occident : l'homme, son évolution»
(participation aux frais 50 F)
à 20 h. 00 : D I N E R D A N S A N T

— **Dimanche 15 à 12 h. 00**
Déjeuner sur bateau mouche

Renseignements et réservations :
tél. 446 - 12 - 67

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1985 - 1986 --

— **Du 5 au 19 Octobre** (via Kiev) **5.750 F**

— **Du 18 au 27 Octobre** (via Moscou) **4.750 F**

(Possibilité semaine supplémentaire en ARMENIE du **27 Octobre au 2 Novembre** en pension complète à **1.450 F**)

— **Du 25 Octobre au 3 Novembre** (via Moscou) **4.550 F**
(Possibilité semaine supplémentaire en ARMENIE **Du 3 au 9 Novembre** en pension complète à **1.130 F**)

Spécial Réveillon & Noël arménien en Arménie

— **Du 28 Décembre 1985 au 11 Janvier 1986** (via Moscou) **5.580 F**

Pâques en Arménie

— **Du 29 Mars au 12 Avril** (via Kiev) **6.050 F**

Spécial Cérémonie du 24 Avril en Arménie

— **Du 19 Avril au 3 Mai**
(Prix et conditions de ce voyage nous consulter).

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).
(Nos prix ne comprennent pas — ıa chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)
(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré pɾr notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

P A R I S

Madame COUMRYANTZ Sonia
O P T I M A T O U R S
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél : 742 - 10 - 35

LIC A 130

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դուրթեան միօրեայ վարժարանին վերամուտը, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին։

×

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի հայկական դըպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 14-ին։

Avenue Edouard Herriot, «Berthaudière» Դպրոցի մէջ, արձանագրութիւնները միեւնոյն առեն։ Ժամը 2-ին։

×

Մարսէյլի Գարուն Մանկանց երգչախումբը 1985 - 1986 տարեշրջանի համար կ'ընդունի 4 - 14 տարեկան մանուկներ, յետ շատ պարզ մուտքի քննութեան։

Այս տարի կը դասաւանդուին.

Ա.- Սոլֆէժ՝ սկսնակներու։

Բ.- Սոլֆէժ՝ չափահասներու

Գ.- Միաձայն խմբական երգեր՝ փոքրիկներու

Դ.- Երկձայն խմբական երգեր՝ չափահասներու

Ե.- Ընդհանուր գիտելիքներ՝ հայ եւ միջազգային երաժշտութեան։

Փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Շաբաթ, ժամը՝ 16.30 - 18.30, Պօմոնի «Սանթըր տ'Անիմասիոն Սոսիալ»ի մէջ, ավընիւ Շարլ Քասուզ։ Առաջին փորձի թուականն է Շաբաթ Սեպտեմբեր 14։ Ամէն կարգի տեղեկութեանց համար դիմել հիմնադիր - տնօրէնուհի՝ Տիկին Ժիւլիէթ Երըմազեանի, հետեւեալ հասցէով.
11, rue Bousquetier, Bat. H
13012 Marseille tél. 87 43 71

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի հայերէն լեզուի միօրեայ դըպրոցը, կը վերսկսի իր դասաւանդութիւնները, Սեպտեմբեր 11, Չորեքշաբթի օր։ Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար, դիմել քարտուղարութեան։
33 Քուր Փիէր - Փիւժէ
Հեռաձայն. - 37 - 75 - 97

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴՊՐՈՑԻ ԲԱՑՈՒՄ

Սեպտեմբեր 11

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց մայր եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցի 1985 - 86 տարեշրջանի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպ. 11-ին։ 5 տարեկանէն սկսեալ։

Այս տարի դպրոցիս մէջ կը դասաւանդուին՝

1. - Հայոց լեզու -ամէն տարիքի համար-։

2. - Հայոց պատմութիւն։

3. - Կրօնք։

4. - Հայկական երաժշտութիւն։

5. - Մանկանց երգչախումբ -պատրաստի երգեցողութիւն, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երըմազեանի-։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյս մշակութային տան մէջ, ամէն Չորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ 14 - 17ի միջեւ։

Օթօքարի սպասարկութիւն եւ կէսօրուան ճաշի կարելիութիւն ունի դպրոցը։ Արձանագրութիւնները կարելի է կատարել դպրոցի տեսուչ Գարեգին Վրդ. Պեքճեանի մօտ, ամէն օր, վերոյիշեալ ժամերուն։

Հասցէ.-
Eglise arménienne
339, av. du Prado, 13008 Marseille
tél. (91) 77 84 70

×

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցին դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին։

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները, Թաղականութեան անդամներու մօտ կամ հեռաձայնելով՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի 66 - 91 - 99, - Խաչիկ Երըմազեանի՝ 87 - 43 - 71։

Դասաւանդութիւնները ամէն Չորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ Շաբաթ ժամը 14-էն՝ 16, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պ. Խաչիկ Երըմազեանի։

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)	FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE	ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
10

MARDI
10 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.047

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

61e ANNÉE — No 16.047

«LE MONDE»

«ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ»

×

«Լը Մոնտ»ի կիրակնօրեայ յաւելուածին մէջ (Սեպտեմբեր 8 / 9) էկզիլ ընդհ. խորագրին ներքեւ, էջ մը նուիրուած է Հայերուն:

Գլխաւոր յօդուածին հեղինակն է Ժան - Փիէռ Փերոնսէլ - Հիւկոզ, որ «Լիբանանի Հայաստանը» խորագրով, կ'անդրադառնայ լիբանահայութեան: Նախ կը յիշէ որ օսմանեան ցեղասպանութենէն վերապրողները, բոլորն ալ խորհ. Հայաստան, Ամերիկա կամ Եւրոպա չեն հաստատուած: Շատեր ընտրած են Պէյրութն ու Լիբանանը, ուր հայ գաղութը ներկայիս 200 հազար հոգի կը հաշուէ, որոնք անձկութեամբ կը նկատեն այն պատնայլիքը որ կայ իրենց գլխուն:

Արարատ ճաշարան, Արաքս սինեմա, Թէատրօ Վարդան, Արմէնիըն փառաւորայդ, մեսրոպեան գիրերով: Այսպէս կը սկսի իր յօդուածը եւ սակայն, կ'ըսէ, Պէյրութ ենք, բայց լատինական կամ արաբական գիրերուն վրայ Պուրճ Համուտի մէջ, կ'աւելնայ Մեսրոպի այբուբենը, ստեղծուած 406-ին:

Յօդուածագիրը հրագունդերու հետքերու կողքին, տարեց Թաղեցիներու խօսքերուն մէջ կամ դպրոցներու պատերուն վրայ, կը տեսնէ այլ բռնութեանց յիշատակը: Օսմանեան կայսրութիւնը 1894-էն 1920, հինգ ցամաքամասներու վրայ ցրուեց վերապրողները: «Բայց, կ'ըսէ մէթր Խաչիկ Պապիկեան, հաւանաբար նուազագոյն դժբախտ կամ առաւելագոյն երջանիկներն ենք հայ գաղթականներուն, քանի որ աշխարհագրական գետնի վրայ, ամէնէն մօտը մնացինք մեր հողին եւ որովհետեւ Լիբանանը, Ֆրանսայի հետ, այն երկիրն է, որ ամէնէն լայնօրէն բացաւ իր քաղաքական ընկերութեան դուռները»:

Տիպար - գաղթականներ նկատելէ ետք Հայերը, յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ առաջին Հայերը համախմբուեցան «Հայրենակցական Միութիւններու» մէջ, հողեր գնեցին Պուրճ - Համուտ եւ այդպէս Պուրճ - Համուտ տեսակ մը «Փոքրիկ Հայաստան»ի վերածուեցաւ: Ընտանիքին լեզուն հայերէնը մնաց, բայց անշուշտ արաբերէն եւ ֆրանսերէն սորվեցան, ինչ որ դիւրացուց իրենց ներմուծումը լիբանանեան ընկերութեան մէջ: 1985-ին, Լիբանահայերը եօթը հրատարակութիւն ունին (3 օրաթերթ) եւ ձայնասփիւռի լուր անհատական կայան (արեւելեան - Պէյրութ) եւ մէկ ժամ հայկական յայտագիր կառավարական ձայնասփիւռէն: Երեք եկեղեցիներ ուշադրութեամբ կը հսկեն այս մանրանկար Հայաստանին վրայ, որու 80%ը համախմբուած է Պուրճ - Համուտ, մնացեալը գլխաւորաբար՝ Այնճար, ուր կ'ըսէ Ժ. Փ. Փերոնսէլ - Հիւկոզ, ըստ արաբական աւանդութեան մը, իջած կ'ըլլայ Նոյեան տապանը փոխանակ Արարատի: Այնճարցիները այն Հայերն են, որոնք 1939-ին ձգեցին Աղեքսանտրէթի Սանճաքը, Թուրքիոյ յանձնուած: Այնճար, այսօր սուրիական գրաւման տակ է:

Գլխաւոր եկեղեցին Առաքելական է: Իր պետը՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, ի յիշատակ անոր հաստատման այդ շրջանը, 13-րդ դարուն եւ որկէ ստիպուեցաւ հեռանալ 1920-ին: Նուազ կարեւոր, հայ կաթողիկէ եկեղեցին կը պարծենայ որ աւելի առաջ հոն հաստատուած է, քանի որ 1720-էն իսկ, վանականներ, ապա 1742-ին՝ պատրիարքը իրենց հանգստութիւնը գտան Մարոնի լեռնաշրջանը: Ներկայիս, պետն է՝ Յովհ. - Պետրոս ԺԸ., կայուած Հռոմի: Հայ բողոքականները քանի մը հազար են միայն, բայց իրենցմէ մէկն է, որ աւետարանական համայնքները, հայ թէ ոչ, կը ներկայացնէ լիբանանեան խորհրդարանը: Թերթին աշխատակիցը կ'ըսէ թէ Լիբանանի միւս քրիստոնեաները, մանաւանդ Մարոնիները ձգտումն ունին մեղադրելու հայկական ծագում ունեցող իրենց հայրենակիցները, որ չմասնակցեցան դիմադրութեան ընդդէմ Պաղեստինցիներուն եւ ազատական Լիբանանի միւս հակառակորդներուն: Եթէ երեւութապէս ճիշդ է այս, կ'աւելցնէ լրագրողը, յիշելով «դրական չէզոքութիւն» ալ մկրտուած այդ դիրքաւորումը, խորքին մէջ, կ'ըսէ, Բագրատունի, Թոնի Զատըր թէ Նաճարեան գործօն ղեկավարներ եղան քրիստոնեայ դիմադրութեան: Հուսկ, կ'ակնարկէ գինեալ տարրերուն, որոնք կապեր հաստատեցին Պաղեստինցիներու հետ, Թուրքիոյ իրենց հողերը վերադարձնելու փափաքով, միջազգային ահաբեկչութեան ճամբով, Լիբանահայերու մեծամասնութիւնը հաւատարիմ մնաց Լիբանանի: 15 հազար լիբանահայ Գանատա գաղթեցին, կ'ըսէ, վերջացնելով:

×

Նոյն էջին վրայ Փարթիք Քէշիշեան գրախօսական մը ունի Աշոտ Մալաքեանի «Մայրիկ» հատորին նուիրուած, ուր մեծ գնահատանքով կ'արտայայտուի:

Այս հատորին մասին մեծ գովեստով կ'արտայայտուէին նաեւ Մատամ - Ֆիկառօ, Ֆիկառօ - Մակազին, բազմաթիւ տեսակցութիւններ ալ լոյս կը տեսնեն մամուլի մէջ հեղինակին հետ («Մաչ», եւայլն):

×

Քիչ անդին ալ, հայկական վաւերագրութեան կեդրոնին հրատարակած՝ «Հայկական լուսանկարներ» հատորէն, հրատարակուած է Դանիէլ Վարուժանի մէկ հին նկարը, որ կը ներկայացնէ դեռ մանուկ բանաստեղծը, իր ծնողքին հետ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ

ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄ, ԲԱԽՈՒՄ ԵՒ ՄԻՇՏ ԱՆՈՐՈՇ ԱՊԱԳԱՅ

ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ, ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ ...

Լիբանանի կացութիւնը միշտ խառնակ է եւ աւելի քան երբեք մտահոգիչ, եթէ «աւելի քան երբեք» տարազը որեւէ իմաստ ունի, երբ հարցը Պէյրութի կը վերաբերի:

Շաբաթավերջի գլխաւոր հարցն էր՝ սուրիական բանակին վերադարձը Պէյրութ եւ այդ իսկ էր Կիրակի օրուան (Սեպտեմբեր 8) Օռիան - լը - Ժուռի առաջին էջի խորագիրը: Արդարեւ, Լիբանանցիներու ամէն կացութեան յարմարելու կարողութիւնը հոն հասած է, կը գրէ թերթը, որ որեւէ դարման անմիջապէս փրկարար դեղահատի մը ուժը ցոյց կուտայ: Այսպէս, վերջին փանաէն սուրիական բանակին Պէյրութ ժամանումն է (ինչպէս՝ 1978-էն 1982), քանի որ Բարամէ իսկ չի վարանիր ըսելու թէ «միակ կարող ուժն է» որ կրնար համդարտութիւնը վերահաստատել: Կը մնայ գիտնալ թէ Սուրիա պիտի ընդունի՞: Նոյն այս ծրագիրներու կողքին, զուգադիպութիւն մըն ալ՝ սուրիական զինուորական միաւոր մըն ալ Զահլէ մտած է, 1981-էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով:

× Նախկին նախագահ՝ Սիւլէյման Ֆրընճիէ «Ազգային փրկութեան փաստաթուղթը» մկրտուած ծրագիր մը կը ներկայացնէ Լիբանանի տագնապին որպէս լուծում: Ընդհանուր գիծերուն մէջ խառնուրդ մըն է Սահմանադրութեան եւ խալամական տասը մնայուն պահանջներուն: Երեք նախագահութիւնները կը պահպանուին, փարչական ապակեդրոնացում կը հաստատուի, նախարարապետը կ'ընտրուի երեսփոխաններուն կողմէ, մասնակի կերպով կը ջնջուի յարանուանականութիւնը, Սուրիոյ հետ առանձնաշնորհեալ յարաբերութիւններ կը ստեղծուին: Փոփոխութիւնները գլխաւորաբար հետեւեալներն են. - Նախագահը իր իշխանութիւնը կը գործէ նախարարապետին եւ նախարարներուն հետ գործակցաբար: Նախարարապետը երդում պէտք է ընէ: Պետութեան ղեկավարը պէտք է ընտրուի Ազգ. Ժողովի առնուազն 55%-ով: Երեսփոխաններու թիւը պէտք է աւելնայ (99 է, ներկայիս): Ցարանուանական դրութիւնը պէտք է վերջանայ հանրային ըսպասարկութեան մէջ, ինչպէս նաեւ բանակին: Անձնաթուղթին վրայ յարանուանական պատկանելիութիւնը պէտք է ջնջուի, եւայլն, եւայլն.:

Ուրիշ ծրագիր մըն ալ կը ներկայացնէ Հըս, որու համաձայն իր պատրաստածը անմիջական լուծումի բնոյթ ունի: Նախ սուրիական բանակի միջամտութիւնը անհրաժեշտ կը նկատուի - մինչեւ որ լիբանանեան բանակը վերակազմակերպուի - եւ քաղաքական ճակատի վրայ ալ սահմանադրական ժողով մը ընտրուի, որու պաշտօնն ըլլայ Լիբանանի շնորհել ապայարանուանական դրութիւն մը եւ փոխանցման շրջանի մը ընթացքին գործադիր իշխանութեան բաժանում մը համայնքներու միջեւ:

Մինչ այդ սակայն առեւանգումները նոր թափ ստացած են վերջին օրերը եւ արեւմտեան - Պէյրութ պարենաւորման գետնի վրայ շատ ծանր վիճակի մէջ է:

Ֆրանսացի երկու դիւանագէտներու մասին, լուրեր հասան Շաբաթ օր, ծագումով լիբանանցի Ֆրանսացի բժիշկի մը միջոցաւ, - որ ընտանիքին եւ ֆրանսական կառավարութեան նամակներ բերած էր առեւանգողներէն: Ֆոնթէնի եւ Քարթոնի ազատագրման համար, նախապայմաններ կը ներկայացուին, որոնք կապ ունին Իրան-Իրաք պատերազմին հետ: Ինչո՞ւ Ֆրանսա զէնք կը ծախէ Իրաքի, եթէ անտեսական են պատճառները, թող Իրանի ալ ծախէ:

× Կռիւներն ալ չեն դադրիր եւ Շիիները վճռած են Պուրճ Պրաժնէէն դուրս ընել մինչեւ վերջին Պաղեստինցին: Բախումները շատ բուռն են եւ ստորագրըւած հրադադարները մեծ բան չեն ծառայեր:

Վերջին օրերուն, 45 մեռեալ եւ 175 վիրաւոր կար, թէեւ ինչպէս յաճախ այս պարագաներուն, հաշուեկշիռը վերջնական բնոյթ չունի:

× Արեւմտեան - Գերմանիոյ Պէյրութի դեսպանատունը հիւանդատար կառք մը նուիրած է Հայ Օգն. Խաչին (Արմէնիըն Ռըլիֆ Քրոս): Բանալիներու յանձնումի արարողութիւնը տեղի ունեցած է Պուրճ - Համուտի սինեմա Սանթրալի մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵՐՄԻ Գիւղաքի մը մէջ, Խորհ. Ռուսաստան, մեռած է ուկրայնացի բանաստեղծ՝ Վասիլի Սթուս, 47 տարեկանին: 1980-էն ի վեր արդեւախակման կայանը կը գտնուէր, տասը տարուան բանտարկութեան դատապարտուած ըլլալով «խորովութեան եւ հակախորհրդային քարոզ-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ» 60

×

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

ՈՂՋՈՅՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի 60-ԱՄԵԱԿԻՆ

60 տարիներ առաջ, երբ «Յառաջ» կը սկսէր լոյս տեսնել, «Երկար վարանումներէ եւ պրպտումներէ ետք», արդեօ՞ք կը խորհէր դիմանալ այսքան, 60 երկա՛ր տարիներ, «առանց երդի նահանջող» Սփիւռքի մը մէջ...

Սակայն կարեւորը՝ քաջութիւնն ունենալն է սկսելու, վճռականութիւնն ունենալ՝ շարունակելու, դիմանալու եւ դիմադրելու զանազան խոչընդոտներու՝ նիւթական եւ այլ:

Եւ «Յառաջ» դիմադրեց, դիմացաւ, ու այսօր արդարացի հրճուանքով կը փչէ իր տարեդարձի 60 բոցավառ մոմերուն վրայ:

Յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն կը մաղթենք «Եւրոպայի առաջին հայկական օրաթերթ»ին:

«ՀԱՅ ՊԱՅՔԱՐ»Ի
Աշխատակազմ

Փարիզ, Սեպտեմբեր 6

ՎԵՆԵՏԻԿ

ԿԱԼԻԱ ՆՈՎԵՆՑ ԵՐԵՔ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

Ուրբաթ օր, վերջ կը գտնէր Վենետիկի շարժանկարի փառատօնը: Ֆրանսուհի մըն է՝ Անեէս Վառտա, որ կը ստանայ առաջին մրցանակը՝ ոսկի Առիւծ, «Առանց տանիքի, առանց օրէնքի» շարժապատկերին համար:

Այր դերասաններու առաջին մրցանակին արժանացաւ Ժերար Տըփարտիէօ՝ Փոլիս շարժանկարին բերած իր մասնակցութեան համար:

Դատակազմը որոշած էր հաւասարապէս երկու դերասանուհիի միջեւ բաժնել իգական դերակատարութեան առաջին մրցանակը (էկզէքo) եւ գտնելով որ Սանտրին Պոնէռի (Առանց տանիքի, առանց օրէնքի) եւ Ճէյն Պիրքինի (Տըրթ) ֆիլմերը հարկ եղած մրցանակներուն արժանացած են արդէն, որոշեց կին դերասանուհիի առաջին մրցանակը չտալ: Ասոր փոխարէն «յատուկ յիշատակում»ի արժանի նկատեց երեք դերասանուհի՝ Կալիա Նովենց (Մեր մանկութեան Թանկօն, Ա. Մկրտչեանի), Թէմիս Պազաքա (Քարի տարիները) եւ Սոնիա Սավիք (Կեանքը գեղեցիկ է):

Գրած էինք, Հինգշաբթի օրուան մեր թիւով (Սեպտեմբեր 5) թէ Կալիա Նովենց մեծ գովեստներու արժանացած էր իտալական մամուլին մէջ, ուր գինքը բաղդատած էին Աննա Մանեանիի:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Գարպով օգտագործեց իր առաջին թայմը (իւրաքանչիւր խաղացող 3 հատի իրաւունք ունի) եւ 2-րդ խաղը - Շաբաթ - տեղի չունեցաւ:

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

Բ.

- 2 -

«Ինձ համար գրելը երգել է: Բոլոր մըխիթարութիւնս սա երկաթի փոքրիկ գըրչիս մէջն է: Ու մենաւոր ապաստանիս մէջ՝ ամրան գիշերներ, ինձմէ երջանիկ մարդ չէ՛ կարելի երեւակայել՝ ոտանաւորի մը աւարտումէն վերջ»:

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

×

Նրա հրատարակած միակ ժողովածուն՝ «Կարմիր գիրքը» ամփոփում է երեք պոէմ: Երրորդը՝ «Մարդերգութիւնը» մարդկային գոյի հանելուկների խորախորհուրդ վերապրումն է: Գիրքը եռամաս է, համապատասխան՝ ծնունդ-կեանք-մահ ընթացքին. առաջինը՝ «Գիւղական եկեղեցիին մէջ». երկրորդը՝ «Գիւղական ճամբուն վրայ», երրորդը՝ «Գիւղական գերեզմանատան մէջ»: Եկեղեցում Աստուած ու դարերն են՝ բայց քարացած. ժամանակը մեռելօրէն ննջում է չորս պատերի անհունի մէջ: Ինչպէ՞ս է անհունը տեղաւորւում փոքրիկ, փակ տարածութիւնում: Դա թերեւս գեղարուեստի գաղտնիքն է նաև.

Քար քարի վրայ, ծեփ էր, հյո՛ւ,
Առանց արուեստի, առանց մեծ ոճի,
Պարզ, ինչպէս ծառ մը, որ հողէն
կ՛աճի:

Բանաստեղծական խօսքը անհնարինը դարձնում է հնարաւոր: Երեւակայութիւնն իր թռիչքի մէջ անցաւորը կապում է անանցին: Գեղարուեստի այս կախարդանքը բացատրւում է պարզ անարուեստութեամբ: Պարզութեան խնդիրն իբրեւ գեղարուեստի կատարելութեան չափանիշ շօշափուել է, եւ դրան չէ, որ ուզում ենք անդրադառնալ: Ռուբէն Սեւակին բնորոշը, որ բնորոշ է նաեւ նրան ժամանակակից եւ հոգեհարազատ, նոյն ուղղութեան բանաստեղծների՝ Ատոմ Եարճանեանին եւ Դանիէլ Վարուժանին, թէ գեղարուեստի, թէ գոյի առեղծուածները կեանք հասկացութիւնը ելակէտ ընդունելով՝ իմաստաւորելն է: Սա բանաստեղծական հոյակապ իմաստաւորութիւն է, կեանքի տարերք: Կեանքի ողջ ընթացքն անբաժան է մահից (չորս պատերի անհունի մէջ «ծեր գեղջուկներ մեռնի՛լ կը սորվին...»): Կեանքն իր սկիզբը - ընթացք - վախճանով անվախճանութեան կրողն է: Մարդկութեանն ամէնից շատ տանջող ցաւը կրող այս հակադրամիասնութիւնը մի լուծում է գտել. վախճանաւոր կեանքը միաձուլւում է անվախճանութեանը հոգու անմահութեան հաւատով: Կրօնը մարդկութիւնը յօրինել է մահուան սարսափին հակադրելով անմահութեան երազը: Թէեւ բանաստեղծը յայտնում է, որ բնաւ չի ծաղրել, «Մեծ յոյսը», բայց աւարտում է հեգնանքով. կրօնական շինութիւնները կենդանիների ըռհարբերութեան կենտրոններ են սոսկ, սպանդանոցներ («Ու հոն - գլխարկնիդ բացէք վեհերուն - Գերեզմաննոցն է կենդանիներուն...»): Կեանքի իր ըմբռնումը Սեւակը հակադրում է դատարկ «Մեծ յոյսին», որը հեշտութեամբ «մեռնիլ սորվելու» միջոց էր, կոյր հաւատ՝ վրճռականապէս անընդունելի:

Կեանքից այն կողմ՝ անվախճանութիւնը «միստիք, լռելեայն» առանց ժպիտի ու առանց ցաւի վիճակէ, անշարժութիւն, ուր ·

Առա՛նց անելու, առանց նուազելու
Հազար դարերո՛ւ ու անհուններու
Մտերմութեան մէջ կ՛ապրէինք, -
հեռո՛ւ:

Այսպէս «ապրելու» պատրանքը հակադիր է կեանքին, որի հիմքում ընկած է անելութեան սկզբունքը: Անհունութիւնը դրա բացակայութիւնն է, ուր «Բա՛ն մը կար կեանքէն անջատ, կեանքէն վե՛ր»: Նոյնն է, նոյն ձգտումը, նոյն պատրանքը. «Այդ՝ մահուան խուկ մէջ ժըլխտումն էր մահուան...»: Անսահման անուրջի մէջ եթէ լինի էլ այդ ժխտումը, մարդը դարձեալ ապրում է լոյսի ու խաւարի, երկրի ու երկնքի միջեւ, ինչ որ «...անշէ՛ջ է, պիտի չիջի», գերեզմանի մթութեան մէջ: Գեղեցիկը կեանքն է իր բոցով, իր երջանկութեամբ ու տառապանքով, իր պայքարով ու համապարփակ սիրով: Եկեղեցին գեղարուեստի հրաշք է, քանզի աճել է ծառի նման. կեանքային լինելութիւն, որ չորս պատերով ամփոփուած շինութեանը տալիս է անպարունակելին պարունակելու վիթխարի կորով: Այս տեղ խաչաձեւում են երկինքն ու երկիրը, կեանքն ու մահը:

- 3 -

«Մարդը գոհ ու երջանիկ է զգում այն դէպքում միայն, երբ ինքն իր հետ է, իր էութեան մէջ»:

ԼԻՒԴՎԻԳ ՖՈՅԵՐԲԱԽ

«Մարդերգութիւն», - ամէնաուղիղ իմաստով նշանակում է, որ մարդն է պոէզիայի, ստեղծագործութեան կենտրոնը, մարդն է թէ իր էութեան, թէ աշխարհի, գոյի իմաստների բանաստեղծական աւէւնքը: Հանրայայտ բնորոշման համաձայն գեղարուեստական գրականութեան առարկան մարդն է, եւ եթէ Սեւակը սա էր հաստատում իր ընտրած վերնագրով ու նիւթով, այժմ կը թուայ, թէ դրանով առանձնապէս ուշադրաւ բան չէր ասում: Բայց 1910-ն էր եւ պէտք է յիշել, որ փիլիսոփայական անտրոպոլոգիան դեռ չարունակում էր սաղմնաւորուել կեանքի փիլիսոփայութեան մէջ (1) (իսկ դրանից աւելի վաղ՝ գերմանական ռոմանտիկական փիլիսոփայութիւնում):

Այստեղից կարելի է երկու կարեւոր եզրակացութիւն անել, մէկը՝ Ռուբէն Սեւակի տեսական կողմնորոշումների, միւսը նրա պոէզիայի վերաբերեալ. Ա.- Նրա աշխարհայեացքի եւ ստեղծագործութեան հիմքում ընկած անտրոպոլոգիական ըսկզբունքները պէտք է համընկնեն առաւելապէս կեանքի փիլիսոփայութեան մշակած կոնցեպցիային: Նշենք, հարկաւ որոշիչ նշանակութիւն ունէր եւ ռոմանտիկական տրադիցիան: Բ. - Մարդկութիւնը որպէս ստեղծագործական հարցադրում, որով ներթափանցուած էր Սեւակի աշխարհայեացքը, միանգամայն նորարական էր:

«Կարմիր գրքում» առկայ են բանաստեղծի ողջ ստեղծագործութեանը բնորոշ գլխաւոր խնդիրները, խորագոյն մտահոգութիւնները, առկայ է մարդու եւ կեանքի այն ըմբռնումը, որն աղերսւում է կեանքի փիլիսոփայութեան հոսանքին: Սեւակի մօտ այն կարող էր յատկապէս արձագանգը լինել Ֆրիդրիխ Նիցշէի փիլիսոփայութեան, որի հանդէպ նա երկակի վերաբերմունք ունէր: «Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջերում» մի տեղ նա նշում է, որ աշխարհի բոլոր մարդասպաններն ու չարագործները չէին կարող այնքան երիտասարդ հոգիներ սպանել, որքան մի Շոփէնհաուէր, Նիցշէ, Պայրըն: Մելամաղձոտութիւնը, յուսահատութիւնը, յոռետեսութիւնը Սեւակը դնում է «Այլասերում» վերնագրի տակ որպէս վաղւայ հիւանդութիւն՝ «հիւանդութիւններէն յոռեգոյնը: Այս ախտով տառապող երիտասարդների վրայ ունեցած ազդեցութեան մասին է խօսքը: Իսկ հիւծախտի ճգնաժամում Սիամանթոյի (Ատոմ Եարճանեանի) ապրած մահուան տագնապին եւ կեանքի յաղթանակին ու այս վիճակում յղացուած բանաստեղծական պոէմի կըրման նուիրուած «Զմեռնելու համար» բացառիկ գործում Սեւակը գիմում է Նիցշէին հակառակ նպատակով. «Ո՛չ, Դիւցազնօրէնը գրողը երիտասարդ չպիտի մեռնէր: Ան պիտի ծառանար ահաւոր հիւանդութեան դէմ ... «Մարդը ստեղծուած է պայքարելու, ու կինը՝ ռազմիկը մխիթարելու համար» կը գրէ Նիցշէ»: Նիցշէն մղում է անձնասպանութեան, Նիցշէն փառաբանում է կեանքի պայքարը. Սեւակը այսպէս կարող էր ընկալել գերմանացի փիլիսոփային ոչ միայն այն պատճառով, որ վերջինիս երկերը իրենց սիմվոլիկ, բանաստեղծական բնոյթով տարբեր ընկալումների, մեկնաբանութիւնների առիթ էին տալիս, այլեւ այն պատճառով, որ ինքը Սեւակը կեանքն ու մահը, լաւատեսութիւնն ու յոռետեսութիւնը բնաւ էլ չէր բաժանում խոր անդունդով: Կեանքի փիլիսոփայութեան հարցադրումներին նա կարող էր ծանօթ լինել ոչ միայն Նիցշէի երկերով, այլեւ այլ անմիջական աղբիւրներից, հակառակ դէպքում, այսպէս ասած՝ երկրորդական արձագանգներից. չմոռանանք, որ ամէնակարեւորը այս փիլիսոփայութեան տեսակէտից՝ ռէալականութիւնը, գոյը որպէս կեանքի շարժում, լինելութիւն դիտելը, կեանքայնութիւնը ճշմարտացի աշխարհահայեացքի, ճանաչողութեան հիմք համարելը, տարածուած, իշխող մըտայնութիւն էր (2):

- 4 -

... «Կեանքը կրնայ ինքն իրմով գեղեցիկ ըլլալ, բայց կեանքը ինքն իրմով կեանք չէ: Կեանքը եւ բնութիւնը իրար միանալով է, որ կը կազմեն կեանքը», ... նամակներից մէկում յայտնած այս շատ կարեւոր միտքն ինքնին անհասկնալի, աւելին, անյաջող ձեւակերպում կը նըկատուէր, եթէ իմաստաւորուած տեղ չգտնէր այլ գործերում: Բնութեան անխուսափելի դերը կեանքի հաստատման մէջ պայմանաւորուած է առկայ գոյութեան եւ իտէալի՝ Սեւակի ստեղծագործութիւնում որոշիչ, հակադրութեամբ: Դա շատ յստակ արտայայտուած է օրինակ, «Թրուպատուրները» բանաստեղծութիւնում, ուր մեքենաների երկաթէ դարին, դրամապաշտութեանն ընդդէմ, թշուառութեան հետ հաշտ.

Կ՛ապրին նախնական կենցաղով
ազատ,
Ազա՛տ բնութեան որբերն հարազատ,
Թրուպատուրները:

Թրուպատուրը՝ միջնադարեան Փրովանսի երգիչը ասպետական գրականութեան բնորոշ կողմերով չէ ներկայացւում այստեղ, այլ որպէս գեղեցկի, ազատ ստեղծագործութեան, ազնիւ ինքնազոհաբերման ու նուիրումի կրող՝ արուեստագէտ, բանաստեղծ, բոլոր ժամանակներում: Իտէալական անցեալում, «Հի՛ն աստուածարնակ դարերում», վսեմին, «Արուեստին սրտանուէր» ծառայող Թրապատուրները սկսած իրենց հայր Հոմերից անմահանում են, հակադրւում գեղարուեստին թշնամի նոր ժամանակներին - («Վա՜խ, արծաթն արուեստ հանեց կախաղան»): Հին եւ նոր դարերի այս հակադրութեան մէջ բանաստեղծը պաշտպանում է արուեստագէտի բացառիկութեան սկզբունքը: Արուեստագէտը՝ բացարձակ ազատութեան մարմնացումը, յաւիտենութեամբ ապրող եւ իրականութեան երեւոյթների մէջ յաւիտենութիւնը խտացնող այդ ուժը պատմական մեծ առաքելութեան կոչումն ունի. «Առաջնորդները մարդկութեանն ամբողջ»: Իր ազատութիւնը նա ձեռք է բերում տառապանքի գնով եւ տառապանքի մէջ եւ սրանով իսկ լոյս ու մութի, ժպիտի ու դառնութեան կրողն է միաժամանակ: Հակադրութիւնների մէջ արուեստագէտի ռոմանտիկական այս կերպարի ապրելու գէնքը իրոնիան է.

Բախտը, տառապանքն, յարափո՛խ
հովեր
իրենց դէմքին մո՛ւթ ժպիտ մ՛են
տուեր,
Կեանքը նանչցողի ալեկո՛ծ ժըպիտ:
Ու իրենց բոցի՛ ձեւին մէջ հոպիտ,
Խոլ մազերնուն ներքեւ ալեւոր,
Աշխարհքն հեգնելու հո՛վ մ՛ունին
աղուոր,
Թրուպատուրները:

Որքան էլ նա ձգտի փակուել մաքուր էսթետիկականի բարձր ոլորտում՝ «Վսեմին, Արուեստին, Սուրբ Իտէալին», տրուելով, ռէալ կեանքը պահանջում է իրենը, իրականութեան ողբերգականութեան խոր վերապրումը դառնում է ստեղծագործական փաստ: Իտէալայինն ու իրականը մնում են հակառակ ծայրերում, որոնց միջեւ էլ ծաւալւում է արուեստագէտի գործունէութիւնը: Այս հանգամանքը ցայտուն դրսեւորւում է Ռուբէն Սեւակի ողջ ստեղծագործութիւնում, որոշակիօրէն քննուելով ոչ միայն «Թրուպատուրներում», այլեւ ի թիւս այլ էջերի, նաեւ ցարդ անտիպ, «Որո՞ւ համար» ... ծըրագրային բանաստեղծութիւնում («բարուկ, անգլամ նիւթի» եւ իտէալի բախումը): Թրուպատուրի կերպարին զուգակցւում է ասպետի կերպարը՝ դարձեալ իտէալի մարմնացում, որ ներքին լարերով կապուած են հեթանոս շարժման, ընդհանրապէս նէօռոմանտիզմի բարձրացած հերոսի իտէալին. զոհաբերութեան գնացող ասպետը («Ասպետին երգը», «Գացող մարդը»), իր վերջին երգը իտէալին ուղղող Թրուպատուրը («Զօն»):

Ռուբէն Սեւակի ստեղծագործութիւնը ներշնչուած է դասական ռոմանտիկական այն սկզբունքների ոգով, որը նրան տարաւ հայկական նէօռոմանտիզմի բարձունքները. չկայ այստեղ էսթետիկական թէ փիլիսոփայական, գեղարուեստական թէ ազգային - քաղաքական, - սոցիալական որեւէ բնորոշ խնդիր, որ ցայտունօրէն ու միաժամանակ ուրոյնօրէն տեղ չունենայ նրա մօտ: Նրա նէօռոմանտիզմը չի բացառում, այլ հաստատում է նոյնիսկ հետեւեալ խոստովանութեամբ. «Ես աւելի իրապա՛շտ եմ, ամէն բանէ առաջ իրականութիւնը գիս կը գրաւէ, ամէ՛ն իրականութենէ վեր մէկ իրականութիւն մը կը ճանչնամ ես՝ ապրուած, ըզգացուած կեանքը եւ ո՛չ թէ երեւակայուած կեանքը»: Տեսանք թէ ինչ էր հասկանում Սեւակը կեանք ասելով. դա հէնց այն կեանքն էր, որն ապրելու, որն իրագործելու համար անհնար էր չհակադրուել հասարակական գոյին, իրականութեանը: Այդ գոյի ահաւոր պատկերները իր ստեղծագործութեան նիւթ էր դարձնում իրականութեան արտացոլման նէօռոմանտիկական եղանակով միայն: Նրա երկերում իր ուղիղ իմաստով ռէալիզմ որոնելիս ոչինչ չենք յանդի: Նոյնիսկ «Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջերը», որ ծայրէ ի ծայր լի են կեանքով, վերցըրած են կեանքից, հեղինակի հետ պատահած իրողութիւնների նկարագրութիւններ են, դարձեալ ռէալիզմ՝ որպէս արտացոլման որոշիչ եղանակ, չկայ: Կայ նկարագրութիւնների ռէալիստականութիւն, որը այս կամ այն չափով, այս կամ այն ձեւով յատուկ է գեղարուեստական բոլոր ուղղութիւններին: Արձակ այդ էջերում ցրուած են հայկական նէօռոմանտիզմի գաղափարների հիմնաւոր ձեւակերպումներ, եւ բանն էլ այն է, որ դրանք ոչ թէ պատահական յայտարարութիւններ են թեկուզեւ երկի հէնքին հմտօրէն հիւսուած, այլ ողջ նիւթը ի վերջոյ շարադրուած է յանուն այդ գաղափարների հաստատման, գեղարուեստական մարմնացման:

ՍՏԵՓԱՆ ԹՈՓՉԵԱՆ

(Շար. 2)

(1) Մաքս Շելերի «Մարդու դիրքը տիեզերքում» եւ Հելմուտ Պլեսների «Օրգանականի աստիճանները եւ մարդը» փիլիսոփայական անտրոպոլոգիայի հիմնադիր աշխատութիւնները լոյս տեսան 1928-ին:

(2) ... «Քսաներորդ հարիւրամեակի շեմին ... կեանք հասկացութիւնը կենտրոնական տեղ գրաւեց, դառնալով ողջ իրականութեան ու բոլոր արժեւորումների ելակէտ - մետաֆիզիկական, հոգեբանական, բարոյական, գեղարուեստական», գրում է կեանքի փիլիսոփայութեան խոշորագոյն ներկայացուցիչներից մէկը՝ Գէորգ Զիմմելը:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԷՆ ՆԵՐՍ

—×—

Սեպտեմբեր 28-ը, կարեւոր թուական մը պիտի ըլլայ «Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկութեան» տարեգրութեանց մէջ:

Արդարեւ, Մարսէյլի Ազգային երաժըշտանոցին մէջ պիտի զետեղուի, յատուկ արարողութեամբ մը, եւ նախագահութեամբ Պետական նախարար եւ Մարսէյլի քաղաքապետ՝ Կասթոն Տըֆէռի, հայազգի մեծանուն երաժշտին՝ Արամ Խաչատուրեանի կիսանդրին: Այս առթիւ անձնաւորութիւններ պիտի ժամանեն Հայաստանէն:

Այս կիսանդրին յանձնուած է պաշտօնապէս անցեալ տարի Հոկտեմբերին, Երեւանի մէջ, Հայաստանի Կոմպոզիտորներու Միութեան կողմէ Հիմնարկութեան երեք անդամներու՝ Մ. Փասըի՝ կցորդ Մարսէյլի քաղաքապետին մշակութային հարցերու եւ պատուոյ անդամ Հիմնարկութեան, Փ. Պարպիզէ՝ տնօրէն Մարսէյլի Ազգ. Երաժշտանոցին եւ նախագահ Հիմնարկութեան դատակազմին, Արշամ Պապայեան՝ հիմնադիր նախագահը Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկութեան, պաշտօնական այցելութեան մը առթիւ:

Կիսանդրին գործն է հայրենարնակ քանդակագործ՝ Լեւոն Թոքմաճեանի:

Նոյն օրը, երեկոյեան, Մարսէյլի Օփերայի մէջ, ուրկէ մեծարանք յայտնի արուեստագէտ եւ տաղանդաւոր երաժիշտ՝ Առնօ Բաբաջանեանի, տեղի պիտի ունենայ համերգ մը: Առնօ Բաբաջանեան որ իր մահկանացուն կնքեց 1983 Նոյեմբերին, Երեւան, հռչակաւոր դաշնակահար եւ յօրինող է: Ցայտնաբերած է ինքնատիպ տաղանդ: Իր ծանօթ գործերն են՝ «Հերոսական Բալլատ»ը գրուած նուագախումբի եւ դաշնակի համար, նոյնպէս ջութակի եւ դաշնակի համար յօրինուած «Նոկթիւռն»ը: Առնօ Բաբաջանեան հեղինակած է բազմաթիւ երգեր, ինչպէս յաճախ երգուած՝ «Ազգ Փառապանծ»ը: Այս համերգին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Մարսէյլի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Անրի Կալլուայի, եւ մենակատարներ՝ Ժան Տէր-Մերկերեան (ջութակ), Ա. Մ. Կիրարտէլլի (դաշնակ), Է. Սեգառօ (դաշնակ) եւ մասնաւորապէս՝ Փիէռ Պարպիզէ (դաշնակ): Յայտագիրը պիտի բաղկանայ Արամ Խաչատուրեանի եւ յատկապէս Առնօ Բաբաջանեանի ստեղծագործութիւններէն:

Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկութիւնը ստեղծուած Մարսէյլ, 1981-ին, կը գործէ կանոնաւոր հետեւողութեամբ: Զորս տարիներու ընթացքին կազմակերպած է երկու համերգ, Յունիս 1982-ին Օփերայի մէջ եւ Սեպտեմբեր 1983-ին Սալլէ Սէն-Վիքթոր: Անցեալ տարուան Հոկտեմբերին, հանդիսաւոր կերպով, Մարսէյլի քաղաքապետարանի պատուոյ դահլիճին մէջ, տեղի ունեցաւ «Արամ Խաչատուրեան Մեծ Մրցանակ»ի (քսան հինգ հազար Ֆր.), եւ «Արամ Խաչատուրեան Կրթաթոշակ»ի (քսան հազար Ֆր.) յանձնումը: Երկու մրցանակաւորներն էին՝ ջութակահար՝ Օլիվիէ Շառլիէ եւ ուսանողուհի՝ Էլիզապէթ Վիսինկէռայ:

1985-ի կրթաթոշակի համար թեկնածութիւնները կ'ընդունուին մինչեւ Հոկտեմբեր 31: Հիմնարկութիւնը թեկնածութեան կոչեր ղրկած է ինըսուներկու ազգային երաժշտանոցներու (Ֆրանսա): Հիմնարկութեան մատակարար մարմինն է որ, դատակազմի նախագահի մասնակցութեամբ, կը քննէ թեկնածութիւնները եւ կը շնորհէ կրթաթոշակը:

Գնահատելի է անշուշտ Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկութեան կատարած այս օրինակելի աշխատանքը: Սակայն, երաժշտութիւնը եւ յատկապէս հայ երաժշտութիւնը ու հայ երաժիշտներու գործերը ծանօթացնելու նպատակաւ, ի մէջ այլոց, ստեղծուած այս Հիմնարկութենէն կ'ակնկալուէր ձեռնարկ մը նուիրուած մեր ազգային անզուգական երաժիշտ Կոմիտաս Վարդապետի, իր մահուան յիսնամեակի այս տարւոյն մէջ: Արամ Խաչատուրեան, Առնօ Բաբաջանեան եւ ուրիշներ իրենց ստեղծագործութիւններու ինքնատիպութիւնը եւ ներշնչումը քաղած են հայ երաժշտութեան հարազատ ակերէն, այսինքն Մեծն Կոմիտասէն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՌԱՅՆԸՐ-ՄԱՐԻԱ ՌԻԼՔԷ

(ԾՆՆԴԵԱՆ 110-ԱՄԵԱԿ)

——×——

Փրակա ծնած էր, Քաֆքայի նման: Կէօթէի հետ, գերմաներէն լեզուով գրող ամենամեծ բանաստեղծն է: Աւստրօհունգարական, ծագումով քաղքենի, նախընտրած է ազնուականութիւնը: Թափառաշրջիկ մը՝ Փանայիթ Իսթրաթիի նման, ոչ մէկ տեղի քաղաքացի, կը շրջի Եւրոպայի մէկ ծայրէն միւսը, առանց որոշ հասցէի ու գործի:

Տարասեռ մտերմութիւններ կը մշակէ, եւ վարդեր: Առաջինները հաւատարիմ կը մնան իրեն մինչեւ մահ: Ան որ յայտնած էր, «Զուիցերիան ինծի յարմար չէ», ի վերջոյ կը հաստատուի Վալէ:

Բանաստեղծին կեանքին մէջ յատկանըշական են իր հանդիպումները կիներու հետ: Անոնք շուտով կը վերածուին սիրային կամ տարփագին մտերմութիւններու: Ռիլքէ սակէ զատ ունի նաեւ բնածին հակում մը յարաբերութիւն հաստատելու զուիցերական ազնուականութեան հետ: Պէտք է ըսել թէեւ որ վինքը կը հետաքրքրեն նաեւ նիւթականէ զուրկ անձերը: Այսպէս է որ կապ կ'ունենայ Անժէլա Կութմանի հետ, որուն կը հանդիպի Լոքարնոյի մէկ գրախանութին մէջ: Դրամական ոչ մէկ եկամուտ ունի ան եւ հիւանդ է: Ռիլքէ թիկունք կը կանգնի անոր, թէեւ իր կացութիւնն ալ շատ փայլուն չէ տակաւին:

Սէն-Ժէրմէնի խաղաղութեան դաշինքը պայման կը դնէ Աւստրիոյ բաժանումը: Այս իրողութիւնը Ռիլքէի կը պատճառէ «կրկնակ արտաքսումի մը զգացումը», երբ կը կորսնցնէ աւստրիական իր հպատակութիւնը եւ տակաւին չեխական անցագրին չէ տիրացած: Այս կացութիւնը կ'աւելցնէ իր անձկութիւններն ու մտահոգութիւնը: Ազդեցիկ հովանաւորողներ կը բողոքեն ի նպաստ քերթողին որ պաշտօնապէս կրնայ Զուիցերիա հաստատուիլ:

1921 Յունիս 29-ին, անձրեւոտ օր մը, ցուցափեղկի մը մէջ կը տեսնէ ազդագիր մը թէ վարձու է Միւզօթի դղեակը: Անմիջապէս կ'այցելէ ԺԸ. դարու այս շինութիւնը որ ունի մատուռ մը եւ պարտէզ մը, ուր կայ հոր մը եւ մասրենիներ: Իր մեկենասը Վէրնէր Ռայնհարթ զայն կը գնէ ու կը դնէ Ռիլքէի տրամադրութեան տակ: Այս պիտի ըլլայ բանաստեղծին վերջին բնակարանը:

Իր հնչեակներէն ու եղերերգութիւններէն ետք Ռիլքէ կը գրէ ֆրանսերէն բանաստեղծութիւններու շարք մը: Միւզօթի մէջ մեծ սիրով կը մշակէ վարդերը որոնք իրեն կ'ընկերանան մինչեւ իր մահը: Հատ մը կը մշակէ յատկապէս Փօլ Վալէռիի համար երբ ան կուգայ այցելել իրեն: Զուիցերական դրօշը կը պարզէ երբ Պալզաքի հրատարակութեան ամբողջական շարք մը կը ստանայ: Կը կարդայ Ժիտ, Ց. Ճէյմս, Ռամիւզ: Յաճախ կ'ունկնդրէ «Հին տան լռութիւնը»: Վալէի ձօնուած իր բանաստեղծութիւններուն մէջ կ'ոգեկոչէ ուղիները, «որոնք ոչ մէկ տեղ կ'առաջնորդեն»:

1926- Սեպտեմբերի վերջերուն 23 տարու երիտասարդ այրի մը կուգայ Միւզօթ: Ռիլքէ կը պատուէ զայն ու վարդեր կը քաղէ անոր համար: Այս միջոցին փուշ մը կը մտնէ մատը: Վէրքը կը բորբոքի. չի բուժուիր, կը մեռնի արեան քաղցկեղէ:

Կը թաղուի Ռառոնի մէջ, այն բլուրին վրայ, ուր կառուցուած էր դղեակը: Եկեղեցիին ներքեւ կը գտնուի առանձին դամբանը, որ կը կրէ իր անունին սկզբնատառերը. Ռ. Մ. Ռ.: Կարմիր վարդ մը յամառօրէն կը ցցուի թաղեղներուն ընդմէջէն:

Թ. Ա. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ, Օգոստոս 17-ին, իր մահկանացուն կնքած է Գեղամ Եղիայեան: Ծնած էր 1913-ին՝ Ատանա: Կիլիկիոյ պարպումէն ետք հաստատուելով Կիպրոս, զբաղած է ուսուցչութեամբ՝ Լառնագայի Ազգ. վարժարանին մէջ: Այնուհետեւ նետուած է առեւտուրի ասպարէզը՝ Ֆամակուսթա: 1960-ին կը հաստատուէր Լոնտոն: Եղած է սիրուած անձ մը բոլորէն, որպէս հայրենասէր եւ եկեղեցասէր:

×

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ եւ Քանատա այցելած է Օր. Հռիփ Գարագաշեան, իրրեւ հիւրը Կիպրոսի Մելքոնեան կրթական հաստատութեան Նախկին իր աշակերտներուն: Երկամսեայ իր շրջապտոյտի ընթացքին Օր. Գարագաշեան այցելած է Լոս-Անճըլըս, Նիւ-Եորք, Ուաշինկթըն, Վանքուվըր, Մոնրէալ, Թորոնթօ եւ Մանչեսթըր, ամէնուրեք դիմաւորուելով եւ հիւրընկալուելով Մելքոնեանցիներու կողմէ, որոնք դրուատած են իրենց ուսուցչուհիին ծառայութիւնները հայ կրթական գործին: Օր. Գարագաշեան, որ երեսուն տարի վարեց ետք Դըպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի տեսչութիւնը, 1983-ին հանգստեան կոչուած էր, ներկայիս հաստատուած է Պրիւսէլ, ուր, Հայ Տան մէջ հայերէն կը դասաւանդէ Թուրքիայէն եկած քրտախօս երախաներու:

×

ԿԼԸՆՏԷՅԼԻ Օքսիտենթըլ գոլէճի սրահին մէջ դասախօսութիւն մը տուած է Վահէ Օշական, Հ. Օ. Մ.-ի ամառնային դասընթացքներու շրջագիծէն ներս: Դասախօսութեան նիւթը եղած է իտալական, անգլիական, գերմանական եւ ֆրանսական գրականութեանց ազդեցութիւնը հայ գրականութեան վրայ:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ Ազգային Պաղչէճեան վարժարանի սրահին մէջ, Օգոստոս 24-ին, տեղի ունեցած է երաժշտական - բանաստեղծական երեկոյթ մը, մասնակցութեամբ «Հայկական Երաժշտութիւն 100 առ 100» նուագախումբին, որ մեկնաբանած է հայկական ժողովրդական մեղեդիներ եւ բանաստեղծութիւններ:

ՐԱՖՖԻ
ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ
ԻՄ ՆՈՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ

- Նայեցէք, ի՞նչպէս զուարճանում են դրանք, կարծես թէ, խելագարներ լինեն, բոլորովին մոռացել են իրանց դրութիւնը:

- Ինչո՞ւ չզուարճանան, երբ թոյլ են տալիս նրանց վայելել այդ փոքրիկ մխիթարութիւնը:

- Մի քաղցր կաթի՜լ դժբախտութեան անսահման ծովի մէջ, - ի՞նչ նշանակութիւն ունի այդ մի կաթիլը:

Նա ուղիղ նայեց իմ երեսին, կարծես, զարմանում էր, որ ես էլ դատել գիտեմ որ ես էլ իմ առանձին համոզմունքներն ունեմ:

Բակը ընդարձակ էր: Մենք բաւական հեռու նստած էինք խաղացողներից: Մեր խօսակցութիւնը ոչ ոք չէր խանգարում:

- Մի՞թէ նրանք մեղաւոր են, որ դըժբախտ են, հարցրեց նա:

- Ի հարկէ, մեղաւոր են, պատասխանեցի ես:

- Այդ դժբախտներից մէկն էլ դուք էք. ասացէք խնդրեմ, դո՞ւք էք մեղաւոր որ ձեզ այստեղ ուղարկեցին:

- Ապա ո՞վ է մեղաւոր. ես յանցանք գործեցի, դրա համար էլ ուղարկեցին ինձ այստեղ պատժուելու:

Նա ոչինչ չպատասխանեց, միայն հետաքրքրուեցաւ իմ անցեալով, խնդրեց մանրամասնաբար պատմել իմ կեանքի պատմութիւնը: Աւազակապետից լսել էի, որ նա սովորութիւն ունի իւր բոլոր ծանօթների կեանքը ուսումնասիրելու, այդ պատճառով ես ամէն ինչ պատմեցի նրան: Ես պատմեցի, թէ որպէս երեխայ ժամանակս հօրից զրկուելով, մնացի աղքատ մօր խնամատարութեան ներքոյ, թէ որպէս նա յանձնեց ինձ մի դարբնոցում արհեստ սովրելու, եւ միշտ խրատում էր, որ խաչագողների ճանապարհով չգնամ, մի բան սովրեմ եւ իմ արդար աշխատանքով ապրեմ: Պատմեցի աղէտաւոր բանալիի անցքը, իմ վարպետի դարբնոցի հետ պատահած դժբախտութիւնը եւ իմ փախուստը այնտեղից: Պատմեցի, թէ որպէս այնուհետեւ թափառական կեանք էի վարում, եւ որպէս միացեալ մի խումբ մանկահասակ սրիկաների հետ, որոնք ինձ պէս փախստականներ էին, եւ սկըսեցի նրանց հետ մանր գողութիւններ անել: Պատմեցի, որ իմ երկրում ես հալածուեցայ, տանջուեցայ, փախստական եղայ օրէնքի եւ դատաստանի երեսից, - եւ այն մարդը, որ խաբել էր ինձ անմեղիս, եւ ես նրա թելադրութեամբ ակամայ ու անգիտակցաբար յանցանք էի գործել, - կրկին նոյն մարդը մօտեցաւ ինձ, եւ ես նրա առաջնորդութեամբ թողեցի իմ հայրենիքը, հեռացայ դէպի օտար աշխարհներ եւ մտայ խաչագողների հասարակութեան մէջ: Այստեղ ես դարձայ մի կատարեալ եղեռնագործ, սովորեցի ամէն չարիքներ գործել, - սպանութիւն, գողութիւն, բազմատեսակ խաբեբայութիւններ, որոնցմով ահագին գումարներ էինք ձեռք բերում, - սովորեցի ուրիշի վաստակով ապրել: Վերջապէս, բռնուեցայ եւ աքսորի դատապարտուեցայ:

Այդ բոլորը շատ հետաքրքրական է, - ասաց նա, երբ ես վերջացրի: - Հիմա տեսնո՞ւմ էք, որ դուք սկզբից անմեղ էք եղել եւ արդար, բայց ձեզ յանցանքի մէջ ձգեցին այն հանգամանքները եւ այն կենսական պայմանները, որոնցմով սկըսեալ մանկութիւնից շրջապատուած էք եղել: Եթէ այն հանգամանքները եւ այն պայմանները ձեզանից հեռացնէին կամ ի սպառ չլինէին, դուք անտարակոյս, կը մնայիք ձեր անմեղութեան մէջ, եւ գուցէ շատ օրինաւոր մարդ կը դառնայիք: Ընտանիքի մէջ ոչինչ չսովորեցաք, ընտանիքը լաւ չկրթեց ձեզ: Ձեր վարպետի դարբնոցում կարող էիք արհեստ սովորել, եւ դա ձեր արդար ապրուստի հիմքը կը լինէր, բայց անխրատ պատճառներ այնտեղից եւս հալածեցին ձեզ: Ձեր պատանեկութեան փոքրիկ, սրիկայ ընկերները սովորեցրին ձեզ գողութեամբ ապրելու նախակրթութիւնը, իսկ խաչագողների ընկերութիւնը բոլորովին կատարելագործեց ձեր մէջ այդ արհեստը եւ դարձրեց ապրուստի միակ միջոց: Այդ բոլորը - ընտանիքը, սրիկայ ընկերները, խաչագողները, մի խօսքով, ան ամբողջ մթնոլորտը, որի մէջ ծլեցին, աճեցին եւ հասունացան ձեր ընդունակութիւնները, - կոչւում է հասարակութիւն:

(Շար. 176)

(Շար. Ա. էջէն)

չութեան» համար: Կինը, որ Կիեւ կ'ապրի եւ 5 տարի է արտօնութիւն չէ ունեցած ամուսինին այցելութիւն մը տալու, Սեպտեմբեր 5-ին տեղեկացած է թէ Սթուս մեռած է, հիւանդութենէ, բայց նաեւ ուժասպառ: «Յառուկ» արգելական մըն էր, այսինքն ամենախիստ դըրութեան ենթակայ: Ամէնէն ծանօթ այլախոհներէն էր ուկրայնական մշակոյթի շարժումին անդամներուն մէջ: Անգամ մը դատապարտուած էր (1972) եւ հինգ տարի բանտը մնացած: Վերադարձին անդամակցած էր Հելսինքիի համաձայնագրի կոմիտէին:

ՏԻԿԻՆ ԹԱՉԸՐ անձնական նամակով մը Ռեկընի դիմած է, որպէսզի յանուն «հայրենակցական» կապերու, Միացեալ - Նահանգները Ֆրանսայէն չգնեն ցամաքային բանակի - շարժուն հաղորդակցութեան դրութիւնը (Ռիթա. Թոմսընի պատրաստութիւն): «Սրնտէյ Թայմզ»ն է, որ լուրը կուտայ, ճշդելով որ Ամերիկացիք ալ նեղը մնացած են, որովհետեւ անգլիական արտադրութիւնը շատ աւելի սուղ է:

ԲԵՌՆԱՏԱՐ ՆԱՒԵՐՈՒ տէրերը սաստկացուցած են իրենց շարժումը եւ բոլորովին «փակած» են Սէնը Փարիզի մէջ, մինչ Մոյի կայարանն ալ կրակի կուտային կառախումբի մը վայրաշարժը: Դեռ կը սպառնան «Նաւերու գերեզմանատան մը վերածել Փարիզը»: Այս շարժումը պատճառ է, որ զբօսանաւերն ալ չկարենան պտըտիլ ուր որ կ'ուզեն եւ ճամբան չեղած են, ու օտար զբօսաշրջիկները Նոթր - Տամը դիտելու փոխարէն Ռընոյի գործատունը վայելած են (Իլ - Սըկէն): Այս նաւավարներու բողոքը կը վերաբերի Ֆրանսական երկաթուղիին, որ ըստ իրենց անպարկեշտ մրցակցութիւն մը կ'ընէ արմտիքի փոխադրութեան սակագիներու:

ՊԱՊԸ, քանի մը ժամուան համար Լիխթընշթայն գնաց, Թռանով: Աշխարհի փոքրագոյն այս Պետութիւնը, 26 հազար բնակիչ ունի (36%-ը՝ օտար), անձ գլուխ բարձրագոյն եկամուտը եւ միայն վեց գործազուրկ: Բնակչութեան 98%-ը կաթողիկէ է: Թեմը կապուած է Զուիցեբիոյ:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Անոնցմէ, որոնք ճանչցած ու սիրած են Արեգնազ Մկրտիչեանը (ծնեալ՝ Խանոյեան, Հերքա, Մշեցի) իր զաւակները՝ Վիքթորիա, Նիքոլա եւ Մկրտիչ կը խընդրեն որ ողբացեալին յիշատակը վառ պահեն անոր մահուան Գ. տարելիցին առթիւ:

×

ԹՈՒՌ. - Տէր եւ Տիկին Զաքեան իրենց մօրաքրոջ՝ Սիրանոյշ Քէօսէեանի մահուան քառասունքին առթիւ 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

OFFRE D'EMPLOI

Mécaniciennes pour robes
travail en atelier

G. BENLIAN
47, rue d'Aboukir, 75002 Paris
— tél. : 236 - 60 - 54 —

ՃԱՇ ԵՒ ՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ճաշ մը կուտայ պաղութիւ տարեց հայրենակիցներու, Սեպտեմբեր 15, Կիրակի, կէսօր, քաղաքապետարանի տրամադրած Պիէվրի գիւղակին մէջ: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, պէտք է կանխաւ արձանագրուիլ: Հեռաձայնել. -

Յովսէփեան. - 736 - 28 - 70

Փափազեան. - 642 - 90 - 68

Օթօքառը կը մեկնի ժամը 12·30-ին, Մշակոյթի Տան առջեւ եւ 12·45 Հայոց Եկեղեցւոյ առջեւ:

IIe congrès médical national

13 - 14 - 15 Septembre
Hôtel Nikko - Paris

— Vendredi 13 : Journées médicales

— Samedi 14
à 09 h. 00 : Débat communautaire animé par le Pr. Assadourian et le Dr. Dervichian sur le thème :
«L'Arménien en Occident : l'homme, son évolution»
(participation aux frais 50F)
à 20 h. 00 : DINER DANSANT

— Dimanche 15 à 12 h. 00
Déjeuner sur bateau mouche

Renseignements et réservations :
tél. 446 - 12 - 67

Դաշնակի դասեր

ՏԻԿ. ԶՈՒԱՐԹ ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ
Diplômée de l'université Américaine
de Beyrouth
Diplômée d'enseignement de l'Ecole Normale
Supérieure de Musique de Paris
Professeur à l'Académie des Beaux-Arts

փորձառու ուսուցչուհի դասական եւ
հայկական երաժշտութեան

ԿԸ ՏԱՅ ԴԱՇՆԱԿԻ ԴԱՍԵՐ

Ամէն Չորեքշաբթի Հ·Բ·Ը·Մ·ի սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

ՄՆԱՑԵԱԼ ՕՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ
ՀԵՌԱՁԱՅՆԵԼ՝
840 22 42

Radio ASK

Le Samedi 14 Septembre, à 16 heures, Monsieur HENRI VERNEUIL sera présent à «*Radio ASK*» pour dédicacer son premier livre intitulé :

« *M A Y R I G* »

Cette dédicace sera précédée d'une interview de l'auteur par Mlle *Linda Magarian*, en direct, sur les ondes de notre Radio.

L'A.A.A.S. et la Direction de Radio ASK vous invitent cordialement à cette dédicace.

77, rue La Fayette, Paris 9e - M. Cadet

Vous pourrez acheter le livre «*MAYRIG*» sur place, à la Radio, avant la dédicace, au prix courant moins 10%.

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի առնել ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25-ի Թուականը՝ դրաւուած օր Կապոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղի կողմէ:

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ
ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ՄԱՆԿԱՆՑ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 28 եւ 29 աւանդական հիւրասիրութիւն եւ օթոքարով պըտոյտներ, Նորմանտիի տեսարժան վայրերը:

Départ : Samedi 28 Septembre

Alfortville
place des Goujons à 8 h. 00
place Carnot à 8 h. 15
place de la Mairie à 8 h. 30

Paris
Gare Saint Lazare à 9 h. 00

Réservations : 985 36 53
ou 16 (31) 21 77 63

Տախքերու մասնակցութիւն միմիայն 290 Ֆ.:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆՈՂ
ԿՈՊԸԼԷՆ ԳՈՐԳԻ ՄԸ

Վարդանանց Պատերազմը ներկայացնող Կոպըլէն Գորգ մը - 560×674 - յատկապէս հիւսուած Օպիւսօնի մէջ, համաձայն հայրենի արուեստագէտ նկարիչ՝ Գրիգոր Խանճեանի գծագրութեան,

Նուէր՝ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻՆ՝
ՄԵԼԱՆԳԹՈՆ եւ ՎԻՕԼԷԹ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ կողմէ՝
մասնակցութեամբ՝ ԲԷՆԹՈՆ Եղբայրներու,
կը ցուցադրուի՝
ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

- 15 ռիւ ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ -

Սեպտեմբեր 11, 12, 13, 14 եւ 15, ժամը՝ 10-էն մինչեւ 18:

Ցուցահանդէսին բացումը կը կատարուի՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11-ին, ժամը՝ 14-ին:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը օգտուիլ բացառիկ այս պատեհութենէն, այցելելու եւ վայելելու գեղարուեստական եւ պատմական արժէք ներկայացնող այս իրագործումը, որ պիտի տեղադրուի՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ:

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

Հ.Բ.Ը.Մ.

Փ Ա Ր Ի Զ

Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի եւ երգի դասընթացքները կը վերսկսին՝

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ:

118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել. - 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, ժամը 10-էն՝ 17:

ՌՈՆ - ԱԼՓ

Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան (Ռոն - Ալփ) Լիոն - Վիէն մասնաճիւղերու, եւ Վիէնի Հայ Մշակութային ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

- Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 18-էն սկսեալ, ամէն Չորեքշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 14-ին:

Հասցէ .- Քէ Բաժօ, թիւ 1 : 38200 : Վիէն:

Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել. - 85 - 72 - 34 - կամ՝ - 85 - 18 - 05 թիւերուն:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի հայերէն լեզուի միօրեայ դըպրոցը, կը վերսկսի իր դասաւանդութիւնները, Սեպտեմբեր 11, Չորեքշաբթի օր: Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար, դիմել քարտուղարութեան:

33 Քուր Փիէր - Փիւժէ

Հեռաձայն. - 37 - 75 - 97

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցին դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները, Թաղականութեան անդամներու մօտ կամ հեռաձայնելով՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի 66 - 91 - 99, - Խաչիկ Երլմազեանի՝ 87 - 43 - 71:

Դասաւանդութիւնները ամէն Չորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ Շաբաթ ժամը 14-էն՝ 16, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պ. Խաչիկ Երլմազեանի:

Ի Ս Ի

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11-ին, առաւօտեան ժամը 9·30, Մշակոյթի Տան մէջ:

45 ռիւ տը լա Տէֆանս - Իսի:

Ուսուցչուհի Տիկին Աննա Գարագայ:

Պարի դասերն ալ կը սկսին Սեպտեմբեր 10-ին, ժամը 17-էն 19:

Պարուսոյց՝ Անիա Պուչաքեան

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել իրենց զաւակները:

ՇԱՎԻԼ

Շավիլի հայկական դպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 11ին: ժամը՝ 9-ին:

Eglise Arménienne
rue du Père Komitas, 92370 Chaville

Հեռաձայն .- 750 - 85 - 29 եւ 750 - 97 - 51

Վ Ի Է Ն

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դըպրոցին հայերէնի դասընթացքը կը սկսի Սեպտեմբեր 21, Շաբաթ, կէս օրէ վերջ ժամը՝ 14-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տան մէջ:

9, rue du Cirque

ՎԻԷՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Մեր զաւակներուն ամբողջ կէս օրէ վերջ մը, հայկական միջավայրի մէջ անցընել տալու մտահոգութեամբ, Սեպտեմբեր 25-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տունը՝ Կապոյտ Խաչի գործակցութեամբ, հետեւեալ յայտագիրը ունի ամէն Չորեքշաբթի, կէս օրէ վերջ:

1 .- Ելեկտրոնիք
2 .- Մարզանք
3 .- Թատրոն
4 .- Հայերէն լեզուի ուսուցում
5 .- Գծագրութիւն
6 .- Նուագ
7 .- Ֆիլմի ցուցադրութիւն
8.- éveil à la culture arménienne

եւ Նախընթրիք՝ Կապ. Խաչի Տիկիններու կողմէ:

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ վարժարանին վերամուտը, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի հայկական դըպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 14-ին:

Avenue Edouard Herriot, «Berthaudière»

Դպրոցի մէջ, արձանագրութիւնները միեւնոյն ատեն: ժամը 2-ին:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
11
MERCREDI
11 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

TÉL. : 770.86.60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. — Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. — Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.048
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.048

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԱՅՑԵԼԵԼԵ ԵՏՔ

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ՊՈԼԻՍ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ

Օգոստոս 29-ին, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքը, 89 ընկերացողներու խումբով մը Պոլսէն ճամբայ կ'ելլէր այցելելու համար արեւելեան Անատոլու : Այս շրջապտոյտին մասին, առ այժմ, միայն թրքական թերթերու արձագանգներն ունինք ձեր կուտանք ստորեւ, աւելորդ համարելով որեւէ մեկնաբանութիւն, ինչ կը վերաբերի Շնորհք Արք.ի յայտարարութիւններուն, որոնք են՝ ինչ որ կրնան ըլլալ. -

×

«Ճումհուրիյէթ», Օգոստոս 31-ի թիւով կը հրատարակէ Պատրիարք Հօր նկարը՝ շրջապտոյտին ընթացքին եւ հետեւեալը կը գրէ. - «Հայոց Պատրիարքը Շնորհք Գալուստեան, որ իր շրջապտոյտը կը շարունակէ հարաւ - Արեւելեան Անատոլուի մէջ, պտոյտին երկրորդ օրը՝ Ատըեամանէն Տիյարպաքըր եկաւ : 89 հոգինոց կարաւանը, որ կը ճամբորդէ երկու օթօպիւս եւ մէկ մինիպիւսով, Պատրիարքին գլխաւորութեամբ կը շրջի հարաւ - արեւելեան շրջանները : Պատրիարք Գալուստեան, այս առթիւ այցելեց Տիյարպաքըրի կուսակալ Ահմէտ Էլպէյլիի եւ Եօթներորդ Զօրաբանակի ու Պաշտրման Վիճակի հրամանատար զօրավար Հայրի Իւնալի, ցաղթանակի տօնը շնորհաւորելով անոնց : Գալուստեան այցելեց նաեւ՝ տեղւոյն Հայոց եկեղեցին ու յայտարարեց որ իր այցելութիւնը զուտ զբօսաշրջական բնոյթ ունի :

Գալուստեան եւ իր հետեւորդները, ետքէ առաւօտ բարձրացան Նեմրութ լեռը, որ կը գտնուի Ատըեամանի Քեախթա գաւառակին մօտ : Հայոց Պատրիարքը այսօր ալ պիտի անցնի Մարտին եւ կը սպասուի որ վաղը նախագահէ Տիյարպաքըրի մէջ կատարուելիք կրօնական արարողութեանց : Պատրիարքը իր ճամբորդութիւնը կը կատարէ մասնաւոր մինիպիւսով մը :

×

Թրքական թերթերը օր ըստ մէջ կը հետեւին Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Շնորհք Գալուստեանի շրջապտոյտին եւ տեղեկութիւններ կուտան այդ մասին :

Պատրիարքը, իր ընկերակիցներուն հետ միասին պատարագեց Տիյարպաքըրի եկեղեցիին մէջ, ուր հաւատացեալներ եկած էին մերձակայ գիւղերէ ու քաղաքներէ ալ : Իր քարոզին մէջ Պատրիարք հայրը յիշեց որ Թուրքիոյ Հայերը համեստ կեանք մը կ'ապրին եւ այդ իսկ պատճառաւ շնորհակալութիւն յայտնեց Նախագահ Էվրէնի :

Պատրիարքը միջոց մը գնաց նաեւ Մարտին, որու Տէրիք գիւղաքաղաքին մէջ կը գտնուի Սուրիանի եկեղեցիի կեդրոնը : Այստեղ հայ ուխտաւորները դիմաւորուեցան սիրալիր ցոյցերով : Պատրիարքը հոս ալ յայտարարութիւն մը ըրաւ եւ ըսաւ որ Հայերն ու Սուրիանիները եղբայրական զգացումներ ունին իրարու նկատմամբ, որքան ալ տարբեր ըլլան իրենց հակումները :

×

«Թէրճիւման»ի թղթակիցը կը հաղորդէ Վանէն. -

Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքը եւ Կրօնական Շնորհք Գալուստեան, իր հետեւորդներուն հետ շրջեցաւ Վանի պատմական վայրերը եւ Հայ համայնքի պատկանող եկեղեցիները :

Գալուստեան, իր գոհունակութիւնը յայտնած է տեսնելով, որ բոլոր այն նահանգները ուր այցելած է, հաստատած է որ հոն ապրող Հայերը կը վայելեն Թուրք հայրենակիցներու համահաւասար իրաւունք՝ իրենց ունեցած առեւտրական, տնտեսական եւ նիւթական կարելիութիւններուն համաձայն : Անատոլուի եկեղեցիներն ալ կը գտնուին լաւ վիճակի մէջ եւ հոգեւորականները իրենց կրօնական պարտականութիւնը կը կատարեն կանոնաւոր կերպով :

Շնորհք Գալուստեան, Վանի մէջ կատարած իր շրջապտոյտին ընթացքին հետեւորդներուն հետ այցելեց քաղաքին պատմական բերդը եւ Եօթը Եկեղեցիներ անունով ծանօթ Վարագայ Վանքը : Աւելի վերջ ալ այցելեցին Ջավուշթէփէի եւ Խոշապի բերդերը եւ ապա գացին Աղթամար կղզին :

×

ԱՂԹԱՄԱՐԻ ՄԷՋ

Միւս կողմէ, «Ճումհուրիյէթ»ի Վանի թղթակիցն ալ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Շնորհք Պատրիարք Հօր եւ իր հետեւորդներուն այցելութեան մասին :

Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքը Շնորհք Գալուստեան, իր 89 հետեւորդներով երէկ Տիյարպաքըրէն Վան եկաւ, ուր պաշտօնատեղիին մէջ այցելեց կուսակալ Խօզակմիր Հանօղլուի, որուն յայտնեց, թէ Տիյարպաքըրէն Վան շատ հանգիստ եւ ապահով եկան ու մեծապէս շնորհակալ է այդ հոգածութեան համար : Գալուստեան յայտնեց նաեւ, թէ այս շրջապտոյտին ձեռնարկած է Անատոլուի հայկական եկեղեցիները տեսնելու եւ հոգեւորականները տեղւոյն վրայ քննելու համար : Ապա հետեւեալը ըսաւ. -

«Դժբախտաբար, Սեպտեմբեր 12-էն նախորդող օրերուն՝ անիշխանական դէպքերուն պատճառաւ հարկադրուեցանք յետաձգել մեր այցելութիւնները : Ներկայիս երկրին մէջ տիրող անդորրութենէն եւ ապահովութենէն օգտուելով՝ փափաքեցանք այցելել Կեսարիոյ եւ Տիյարպաքըրի մեր եկեղեցիները : Ասկէ զատ, փափաքեցանք տեսնել նաեւ Մարտինի Սուրիանիներու վանքը եւ մեր կրօնական այդ պարտականութիւնը կատարելէ վերջ՝ ուզեցինք մեր այցելութիւնները շարունակել արեւելեան Սեւ Ծովու շրջանը տեսնելով» :

Վանի Աղթամար կղզին, բերդը, միւս տեսարժան վայրերը այցելելով, Գալուստեան Պատրիարք յայտնեց կուսակալ Հանօղլուի, որ կը փափաքի Աղթամար կղզիի վրայ գտնուող եկեղեցիին մէջ ալ պաշտամունք կատարել՝ այս այցելութեան առթիւ : Կուսակալը յիշեցուց, որ եկեղեցին պաշտամունքի համար փակ ըլլալուն՝ կարելի պիտի չըլլար դրական պատասխան մը տալ այդ ցանկութեան : Այն ատեն, Գալստեան Պատրիարք հրաժարեցաւ պաշտամունք կատարելէ եւ իր հետեւորդներուն հետ Աղթամարի պատմական եկեղեցին այցելեց :

Հայոց Պատրիարքը որ իր հետեւորդներով իջեւանեցաւ Ուրարտու պանդոկը, Վանի եռօրեայ այցելութիւններէն վերջ պիտի ձեռնարկէ Սեւ Ծովեան շրջապտոյտին :

Աւելցնենք որ Վանէն ետք, Պատրիարքը այցելած է Կարս, Անիի աւերակները, Էրզրում, Տրապիզոնի մէջ՝ Սումելա վանքը եւ Այա Սոֆիա յունական սրբավայրերը, ապա Սեւ Ծովու ճամբով, Սամսոնէն Պոլիս վերադարձած է, անջատելով հետեւորդներու խումբէն : Շնորհք Արք. պատրիարքարան ժամանած է Սեպտեմբեր 7, Շաբաթ գիշեր :

Տողըու Եոլ (Շիտակ Ճամբայ) կուսակցութիւնն է միայն - առայժմ գոնէ - որ բաւական անտեղի յայտարարութիւն մը ըրած է, այս առընչութեամբ, հարցնելով թէ ի՞նչ կը փնտռէ Պատրիարքը այդ կողմերը (Վան, Անի, եւայլն) : Կ'անդրադառնանք առանձին :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՅԼԱՆՏԻ մէջ պետական հարուած մը ձախողած է Երկուշաբթի առտու, բայց երկու լրագրողներ - ամերիկացի - սպաննուած են (ամերիկեան ԷՆ - ՊԻ - ՍԻ հեռատեսիլի կայանէն) երբ կը փորձէին նկարել ինչ որ կը կատարուի : Փորձը կատարողները հանգստեան կոչուած զինուորականներ էին, որոնք ուզած են օգտուիլ նախարարապետին երկրէն բացակայութենէն : Ինչքան ալ ձախողած ըլլայ, այս նոր փորձը ցոյց կուտայ թէ որքան խախուտ է Պանքոկի վարչակարգը :

ՌԵԿԸՆ ամերիկեան Քոնկրէսին (Խորհրդարան) ոտքին տակէն խոտը կտրելու համար է, որ կարգ մը սպառժական միջոցներ ձեռք առաւ Փրեթորիայի դէմ, որպէսզի նոր բախումներ չծագին Խորհրդարանին հետ : Արդարեւ, ժամանակէ մը ի վեր, Քոնկրէսը ճնշում կը բանեցնէ, որպէսզի Ուաշինկթըն միջոցներ ձեռք առնէ ափարթհէյտի քաղաքականութեան դէմ : Ռեկըն շատ սահմանափակ միջոցներ ձեռք առաւ, ինչպէս՝ հիւլէական և էնֆորմաթիք կազմածի վաճառքի դադրեցում Հարաւ - Ափրիկէի, խորհրդակցութիւններ ուրիշներու հետ, որպէսզի քրիւկըրանտներու (Հարաւ - ափրիկեան ոսկեդրամ) առուծախը արգիլուի Միացեալ - Նահանգներու մէջ, Հարաւի - Ափրիկէի ամերիկեան ընկերութեանց դիմում՝ որպէսզի Սըլիվան կանոնագիրը յարգուին (սեւերու աշխատանք), խորհրդակցական յանձնախումբի մը ստեղծում, որու նպատակը պիտի ըլլայ, մինչեւ մէկ տարի, միջոցներ թելադրել «խաղաղ փոփոխութիւն» մը մէջտեղ բերելու համար Հարաւի - Ափրիկէ :

ՊԻՐՄԻՆԿԷՄԻ մէջ, Երկուշաբթի գիշեր շատ ծանր բախումներ տեղի ունեցած են սեւերու եւ ոստիկանական ուժերու միջեւ : 30 վիրաւոր կայ : Կռիւները ծագած են, երբ ոստիկան մը սեւի մը դէմ յանցանքի արձանագրութիւն մը կը կատարէր : Անմիջապէս այլ սեւեր շրջապատած են իրենց հայրենակիցը եւ յարձակումներու անցած ոստիկաններու դէմ : Երեքշաբթի առտու, ամբողջ քաղաքը ապահովութեան ուժերով շրջապատուած էր, բայց հանդարտութիւնը շատ հաստատուն չէր թուեր :

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ, Թակարդ - կառքի մը պայթումը 19 հոգի վիրաւորած է, որոնց 16-ը՝ քաղաքային պահակներ եւ մէկ Ամերիկացի : Կառքը որ մայթի մը եզերքը կեցած էր, պայթած է երբ քաղաքային պահակախումբի մէկ հանրակառքը կ'անցնէր Փլաս տը լա Ռեփիւպլիք : Ահաբեկչական այս արարքին տէր եղած է զինուորական ԷԹԱ անկախապաշտ կազմակերպութիւնը :

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Ազգային մեծ ժողովին նախագահական ընտրութիւններուն պատճառով Թուրքիա պիտի չմասնակցի Եւրոպական Խորհուրդի Սեպտեմբեր 10-12-ի նիստերուն, ուր օրակարգի վրայ են նաեւ Թուրքիոյ հետ կապ ունեցող հարցեր :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3 - 5)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ՆԵՖԹՉԻ» ԽԱՂԸ (*)

Մէկուկէս ամիս չխաղալէ ետք իր դաշտին վրայ «Արարատ» Սեպտ. 3-ին հանդէս եկաւ «Հրազդան» մարզադաշտին մէջ, հանդիպելու համար Պաքուի «Նեֆթչի»ի հետ : 1973-էն ի վեր «Հրազդան» մարզադաշտը այդքան հանդիսական չէ ունեցած : Մարզասէրներու բարձր տրամադրութիւնը փոխանցուած է մարզիկներուն, որոնք դաշտ իջած են անպայման յաղթելու տրամադրութեամբ : Ի դէպ, երթի մրցաշարքին «Արարատ» 0-ի դէմ 1 կէտով պարտուած էր «Նեֆթչի»էն : Դարձի այս մրցումը տեղի ունեցած է Երեւանցիներու բացարձակ առաւելութեամբ : «Արարատ»ի տղաքը կոլ նշանակելու աւելի քան քսան առիթներ ստեղծած են, սակայն չեն կըրցած արդիւնաւորել զանոնք : Երեք անգամ գնդակը զարկած է մրցակիցի բերդի ձողին, 2 - 3 անգամ «Նեֆթչի»ի յետսապահները վերջին պահուն գնդակը դուրս հանած են պարապ բերդէն : Խաղը վերջ գտած է 0-0 արդիւնքով և «Արարատ» 10րդ անգամ ըլլալով հաւասարութիւն արձանագրելով ամբողջացուցած է Թոյլատրըւած քանակութիւնը, հետեւաբար այսուհետեւ եթէ հաւասար արդիւնք ձեռք ձգէ՝ կէտ չի շահիր :

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը պարզէ հետեւեալ պատկերը. -

	Խ.	Յ.	Հ.	Պ.	ԿՈԼ	ԿԷՏ
Դինամօ Կ.	25	15	7	3	47-16	37
Սպարտակ	25	13	9	3	47-15	35
Դնեպր	26	13	8	5	50-25	34
Դինամօ Մնս.	25	11	8	6	28-18	30
Տորպեդօ Մ.	24	11	7	6	29-23	29
Կայրաթ	24	8	9	7	24-27	25
Ժալգիրիս	24	8	8	8	30-36	24
Մետալիստ	24	9	5	10	27-35	23
Դինամօ Թ.	24	8	7	9	24-28	23
Չեռնօմորեց	26	9	4	13	32-46	22
Զէնիթ	25	8	6	11	29-28	22
Շախտեօր	25	7	8	10	34-36	22
ԱՐԱՐԱՏ	24	6	10	8	26-28	22
Ֆակէլ	25	7	7	11	17-34	21
ԲՄԱ	25	7	5	13	28-37	19
Դինամօ Մ.	25	7	5	13	27-43	19
Տորպեդօ Ք.	24	5	9	10	21-34	19
Նեֆթչի	24	6	6	12	18-29	18

«Արարատ»ի յաջորդ մրցումը՝ Սեպտեմբեր 22-ին, Երեւանի մէջ, Թիֆլիսի «Դինամօ»ի հետ :

(*) խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Սեպտեմբեր 5-ի թիւով :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
«ԻՒՄԱՆԻԹԷ»Ի ՏՕՆԻՆ

Ինչպէս գրեցինք Յուլիս 24-ին եւ Սեպտեմբեր 6-ին, Հայաստան իր մասնակցութիւնը կը բերէ, այս տարի, «Իւմանիթէ»ի տօնին (Սեպտեմբեր 14, - 15) : Քուրնէօվ է, որ տեղի կ'ունենայ տօնը և Սիթէ էնթէռնասիոնալի բաժանմունքն է որ Հայկերգ ու պարի յայտագիր մը կը ներկայացնի հետեւեալ ժամանակացոյցով. -

Շաբաթ. - Ժամը 11·30, - 19·15 :
Կիրակի. - Ժամը 11, - 14·30, - 21·30 :
Պրաւդայի տաղաւարին ալ, կարելի է ճաշակել հայկական ուտեստեղէններ :

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

Գ.

Գլխաւոր նպատակը՝ հայութեան վերածնութիւնը իր լոյսն առնում էր դիւցազնական, հեթանոսական դարերից: Հայրենիքից հեռու, մեծ կրքով ու ստեղծագործական բռնկումով Ռուբէն Սեւակը նուիրւում է այդ մեծ գաղափարին: Առաջին հայեացքից՝ «Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջերը» բժշկական գրոյցներ են, հեղինակն սաեւ հետամտում է առողջապահական, ուսուցողական, օգտապաշտական նպատակներ: Ի հարկէ դա բացառել չի կարելի: Բայց ասուել եւս մեզ համար, ոչ միայն դրանում չէ այդ արձակի բուն նշանակութիւնը, քանզի գործ ունենք գեղարուեստական անուրանալի արժէքով առանձնացող էջերի հետ, այլեւ առողջապահական նպատակները երկրորդական են մարմնացած այն խնդիրների համեմատութեամբ, որ գրտնըւում էին ինչպէս Սեւակի, այնպէս էլ ժամանակի հայ գրականութեան կիզակէտում: Աւելին, հանգամանքների զուգադիպութեամբ իր մէջ միաւոնացնելով բժշկի եւ արուեստագէտի կարողութիւնները Ռուբէն Սեւակը լաւագոյն հնարաւորութիւն ունէր հարցերը ներկայացնել տեսական ու գեղարուեստական առաւել համոզիչ, շօշափելի ու ներդաշնակ կերպաւորումով: Եթէ առողջ ցեղի, սիրոյ, ուժի պահանջները հեթանոս շարժման ներկայացուցիչները յաճախ երեւան էին բերում կոչերի ձեւով՝ իրենց ծրագրային ելոյթներում ու նաեւ բացառապէս գեղարուեստական արտայայտումների մէջ, ապա Սեւակը հիմնաւորում էր կեանքային - պիոլոգիական էութեամբ, որի մէջ հմուտ էր, իրաւասու ժամանակի գիտութեան ամենաբարձր մակարդակով: Այսպէս օրինակ, երբ «Այլասերում» կամ «Վեցերորդ զգայարանք» գործերում նա գրում է, որ հայութեամբ «Ոսկեդար մը պէտք է, նոր Ոսկեդա՛ր մը», «Այլասերո՞ւմ, ո՛չ վերածնունդ», կամ՝ «պատրաստենք մեր զաւակները այդ մեծ օրուան համար: Ու սորվեցնենք իրենց Վերածնունդի առաջին օրէնքը: Առողջ սէր, առողջ սեռ», ապա դա նախապէս հիմնաւորում է ոչ միայն գիտականօրէն, ռոմանտիկական գրաւիչ ձուլուածքով, այլեւ գեղարուեստօրէն: Սեռի եւ սիրոյ, կեանքի ծարաւի, ապրելու կամքի, առողջ, կենսունակ սերնդագործման շուրջ պատողութիւնները հեթանոս շարժման յայտանիչներն են, որոնք ի մի են բերւում կեանքի փիլիսոփայութեան առաջնորդութեամբ: Ուշագրաւ շատ նկատումներից հետեւեալ տողերը եւս ցոյց են տալիս հեթանոս շարժման առնչութիւնները. «Եթէ Եւրոպան է, որ կը հնչեցնէ այլասերումի ահազանգը, մի՛ մոռնաք, որ այդ սարսափելի ախտը ամէնէն առաջ մե՛ր ցեղին կը սպառնայ՝ իբրեւ հին ցեղի մը»: Այստեղից խակ երեւում է, որ կեանքի փիլիսոփայութիւնն իր պիոլոգիական մեկնաբանութեամբ Արեւմտեան - Եւրոպայում միանգամայն գործնական նշանակութիւն էր ձեռք բերել: Մի բան, որ աւելի կարեւոր պէտք է լինէր կործանման եզրին կանգնած արեւմտահայութեան համար ինչպէս համոզուած էին հայ նէոռոմանտիկները: Եւ նոյն ոգով էլ նրանք, բնական կեանքի դիրքերից քննելով, մարմնաւորելով ու փառաբանելով կամքը (1), կենսական մղումներն ու ցեղի կենսական ակունքները, նախապատրաստում էին բաղձալի վերածնունդը:

Սեւակի ստեղծագործութիւնում յատուկ տեղ է գրաւում սէրը, որն ըստ նրա ձգտում է «բացարձակ խռէալին», լաւ որում, այն «անձնական, կերպարանաւոր, երկրային, բնական» իռէալն է («Փոխան հարսանիքի» գրուածքում): Սէրն ու ստեղծագործութիւնը «դերագոյն պարտականութիւնն» ու «դերագոյն երջանկութիւնն են», («Մեղքին պտուղը» գրուածքում): Սէրը կեանքի հոմանիշ է: Արուն եւ էգը, մարմինն ու հոգին խառնելով «միանգամայն Տիեզերքի ու Աստուծոյն կը խառնուին»: Սիրոյ վերաձումը տիեզերական ուժի, միաժամանակ եւ վերածումն է ողջ գոյի ծաւալման ու ճանաչողութեան ելակէտի. կեանքի տարերքի այս արտայայտութեան մի ծայրն այսպիսով մարդն է, միւսը՝ տիեզերքը: Տիեզերքը յաւերժութեան կրողը, ինչպէ՞ս կարող է ընդունել սէրը եթէ ոչ մահուան միջոցով.

> Մեռնի՜լ, մեռնի՜լ … Անմահական
> մահուան մէջ.
> Մեռնի՜լ … Գրկիդ գոգն, ա՜յսպէս,
> մեր սէրն անշէջ,
> Անհունին մէջ ծառացընել
> տիրական…

Հայկական նէոռոմանտիզմում զոհաբերութեան եւ յարութեան գաղափարը կայ իբրեւ բնութեան աշնանային թառամումի եւ գարնանային վերակենդանացման (Լ. Շանթ), տիոնիսիզմի արտայայտութիւն: Տիոնիսոս աստծու երեւոյթի մէջ, Նիցշէից եկող, հաճոյքի եւ տառապանքի, մահուան եւ կեանքի, նահատակութեան եւ յարութեան, ողբերգութեան եւ վերածնունդի միասնութեան փիլիսոփայութիւնն էլ հիմք դարձաւ հեթանոս շարժման: Սեւակի մօտ սէրը եւ մահը նոյնքան անքակտելի են, նոյնիսկ. «Սէրը սէր չէ, մահը մահ չէ, սէրն է մահ»: Սէրը վաղանցուկ է, մահն է յաւերժական, մահուան մէջ անմահանալու ձգտումը տիեզերքին ձուլուելու ձգտում է. սէրը մութ անդունդի մէջ անվախ ընկլուզումն է: Սիրոյ մէջ բախւում են աշխարհի եզերական հակասութիւնները, այն ընդունում է այնպիսի վիթխարի չափեր, որ Աստուած իր ամենակարողութեամբ անգամ փոքրանում է նրա առաջ.

> Սէրն հեթանոս երջանկութի՛ւնն է,
> խաչուած,
> Սէրն ա՛յն կուռքն է, որուն առջեւ
> ծնրադրած
> Ոքթի՛ մը պէս պիտի ողբար ի՛նքն
> Աստուած…

Խաչուած երջանկութիւն. սիրոյ բարձրագոյն աստիճաններում խաչաձեւում են մարդկութեան մեծագոյն երազները, կեանքի յաւերժական սիմվոլները, գերագոյն հաւատալիքները եւ գուցէ գերագոյն փիլիսոփայութիւնը: Տիեզերական այդ սէրը շարժման մէջ է դնում հակընդդէմ, հզօր ուժեր, որոնց յաւերժական տլերախման մէջ մարդն ապրում է հաճոյքի ու տառապանքի իր բաժինը եւ չքանում յաւերժօրէն: Ահա թէ ինչու մահ - անհունը, «Ճերմակ Ոչինչն» է իրականը եւ գեղեցիկը. «Զինին» բանաստեղծութիւնը թերեւս գոյի եւ չգոյի յարաբերութեան ճշտո՞ւմն է գեղարուեստական հոյակապ ձեւի մէջ: Դժուար է նման բան պնդել: Ոչինչն այստեղ խաւարի, սառնութեան, մոռացութեան, մահուան արտայայտութիւնն է: Այս սառցէ ճերմակ եւ միաժամանակ խաւար իրականութիւնն ու գեղեցկութիւնը այնուամենայնիւ կայ որպէս այդպիսին, այսինքն՝ Ոչինչը ինչ - որ բան է, ի հարկէ կեանքի հերքում, բայց եւ ոչ բացարձակ չգոյ: Սիրոյ եւ մահուան համադրումը էութեամբ սուր ռոմանտիկական հակադրութիւնների համադրում է: Ժամանակին նկատուել է, որ չունենալով անդենական հաւատքը, աշխարհը շատ սիրելու համար Սեւակը չի կարողանում վանել իրենից մահուան յաճախանքը: Արմէն Սեւանի այս մեկնաբանութիւնն ուղղակիօրէն հաստատւում է ոչ միայն յոռետեսութեան, յուսահատութեան դէմ «Բժիշկին գիրքէն փրցուած էջերում» ասուածով: Աւելորդ չէ դրան աւելացնել նրա յորդոր նամակներից մէկում՝ հրաժարուել մարդատեացի յոռետեսութիւնից. «Հապա որո՞ւ համար են ապրելո՛ւ հաճոյքը, տեսնելո՛ւ փափաքը, սիրելո՛ւ կիրքը ու տենչալո՛ւ տենչը: Որո՞ւ համար են արուեստները, գեղեցիկը, բնութիւնը, կինը, համբոյրը, առաւօտը, գիշերին խորախորհուրդ բանաստեղծութիւնը»…: Կեանքի սէրն է սաստկացնում յիշել մահը եւ հետեւաբար սէր - մահ կապակցութիւնը բնաւ էլ միապաղաղ, չոր նոյնութիւնը չէ կամ «ճերմակ ոչինչ»: Նոյն «Զինին» բանաստեղծութիւնում կա՛յ եւ «Կեանքը քրքիջ մ'է հապիտ» եւ «Սիրոյ հի՛ն, հի՛ն դարերուն աստուածն ըլլալ կարծեցի» տողերը, այսինքն կեանքի կատակերգութիւնը, կեանքի հեգնանքը մահուան բեմի վրայ եւ հեթանոսական մղումները: Կեանքի ու մահուան հակասութեան մէջ ձեւ են ստանում բանաստեղծին մտահոգող էական հարցերը, այն ամէն կարեւորը, ինչով նա ապրում էր: Այդ ամէնը պոետականացւում են հակադրութիւնների մէջ: Հակադրութիւնները հէնց կեանքի, աւելին՝ տիեզերքի, որի մէջ ծաւալւում է կեանքը, օրինաչափութիւնը, շարժման ռէալ ուժերն են: Օրինաչափ է նաեւ, որ «Սէրն է մահ» ասելով հանդերձ բանաստեղծն ամբողջ ձայնով օրհնաբանի սէր - կեանքը.

> Եկո՜ւր, եկո՜ւր, եկո՜ւր, սիրենք
> կաթոգին.
> Ո՛վ չի սիրեր պիտի մեռնի
> առյաւէտ.
> Սէրը պէ՛տքն է, երա՛զն է, կեա՛նքն
> է կեանքին…

Նրա բանաստեղծական աշխարհում սէրը հնչում է ամենատարբեր երանգներով ու վիճակներով, ամենանուրբ, ներքին - անշօշափելի դրսեւորումներից մինչեւ բոցոտ կիրքն ու հեթանոս վայելքը, եւ այդ յախուռն տարերքից մինչեւ տիեզերական ընդգրկումներ: Եւ իր բոլոր դրսեւորումներում սիրոյ երգը հնչեցնում է արտակարգ թեթեւութեամբ՝ ամենամեղմ, սաեւ մշուշում հալուող ցոլացումներից, հոգին նշմարուող նուազուն ուրուագծերից անցնելով վառ, պղտոր ու թանձր վրձնահարուածների, տրամութիւնից՝ պոռթկացող ցնծութիւն, չշմեցնող յանդգնութեամբ խաղալով կոնտրաստների հետ, իրար բախելով ու իրար խառնելով կեանքի ու մահուան, երկրի ու երկնքի հակոտնեայ ուժերը:

- 5 -

«Սիրոյ շողքերը» կարդալիս անհնար է չյիշել Փօլ Վեռլէնի «Աշնան երգը». մեղամաղձոտ նոյն նուագը, նոյն անբացատրելի վհատութիւնը, նոյն կարճ տողերը մեղմ երաժշտայնութեամբ եւ ռիթմն էլ զարմանալի տրամութեամբ թաթաւուն.

> Երգը յուշքին
> Սըրտիս խորէն
> Կուլայ ուժգին
> Վըհատօրէ՜ն:

Պոէզիայում կայ տխրութեան, անհանգստութեան մի տեսակ, որի հայցէն լաւ յայտնի է՝ սիմվոլիզմ: Ընթերցողը յաճախ դժուարանում է բացատրել թէ այդ սիմվոլիստական տխրութիւնը ինչպէս է յաջողւում ճանաչել առաջին իսկ ունկընդրումից. բանաստեղծութեան հնչականութեա՞մբ, տրամադրութիւնների, մտածութիւնների տարտամութեա՞մբ, լեզուի փխրունութեա՞մբ, գոյների մեղմութեա՞մբ, նրբաճաշակութեամբ, միեւնոյն է, եթէ սիմվոլիզմի կնիքը կայ բանաստեղծութեան վրայ՝ անջնջելի է: Եւ Ռուբէն Սեւակի բազում բանաստեղծութիւններ կրում են այդ կնիքը. ակնյայտ ու դրանով իսկ չափազանց հետաքրքիր, բայց եւ դժուար բացատրելի փաստ: Սեւակին յատուկ է պոէտական սուգգեստիոն (ներշնչում, ակնարկ, յուշում), անըմբռնելի հոգեվիճակներ արտայայտող մեղմերանգ, մարմրող պատկերները, հնչիւնային - ինտոնացիոն աղօտ դաշնաւորումները: Վերնագրով իսկ չափազանց խօսուն «Բասթելը» որ սիմվոլիստական բանաստեղծութեան մի հիանալի նմոյշ կարող էր համարուել, նոյնքան բնորոշ է Սեւակին, որքան հեթանոս ոգով գրուած գործերը: Այդ բանաստեղծութիւնում պաստելային երանգների փափկութիւնն է, անուշմար անցումները, անորոշ, տարտամ, մշուշի մէջ հալուող մի աշխարհ, Սեւակի պոէզիայի անբիծ սիմվոլ անուրջների կարապով, տարակոյսը արտաքին, ծաւալուող ռէալականութեան հանդէպ, տրանսցենդենտալ էութեան հայեցութիւնը.

> Կապոյտ սարի մը կատարին ամայի՝
> Բաղեղապատ խարխուլ գմբէթն
> հաւատքիս
> Տարակոյսի անդունդն ի վար կը
> հայի:

Եւ այս ամբողջը մատուցւում է որպէս բանաստեղծի հոգու պատկեր՝ «Հոգիս նկար նըկար մըն է բասթելի», այսինքն աւելի նրբացուած, էսթետացուած, ուր բառերը ոչ թէ կայուն ու կարծր նշանակութիւն ունեն եւ ռէալ առարկաների իմաստների արտայայտիչն են, այլ բազմանշանակ են, շարժուն: Կոնկրետ պատկերը չհասցնելով յստակ ուրուագծուել՝ չքանում է.

> Ու այս բոլո՛րը կը դողայ, կը հալի,
> Մշուշի մը տարտամութեանը մէջ ուր
> Լացող դէմքի մ'ստուերը կայ
> պաշտելի…

Այսպիսով, Սեւակի բանաստեղծական խառնուածքին հարազատ էր մեղմ, ակնարկող սիմվոլիկականութիւնը: Սիմվոլիստական կատարեալ արուեստը նշանակալի դպրոց էր բանաստեղծների համար: Սեւակը իւրացրել էր սիմվոլիզմի նրբութիւնները՝ յղկելով, բիւրեղացնելով իր արուեստը: Կիրառելով սիմվոլիզմի պոէտական հնարաւորութիւնները նա յղացաւ աքանչելի բանաստեղծութիւնների մի փունջ. «Կարապներ», «Լեման», «Էօլեվայս», «Վերջալոյս», «Կարլինի» եւլն.: Բայց ի՞նչ, անհերկրայելի փաստերի ճնշման տակ պնդե՞լ, որ Ռուբէն Սեւակը որոշ գործերով սիմվոլիստ է եւ զուգահեռաբար գրած այլ գործերով նեոռոմանտիկ: Կամ, այս իսկ տրամաբանութեամբ նոյնացնե՞լ այդ երկու ուղղութիւնները: Չէ՞ որ կան նոյնիսկ առանձին գործեր, որոնք սաեւ երկու ուղղութիւնների պոէտիկաների խաչաձեւման արդիւնք լինեն կարծես: Ահա «Երգ երգոցի» առաջին իսկ տողը՝ «Երա՞զ, տեսի՞լ, անգոյ ստուե՞ր մ'անհոգի», որ յստակ ուղղութիւն է տալիս բանաստեղծութեան զարգացմանը տօնայնութեամբ ու տրամադրութեամբ, պատկերման եղանակով: Եւ առաջին տունը այդպէս էլ կառուցուած է: Երկրորդում նոյն տրամադրութիւնն է, բայց «անգոյ ստուերի» փոխարէն արդէն «Կապոյտը վճիտ» եթերային անրջանքով, եւ նոյնիսկ՝ «Բոսկարմիրը Պենկալեան վարդերու»: Բայց եւ այնպէս միանգամից չի հրդեհւում այդ գոյնը, այլ դժգունացւում, խառնըւում է կապոյտին. «Երազամած կարմրութեան պէս տժգոյն. Գոյն աչերուդ կապոյտն ունիս ջուրերու»: Յաջորդ տունն արդէն ոչ դժգոյն կարմրակապոյտը կայ, ոչ էլ առաւել եւս անգոյ ստուերն ու ցնորքը, այլ արցունք եւ հեշտանք. «Շունչըդ գինով է», «Ջայնըդ տարփոտ»: Այս հատուածն է համընկնում «Աստուածաշնչի», «Երգ երգոցի» սկըզբին. համբոյր եւ գինի, Սեւակի մօտ ձեւափոխուած այսպէս՝ «հեշտանք, որ շրթներուդ մէջ կ'ըմպես»: Առաջին երկու տունն այսպիսով բանաստեղծի սեփական մուտքն է դէպի թեմա, գրուած ժամանակի պոէզիայի, աւելի ճիշդ՝ սիմվոլիզմի ոգով, որը շատ հեռու է բնօրինակի կրքոտ, զգայական սիրոյ բաց նըկարագրութիւնից: Հետաքրքիր է, որ Սեւակի «Երգ երգոցում» բնօրինակի մը շատ կարեւոր արտայայտութիւնը՝ «Զի բուռն է իբրեւ զմահ սէր», բերուած է որպէս բնաբան, իսկ տեքստում չի դըրսեւորուել: Ինչպէս տեսանք սէր - մահ զուգահեռը նրա մի շարք այլ բանաստեղծութիւնների հիմքում է ընկած: Կարելի է ասել, որ բուն «Երգ երգոցը» սկըսւում է երրորդ տնից, իսկ յաջորդում արդէն «մարմինէդ ծորող խունկը մեղաւոր» տողով տեսիլը չքանում է վերջնականօրէն մարմնական վայելքի առաջ: Եթէ փորձենք ետ դառնալ, կ'ընթանանք դէպի կրքի մարում, գոյների, գծերի աղօտացում, կնոջ «Բանանու գինիէն» քաղցր մարմնից դէպի անհոգի ստուերը: Թուլանում են եւ շեշտերը, չքանում է սիրոյ պաըմբռշխնումը, «Հազարբուրեան այս պատարագը», չքանում է արբեցումը, որ հինգերորդ տան մէջ տեսողութեան, լըսողութեան հոտոտելիքի շէքղ հաճոյքներից յետոյ պիտի պարգեւի շօշափելիքի աստուածային սարսուռը.

> Հրաշագո՜յ … Ո՜հ, քու անդրիդ
> բիւրեղէ,
> Սրունքներուդ սարսռացող ձիւնն
> հրաշէ՜կ,
> Ու անանո՜ւն ցոլքը, որ քեզ
> կ'ողողէ,
> Մորթիդ թաքո՜ւն գանգուրներուն
> խուրձը շէկ …

Տենչերի, կրքերի պոռթկումն իր այս բարձրակէտից, յաջորդ տներում վայրէջք է ապրում: Դրանից անմիջապէս յետոյ ասուածը՝ «Տենչերուս վրայ պիտի հսկեմ այս գիշեր», ինքնամոռաց, մոլե-

…ին գլայականութեան վիճակին հետե - ալ՝ բանականութեան արթնացման նշան է: Բայց դա էլ անհնար է թւում. «Ի զուր: …ս թաղուել կ'ուզէ յուլօրէն, ստինք… մահրմութեամբ մէջ կոյս»: Ա…աչ եկած այս ցանկութիւնը՝ ձուլուել, …րել, չքանալ հարազատ ու մտերիմ …ակի գրկում, դարձեալ տեւական չէ: …պաւորութիւնների, վիճակների, ապ…ումների արագընթաց փոփոխութիւնն…ի մի աքանչելի շղթայ է այս բանաստեղ…ծութիւնը, որի ամէն մի օղակը անձե…ակերտ գեղեցկութիւն է: Վերջին տան …մէջ վերականգնւում են մեզմ գոյները. …կիրքը սպառուած է, մնացել է անճառ ե…րանութիւնն ու հիացմունքը, մնացել է «Հիասխայլի աչքերով» դժգոյն աղջիկը: …Մեծագոյնը՝ սիրոյ մէջ աշխարհի արար…չագործութիւնն ապրելն է: «Երգ երգո…ցը» սիրոյ այդ հրաշքի երկուքն է՝ «Ոչ …մէկ արգանդ քեզ պէս հրաշք չըծնաւ»: …Այդպէս փրփուրներից ծնուել է Աֆրոդի…տէն (յիշողութիւն, որ ակամայ առաջա…նում է «ճառագայթի, փրփուրի խա՞ղ …մը տարտամ» տողից): Անդոյից գոյը, …երազից մարմնացած ռէալականութիւն՝ …արարչութեան պրոցէսն է դրուագուած …այս բանաստեղծութիւնում: Աստուածա…շնչային «Երգ երգոցը» ծայրէ - ծայր …մարմնական սիրոյ փառաբանութիւնն է …նոյն բարձր հնչողութեամբ: Սեւակի «Երգ …երգոցը» կեանքային լինելութիւնն է իր …վերելայրումներով: Լինելութիւնը կա…պակցուած մի ամբողջութիւն է սիմվոլի…կականութեան ու ռոմանտիկականու - …թեան փայլուն միաձուլումով: Այլ խօս…քով՝ գեղարուեստական երկու ուղղու…թիւնների էկլեկտիկ միացում չէ սա, այլ …սիմվոլիզմի արուեստի հմուտ կիրառում …նեոռոմանտիզմի մէջ: Այդ արուեստի …դրսեւորումները Սեւակի մօտ արդինք …են հետեւողական ու որոշիչ սիմվոլիս - …տական պատկերման եղանակի: Եւ ոչ էլ …կարող են ապացոյց լինել յօգուտ սիմվո…լիզմի ու նեոռոմանտիզմի նոյնացման: …Այս երեւոյթը հաստատումն է գեղար…ուեստի պատմական զարգացման շատ կա…րեւոր առանձնայատկութեան՝ այլ ուղ…ղութիւնների ձեռքբերումների իւրացումն …ու կիրառումը ստեղծագործական նոր ո…ճերի իրականացման պրոցէսում: Ոչ …միայն տարբեր ուղղութիւնների պայ…քար, այլեւ ներթափանցում, փոխ - հա…րստացում, եղած փորձի, ստեղծագոր - …ծական հնարաւորութիւնների իւրացում:

ՍՏԵՓԱՆ ԹՈՓՉԵԱՆ

(Շար. 3)

(1) Սա համապատասխան մեկնաբա…նութեամբ, գալիս էր Արթուր Շոփեն - …հաուէրից, որի փիլիսոփայութեան հիմ…նական հասկացութիւնը, գոյի ներքին …էութիւնը՝ կամքը իմացութիւնը ենթար…կում է իրեն որպէս մարդու եւ ցեղի պահ…պանման միջոց: Նէոռոմանտիկների տե…սական ու ստեղծագործական պրակտի - …կայում կիրառւում էին նրա փիլիսոփա…յութեան հիմնական որոշ դրոյթներ ու …հասկացութիւններ, որոշ այլափոխու - …թեամբ ու յարմարեցումով պատմական …հանգամանքներին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԵՂՕՆ Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅ ԹՈՒՂԹԻՆ

Տպագրուող պարբերաթերթի մը տպագրութեան որակը քննելու համար տպարան անցած էի եւ կը նայէի մամուլի ակռաներուն մէջէն տակաւին նոր ելած, մելան բուրող թուղթերուն: Լաւ էր, մաքուր ու ճաշակաւոր տպուած էր, հրատարակիչը գոհ պիտի մնար: Ես ալ գոհունակութիւն զգալի ու պատրաստուեցայ դուրս ելլելու, երբ յանկարծ տեսայ քիչ անդին վրայ - վրայի դիզուած թուղթի ծրարները: Մէկ մասը առաջին խմոր ընտիր թուղթ, մէկ մասը երրորդ խմոր լրագրի թուղթ, այս ծրարները նոր տպարան եկած էին մեր թղթավաճառէն: Եկած էին ու իրենց տեղը գրաւած էին պատին տակ, սպասելով այն օրերուն, երբ մեքենավարը պիտի բանար զանոնք, քիչ մը օդ պիտի փչէր անոնց մէջ եւ վերջն ալ զանոնք պիտի տեղաւորէր տըպագրիչ մեքենային ակռաներուն առջեւ: Նայեցայ այդ ծրարներուն եւ անըացատրելի գոհունակութիւն մը զգացի մէջս: Եթէ մեքենավարէն չամչնայի, ձեռքս պիտի երկարէի ու պիտի շոյէի այդ ծրարներէն մէկը...

Դեռ ո՛վ գիտէ որքան կարճ ժամանակ առաջ այս ծրարները կը սպասէին ո՛չ թէ հոս, այլ թուղթի հսկայ գործարանի մը մթերանոցին մէջ: Անոնք ալ հազարաւոր ծրարներու միջեւ, կը սպասէին որ գընորդ մը գիրենք բեռնակառք բեռցնէր եւ տանէր դէպի իրենց ճակատագիրը՝ որ տպագրուիլ էր:

Օր մը անպայման պիտի գար այդ գընորդը, բայց ո՞ւր պիտի տանէր, ո՞ր գործին համար պիտի ընտրէր զանոնք: Այլ խօսքով ի՞նչ պիտի ըլլար անոնց ճակատագիրը:

Եթէ մեքենավարէն չամչնայի, հարկաւ, ձեռքս պիտի երկարէի եւ պիտի շոյէի այս ծրարներէն մէկը կամ միւսը, որովհետեւ այդ ծրարները, ո՛վ գիտէ բախտին ինչպիսի մէկ կարգադրութեամբը մերը եղած էին այլեւս, մե՛զի ղրկըւած էին: Կրնային ուրիշ տպարան մը գացած ըլլալ, տարբեր լեզուով տըպուած թերթ մը դառնալ, տարբեր լեզուով գրուած գիրքի մը վերածուիլ, տարբեր լեզուով մշակոյթի մը դաստիարակը ըլլալ, եւ ո՛վ գիտէ դեռ ինչեր: Իրենց վրայ կամ իրենց քով դիզուած ինչ - ինչ ծրարներ, այդպէս, գացեր են այդ հասցէներուն, բայց ասոնք դարձեր են մե՛ր բաժինը: Եկեր են մաս կազմելու մե՛ր ապրումներուն, բաժնելու մե՛ր ճակատագիրը, այսինքն կերպով մը եղբայրացեր են մեզի: Հայ մկրտուեր են:

Այսպէս նայեցայ այդ ծրարներուն ու ներքին ժպիտով մը լուսաւորուեցայ: Սա այս կողմ դիզուածները յառաջիկայ տասը օրերու ընթացքին հայերէն օրաթերթ պիտի ըլլան ու պիտի ցրուին դէպի հազարաւոր հասցէներ: Պիտի կարդացուին Հայոց տուներուն մէջ: Անոնց մեծ մասը օր մը զամբիւղ պիտի նետուի թերեւս, բայց մէկ մասն ալ պիտի պահուի զուրգուրանքով, հատորի պիտի վերածուի, թանգարաններու մէջ պիտի պահուի: Իսկ սա միւս կողմը դիզուածներն ալ «Հայոց Գրականութեան Պատմութիւն» պիտի դառնան, «Ներսէս Վարժապետեան Պատրիարքի Յուշամատեան» պիտի դառնան, մեր գրողներէն մէկուն պատմուածքներու հաւաքածոն պիտի դառնան: Բախտը այնպէս ուզեր է որ այս անուններով մըկրտուին անոնք, կեանքի ու ապագայի այս ուղղութեան վրայ զետեղուին, բաժնուելով թուղթի հսկայ գործարանէն մեկնած միւս ծրարներուն ճակատագիրէն: Անոնք այլեւս Մեսրոպաշունչ կեանք մը ապրելու սահմանուած պիտի ըլլան, առաքուելով աշխարհի դէպի բոլոր այն կողմերը, ուր Հայեր կ'ապրին ու հայերէն կը կարդան:

×

Պիտի ուզէի թերեւս, որ անոնք ալ, այդ թուղթերը, հոգի ու լեզու ունենային ու պահ մը զրուցէի անոնց հետ, հարցնէի թէ գո՞հ էին իրենց վերապահուած այս համեստ ճակատագիրէն: Համեստ, այո: Տպուէին եթէ ուրիշ լեզուով մը տարբեր նպատակի մը համար, թերեւս աւելի փայլուն ճակատագիր մը կ'ունենային, աւելի մեծ խանդավառութեամբ կը պտըտէին ձեռքէ ձեռք, աւելի ընտիր ապրանք մը կը նկատուէին, աւելի բարձր գին մը կ'ունենային հրապարակի վրայ: Մինչդեռ հիմա, մասնակցելով մեր ապրումներուն, այսինքն մե՛րը ըլլալով, անոնք ալ պիտի ըմպեն փոքրիկ հաւաքականութիւն մը, իր տէրերէն իսկ երբեմն արհամարհուած մշակոյթ մը ըլլալու դառնութիւնը: Ընտրութիւնը իրենք չըրին: Իրենք չընտրեցին մեզ, ինչպէս որ մենք ալ ընտրած չենք մեր պատկանելիութիւնը: Բայց անոնք ալ գո՞հ են արդեօք պարտականութիւն մը ստանձնելով մեր Մեսրոպաշունչ ապրումներուն մէջ, ինչպէս որ գոհ ու երջանիկ ենք մենք՝ նոյնը ընելով:

Հոգի ու լեզու ունենային ու ես այս հարցումը հարցնէի մեր տպարանին պատին տակ դիզուած հայ թուղթերուն:

Բ. Հ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ Մշակութային կեդրոնին մէջ, Օգոստոս 23-ին, տեղի ունեցած է երաժշտական երեկոյթ մը, որու ընթացքին՝ օտար երաժիշտներու կարգին, մեկնաբանուած է նաեւ Մարտին Իսրայէլեանի (Հայաստանէն) մէկ գործը: Նախքան յայտագրի գործադրութիւնը, Ալիսիա Թերզեան տեղեկութիւններ տուած է յայտագրին մաս կազմող երգահաններու կեանքին ու գործին մասին: Մարտին Իսրայէլեանի յօրինած «Գիշերային»ը՝ դաշնակի եւ սոփրանոյի համար, գրուած է հիմնուելով Միսաք Մեծարենցի բանաստեղծութեան վրայ:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ Մարի Մանուկեան կրթական հաստատութեան մէջ, Օգոստոս 15-ին, տօնուած է Մայրերու Օրը, մասնակցութեամբ մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի աշակերտութեան: Բացումը կատարած է ուսուցչուհի Օֆելիա Պօյաճեան: Աշակերտներ մեկնաբանած են մօր նուիրուած երգեր եւ հայ մօր համար գրուած բանաստեղծութիւններ, ինչպէս նաեւ հայկական պարեր: Փակման իր խօսքին մէջ վարժարանին տնօրէնը՝ Գէորգ Մարաշլըեան, շեշտած է «Ս. Աստուածածնի տօնին հետ կապուած այս հայկական մօր անուանակոչութեան կարեւորութիւնը՝ պահպանելու համար մեր աւանդութիւնները»:

×

ՍՈՐՏՈՊԱՅԻ «Պագըրճեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 18-ին, տօնուած է Մայրերու Օրը: Բացումը կատարած է Այտա Աբրահամեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որուն մասնակցած են ազգային վարժարանի աշակերտները: Խօսք առած են Գաղութային Միութեան ատենապետ Սարգիս Չէքեան եւ Աւետիս քհնյ. Թորոսեան:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Օգոստոս 27-ին, իր մահկանացուն կնքած է Սըրբուհի Տէր - Խաչատուրեան: Ցունաստանէն Արժանթին գաղթած, ողբացեալը եղած է ժրաջան անդամուհիներէն մին Հ.Օ.Մ.ի: Վարած է ատենապետութիւնը Լանուսի մասնաճիւղին, ինչպէս նաեւ եղած է Շրջանային եւ Ֆլորէս - Փոմփեժայի Վարչութեանց անդամուհի:

ՌԱՖՖԻ

ԽԱԼԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԻՄ ՆՈՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ

…Եթէ այդ հասարակութիւնը, կամ, որ…պէս ասեցի, այդ մթնոլորտը, մաքուր լի…նէր, առողջարար լինէր եւ ձեզ վրայ բա…րերար ազդեցութիւն գործէր, տարակոյս …չկայ, որ ձեր ընդունակութիւնները կը …փոքրանային դէպի բարին, դէպի լաւը …եւ դէպի օգտաւէտը: Բայց եթէ դուք …դարձաք մի չարագործ, դուք ծնունդ էք …նոյն մթնոլորտի, այլ խօսքով նոյն հասա…րակութեան, որը իւր միջից արտադրել է …ձեզ:

Ես նրա բացատրութիւնները հասկանալ չէի կարողանում: Նա շարունակեց. ձեռքը մեկնելով դէպի զուարճացող բազմութիւնը, որ խաղում էր բակի մէջ:

- Տեսնու՞մ էք այդ թշուառներին, դրանք նոյնպէս՝ հասարակութեան հիւանդոտ կազմուածքի արտադրած վէրքերն ու պալարներն են, որ կտրել եւ այստեղ են ձգել, այն մտքով, որ կազմուածքը բոլորովին չվարակուի: Բայց ո՞րտեղից առաջ եկան այդ վէրքերը, այդ թարախալից պալարները, - յայտնի բան է, նոյն կազմուածքի հիւանդոտ դրութիւնից: Եթէ մարմինը առողջ լինէր, դրանք չէին լինի: Քննեցէք դրանց իւրաքանչիւրի կեանքի պատմութիւնը եւ դուք կը տեսնէք, որ դրանց գործած յանցանքների արմատը դրած է եղել այն հողի մէջ, որից դրանք բուսել, աճել եւ զարգացել են: Իւրաքանչիւրի յանցանքի ձեւը, տեսակը, որպիսութիւնը տեղային բնաւորութիւն ունի: Եւ այդ կէտից նայելով, այդ թշուառների ամէն մէկի կեանքի պատմութիւնը՝ նոյն հասարակութիւնների մտաւոր, բարոյական եւ հոգեկան հիւանդութեան պատմութիւնն է, որոնց միջից դուրս են եկել դրանք: Այստեղ, այդ արգելանոցի մէջ, կարելի է ուսումնասիրել այն բոլոր կրթական, տնտեսական եւ հասարակական պայմանները, որ առաջ են բերել այս տեսակ հրէշներ:

Վերջացնելով իւր խօսքը, նա կրկին դարձաւ դէպի ինձ հարցրեց.

- Հիմա հասկացա՞ք, թէ ով է մեղաւորը, որ դուք, ես եւ այդ բոլոր թշուառները այստեղ բերուեցան:

- Ճշմարիտն ասած, շատ փոքր հասկացայ, - պատասխանեցի ես, ամաչելով իմ տգիտութեան վրայ: - Դուք բոլորովին նոր բաներ էք խօսում:

Նրա սառն դէմքի վրայ երեւաց մի թեթեւ ժպիտ:

- Ձեզ այսպէս է թւում, ասաց նա, - բայց իմ խօսքերը նոր չեն, խելացի մարդիկ այսպէս են մտածում: Հիմա ես կը խօսեմ ձեզ հետ աւելի պարզ կերպով, հէնց ձեր լեզուով, որ դուք հասկանաք: Ես իբրեւ օրինակ կը վերառնեմ հէնց ձեր անձնաւորութիւնը, որովհետեւ դա աւելի մօտիկ եւ աւելի ծանօթ է ձեզ: Ասացէք, խնդրեմ, դուք ինչո՞ւ սկսեցիք գողանալ, երբ ձեր պատանեկութեան հասակում ընկերացաք այն մանկահասակ սրիկաների հետ:

- Մենք քաղցած էինք մնում, այդ պատճառով գողանում էինք, որ սովից չմեռնենք:

- Շատ լաւ: Բայց միթէ՞ չէիք կարող դուք, կամ այն մանկահասակ սրիկաները, ձեր աշխատանքով հաց վաստակել եւ չգողանալ:

- Մենք ոչինչ չէինք սովորած:

- Տեսնո՞ւմ էք, այստեղ կան պատճառներ, որ մարդուն անբարոյական են դարձնում, այն է՝ աշխատանքին անսովոր եւ անընդունակ լինելը:

Եւ նա սկսեց երկար բացատրել, թէ ինչ բան է հացի խնդիրը մարդկային հասարակութեան մէջ, թէ ինչո՞ւ մարդիկ հացի համար անբարոյական են դառնում, ասաց, որ ոչ միայն մի անհատը, գործելու անընդունակ լինելով եւ արդար աշխատանքի սովորած չլինելով, դառ - նում է գող, աւազակ, խաբեբայ, - այլ մի ամբողջ ժողովուրդ կարող է այսպէս դառնալ, եթէ աշխատանքի սովորած չէ: Նա օրինակ բերեց մի քանի ցեղեր, որ պարապում են աւազակութեամբ եւ կողոպտում են իրանց հարեւաններին: Ես հարցրի.

- Կան մարդիկ, որոնք աշխատանքի սովոր են, որոնք ընդունակ են գործելու, բայց դարձեալ գողանում են, խաբում են եւ իրանց վաստակի մէջ անազնիւ միջոցների են դիմում, օրինակ, Պարսկաստանի խաչագողները եւ Հրեաները:

(Շար. 177)

Տէր եւ Տիկին Ժորժ Քէմփ, Օր. Անի Թաւագիլեան, Տէր եւ Տիկին Ժերար Թաւագիլեան, Աստղիկ եւ Ազատ, Տիկին Արշակ Թաւագիլեան, Պ. Սերժ Թաւագիլեան եւ աղջիկը, Պ. Կարապետ Եկաւեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Եկաւեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Եկաւեան, Թեւեքելեան, Պօզաճեան, Աղաճանեան, Գասպարեան, Իկխապաշեան, Քէմքէմեան, Արրահամեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, առագրոջ, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԳէՈՐԳ - ԺՈՐԺ ԹԱՒԱԳԻԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 4-ին, 82 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Սեպտ. 9, ժամը 14.15-ին Անկէն-Լէ Պէնի Սէն-Ժօզէֆ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Անկէն-Լէ-Պէնի գերեզմանատունը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր. Սաթենիկ Քէօլէեան, Պ. Վարդգէս Քէօլէեան իրենց վաղամեռիկ քրոջ՝ Սիրարփի Քէօլէեանի եւ մօր՝ Նազըր Քէօլէեանի մահուան 8-րդ տարելիցին ի յիշատակ 200 Ֆ. կը նուիրեն Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցւոյ (առանձ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի 60-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Պ. Յարութիւն Փափազեան (Շաւիլ) մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Ռոպէր Տէր-Մերկերեանի (Մարսէյլ):

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ տիկին մը որ աշխատանքի իրաւունք ունի պատասխանատու գործ մը կը փնտռէ հայկական հաստատութեան մը մէջ:

Հեռաձայնել. - 964 - 42 - 06

ՃԱՇ ԵՒ ՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ճաշ մը կուտայ պաղութիւս տարեց հայրենակիցներու, Սեպտեմբեր 15, Կիրակի, կէսօր, քաղաքապետարանի տրամադրած Պրէվրի դղեակին մէջ: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, պէտք է կանխաւ արձանագրուիլ: Հեռաձայնել. -

Յովսէփեան. - 736 - 28 - 70

Փափազեան. - 642 - 90 - 68

Օթօքառը կը մեկնի ժամը 12.30-ին, Մշակոյթի Տան առջեւ եւ 12.45 Հայոց Եկեղեցւոյ առջեւ:

IIe congrès médical national

13 - 14 - 15 Septembre
Hôtel Nikko - Paris

— Vendredi 13 : Journées médicales

— Samedi 14
à 09 h. 00 : Débat communautaire
animé par le Pr. Assadourian
et le Dr. Dervichian
sur le thème :
«L'Arménien en Occident : l'homme, son évolution»
(participation aux frais 50 F)
à 20 h. 00 : DINER DANSANT

— Dimanche 15 à 12 h. 00
Déjeuner sur bateau mouche

Renseignements et réservations :
tél. 446 - 12 - 67

Radio ASK

Le Samedi 14 Septembre, à 16 heures, Monsieur HENRI VERNEUIL sera présent à «*Radio ASK*» pour dédicacer son premier livre intitulé :

« *M A Y R I G* »

Cette dédicace sera précédée d'une interview de l'auteur par Mlle *Linda Magarian*, en direct, sur les ondes de notre Radio.

L'A.A.A.S. et la Direction de Radio ASK vous invitent cordialement à cette dédicace.

77, rue La Fayette, Paris 9e - M. Cadet

Vous pourrez acheter le livre «*MAYRIG*» sur place, à la Radio, avant la dédicace, au prix courant moins 10%.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԲԱՑԱՌԻԿ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆՈՂ ԿՈՊԸԼԷՆ ԳՈՐԳԻ ՄԸ

Վարդանանց Պատերազմը ներկայացնող Կոպըլէն Գորգ մը - 560×674 - յատկապէս հիւսուած Օպիւսոնի մէջ, համաձայն հայրենի արուեստագէտ նկարիչ՝ Գրիգոր Խանճեանի գծագրութեան,

Նուէր՝ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻՆ՝

ՄԵԼԱՆԳԹՈՆ եւ ՎԻՕԼէԹ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ կողմէ՝

մասնակցութեամբ՝ ԲԷՆԹՈՆ Եղբայրներու,

կը ցուցադրուի՝

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

- 15 ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ -

Սեպտեմբեր 11, 12, 13, 14 եւ 15, ժամը՝ 10-էն մինչեւ 18:

Ցուցահանդէսին բացումը կը կատարուի՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11-ին, ժամը՝ 14-ին:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը օգտուիլ բացառիկ այս պատեհութենէն, այցելելու եւ վայելելու գեղարուեստական եւ պատմական արժէք ներկայացնող այս իրագործումը, որ պիտի տեղադրուի՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ:

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

Հ.Բ.Ը.Մ.

Փ Ա Ր Ի Զ

Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի եւ երգի դասընթացքները կը վերսկսին՝

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ:

118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել. - 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, ժամը 10-էն՝ 17:

ՌՈՆ - ԱԼՓ

Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան (Ռոն - Ալփ) Լիոն - Վիէն մասնաճիւղերու, եւ Վիէնի Հայ Մշակութային ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

- Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 18-էն սկսեալ, ամէն Չորեքշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 14-ին:

Հասցէ .- Քէ Բաժօ, թիւ 1: 38200: Վիէն:

Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել. - 85 - 72 - 34 - կամ՝ - 85 - 18 - 05 թիւերուն:

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցին դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները, Թաղականութեան անդամներու մօտ կամ հեռաձայնելով՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի 66 - 91 - 99, - Խաչիկ Եըլմազեանի՝ 87 - 43 - 71:

Դասաւանդութիւնները ամէն Չորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ Շաբաթ ժամը 14-էն՝ 16, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պ. Խաչիկ Եըլմազեանի:

Ի Ս Ի

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11-ին, առաւօտեան ժամը 9.30, Մշակոյթի Տան մէջ:

45 ռիւ տը լա Տէփանս - Իսի:

Ուսուցչուհի Տիկին Աննա Գարագայ:

Պարի դասերն ալ կը սկսին Սեպտեմբեր 10-ին, ժամը 17-էն 19:

Պարուսոյց՝ Աննա Պուչաքեան

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել իրենց զաւակները:

Ի Ս Ի

Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին Եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանին դասերը կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 8.30-ին:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն օր, բացի Երկուշաբթի օրերէն, Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ, ժամը 13.30-էն 17.30:

Հեռաձայն. - 644 - 28 - 52

Երեկոները դիմել Տիկին Պաղտասարեանին:

Հեռաձայն. - 529 - 22 - 92

ՇԱՎԻԼ

Շավիլի հայկական դպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 11ին: Ժամը՝ 9-ին:

Eglise Arménienne
rue du Père Komitas, 92370 Chaville

Հեռաձայն .- 750 - 85 - 29 եւ 750 - 97 - 51

Վ Ի Է Ն

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դպրոցին հայերէնի դասընթացքը կը սկսի Սեպտեմբեր 21, Շաբաթ, կէս օրէ վերջ ժամը՝ 14-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տան մէջ:

9, rue du Cirque

ՎԻԷՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Մեր զաւակներուն ամբողջ կէս օրէ վերջ մը, հայկական միջավայրի մէջ անցընել տալու մտահոգութեամբ, Սեպտեմբեր 25-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տունը՝ Կապոյտ Խաչի գործակցութեամբ, հետեւեալ յայտագիրը ունի ամէն Չորեքշաբթի, կէս օրէ վերջ:

1.- Ելեկտրոնիք
2.- Մարզանք
3.- Թատրոն
4.- Հայերէն լեզուի ուսուցում
5.- Գծագրութիւն
6.- Նուագ
7.- Ֆիլմի ցուցադրութիւն
8.- éveil à la culture arménienne

եւ Նախընթրիք՝ Կապ. Խաչի Տիկիններու կողմէ:

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ վարժարանին վերամուտը, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի հայկական դպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 14-ին:

Avenue Edouard Herriot, «Berthaudière»

Դպրոցի մէջ, արձանագրութիւնները միեւնոյն ատեն: Ժամը 2-ին:

- ԽԱՉՎԵՐԱՑ -

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, տօն է Վերացման Սրբոյ Խաչին, Խաչվերաց է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Սկիզբ. Ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին

Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ Երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի Ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան - ռէհանով: -

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16, տօն է Խաչի: Յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի Վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

×

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Վերացման Ս. Խաչի տօնին առիթով Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Երեկոյեան կը կատարուի Խաչվերաց տօնի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9-ին:

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:

Անդաստան ժամը՝ 17-ին:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԴԷՊԻ ՎԵՐԱԾՆԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն

Բ. ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ 40ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

նախաձեռնութեամբ՝

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հոկտեմբեր 5-ին

ԱՅԺՄԷՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻԼ՝

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ Ս. (91) 87 · 15 · 73
ՄԻՍԻՐԵԱՆ Հ. (91) 44 · 69 · 72
ՖՈԹՕ ԵՆՕ (91) 62 · 44 · 97

Կ Ր Ը Ն Ո Պ Լ Ը

ՄԱՐԱՆՃԵԱՆ Կ. (76) 54 · 49 · 38 (ժամը 12 - 14 եւ 19.30էն յետոյ):

LIC. A 1037

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
12
JEUDI
12 SEPTEMBRE
1985

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 500 Ֆ· - Վեցամսեայ : 260 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 550 Ֆ· - Հատը : 3,00 Ֆ·

LE NUMERO : 3,00 F

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.049
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.049

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՐՑՈՒՄ· -

«ՈՐՈ՞Ւ ԿԸ ՊԱՐՏԻՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ»

ՊԱՏԱՍԽԱՆ· -

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ...

Հարցումը, խորագիրն է Հիւմէթ Պիլիմէկ յօդուածին լոյս տեսած Հիւրրիյէթ-ի մէջ (Սեպտեմբեր 9) : Հարցումին պատասխանն ալ, անշուշտ, յօդուածագիրը իմն կուտայ : Կ'արժէ կարդալ, զարգանալու եւ ապուշ չմեռնելու համար···

×

Այսօրուան արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը կ'ըսէ թէ ամէն բան կը պարտի Վերածնունդին, որ ծագում առած է 1453-ին մեր Իսթանպուլի գրաւումով : Ճիշդ է :

Սակայն Արեւմուտքը չըսեր թէ ի՛նչ բանի կը պարտի Վերածնունդը :

· Կը հարցնէք թէ, ի՞նչ է այդ :

· Իսլամական Վերածնունդն է, ուր տեղ ունին նաեւ Թուրքերը : Արեւմուտքի միջնադարը :

Մութ - մութ դարաշրջան մը· մարդկութեան ամօթը : Այդ խաւարակուռ շրջանին Արեւմուտքը դար մը ամբողջ ապրած է յետադիմութեան, գիտութեան ու արուեստի թշնամութեան մէջ : Մինչդեռ պատմական նոյն ժամանակաշրջանին, յատկապէս Թ· - ԺԴ· դարերու միջեւ կը շողշողայ իսլամական վերածնունդը : Կարճ խօսքով, եթէ չըլլար իսլամական վերածնունդը երբեք չէր կրնար իրականանալ արեւմտեան վերածնունդը : Արեւմուտքը չէր կրնար վերածնիլ : «Իրականութիւն»ը այս է ահա :

Սակայն արեւմուտքցի գիտնականներու մեծ մասը·

· Երբ Թուրքերը գրաւեցին Բիւզանդիոնը, հոնկէ խոյս տուող գիտուններ ծագում տուին արեւմտեան վերածնունդին», կամ ասոր նման ճարտուքներ դուրս կուտան :

Մինչդեռ բուն իրականութիւնն այն է որ Արիստոտէլի, Պղատոնի, Արքիմիտէսի, Պիւթագորասի, Հիպոկրատի եւ Եւկլիտէսի նման հին յունական եւ հռոմէական քաղաքակրթութիւններու հասցուած գիտնականներու գործերը Միջնադարու կրօնական յետադիմութիւնը փճացուցած է ու զանոնք թաղած պատմութեան խաւարին գիրկը : Սակայն Թուրք, արաբ եւ պարսիկ գիտնականներ փնտռած ու գտած են այդ հատորները, թարգմանած, ուսումնասիրած, մեկնաբանած ու նոր գիտերու հեղինակները դարձած : Արաբներու կողմէ Սպանիոյ գրաւումովն ալ «իսլամական վերածնունդը» արեւու նման շողացած ու աշխարհը լուսաւորած է Թոլետոյի, Կորտովայի նման հռչակաւոր քաղաքներու արդիական համալսարաններուն մէջ : Արեւմուտքը ինչ որ սորված է հին յունական եւ նոյնիսկ հռոմէական քաղաքակրթութիւններուն մասին, ահա այդ համալսարանները ուղարկած ուսանողներու միջոցով սորված է : Այդ ուսանողներուն մէջէն ելած են նոյնիսկ «Պապ»եր : Անշուշտ առանց դրդապատճառի չգրեցի այս տողերը :

Պատճառը հետեւեալն է· Տօնական օրերուն Լոնտոնի մէջ առաջին անգամ ըլլալով բացուած է «Իսլամական գիտական գործեր»ու ցուցահանդէս մը : Պարսիկ բժիշկ Ռազիէն, առաջին համայնագիտարանէն, դարձեալ Պարսիկ՝ Փոզլինին,

> ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ ՄԻՒՐՈՒՐՈԱ Կ'ԵՐԹԱՅ

Յատկապէս կահաւորուած Թռնճորտով մըն է, որ Նախագահ Միթերան Միւրիւրոա կ'երթայ, ուր պիտի նախագահէ Հարաւ - Խաղաղականի համաժողովի կոմիտէին, զոր որոշեց ստեղծել այս ամիս : Այդ մարմինը կազմուած պիտի ըլլայ շրջանի դեսպաններէն եւ ֆրանսական Պետութեան քաղաքային եւ զինուորական ներկայացուցիչներէն : Նախագահը, որու մեկնումի այս անակնկալ լուրը հաղորդուեցաւ Երեքշաբթի իրիկուն, կը մեկնի Ուրբաթ, նախապէս հանդիպելով Քուառու (Կիւյան), ուր ներկայ պիտի ըլլայ Աոիան հրթիռի մը արձակման :

Նախագահ Միթերան անգամ մը եւս կ'ուզէ ցոյց տալ, որ Ֆրանսա որոշած է շարունակել հիւլէական իր փորձերը եւ պահպանել իր ներկայութիւնը Խաղաղականի մէջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻՆ նախագահը իր հրաժարականը տուաւ, քաջաբար ստանձնելով վերջին արկածներու պատասխանատուութիւնը : Անտրէ Շատօ, իր այս որոշումով, խոր տպաւորութիւն գործած է, որովհետեւ երկար ատեն է, որ առիթ չէր եղած հանդիպիլ նման նըկարագրի տէր մարդոց, որոնք երբ իրենց

(Շար·ը Դ· էջ)

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Երրորդ խաղը, Գասպարովի եւ Գարպովի միջեւ վերջ·գտաւ 21-րդ հարուածին, հաւասար - ոչ ոքի - արդիւնքով :

Պուխարացի Թուրք բժիշկ՝ Իպն ի Սինայէն մինչեւ Լէնկ Թիմուրի մեծ թոռ՝ աստղագէտ Ուլուղ պէյ, իսլամական ակեղարուն բոլոր գործերը իրենց լատիներէն կամ արեւմտեան այլ լեզուներով առաջին թարգմանութիւններու կողքին առաջին անգամ Լոնտոնի մէջ ցուցադրըւած են :

- Լաւ, թէ ինչ պատահեցաւ այս ցուցադրութեա՞մբ :

Հետեւեալը· Արեւմուտցիներ տեսան թէ «բժիշկներու բժիշկը», «արդի բըժըշկութեան հայրը» Թուրք գիտնական Իպն ի Սինան է : Իր «Բժշկութեան օրէնքը» գիրքին բնագիրը կարդալու համար դանիացի բժշկապետ Սարա պարտաւորւած է արաբերէն սորվելու : Այս ցուցահանդէսին տեղ գրաւած է նաեւ այս իրականութիւնը պատմող անոր գիրքը : «Բըժըշկական Օրէնքը» գործը կը պատկանի ԺԱ· դարուն : Ցուցահանդէսը լեցուած է այս հատորին լատիներէն ու այլ լեզուներու բազմաթիւ թարգմանութիւններով : Գիրքը հրատարակուած է նոյնիսկ եբրայերէնով : Այս բոլորը ցոյց կուտան որ Արեւմուտքը բժշկութեան մասին բոլոր սորվածները կը պարտի Իպն ի Սինային : Ու այս գործը եղած է բժշկական միակ գիրքը որ դարերով կարդացուած է ամբողջ արեւմուտքի մէջ :

ՄԱԿ· - ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ԵՆԹԱՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՈՒԻԹԸՔԸՐ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ 24-ՐԴ ՅՕԴՈՒԱԾԸ

ԵՒ

ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԱԾ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

×

Իբրեւ նիւթ պատմութեան համար եւ ընդառաջ երթալով կարգ մը ընթերցողներու փափաքին, ստորեւ կը հրատարակենք ՄԱԿ-ի մարդկային իրաւանց ենթայանձնախումբի զեկուցաբերին՝ Պ. Ուիթըքըրի տեղեկագրին 24-րդ յօդուածը, ուր կը յիշատակուի Հայերու ցեղասպանութիւնը : 11, 12 եւ 13 թիւերուն կը համապատասխանեն հայկ· ցեղասպանութեան վերաբերող ծանօթութիւնները, ուր Ուիթըքըր կը թուէ այն աղբիւրները որոնց դիմած է իր հաստատումները կարենալ կատարելու համար (11' Թօյնպի, 12' Փ· Ֆրէնք, 13' Պրայս, Թօյնպի, Ժ· Շալեան, Մորկընթաու, փրոֆ· Յովհաննէսեան, Լեփսիուս, Լաութեան ոճիր մը, Կիւրեան, Սըմսըր, Աթայեւ, Կէօքճեան, եւայլն) :

24).— Toynbee a déclaré qu'en matière de génocide, le XXème siècle se distinguait « *par le fait que ce crime est commis de sang froid, sur un ordre donné délibérément par les détenteurs d'un pouvoir politique despotique et que ses auteurs emploient toutes les ressources de la technologie et de l'organisation actuelles pour exécuter complètement et systématiquement leurs plans meurtriers* » (11) L'aberration nazie n'est malheureusement pas le seul cas de génocide au XXème siècle. On peut rappeler aussi le massacre des Herenos en 1904, par les Allemands (12), le massacre des Arméniens par les Ottomans en 1915 - 16 (13), le pogrom ukrainien de 1919 contre les Juifs 14), le massacre des Hutas par les Tutsis au Burundi en 1965 et en 1972 (15), le massacre au Paraguay des Indiens Aché avant 1974 (16), le massacre auquel les Khmers rouges se sont livrés au Kampuchea entre 1975 et 1978 (17), et actuellement le massacre des Baha's par les Iraniens (18). L'apartheid est traité séparément plus loin (pages 43 à 46). Plusieurs autres exemples peuvent être évoqués. Il pourait sembler pédant d'arguer que certains horribles massacres de masse ne constituent pas, d'un point de vue proprement juridique, un génocide, mais en donnant du génocide une définition trop vague on risque d'aller à l'encontre du but recherché et de dévaluer ce mot.

Ստորեւ նաեւ այն բանաձեւը, որով ենթայանձնախումբը կ'ընդունէր կամ կը յայտարարէր որ «նկատի կ'առնէ» (թէյք-նոթ) Պ· Ուիթըքըրի տեղեկագիրը իր ամբողջութեանը մէջ :

PROJET DE RESOLUTION PRESENTE PAR M. DESCHENES, M. GEORGE ET M. MUBANGA-CHIPOYA

La Sous-Commission de la lutte contre les mesures discriminatoires et de la protection des minorités

Rappelant la résolution 1983/33 du Conseil économique et social, en date du 27 mai 1983, par laquelle le Conseil a prié la Sous-Commission «de désigner parmi ses membres un rapporteur spécial qui aura pour mandat de procéder à une révision d'ensemble et à une mise à jour de l'étude sur la question de la prévention et de la répression du crime de génocide, en prenant en considération les vues exprimées par les membres de la Sous-Commission et de la Commission des droits de l'homme, ainsi que les réponses des gouvernements, des institutions spécialisées et autres organismes des Nations Unies, d'organisations régionales et d'organisations non gouvernementales à un questionnaire qui sera établi par le Rapporteur spécial»;

Rappelant aussi sa décision 1983/2 du 18 août 1983, par laquelle elle a chargé M. Benjamin Whitaker de réviser et de mettre à jour l'étude en question,

Ayant pris connaissance du rapport préliminaire (1) présenté par le Rapporteur spécial à la Sous-Commission lors de sa trente-septième session,

Ayant depuis examiné et soumis à un débat l'Etude révisée et mise à jour (2) présentée par le Rapporteur spécial à la Sous-Commission lors de sa trente-huitième session;

Notant que des opinions divergentes ont été exprimées sur le contenu et les propositions du rapport;

1.— *Reçoit l'Etude* du Rapporteur spécial, M. Benjamin Whitaker, intitulée « Version révisée et mise à jour de l'Etude sur la question de la prévention et de la répression du crime de génocide », et en *prend note;*

2.— *Exprime* ses remerciements et ses félicitations au Rapporteur spécial pour ses propositions;

3.— *Recommande* que l'Organisation des Nations Unies renouvelle ses efforts pour faire en sorte que la Convention pour la prévention et la répression du crime de génocide (3) soit universellement ratifiée dès que possible par les Etats Membres.

(1) E/CN.4/Sub.2/1984/40.
(2) E/CN.4/Sub.2/1985/6.
(3) Résolution 260 A (III) de l'Assemblée générale.

ԿԱՏԱԿ ՉԷ ···

ԲԻՒԶԱՆԴԱԿԱՆ ԱՆՑԱԳԻՐ Կ'ՈՒԶԷ՞Ք

Աւստրալիա ապրող Յոյն մը, իբրեւ «շառաւիղ» բիւզանդական կայսրութեան սկսեր է անցագրեր հրապարակ հանել ու բաժնել : Մինչեւ հոս, արտառոց բան մը չկայ (մենք ալ ունէինք, Ֆրանսայի մէջ, երանելի մը որ ինքզինքը Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան Նախագահ հռչակած էր ու *այդ տիտղոս*ով ալ նամակներ կը ղրկէր «*Մոնտ*»ին, բայց անցագիրի գաղափարը չէր ունեցած···) : Պատմութեան համով մասը հոն է, երբ կարգ մը հիւպատոսարաններ *վիզա* տըւած են այդ անցագրով ներկայացողին··· : Ստորեւ այս լուրին մանրամասնութիւնները· -

×

Աւստրալիա ապրող Փալէոլոկոս անուն Յոյն մը, պնդելով թէ սերած է Բիւզանդական կայսրութենէն, բազմաթիւ անձերու «Բիւզանդական կայսրութեան անցագիր» տուած է :

Պէ ամոլը, առնելով հատ մը դիւանագիտական այս անցագիրներէն, որոնք կը բաժնուին Իշխան Փալէոլոկոսի կողմէ, որպէս «կայսրութեան» Արտաքին նախարար, շրջած է ամբողջ աշխարհը :

Դէպքը որ դիւանագիտական գայթակղութիւն կ'որակուի, սկսած է այն օրէն երբ վերոյիշեալ զոյգը Վիէննայի Զայիրի հիւպատոսարանէն այս անցագրով վիզա ստացած է : Զոյգը երկիր մուտքի արտօնութիւն առած է նաեւ - միշտ նոյն անցագրով - Սրի Լանքայի ու Պանկլատէշի ներկայացուցչութիւններէն, Մանիլայի մէջ Նոր Կինէի եւ Նեփալի աւագ հիւպատոսարաններէն ու Վիէննայի Փիլիպպեան աւագ հիւպատոսարանէն :

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

(Դ. եւ վերջին մաս)

- 6 -

Կեանք - բնութիւն միասնութեան մէջ Ռուբէն Սեւակը գտնում էր լինելութեան ներդաշնակութիւնը՝ մարդուց տիեզերք արարման ու աւերման յարաշարժ տարերքով: Հակադրութիւններով հանդերձ այս տարերքում էր նա գտնում իտէալը, գոյութեան գեղեցկութիւնները: Բայց կեանքի բնական տարերքին թշնամի է հասարակութիւնը՝ չարիքի, դժբախտութիւնների աններդաշնակութեան արմատը: Արարումն այստեղ ողբերգական բնոյթ եւ հետեւանք ունի. սերնդագործումը, ծնունդը, ստեղծագործութիւնը մարդու տառապանքների սկիզբ են լոկ, որ աւարտւում են փրկարար մահով: Աւերման ու չարիքի այդ թագաւորութիւնը այն քաոսն է, ուր մէկը ծննդեան պահից տէր է, միւսը՝ ստրուկ: «Հայրը» բանաստեղծութիւնում հանդիպում են հայր եւ որդի՝ Աստուած եւ մարդ, երկուսն էլ թշուառ, անօթի, հիւանդ: Արարչագործութեան արդիւնքն այսպիսով, թշուառութիւնն է: Թշուառների այդ աշխարհին, նրանց իրաւունքների պաշտպանութեանը Ռուբէն Սեւակը պէտք է նուիրէր իր ծրագրած «Քաոսը» բանաստեղծական ժողովածուն: Խօսուն վերնագիրն ընդգրկում է բնութեան եւ հասարակութեան խոր հակասութիւնը, կեանք - բնութիւն ներդաշնակութեան աւերումը: Կեանքի նեոռոմանտիկական իտէալն է կործանւում հասարակական բիրտ մեքենայի հարուածների տակ: «Արդաստուրում» բանաստեղծութիւնը դրա ցցուն արտայայտութիւնն է. արու եւ էգ ձիերը մտրակի հարուածների տակ քաշում են «յաւիտենական անէծքը»: Տառապանքը մշտնջենական է, փոխանցւում է սերնդէ սերունդ: Բնութեան դրած «խեղճ բնազդին հլու, կենդանի արարածները լոյս աշխարհ են բերում գրաստների նոր սերունդներին: Տառապանքն այսպէս ուղեկցում է կեանք մտած արարածին ոչ թէ բնութեան, այլ մարդկային օրէնքով: Չի կարելի Ռուբէն Սեւակի սոցիալական պոէզիան արհեստականօրէն անջատել նրա այլ բնոյթի բանաստեղծութիւններից: Կեանք, սէր, արդաստուրում, ծնունդ, ցեղ, հայրենիք, հասկացութիւնները նոյնքան ամուր են շաղկապուած իրար, որքան անխուսափելի շաղկապուած են «մարդկային օրէնքին», հասարակութեանը: Հասարակական գոյի հակասութիւններն ու բախումները նկարագրելիս նա աւելի չի մօտենում իրականութեանը քան սէր եւ բնութիւն երգելիս - նոյն նեոռոմանտիկական իղձերն ու պատկերման եղանակն են գործում թէ մէկ, թէ միւս դէպքերում.

Աւա՜ղ, այն ամէն բաներն ապաքէն
Որ շնորհուեցան մեզի երկինքէն՝
Մարդկային օրէնքն արգիլեց
մարդուն...

Սոցիալական իր պոէզիայում այս հարցադրումն է հիմնականը: Այստեղ իր լրումին է հասնում կերպարը մարդու իբրեւ բնական - հասարակական արարածի, որն ընկած է ողբերգական հակասութիւնների մէջ: «Քաոսում» գլխաւոր հերոսը աշխատաւոր մարդն է, բանուորը: «Դրամին աղօթքը», «Պոլսոյ որովայնին մէջ», «Կարմիր դրօշակը», «Կարմիր տօնը», «Փողոց աւլողը», «Այս դանակը» գործերը գրկուածների, «Աշխատանքի նօթի ստրուկների» ծանր կեցութեան քննութեամբ հանդերձ բարձրացնում են դասակարգային պայքարի խնդիրը: Բանաստեղծն իրեն գտնում է աշխատաւորութեան բանակում, զինուորագրւում է արդարութեան ու ազատութեան վսեմ կռւին: Արտաքուստ նա դիտողի դերում է. դա նկատելի է յատկապէս «Փողոց աւլողը» եւ «Կարմիր դրօշակը» գործերում: Բայց նա սովորական դիտող չէ: Նրանց եւ իր միջեւ «Մէկ տարբերութիւն միայն եթէ կայ», այն է, որ ինքը փնտռում է կեանքի «ինչպէսն ու ինչուն»՝, աշխատում եւ պայքարում է իր ստեղծագործութեամբ: Հետեւաբար նրա դիտելը գործել է տառապանքի իր եղբայրների հետ միասնօրէն: Սեւակի համոզմունքով բացառիկ է գեղարուեստի դերը ազատութեան պայքարում եւ այդ դերի գիտակցութեամբ էր նա ստեղծագործում, քաղաքական իր դաւանանքով կանգնելով ժամանակի ամենաառաջաւոր՝ պրոլետարիատի պայքարի դիրքերում: Փողոց աւլողը վիթխարհանում է, սիմվոլացնում արդար աշխատանքի հզօր ուժը.

Աւլէ մարդկութեան ցեխն ու կեղտն
անվերջ,
Աւլէ ու գիտցիր, որ միշտ
կ'աղտոտի ...

Պատմութեան դարաւոր հոլովոյթի մէջ կուտակուած հասարակական աղբը աւլելու համար միակ այդ ուժը՝ արդար աշխատանքի ուժը, համադրւում է արուեստագէտ - մարտիկի, արուեստագէտ - մարդարէի ստեղծագործութեանը: Ճակատագրի եղբայրներ, նրանք նուիրւում են կեանքի ու լուսաւոր ապագայի համար մղուող պայքարին: Ահելի, անզիջում պայքար անվերջանալի կեղտի դէմ: Գեղարուեստը խտացնում է իր մէջ մարդկութեան իտէալները: Առաջնորդելով «մարդկութեանն ամբողջ» արուեստագէտը չի կարող անջատուել ազգութիւնից, նահատակուող ժողովրդի փրկութեան գործից. դրանք էութեամբ նոյն ազատութեան պայքարի երկու անբաժան ոլորտներն են:

1909-ի Ապրիլին Ադանայում Թուրքերը կոտորեցին 30.000 Հայ, այրեցին ու ոչնչացրեցին բազմաթիւ կառոյցներ, Հայերին հասցնելով նաեւ հսկայական նիւթական վնաս: Ռուբէն Սեւակին միայն լուրերը չէ, որ հասան: Նա տեսաւ Լօզանում ցուցադրուած լուսանկարները: Ցնցուած Թուրք մարդասպանների անպատկերացնելի ոճրագործութիւններից, դառնացած Հայութեան անօգնականութիւնից ու աշխարհի անտարբերութիւնից, «Ջարդի խենթը» պոէմում կատարուած քստմնելիութիւնը նա ներկայացրեց տիեզերական անչափելիութեամբ.

Չէ՞ որ դուն վաղո՛ւց մեռեր ես,
Աստուած.
Ու քու հսկայի դիակըդ անբա՛ւ,
Գարշանքի ժահրո՛վն արիւնաթաթաւ,
Ապականե՛ր է երկնից անապակ
Ծիր - կաթիններուն երազն
անյատակ ...

Նորից արիւնով էր ներկուել Հայկական Կիլիկիան, որի անմահ գեղեցկութիւնները, ժողովրդի եւ բանաստեղծի անյատակ երազի հետ սպանդի զոհ դարձան, ապականուեցին, այլանդակուեցին: Ամէն ինչ տակնուվրայ եղաւ բանաստեղծի հոգում, հովուերգութիւնն ու Եղեռնը, առասպելի դրախտը եւ հաւատի դժոխքը խառնուեցին իրար: «Ով իմ հայրենիքս» ... Կիլիկիոյ արիւնին նուիրուած բանաստեղծութիւնն այդ անասելի ցաւով, այրուող հոգու կրակով է ձուլուած երազային անհունութեամբ չնչող իրականութեան անկարելի նրբութիւնների մէջ խուժում է Եղեռնի մղձաւանջը: Եւ մի բանաստեղծութեան մէջ Ռուբէն Սեւակը տալիս է սեւ իր պոէզիայի խտացուած պատկերը. բնութիւն, սէր, իտէալ, երազ եւ կոտորած: Բանաստեղծել կեանքի եւ հոգու գեղեցկութիւնները եւ նկարագրել բարբարոսութիւնները: Մէկը որքան ցանկալի, միւսը նոյնքան հրամայական անհրաժեշտութիւն էր, ազգային եւ մարդկային պարտք: Բայց հնարաւո՞ր էր այդ հակադրութիւնները դնել կողք - կողքի, համատեղել անհամատեղելին եւ այն էլ անթերի արուեստով: Բանաստեղծը գեղարուեստօրէն համատեղում է հակադրութիւնները դրանով իսկ անդրադարձող ուժ հաղորդելով: Ծայրայեղ հակադրութիւնը ներթափանցուած է կեանքի ու մահուան, ներդաշնակութեան ու աններդաշնակութեան, իտէալայինի ու ռէալականի ռոմանտիկական հզօր ոգով:

Ջարդը պատկերելիս բնաւ հարկ չկար դիմել երեւակայութեան ու յօրինուածքի: Սեւակը առանց չափազանցելու տալիս էր իրողութիւնը: Աւելին, սարսափելի ճշմարտութիւնը բացայայտելու համար նա անդրադարձնում է ոչ այնքան ջարդի պատկերները, որքան դրանց հոգեբանական արձագանքը, առաջացրած ապրումները, մտածութիւնները, ստեղծում է դրանց բանաստեղծական համարժէքը դիմելով թէ տիեզերական անսահմանութեանը, թէ անցեալի մեծութեանը, թէ ազգային ոգու նշխարներին ու ազգային արժէքներին, առասպելներին ու իրադարձութիւններին, սիմվոլներին ու իտէալներին: Մերթ յուսահատ զայրոյթից նա արդար ցասման ու վրէժի խօսքն է բորբոքում, նախնիներից հրաշքով փրկուած թշուառ որբուկների մէջ տեսնելով փառաւոր հերոսներին, մերթ գերեզմաններից դուրս է կոչում նահատակներին ընդդէմ ոճրագործների, քանզի նրանք չեն կարող խուսափել պատմութեան դատից: Անմեղ զոհերն անպարտելի են:

«Ջարդի խենթում» որդին ուսին դրած տանում է քահանայ հօր դիակը՝ քրիստոնէական գաղափարախօսութեան բեռը, որի ողջ անհեթեթութիւնը շեշտւում էր յատկապէս համազգային ողբերգական այդ իրավիճակում: Խենթը իտէալապէս ու գեղարուեստօրէն գտնուած միջոց է, ուրոյն կրկնակը Րաֆֆու ազատագրութեան մարտիկ խենթի կերպարի: Աւելի ուժեղ են հնչում այդ «խենթի» խօսքերը ուղղուած այս ապուշ կեանքի «խելօքներին», նրանց՝ ովքեր ճշտօրէն կատարում էին եկեղեցական ծէսերը, դրանով ապահովելով սուտ արարքների իրենց իրաւունքը: «Շնալո՛ւ, սպանելո՛ւ, գողնալու» այդ գաղափարախօսութիւնը բանաստեղծի համոզմունքով ժողովրդի կործանման պատճառներից էր: Իրենց իսկ ստեղծած ճահճում զոհ ու բախտաւոր, առաջնորդ ընտրած «Սաղմոսով սնած սափրիչներն աժան», չէին տեսնում, որ մօտենում է կոտորածը: Ռուբէն Սեւակի մօտ Եղեռնը ոչ միայն ազգային, այլեւ սոցիալ - տնտեսական, գաղափարական - քաղաքական խնդիր է: Աստծու գարշ դիակը սիմվոլացումն է բոլոր փծուն գաղափարների կործանման: Միեւնոյն մեկնակէտից ու միեւնոյն համոզմունքով նա գրում է «Առջի Հայերը» եւ «Վերջին Հայերը». աշխարհում ազատութեան համար մեռնող վերջին մարդիկ վերջին Հայերը պէտք է լինեն: Որքան էլ դարերը մահ են ցանել, Հայութիւնը յաւիտենական տոկունութիւնն ու մաքառումն է յանուն լոյսի, յանուն անմահութեան հաստատման: Փոշիացել են հին աշխարհի հզօր, բանակալ պետութիւնները, Հայերը գոյատեւում են անգամ մահուան հոգեվարքի մէջ:

Այսպէս անմահացաւ նաեւ Ռուբէն Սեւակը, յաւերժական Մարդը, յաւերժական Ուղեւորը.

Չգիտնա՛լ, որ հոս իտէալը չկայ...
Ուխտագնա՛ց երթալ ափերն
հեռակայ.
Դէպի ուղին երջանկութեան
մշտակայ ...

ՍՏԵՓԱՆ ԹՈՓՋԵԱՆ

ԵԶԱԿԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ՝ «ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԴՄԷՋԷՆ»

Հոկտեմբեր 2-ին, Մարսէյլի մէջ, Musée de la Marine, Chambre de Commerce et d'Industrie, La Canebière կը բացուի «ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԴՄԷՋԷՆ» ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ՝ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան:

Ցուցահանդէսը կը վայելէ բարձր հովանաւորութիւնը Մշակոյթի նախարար՝ Ժագ Լանկի եւ նախագահութիւնը Պետական նախարար եւ քաղաքապետ Մարսէյլի՝ Կասթոն Տըֆէռի:

Փարիզի Ազգային Գրադարանը, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը իրենց հաւաքածոներէն կը տրամադրեն հնատիպ, հազուագիւտ եւ թանկագին օրինակներ, գիրքերու եւ ձեռագիրներու: Նաեւ թանկարժէք նմոյշներ անձնական հաւաքածոներէն:

Գիտական խորհուրդ մը եւ պատուոյ յանձնախումբ մը բաղկացած, հայ թէ օտար, հեղինակաւոր անձնաւորութիւններէ, գրական, գիտական, արուեստագիտական աշխարհէն, կը բերեն իրենց մասնակցութիւնն ու երաշխաւորութիւնը:

Գիտական յանձնախումբը կը կազմեն՝ փրոֆ. Ա. Ալփակօ Նովելօ (Միլան), Հայր Սիմոն Պայեան (Վիէննա), Ժիլպէռ Տակրոն՝ Գոլէժ տը Ֆրանսի փրոֆ. (Փարիզ), Հայր Ներսէս Տէր - Ներսէսեան (Վենետիկ), Տիկին Սիրարփի Տէր - Ներսէսեան (Փարիզ), Ժերառ Տէտէեան (Մոնփըլիէ), փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտի (Փարիզ), փրոֆ. Ժ. Փ. Մահէ (Փարիզ), Անթուան Կիյոմոն՝ Գոլէժ տը Ֆրանսի փրոֆ., Արփակ Մխիթարեան (Պրիւսէլ), Ժ. Միշէլ Թիէռի (Փարիզ), փրոֆ. Կապրիէլա Ուլուհոճեան (Փարմա):

Պատուոյ յանձնախումբի անդամներն են՝ փրոֆ. Ռոպէր Ատտուրեան, Ժաք Պիյօ, Ժերառ Շալեան, Ֆրանսուա Ժ. Փ. Շաման՝ Մարսէյլի Ակադեմիէն, Տիկին Էտմոնտ Շառլ Ռու - Տըֆէռ, Ժան - Գառզու, Վահէ Քաչա, Քլէման Լէփիտիս, փրոֆ. Արթիւր Թաղտեան, Հանրի Թրուայա, Քոնսթան Վօթրավէռ եւ Մարսէյլի երեք օրաթերթերու տնօրէնները եւ Մարսէյլ Փրովանս Ռատիօ Կայանի տնօրէնը:

Ցուցահանդէսը կը ներկայացնէ խիստ գիտական բնոյթ: Ցուցադրուած փաստաթուղթերը, հնամեայ արձանագրութիւնները, գիրերը զանազան տեսակներով, ձեռագիրները, տպագրուած գիրքը 1511-էն մինչեւ մեր օրերը բաժնուած դանազան շրջաններու պիտի տան հարազատ պատկերը քաղաքակրթութեան մը, մշակոյթի մը ճառագայթումին, ազգի մը դիմագիծին:

Այս առթիւ, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը լոյս կ'ընծայէ 180 էջերով պատկերազարդ (60 նկար սեւ եւ ճերմակ եւ 30 գունաւոր) գիտական քաթալոկ մը, գիրք մը որուն հրատարակութեան ծախքերուն Կիւլպէնկեան հաստատութիւնը կը բերէ նիւթական կարեւոր օժանդակութիւն մը: Գիրքի խմբագրութեան կը մասնակցին՝ փրոֆ. Մ. Սալվինի (Հռոմ), փրոֆ. Ֆ. Ֆէյտի (Փարիզ), փրոֆ. Կ. Ուլուհոճեան (Փարմա), փրոֆ. Ժ. Փ. Մահէ (Փարիզ), Ռ. Գէորգեան (Փարիզ), Հայր Լեւոն Զէքիեան (Վենետիկ), Կ. Յովսէփեան (Մարսէյլ) եւ Գր. Պըլըտեան (Փարիզ):

Գիրքի յառաջաբանը գրած է, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, յառաջաբան որ կը սկսի հետեւեալ խօսքերով՝ «Անհուն ուրախութեան, ամենախոր գնահատանքի եւ արդար հպարտութեան զգացումներով կ'ողջունենք հայ գիրքի ցուցահանդէսը «ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԴՄԷՋԷՆ» ընդհանուր խորագրին տակ, կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան կողմէ»:

Պետական նախարար եւ քաղաքապետ Մարսէյլի՝ Կասթոն Տըֆէռ ստորագրած է էջ մը, որ կը վերջանայ հետեւեալ տողերով. -

« Je suis heureux qu'un hommage soit rendu par cette exposition, à ce peuple cultivé, laborieux, entreprenant et de grande sensibilité dont est issue une communauté qui fait maintenant partie de la population de Marseille et qui contribue à la richesse et à la variété de ses racines culturelles » :

Վազգէն Ա. (Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց), յատուկ կոնդակով, կը բերէ իր հայրական օրհնութիւնը, գնահատանքն ու քաջալերանքը՝ «Բարձրօրէն գնահատում ենք ձեր մտայղացումը՝ Մարսէյլում կազմակերպելու մի ցուցահանդէս «Հայ գիրքը դարերու ընդմէջէն» անուան տակ: Ծանօթացանք ձեր ուղարկած մանրամասն ծրագրին, պատրաստուած ձեռնհասութեամբ եւ գիտական մակարդակով, որ հարազատօրէն ու ամբողջական կերպով պատկերում է հայ գրքի պատմական զարգացման ուղին սկզբից մինչեւ մեր օրերը: Մի սքանչելի ծրագիր է, որ պատիւ է բերում ձեզ եւ բոլոր ձեր գործակիցներին»:

Ահաւասիկ ցուցահանդէս մը որ լաւագոյնս պիտի պանծացնէ Հայ Մշակոյթը, Սրբոց Թարգմանչաց տօնին խորհուրդով լեցուն քանի թուականը յատկապէս ընտրուած է այս միտումով:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

«ԿՈՉԵՑԵԱԼ» ՄԸ

Ես նկատի ունիմ Պէյրութը, եւ այն՝ արդի Պէյրութը:

Ոչ թէ այն Պէյրութը՝ որ Կիլիկիոյ պարպումին տասնեակ հազարներով ստուար եւ անսուաղ հայ գաղթականներ կը հիւրընկալէր...

Ոչ թէ այն Պէյրութը՝ որ ունէր ժանգոտած թիթեղներով ծածկուած հսկայ հիւղաւան, որ իր մէջ կը համախմբէր Կիլիկիոյ եւ Հայաստանի բոլոր կողմերէն մէկտեղուած համահայկական հաւաքականութիւն մը, բոլորն ալ գաղթական:

Ամէն գիշեր այս հիւղաւանին մէջ խրախճանքներ կը սարքուէին «թիւրքի»ներով: Երբեմն ալ կուսակցական արիւնահեղ կռիւներ կը մղուէին իրարու միջեւ, կարծես Թուրքէն առնել չկրցած վրէժը իրարմէ առնելու համար...:

Բայց վերջ տանք այս տխրեցուցիչ վերյիշումներուն, որովհետեւ անոնք ընդմիշտ անցեալ են այլեւս: Որովհետեւ այդ ցեխադաշտին յաջորդեցին երկաթեայ, արծաթեայ եւ ոսկեայ ժամանակաշրջաններ:

Ես նկատի ունիմ արդի Պէյրութը՝ իր հայկական Պուրճ-Համուտով, իր չորս հայկական ռատիոկայաններով:

Ի հեճուկս անցնող տասը դաժան տարիներուն, ի հեճուկս բազմահազար հայ արտագաղթողներուն, Պէյրութը կը շարունակէ մնալ գաղթահայութեան առանցքը, ձգողական բեւեռը: Թաճ փի այս գրախտէն հեռացող եւ միայն խաղաղ ժամանակներուն հոն վերադարձող հայ արուեստագէտներուն:

Քի՞չ հաճոյք է առաւօտէ մինչեւ իրիկուն ըմբոշխնել հայկական հին ու նոր երգեր, լսել ազգային զանազան ձեռնարկներու մասին:

Շնորհիւ հայկական ռատիոկայաններուն, մեծ վերելք կ՚ապրի լրատուահաղորդութիւնը, ոչ միայն իր առեւտրական ծանուցումներով, այլ հազարումի նոր երգերով, եղանակներով, արուեստագէտներու ելոյթներով, գրական եւ թատերական բաժիններով:

Շնորհիւ նոյն ռատիոկայաններուն, ամէն օր սունկի պէս կը բուսնին նոր երգահաններ, երգիչներ, բանաստեղծներ, խմբերգային երգիչներ եւ այլ «կոչեցեալներ»:

Երգիչներէն շատեր թէ՛ երգահան են եւ թէ բանաստեղծ, այսինքն՝ իրենց հեղինակութիւնն են երգին թէ՛ եղանակը եւ թէ բառերը: Եւ՝ հեղինակաւոր քննադատութեանց չհանդուրժող հեղինակներ:

Ահա թէ ինչ հրաշքներ կը գործեն մեր ռատիոկայանները:

Օր մը քովս եկաւ այդ «կոչեցեալներէն» մէկը եւ ըսաւ.

- Պարոն, ձեզմէ խնդրանք մը ունիմ, պէտք չմերժէք:

- Ի՞նչ է:

- Յօրինեցի նոր աղուոր եղանակ մը եւ անոր պատշաճեցնելով՝ գրեցի նաեւ բառերը:

- Նախ եղանակը, ապա՞ բառերը: Կարծեմ հակառակը կ՚ըլլայ:

- Ճիշդ է. բայց ես լսեր եմ որ շատ մասնագէտներ այս ձեւով կը վարուին: Նախ՝ եղանակը երգեմ, յետոյ կարդամ բառերը:

Երգեց եղանակը: Նոր բան մը ըլլալուն, յատուկ տպաւորութիւն չունեցայ:

- Ի՞նչպէս գտաք եղանակը:

- Գիտէք, նոր եղանակ մը ժամանակ կը պահանջէ, որ ականջները վարժուին:

- Բայց սանկ անուշութիւն մը չունի՞...

- Ունի...

- Արդէն դուք երաժշտութենէ չեմ կարծեր հասկնաք, ձեր քովը բառերուն համար եկայ:

- Դուք ո՞ր երաժշտական դպրոցը աւարտած էք:

- Ես վարժութեամբ սորված եմ. փրաթի՛ք, փրաթի՛ք. ըստ իս՝ աւելի լաւ է տիփլոմէն: Ուրեմն կարդամ ձեզի բառերը:

- Եթէ կը հաճիք:

Քեզանից հեռացել եմ,
Յիշատակդ մոռացել եմ.
Եւ այս բոլորից յետոյ
Ես գրեթէ խենթեցել եմ:

- Բայց ինչո՞ւ արեւելահայերէն:

- Թափս մի՛ կտրէք, խնդրեմ (կը շարունակէ).

Դարձիր, աղուորս, դարձիր,
Ինձ յաւէտ մի՛ մոռացիր,
Եթէ ինձ «այո» չես ըսեր,
Ես կը փնտռեմ ուրիշ սէր:

- Ի՞նչպէս գտաք:

- Սիրահար մը՝ որ իր սէրը կ՚ողբայ:

- Բայց ոչ հասարակ սիրահար: Դուք զգացումներուն մի խառնուիք: Լեզուական որեւէ դիտողութիւն ունի՞ք:

- Կ՚ըսէի՝ ինչո՞ւ արեւելահայերէն:

- Որովհետեւ արեւելահայերէնը տարբեր հմայք մը ունի: Վերջապէս մեր պետական լեզուն է: Ազատ չե՞մ: Քերթուածիս մասին դիտողութիւն ունի՞ք:

- Եթէ օրէնքով պէտք խօսինք, տաղաչափութեան օրէնքները լրիւ չեն յարգուած:

- Եղբայր, ասիկա ազատ ոտանաւոր է. ի՞նչ գործ ունի հոս տաղաչափութեան օրէնքը:

- Այս ոտանաւորը յանգաւո՞ր է թէ ոչ:

- Ուր որ կրցած եմ՝ յանգաւոր ըրած եմ:

- Բայց յանգերն ալ օրէնք ունին:

- Ըսի, չէ՞, ասիկա ազատ ոտանաւոր է:

- Տողերուն չափերը երբեմն իրարու համաչափ չեն:

- Գիտէ՞ք ինչ, այդ բանը դիտմամբ եղած է: Ես ուզած եմ բառերը եղանակին յարմարցնել, ոչ թէ եղանակը բառերուն: Հասկնալի՞ է: Ուրիշ որեւէ դիտողութի՞ւն...

- Ուրիշ դիտողութիւն չունիմ:

- Ուրեմն լաւ կը գնահատէք: Անգամ մըն ալ ձեզի լման երգեմ բառերով (կ՚երգէ): Հիմա՞ ինչպէս գտաք:

- Կարծես աւելի լաւ...:

- Լաւ ուրեմն: Վաղը կամ միւս օրը Փարատայզ մտիկ ըրէք. ալ աւելի փառաւոր պիտի գտնէք:

- Սիրով:

- Անկէ զատ, կ՚ուզեմ աւելի լուրջ եղանակ մը յօրինել, աւելի լուրջ բառերով: Սանկ՝ հայրենասիրական թեմայով: Այնպիսի բառերով եւ այնպիսի ոճով պիտի յօրինեմ, որ անոնք չգիջին ոչ Թէքէեանին, ոչ Վարուժանին: Նախապէս ձեզի բերեմ, աչք մը նետեցէք: Եթէ հարկ է՝ հպումները կ՚ընեմ:

- Սիրով:

Եւ «կոչեցեալը» հեռացաւ:

ՀԱՅԳԻՏԱԿ

«Զարթօնք»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԼԲԵՐ ՏԷՐ-ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ «ՍԻՐԱՆՕ ՏԸ ՊԵՐԺԸՐԱՔ»Ը

Լենինգրադի մէջ ներկայացուած է Էտմոն Ռոսթանի «Սիրանօ տը Պէրժըրաք»ը ինքնատիպ բեմադրութեամբ մը՝ Օփերայի վերածուած բեմադիր Եֆիմ Պադվէ ըսած է, որ բնագիրը պատրաստուել լենինգրադցի երիտասարդ թատերագիր Ալբէր Տէր-Ղուկասեանի կողմէ: Ալբէր Տէր-Ղուկասեան այս գործին համար սովորական ճամբան, այսինքն բնօրինակը վերափոխելու ձեւը մէկ կողմ ձգելով, ընտրած է ուրիշ միջոց մը, թէեւ վտանգաւոր, բայց ըստ երեւոյթին միակ ճիշդ ճամբան: Գտած է բոլորովին նոր գործ մը, ուր ոչ մէկ տող կայ Ռոսթանի թատերգութենէն, եւ սակայն ամբողջովին պահպանուած է անոր ոգին:

Օփերայի բնագիրը (ի դէպ այս անուանումը պայմանական է), ներկայացումին տեսակը դժուար է որոշել, կամ թէ թատերական գործողութիւններ, թէ ռոք-պալէ, թէ ճազային եւ քնարական տիւօներ, թէ՛ դասական սերենատ, գրուած է ընկերակցութեամբ երաժշտութեան, որու հեղինակն է լենինգրադցի երգահան Ալեքսանտր Սոյնիկով: Երաժշտութիւնը զարմանալիօրէն միահիւսուած է բանաստեղծական բնագիրին. ռոք, ճազ, փրանսական ժողովրդական երգ, պառոք երաժշտութիւն, կանոնական պատարագ:

Եւ այսպէս ժէ. դարու ֆրանսացի բանաստեղծ Սիրանօ տը Պէրժըրաք Ի. դարու վերջաւորութեան երիտասարդներուն հետ կը խօսի անձնուէր սիրոյ, մեծ բարեկամութեան, եւ անձնազոհողութեան մասին, այդ երիտասարդներուն հասկնալի լեզուով:

Լենինկրատի Պետական Երիտասարդական Թատրոնի «Սիրանօ տը Պէրժըրաք» ներկայացումը մեծ յաջողութեամբ կը շարունակուի: Ներկայացուած է նաեւ Մոսկուայի երիտասարդութեան եւ ուսանողութեան 12-րդ համաշխարհային փառատօնին:

×

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆԻ ՆՈՐ ՎԷՊԸ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Սերօ Խանզադեանի «Արաքսը պղտորւում է» նոր վէպը, գրուած՝ Առաքել Դաւրիժեցիի «Պատմութիւն» աշխատութեան հիման վրայ: Այս առթիւ հեղինակը ըսած է. «Առաքել Դաւրիժեցին մեր այն երջանիկ պատմագիրներից է, որոնք տպագրուել են իրենց կենդանութեան օրօք: «Պատմութիւն»ը հրատարակուել է նրա մահից մէկ տարի առաջ՝ 1669 թուականին, Ամստերդամում: Իր «Պատմութեան» մէջ Դաւրիժեցին (Թաւրիզ-Դաւրէժ քաղաքից էր) նկարագրում է հայ ժողովրդի 1602-1662 թուականների քաղաքական դրութիւնը, Պարսից Շահ Աբաս արիւնախում թագաւորի ներխուժումը: Դաւրիժեցու մօտ գրուած են բռնակալութեան դէմ ժողովրդի դիմադրութեան սքանչելի օրինակներ»: Դաւրիժեցի կը նկարագրէ նաեւ օսման թուրքերու արշաւանքները արեւելեան Հայաստան: Դարձեալ պատերազմ, կրկին փառաւոր յաղթանակներ, ապա՝ Ջալալիներու արշաւանքը եւ անոնց խայտառակ պարտութիւնը Կարփի գիւղաքաղաքին մէջ: Առաքել Դաւրիժեցի զբաղած է նաեւ կրթական-ուսումնական գործով, դպրոցներ բացած է Ագուլիս, Ցղնա, Երեւանի Խնկենոց Թաղը, Կարփի եւ այլուր:

Սերօ Խանզադեանի նոր վէպը գրուած է պատանիներու համար: Դէպքերն ու իրադարձութիւնները կը պատմուին առաջին դէմքով: «Այժմ, կ՚ըսէ հեղինակը, գրում եմ «Հայրենապատում»ի նոր գիրքը, որի մի բաժինը նուիրուած է Ջաւախքին: Հայ եւ վրաց եղբայր ժողովուրդները վերջերս շուքով ու հանդիսութեամբ նշեցին մեծ բանաստեղծ Ջիվանու արդէն աւանդական դարձած տօնը: Կարծախ գիւղի բլրի լանջին ժողովրդական ինչ ցնծութիւն էր՝ անհնար է նկարագրել: Բազմիցս եմ եղել Ջիվանու, Տէրեանի, Դեմիրճեանի ծննդավայրում: Եւ ամէն անգամ հիացել եմ աշխատասէր, եռանդուն մարդկանցով՝ մեծից փոքր: Գրում եմ նրանց, ինչպէս նաեւ գիւղատնտես Ազուան Մկոյեանի հիւրասէր օճախի մասին»:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԻՄ ՆՈՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ

Նա պատասխանեց.

- Ասացէք խնդրեմ, ինչո՞ւ ոչ մի այլ բարեկարգ երկիր, այլ միայն Պարսկաստանը արտադրեց խաչագողներ: Այդ խաբեբաները ուրիշ ոչինչ չեն, եթէ ոչ, Պարսիկների բռնակալութեան բնական արդիւնք: Մահմետական կրօնը պիղծ է համարում նրանց. օրէնքի առջեւ հաւասար իրաւունքներ չեն վայելում. նրանց կայքը, նրանց կեանքը ապահով դրութեան մէջ չէ գտնւում. Նրանց մշակութային պտուղները, մահմեդականները պիղծ համարելով, չեն վաճառում, եւ այսպէսով զրկւում են ապրուստի ամենահաստատ միջոցների մէկից, որ մատակարարում է նրանց հողը, - աւելացրէք դրանց վրայ Պարսիկների ճնշումը, հալածանքը. կամայականութիւնը, հարստահարութիւնը եւ ձեզ հասկանալի կը լինեն խաչագողների գոյութեան բուն պատճառները: Ստրկութիւնը խաչագողների մէջ զարգացրեց նենգաւորութիւն, իսկ ճնշուած, հալածուած եւ հարստահարուած դրութիւնը նրանց անբարոյական դարձրեց: Հալածանքը զարգացրեց այդ հալածեալների մէջ նոյնպէս հալածասիրութեան ոգի, իսկ հարստահարութիւնը աճեցրեց նրանց մէջ անբարոյական բնազդումներ: Վերեւից, այսինքն իրանից աւելի զօրաւորից, հարստահարուելով, սովորեցին նրանք հարստահարել իրանցից աւելի տկարներին: Այսպիսի ճնշումը արտադրեց խաչագողներին: Պարսիկները հարստահարում էին նրանց կոպիտ ուժով, իսկ նրանք սովորեցին հարստահարել Պարսիկներին՝ կամ իրանցից աւելի տգէտ մարդկանց մեղմ խորամանկութեամբ եւ զանազան սատանայական խաբեբայութիւններով: Ազատ մրցութեան մէջ եւ իրաւունքների հաւասարութեան մէջ նրանք կարող էին ազնիւ կերպով մաքառել: Բայց որովհետեւ իրաւունքները անհաւասար էին, - մի կողմում կանգնած էր բռնութիւնը, կոպիտ ուժը, իսկ միւս կողմում՝ անձայն հնազանդութիւնը, - այսպիսի յարաբերութեանց մէջ, շատ բնական է, որ մրցութեան համար նրանք կ՚ընտրէին անազնիւ միջոցներ: Միշտ այդ դրութեան մէջ են եղել և են Պարսկաստանի խաչագողները: Այլեւս ինչո՞ւ ենք մեղադրում խաչագողներին, որ նրանք անբարոյական դարձան. չէ՞ որ մահմեդական աշխարհը փչացրեց նրանց:

- Դուք օրինակ բերեցիք եւ Պարսկաստանի Հրէաներին, - առաջ տարաւ նա: - Չէ կարելի այդ ազգը անբարոյական կոչել, որ տուել է մարդկութեանը երկու ամենավսեմ եւ ամենաբարձր կրօնքներ, որոնք բարոյականութեան հիմունք են կազմում: Բայց ինչո՞ւ բարոյապէս փչացան Հրէաները: Եթէ նրանց ազատ ասպարէզ տային գործելու, եթէ նրանց չհալածէին, նրանք երբեք ստիպուած չէին լինի, խաբեբայութեամբ ապրել: Հրէան ցեղական հարուստ ձիրքեր ունի, նա խելքի, իմաստութեան, գիտութեան, ճարտարութեան եւ գեղարուեստի ասպարէզում հանդէս է բերել ամենանշանաւոր հանճարներ: Օրինակ, Գերմանիայում նրա դրութիւնը փոքր ի շատէ ապահով է եղել, եւ նա միշտ նշանաւոր եւ օգտաւէտ է յայտնուել մարդկային գործունէութեան ամէն ճիւղերում: Իսկ մահմեդական աշխարհում նրան ճնշել են, - նա դարձել է վնասակար: Սկսեալ Եգիպտոսի փարաւոնների օրերից, աշխարհի երեսին ցիրուցան եղած այդ ազգը հալածւում է: Հալածանքը սովորեցրեց նրան խաբեբայ լինել, խորամանկ լինել, նենգաւոր լինել: Այդ յատկութիւնները, որ առաջ եկան նեղուած կեանքի անխուսափելի անհրաժեշտութիւնից, դարձան բնաւորութիւն եւ ժառանգաբար անցան սերունդից սերունդ: Միայն դժբախտ դրութեան բարեփոխութիւնը կարող էր մաքրել այդ վատ յատկութիւնները: Եւ որտեղ նրանց դրութիւնը բարեփոխուեցաւ, այնտեղ նրանք լաւացան: Իսկ Պարսկաստանում եւ առհասարակ մահմեդական աշխարհներում նրանց դրութիւնը դեռ իր աննախանձելի պայմանների մէջն է գտնւում: Նրանց կայքը յափշտակում են, նրանց բարբարոսաբար չարչարում են, նրանց ամէն կերպ հարստահարում են, նրանք էլ սովորեցին իրանց զէնքով՝ խելքով հարստահարել իրանցից աւելի միամիտներին: Այդ դէպքում խաչագողի նշանակութիւնը Հրէայից ոչինչով չէ զանազանւում, տարբերութիւնը միայն նրանց գործունէութեան եղանակի մէջն է:

(Շար. 178)

(Շար. Ա էջէն)

վարած գործերուն մէջ ծանրակշիռ յանցանք մը գործուի կամ դէպք մը պատահի, գիտակից են իրենց պատասխանատուութեան եւ «հաշուեցոյցը կը վճարեն», եթէ նոյնիսկ իրենք չեն բուն յանցաւորը: Հրաժարման նամակին մէջ, Շառնո կը շեշտէ թէեւ թէ որոշումը տուած է «համախորհուրդ» նախարարին հետ, ինչ որ կրնայ նաեւ յստակ կերպով նշանակել թէ հրաժարելու թելադրանք եղած է:

ԻՍՐԱՅԷԼ ազատ արձակեց լիբանանցի գերիներու վերջին մասը, բայց այդ արձակումը չհամապատասխանեց Սէօրայի եւ Քաուֆմանի արձակման, ինչպէս կ'ակընկալուէր: Շիիները կ'ըսեն արդէն թէ երկու Ֆրանսացիները կրնան արձակուիլ այս առթիւ ոչ՝ այս պատճառաւ:

ԼԻՈՆԻ վերաքննիչ Ատեանի ամբաստանող դրասենեակը յաւելեալ տեղեկութեանց անհրաժեշտութիւնը տեսնելով Պարպիի (Լիոնի մսագործը) համար, յետաձգել տուաւ դատավարութիւնը, որ պիտի սկսէր Դեկտեմբերին: Քլաուս Պարպի, որ Լիոնի Կէսթափոյին պետն էր, ամբաստանուած է մարդկութեան դէմ ոճիրներու համար, 308 հրեայի արգելափակման եւ 128 հրեայի սպանութեան մեղսակից ալ նկատուած է: Յետաձգման հարցը ծագած է, որովհետեւ նախարարութիւնը (նախկին ռազմիկներու) պատասխանելով իրեն եղած դիմումի մը, ինչ կը վերաբերի Օգոստոս 11, 1944-ին գերիներու կառախումբին մէջ գտնուող Հրեաներու ցանկին, թիւերու շուրջ տարակարծիք է, ինչ որ պատճառ եղած է յաւելեալ տեղեկութեան նոր քննութեան:

2500 ԻՐԱՆՑԻ զինուոր սպաննուած են, Երկուշաբթի օր, ճակատին հիւսիսային կողմը, Քիւրտիստան, ըստ մամուլի իրաքեան գործակալութեան: Պաղտատ, այդ օրը, 97 օդանաւային յարձակում կատարած է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մարվինէ Խապայեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, յետ պատարագի, իր տարաբախտ զաւկին՝

ՀԱՅԿ ԽՍԱՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան Ե. տարելիցին առթիւ, Փարիզի Ս. Խաչ - Ս. Յովհաննէս Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 6 ռիւ Շառլօ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՆԷՕՑԻ. - Ս. Պ. 3000 Ֆ.:

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Գուրգէն Փիրանեան 500 ֆրանք:

ՓԱՐԻԶ. - Տէր եւ Տիկին Լօրիս Բաբանեան 100 Ֆ.:

ՓԱՐԻԶ. - Հրանդ Մարգարեան 100 Ֆ.:

ԼԱ ՍԻՈԹԱ. - Յակոբ Աճէմեան 200 Ֆ.:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. - Մարի Քէպէլեան 50 Ֆ.:

ՃԱՇ ԵՒ ՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ճաշ մը կուտայ գաղութիս տարեց հայրենակիցներու, Սեպտեմբեր 15, Կիրակի, կէսօր, քաղաքապետարանի տրամադրած Պիէվրի դղեակին մէջ: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, պէտք է կանխաւ արձանագրուիլ: Հեռաձայնել. -

Յովսէփեան. - 736 - 28 - 70

Փափազեան. - 642 - 90 - 68

Օթօքարը կը մեկնի ժամը 12.30-ին, Մշակոյթի Տան առջեւ եւ 12.45 Հայոց Եկեղեցւոյ առջեւ:

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

Լ Ի Ո Ն

ԱԶԳ. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 տարեշրջանի վերամուտը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի Սեպտեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ յետոյ 14-էն 16 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն՝ 16.30:

Փոխադրողները կրնան օգտուիլ երթեւեկի սպասարկութենէն եւ Չորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Յաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձանագրութեանց համար, վերամուտի թըւականէն առաջ, դիմել՝ Ազգային Տան Գրասենեակը, Եկեղեցւոյ դիւանատունը: Հասցէ. - 40 Արմէնի փողոց:

Հեռաձայն. - 860 - 47 - 18

ՍԷՆ - ՄՕՐԻՍ

Կապոյտ Խաչի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Շաբաթ, Սեպտեմբեր 14-ին, ժամը՝ 14-ին դպրոցին սովորական սրահը:

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի հայկական դըպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 14-ին:

Avenue Edouard Herriot, «Berthaudière»

Դպրոցի մէջ, արձանագրութիւնները միեւնոյն ատեն: Ժամը 2-ին:

Ի Ս Ի

Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին Եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանին դասերը կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 8.30-ին:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն օր, բացի Երկուշաբթի օրերէն, Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ, ժամը 13.30-էն 17.30:

Հեռաձայն. - 644 - 28 - 52

Երեկոները դիմել Տիկին Պաղտասար - եանին:

Հեռաձայն. - 529 - 22 - 92

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէսինէն՝ Գուրգէն Պօյաճեան իր համբուրելի կնոջ՝ Աշխէնի մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ, եւ իր ու իր կնոջ ծընողներուն ի յիշատակ կ'ընէ հետեւեալ նուէրները. - Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Տէսինի դպրոցին, Տէսինի Ռատիօ - Արմէնիին, Լիոնի հայ դատի յանձնախումբին 200-ական Ֆ., «Յառաջ»ի 60-ամեակին առթիւ թերթին բարգաւաճման 300 Ֆ.:

×

Տիկին Նուարդ Գ. Գաբամաճեան իր սիրելի ամուսնոյն՝ Գամեր Ս. Գաբամաճեանի մահուան ութերորդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողացը յիշատակին, 100 Ֆ. կը նուիրէ Ազգասէրներու խնամքին (տամնալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

- ԽԱՉՎԵՐԱՑ -

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, տօն է Վերացման Սրբոյ Խաչին, Խաչվերաց է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Սկիզբ. Ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին

Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ Երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի Ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան - ռէհանով: -

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16, տօն է Խաչի: Յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի Վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

×

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Վերացման Ս. Խաչի տօնին առիթով Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Երեկոյեան կը կատարուի Խաչվերաց տօնի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9-ին:

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:

Անդաստան ժամը՝ 17-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայրենակից՝ Եղիազար Մելքոնեանի (Տարօնցի) մահուան առթիւ (Սեպտեմբեր 5), Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնս, փոխան ծաղկեպսակի, ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տէր եւ Տիկին Ղազարեան Ժորժ եւ Սիլվան 500, Այրի Տիկին Քէչէճեան Մարգրիտ 300, Ժագօ Պօղոսեան 500, Արսէն Տէր - Զաքարեան 200 Ֆ.:

Նոյն առիթով Տարօնի Հայր. Միութիւնս «Յառաջ»ին կը նուիրէ 150 Ֆ.:

OFFRE D'EMPLOI

Mécaniciennes pour robes travail en atelier

G. BENLIAN

47, rue d'Aboukir, 75002 Paris

— tél. : 236 - 60 - 54 —

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՎՐԱՏՈՒ

ՔԵՐՕ ԱՆԹՈՅԵԱՆԻ

Իւղաներկ պաստառները կը ցուցադրըրին Լիոնի՝

LE PANTOGRAPHE

5, place Ampère, Lyon

ցուցասրահը, Սեպտեմբեր 13, 14, 15-ին:

Հովանաւորութեամբ՝

Հ. Բ. Ը. Մ.ի Լիոնի մասնաճիւղին, գործակցութեամբ ցուցասրահին տնօրէնութեան (Փօլ Մուրատեան):

Radio ASK

Le Samedi 14 Septembre, à 16 heures, Monsieur HENRI VERNEUIL sera présent à «*Radio ASK*» pour dédicacer son premier livre intitulé :

« *M A Y R I G* »

Cette dédicace sera précédée d'une interview de l'auteur par Mlle *Linda Magarian*, en direct, sur les ondes de notre Radio.

L'A.A.A.S. et la Direction de Radio ASK vous invitent cordialement à cette dédicace.

77, rue La Fayette, Paris 9e - M. Cadet

Vous pourrez acheter le livre «*MAYRIG*» sur place, à la Radio, avant la dédicace, au prix courant moins 10%.

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ՔՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 28 եւ 29 աւանդական հիւրասիրութիւն եւ օթոքարով պըտոյտներ, Նորմանտիի տեսարժան վայրերը:

Départ : Samedi 28 Septembre

Alfortville
- place des Goujons à 8 h. 00
- place Carnot à 8 h. 15
- place de la Mairie à 8 h. 30

Paris
- Gare Saint Lazare à 9 h. 00

Réservations : 985 36 53 ou 16 (31) 21 77 63

Ծախքերու մասնակցութիւն միմիայն 290 Ֆ.:

Ս. ԽԱՉ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15, ԽԱՉՎԵՐԱՑ ՏՕՆ՝

Ս. ԽԱՉ Հ. Կ. ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, տօն Խաչվերացի, տօնն է նաեւ Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ Աթոռանիստ Եկեղեցւոյ:

Այս առիթով, առաւօտեան ժամը 11-ին, Հայրապետական պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ, Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Երգեցողութիւնը կը կատարէ Աթոռանիստ Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Ալեքս Ալթունեանի:

Պատարագէն ետք, ժամը 13-ին, ընտանեկան հացկերոյթ պիտի տրուի Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի սրահը, 10 Պիս, Թուէն փողոց:

Կը խնդրուի նախօրօք արձանագրուիլ ժողովրդապետարան:

Հեռ. - 278 - 31 - 93 կամ՝ Կեդրոն՝ - Հեռ. - 326 - 50 - 43

IIe congrès médical national

13 - 14 - 15 Septembre

Hôtel Nikko - Paris

— Vendredi 13 : Journées médicales

— Samedi 14

à 09 h. 00 : Débat communautaire animé par le Pr. Assadourian et le Dr. Dervichian sur le thème : **«L'Arménien en Occident : l'homme, son évolution»** (participation aux frais 50 F)

à 20 h. 00 : D I N E R D A N S A N T

— Dimanche 15 à 12 h. 00

Déjeuner sur bateau mouche

Renseignements et réservations :

tél. 446 - 12 - 67

ԲԱՑԱՌԻԿ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆՈՂ ԿՈՊԸԼԷՆ ԳՈՐԳԻ ՄԸ

Վարդանանց Պատերազմը ներկայացնող Կոպըլէն Գորգ մը - 560×674 - յատկապէս հիւսուած Օպիւսոնի մէջ, համաձայն հայրենի արուեստագէտ նկարիչ՝ Գրիգոր Խանճեանի գծագրութեան,

Նուէր՝ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻՆ՝

ՄԵԼԱՆԳԹՈՆ եւ ՎԻՕԼԷԹ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ կողմէ՝

մասնակցութեամբ՝ ԲԷՆԹՈՆ Եղբայրներու,

կը ցուցադրուի՝

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

- 15 ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ -

Սեպտեմբեր 11, 12, 13, 14 եւ 15, ժամը՝ 10-էն մինչեւ 18:

Ցուցահանդէսին բացումը կը կատարուի՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 11-ին, ժամը՝ 14-ին:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը օգտուիլ բացառիկ այս պատեհութենէն, այցելելու եւ վայելելու գեղարուեստական եւ պատմական արժէք ներկայացնող այս իրագործումը, որ պիտի տեղադրուի՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
13

VENDREDI
13 SEPTEMBRE
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.050 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.050

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱԿՆԲԱԽ ՅԵՂԱՇՐՋՈՒՄ ՄԸ

«Յառաջ»ի վերջին «Միտք եւ Արուեստ»ի թիւը նուիրուած էր, անցեալ Մայիսին, Փարիզ գումարուած սեմինարի մը: «Սփիւռքին նոր բնանկարը» ընդհանուր խորագրին տակ երիտասարդ մտաւորականներ, համալսարանականներ վերլուծական բանախօսութիւններով, վիճաբանութիւններով քննարկումի ենթարկած են Հայութիւնը յուզող կարգ մը այժմէական հարցեր:

Այս վերջին տասը - քսան տարիներու ընթացքին չեն պակսիր նման նախաձեռնութիւններ, որոնց շարքին մասնաւորապէս ԻՔՕՄ-ի համագումարները եւ այլ հանդիպումներ, սեմինարներ, զրոյցներ, ըլլան ընկերային, քաղաքական, գիտական, մշակութային:

Ասիկա նոր երեւոյթ մըն է Սփիւռքի իրականութեան մէջ: Աւելին՝ յեղաշրջում մը: Անցք մը՝ մենախօսութենէն զրոյց, հռետորական բեմէն կլոր սեղան, հաստատումներէն հարցադրութիւն:

Երէկ, յատկապէս հիմնական արժէքներու, բեւեռներու շուրջ կ'ըլլային քաղաքական թէ մշակութային ելոյթներ, արտայայտութիւններ, ուր զգացումը եւ պերճախօսութիւնը կը տիրապետէին: Այսօր, այդ արժէքները քննելու, վերլուծելու եւ ներկայ ընկերային, տնտեսական, քաղաքական տուեալներու հետ համեմատելու, հոգեկան եւ մշակութային պայմաններուն հետ յարաբերելու ճիգ մը կայ:

Ասիկա չի նշանակեր երբեք թերագնահատել երէկը եւ արհամարհել կատարուած աշխատանքը: Ժամանակին հետ անխուսափելի հոլովոյթ մըն է: Մտային նոր կազմաւորում մը Հայը կը դնէ նոր շրջապատի մը մէջ, ուր կը դրուի իր ինքնութեան հարցը: Բնականաբար ցեղասպանութենէն ազատած մնացորդացը, այսինքն երկրի Հայութիւնը անմիջականօրէն համարկումի եւ ձուլումի հարցեր չունեցաւ եւ իրեն համար հող, հայրենիք, եկեղեցի, մշակոյթ, դպրոց, լեզու պահպանող ազդակներ եղան, անխորտակելի խարիսխներ:

Այսօր Սփիւռքը, աւելի ճիշդ Սփիւռքները կը գտնուին անկիւնադարձ դէպքերու առջեւ, եւ արդիւնքին պատճառին երթալը անհրաժեշտ է: Հարցադրութիւնը ինքնագիտակցումի մը ճամբուն վրայ առաջնորդող հանգրուան մըն է:

Ի՞նչ կը նշանակէ Հայ ըլլալ. որո՞նք են Հայուն ինքնութիւնը բնորոշող ազդակները. ինչո՞ւ հայերէն սորվիլ 1985-ին. Ահաբեկչութիւն եւ զինեալ գործողութիւնները պէ՞տք է շարունակուին. լեզուն մա՞ս կը կազմէ ինքնութեան: Անհամար հարցեր, որոնք կը գրաւեն ուշադրութիւնը երիտասարդութեան, եւ մասնաւորապէս իր մտաւորական ընտրանիին:

Հարցադրութիւնը փնտռտուք մըն է եւ ճիգի մը փաստը:

Ուստի, որոնել, պրպտել, քրքրել, խորացնել հարցերը բայց նոյն ատեն չդանդաղեցնել Սփիւռքի Հայութեան պայքարը եւ չտկարացնել անոր անմիջական յենարանները կազմող՝ հողին եւ հայրենիքին սէրը, եկեղեցին, դպրոցը:

Երէկ հռետորութիւնն էր, այսօր՝ հարցադրութիւնը:

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ մէջ է, այս անգամ, որ երկաթուղին շատ ծանր արկած մը պատահած է Զորեքշաբթի գիշեր, կրկին մէկ գիծի վրայ երկու կառախումբերու բախումով: Դէպի Հանտայլ սուրացող ճեպընթացը չէ սպասած որ դիմացէն եկող կառախումբը անցնի, հոն՝ ուր մէկ գիծի վրայ է երթեւեկը եւ զարհուրելի բախում մը պատահած է: 150 մեռելի խօսք կար, բայց վարչապետ Սոարէս, որ անմիջապէս արկածին վայր գացած էր, յայտարարեց թէ թիւը չափազանցուած է եւ մեռելներու բուն թիւը 50-ի շուրջ պէտք է ըլլայ: Ճեպընթացը Փորթօ - Փարիզ գիծը կ'ապահովէր: Կառավարութիւնը երեք օրուան ազգային սուգ հռչակած է:

ԼԱՅՓՑԻԿԻ մէջ, Ֆրանսա 0 - 2 պարտուեցաւ արեւելեան - Գերմանիոյ ֆութպոլի խումբէն, համաշխարհային բաժակի մրցաշարքին մաս կազմող այս հանդիպումին: Ֆրանսայի ճակատագիրը կապուած է այլեւս, Նոյեմբեր 16-ին ունենալիք հանդիպումէն, Եուկոսլաւիոյ հետ, քանի որ պէտք չէ պարտուի, այլապէս մրցաշարքէն դուրս կը մնայ:

ԷՀՏԷՆԻ (Լիբանան) մէջ է որ մեթր Խաչիկ Պապիկեան տեսակցած է նախկին նախագահ Ֆրէնճիէի հետ, խօսակցութեան նիւթ ունենալով Ֆրէնճիէի պատրաստած ծրագիրը («Յառաջ», Սեպտեմբեր 10): Մտքերու փոխանակութիւն ունեցած են նաեւ Շամուն - Ֆրէնճիէ - Հէլու - նոր տեսակցութեան մը պատրաստութեանց մասին՝ Սմար Ժպէյլ: Հանդիպումէն յետոյ, Խ. Պապիկեան յոյս յայտնած է, որ այդ հանդիպումը չուշանար, վստահեցնելով թէ խոչընդոտ չկայ:

ՍԱԼՎԱՏՈՐԻ նախագահին՝ Տուառթէի երէց աղջիկը առեւանգուած է առջի օր, անծանօթներու կողմէ, մայրաքաղաքին հարաւը գտնուող համալսարանին առջեւ: Տուառթէի աղջիկը, 35 տարեկան, մայր երեք զաւակներու համալսարան կ'երթար հաղորդակցութեան դասընթացքներու հետեւելու համար, երբ կրակ բացուած է իր թիկնապահներուն վրայ, որոնցմէ մէկը մեռած է: Կը կարծուի որ կեռիլլային գործն է: Վերջերս կասկածելիները ձերբակալուած էին, 1984-ին պատահած հրացանաձգութեան մը առնչութեամբ (13 մեռեալ, չորսը՝ մառինզներ) եւ կըրնայ պատահիլ որ անոնց ազատ արձակումը պահանջուի, Տուառթէի աղջկան փոխարէն:

ԷՐԶՐՈՒՄԻ զինուորական դատախազը 71 մահապատիժ պահանջեց Տեւ - Եոլի (ծայրայեղ - ձախ) պատկանող 71 ամբաստանեալներու դէմ, ցկեանս բանտարկութիւն տասը ուրիշներու եւ մինչեւ 24 տարի բանտարկութիւն մնացեալ 636-ին համար: Ասոնց դէմ եղած ամբաստանութիւնը ծանօթ է՝ տապալել սահմանադրական կարգը եւ մարքս - լենինեան վարչակարգ հաստատել Թուրքիոյ մէջ: Միւս կողմէ Անգարա ձայնը բարձրացուցած է Պաղտատի դէմ, այն մեղադրանքով որ Իրաք ռմբակոծած է երկու թրքական գիւղեր՝ Գալըչդանլար եւ Քէփէնէկ, ուր թրքական զօրքը մաքրագործման գործողութիւններու կը ձեռնարկէ Քիւրտերուն դէմ: Իրաքեան ռումբերը զինուորական կայանի մը վրայ ինկած են, հրդեհ մը ծագած է եւ բնակիչներն ալ խուճապահար՝ փախած:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԼԵՀԵՐ՝ ՄՏԱՀՈԳ

Ամերիկացիները կը սիրեն սեւեռիլ Խորհրդային Միութեան պայարներուն, չըսելու համար վէրքերուն վրայ, եւ անոնք ալ չեն պակսիր, մանաւանդ արեւելեան - Եւրոպայի մէջ: «Հէրըլտ - Թրիպիւն» (Սեպտեմբեր 10) տեղ կուտայ Ուիլեմ Ֆաֆի մէկ վերլուծումին, ուր ան բաւական պոհունակութեամբ կ'արձագանգէ լեհ ըմբոստներու տուած տեսակցութիւններուն եւ հաստատումներուն:

Առաջինը՝ Եասէք Քուրոնի տեսակցութիւնն է, «Լիպերասիոն»ի հետ, ուր ան կ'ըսէ, ի միջի այլոց: «Կը հաւատամ որ իսկական աղէտի մը կը մօտենանք, եւ ես բառերս կշռելով կը գործածեմ այդ բառը: Թերեւս պետական ուժերու մէջ կայ մէկը, որ նախատեսէ ու կարենայ առնել պէտք եղած քայլերը՝ աղէտին արգելք հանդիսանալու, սակայն կը կասկածիմ թէ նման մէկը կա՛յ»:

«Խորհրդային Միութիւնը», կը շարունակէ Քուրոն, «կրկնակ ճնշումի մը տակ կը գտնուի, տնտեսական մարզին մէջ: Ստիպուած է ԱՄՆ-ի հետ մրցիլ եւ սպառազինման համար միլիառներ ծախսելու: Աղէկ անոր, իր տնտեսութիւնը վարողները շատ ալ կարող մարդիկ չեն: Այս երկու իրականութիւնները ներկայիս շատ ծանր կը ճնշեն տնտեսական կառոյցի մը վրայ, որ արդէն լաւ յղացուած ու ծրագրուած արդիական սիսթեմ մը չէ: Լեհաստանը մէկ բանի պէտք ունի միայն, - եթէ այդ սառցակոյտի վերածուած կառոյցը սկսի հալիլ ու շարժիլ, մենք գիտենք մեր վիճակին նայիլ…»:

Անշուշտ շատ բան շատ արագ կը փոխուի, կ'եզրակացնէ ան, եթէ Արեւելք ու Արեւմուտք բեւառացումի յանկարծ փոխուի, եթէ երկու մեծերը իրարու հետ ապրելու ձեւ մը գտնեն, աւելի փափկանք - կատօրէն վարուելով իրարու հետ: Սակայն այս հաւանական չէ, իր կարծիքով, մասամբ այն պատճառաւ որ աջակողմեաններ կը տիրապետեն Ամերիկայի, ինչպէս նաեւ որոշ Արեւմտեան Պետութիւններու մեքենային:

Ներկայիս, կ'ըսէ Քուրոն, Լեհաստանի մէջ մօտ է տնտեսական ամբողջական փլուզումը: 1979-էն ի վեր, վեց տարուան մէջ, լեհ տնտեսութեան արտադրութիւնը ինկած է 30 առ հարիւր, կարծես «փոքր այլ լուրջ պատերազմ մը տեղի ունեցած ըլլար»: Նոր ներդրումներ գրեթէ դադրած են: Լեհաստան ունի հսկայ պարտքեր, որոնց տոկոսներուն կէսը միայն կը վճարէ այս վերջին տարիներուն, ան ալ՝ ծայրայեղ դժուարութեամբ միայն: Ուրեմն՝ պարտքը տարուէ - տարի կը բարձրանայ: «Զօր. Ժարուզելսքի հազիւ թէ կը կառավարէ երկիրը: Աւելի ճիշդ, դրուած է զայն, առանց կառավարելու, բառին լուրջ իմաստով: Չի կրնար ժողովուրդը ոգեւորելով զօրաշարժի ենթարկել»:

Լէք Վալեզայի խորհրդատու փրոֆ. Պրոնիսլաւ Կերեմէք, ակադեմական ու պատմագէտ, տեսակցութիւն մը ունեցած է «Լը Մոնտ»ի հետ, որու ընթացքին ան գրեթէ համակարծիք է Քուրոնին: «Ներկայիս կռիւի մէջ ենք հիմա, յեղաշրջումի մը՝ որ արագ կ'ընթանայ եւ որուն ուղղութիւնն ու վերջակէտը բնաւ յայտնի չեն: Վտանգն այն է որ երբ ընկերային փոփոխութիւնը սկսի բացէ ի բաց պատահիլ նորէն, այս անգամ ոչ ոք պիտի կարենայ անոր վրայ հակակշիռ ունենալ»:

«Լաւ պիտի ըլլար համաձայնութիւն մը, որ պատասխանատուութիւններու բաժին մը թողուր դիմադրականութեան», կ'ըսէ Կերեմէք: «Օրինակ՝, եթէ քաղաքական իշխանութիւնը զիջէր համայնավար կուսակցութեան, իբր անոր մենաշնորհը, իսկ արուեստի եւ տնտեսութեան մարզերուն մէջ ընդունէր ազատութեան սկզբունքը»: Սակայն անշուշտ ինքն ալ գիտէ թէ որքան անհաւանական է նման լուծում: Կորբաչով չի հասկնար, ըստ Կերեմէքի, թէ որքա՜ն վտանգաւոր է Լեհաստանը, եթէ այս վիճակը շարունակուի:

Անշուշտ կարելի է եզրակացնել, թէ Կորբաչով շատ լաւ կը հասկնայ սպառնացող վտանգը, սակայն ողբերգութիւնը ա՛յն է, որ ի վիճակի չէ Թոյլ տալու պէտք եղած քայլերը առնելու:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔ

«ԿՈՏԱՅՔ» ԱՆԿՈՒՄԻ ՄԷՋ

Խորհրդային ախոյենութեան Ա. դասակարգի մրցաշարքի երկրորդ հանգրուանի խաղերը կը մօտենան իրենց աւարտին եւ մօտ ատենէն կը յայտնուին այն երկու խումբերը, որոնք դասակարգ բարձրանալու առիթ կ'ունենան՝ մրցելով բարձրագոյն լիկայի 15-րդ եւ 16-րդ տեղերը գրաւող խումբերու հետ:

Ինչ կը վերաբերի Աբովեանի «Կոտայք»ի, պէտք է ըսել որ վերջին շրջանին բաւական անյաջող արդիւնք ձեռք ձգեց, արձանագրելով յաջորդական չորս պարտութիւն: Նկատի առած այն՝ որ «Կոտայք» այս տարի առաջին անգամն է, որ կը մասնակցէր խորհրդային ախոյենութեան, ցայժմ իր ցուցաբերած արդիւնքները, նոյնիսկ երկրորդ հանգրուան փոխադրուիլը արդէն իսկ քաջալերական են եւ յուսադրիչ յառաջիկայի համար:

Վերջին երկու հանդիպումները «Կոտայք» ունեցած է իր դաշտին վրայ՝ «Դաուգավա»ի եւ «Շինիկ»ի հետ: Ռիգայի «Դաուգավա»ի հետ խաղի առաջին տասը վայրկեաններուն Աբովեանցիները հինգ անգամ կոլ նշանակելու առիթ ունեցած են, սակայն չեն կրցած արդիւնաւորել իրենց գործողութիւնները եւ դաշտէն հեռացած՝ պարտութեամբ (1 - 2):

Եարոսլաւի «Շինիկ»ի հետ «Կոտայք»ի հանդիպումը վերջ գտած է 0 - 0 արդիւնքով:

Անդրադառնալով իր մարզած խումբի խաղարկութեան եւ վերջին շրջանի արդիւնքներուն Ֆելիքս Վերանեան նշած է. «Իւրաքանչիւր թիմ մրցաշրջանի ընթացքում ունենում է ե՛ւ յաջողութիւններ, ե՛ւ վայրէջքներ: Մենք լաւ սկսեցինք եզրափակիչ մրցումները, բայց այժմ թիմն ապրում է որոշ անկում: Դա ամէնից առաջ պիտի բացատրել վնասուածքներով, ինչպէս նաեւ երկարուղերթ «հիւրախաղերով» (Մոսկուա - Խաբարովսկ - Վոլգոգրադ): Բացի այդ, առանձին ֆութպոլիստներ դեռեւս չեն արդարացնում իրենց: Կ'աշխատենք շտկել խաղամակարդակը եւ տեղ գրաւել առաջին ութնեակում»: «Կոտայք» 27 խաղերէ ետք կը գրաւէր 9-րդ տեղը, (27 կէտով), իսկ դասաւորումը կը գլխաւորէր Ռիգայի «Դաուգավա»ն 39 կէտով, որուն կը յաջորդէին «Լոկոմոտիւ», «Պամիր» եւ ԲԿՄԱ 32-ական կէտերով եւայլն:

ԹԱՆԿԱՐԺԷՔ ՄԱՍՈՒՆՔ ՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Երրորդ անգամն է, որ կ'այցելէի Հայաստան: Այս անգամ կ'որոշէի չմասնակցիլ զբօսաշրջիկներու համար սահմանուած դասական կարգ մը շրջապտոյտներու՝ Գառնի - Գեղարդ, Սեւան - Դիլիջան, ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէս, Մ. Սարեան թանգարան, տուն - թանգարաններ, պատկերասրահ եւայլն, որոնք կրկնութիւն կը դառնան անոնց համար, որոնք մէկէ աւելի անգամներ կ'այցելեն հայրենիք: Այս շրջապտոյտներուն մէջ, անշուշտ, բացառութիւն կը կազմեն Ծծեռնակաբերդի եւ Սարդարապատի յուշարձանները, որոնք մեր ժողովուրդի նահատակութիւնն ու յաղթութիւնը կը խորհրդանշեն, հետեւաբար անոնց տրուած այցելութիւնը ուխտի նորոգման աղբիւր կը հանդիսանայ:

Ուրեմն, Հայաստան այս երրորդ այցելութեանս մտադրած էի առաւելաբար մնալ Երեւանի մէջ եւ ջանալ մօտէն դիտել ու ճանչնալ կարգ մը հիմնարկութիւններ ու կեդրոններ, որոնց գործունէութեան յաճախ կ'արձագանգէ «Յառաջ», հետեւելով հայրենի մամուլի ու «Արմէնփրէս»ի տեղեկատուութեան:

Ահա իմ այցելած հիմնարկութիւններէն մին՝ Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանը, որ կը գտնուի քաղաքի կեդրոնական հրապարակին վրայ, «Արմենիա» պանդոկին դիմաց:

Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանը բացուած է 1935-ին, որպէս շարունակութիւն պետական թանգարանին, որ հիմնուած էր 1921-ին՝ Հայաստանի կառավարութեան գնած քանի մը տասնեակ կտաւներով: Թիֆլիսէն Երեւան փոխադրուած են Կովկասի Հայոց ազգագրական ընկերութեան հնագիտական ու ազգագրական հարուստ նիւթերը եւ հայագիտական գրադարանը: Թանգարանին տրամադրուած են նաեւ Էջմիածնի վանքի, Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանի թանգարանային հաւաքածոները. Նոր Նախիջեւանէն Երեւան փոխադրուած են Ե. Շահազիզի ջանքերով հաւաքուած թանգարանային արժէքները: Հոն կեդրոնացած են նաեւ հնութիւններու պահպանութեան կոմիտէի հաւաքած հնագիտական նիւթերը, տարբեր հիմնարկութիւններու եւ մասնաւոր հաւաքածոներու մէջ պահուող պատմական արժէքները եւ գիտական արշաւներու միջոցաւ հաւաքուած իրերը:

1930-ական թուականներէն սկսեալ, Թանգարանին հնագիտական արշաւախումբերը պարբերաբար պեղումներ կատարած են Դուին, Լճաշէն, Արթիկ եւ այլուր: Հրատարակուած են թանգարանի գիտական աշխատութիւններու հաւաքածոներ, հնագիտութեան, ազգագրութեան, պատմութեան զանազան հարցերու վերաբերեալ, ինչպէս նաեւ գիտական աշխատողներու մենագրութիւններ եւ յօդուածներ: Թանգարանը կը կազմակերպէ ցուցահանդէսներ, իր ցուցանմուշներով կը մասնակցի Խորհ. Միութեան զանազան քաղաքներու, ինչպէս նաեւ աշխարհի զանազան երկիրներու մէջ կազմակերպուած ցուցահանդէսներու: Թանգարան կ'այցելեն տարեկան շուրջ 250 հազար հոգի:

Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին մէջ կը պահուին շուրջ 250 հազար առարկաներ, որոնցմէ շուրջ հինգ հազար ցուցանմուշներ ներկայացուած են ցուցափեղկերու մէջ:

Հայաստան այցելող զբօսաշրջիկներու խումբերը երբ կ'առաջնորդուին այս թանգարանը, անոնց կը տրուին համառօտ տեղեկութիւններ հայ ժողովուրդի պատմութեան, քաղաքական, մշակութային կեանքի հոլովոյթին մասին: Խումբերը կ'անցնին սրահէ սրահ, հայ զբօսաշրջիկներ կը հաղորդուին իրենց ժողովուրդի անցեալով ու կը հիանան իրենց նախահայրերու ստեղծագործութիւններուն վրայ: Ցուցանմուշներու առատութիւնը պատճառ կը դառնայ, որ անոնք արագ անցնին ցուցափեղկերու առջեւէն, ժամանակի սահմանափակ ըլլալուն հետեւանքով:

Կ'այցելեմ թանգարան: Մինակ կը շրջիմ սրահէ սրահ, ուր ապակեփեղկերու ետին ցուցադրուած նմոյշներու ընդմէջէն Հայոց դարաւոր պատմութիւնն է, որ կը վերակենդանանայ, իր վերիվայրումներով: Ծաղկած ու յաճախ մութ ձեռքերու կողմէ քանդուած մեր մշակութային արժէքները, Հայու ստեղծագործ ոգիի արտայայտութիւնը հանդիսացող իւրաքանչիւր առարկայ հպարտութիւն մը կ'առթէ: Մասնաւոր սարսուռ մը կը պատէ զիս, երբ ինքզինքս կը գտնեմ հայկական Եղեռնի յատկացուած սենեակին մէջ, ուր ցուցադրուած են փաստաթուղթեր, նահատակ գրագէտներէ լուսանկարներ, ջարդերէն տեսարաններ, մասունքներ եւայլն: Այս բոլորին մէջ, սակայն, կայ պատմական մեծ նշանակութիւն ունեցող առարկայ մը՝ որ չատերու կողքին, դրուած է Եղեռնի յատկացուած սրահի ցուցափեղկերէն մէկուն մէջ: Մարջան մըն է այդ, որուն ուլունքներուն վրայ արձանագրուած են 1915 Ապրիլ 11/24-ին Զանգըրը աքսորուած եւ բանտարկուած հայ մտաւորականներու անունները: Մարջանը կամ բուտը, ծովային բոյս մըն է, որ կարմիր քարի պէս է եւ ծովէն հանուելով գոհարեղէններ շինելու կը ծառայէ: Թէ ո՞վ գրած է մարջանի ուլունքներուն վրայի անունները, ո՞ր թուականին եւ ի՞նչ պայմաններու տակ, կարելի չեղաւ ստուգել: Միայն կրցանք տեղեկանալ, որ Սփիւռքէն ընտանիք մը գացած է Հայաստան, կին մը հետը տարած է մարջանը եւ պատմած՝ թէ 1915-ի սեւ օրերուն, Զանգըրըի հայ բանտարկեալներէն մէկուն այցելած են անոր հարազատները, որոնց մէջ՝ աղջնակ մը: Բանտարկեալը յիշեալ մարջանը անցուցած է աղջնակի վզին եւ այդ ձեւով դուրս հանուած է թանկարժէք այդ մասունքը:

948 թիւը կրող այս մասունք - մարջանը ունի 100 ուլունքներ, որոնց վրայ գրուած է 99 անձերու անունները, ոմանք իրենց պաշտօնով ու ասպարէզով, իսկ առաջինին վրայ՝ վայրի ու թուականի յիշատակութիւնը:

Ստորեւ՝ անուանացանկը, որպէս նիւթ՝ պատմութեան համար:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

1. Զանգըրը 1915 Ապրիլ 11 յիշատակ
2. Կոմիտաս Վ.
3. Յովհան Վ. Էհնյ.
4. Քաջունի
5. Ճէվահիրճի
6. Ռ. Սեւակ
7. Միսաքեան
8. Թօփչեան Էհնյ.
9. Վարդան
10. Գ. Ճելալ
11. Գանանեան *բժիշկ*
12. Թորգոմեան
13. Պօղոսեան
14. Տինանեան
15. Միզա *ատամնաբոյժ*
16. Ալթունեան
17. Կիւլիստան
18. Զարեհ
19. Եզնիկ *դեղագործ*
20. Ասատուր Վ.
21. Մանիկեան
22. Զարիֆեան
23. Միսաքեան
24. Հանեան
25. Ղազարոս
26. Թերզեան
27. Նշան
28. Նարկիլէեան
29. Արսէնեան *փաստաբան*
30. Դանիէլեան Պ.
31. Ջերազ
32. Մովսէս *խմբագիր*
33. Տ. Քելեկ
34. Բ. Քէչեան
35. Թօփչեան
36. Անտոնեան
37. Թօլայեան
38. Շահնուր *ուսուցիչ*
39. Ս. Սրենց
40. Խօճասարեան
41. Վարուժան
42. Շամտանճեան
43. Զավուշեան
44. Թապագեան
45. Տխրունի
46. Աղապապեան
47. Բարսեղեան
48. Տօրեան *տպարար*
49. Եսայեան
50. Գոչա Արթին
51. Երջանիկ
52. Ջենոբ
53. Խաչիկ
54. Հրանդ
55. Երեւում
56. Լեւոն Զ.
57. Ագրիկ
58. Գանթարեան
59. Կոզմոս
60. Պէյլէրեան
61. Թաշճեան
62. Հանեսեան
63. Արամ
64. Մելիք
65. Տէօվլէթեան
66. Քեհեաեան *արհեստաւոր*
67. Մաղաքեան
68. Պասմաջեան
69. Մելքոնեան *ճարտարապետ*
70. Չպեր
71. Արսլանեան *մուխթար*
72. Վարդերես
73. Ֆերուխեան
74. Սարաֆեան
75. Ալթունեան
76. Ճամպազ
77. Հրաչ
78. Մոմճեան
79. Գալէնտէր
80. Վաղինակ *պաշտօնեայ*
81. Գալֆեան
82. Պէյլէրեան
83. Պարոյր *յանձնակատար*
84. Նոյիկ
85. Թաթարեան
86. Քէօլէեան
87. Օհնիկեանք *սեղանաւոր*
88. Թերլեմեզ
89. Տէր - Գէորգեան
90 Պասմաճեան
91. Գայըգճեան
92. Ինճիճեան
93. Գարակէօզեան
94. Մանեասեան
95. Ղոնչեկկիզ
96. Փարիսեան
97. Յ. Գորեան *վճռկն. պատուելի*
98. Քերոբեան
99. Թումաճեան
100. Պալագեան Ծ. Վ.

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԳՈՒԼԻՍ

Գողթն գաւառը, որուն կեդրոնն էր Ագուլիս քաղաքը, մեծ դեր խաղացած է հայ ժողովուրդի պատմութեան, անոր գրական, մտաւոր եւ համրային կեանքին մէջ: Ծանօթ եղած է իբրեւ հնագոյն երգերու հայրենիք, ուր դարերու ընթացքին ժողովուրդը բանաւոր գրականութիւն կը ստեղծէր բամբիռներու ձայնակցութեամբ: Եւ զինուածի հետեւանք չէ, որ նոյն այդ հողին վրայ, նոյն այդ ձայներուն մէջ անհրաժեշտութիւն զգացուեցաւ գրաւոր գրականութիւն ստեղծելու: Մեսրոպ Մաշտոց ժամանակ մը ապրած է Գողթն գաւառի Մեսրոպաւան գիւղին մէջ: Այդ մասին հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Կորիւն, Ստ. Օրբելեան:

Գողթնի հինաւուրց բնակավայրերէն են Տիգրանաւանը, միջնադարեան քաղաքներ Գիրանը, Դաղտը, Բաղաքէկը, գիւղերէն՝ Ռամիսը, Բխտը եւ այլ մեծ ու փոքր շատ մը բնակավայրեր: Ագուլիս իր եռամաս կազմութեամբ (Միջնաբերդ, Շահաստան, Արուարձանային) կարեւոր դեր խաղացած է միջնադարեան Հայաստանի պատմութեան մէջ:

Ե. դարու պատմիչ Մովսէս Խորենացի իր «Պատմութիւն»ը գրելու ատեն օգտուած է գողթան վիպասաններու երգերէն, որոնք տեղեկութիւններ կը պարունակեն հեթանոս աստուածներու, Հայոց թագաւորներու մասին:

Գողթնի կեդրոն Ագուլիսը, որ կ'երկարէր ձորի մէջ, շրջապատուած լեռներով, ըստ աւանդութեան, բնակուած է Ջրհեղեղին յաջորդած ժամանակաշրջանէն իսկ:

Արգամ Այվազեան իր «Ագուլիս» գիրքին մէջ, զոր լոյս ընծայած է «Հայաստան» հրատարակչականը, կը ներկայացնէ քաղաքին պատմա - մշակութային յուշարձանները, անոնց կառուցման ժամանակը, պատմութիւնը, կառուցուածքը, չափագրութիւնները, որմնանկարները: Հեղինակը կը ներկայացնէ ժողովրդական բնակելի մէկ, երկյարկանի եւ եռայարկ տուներու կառուցուածք, անոնց գեղարուեստական ու ճարտարապետական արժէքը, քաղաքին պատմա - մշակութային յօրինուածքը, որու օրինակով կառուցած են նաեւ գիւղերու մէջ՝ Ցղնա, Բաղաքէկ, Շոռոթ, Դիսար, Տանակերտ: Հետաքրքրական է Կոմիտասի պապերու՝ Սողոմոնենց երկյարկանի տան յատակագիծը, որ ներկայիս աւերակ վիճակի մէջ կը գտնուի Ցղնա գիւղի Տամբրի բարձրադիր թաղամասը:

Գիրքին մէջ տեղ յատկացուած է նաեւ աղբիւրաշինութեան, անոր կառուցման թեքնիքին եւ այլ հարցերու:

Մ. Սարեան, որ գտնուած է Ագուլիս եւ հոն անցուցած է ամառ մը, հիացած է քաղաքին ընութեամբ, անոր յուշարձաններով, աղբիւրներով եւ այդ մասին իր յուշերուն մէջ գրած է, որ «Ագուլիսի աղբիւրները ճարտարապետական ձեւաւորումները քաղաքացիք պահպանում էին մեծ հոգատարութեամբ»:

Գիրքին հեղինակը դիւանային նիւթերու, հրապարակի վրայ եղած գրականութեան միջոցով ճշդած է գաւառի դըպրոցներու, դպրոցի օճախներու տեղն ու դերը:

1868-էն Ագուլիսի մէջ գործող տղոց եւ աղջկանց դպրոցներուն մէջ դասաւանդած են Պ. Պռօշեան, Մ. Մսերեանց, Ս. Սարգսեան, Րաֆֆի, Ն. Տէր - Ղեւոնդեան եւ ուրիշներ:

Ս. Թովմա վանքին կից դպրոցին մէջ կը դասաւանդուէր ուսողագիտութիւն, փիլիսոփայութիւն, հռետորական արուեստ, քերականութիւն, աստուածաբանութիւն, նկարչութիւն. Հեղինակը կը նշէ գրչի օճախներու խաղացած չափանիշ կարեւոր դերը, ճշդած է անոնց քանակը: Ծանօթ է, որ Ագուլիսի մէջ գրչագրուած են 90 ձեռագրեր, որոնցմէ 15-ը ներկայիս կը գտնուին Մատենադարանը, այդ կարգին՝ անուանի նկարիչ Նաղաշ Յովնաթանի մանրանկարած եւ գրչագրած ձեռագրերը:

Ա. Այվազեան իր գիրքին մէջ կը խօսի նաեւ Գողթնի թատրոնին ու երաժշտութեան մասին: Ագուլիս, ինչպէս նաեւ Ցղնա, Տանակերտ, Վանանդ տարածուած էր ժողովրդական երգերու եւ առասպելներու թատերականացումը: Հեղինակը

կը հետեւցնէ, որ գողթան գուսանները ոչ միայն հնագոյն բանաստեղծութեան, երաժշտութեան եւ թատերական արուեստի ստեղծողներ էին, այլեւ անոր մեկնաբանները։ Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան ընդունուելէն ետք ալ Գողթան երգասացներու մեղեդիները որպէս շարականներ ու սաղմոսներ, դարեր շարունակ երգուած ու աւանդուած են եկեղեցական երաժշտութեան մէջ։

Ագուլիս եւ ամբողջ գաւառը տարածուած երաժշտական գործիքներն էին տաւիղը, բամբիռը, թմբուկը, թառը, քամանչան, դուդուկը, իսկ ԺԹ. դարու վերջերէն՝ նաեւ դաշնակն ու ջութակը։

Գիրքին մէջ մանրամասն նկարագրուած են Ագուլիս քաղաքի դիրքը, բնակլիմայական պայմանները։ Քաղաքը բնութագրուած է որպէս զարգացած արհեստներու օճախ, Ռուսիոյ եւ Եւրոպայի քաղաքներու հետ առեւտրական կապի կեդրոն։ Ագուլիս ունէր մօտ 150 արհեստաւորական կրպակներ, խանութներ։

Բաւական ինքնատիպ է ագուլիսեան գորգագործութիւնը։ Հոս հիւսուած գորգերն ու կարպետները ունին հետաքրքրական զարդանկարային կառուցուածք։ Անոնց բնորոշ են երկրաչափօրէն ոճաւորուած բուսական զարդանախշեր, շրջանակներու մէջ՝ թռչուններու պատկերներ։ Գոյներու մեղմ անցումներով, որոշ զարդամոթիվներով հիւսուած գորգերն ու կարպետները, կարպետահիւս անկողնի պարկերը, ինչպէս նաեւ արծաթէ կենցաղային վերոյիշեալ առարկաները, որ ներկայիս դարձած են թանգարաններու ցուցանմուշներ, կ'արտայայտեն Ագուլիսի ժողովրդական արուեստի ինքնատիպ կողմերը։

Գողթնի կլիմայական պայմանները, հոն աճող թթենիները նպաստաւոր պայմաններ ստեղծած էին շերամապահութեան համար։ Հոն կար մետաքսի գործատուն, որուն արտադրած մետաքսի թելը վաճառականները կը տանէին Ռուսիոյ եւ Եւրոպայի քաղաքները։

Գիրքի երկրորդ մասով հեղինակը կը ներկայացնէ Ագուլիսի վիմագրական արձանագրութիւնները, որոնցմէ 606-ը առաջին անգամ ըլլալով հրապարակ կը հանուին։ Այդ երկաթագիր վիմագրերու վերծանման միջոցով Այվազեան ճշդած է յուշարձաններու կառուցման, վերանորոգման պատմութիւնը, ժամանակը, քաղաքի 7 շինարար վարպետներու անունները եւ այլն։

Գիրքի վերջաւորութեան դրուած են Ագուլիսը պատկերացնող լուսանկարներ, ինչպէս նաեւ Ս. Թովմայի գմբէթի, կամարաղեղներու վրայ Նաղաշ Յովնաթանի կատարած որմնանկարները։

«Ագուլիս» գիրքը մեծ նպաստ մըն է Գողթն գաւառի բնակչութեան պատմութեան, դարերու ընթացքին անոր ստեղծած հարուստ մշակոյթի ուսումնասիրութեան համար։ Ան նոյն ատեն կարեւոր աղբիւր մըն է՝ Հայաստանի միջնադարեան քաղաքներու կառուցուածքի, ճարտարապետական յուշարձաններու վերականգնման համար։

ՆԱԶԻԿ ԱՒԱԳԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄՐՏՑԱՒ ԽՕՍՔԵՐ

ԼԻՈՆ. - Տարիներու հետ կը տժգունին ու կը մաշին զուտ հայկական մեր բարքերն ու սովորութիւնները, ընտանեկան եւ ընկերային յարաբերութիւնները այս լպրծուն պողոտաներուն վրայ, ինչպէս շատ արդարացիօրէն դիտել կու տար «Յառաջ». ոչ մէկ նուիրականութիւն մընաց հին օրերէն։

Այն օրերուն մայրենի լեզուն սրբութիւն էր վերապրող սերունդին համար։ Տասնեակ տարիներ առաջ Հայը այս ափերուն վրայ կ'ապրէր թէեւ շատ դժուարին պայմաններու մէջ, սակայն կ'ապրէր հայօրէն, հայրենի բարքերով ու սովորութիւններով. մարդիկ յարգանք ունէին իրարու հանդէպ, ակնածանք՝ երէց սերունդին վերաբերմամբ։ Հայ բոյներէն ներս պարտականութեան եւ պատասխանատուութեան զգացումը հարազատ էր. մեր ներկայացումներն ու բանախօսութիւնները, ազգային այս կամ այն տօնակատարութիւնները իրենց իմաստէն պարպուած չէին։ Հայ երգը, ազգային կամ գեղջկական եղանակները հարազատ էին եւ սրտամօտ։ Իսկ այսօ՞ր, կամ վա՞ղը...։ Որեւէ բարեմիտ եւ սրտցաւ դիտողութիւն այս ուղղութեամբ, եւ պատասխանը պատրաստ է. «Հոս ոչ Խարբերդ է, ոչ ալ Կարին, Վան կամ Տարօն։ Դարը փոխուած է, դուք տարեցներդ չէք ուզեր ըմբռնել. նոր օրերուն հետ պէտք է քալել, անցեալը անցեր է...»։

Սակայն հարց կու տանք այսպէս մտածողներուն, վայրկեան մը չէ՞ն անդրադառնար որ ազգերն ու ժողովուրդները կ'առաջնորդուին ու կը յարատեւեն իրենց ծնունդ տուող ակունքներով, մայրենի լեզու, մշակոյթ, վարք ու կենցաղ, հին աւանդային առաքինութիւններու պահպանում։

Տասնեակ տարիներէ ի վեր հայ մամուլը ընդհանրապէս, եւ «Յառաջ» մասնաւորապէս գրած են ու կը գրեն. «մայրենի լեզուն փոխարինող ոչինչ կայ. մայրենի լեզուն սորվելով ձեր անհատականութենէն բան չի պակսիր»։ Սակայն եթէ մարդիկ կեանքը միայն ու միայն նիւթով կը չափեն, ըսելիք չի մնար...։ Ո՞ւր կ'երթայ Հայը այսպէս։

Այս երկրի պատասխանատու անձեր հանդիսաւոր առիթներով ըսած են. «Հայեր, պահեցէք ձեր լեզուն եւ ձեր նահապետական անթառամ աւանդութիւնները. ձեր ընտանեկան վարքն ու բարքը օրինակելի է. գուրգուրացէք անոնց վրայ։

Այս ժողովուրդը Տէր Զօր չգնաց որպէսզի այս ազատ ափերուն վրայ պատասխանատու եւ ոչ - պատասխանատու անձեր մայրենի մեր բարբառը անտեսեն։

Այս ժողովուրդը բնաւեր եղաւ միայն ու միայն իր լեզուին եւ կրօնքին համար, գուրգուրանք մայրական գորովով փառաւոր մեր մայրենիքին վրայ. առանց լեզուի ազգերը չեն կրնար գոյատեւել. քիչ մը ինքնադիտակցութիւն...։

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՐԵՒԱԿԱՅԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑ ԵՐԵՒԱԿԱՅԱԿԱՆ ԳՐՋԵՂԲՕՐ ՄԸ ՀԵՏ

Ա.

- Սիրելի գրչեղբայր։ Ձեզ լաւ կը ճանչնանք, գիտենք որ անհամար յօդուածներ հրատարակած, գիրքեր լոյս ընծայած էք։ Ձեր աշխատութիւնը միշտ գնահատանքով դիմաւորուած է բազմադակ մամուլի մէջ։ Ինքնավստահ գրիչ մը, տաճուն լեզու մը ունիք։ Բայց ի՞նչ կը խորհիք եթէ մէկը ձեզ քննադատութեան մը ենթարկէր ձեր այս կամ այն գործին համար։

- Քննադատութի՞ւն։ Ես բնաւ անհանդուրժող չեմ ըլլար քննադատուելէ, ընդհակառակն շատ կ'ուրախանամ, որովհետեւ իր մասին գրուած քննադատութիւն մը կարդալով է որ հեղինակը կը տեսնէ իր ճամբուն լուսաւորուիլը։ Ես, ուրեմն, կը սիրեմ որ քննադատեն զիս, թէեւ անցեալները անգամ մը շատ ջղայնացայ քննադատութենէ մը որ անաչառ չէր, դէշ նպատակով գրուած էր։ Քննադատութիւն մը թշնամական նպատակներ պէտք չէ հետապնդէ։ Ես կը սիրեմ անկեղծ ու խրական քննադատութիւնը։ Երբեք անհանդուրժ չեմ ըլլար այդ տեսակ քննադատութենէ մը, նոյնիսկ եթէ դառն ըլլայ անիկա։

- Ձե՞ք ազդուիր։

- Ինչո՞ւ ազդուիմ, կը ջանամ օգուտ քաղել անկէ, եթէ ճշմարտութիւն է ըսածը։ Ի՛նչ մեղք որ այլեւս դժուար է հանդիպիլ ճշմարիտը, միայն ճշմարիտը ըսողներու։ Պիտի խոստովանիմ որ անցեալները բաւական ջղայնացայ երբ համբակ գրիչ մը հասցէիս ծանր քննադատութիւններ կ'ընէր երեւակայական մեղադրանքներով։ Որքան ալ ախորժիմ քննադատութենէ, չեմ կրնար հանդուրժել սուտի ու զրպարտութեան ու անպայման կը փորձեմ դասը տալ այդ սուտերուն հեղինակին։ Քննադատ մը վստահելի պէտք է ըլլայ։ Իր քննադատած անձը եւ նիւթը լաւ ուսումնասիրած պէտք է ըլլայ։ Իր ըսածները բացարձակ ճշմարտութիւն պէտք է ըլլան։ Այդ պարագային...

- Այդ պարագային չէ՞ք բարկանար ձեզ քննադատող անձին։

- Հարկաւ չեմ բարկանար։ Ընդհակառակն, կ'ուրախանամ, շնորհակալ կը մընամ, կը ջանամ մտածել անոր ըսածին վրայ, կը ջանամ կարելի չափով օգտուիլ եթէ տեղին ցուցմունք մը կայ այդ ըսածին մէջ։ Շինիչ քննադատութիւնը անպայման բան մը կը սորվեցնէ մարդուն, եթէ գրուած է բարի կամեցողութեամբ եւ ո՛չ թէ նախանձի հետեւանքով։ Ի՛նչ մեղք որ գրչի մարդիկը, մանաւանդ որոշ տեղ մը հասած գրչի մարդիկը անպայման կ'ունենան իրենց նախանձորդները։ Ի՛նչ պիտի ընես, մարդիկը անտարդանդ են, չեն յաջողած եւ միջոցը կը գտնեն կծու վրիժառութեան։ Ես, իմ հաշւոյս, համեստ գրչի մշակ մըն եմ եւ ես անգամ ունիմ նախանձորդներս։ Բոլորդ ալ կը յիշէք որ անցեալները զոհ գացի այդպիսի նախանձորդի մը ձրի քննադատութիւններուն, որոնք ընդվըզում պատճառեցին ինծի եւ բոլոր զիս սիրողներուն։ Մարդուն գրած ամէն մէկ տողը կը մատնէ իր մաղձն ու նախանձը։ Ձէ՛, քննադատութիւն մը շինիչ է այն ատեն միայն երբ գրուած է ո՛չ թէ նախանձով, այլ դիմացինին հանդէպ զգացուած հիացումով ու բարի կամեցողութեամբ։

- Կա՞ն խիկարէս ձեր այդ ըսածին պէս հիացումով ու բարի կամեցողութեամբ քննադատողներ։

- Չեմ գիտեր, ես անձնապէս այդպիսի քննադատութեան մը արժանանալու բախտը չեմ ունեցած։ Թերեւս կը յիշէք, վերջերս անտաղանդ գրող մը ջանացած էր բաներ մը գրել իմ հասցէիս, բայց մարդը ո՛չ թէ իմ գրականութեամբ, այլ իմ անձովս կը զբաղէր։ Քննադատութիւն մը անձնականութեան պէտք չէ երթայ, ես դպրոց գացա՞ծ եմ, ի՞նչ ուսում տեսած եմ, դպրոցին մէջ որքա՞ն յաջող աշակերտ էի, կեանքին մէջ քանի՞ հատ գիրք կարդացած եմ, օտար լեզու գիտե՞մ, չե՞մ գիտեր, այս բոլորը ի՞նչ կապ ունին իմ գրականութեանս հետ։ Ո՛չ, ամօթ է, թող անձս մէկդի ընէ, գործովս զբաղի, այն ատեն ես գլխարկս կը հանեմ։

- Ըսել կ'ուզէք որ ընտիր քննադատութիւնը...

- Մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ հեղինակին, բայց, աւա՜ղ, շատ հազուագիւտ է։ Քննադատը հմուտ եւ զարգացած մարդ պէտք է ըլլայ, սուր հայեցողութիւն ու խորաթափանց ակնարկ պէտք է ունենայ, գրականութեան պատմութիւնը լաւ պէտք է գիտնայ, բայց ամէնէն առաջ, պէտք է ըլլայ բարի ու պարկեշտ։

- Այս բոլոր յատկանիշները կը փնտռէ՞ք նաեւ այն մարդուն մօտ, որ հրապարակ կ'իջնէ ձեր գրականութիւնը դրուատելու համար։

(Ժպիտ մը)։

- Է՛հ, կը հասկնամ թէ ինչ ըսել կ'ուզէք։ Բայց մարդը կարդացեր է ձեզ, հաւներ է, ազդուեր է, բաներ մը գրել ուզեր է։ Թող գրէ, ո՞րու վնաս ունի։ Այդպէս չէ՞։

Բ. Հ.

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԻՄ ՆՈՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ

- Հիմա հասկացա՞ք, շարունակեց նա, որ մահմեդականութիւնը ինքն է մեղաւորը, որ պատրաստում է իւր միջից անպիտան մարդիկ։ Եւ Պարսկաստանի նման երկիրը միայն կարող էր արտադրել խաչագողներ։ Որպէս չէ կարելի մի վատ, անարգաւանդ հողից առողջ եւ պտղաբեր բոյսեր սպասել, այնպէս էլ չէ կարելի մի անբարեկարգ երկրից սպասել լաւ մարդիկ։ Վատ հողը կարելի է մշակել եւ պտղաբեր դարձնել, - նոյնպէս եւ մի անբարեկարգ երկրի, որպիսին է Պարսկաստանը, հասարակական կազմակերպութիւնը կարելի է այնպիսի պայմանների մէջ դնել, որ եթէ վատերը, անբարոյականները բոլորովին չպակասէին, գոնէ նրանց թիւը համեմատաբար շատ փոքր լինէր։

Եւ նա երկար խօսում էր այն մասին թէ ինչ միջոցներ է հարկաւոր գործ դնել, որ աղքատութիւնը եւ մարդկանց չարութիւնը վերացուի, որ բոլոր մարդիկ լինեն կրթուած, բարի, գոհ եւ բախտաւոր։ Այդ ամէնը բացատրում էր նա այնքան պարզ լեզուով, որ ես այժմ բոլորը հասկանում էի։

Այնուհետեւ ես համարեա ամէն գիշեր խօսում էի նրա հետ եւ շատ բաներ էի սովորում։ Նրա հայեացքները, նրա կարծիքները բոլորովին տարբեր էին իմ մինչեւ այն օր լսածներից եւ սովորածներից։ Օրինակ, մեր տէրտէրից շատ անգամ լսել էի թէ գողութիւնը մեղք է, եթէ գողացողը լինես, մեռնելուց յետոյ հոգիդ կը տանեն դժոխքի կրակի մէջ կ'այրեն։ Բայց ես դժոխքի կրակից շատ չէի վախենում, որովհետեւ դեռ նորահաս երիտասարդ էի, մինչեւ մեռնելը շատ ժամանակ ունէի, կարող էի հազար անգամ գողանալ, եւ նոյն տէրտէրի մօտ մեղքերս խոստովանելով, նրանից թողութիւն ստանալ։ Եւ այսպէս իմ գործը հեշտացրած էր։ Բայց թէ այս աշխարհի, ներկայ կեանքի համար գողութիւնը ի՞նչ վնաս ունէր, - տէրտէրը այդ մասին ոչինչ չէր խօսում, նա միայն սպառնում էր դժոխքի կրակով։ Բայց Համբը, բացի դժոխքից, նաեւ ասում էր որ գողի համար հէնց այդ աշխարհը նմանապէս դժոխք է, եւ եթէ ես առաջուց գիտենայի, երբեք չէի գողանալ։ Ես շատ էի գողացել, շատ էի խաբել, ահագին գումարներ էի ձեռք բերել, բայց երբեք բախտաւոր չէի եղել։

«Քո անձնական բարիքը պէտք է որոնես ուրիշի բարիքի մէջ», ասում էր նա, «կը ցանկանայի՞ր, որ ուրիշը անէ քեզ այն բանը, ինչ որ քեզ ախորժելի չէ, օրինակ, գողանայ քեզանից, խաբէ, հարստահարէ քեզ, անպատուէ քեզ, ճնշում գործ դնէ քեզ վրայ եւայլն»։ «Չէի ցանկանայ», պատասխանում էի ես։ «Ուրեմն դու էլ չպիտի անես ուրիշներին»։ Յետոյ հարցնում էր. «Դու կը ցանկայի՞ր որ ուրիշները սիրէին քեզ, օգնէին քեզ, յարգէին քո մարդկային իրաւունքները, չհարստահարէին քեզ»։ Կը ցանկանայի»։ «Ուրեմն դու էլ եւ միեւնոյն կերպով պէտք է վարուես ուրիշների հետ»։ Նա ասում էր. «Մեր օգուտը ուրիշի օգտի մէջն է, վնասելով նրան, վնասում ենք մեզ»։

Բայց քաւոր Պետրոսը, իմ նախկին դաստիարակը, բոլորովին հակառակն էր խօսում. նա ասում էր. «Մենք մեր անձի համար ենք ապրում. մարդը պէտք է հոգայ իւր անձի եւ իւր բարօրութեան համար միայն, բայց երբ մի ուրիշը արգելք է լինում իմ բարօրութեանը, ես պէտք է աշխատեմ նրան ոչնչացնել որ իմ անձը լաւ ապրի»։ Ես այժմ հասկանում էի թէ ո՛ր աստիճան անբարոյական նշանակութիւն ունէին այդ խօսքերը, թէ որքան վնասակար էին նրանք։ Դիցուք թէ, ես իմ անձի բարօրութեան համար ոչնչացնէի մի ուրիշին, ինձանից աւելի տկարին. չէ՞ որ կը գտնուէր մէկը, ինձանից աւելի զօրեղը. նա էլ իւր բարօրութեան համար ինձ կ'ոչնչացնէր, եւ այսպէս, զօրեղը անզօրին սպառելով, մարդկային հասարակութեան մէջ կը տիրէր ընդհանուր ամայութիւն. ընդհանուր դժբախտութիւն։

(Շար. 179)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Այրի Տիկին Վաղարշակ Սուճեան, կինը,
Ողբացեալին զաւակներն ու թոռները՝
Տէր եւ Տիկին Ժան եւ Ատամանտ Թուսօ եւ զաւակները՝ Ալպէն եւ Աննօ
Տէր եւ Տիկին Էթիէն եւ Մակտա Քալէ եւ զաւակները՝ Ֆապրիս եւ Քրիսթին
Օր. Էմըլին Սուճեան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն՝

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՍՈՒՃԵԱՆԻ

(Ingénieur des Arts et Métiers
Professeur à l'Institut d'optique de Paris)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 9-ին, 72 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 17, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուա-Քոլոմպի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մալվինէ Խսապալեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏ. 22-ին, յետ պատարագի, իր տարաբախտ զաւկին՝

ՀԱՅԿ ԽՍԱՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան Ե. տարելիցին առթիւ, Փարիզի Ս. Խաչ - Ս. Յովհաննէս Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 6 ռիւ Շառլօ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարկրիթ Թէրզեան իր ամուսնոյն՝ Յովսէփ Թէրզեանի մահուան 13-րդ տարելիցին ի յիշատակ (1972, Սեպտ. 2) 350 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

ՎՕ - ԱՆ - ՎԸԼԷՆ.- Տիրան Տէր - Սարգիսեան «Յառաջ»ի 60-ամեակին առթիւ իր ողբացեալ ընկերոջ՝ Վարդան Խրիմեանի յիշատակին 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

Ս. ԽԱՉ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15, ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՏՕՆ՝
Ս. ԽԱՉ Հ. Կ. ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, տօն Խաչվերացի, տօնն է նաեւ Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ Աթոռանիստ Եկեղեցւոյ:

Այս առիթով, առաւօտեան ժամը 11-ին, Հայրապետական պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ, Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Երգեցողութիւնը կը կատարէ Աթոռանիստ Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Ալեքս Ալթունեանի:

Պատարագէն ետք, ժամը 13-ին, ընտանեկան հացկերոյթ պիտի տրուի Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի սրահը, 10 Պիս, Թուէն փողոց:

Կը խնդրուի նախօրօք արձանագրուիլ ժողովրդապետարան:

Հեռ. - 278 - 31 - 93 կամ՝ Կեդրոն՝ - Հեռ. - 326 - 50 - 43

ՃԱՇ ԵՒ ՊՏՈՅՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ճաշ մը կուտայ գաղութիս տարեց հայրենակիցներու, Սեպտեմբեր 15, Կիրակի, կէսօր, քաղաքապետարանի տրամադրած Պիէվրի դղեակին մէջ: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, պէտք է կանխաւ արձանագրուիլ: Հեռաձայնել. -

Յովսէփեան. - 736 - 28 - 70
Փափազեան. - 642 - 90 - 68

Օթօքարը կը մեկնի ժամը 12.30-ին, Մշակոյթի Տան առջեւ եւ 12.45 Հայոց Եկեղեցւոյ առջեւ:

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

ՍԷՆ - ՄՕՐԻՍ

Կապոյտ Խաչի հայերէնի դասընթացքները կը սկսին Շաբաթ, Սեպտեմբեր 14-ին, ժամը՝ 14-ին դպրոցին սովորական սրահը:

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակը վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

- ԽԱՉՎԵՐԱՑ -

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի առաւօտ բազմաձայն պատարագ, ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԱՂԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԻՈԶԵԱՆ
(ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ ՀԱՅՈՑ)

Ժամը 16-ին, Թափօր Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 11-ին, հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, տօն է վերացման Սրբոյ Խաչին, Խաչվերաց է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱՑԳԱՇԵԱՆ
(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Սկիզբ. Ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ Երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի Ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան - ռէհանով: -

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16, տօն է Խաչի: Յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի Վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

×

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Վերացման Ս. Խաչի տօնին առիթով Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Երեկոյեան կը կատարուի Խաչվերաց տօնի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Անդաստան ժամը՝ 17-ին:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆՈՂ ԿՈՊԸԼԷՆ ԳՈՐԳԻ ՄԸ

Վարդանանց Պատերազմը ներկայացնող Կոպըլէն Գորգ մը - 560×674 - յատկապէս հիւսուած Օպիւսօնի մէջ, համաձայն հայրենի արուեստագէտ նկարիչ՝ Գրիգոր Խանճեանի գծագրութեան,

Նուէր՝ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻՆ՝
ՄԵԼԱՆԳԹՈՆ եւ ՎԻՕԼԷԹ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆԻ կողմէ՝
մասնակցութեամբ՝ ԲԷՆԹՈՆ Եղբայրներու,
կը ցուցադրուի՝
ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

- 15 ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ -

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը օգտուիլ բացառիկ այս պատեհութենէն, այցելելու եւ վայելելու գեղարուեստական եւ պատմական արժէք ներկայացնող այս իրագործումը, որ պիտի տեղադրուի՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի մէջ:

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ARMENIE 1985

Départ PARIS/PARIS		Départ MARSEILLE/MARSEILLE
du 04 octobre au 18 octobre	5 760 F	du 05 octobre au 18 octobre
du 27 décembre au 07 janvier 86	5 390 F	du 02 novembre au 15 novembre
		du 23 novembre au 06 décembre
		du 28 décembre au 10 janvier 86

Les prix mentionnés sont calculés au départ de PARIS avec un minimum de 20 participants

Consultez nous pour nos prix au départ de LYON et MARSEILLE ainsi que pour vos voyages individuels.

Nos prix comprennent :
— Transport aérien sur vols réguliers AIR FRANCE Paris/Moscou/Paris — Les vols intérieurs Moscou/Erévan/Moscou — Les hôtels en 1ère catégorie : Cosmos et Arménia ou similaires — Sur base en chambre à deux lits, avec salle de bain et WC privé — Séjour en pension complète — Les transferts aéroport/hôtel/aéroport — Les excursions quotidiennes guidées avec assistance d'un accompagnateur de Paris à Paris.

Lic. A. 1037

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261-51-13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860-13-66

Jacques CHELELEKIAN
LES COURRIERS DU MONDE
63, Allée Léon Gambetta
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 84-54-54
(91) 50-75-49

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
14-15
SAMEDI-DIMANCHE
14-15 SEPT.
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.051 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.051

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Ի ԲԵՐԱՆԷ ՔՈՒՄՄԷ...
ԿԱՄ
ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6/7Ի ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՄԲ. - Անհաւատալի՝ բայց իրաւ։ 1955, Սեպտեմբեր 6 / 7-ի գիշերն եմ՝ Պոլիս։ Ու Յոյներու դէմ գործուած թրքական վայրագութեանց երեսնամեակին առթիւ, անոնց նկարագրութիւնը կ'ընէ ... թուրք լրագրող մը՝ Նայիլ Կիւրէլ («Միլլիյէթ», Սեպտեմբեր 6, 7) առարկայական այնպիսի մօտեցումով մը, որ հեռու, շա՜տ հեռու է սովորական երեւոյթ մը ըլլալէ։ Կուտանք գլխաւոր հատուածները, յաջորդաբար։ Իցիւ թէ, Թուրք մըն ալ գտնուէր, որ քիչ մը աւելի ետ երթար, մինչեւ օրինակ 1915 Ապրիլ 24-ի գիշեր մը եւ նոյն մօտեցումով նկարագրէր նախ այդ գիշերը, ապա ճամբան շարունակէր մինչեւ Տէր - Զօր...։

×

«Երբ կը զրուցէինք մօտաւորապէս երեսնամեայ պաշտօնակցի մը հետ եւ խօսք կ'ընէինք Սեպտեմբեր 6 / 7-ի դէպքերուն, մեր կրտսեր ընկերը հարկ զգաց հարցնելու թէ «Բանուորական դէպքերուն մասի՞ն է որ խօսիլ կ'ուզէինք արդեօք»։ Ուրեմն, յայտնի կ'ըլլայ թէ բոլոր անոնք, որոնց տարիքը քառասունէն վար է, գրեթէ գաղափար չունէին Սեպտեմբեր 6 / 7-ի դէպքերուն մասին։ Եւ ի՞նչպէս ունենային, երբ արդէն իսկ երեսուն տարի անցած է այդ օրերուն վրայէն...։

Երեսուն տարի առաջ, 1955 Սեպտեմբեր 6, Երեքշաբթի իրիկուն, Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ կարգ մը «դէպքեր» պատահած էին։ Դէպքերուն պատճառն ալ, միակ բառով մը կարելի է ըսել թէ Կիպրոսն էր։ Կիպրական հարցին կապակցութեամբ երբ Լոնտոնի մէջ Եռակողմանի Խորհրդաժողովը կը շարունակուէր, Սեպտեմբեր 6-ի իրիկունը, Պոլսոյ իրիկնաթերթերէն «Էքսփրէս» ամենախոշոր տառերով լուր մը կը վերնագրէր հաղորդելու համար, թէ Սելանիկի այն տունը, ուր ծնած է Աթաթիւրք, ռմբահարուած էր։ Այս լուրը բաժակը յորդեցնող վերջին կաթիլը եղած էր ահա եւ սկիզբը նշած այն ցաւալի դէպքերուն, որոնք պիտի յաջորդէին անոր։

Ի՞նչ էին այս Սեպտեմբեր 6 / 7-ի դէպքերը, որոնք վեց տարի վերջ դուռ պիտի բանային Եասսըատայի մէջ վարչապետի մը եւ Արտաքին Գործոց Նախարարի մը դատուելուն ու դատապարտուելուն։

Դէպքերը ամէնէն լաւ կարելի պիտի ըլլար բացատրել, ընթերցողին նկարագրելով այն պատկերը, զոր կը պարզէր Պոլսոյ Պէյօղլու թաղամասը, յատկապէս Թագսիմէն մինչեւ Թիւնէլ, Անկախութեան պողոտայի երկայնքին, Սեպտեմբեր 6-ի իրիկունը, Երեքշաբթի, մինչեւ յաջորդ օրուան առաւօտը Սեպտեմբեր 7-ը։ Ի՞նչպէս կարելի է նկարագրել այդ ահաւոր պատկերը, անցնող այս երեսուն տարիներէն վերջ...։

Թագսիմէն սկսեալ, ամբողջ Անկախութեան պողոտան մինչեւ Թիւնէլ, բոլոր խանութները, վաճառատուները, գործատեղիները, քանդուելով աւերուեցան, ապակիները փշրուեցան, դռները խորտակուեցան մոլեգնած երիտասարդներու կողմէ, որոնք հաստ բիրեր, երկաթեայ ձողեր եւ նոյնիսկ բահեր ու բրիչներ կը կրէին եւ որոնցմով կը յարձակէին ամէնուրեք։

Վաճառատուներուն զարդարուն ցուցափեղկերը կարճ ատենի մէջ վերածուած էին բոլորն ալ մէկ - մէկ փորուած աչքի խոռոչի, ահաւոր ու տակնուվրայ, փեղկերը ծռմռտկած, դռները կոտրտուած, ապակիները կտոր - կտոր եղած...։ Մայթերու վրայ, գետինները, ճամբաներուն ասվալթը եւ սալաքարերը անտեսանելի էին դարձեր ամէն կողմ ցանցնուած կերպասի ծրարներով, շապիկներով, վարագոյրներով, պայթած պանիրի թիթեղներով ու ձիթապտուղի տակառներով, գետինը թափած ձէթերով, տեսակ - տեսակ ուտելիքներով, որոնք բոլորը իրար խառնուած, նողկալի փսխունքի հսկայ տարածութիւն մը կը ներկայացնէին։

Մէկ կողմէ ալ, մոլեգնած մարդիկ խանութներէն դուրս կը շարունակէին նետել կերպասի նոր ծրարներ, զորս դուրսինները զանազան ագադակներով կը բզկտէին, կտոր - կտոր կ'ընէին. անոնց վրայ ալ գլորուելով, ոտնահարուելով աղլին - անդլին նետուած, ճմռուած սառնադարաններ, ծովու մոթէօռներ, ելեկտրական աւելներ, կարի մեքենաներ։ Կերպասի ծրարներուն մէկ ծայրը կը կապուէր հանրակառքերու ետին, կամ ալ օթօպիւսներուն, որոնք երբ պողոտան ի վեր կ'երթային, իրենց ետեւէն կը քաշկռտէին այդ բոլորը անլուր աղմուկով մը եւ ահաւոր պատկեր մը կազմելով։

Այս մոլեգնած մարդիկը, որոնք զանգուածներու հոգեբանութեամբ գրեթէ իրենց բանականութիւնը կորսնցուցած, ամէն տեսակ հակակշռէ ելած, երբեմն բարկութեամբ, երբեմն ուրախ ու ոգեւոր, կը մասնակցէին այդ գործողութեան, ալ աւելի սարսափելի դարձնելով պարզուող տեսարանը եւ ստեղծուած պատկերը...։

Մէկ վաճառատունէն կ'ելլէին եւ միւսը կը մտնէին։ Իրենց նպատակն էր քանդել բոլոր այն խանութները, որոնք Յոյներուն կը պատկանէին ու փճացնել ամէն ինչ։ Ճամբուն վրայ հանդիպած անձնական ինքնաշարժներ անգամ, որոնք կ'ենթադրէին թէ կրնային Յոյներու պատկանած ըլլալ, կը տապալէին, կը զարնէին, կը կոտրէին ու կը քանդէին, կը ջախջախէին...։

Թագսիմի հրապարակին վրայ, այն անկիւնը ուր այսօր կը գտնուի Մարմարա - Էթափ պանդոկը Գազանճը Եօքուշուին վերեւ, Պոլսոյ առաջին սիւփէրմարքէթը կար այն օրերուն, Անգարա Փազարը։ Հաստատութեան մթերանոցին դռնէն, որ կը բացուէր զառիվարին վրայ, ամէն ինչ դուրս թափուած էր ու կը գլորէին վար, ձիթապտուղի, պանիրի, ձէթի թիթեղներ, սառնադարաններ, տնական այլազան առարկաներ...։ Զառիվարը լեցուն էր ամէն տեսակ ուտելիքով ու հագուստեղէնով, խոհանոցի այլազան սպասներով, որոնք բոլորը, կարծէք թէ Աստուծոյ կողմէ պատուհասուած, հեղեղի մը պէս կը հոսէին, կը գլորէին ճամբան ի վար...։

Այո։ Դէպքերը սկիզբ առեր էին յետմիջօրէին, երբ «Էքսփրէս» իրիկնաթերթը հրապարակ ելաւ ժամը 15-ին ու ցրուիչները սկսան պոռալ, թէ Աթաթիւրքի ծնած տունը ռմբահարուեցաւ Սելանիկի մէջ...։ Լուրը կը հաղորդուէր արտակարգ մեծութեամբ գրերով, զգայացունց բառերով։ Ու մինչ դեռատի ցրուիչներ կը վազէին Պոլսոյ փողոցներուն մէջ այդ լուրը պոռալով, անդին երիտասարդ*ներ ալ գնացք կը կատարէին դէպի Թագսիմ։ Այդ շրջանին, Թուրք Ազգային Ուսանողական Միութիւնը եւ* Կիպրոս Թուրք է Ընկերակցութիւնը *կային, որոնք յետագային հետապնդումի պիտի ենթարկուէին եւ իրենց ղեկավարները հսկողութեան տակ պիտի առնուէին, իբրեւ պատասխանատուներէն պատահած դէպքերուն։*

(Շար. 1)

ՔՈՆՔՈՐՏԸ ՃԱՄԲԱՅ ՉԵԼԼԵՐ ԱՌԻԱՆՆ ԱԼ ԿԷՍ ՃԱՄԲԱՆ ԿԸ ՄՆԱՅ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ
ՅՈՒՍԱԽԱԲ ԷՐ
ԲԱՅՑ ՄԽԻԹԱՐԵՑ
ՀՐԹԻՌԸ ԱՐՁԱԿՈՂՆԵՐԸ

Միւրիւրոայի ճամբուն վրայ, Նախագահ Միթերան որոշած էր Քուրու հանդիպիլ (Կիւյան) ներկայ ըլլալու համար եւրոպական Առիան հրթիռին արձակման, բայց սկիզբէն, ծրագիրը անախորժ պատահարներու բախեցաւ։ Նախ Քոնքորտը ճամբայ չելաւ մեքենայի խանգարման պատճառաւ, եւ հարկ եղաւ մէջտեղ հանել պահեստի Քոնքորտը, որպէսզի, երկու ժամ յապաղումով, Նախագահը, ի վերջոյ կարենայ մեկնիլ։ Շատ աւելի ծանրակշիռ է սակայն, ինչ որ պատահեցաւ Քուրու, քանի որ Առիանի արձակումը ձախողեցաւ։ Երկու առաջին յարկերուն համար, ամէն ինչ կանոնաւոր էր, բայց երրորդ յարկը բացարձակ ձախողութիւն մը արձանագրեց, այն պատճառաւ որ արձակողները որոշեցին անմիջապէս փճացնել, կոխելով համապատասխան կոճակին վրայ, որովհետեւ հրթիռը Պրազիլի վրայ էր եւ կը վտանգէր բնակչութիւնը։ Այս դէպքը, պարզ է, յուսախաբ կ'ընէր Նախագահ Միթերանը, որ սակայն կը մխիթարէր մասնագէտները։ Ձախողութիւնը մեծ համեմատութիւններ կ'առնէ, ոչ միայն անոր համար, որ մէկու կէս միլիառ ֆրանքի կը նստի, այլեւ այն պատճառով որ ապահովագրութեան ընկերութիւնները երթալով կը հրաժարին անջրպետային այս փորձերը ապահովագրելէ, քանի շատ ու շատ սուղի կը նստի։

Տեղական ժամով Հինգշաբթի 20·35-ին, Փարիզի ժամով՝ Ուրբաթ 1·35-ին պատահած այս ձախողութեան լուրին չէին կրցած արձագանգ հանդիսանալ փարիզեան առաւօտեան օրաթերթերը, բայց «Ֆիկարօ»էն, որ կը յաջողէր փոխուած խորագրով մը հրապարակ հանել, Բ. հրատարակութիւնը, ուր Առիանի յաջող արձակումը կը վերածուէր՝ ձախողութեան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱ քաղաքական ապաստան շնորհեց ՔԱ - Կէ - Պէ-ի Լոնտոնի պետին, որու յանձնած խորհրդային լրտեսներու ցանկին շնորհիւ, 25 խորհրդային «դիւանագէտ» ալ արտաքսեց երկրէն։

ՊՈԼՍՈՅ շրջանը ոստիկանութիւնը 30 հոգի ձերբակալած է, ուրիշ երիտասարդ մըն ալ սպաննած։ Ասոնք ձախ նկատուած են եւ կատարուած ձերբակալութիւններն ալ հետեւանք են եղեր միջադէպերու, որոնց ընթացքին մեծաքանակ զէնք ալ գրաւուած է։

L'HUMANITE

L'Arménie ne croit plus aux larmes

Համայնավար պաշտօնաթերթը, Ուրբաթ օր, Սեպտեմբեր 13, «Նամակ Երեւանէն» մը հրատարակած էր «Հայաստանը այլեւս չի հաւատար արցունքներուն» խորագրով, ուր նախ կը յիշուի ամերիկացի նկարիչ՝ Ռաքուէլ Քէնթի սա խօսքը.- «Եթէ ինծի հարցում տրուէր, թէ ո՞րն է հրաշալիքներով ամէնէն հարուստ վայրը մեր մոլորակին վրայ, ամէնէն առաջ Հայաստանի անունը պիտի տայի...») ապա հակիրճ պատմականը կ'ըլլայ Հայաստանի Քսենոփոնի յիշատակութենէն մինչեւ Ա. Միասնիկեանի յայտարարութիւնը (1920-ին)։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՀԱՒԱՏԱԼԻ՝ ԲԱՅՑ ԻՐԱՒ

Սիրելի մեծ մայրիկ ու մեծ հայրիկ

Գերմանիայ հասանք արդէն մէկ շաբաթուընէ ի վեր ու ամէն բան աղէկ է։ Թէեւ օդը փոփոխական է, յաճախ կ'երթանք լողարան (որ ազատ օդին մէջ կը գտնուի)։ Երկուշաբթի, Ֆրանքոնական Զուիցերիոյ մէջ պտոյտի գացինք։ (Այս գաւառը «Զուիցերիայ» կոչուեցաւ իր գեղեցկութեանը պատճառաւ եւ չի գտնուիր նոյն անունը կրող երկրին մէջ)։

Հոն, այս ամրոցը այցելեցինք, ուր կը ցուցադրուին զէնքերու հաւաքածոյ մը եւ բնականաբար, բոլոր նախարարական կարասին։

Պաչիկներ ձեր երկուքին
Վ. եւ Ա.

Ահա՛ առանց ստորակէտի մը իսկ փոփոխութեան այն տողերը որոնք գրուած են բացիկի մը ետին, երկու եղբայրներու կողմէ։ Այս պատանիներու հայրը Հայ է, մայրը՝ Գերմանացի, կ'ապրին Ֆրանսա։ Անոնք հայերէն սորված են իրենց մեծ հօրմէն։

Չեմ գիտեր ինչ մեկնաբանութիւն կուտան այս «անբնական» երեւոյթին նոր օրերու մեր ընկերաբանները որոնք առիթ չեն փախցներ ամէն անգամ յեղյեղելու «երկու լեզուներու, երկու մշակոյթներու բախում»ին հազարումէկ ժխտական ներգործութիւնը սփիւռքահայ սերունդներու վրայ։ Չարժե՞ր արդեօք հարց տալ այս պատանիներուն թէ ի՛նչ բրած են «երբեք լեզուով ու երբեք մշակոյթ»ով։

Ամէն պարագայի ականջը խօսի մեր ազգային այն գործիչներուն, որոնց ամէն մէկ խօսքով մեր լեզուն խաչը հանելու բացարձակ ազատութիւնը կուտայ հետեւեալ հպարտառիթ արդարացումը. «Ես հոս մեծցած եմ, հայկական դպրոց չեմ գացած»։ Ականջը խօսի տակաւին այն հայ մայրերուն ու հայրերուն որոնք իրենց սիրասուն զաւակներուն խնայելու համար երկու լեզուներու բախում մը, հայերէն չեն սորվեցներ։

Ականջը խօսի բոլորին ... որոնց լեզուն պապանձած է շատոնց։

ԱՐՓԻ

«ԷՔՈՆՈՄԻՍՏ»

ԹՈՒՐՔ ՄԸ ԿԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԷ

Անգլիական ազդեցիկ շաբաթաթերթը, «Տիը Էքոնոմիստ», *Օգոստոս 17/23-ի իր թիւով շահեկան ակնարկ մը հրատարակած էր Պէն Ուիթէքըրի տեղեկագրին ու Հայութեան մասին (տե՛ս «Յառաջ», Օգոստոս 22)։ Սեպտեմբեր 7/13-ի իր թիւով, նոյն շաբաթաթերթը իր նամակներու յատկացուած էջին մէջ կը հրատարակէ նամակ մը՝ Թրքական դեսպանատան մէկ պաշտօնատարին՝ Ահմէտ Էրսոյի ստորագրութիւնը կրող։ Նիւթը՝ այլեւս սովորական դարձածն է, - Նախ՝ ամբողջ Օսմանեան կայսրութեան մէջ հազիւ 1·3 միլիոն Հայ կար, 1·5 միլիոն չէր կրնար սպանդի ենթարկուիլ։ Ապա, 3 միլիոն Թուրք սպաննուեցաւ, շատերը՝ Հայերու կողմէ, եւ միակ տեղահանուած ու ջարդուած Հայերը անոնք էին, որոնք դաւաճանեցին Պետութեան...։*

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Հինգշաբթի օրուան հանդիպումը յետաձգուեցաւ Ուրբաթ օրուան, Գարբովի 41-րդ հարուածէն ետք։ Ներկայիս Գասպարով յաղթական է 2 - 1 արդիւնքով։ Մասնագէտ թղթակիցներուն համաձայն, երկու մրցակիցներուն միջեւ բուն ջլամարտն է որ ծայր տուած է։

ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ

(1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ)

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ուսումնական նոր տարեշրջանի սեմին, անաւասիկ համայնապատկեր մը վիճակագրական տուեալներով, Ֆրանսայի հայ դպրոցական հաստատութիւններուն:

Յատուկ հաղորդակցութեամբ իւրաքանչիւր տեսչութեան մօտ առնուած են ստորեւ տեղեկութիւնները: Միայն արձանագրուած աշակերտներու թիւը կրնայ պզտիկ փոփոխութիւններ կրել, նկատի առնելով վերջին պահուն եղած արձանագրութիւնները, կամ ալ հրաժարումները:

Ա.

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Sèvres (Փարիզ)

Արձանագրուած՝ 148

Գիշերօթիկ՝ 65

Ցերեկօթիկ՝ 83, որոնցմէ 37-ը՝ աղջիկ

Վարժարանը ունի ուսման երեք մակարդակ՝

× Մանկապարտէզ՝ 23 աշակերտով, որոնցմէ 12-ը աղջիկ, եւ բաժնուած երկու խումբերու.

× Նախակրթարան՝ 80 աշակերտով, որոնցմէ 17-ը՝ աղջիկ, եւ լրիւ շրջանով.

× Երկրորդական՝ 45 աշակերտով, որոնցմէ 8-ը՝ աղջիկ, 6-րդէն 2-րդ դասարան:

Արտասահմանէն եկող աշակերտներու տոկոսն է՝ 32 առ հարիւր:

Անցեալ տարեշրջանին աշակերտութեան ընդհանուր թիւն էր՝ 160:

Ուսուցչական կազմ եւ հսկիչ՝ 12 մրնայուն եւ 10 այցելու:

Պաշտօնէութիւն՝ 8 հոգի (խոհանոց, մաքրութիւն, պարտիզպան, վարորդ):

Տարեկան պիւտճէ՝ 2 միլիոն 800 հազար Ֆր., որ կը գոյանայ աշակերտներու թոշակներէ, նուիրատուութիւններէ եւ մէկ հինգերորդով կը մնայ բաց:

Վարժարանի տեսուչն է՝ Վարդան վրդ. Թէջիրեան, օգնական ունենալով՝ Գարեգին վրդ. Սահակեան, մեծաւորն է՝ Հ. Նիկողոս Ծ. վրդ. Քէհէեան:

Հայերէնի դասաւանդութեան համար մշակուած է յատուկ ծրագիր համաձայն մակարդակներու: Կը տրուի շաբաթը չորս պահ հայերէն լեզու, մէկ պահ Հայոց պատմութիւն եւ մէկ պահ քրիստոնէական: Հայերէնի ուսուցումը ուղղակի մաս կը կազմէ ընդհանուր դասընթացքներուն մէջ, այսինքն ներառուած չարթուան յայտագրին:

Հիմնուած 1846-ին, Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանը Փատուայէն Սէնի ափերը պատրաստած է ազգային մեծագոյն դէմքեր, որոնք անմիջապաճ ծառայած են հայ ժողովուրդին: Նորեր եւս մինչեւ այսօր դեռ կը ծառայեն: Ազգապահպանման պայքարի պատնէշին վրայ կանգուն է միշտ Մխիթարեան դպրոցը: Հոն ծառայող վարդապետները նուիրեալ դաստիարակներ են: Իրենց լաւագոյն վարձքը հայ մանուկներուն տոհմային կրթութիւն եւ դաստիարակութիւն ջամբել է:

Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանէն ներս ուսման մակարդակը համահաւասար է հանրային կամ այլ փրիվէ որեւէ հաստատութեան մը: Մերը պակաս չէ ուրիշէն: Այդ բարդոյթէն հարկ է ձերբազատիլ եւ հայ մանուկին առիթ տալ սորվելու իր բնակած երկրի լեզուն եւ իր մայր լեզուն:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Le Rainсy (Փարիզ)

-- Արձանագրուած՝ 106, երկսեռ կէս առ կէս համեմատութեամբ: Յաւելում անցեալ տարուան թիւին վրայ:

- Ֆրանսահայ աաշկերտութեան տոկոսն է՝ 40 առ հարիւր, 60 առ հարիւրը թրքահայ, լիբանանահայ յատկապէս: Աշակերտութեան շուրջ հարիւրէն 20-ը խառն ամուսնութիւններու զաւակներ են:

- Դպրոցական կառոյց՝

Մանկապարտէզ՝ 40 աշակերտով բաժնուած երեք կարգերու: Երկլեզու ուսուցում: Կրտսերներու դասարանին հայերէնը կը սորվին խօսակցութեամբ, երգերով, խաղերով: Միջիններու կարգը կը սկսի արդէն գրելավարժութեան եւ մի քանի տառերու ծանօթացման: Մասնաւորապէս զարկ կը տրուի բերանացի արտայայտութեան պատմութիւններու ճամբով: Մեծերու դասարանին արդէն կը սկսի ընթերցանութիւնը եւ գեղագրութիւնը: Գործածուած գիրքերն ու տետրակները Սիլվա Տէր - Ստեփանեանի դասագիրքերն են: Մանկապարտէզը ունի պարի, երգի դասեր:

Նախակրթարան եւ երկրորդական՝ 66 աաշկերտ. Նախակրթարանը ունի իր լրիւ շրջանը (հինգ դասարան) եւ երկրորդականը մէկ դասարան:

Հայերէնի դասերու շաբաթական դասացուցակը հետեւեալն է. -

- Նախակրթարան՝ 7 պահ հայերէն լեզու, 2 պահ Հայոց պատմութիւն, 1 պահ կրօնք, 1 պահ երգ:

- Երկրորդական՝ 6 պահ հայերէն լեզու, 2 պահ Հայոց պատմութիւն, 1 պահ կրօնք, 1 պահ Հայոց աշխարհագրութիւն և 1 պահ երգ:

Հայ լեզուի ուսուցման ծրագիրն է՝ ընթերցանութիւն, բացատրութիւն, բառագիտութիւն, արտասանութիւն, քերականութիւն, շարադրութեան փորձեր, ուղղագրութիւն, ընդօրինակութիւն: Հայոց պատմութեան ծրագիրը՝ սկիզբէն մինչեւ կիլիկեան թագաւորութիւնը, իսկ Հայոց աշխարհագրութիւնը կ'ընդգրկէ պատմական եւ արդի Հայաստանի սահմանները կարեւոր կեդրոններով, լեռները, գետերն ու լիճերը, արդի Հայաստանի ճարտարարուեստը եւ արտադրութիւնները: Իսկ կրօնի դասերը կ'երթան ջրհեղեղէն Քրիստոսի յարութիւնը:

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանէն ներս մասնաւոր ճիգ կը թափուի հայերէն լեզուի գործածութեան համար:

Հայերէն բաժնի անձնակազմն է՝ տնօրէնուհի Սիլվա Գարակիւլեան, աշխատակից ունենալով Մովսէս Պչաքճեան, եւ երեք ուսուցչուհի՝ Նատիա Տիհանեան (մանկապարտէզ), Սոնա Վրթանէսեան եւ Շաքէ Տէքէրմէնճեան (Նախակրթարան եւ միջնակարգ):

Դպրոցի գործունէութեան վրայ կը հսկէ խնամակալութիւն մը բաղկացած հետեւեալ անձերէ. - Տիկին Ալ. Երամեան (Նախագահուհի), Օր. Թ. Քէօշկէրեան (փոխ - Նախագահուհի), Տիկին Ա. Աւետիսեան (քարտուղարուհի), Տիկին Լ. Ջրբաշեան (գանձապահուհի), Տիկին Ժ. Վարդանեան (փոխ - գանձապահուհի), Օր. Ֆ. Գույիւմճեանքի (վարչագիտական պատասխանատու), Տիկին Ի. Աւր (խորհրդատու): Խորհրդականներ՝ Պարոններ՝ Ժ. Գույումճեան, Ա. Նշանեան, Ա. Երամեան եւ Ե. Վարդանեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐԸ

ՀԱՅԿ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Հին Հայաստանը ծանօթ եղած է իր ընտիր ըմպելիներով: Այս պայմանաւորուած էր հայկական լեռնաշխարհի հարուստ ու բազմազան բուսականութեամբ:

Հայկական ըմպելիներու մասին ամենահին տուեալները կը հաղորդեն օտարազգի պատմիչներ: Յոյն պատմիչը Քսենոփոն որ Ք. Ա. 401-ին գտնուած է Հայաստան, հայկական գարեջուրին մասին գրած է. «Տուներուն մէջ էին այծերը, ոչխարները, եզները եւ թռչունները՝ իրենց ձագերով: Հոն կար նաեւ ցորեն, գարի, ընդեղէն եւ կարասներու մէջ գարիէն պատրաստուած գինի, որուն երեսին կը ծփային գարիի հատիկներ: Կարասներու մէջ կային նաեւ մեծ ու փոքր եղէգներ: Ծարաւնալու պարագային մարդ պէտք է այդ եղէգին ծայրը բերնին դնէր ու ծծէր: Եւ ան շատ թունդ էր՝ եթէ ջուր չխառնէին, իսկ վարժուած մարդուն համար շատախորժելի ըմպելի էր»:

Այս խօսքերը կը վկայեն որ Հայաստան գարեջուրի հնագոյն հայրենիքներէն մէկն է: Այդուհանդերձ հայկական ըմպելիներու մէջ ամենահինը գինին է: Յոյն պատմիչ Ստրաբոն կը հաւաստէ որ Հայաստանի այգիները ընտիր գինիներ կուտային:

Հին շրջաններու խաղող հասցուած են հայկական լեռնաշխարհի գրեթէ ամէն կողմը: Աւանդութիւնը կ'ըսէ որ խաղողի առաջին որթը տնկուած է Մասիսի լանջքին, Ակոռի գիւղին մէջ: Այդ, միակ գիւղն էր Մասիսի կատարմերձ լանջին: Կործանած ու ժայռաբեկորներու տակ մնացած է 1840 Յուլիս 2-ին, երկրաշարժի մը ընթացքին: Ակոռի գիւղին քովի գիտակներէն մէկը կոչուած է Գինեգոյ գետ, այսինքն գինեւէտ գետ: Գողթն գաւառի գուսանները խաղողի այգիներով ծանօթ իրենց գաւառը անուանած են գինեւէտ Գողթն: Հինգերորդ դարուն գինեւէտ կոչուած են նաեւ Վաղարշապատի այգիները: Աշխարհի հնագոյն բնակավայրերէն մէկը կը գտնուի պատմական Արցախի (Ղարաբաղ) մէջ եւ կը կոչուի Ազոխ, այսինքն՝ խակ խաղող: Գինիի ու խաղողի հետ կապուած շատ տեղանուններ կան հայկական լեռնաշխարհին այլ կողմերուն մէջ: Հայաստան խաղողագործութեան դասական երկիր էր: Հայերը գինին կոչած են խաղողի արիւն, ողկոյզի աղջիկ, եւ սկիզբին օգտագործած են որպէս հիւանդութիւններ բուժելու միջոց...: Յետոյ սկսած են օգտագործել տօնախմբութիւններու ժամանակ: Յայտնի է որ անցեալի մէջ հայկական ամենամեծ տօնը եղած է Նաւասարդեան տօնախմբութիւնը: Վերջին հինգ հազար տարուան ընթացքին Հայերը Նոր տարին, Ամանորը կամ Նաւասարդը տօնած են տարուան երեք տարբեր եղանակներուն. գարնան, ամառը եւ ձմեռը: Նոր տարուան այդ երեք թուականներուն մէջ Հայերը ամէնէն աւելի դժուարութեամբ յարմարած են Յունուար մէկին: Մեր նախնիները մտածած են, որ ձմրան ցուրտին ստուածները կը չփոթեն եւ կը խառնեն ժամանակի սահմանները, որոնք աւելի պարզ կ'երեւին գարնան ու ամրան: Պատմիչներու հաշւով, մեր թուականէն առաջ 2492 թուականին, այսինքն՝ մեզմէ 4477 տարի առաջ Հայկ Աղեղնաւորը Հայոց Ձորդաւառին մէջ սպաննեց բռնակալ Բէլը եւ ազատութիւն պարգեւեց իր տոհմին եւ իր բոլոր հետեւորդներուն: Այդ յաղթութիւնը տեղի ունեցած է Օգոստոս 11-ին: Այդ փառապանծ օրը դարձաւ հայ ժողովուրդի Նոր տարեգլխու սկիզբը: Այդ ժամանակէն ալ Հայերը Նոր տարին տօնել սկսան Օգոստոս 11-ին: Այդ տօնը կը կոչուէր Նաւասարդ, որուն ամենամեծ հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենար Արածանի գետին ափերուն, Նպատ լերան փէշերուն: Տօնախմբութեան ներկայ կ'ըլլային երկրի թագաւորն ու թագուհին, նշանաւոր արքունականներ, զօրապետներ, նաեւ՝ հայկական բանակը: Հոս մարդիկ կը հաւաքուէին Հայաստանի գրեթէ բոլոր գաւառներէն:

Այդ միմիայն հաճոյք պատճառող տօնախմբութիւն չէր, այլ մէջ կար ազգային միասնութեան մեծ խորհուրդ: Տօնախմբութիւնը կը տեւէր քանի մը օր: Ատոնցմէ մէկը կը կոչուէր գինարբուքի օր: Այդ օրը մարդիկ կը խմէին քաղցր հիւթեր, թեթեւ խմիչքներ: Նաւասարդուներու մէջ գինովցողներ հազուադէպ եղած են: «Աստուածներն ամէնէն աւելի որոմ կը ցանեն գինովին արտին մէջ» կ'ըսէ հայկական հնագոյն առածը: Այդ տօներու ժամանակ եւ նոյնիսկ ուտելիքները չափաւոր կը գործածէին:

Հայ աշխատաւորը միշտ ալ չափաւոր օգտագործած է գինին: Գինարբուքներ սարքած են միայն իշխողները: Գինարբուքներ կազմակերպած են հայ արքաները, նախարարները եւ նոյնիսկ հայրապետները: Արքաներու սարքած կամ արքաներու պատուին տրուած շատ խնջոյքներ աւարտած են սպանութիւններով ու դաւադրութիւններով, որոնցմէ միշտ ալ տուժած է Հայաստան երկիրը: Բայց հետեւորդները ճիշդ դաս չեն առած իրենց նախորդներէն: Ընդհակառակն, անոնք հպարտացած են իրենց սարքած մեծ գինարբուքներով, նոյնիսկ յատուկ նախարարութիւններ ստեղծած են, որոնք զբաղած են արքաներուն գինի մատակարարելով: Խօսելով Հայոց Վաղարշակ թագաւորին կողմէ հաստատուած կարգերու մասին, պատմահայր Մովսէս Խորենացին կը գրէ. «Գնունիներն ալ իմ գիտցածով գինի ունին են որ թագաւորին արժանի ըմպելիներ կը պատրաստէին, եւ զարմանալի կերպով զուգադիպեցան անոնց գործն ու անունը. որովհետեւ թագաւորին ըմպելիներ կը պատրաստէր ընտիր ու համեղ գինիներէն եւ անունն ալ Գին էր, որուն համար Վաղարշակը շատ զուարճանալով, կ'ըսեն թէ կը դասէ նախարարական ցեղերու կարգին»:

Գնունիներու նախարարութիւն դառնալէն յետոյ Հայոց թագաւորներու տակառապետները, այսինքն գինի մատակարարողներու գլխաւորները եղած են Գնունիներու տոհմէն: Արքայական խնջոյքներու ժամանակ տակառապետներու ղեկավարութեամբ սպիտակազգեստ մատռուակներ գինին կը մատուցանէին, գինիով լեցուն թակոյկներ կը հրամցնէին բոլոր հրաւիրեալներուն:

Նկատի առնելով որ արքունականները շատ կը հրապուրուէին գինարբուքով, Վաղարշակ թագաւորը «իր թագաւորական տան մէջ օրէնքներ կը հաստատէ, ժամեր կը սահմանէ արքունիք մտնելու եւ ելնելու, խորհուրդի, կերուխումի եւ զբօսանքներու համար»:

Հասկնալի է որ չնայած այս օրէնքին, Հայոց արքունիքին մէջ խախտած է կերուխումի ժամը: Խրախճանասէր եղած են հայ արքաներու մեծ մասը: Թովմա Արծրունին կը գրէ որ Վասպուրականի Գագիկ Արծրունի արքան Ծոււշռոտ գաւառի գետն կոչուած աւանին մէջ կառուցուած է վայելուչ խրախճանատեղի - որսարան, որու շրջակայքը լեցուն էր վայրի խոզերու հօտերով եւ ցիռերու երամակներով:

Գագիկ Արծրունիին եւ միւս արքաներուն ի հարկէ, ծանօթ է եղած Սողոմոն իմաստունի թեւաւոր խօսքը. «Թագաւորին ու իշխանին վայել չէ օղի - գինի խմելը»: Իշխողները արհամարհած են նման խօսքեր եւ հարբած: Այդ պատճառով ալ Մ. Խորենացի իր նշանաւոր «Ողբ»ին մէջ կ'ողբայ Հայոց աշխարհի բախտն ու ճակատագիրը, որովհետեւ երկրի ատենաւորները ամբարտաւան են, ստահակ, մեծախօս, պարծենկոտ, ծոյլ, թուլամորթ, գինեմոլ ու արբեցող, աւազակաբարոյ:

Հին Հայաստանի մէջ գինիէն զատ պատրաստած են թունդ խմիչք, որ կոչուած է ցքի կամ օղի: Իրաւ է, այսօր գործածուցքի կամ օղի: Իրաւ է, այսօր գործածութենէ դադրած է ցքի բառը: Մեր նախնիները օղին ցքի րսած, ծաղրած ու պարապած են այդ խմիչքի օգտագործողները: Զգրուած օրէնքով մը ցքի խմողները հալածուած են: Հարբեցողը կը տակապէին ձիերու զաւակներուն, կը տանէին գիւղէ գիւղ եւ կը պտտցնէին այն տուներուն առջեւ, ուր կ'ապրէին հարբեցողին ազգական ու բարեկամները: Ցքի խմողներու հանդէպ արգահատանք ունեցած է Ե. դարու իմաստասէր ու կաթողիկոս Յովհան Մանդակունին:

Մովսէս Խորենացի խօսելով Տիգրան Երուանդեանի բազմաթիւ արժանիքներուն մասին, կը նշէ նաեւ, որ ան «կերակուրներու եւ ըմպելիներու մէջ՝ օրինաւոր էր, ուրախութիւններու մէջ՝ չափաւոր»: Պատմահայրը իր մեկենասին՝ Սահակ Բագրատունիին գրած նամակին մէջ կը գրէ. «Եւ որովհետեւ մեզի հաճելի

…եղաւ քու հրամանով մեր յանձն առած նեղութիւնն աւելի մեծ բաւակա-նութիւն համարիլ, քան ուրիշներէ առաջարկուած ուրախութիւնն ու կերու-խումը…»:

Միջնադարեան Հայաստանի մէջ խըմելը չարաչահողները դատապարտուած են նաեւ օրէնքով: Իր նշանաւոր «Դատաստանագիրք»ին մէջ Մխիթար Գոշ կը ձեւակերպէ այն օրէնքը, որով կը պատժուէին հարբեցողները: Եթէ հարբեցողը մնաս հասցուցած է ուրիշ մէկուն, պէտք է հատուցանէ: Գոշ կ՚ըսէ որ հարբեցողն պէտք չէ երդում ընդունիլ: Ան կը գրէ որ պէտք է պատժել հարբեցող հոգեւորականները եւ բոլոր անոնք որոնք ժամանակցած են գինարբուքի կազմակեր-պումին: Միջնադարու մեծ օրէնսդիրը միաժամանակ կը նշէ որ հարբեցողը նախ պէտք է խրատել ու ապա դիմել պատ-ժական միջոցներու:

Իր առակներէն մէկուն մէջ Մխիթար Գոշ կը գրէ. «Եթէ մարդ գտնէ ըլլայ ուտելու եւ խմելու մէջ, բժիշկներուն դիմելու կարիք չունենար»:

Մեր նախնիները դարաւոր կենսափոր-ձէն ետք, ջանացած են չափաւորել գի-նիի գործածութիւնը, խուսափիլ անոր կործանարար հետեւանքներէն: Ծանր ու թեթեւ ընելով գինիին դրական եւ բացասական կողմերը, մեր հիները ժողովրդական իմաստութիւններու ամբողջ շարք մը խրատանի ստեղծած են: (Գինիին հարցուցին.

. Աւերա՞ծդ է շատ, թէ շինածդ:

Եւ գինին պատասխանեց.

. Շինածս չեմ գիտեր, աւերածս համ-րանք չունի):

Գինեմոլութիւնը խարազանող հայկական հնագոյն թեւաւոր խօսքերը այսօր ալ կենսունակ են եւ դեռեւս առիթները չեն նուազած գրանք մոռացութեան տալու համար: «Ջուրն անոյշ է, քան նուան գինին», «գինին մարդ չի մեռցներ բայց ան օրին կը ձգէ», «Խաղողի խաղաղեկ ջուրը ինչ յանցանք ունի, երբ անկէ թոյն պատրաստողը մենք ենք»:

Միջնադարու մեծ բանաստեղծ ու իմաստասէր Ներսէս Շնորհալի գրած է, որ անոյշ գինիով լեցուած թակոյկը մարդը կ՚առաջնորդէ դէպի յիմարութիւն: Հազար տարի առաջ մեր պապերը գիտէին որ շատ գինի խմելը լեարդի հիւանդութիւն կը պատճառէ:

Հին Հայաստանի մէջ գինի պատրաստուած են ոչ միայն խաղողէն, այլեւ օշինդրէն, վարդէն, մկնախէն, հապալասէն, սերկեւիլէն:

Մեր նախահայրերը ցքին պատրաստած են արմաւի հիւթէն, յետագային, նաեւ հոլնէն, թութէն, սալորէն եւ այլ միրգերէ: Ցքին կամ օղին համարուած է առողջակործանարար ըմպելին: Այդ պատճառով ժողովուրդը ըսած է. «Գինին ծաղր ընող է, ցքին՝ կռիւ հանող»:

Հնագիտութիւնները կը հաստատեն որ մեր նախնիներուն համար թունդ խըմիչքներ պատրաստելն ու գործածելը բընաւ կարեւոր զբաղում չէ եղած: Միաժամանակ, հին Հայաստանի մէջ տա-րածուած են աւելի քան 400 տեսակ մրրգահիւթեր ու քաղցր օշարակներ: Անոնց մէջ ամէնէն հռչակաւորը նռան հիւթն էր, որ ոչ միայն հաճելի ըմպելի էր, այլեւ բուժիչ դեղ: Նռան հիւթը համարուած է արտասովոր կենարար ըմպելի, երկարակեցութեան բալասան: Անմահական հիւթի անուն հանած է որդան կարմիրի խառնուրդով պատրաստուած օշարակը:

Հին Հայերը զանազան օշարակներ են պատրաստած խնձորէն, տանձէն, խաղողէն, դեղձէն, սալորէն, մոշէն: Բայց, ի հարկէ, ամէնէն յարգի օշարակը համարուած է ծիրանի հիւթը:

Հայկական ըմպելիներու շարքին կը դասուին բազմատեսակ ծաղկահիւթերը, լոշտակէ, մատուտակէ, ուրիշ արմտիք-ներէ, ծառերու փխրուն կեղեւէն ու քաղցըր խէժերէն պատրաստուած օշարակ-ները: Միայն մեղրէն պատրաստուած է տասներկու տեսակ օշարակ:

Խօսելով Արարատեան դաշտի առատ բուսականութեան մասին, Ղազար Փարպեցի կը գրէ որ այնտեղ շատ կան զանազան բոյսերու արմատներ, որ կ՚օգտագործեն ճարտար, հմուտ եւ գիտուն բըժիշկները, արագ բուժող սպեղանիներ կամ ըմպելի դեղեր պատրաստելու համար, որոնցմով կը բուժէին երկար ժամանակ հիւանդութեամբ տառապողները:

Հայաստանի մէջ կային անուշահոտ ծաղիկներու բուրաստաններ: Ծաղիկներէն արքաներու եւ թագուհիներու համար կը պատրաստուէին ընտիր հիւթեր, որոնք կը կոչուէին անմահական հեղուկներ: Ցայտնի է որ Է. դարու ականաւոր գիտնական Անանիա Շիրակացին Այրարատ նահանգի Ջողակերտ վայրին մէջ յայտնաբերած է համասփիւռ բոյսը որ բուժիչ յատկութիւններ ունի: Այդ բոյսէն պատրաստած են նաեւ անուշահամ օշարակներ:

Հայկական օշարակներու թագուհին կենաց հիւթն է, որուն մէջ կը մէկտեղէին քառասուն բուրումնաւէտ ծաղիկներու հիւթերը: Այդ մէկը կ՚ըմբոշխնէին նուաստրդեան տօնախմբութիւններու մրցումներու յաղթողները, արքաները, մեծ ճակատամարտերուն յաղթանակ տանողները:

Հին հայկական ըմպելիները հաճելի համ ունեցած են նաեւ այն պատճառով որ անոնց մէջ խառնուած են Հայաստանի աղբիւրներու սառնորակ ու ընտիր խըմելու ջուրը:

Հ. Խ.

ԼՐԱՏՈՒ

LIVRES REÇUS

LA CUISINE ARMENIENNE ET ORIENTALE

par Madame Mireille H. DONIGUIAN

Ed. Doniguian et fils, Beyrouth 1985

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՀԱՅ ՍՈՒՐԲԻ ՄԸ

- ԹԱԼԼԱՐԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ -

ԿԱՓ. - 1954-էն ի վեր ինչպէս ամէն տարի, Թալլարի Հայ Եպիսկոպոս՝ Ս. Գրիգորի յիշատակը ոգեկոչելու համար Կիրակի, Սեպտեմբեր 8-ին Մարսէյլէն ու հարաւային շրջաններէն հանրաշարժերով կամ անձնական կառքերով հարիւրաւոր հաւատացեալներ դիմած էին Թալլար: Ս. Գրիգոր այս աւանին մէջ վախճանած է 404 թուականին:

Ֆրանսացի կրօնաւորներու եւ պետական անձնաւորութիւններու ներկայութեան Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեան մատուցանեց Պատարագը, իրեն կը ըսպասարկէր Ս. Ժերոմի Հոգեւոր Հովիւը: Երգեցողութիւնները կատարուեցան Խաչիկ Երլմազեանի ղեկավարած երգչախումբին կողմէ:

Հայ եւ ֆրանսացի հաւատացեալներ լեցուցած էին պատմական աղօթատեղին, որ հիմնուած է Ե. դարուն Ս. Գրիգորի անունով եւ վերաշինուած 1640-ին:

Այս մասին պատմական ծանօթութիւններ կուտայ Թադէոս Թադէոսեանի կողմէ վերհրատարակուած «Ս. Գրիգորի կեանքը եւ պաշտամունքը» հատորը որ ունի նաեւ յաւելուած մը. «Լէ գ՚ափօթր արմէնիէն տը Օգսիտան»:

Յաւարտ պատարագի, ըստ սովորութեան հացկերոյթ մը տեղի ունեցաւ նորաշէն Ս. Գէորգ սրահին մէջ, որ սիրայօժար տրամադրուած էր քաղաքապետարանին կողմէ:

Պատմական այս աղօթատունը տէր է նաեւ գանձի մը. իտալացի նկարիչ Կրասի Ամատէօ Վիթթորիոյի ԺԸ. դարու իւղանկարներու շարք մըն է, որ կը բաղկանայ վեց մեծադիր (275×185) կտաւներէ: Ասոնք կը ներկայացնեն Ս. Գրիգորի առաքելութեան դրուագները. առաջին անգամ լուսանկարուեցան անոնք Պետութեան կողմէ, վերոյիշեալ գիրքին մէջ հրատարակուելու համար: Սակայն ժամանակը վնասած է այս արժէքաւոր նըկարներուն. վերանորոգումի համար պէտք է փոխադրուին մասնագիտական աշխատանոցներ. անհրաժեշտ է 130 հազարի ծախք մը, որուն կէսը պիտի հոգայ Պետութիւնը, իսկ միւս կէսը պիտի ապահովուի քաղաքապետարանին կողմէ հանրային հանգանակութեամբ մը:

Պ. Գրտ Պոնէ Թալլարի քաղաքապետը հացկերոյթի իր ճառին ընթացքին ըսաւ որ եթէ Հայեր ալ փափաքին մասնակցիլ այս հանգանակութեան, վառ պահելու համար իրենց սուրբին յիշատակը, կրնան նուիրատուութիւններ կատարել:

Հայը որ այնքան հնութիւններ թողած է իր մայր հողին վրայ, ու գիտակից է իր արժէքներուն, անշուշտ պիտի ուզէ մասնակցութիւն բերել այս գործին:

ԼՐԱՏՈՒ

ՌԻՉԸՐՏ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՆԻԺԵՐԻՈՅ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ

Միացեալ - Նահանգներու Նիժերիոյ դեսպան նշանակուած է Ռիչըրտ Պօղոսեան: Առաջին անգամն է, որ Ամերիկահայ մը կը ստանձնէ դիւանագիտական նման բարձր պաշտօն մը Արտաքին նախարարութեան մէջ: Ռիչըրտ Պօղոսեան ծնած է 1937-ին՝ Պոսթըն: 1962-ին աւարտելով Շիքակոյի համալսարանի իրաւաբանութեան ճիւղը մտած է Արտաքին նախարարութիւն: Առաքելութեամբ ղըրկուած է Պաղտատ եւ Փարիզ՝ ամերիկեան դեսպանատուները: Վերադարձին՝ պաշտօնավարած է Արտաքին նախարարութեան Մերձաւոր-Արեւելեան եւ Հարաւասիական հարցերու բաժանմունքին մէջ (1968 - 1969): 1972 - 1976 Ռիչըրտ Պօղոսեան եղած է Քուէյթի ամերիկեան դեսպանատան տնտեսական բաժնի վարիչը, ապա՝ Խարթումի ամերիկեան փոխ - դեսպան (1976 - 1979): Վերադառնալով Ուաշինկթըն, իրեն վստահուած է օդանաւային բանակցութեանց բաժնի տնօրէնի պաշտօնը. իր այդ հանգամանքով կնքած է բազմաթիւ համաձայնութիւններ Եուկոսլաւիոյ, Լեհաստանի, Աւստրալիոյ, Նոր Զելանտայի, Իրլանտայի եւ այլ երկիրներու հետ: 1982 - 1985 արեւելեան - ափրիկեան հարցերու գրասենեակին մէջ եղած է պատասխանատուն ափրիկեան 11 երկիրներու, ներառեալ՝ Եթովպիա, Քենիա, Սուտան եւ Մատակասքար:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԻՄ ՆՈՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ

Համբը մինչեւ իր խօսքերի մէջ օրինակ էր առնում իմ անձը, կարծես, ես ամբողջ ժողովրդութեան ներկայացուցիչը լինէի: Ասում էր, քո անձը քեզ աւելի մօտ է, դու նրա հետ աւելի ծանօթ ես, եւ քո անձի օրինակով կարող ես դատել բոլոր մարդկերի վրայ: Ինձ երեւում էր, որ ես գրաւել էի նրա ուշադրութիւնը: Նա որքան սառն էր, որքան ծածկամիտ էր դէպի իր ընկերները, այնքան եռանդոտ կերպով սկսեց հոգ տանել իմ զարգացման վրայ: Միանգամ ասաց ինձ.

- Մուրադ, դու այժմ գիտես (նա հիմա ինձ հետ դուով էր խօսում) թէ ինչ է պատճառը, որ մարդիկ անբարոյական եւ միեւնոյն ժամանակ անբախտ են դառնում. դու գիտես նաեւ, որ մի մարդու անբախտութեան պատճառները հասկանալու համար, պէտք է ծանօթանայ նրա կեանքի պատմութեան հետ: Եւ այսպէս, մի ամբողջ ազգի անբախտութեան պատճառները հասկանալու համար, պէտք է նոյնպէս ծանօթանալ նրա պատմութեան հետ: Որովհետեւ մի ազգ մարդկութեան մէջ, նոյն տեղն է բռնում ինչ որ անհատը հասարակութեան մէջ: Եւ նա ազգերի պատմութիւնից բացատրեց ինձ շատ կրթիչ բաներ:

Երկար նա խօսում էր կրօնքի, լեզուի եւ գրականութեան մասին, բացատրում էր, թէ մի ազգի գրականութիւնը ինչ ուղղութիւն կարող է տալ նրա կեանքին եւ գործունէութեանը, բացատրում էր մեր նոր գրականութեան սխալ ընթացքը եւ նրա վնասակար ազդեցութիւնը ժողովրդի վրայ: Նրա ասածները ինձ այն աստիճան գրաւեցին, որ ես վճռեցի, որքան կարելի է, լաւ սովորել Հայոց լեզուն: Իմ լեզուն առաջ շատ կոշտ եւ ռամկական էր: Թուրքերէն եւ պարսկերէն բառերով լի էր իմ խօսակցութիւնը: Ես աշխատում էի այնուհետեւ բուն հայկական բառեր գործածել: Ես շատ շուտ սովորեցի բառերը, օրինակ, մի գիշերուայ մէջ սովորեցի այդ բոլոր բառերի նշանակութիւնը. անհատ, ընտանիք, ցեղ, ազգ, հայրենիք, պետութիւն, քաղաքակրթութիւն, լուսաւորութիւն եւ ուրիշ շատ բաներ: Նա ասում էր, որ այդ բառերի վրայ ամբողջ գրքեր են գրըւած, բայց նա մի քանի խօսքերով. բացատրում էր ինձ դրանց իմաստը: Աւա՜ղ, որ թոյլ չէր տրուած մեզ մօտ գիրք, թուղթ, գրիչ ունենալ, թէ չէ, ես շատ բան կը սովորէի նրանից:

«Գիտութիւնը եւ ուսումը միայն միջոցներ են մի ժողովրդի համար հասնել բարօրութեան, բայց ոչ բարօրութեան առարկան», - ասում էր նա, եւ ըսկըսում էր բացատրել, թէ ուրիշ ինչ պայմանների մէջ պէտք է դրուած լինի ժողովրդի կեանքը, որ կարողանայ լինել նա բախտաւոր: Երկար ու երկար խօսում էր հողի ու նրա մշակութեան պայմանների մասին, արհեստների կատարելագործութեան մասին, դրամատէրների գործունէութեան մասին եւ այլն: Աշխատանքը նա աւելի բարձր էր դասում, քան ամէն ինչ: «Աշխատանքը կեանք է, ասում էր նա, իսկ անգործութիւնը՝ մեռելութիւն»:

Նրա խօսակցութիւնը այնքան հաճելի էր, որ ես ժամերով լսում էի նրան եւ չէի կշտանում: Ոչ մի անմիտ բառ չէր դուրս թռչում նրա բերանից: Նա գիտէր խիստ լուրջ եւ խորին կերպով վերաբերուել դէպի ամէն մի հարց: Ես իմ կեանքում առաջին անգամ տեսնում էի մի այնպիսի երիտասարդ, որը անսահման բարութեան հետ ունէր եւ հմտութիւնների մեծ պաշար: Նա գիտէր մի քանի եւրոպական եւ ասիական լեզուներ եւ, որքան ասես, խելացի մարդ էր:

Իր մասին նա ոչինչ չէր խօսում: Մի քանի անգամ հետաքրքրուեցայ նրա անցեալով, բայց ստանում էի միշտ անորոշ պատասխաններ:

- Դուք բարի եւ ազնիւ մարդ էք, - մի օր ասեցի նրան, - դուք չէիք կարող ինձ նման եղեռնագործ լինել, պատմեցէք, խնդրեմ, ի՞նչ յանցանքի համար աքսորեցին ձեզ:

- Այդ մի հարցրէք ... պատասխանեց նա ոչ սակաւ յուզուած կերպով:

- Գոնէ ասեցէք դուք ո՞վ էք եւ ո՞ր տեղացի:

(Շար. 180)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժան Լուսիկեան իրենց մօր՝ Իսկուհի Խանթեմուրեանի (ծնեալ՝ Զօպանեան) եւ հօր՝ Գրիգոր Լուսիկեանի յիշատակին 500 Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին՝ լիբանահայ տղոց ճամբու ծախքին համար (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - 200 Ֆ. Մարի - Նուպար Հաստատութեան բարեկամներէն: 300 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Վարժապետեանէ փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին՝ Մարի Եսայեանի մահուան առթիւ: 500 Ֆ. Պ. Յովհաննէս Ջինէեանէն իր կնոջ մահուան Ա. տարելիցին ի յիշատակ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Գուսան» երգչախումբի 5-րդ տարեդարձին հանդիսութիւնը Սեպտեմբեր 22, Կիրակի, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

YEVKINÉ YEPREMIAN de GRÉEF
SCULPTEUR et MEDAILLEUR
Communique sa nouvelle adresse au Canada et s'excuse de ne pas avoir pu joindre chacun *personnellement*

4265 rue Jean Brillant
MONTREAL QUE. H3T 1P2
CANADA
tél. (514) 733-10-62

HENRI VERNEUIL

Quand un grand metteur en scène se fait écrivain pour raconter...

une histoire bouleversante
MAYRIG
ROBERT LAFFONT

LIVRY - GARGAN
A LOUER F 3
pour cabinet médical
Dentiste sur le palier
tél. 983 59 68

Դաշնակի դասեր
ՏԻԿ. ԶՈՒԱՐԹ ՊՈՒՃԻԿԱՆԵԱՆ
Diplômée de l'université Américaine de Beyrouth
Diplômée d'enseignement de l'Ecole Normale Supérieure de Musique de Paris
Professeur à l'Académie des Beaux-Arts

փորձառու ուսուցչուհի դասական եւ հայկական երաժշտութեան

ԿՈՒ ՏԱՅ ԴԱՇՆԱԿԻ ԴԱՍԵՐ
Ամէն Չորեքշաբթի Հ.Բ.Ը.Մ.ի սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 Paris
ՄՆԱՑԵԱԼ ՕՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ
ՀԵՌԱՁԱՅՆԵԼ
840 22 42

- ԽԱՉՎԵՐԱՑ -

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի առաւօտ բազմաձայն պատարագ, ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԱՂԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԻՕՋԵԱՆ
(ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ ՀԱՅՈՑ)

Ժամը 16-ին, Թափօր Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 11-ին, հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 15, տօն է Վերացման Սրբոյ Խաչին, Խաչվերաց է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Սկիզբ. Ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ Երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 4-ին, կը կատարուի Ժամերգութիւն, եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան - ուէհանով: -

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 16, տօն է Խաչի: Յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 10-ին, Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Պատարագ կը մատուցուի: Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի Վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

×

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Վերացման Ս. Խաչի տօնին առիթով Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Երեկոյեան կը կատարուի Խաչվերաց տօնի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Անդաստան ժամը՝ 17-ին:

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՓԱՐԻԶ

Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի եւ երգի դասընթացքները կը վերսկսին՝

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ:

118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել. - 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, ժամը 10-էն՝ 17:

ՌՈՆ - ԱԼՓ

Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան (Ռոն - Ալփ) Լիոն - Վիէն մասնաճիւղերու, եւ Վիէնի Հայ Մշակութային ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս հայ փոքրիկներու համար:

- Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 18-էն սկսեալ, ամէն Չորեքշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 14-ին:

Հասցէ .- Քէ Բաժօ, թիւ 1: 38200: Վիէն:

Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել. - 85 - 72 - 34 - կամ՝ - 85 - 18 - 05 թիւերուն:

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցին դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները, Թաղականութեան անդամներու մօտ կամ հեռաձայնելով՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի 66 - 91 - 99, - Խաչիկ Ելմաղեանի՝ 87 - 43 - 71:

Դասաւանդութիւնները ամէն Չորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ Շաբաթ ժամը 14-էն՝ 16, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պ. Խաչիկ Ելմաղեանի:

Լ Ի Ո Ն

ԱԶԳ. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 տարեշրջանի վերամուտը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի Սեպտեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ յետոյ 14-էն 16 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն՝ 16.30:

Փափաքողները կրնան օգտուիլ երթեւեկի սպասարկութենէն եւ Չորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Յաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձանագրութեանց համար, վերամուտի թուականէն առաջ, դիմել՝ Ազգային Տան Գրասենեակը, Եկեղեցւոյ դիւանատունը:

Հասցէ. - 40 Արմէնի փողոց:

Հեռաձայն. - 860 - 47 - 18

ՏԷՍԻՆ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի հայկական դպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 14-ին:

Avenue Edouard Herriot, «Berthaudière»

Դպրոցի մէջ, արձանագրութիւնները միեւնոյն ատեն: Ժամը 2-ին:

Ի Ս Ի

Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին Եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանին դասերը կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 8.30-ին:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն օր, բացի Երկուշաբթի օրերէն, Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ, ժամը 13.30-էն 17.30:

Հեռաձայն. - 644 - 28 - 52

Երեկոները դիմել Տիկին Պաղտասար - եանին:

Հեռաձայն. - 529 - 22 - 92

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ վարժարանին վերամուտը, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

OPTIMA Tours

ARMENIE
-- 1985 - 1986 --

— Du 5 au 19 Octobre (via Kiev) 5.750 F

— Du 18 au 27 Octobre (via Moscou) 4.750 F
(Possibilité semaine supplémentaire en ARMENIE du 27 Octobre au 2 Novembre en pension complète à 1.450 F)

— Du 25 Octobre au 3 Novembre (via Moscou) 4.550 F
(Possibilité semaine supplémentaire en ARMENIE Du 3 au 9 Novembre en pension complète à 1.130 F)

Spécial Réveillon & Noël arménien en Arménie
— Du 28 Décembre 1985 au 11 Janvier 1986 (via Moscou) 5.580 F

Pâques en Arménie
— Du 29 Mars au 12 Avril (via Kiev) 6.050 F

Spécial Cérémonie du 24 Avril en Arménie
— Du 19 Avril au 3 Mai
(Prix et conditions de ce voyage nous consulter).

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).
(Nos prix ne comprennent pas — ıa chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)
(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré pɾr notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél : 742 - 10 - 35

LIC A 130

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
17

MARDI
17 SEPT.
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.052 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 61e ANNÉE — No 16.052

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Ի ԲԵՐԱՆԷ ՔՈՒՄՄԷ...

կամ

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6/7Ի ԴԷՊՔԵՐԸ

Այս երիտասարդները, որոնք կը քալէին ցուցատախտակներ բռնած ուր գրուած էր թէ Կիպրոս Թուրք է, միեւնոյն ատեն ալ միաբերան կը պոռային ըսելով, թէ «Աթաթիւրքի ծնած տան ոչ ոք կրնար ձեռք երկարել» եւ այլազան կարգախօսներ կ'արձակէին:

Երբ Թագսիմի Ցուցարձանին առջեւ հասեր էին, արդէն ժամը ցոյց կուտար 17·30-ը եւ անոնք հաւաքուեցան Ցուցարձանին բոլորտիքը, միեւնոյն ատեն աղաղակելով, - «Ակնցին բոլոր անոնք, որոնք աչք կը դնեն Աթաթիւրքի ծնած տան վրայ»: Յետոյ դրօշ պարզեցին Ցուցարձանին առջեւ: Քիչ վերջ ալ յարձակեցան լոյն պտղավաճառի խանութին վրայ որ կը գտնուէր Թագսիմի Հրապարակին մօտ եւ ապակիները փշրեցին արձակուած քարերով: Ասոնք առաջին ազդանշանները եղան դէպքերուն: Աւելի վերջ յարձակումները շարունակուեցան Անգարա Փաշաջըլըի, Փարք Օթէլի ծաղարանին, Թագսիմի Այա Թրիատա Եկեղեցիին վրայ: Նոյն պահուն, յարձակումներ կը գործուէին նաեւ Անկախութեան պողոտային վրայ գտնուող բոլոր խանութներուն ու վաճառատուներուն, մէկ ծայրէն միւսը: Այսօրուան սերունդին պատկանողներէն շատեր ալ ծանօթ վաճառատուներէն Աթլաս, Մոթոլա, Վիլի, Սիլվիօ, Ճարոնեան Խաղալիքներու խանութը, Ինճի, Պալեան եւ Հայ Լայֆ ծաղարանները, Աթլանթիք եւ Օրման դարեջրատուները, բառին բովանդակ առումով տակնուվրայ եղան կամ «մէջերը դուրս բերուեցան», ինչպէս կ'ըսեն ժողովրդական բացատրութեամբ:

ԴԷՊՔԵՐԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻՆ

Յարձակումները, աւելի վերջ ծաւալեցան միւս Թաղամասերու մէջ ալ: Մարդկային հեղեղներ որոնք իջան Գարա գիւղի եւ Սիրքէճիի Հրապարակները, հոս եւս քանդեցին եւ ջարդուփշուր ըրին ինչ որ հանդիպեցաւ իրենց ճամբուն վրայ: Առաջին հրդեհը յառաջ եկաւ ժամը 22-ին, Գարագիւղի Նամակատան եւոյն գտնուող խանութի մը մէջ: Աւելի վերջ ալ իրարու եւտեւ հրդեհներ ծագեցան քաղաքին այլազան Թաղամասերուն մէջ եւ ստուգուեցաւ որ վաթսունըմէկ տեղ հրդեհ կայ: Կրակի տրուող տեղերուն մէկ մասը եկեղեցիներ էին եւ ասոնց միջեւ Թագսիմի Այա Թրիատա Եկեղեցին ալ կար:

Դէպքերը կը շարունակուէին տարածուիլ ու ծաւալիլ եւ կարճ ատենի մէջ ըսկսան նաեւ Գումգափու, Սամաթիա (Գոճամուսթաֆա փաշա), Եոփգուլէ եւ Իւլօս, երբ միւս կողմէ ալ Ֆէրիգիւղէն մինչեւ Վոսփոր ալ տարածուելով պատեցին ողջ քաղաքը:

Գերագրգռուած ժողովուրդը իր ճամբուն վրայ կը պոռար ամէն տեղ, - Դրօշա՛կ կախեցէք, դրօշա՛կ կախեցէք...: Իսկ ով որ դրօշակ չէր կախած կամ չունէր որ կախէր, յարձակման կ'ենթարկըւէր, խանութը աւերակի կը վերածուէր կարճ ատենի մէջ:

Անմաւուտգիւղի, Սարըյէրի, Ենիգիւղի շրջանին մէջ բոլոր գրօսարանները քանդուած էին: Նշանաւոր Լիտօ գրօսարանին մէջ աթոռ մը իսկ չէր մնացած որ ջարդուփշուր եղած չըլլար: Կացութիւնը այնքան ահաւոր էր ու պատկերը քստմնեցուցիչ, որ դժուար էր այսօր ամենայն հարազատութեամբ նկարագրել կամ բացատրել: Խօլ արշաւ մըն էր որ կը կատարուէր անկասելի ուժգնութեամբ...:

Առաջին ժամերուն, Թալան ու կողոպուտ չկար: Բազմութիւնը կը ջանար կարծես իր ցասումը Թափել եւ կիրքը գոհացնել՝ կոտրելով եւ Թափելով, փրշրելով ու քանդելով: Բայց քանի ժամերը կը յառաջանային, կը տեսնուէր Թէ Թալանիչներ կուգային խառնուիլ ժողովուրդին մէջ: Ինչպէս որ յաջորդող օրերուն երբ ապահովութեան ուժերը տուներու մէջ խուզարկութիւններ կատարեցին, գըտան 6032 կտոր այլազան ապրանքներ, 654 կտոր գոհարեղէն, 45915 ոսկի դրամ եւ ութ դրամարկղ: Կարգ մը հօրերու մէջէն ալ այլազան ապրանքներ գտնուեցան:

Տեսնուեցաւ, որ Թալանիչները մէկ կողմէ ալ կը յարձակին Յունաց տուներուն վրայ: Միւս կողմէ, Պալըգլըի Յունական Եկեղեցւոյ քահանան ալ Թրքական դրօշ պարզած չըլլալուն համար յարձակման ենթարկուեցաւ ու բռնի Թլփատուեցաւ...:

«Այդ գիշերուան յաջորդող առաւօտուն, այսինքն 1955 Սեպտեմբեր 7-ին, նախ Պէյօղլու, ապա Պոլսոյ միւս Թաղամասերը կը պարզէին անճանաչելի վիճակ մը եւ կը յիշեցնէին այն խելագարը որ ինքզինքին հետ կռուելով վրան - գլուխը կը պատռէ, քիթն ու բերանը արիւններու մէջ կը ձգէ եւ յետոյ փուլ կուգայ ինքն իր վրայ ուժասպառ, ահաւոր ու մահացու լռութեան մը գրկին մէջ: Այն Յոյները, որոնց խանութները Թալանի ենթարկուած էին ու քանդուած, առաջին ժամերուն վախը Թօթափելէ վերջ իրենց կեանքը փրկած ըլլալու գաղջ հանդըստութիւնը երբ կը զգային, փողոցի մարդէն սկսեալ գրեթէ բոլորն ալ անբացատրելի ապշութեան եւ զղջումի մը մէջ էին հիմա, պատահածներուն պատասխանատուութեան զգացումին ներքեւ ճզմած:

Պոլսոյ մէջ երբ այս դէպքերը կը պատահէին, Իզմիրի մէջ ալ յարձակում գործուած էր յունական հիւպատոսարանին վրայ եւ հելլէն դրօշը վար առնուելով այրուած: Յարձակողներու տաք - գլուխ խումբը ապա կրակի տուած էր նաեւ հիւպատոսարանի շէնքը, իսկ Իզմիրի Տօնավաճառին բացման համար պատրաստուած յունական տաղաւարն ալ քանդուած, տակնուվրայ եղած: Յարձակումի ենթարկըւած էին նաեւ կարգ մը եկեղեցիներ, բայց բարեբախտաբար բոլոր այս դէպքերը Պոլսոյ մէջ պատահածներու համեմատութեան չէին հասած:

Գալով մայրաքաղաք Անգարայի, հոն դէպքերը մնացած էին սահմանափակ, ապահովութեան ուժերուն կողմէ կատարուած արագ միջամտութեան շնորհիւ, միայն խումբ մը ցուցարարներ «բողոքի գնացք» մը կատարած էին յունական դեսպանատան առջեւ ու բաւականացած այդքանով:

(Շար. 2)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ՝ ՎՃՌԱԿԱՆ

Կիրակի իրիկուն, Հանրապետութեան Նախագահը զեկուցումի ձեւով ճառ մը արտասանեց, Կլիւյանէն եւ Միւրորայէն վերադարձին:

Վճռական ոճով մըն է, որ Միթերան շեշտեց Թէ Ֆրանսա ներկայ պիտի մնայ Խաղաղականի մէջ եւ պիտի պահպանէ իր շահերը ինչպէս նաեւ իր անկախութեան եւ ազատութեան միջոցները:

Միթերան փորձեց նաեւ մեծ համեմատութիւններ չտալ Ատրանի արձակման ձախողութեան, իր հիացումը յայտնելով ճարտարագէտներու եւ մասնագէտներու այն կազմին, որ պատասխանատուութիւն ունի այդ արձակման: Անդրադարձաւ նաեւ Միւրորայի հիւլէական փորձերու կեդրոններուն, յայտնելու համար Թէ այդ փորձերը ոչ մէկ վնաս կը բերեն շըրջապատին եւ Թէ Ֆրանսա Թշնամի չունի Հարաւի Խաղաղականի մէջ, միայն վըճռած է իր իրաւունքները գործադրել, ո՞վ, հարց կուտայ Նախագահը, Ֆրանսայի Թէ աշխարհի մէջ, կրնայ զարմանալ: Նոր - Զելանտայի վարչապետը գոհ մնացած է այս ելոյթէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ»ի տարեկան տօն - ցուցահանդէսին, Ժորժ Մաշէ անգամ մը եւս յարձակեցաւ համայնավարներու բուն Թշնամիին՝ ընկերվարականներուն վրայ, ձաղկելով ընկերվարական - աջ համակեցութեան ծրագիրները, շեշտելով Թէ Ֆապիուսի եւ Պառի տնտեսական քաղաքականութեան մէջ, ոչ մէկ տարբերութիւն կայ: Երկուշաբթի առտու, համայնավար պաշտօնաթերթը բազմաթիւ նըկարներ հրատարակած էր այս առթիւ, որոնցմէ մէկը կը ներկայացնէր Մելինէ Մանուշեանը, որ ձեռքը կը սեղմէ կուսակցութեան քարտուղարին: Ուրբաթ օր է, որ Մաշէ բացումը կը կատարէր «Համայնավարները դիմադրութեան մէջ» ցուցահանդէսին, ճառ մըն ալ արտասանելով, ուրկէ իր գոհունակութիւնը յայտնած է Մելինէ Մանուշեան, ինչպէս կը գրէ «Իւմանիթէ» նկարին տակը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը մանր փոփոխութիւններ կատարեց իր դահլիճին մէջ, - Պետական Նախարար Ճ. Պիւյիւքպաշի տեղը գրաւած է Լուսաւորութեան Նախարար Վ. Տինչերլեր, իսկ վերջինիս տեղը գրաւած է Անավաթան կուսակցութեան մէկ ուրիշ անդամը, Մեթին Էմիրօղլու:

ՄՈՍԿՈՒԱ, այս անգամ, անմիջական փոխադարձութեան դիմեց, 25 բրիտանացի դիւանագէտ արտաքսելով: Նման քայլ մը չէր առած, երբ Ֆրանսա, երկու տարի առաջ 47 խորհրդային դիւանագէտ տուն ղրկած էր, այն մեղադրանքով որ լըրտեսութիւն կ'ընեն: Տիկին Թաչըր բուռն - բողին անարդար որակեց խորհրդային իշխանութեանց տուած որոշումը: Արտաքին նախարարութիւնն ալ յայտնեց Թէ այս քայլը կրնայ վնասել երկու երկիրներու յարաբերութեանց:

ՌԵԿԸՆ - ԿՈՐԲԱՉՈՎ հանդիպումէն հազիւ երկու ամիս առաջ է, որ Ուաշինկթըն յաջող փորձ մը կատարեց հակահրթիռ զէնքի մը իրական Թիրախի մը վրայ: Ռուսերը բուռն բողոք մը բարձրացուցին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ 550 հազար Հրեաները տօնեցին իրենց նոր տարին Կիրակի օր: 5746-րդ տարին սկիզբն է աշխարհանքի տասնօրեայ շրջանի մը որ վերջ կը գտնէ Եոմ Քիփուրով (մեծ ներում): Հրէական ամանորը տարեդարձն է աշխարհի ըստեղծման եւ Իսահակի ողջակիզման Աբրահամի կողմէ: Այս տարի զուգադիպութիւն մը կայ, այն է որ մահմետական նոր տարին ալ կը սկսի նոյն օրը (1406):

ՔԻՒՐՏ անջատողականները ազատ արձակեցին երկու ճափոն եւ երկու հարաւային - քորէացի Թեքնիսիէններ՝ որոնք պատանդ պահուած էին հիւսիսային Իրաքի մէջ: Ապրիլին առեւանգուած էին, բողոքելու համար ճափոն կառավարութեան դէմ: Այս վերջինը տնտեսական սերտ կապեր կը պահէ Իրաքի կառավարութեան հետ, որուն դէմ, անշուշտ, պայքար կը մղեն քիւրտ անջատողականները:

ՇՈՒԷՏԻ ընտրութիւններուն յաղթած է ձախը: 349 երեսփոխաններէն 169-ը վարչապետ Օլօֆ Փալմէի սոսեալ - դեմոկրատները պիտի ըլլան, 19-ը համայնավարներ, ինչ որ կը նշանակէ Թէ ձախը պիտի կարենայ կառավարել միայն ընկերվարականներու եւ համայնավարներու գործակցութեան շնորհիւ: Այս վստահութիւն չի ներշնչեր, սակայն աջի երեք կուսակցութիւններն ալ պառակտուած են, եւ երկու աւանդական մեծերը՝ Կեդրոնական ու Պահպանողականը, քուէ կորսնցուցած են: Ընտրութեան միակ զգալի նորութիւնը փոքր Ազատական կուսակցութեան շահած քուէներն են, - 1982-ին, 5,9 տոկոսը, այս անգամ՝ 13,8 տոկոսը:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը Միացեալ - Ազգերու վարչական մարմնի պաշտօնատարներէն 450 անձի ազատ ճամբորդութեան իրաւունքները սահմանափակած է, պատճառաբանելով որ անոնք լրտեսական աշխատանք կը տանին ԱՄՆ-ի մէջ: Խորհրդային 300 քաղաքացիներ՝ որոնք կը պաշտօնավարեն Միացեալ - Ազգերու մէջ, կը կազմեն այս խմբակի կորիզը: Միւսները Աֆղան, Քուպացի, Իրանցի, Լիբիացի եւ Վիէթնամցի են, այսինքն՝ ոչ միայն համայնավար Պետութեանց քաղաքացիներ: Փերէզ Տէ Քուէյյար, Միացեալ - Ազգերու քարտուղարը, բողոքած է այս որոշման անարդարանալի խտութեան դէմ, եւ կը մերժէ օգնել ԱՄՆ-ի Պետութեան, սահմանափակումներու կիրարկումը դիւրացնելու:

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԵՔ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութի մեր պաշտօնակից «Ազդակ»ի Սեպտեմբեր 6-ի թիւին մէջ հրատարակուած է հետեւեալ հաղորդագրութիւնը.-

Լիբանանահայ երեք քաղաքական կուսակցութիւնները՝ Հ.Յ.Դ., Ս.Դ.Հ.Կ. եւ Ռ.Ա.Կ. հերթական ժողովը գումարուեցաւ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 4-ին: Ժողովը հանգամանօրէն քննարկեց երկրին մէջ տիրող քաղաքական - ապահովական կացութիւնը եւ այդ կացութեան անդրադարձը Լիբանանահայութեան վրայ:

Հարցերը խոր վերլուծումի ենթարկելէ ետք, ժողովը անգամ մը եւս կը հաստատէ Լիբանանահայութեան հաւատքն ու հաւատարմութիւնը՝ հանդէպ լիբանանեան հայրենիքի ամբողջականութեան եւ հարցերը բանակցութեանց ճամբով արդար հիմերու վրայ լուծելու լիբանանցի ժողովուրդի կարողութեան:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՐԲՈՎ ԿԸ ՅԱՂԹԷ

Աշխարհի ախոյեանը կ'ամրապնդէ իր դիրքը եւ այն տպաւորութիւնը սկսած է տիրել Թէ պիտի պահէ իր տիտղոսը: Վերջին հանդիպումին, որ յետաձգուած էր, Գասպարով ձգեց խաղը եւ Գարբով կէտ մը նշանակեց ու կը յաղթէ 3 - 2:

ՀԱՄԱՅՆԱՊԱՏԿԵՐ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ

(1985 - 1986 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ)

Պատրաստեց՝ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ուսումնական նոր տարեշրջանի սեմին, ահաւասիկ համայնապատկեր մը վիճակագրական տուեալներով, Ֆրանսայի հայ դպրոցական հաստատութիւններուն:

Յատուկ հաղորդակցութեամբ իւրաքանչիւր տեսչութեան մօտ առնուած են ստոյգ տեղեկութիւններ: Միայն արձանագրուած աշակերտներու թիւը կրնայ պզտիկ փոփոխութիւններ կրել, նկատի առնելով վերջին պահուն եղած արձանագրութիւնները, կամ ալ հրաժարումները:

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Les Caillols (Մարսէյլ)

Արձանագրուած՝ 250, բոլորը ցերեկօթիկ - երկսեռ:

Հայ աշակերտներու թիւը՝ 80, գրեթէ բոլորը Ֆրանսահայ ծնողքներու զաւակներ, ինչ որ համեմատաբար քաջալերական է:

Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու վարժարանը միակն է Ֆրանսայի հայ դպրոցներէն որ պայմանագրութիւն ունի կրթական Նախարարութեան հետ: Ուսուցչական կազմը կը նշանակէ, կը հոգայ եւ կը ստուգէ Կրթական Նախարարութիւնը, ինչ որ որակի տեսակէտէն ապահովութիւն մըն է:

Ունի մանկապարտէզի երեք բաժանումները եւ Նախակրթարանի լրիւ շրջանը: Կը պաշտօնավարեն ութ ուսուցչուհի:

Ամէն օր, հայ աշակերտներուն, եւ փափաքող ոչ - Հայերուն եւ կա՛ն, կը դասաւանդուի մէկ պահ հայերէն: Մանկապարտէզի աշակերտները բաժնուած են երկու խումբի: Հայերէնը առաւելաբար կը ջամբուի խաղի, երգի, խօսակցութեան, պարի եւ այլ արտայայտութեանց միջոցներով: Հինգ տարեկանին կը սկսի ընթերցումի ուսուցումը: Նախակրթարանի աշակերտները, հայերէնի ուսուցման համար, բաժնուած են չորս խումբի: Ծրագիրը կ'երթայ ընթերցումէն, բառագիտութենէն քերականութիւն, պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն Հայոց: Հայերէնի դասեր կը տրուին նաեւ Չորեքշաբթի օրերը դուրսէն եկող աշակերտներուն:

Մարսէյլի հայաշատ գաղութէն ներս, Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու Վարժարանը աւելի քան քառորդ դարէ ի վեր իր ամբողջ կարելիութիւնները դրած է ի սպաս հայ մանուկներու կրթութեան եւ դաստիարակութեան: Եւ սակայն նուիրեալ Հայ Քոյրերուն սիրտը վիրաւոր է: Ամէն վերամուտին քիչ մը աւելի կ'արիւնի, քանի ստիպուած են իրենց թիւը լրացնելու համար ընդունիլ ոչ - հայ աշակերտներ: Ֆրանսացիները մէկ տարիէն միւսը տեղ կ'ապահովեն, իսկ հայ ծնողքները, որոնց կը տրուի նիւթական ամէն դիւրութիւն, կը վարանին ինչ - ինչ պատճառներով: Սակայն, նուիրումին հետ համբերութիւնը, յարատեւութիւնը Հայ Քոյրերուն յատուկ առաքինութիւններ են ու միշտ կը տքնին լաւագոյն օրերու հեռանկարով:

Վարժարանի պատասխանատու տեսչուհին է՝ Քոյր Ժընէվիէվ Դաւիթեան, օգնական ունենալով Քոյր Զապէլ Արծրունի եւ Քոյր Մելինէ Մոմճեան:

×

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ

Alfortville (Փարիզ)

Արձանագրուած՝ 72, երկսեռ, երկուքու կէսէն հինգ - վեց տարեկան:

Անցեալ տարեշրջանի բաղդատմամբ աշակերտներու թիւը գրեթէ անփոփոխ է:

Ֆրանսահայ աշակերտութեան տոկոսը՝ 60 առ հարիւր, մնացեալ 25 առ հարիւր թրքահայ եւ 15 առ հարիւր լիբանահայ:

Տարեկան պիւտճէ՝ երեք հարիւր յիսուն հազար ֆրանք, որ կը գոյանայ տարեկան հանգանակութեամբ, նուիրատուութիւններով եւ Ալֆորվիլի քաղաքապետարանի զանազան օժանդակութիւններով: Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը հոգայ ելեկտրականութեան, ջուրի, շէնքի ապահովագրութեան եւ կեդրոնական ջեռուցումի ծախքերը: Դպրոցը բոլորովին ձրի է:

1984 - 1985 տարեշրջանին ունեցած է 16 շրջանաւարտներ:

Դպրոցի պատասխանատուն է՝ տքթ. Ս. Սիմոնեան: Դպրոցը ունի կրթական մարմին մը, որ կը հսկէ եւ ուղղութիւն կուտայ:

Ս. Մեսրոպ կրթարանը, ինչպէս ամէն մանկապարտէզ բաժնուած է երեք դասարաններու: Փոքրերու դասարան, ուր կը խօսուի միայն հայերէն. եւ հայերէնը կը տրուի երգի, պարի խաղերու եւ արտասանութիւններու ճամբով: Միջին դասարան, ուր հայերէնով կը դասաւանդուի մեր պատմութիւնը դէպքերու, հերոսներու եւ աւանդութեանց ընդմէջէն եւ նոյնպէս ազգային ու ժողովրդական երգեր: Սակայն նոյն ատեն հաշիւ, այբուբենի տարրական ծանօթացում: Մեծերու դասարան որ կը պատրաստէ ուղղակի նախակրթարանի մուտքին կը տրուի գեղագրութիւն, թուաբանութիւն, ձեռային աշխատանք, նոյնպէս մօտեցում ֆրանսական մշակոյթի, ինչպէս նաեւ հայերէն:

Կը պաշտօնավարեն չորս ուսուցչուհի. երկու փոքրերուն դասարանը եւ մէկական միջին եւ մեծերու դասարանը:

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանին 7-րդ տարին է: Արձանագրուած արդիւնքները քաջալերական են: Տեղի պակասէն աշակերտներ կը մերժուին: Դպրոցը ընդլայնելու ծրագրով գնուած է եկեղեցւոյ կից գտնուող հողը Փարիզի Առաջնորդարանի կողմէ: Նոր շէնքի մը շինութեամբ կարելի պիտի ըլլայ մինչեւ հարիւր աշակերտ ընդունիլ:

×

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆ

Beaumont (Մարսէյլ)

Արձանագրուած՝ 123, որոնցմէ՝ 52 առ հարիւր աղջիկ եւ 48 առ հարիւրը տղայ:

Անցեալ տարեշրջանի թիւը՝ 110:

Ֆրանսահայ աշակերտութեան տոկոսն է՝ 55 առ հարիւր, 45 առ հարիւր լիբանահայ, թրքահայ, սուրիահայ:

Ուսման ծախք՝ 220 Ֆ. ամիսը. կէսօրուան ճաշ 220 Ֆ. ամիսը, եւ 200 Ֆ. ամիսը երթեւեկի ծախք: Որոշ թիւով աշակերտներ ընդունուած են զեղչով եւ ոմանք բոլորովին ձրի:

Տարեկան պիւտճէն է՝ մէկ միլիոն 300-հազար ֆրանք, որ կը գոյանայ աշակերտներու վճարումներէ, տեղական հանրային նպաստներէ, նուիրատուութիւններէ: Սակայն դպրոցը մեծ դժուարութիւններ ունի պիւտճէն հաւասարակշռելու:

Համազգային Կրթական Կեդրոն Դպրոցը կը վարէ Մատակարար խորհուրդ մը, բաղկացած եօթը հոգիէ եւ ընտրուած երկու տարուան համար, ընդհանուր ժողովին կողմէ:

Դպրոցը ունի մանկապարտէզ եւ նախակրթարան:

× Մանկապարտէզը կը հաշուէ 68 աշակերտ, բաժնուած երեք կարգերու: Տնօրէնուհին է՝ Օր. Սեդա Պիպերեան:

× Նախակրթարանը ունի այս տարի չորս դասարան եւ 55 աշակերտ:

- Նախապատրաստական դասընթացքը 19 աշակերտ:
- Տարրական դասընթացք Ա. տարի՝ 16 աշակերտ:
- Տարրական դասընթացք Բ. տարի 11 աշակերտ:
- Միջին դասընթացք Ա. տարի 9 աշակերտ:

Ուսուցչական ընդհանուր կազմը կը հաշուէ 9 հոգի, որոնցմէ երկուքը կը դասաւանդեն հայերէնը:

Դպրոցը ունի նաեւ երկու հոգի, որոնք կը զբաղին խոհանոցով եւ երկու վարիչ: Այս վերջինները երկու հանրակառքով Մարսէյլի զանազան շրջաններէն կ'ապահովեն աշակերտներու հաւաքումը: Դպրոցէն ներս կ'աւանդուին ֆրանսական կրթական ծրագրի նիւթերը եւ հայերէնը: Մանկապարտէզի մակարդակին երկլեզու ուսուցումը կը կիրարկուի կէս առ կէս, մանաւանդ բերանացի արտայայտութեան զանազան եղանակներով եւ ձեւերով: Նախակրթարանին հայերէնի ուսուցման՝ շաբթուան ժամանակացոյցին մէկ քառորդը կը յատկացուի եւ աւելի ընթերցումի եւ գեղագրութեան վրայ շեշտը կը դրուի: Այս տարի, փորձի շրջանի մը համար, միջին դասընթացք Ա. տարի աշակերտներուն պիտի տրուին անգլերէնի ծանօթութիւններ:

Համազգային կրթական կեդրոն դըպրոցը բացուեցաւ 1980-ին չորս աշակերտով: Իւրաքանչիւր դպրոցական վերամուտին արձանագրեց աշակերտութեան թիւի զգալի յաւելում եւ իր կառոյցը հաւելցնել նոր դասարանով: Մատակարար խորհուրդի նպատակն է ամէն տարի աւելցնել նոր դասարան մը հասնելու համար մինչեւ երկրորդականի աւարտական դասարանը: Մատակարար Մարմինը ունի շէնքի, վայրի դժուարութիւններ. դըպրոցին կից ընդարձակ հողը կրնայ լուծումներ բերել իր հարցերուն:

Համազգային կրթական կեդրոն դըպրոցը կ'ընթանայ արագ եւ քաջալերական քայլերով: Արձանագրած արդիւնքները գնահատելի են:

ՀԱՅ ԽՄԲԱՎԱՐ-ԵՐԳԱՀԱՆ ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ

Հայ երաժիշտ - արուեստագէտներէն շատեր լուսաւորիչներ եղած են. անոնք իրենց երաժշտական գործունէութիւնը ի սպաս դրած են ժողովրդական լայն խաւերու գեղագիտական դաստիարակութեան: Այդ արուեստագէտներու շարքին է նաեւ երգահան, խմբավար - մանկավարժ Գուրգէն Յովհաննէսի Միրզոյեան, որ իր ամբողջ կեանքը նուիրած է երաժըշտական մշակոյթի տարածման ու արմատաւորման գործին:

Գուրգէն Յովհաննէսի Միրզոյեան ծընած է 1891-ին՝ Թիֆլիս: Երգահանին ծընողքները արուեստասէր մարդիկ էին: Հայրը՝ Վանօ, կը նուագէր երաժշտական զանազան գործիքներ, իսկ մայրը՝ Եկատերինա, ձեռնադաշնակ կը նուագէր: Բնականաբար, երաժշտական այս միջավայրը իր ազդեցութիւնը կը թողու Միրզոյեաններու զաւակներուն վրայ:

Ինը տարեկանին Գուրգէն Միրզոյեան կ'ընդունուի հանրակրթական դպրոց, իսկ 1905-ին կը փոխադրուի Ներսիսեան վարժարան, ուր երգ - երաժշտութիւնը դըրուած էր աւելի պատշաճ մակարդակի վըրայ: Երաժշտական նախակրթութիւնը կը ստանայ Գրիգոր Սիւնիի մօտ, որուն հետ շփումը բախտորոշ կը դառնայ պատանիին յետագայ կրթութեան եւ մասնագիտութեան ընտրութեան համար: Յետագային Գուրգէն Միրզոյեան բախտը կ'ունենայ երգելու Կոմիտասի ղեկավարած երգչախումբին մէջ:

1908-ին Միրզոյեան կ'ընդունուի Թիֆլիսի երաժշտական դպրոցը եւ ամբողջովին կը նուիրուի երաժշտական արուեստին: Իր ուսուցիչները եղած են Զախարիա Փալիաշվիլի եւ Նիկոլայեւ:

Ուսման աւարտին Գուրգէն Միրզոյեան կ'անցնի մանկավարժական գործունէութեան: 1912-ին Տաշքենդի մէջ երգ - երաժշտութեան դասեր կուտայ, նոյն ատեն կը ղեկավարէ տեղւոյն հայկական եկեղեցւոյ երգչախումբը: 1913 - 18 թըւականներուն բանաստեղծ Յովհաննէս Յովհաննիսեանի օգնութեամբ Միրզոյեան պաշտօնի կը կոչուի Պաքուի հայկական եւ ադրբէջանական դպրոցներուն մէջ՝ իբրեւ երգի ու երաժշտութեան ուսուցիչ: Այդ տարիներուն երիտասարդ երաժիշտը կը սկսի հրատարակել իր առաջին մանկական երգերը, որոնք մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելեն. «Գարուն», «Նապաստակ», «Դպրոցում», «Անձրեւ», «Ամառ» երգերը գրուած են ունկնդիրներու հարազատ, հասկնալի պատկերներով:

Ազգային եւ քաղաքական լարուած մթնոլորտը կը ստիպէ երիտասարդ երաժիշտը կրկին տեղափոխուելու Վրաստան: 1919-ին կը հրաւիրուի Թիֆլիսի Շամխորեցոց դպրոցը, իբրեւ ուսողագիտութեան եւ երգ - երաժշտութեան ուսուցիչ: Յաջորդ տարին Թիֆլիսի խորհրդային դեսպանատան աշխատաւորներու ուժերով ան կը կազմակերպէ երգչախումբ մը եւ հանդէս կուգայ մեծ համերգով:

1921-ին Գուրգէն Միրզոյեան կ'ընդունուի Թիֆլիսի երաժշտանոցի տեսական բաժինը: Իր ուսուցիչներն էին ծանօթ մանկավարժ - ստեղծագործողներ Միխայիլ Իպոլիտով - Իվանով, Դմիտրի Արակիշվիլի, Քրիստափոր Քուշնարեան:

1924-ին Միրզոյեան կ'աւարտէ երաժըշտանոցը եւ ամբողջովին կը նուիրուի երաժշտութեան դասաւանդման գործին: Ան որպէս խմբավար կը հրաւիրուի Անդրկովկասի կոմունիստական համալսարանը եւ կը կազմակերպէ ադրբէջանական, վրացական եւ հայկական երգչախումբեր, որոնց երգացանկը կազմուած էր առաւելաբար յեղափոխական եւ ժողովրդական երգերէ: Մեկնաբանուող երգերէն մէկ մասի հեղինակն էր Գուրգէն Միրզոյեան:

Երգահանին խմբերգները առնական են ու խրոխտ, աչքի կը զարնեն իրենց պարզութեամբ ու երաժշտական տրամաբանական հետեւողականութեամբ, ձեւի եւ մշակոյթի յղկուածութեամբ:

1924-ին Գուրգէն Միրզոյեան կը տեղափոխուի Հայաստան, կ'աշխատի Երեւանի հայկական մանկավարժական ուսումնարանին մէջ: Բայց կարճ ժամանակ ետք կը փոխադրուի Թիֆլիս:

1927-ին Միրզոյեան կը հրաւիրուի Գեանջայի նոր բացուած երաժշտական ուսումնարանը՝ տեսուչի պաշտօնով: Հոն հայ եւ ադրբէջանցի երախաներու համար կը կազմակերպէ համերգներ, կը բեմադրէ մանկական օփերաներ, կը տարածէ հայ երիտասարդ երգահաններու գործերը: Յիշենք Մարտին Մազմանեանի «Ճուտիկ» մանկական օփերան, զոր առաջին անգամ Գ. Միրզոյեան բեմադրած է Գեանջայի մէջ:

Յետագային Գուրգէն Միրզոյեան կը հրաւիրուի Լենինական եւ կը նշանակուի երաժշտական լսարանի վարիչ: 1935-ին դարձեալ կը տեղափոխուի Թիֆլիս եւ կը նշանակուի թիւ 10 երաժշտական դպրոցի տնօրէն: Ուսումնական ընթացքը բարւոք վիճակի մէջ դնելէ ետք կը վերադառնայ Լենինական, կ'աշխատի երաժըշտական ուսումնարանը եւ նոյն ատեն կը ղեկավարէ Մռաւեան թատրոնի նուագախումբը:

Ստեղծագործական եւ մանկավարժական աշխատանքին զուգընթաց, Միրզոյեան կը ձեռնարկէ սէնֆոնիք նուագախումբի ստեղծման: Կարճ ժամանակուան մէջ կը պատրաստէ մեծ յայտագիր մը, որուն մէջ առնուած էին Պէթհովէնի 5-րդ Համանուագը, Ա. Սպենդիարեանի «Երեւանեան էթիւտներ»ը, Զ. Փալիաշվիլիի «Թայիսի» օփերայի նախերգանքը, Ա. Տէր - Ղեւոնդեանի «Շիրակի էսքիզներ» եւ իր «Էսքիզ» գործերը:

Սէնֆոնիք նուագախումբի ելոյթը մեծ տպաւորութիւն ձգած է տեղւոյն հասարակութեան վրայ:

Այնուհետեւ Գ. Միրզոյեան կը հրաւիրուի Երեւանի Գաբրիէլ Սունդուկեան պետական Թատրոնը՝ որպէս երաժշտա-

...կան մասի ղեկավար: Երկու տարի ետք, իբրեւ գեղարուեստական ղեկավար, կը հիմնադրէ Հայաստանի Ֆիլհարմոնիայի ժողովրդական գործիքներու նուագախումբը: Արդէն փորձառու երգահանը նուագախումբը կը դարձնէ բազմաձայն ու կը մօտեցնէ սէնֆոնիք նուագախումբի հնչողութեան:

Գ. Միրզոյեան իր նուագախումբով փայլուն ելոյթ կ'ունենայ 1939-ին Մոսկուա տեղի ունեցած Հայ արուեստի տասնօրեակի օրերուն:

Երաժիշտը երկու տարուան ընթացքին կը ստեղծէ բաւական հարուստ երգացանկ մը: Բացի իր գործերէն, յայտագրին մէջ առնուած էին Նիկողայոս Տիգրանեանի, Սարգիս Բարխուդարեանի, Երուանդ Սարգարեանի, Կ. Զաքարեանի եւ այլոց ստեղծագործութիւնները: Ժողովրդական նուագարաններու հետ աշխատելու հմտութիւնը Գ. Միրզոյեանի կարելիութիւն կու տայ ընդունելու Մոսկուայի երգի - պարի համոյթի գեղարուեստական ղեկավար Նովիկովի հրաւէրը՝ համոյթի մէջ աշխատելու իբրեւ ուսումնական բաժնի վարիչ:

Ժողովրդական գործիքներու հետ աշխատելուն զուգահեռ՝ Միրզոյեան կը գրէ երգեր, խմբերգներ, դաշնակի կտորներ եւ կը մշակէ ժողովրդական մեղեդիներ:

Իր գործունէութեան վերջին շրջանին Գ. Միրզոյեան կ'աշխատի ուսումնական տարբեր հաստատութիւններու մէջ իբրեւ խմբավար, երգի ու պարի համոյթներու ղեկավար: Իր ջանքերով ստեղծուած է Երեւանի աշխատանքի ռեզերվներու ակումբի երգի ու պարի համոյթը, որ յետագային մեծ ճանաչում գտաւ:

1945 - 46 թուականներուն Միրզոյեան կը ղեկավարէ Ս. Արովեան մանկավարժական հիմնարկի երգչախումբը, իսկ 1950-էն ետք կը պաշտօնավարէ Ռոմանոս Մելիքեան երաժշտական ուսումնարանը իբրեւ տեսական առարկաներու դասատու:

Գ. Միրզոյեան հեղինակն է նաեւ ժողովրդական գործիքներու համար գրուած սիւիթի, քամանչայի համար գրուած ֆանթազիայի: Իր խմբերգներէն յիշենք՝ «Փարման երգ», «Գիշերերգ», «Սովետական Հայաստան», «Երգ գարնի», «Երգ Արտ. Միկոյեանի մասին», «Նունէ ջան», «Այսօր ունենք» եւայլն, իսկ ժողովրդական երգերու մշակումներէն՝ «Սիրեցի, եարս տարան», «Դերիկօ հօյ նար», «Վարդ իմ քաղիլ», «Սարի աղջիկ», «Ո՞ւր ես, եար ջան» եւայլն:

Ջերմ սիրով ու արուեստագէտի յօյզերով լեցուն են դաշնակի մանրանկարներու երկու հաւաքածոները: Երգահանը ստեղծած է անկեղծ, յուզիչ, պարզ ու տպաւորիչ երաժշտական կերպարներ: Իր երկար ու բեղնաւոր գործունէութեան համար Գ. Միրզոյեան արժանացած է Հայաստանի արուեստի վաստակաւոր գործիչի կոչումին եւ պարգեւատրուած «Պատուոյ Նշան» շքանշանով: Իր մահկանացուն կնքած է 1976-ին, Երեւան:

Ա. ՇԵԿՈՒՆՑ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՐԵՒԱԿԱՅԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑ ԵՐԵՒԱԿԱՅԱԿԱՆ ԳՐՉԵՂԲՕՐ ՄԸ ՀԵՏ

Բ.

- Սիրելի գրչեղբայր, քիչ մըն ալ խօսինք ձեր նախասիրութիւններուն մասին: Բաւական ուշագրաւ վաստակ մը ունիք մեր գրական աշխարհին մէջ, երկար տարիներէ ի վեր կը գրէք: Ձեր սկզբնական քայլերէն ի վեր հետեւած ենք ձեր աշխատութեան: Որո՞նցմէ ազդուած էք: Ո՞ր հեղինակները կը սիրէք ամէնէն շատ, որո՞նց գործերը կը կարդաք:

- Շիտակը ըսելու համար այնքան բազմազբաղ եմ եւ այնքան շատ կը մտածեմ գրելու մասին, որ կարդալու քիչ ժամանակ կը մնայ ինծի: Իրականութեան մէջ շատ կը սիրեմ կարդալը եւ մեծ հաճոյք կ'առնեմ մանաւանդ ինծի ծանօթ բարեկամներուս ու գրչեղբայրներու գործերը կարդալէ: Ուրախութիւն է ինծի համար տեսնելը, թէ անոնք լաւ գործեր կ'արտադրեն պարբերաբար:

- Անուններ կրնա՞ք տալ:

- Հարկաւ: Թէեւ շատ քիչ ժամանակ ունիմ, բայց իմ շատ նախասիրած հեղինակներս են նորավիպագիր Յ. Գ.ն եւ բանաստեղծ Ք. Ն.: Անցեալները կարդալ սկսայ Յ. Գ.ին վերջին գիրքը, «Կապոյտ Ծովը» կամ՝ «Կանանչ Ծո՞վը», լաւ չեմ յիշեր: Ցաջող գործ է: Քանի մը օր առաջ հանդիպեցանք իրարու եւ շնորհաւորեցի: Ան ալ զիս շատ կը սիրէ եւ կը գնահատէ իմ աշխատանքս:

- Ուրիշ ո՞ր հեղինակները կը սիրէք:

- Ուրիշ ... հարկաւ: Օրինակի համար կը հիանամ բանաստեղծ Գ. Ն.ի գործերուն վրայ: Ընտիր բանաստեղծ է եւ գրական ամուր հասկացողութիւն ունի: Մեր բարեկամութիւնը շատ հինէն կու գայ, ան էր որ իմ առաջին քայլերուս մէջ խանդավառուած էր ինձմով եւ ապագայ մը տեսած էր իմ մէջ:

- Կը հասկնամ: Ուրի՞շ...

- Ուրիշ ... ուրիշ ... կարդալ շատ կը սիրեմ եւ ձեռքս ինչ որ անցնի, կարդալ կ'ուզեմ, եթէ ժամանակ ունենամ: Վրաս մեծ տպաւորութիւն գործած է բանաստեղծ Ն. Խն., որուն նոր հրատարակած գիրքը անկողնիս քով է միշտ: Ամէն գիշեր բանաստեղծութիւն մը կը կարդամ հոնկէ, առանց մոռնալու նաեւ կարդալ առաջին էջի մակագրութիւնը, ուր քանի մը շատ գեղեցիկ բաներ ըսած է իմ հասցէիս: Իր բոլոր գիրքերը ունիմ գրադարանիս մէջ:

- Որի՞չ: Օրինակի համար մեր դասականներէ՞ն: Դասականները կը սիրէ՞ք:

- Կը սիրեմ, ամէն հեղինակ օրը գոնէ կէս ժամ մը դասականներէ բան մը կարդալու է, բայց ժամանա՞կ կը մնայ: Ցետոյ, գիտէք, ժամանակակիցները անդին կը հրեն դասականները: Հա՛, քիչ մնաց պիտի մոռնայի, ինծի սիրելի հեղինակ մըն է գրագէտ Վ. Դ.ն: Սա ծաղիկը որ կը տեսնէք, ան ղրկած էր նախընթաց օր շնորհաւորելու համար վերջին գիրքս: Լաւ գրագէտ է, թէեւ քիչ մը դժուար հասկնալի եւ խրթին:

- Իրաւունք ունիք: Ուրի՞շ: Այսքա՞ն են ձեր նախասիրած հեղինակները:

- Ուրի՞շ ... խրաւ որ ... այնքան շատ գրող ունինք, որ դժուար է յիշել: Բոլորին հանդէպ սէր եւ գուրգուրանք ունիմ: Բոլորին ալ գործը կը գնահատեմ: Հիմա դժուար է անուններ յիշել մի առ մի: Ահ, կը տեսնէ՞ք թէ ինչպէս կը մոռնայի, ես ձեր յօդուածներն ալ շատ կը սիրեմ: Որքան լաւ ու չահեկան հարցազրոյցներ կ'ընէք մեր ծանօթ գրագէտներուն հետ, որքան չահեկան գրախօսականներ կը գրէք: Երբեք չեմ մոռնար այն երկու յօդուածները զոր գրած էիք իմ գիրքերուս մասին, մէկը 1979 Մայիս 6-ին, միւսը՝ 1982 Փետրուար 25-ին: Կը շնորհաւորեմ, լաւ գրող էք:

- Շնորհակալ եմ:

Ռ. Հ.

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆԻ «ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ» ՀԱՄՈՅԹԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Հոկտեմբերեան շրջանի «Սարդարապատ համոյթը Պիլինկըմի (Անգլիա) ժողովրդական պարի միջազգային փառատօնին մասնակցելով մեծ յաջողութիւն ունեցած է եւ արժանացած հանդիսականներու, արուեստի քննադատներու ջերմ գնահատանքին: Օգոստոսին տեղի ունեցած այս փառատօնը առիթ ընծայած է Լոնտոնի հայ գաղութին՝ մօտէն ճանչնալու հայրենի արուեստագէտներու խումբը:

Օգոստոս 23-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Լոնտոնի մասնաճիւղը ճաշ մը տուած է ի պատիւ համոյթին: Միութեան ատենապետը՝ Յարութիւն Մութաֆեան, ողջոյնի իր խօսքին մէջ անդրադարձած է «Սարդարապատ» համոյթի՝ Անգլիոյ մէջ արձանագրած յաջողութեան, ինչպէս նաեւ անգլիական մամուլի նպաստաւոր արձագանգներուն: Համոյթին պատասխանատուն՝ Ռոբեր Ծաղիկեան գնահատած է Սփիւռքի մէջ թափուած ճիգերը, ի խնդիր հայապահպանումի: Բաժակաճառեր արտասանած են արուեստներու եւ մշակոյթի նախարարութեան ներկայացուցիչը եւ Հ. Բ. Ը. Մ.ի փոխ - ատենապետ Կարպիս Եսայեան: Արուեստագէտները իրենց երգերով, պարերով եւ նուագով խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած են:

Ցաջորդ օրը, Համըրսմիթի ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցած է գեղարուեստական երեկոյթ մը, որուն ներկայ եղած են հազար Հայեր, եկած Լոնտոնի հեռաւոր անկիւններէն:

Նախքան յայտագրի գործադրութիւնը, խօսք առնելով (անգլերէն եւ հայերէն) Կարպիս Եսայեան ներկայացուցած է հայրենի պատուիրակութեան ղեկավար եւ Հոկտեմբերեանի փոխ - քաղաքապետ Սերգէյ Գէորգեանը եւ համոյթին գեղարուեստական ղեկավար եւ պարուսոյց Սարգիս Մայիլեանը, անդրադառնալով խումբին բեղուն գործունէութեան:

Խօսելով գործադրուած յայտագրի մասին Զ. Վ. կը գրէ. «Մեզի հրամցուեցաւ շատ լաւ հաւասարակշռուած, ճաշակաւոր յայտագիր մը՝ հայկական պարերու, երգերու եւ նուագներու գեղեցկօրէն շարուած մանեակ մը: Գունապեղ եւ նրբաճաշակ տարազներ հագած պարողներուն անթերիօրէն համաչափ, ուժեղ բայց ձկուն շարժումները՝ իրենց պարագլուխին Յովհաննէս Թովմասեանի ղեկավարութեան տակ, եւ պարուհիներուն նազելի, զուսպ, քնքուշ, մինչեւ իրենց ճկոյթի ծայրը շնորհալի ձեւերը կ'արտայայտէին ինքնատիպ գեղեցկութիւնը հայկական պարին որքան եւ կենսախնդութիւնը, հրայրքը, վեհութիւնը հայ հոգիին, ջերմութիւնն ու վճիտ լոյսը մեր արեւին: Ցափշտակուած այդ պարերու գեղեցկութենէն, եւ ազդուած՝ մէկտեղ գարձած հազար Հայերու տաք զգացումէն, անոնք՝ ինքնամոռաց ներշնչումով, ապրումով պարեցին Բերդ պարը, Նարօյը, Հունձք պարը, Իլիկներու պարը, Քոչարին, Սասունցիներու պարաշարքը, Ղարաբաղի Եղնիկը (մենապար՝ Գ. Յովհաննիսեան), Ջախ պարը, Կիմրիի պատկերները, Տաւիղը, «Մետելիցա» ռուսական պարը եւ Սուրերու պարը յուզումի, ուրախութեան եւ հպարտութեան ալիքներ բարձրացնելով մեր կուրծքերուն տակ»: Հանդէս եկած են նաեւ նուագախումբի զուգուկահարներու քառեակը եւ երգչուհի Գայեանէ Դրմոյեան, մեկնաբանելով ժողովրդական մեղեդիներ եւ երգեր:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱՐԱՊԱՏՈՒՄ
Վէպ՝ Անսկիզբ եւ անվախճան
ՀԱՏՈՐ Ա.
Հեղինակ՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԻՄ ՆՈՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ

.Այդ եւս մի հարցրէք...

Որպիսի տխուր գաղտնիք էր թաղնուած այն անբախտ երիտասարդի ճակատագրի մէջ: Ինչ էլ որ լինէր, ես համոզուած էի, որ նա ազնիւ մարդ էր, եւ նրա բարեկամութիւնը ինձ համար մեծ մխիթարութիւն էի համարում: Այդ էր պատճառը, որ քաւոր Պետրոսի երկրորդ նամակը ստանալուց յետոյ, ես ամենեւին չէի մտածում օգուտ քաղել նրա օգնութիւնից եւ նրա ձեռքով ազատութիւն գտնել: Եկաւ Զատիկը, անցան Զատկի տօները, բայց ես ամենեւին չգնացի եզեւինների անտառը, Կարմիր բլուրի մօտ: Նա, որ ինձ մոլորեցրել էր, նա, որ ինձ ցոյց էր տուել չար գործի չար ճանապարհները, այժմ աշխատում էր փրկել ինձ: Բայց ինձ պէտք չէր փրկութիւնը նրա ձեռքից ընդունել: Ես արդէն բարոյապէս ինձ փրկուած էի համարում, սկսեալ այն օրից, որ իմ նոր դաստիարակի շնորհիւ մկրտուեցայ կրթութեան նոր աւազանի մէջ: Ես իմ չղթաների մէջ իմ անձը բախտաւոր էի համարում, որ միշտ կարող էի տեսնել նրան, միշտ կարող էի վայելել նրա բարեկամութիւնը եւ լսել նրա իմաստալից խրատները:

Աւազակապետի պատմութիւնը ինձ վրայ խիստ տխուր տպաւորութիւն թողեց: Նա սիրել էր մէկին, նրան նուիրել էր իւր անձը, իւր հոգեկան բոլոր քաղցր զգացմունքները: Նրա սիրոյ առարկան այլեւս չկար. բնակւում էր շատ հեռու, ոգիների աշխարհում: Բայց այդ դժբախտ մարդը դեռ չարունակում էր սիրել նրան, դեռ նրան յիշելիս, նրա այրական դէմքը մռայլւում էր տխրութեան թախիծներում: Ես նոյնպէս սիրում էի մէկին, բայց իմ սիրոյ առարկան դուցէ դեռ կենդանի էր, դուցէ դեռ մտածում էր իմ վրայ: Այժմ ո՞րտեղ էր անհայր, անմայր անտուն, անտեղ եւ անօգնական որբիկը...: Ես շատ անգամ մտաբերում էի նրան եւ իմ սիրտը լցւում էր անշիջանելի կրակով: Աչքերիս արտասուքը չէր զօրում հանգցնելու այդ կրակը: Դատապարտեալը մոռանում է ծնողներ, ազգականներ, բարեկամներ, մոռանում է իւր հայրենիքը, բայց սիրած կնոջ յիշատակը մնում է նրանից անբաժան: Սիրած կնոջ կորուստը աւելի ծանրացնում է նրա շղթաները, աւելի զգալի է տալիս իւր թշուառ դրութիւնը:

Առժամանակ Համրի բարեկամութիւնը ինձ մոռանալ տուեց Նէնէին, եւ սիրելի աղջկայ յիշատակը խիստ սակաւ էր խառարեցնում իմ դժբախտ դրութեան րոպէները: Բայց դա երկար չտեւեց, ես կրկին անձնատուր եղայ այն սովորական հոգեմաշ թախծութեանը, որ Նէնէից բաժանուելուց յետոյ մշտապէս տանջում էր ինձ: Մինդամ Համրը գտաւ ինձ այսպիսի տրամադրութեան մէջ:

- Ի՞նչ է պատահել քեզ հետ, կարեկցութեամբ հարցրեց նա:

Ես նրանից թէեւ ծածուկ ոչինչ չունէի, բայց իմ կեանքի բոլոր անցքերը նրան պատմելու ժամանակ, ոչինչ չէի յիշել Նէնէի մասին: Այժմ ինչպէս կարող էի թաքցնել նրանից իմ սիրտը եւ նրան մաշող ցաւերը: Ես պատմեցի նրան բոլորը, ինչ որ յայտնի է ձեզ Նէնէի մասին, թէ որպէս գտայ նրան անտառում, այն րոպէում, երբ մի չարագործ պատրաստւում էր սպաննել նրան որպէս ազատեցի նրա կեանքը եւ բերեցի քաւոր Պետրոսի մօտ, թէ որպէս այդ վերջին չարագործը նոյնպէս հրամայեց ինձ սպաննել նրան, եւ որպէս ես խաբեցի նրան, յայտնելով թէ հրամանը կատարուած է, բայց աղջկան թաքցրի իմ հօր խրճիթում; եւ վերջապէս, որպէս իմ վարմունքը ծնեցրեց անմեղ աղջկայ սրտում սէր դէպի ինձ, եւ այնուհետեւ նա չբաժանուեցաւ ինձանից եւ այն ժամանակ, երբ ես կալանաւորեցայ, բանտարկուեցայ եւ դատապարտուեցայ մշտական աքսորի:

Կնոջ սէրը, որպէս երեւում էր, շատ զգալի չէր Համրին, նա իւր կեանքում կա՛մ երբեք չէր սիրել, կա՛մ եթէ սիրել էր, կրակը վաղուց արդէն հանգել էր նրա սրտում: Այդ էր պատճառը որ նա խիստ սառնութեամբ լսեց իմ պատմութիւնը վերջը նկատելով.

- Այդ պատմութեան մէջ ես գովում եմ ձեր առաքինութիւնը, դուք ազատել էք մի թշուառի կեանք:

- Բայց նրան կորցնելը այժմ իմ կեանքը տանելի է դարձրել:

(Շար. 181)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՎԱՔՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՕՊՈՆ .- Տիկին Սարտարեան - Ժամկոչեան 500 Ֆ.:

ՄՈՆԹՐԷՕՅԼ .- Անտրէ Եափգարտաչեան 500 Ֆ.:

ՏԷՍԻՆ .- Ալեքս Մանուկեան 500 Ֆ.:

ՓԱՐԻԶ. - Գեղամ Տէր - Անդրէասեան 300 Ֆ.:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Սարտարեան - Ժամկոչեան 400 Ֆ. կը նուիրէ Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ, Մատաղօրհնութեան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն Կարօ Ժամկոչեանի մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ, Տիկին Սարտարեան - Ժամկոչեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21-ին, ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Գուսան» երգչախումբի 5-րդ տարեդարձին հանդիսութիւնը Սեպտեմբեր 22, Կիրակի, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ Էնթէրքօնթինանթալ պանդոկի սրահին մէջ:

×

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութեան ճաշը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 6-ին, Կիրակի, ցերեկ:

5-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԳՈՒՍԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Մարսէյլի Գուսան երգչախումբս կը տօնախմբէ իր հիմնադրութեան 5-րդ տարեդարձը կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով՝ Սեպտեմբեր 22, Կիրակի, ամբողջ օրը, Սահակ - Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ եւ անոր սրահին մէջ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը իր ամբողջական կազմով, քառաձայն Եկմալեան եղանակով, ղեկավարութեամբ՝ հիմնադիր - ուսուցչուհի Տիկին ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ:

Յետ պատարագի՝ ճաշ Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ, որուն ընթացքին կը կիրարկուի գեղարուեստական դասական յայտագիր մը, ժամը մինչեւ 17: Իսկ այդ ժամէն սկսեալ հանդիսութիւնը կը շարունակուի նուագով եւ պարելով մինչեւ ուշ ատեն, հրաւիրեալներուն եւ յատկապէս երիտասարդներուն համար:

Սոյն հանդիսութեանց մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի նախօրօք ապահովել իրենց տեղերը, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն:

77 - 84 - 70 87 - 43 - 71

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

(Փարիզի Հայոց Առաջնորդ)

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյ դպրաց դասու կողմէ միաձայն մայր եղանակաւ:

Յաւարտ պատարագի, մատաղի սիրոյ սեղաններու շուրջ հաւաքոյթ՝ նախագահութեամբ Առաջնորդին, ուր գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի նաեւ ծանօթ երգիչ ՎԻԳԷՆ իր ժողովրդական երգերով:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի, Սարսէլի, Անկէնի, Կուսէնվիլի, եւ Սէվրանի ուխտաւոր ժողովուրդը, աղօթելու եւ ներկայ գտնուելու սոյն հոգեպարար հանդիսութեանց:

Պատարագ՝ 10·15:

Հոգեհանգիստ եւ Մատաղի օրհնութիւն՝ 12-ին:

CHERCHE
ENTREPRENEURS
TRICOTS

tél. 338 - 97 - 10

Inauguration de la
Maison de la Culture Arménienne
de Vienne

9, RUE DU CIRQUE

DIMANCHE 22 SEPTEMBRE A 16 HEURES

Sous la présidence de :

LOUIS MERMAZ

PRESIDENT DE L'ASSEMBLEE NATIONALE, MAIRE DE VIENNE

Կ.Ս.Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1985 - 1986 տարեշրջանի հարցարանները ստանալու համար կրթաթոշակի թեկնածուներէն կը խնդրուի գրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Նոյեմբեր 10:

LES ANCIENS
DU LYCEE GUETRONAGAN
151, rue Montmartre, 75002 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի բոլոր կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի նկատի առնել ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25-ի թուականը՝ գրաւուած օր Կապոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղի կողմէ:

×

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 9, Շաբաթ գիշեր:

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 13-ին:

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՓԱՐԻԶ

Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի եւ երգի դասընթացքները կը վերսկսին՝

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ:

118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել. - 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, ժամը 10-էն՝ 17:

ՌՈՆ - ԱԼՓ

Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան (Ռոն - Ալփ) Լիոն - Վիէն մասնաճիւղերու, եւ Վիէնի Հայ Մշակութային ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, հայերէն լեզուի դասաւանդութիւն տեղի պիտի ունենայ յատկապէս Հայ փոքրիկներու համար:

- Փափաքողները կրնան իրենց զաւակները ղրկել Սեպտեմբեր 18-էն սկսեալ, ամէն Չորեքշաբթի, կէս օրէ վերջ ժամը 14-ին:

Հասցէ .- Քէ Բաժօ, թիւ 1: 38200: Վիէն:

Տեղեկութեանց համար հեռաձայնել. - 85 - 72 - 34 - կամ՝ - 85 - 18 - 05 թիւերուն:

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորութիւնը վայելող հայկական երկօրեայ դպրոցին դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները, Թաղականութեան անդամներու մօտ կամ հեռաձայնելով՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի 66 - 91 - 99, - Խաչիկ Եըլմազեանի՝ 87 - 43 - 71:

Դասաւանդութիւնները ամէն Չորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ Շաբաթ ժամը 14-էն՝ 16, ուսուցչութեամբ՝ Տիկին Մայտա Կարապետեանի եւ Պ. Խաչիկ Եըլմազեանի:

ՓԱՐԻԶ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի 1985 - 1986 տարեշրջանի հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնները, երգ եւ պար, կը վերսկսին Շաբաթ, Սեպտեմբեր 28, կէսօրէն վերջ ժամը 3-ին, Մշակոյթի Տունը 17, ռիւ Պլէօ, Փարիզ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ դպրոցի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը, ժամը՝ 2-էն սկսեալ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՎԻԷՆ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դըպրոցին հայերէնի դասընթացքը կը սկսի Սեպտեմբեր 21, Շաբաթ, կէս օրէ վերջ ժամը՝ 14-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տան մէջ:

9, rue du Cirque

ՎԻԷՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Մեր զաւակներուն ամբողջ կէս օրէ վերջ մը, հայկական միջավայրի մէջ անցընել տալու մտահոգութեամբ, Սեպտեմբեր 25-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տունը՝ Կապոյտ Խաչի գործակցութեամբ, հետեւեալ յայտագիրը ունի ամէն Չորեքշաբթի, կէս օրէ վերջ:

1.- Ելեկտրոնիք
2.- Մարզանք
3.- Թատրոն
4.- Հայերէն լեզուի ուսուցում
5.- Գծագրութիւն
6.- Նուագ
7.- Ֆիլմի ցուցադրութիւն
8.- éveil à la culture arménienne

եւ նախընթրիք՝ Կապ. Խաչի Տիկիններու կողմէ:

ԻՍԻ

Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին Եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանին դասերը կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 8·30-ին:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն օր, բացի Երկուշաբթի օրերէն, Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ, ժամը 13·30-էն 17·30:

Հեռաձայն. - 644 - 28 - 52

Երեկոները դիմել Տիկին Պաղտասար - եանին:

Հեռաձայն. - 529 - 22 - 92

Լ Ի Ո Ն

ԱԶԳ. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 տարեշրջանի վերամուտը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի Սեպտեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ յետոյ 14-էն 16 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն՝ 16·30:

Փափաքողները կրնան օգտուիլ երթեւեկի սպասարկութենէն եւ Չորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Յաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձանագրութեանց համար, վերամուտի երեւականերէն առաջ, դիմել՝ Ազգային Տան Գրասենեակը, Եկեղեցւոյ դիւանատունը:

Հասցէ. - 40 Արմէնի փողոց:

Հեռաձայն. - 860 - 47 - 18

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Դաւիթեան միօրեայ վարժարանին վերամուտը, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18-ին:

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ՄԻՕՐԵԱՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴՊՐՈՑԻ ԲԱՑՈՒՄ

Սեպտեմբեր 11

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց մայր եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ հայերէն լեզուի միօրեայ դպրոցի 1985 - 86 տարեշրջանի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպ. 11-ին: 5 տարեկանէն սկսեալ:

Այս տարի դպրոցիս մէջ կը դասաւանդուին՝

1. - Հայոց լեզու -ամէն տարիքի համար-:
2. - Հայոց պատմութիւն:
3. - Կրօնք:
4. - Հայկական երաժշտութիւն:
5. - Մանկանց երգչախումբ -պատարագի երգեցողութիւն, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի-:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյս մշակութային տան մէջ, ամէն Չորեքշաբթի ժամը 10 - 12 եւ 14 - 17ի միջեւ:

Օթօքարի սպասարկութիւն եւ կէսօրուան ճաշի կարելիութիւն ունի դպրոցը:

Արձանագրութիւնները կարելի է կատարել դպրոցի տեսուչ Գարեգին Վրդ. Պեքճեանի մօտ, ամէն օր, վերոյիշեալ ժամերուն:

Հասցէ. -

Eglise arménienne
339, av. du Prado, 13008 Marseille
tél. (91) 77 84 70

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18
MERCREDI 18 SEPT. 1985

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.053 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.053

ԵՐԲ ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՐԵՒԱԿԱՅԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԸ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴԷ...

Սեպտեմբեր 11-ի մեր թիւով, արձագանգելով թրքահայոց Շնորհք Պատրիարքի կատարած շրջապտոյտին (Վան, Կարս, Անի, եւայլն), հաղորդած էինք թէ բաւական անտեղի յայտարարութիւն մը ըրած էր, այդ առթիւ, Տօղրու Եօլ (Ուղիղ Ճամբայ) կուսակցութիւնը: Ստորեւ կուսակցութեան Պոլսոյ մասնաճիւղին ղեկավարին յայտարարութիւնը, որուն միտ բանին շատ յստակ չէ: Բայց երեւի ինք գիտէ թէ ինչ ըսել կ'ուզէ···

×

Տօղրու - Եօլի Պոլսոյ մասնաճիւղին նախագահը Եաշար Քէչէլի ըսած է. - «Իր հետեւորդներու խումբով այնպէս մը կը շրջի որ կարծէք հնամենի եկեղեցիներուն մէջ պաշտամունք կը կատարէ: Իր այցած շրջանները միակ Հայ մը իսկ չէր բնակիր. եթէ ստուար խումբով մը զբօսաշրջական պտոյտ մըն է ըրածը, ի՞նչ պէտք ունի պաշտօնական տարազ կրելու:

Եթէ պաշտօնական պտոյտի մը ձեռնարկած է, քանի որ իր եկեղեցիին պատկանող ոչ ոք կայ հոն, արդեօք երեւակայական Հայաստա՞նը կը հետապնդէ:

Այս մասին կ'ուզենք Պետութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել:

Ինչ որ պատահած է Թուրքիոյ, ահա այս կարգի կրօնաւորներու պատճառաւ է պատահած»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄԻ մէջ, Երկուշաբթի գիշեր ժամը 11-ի շուրջ ռմբափորձ մը կատարուած է հռչակաւոր Վիա Վենեթոյի վրայ, որ այդ ժամուն (ինչպէս ընդհանրապէս որեւէ ժամու) լեցուն էր բազմութեամբ: Քաֆէ տը Փարի բացօթեայ բաժանմունքը նըստած յաճախորդներուն վրայ է որ, անցնող կառքէ մը երկու ձեռնառումբ նետուած է, որոնցմէ մէկը չէ պայթած եւ ոստիկանութիւնը կրցած է քննել, հաստատելու համար թէ խորհրդային ապրանք էր: 40 հոգի վիրաւորուած է, ասոնցմէ 3-ը եւ մանաւանդ՝ մէկը ծանր վիճակի մէջ են: Կը կարծուի որ ծայրայեղ Արաբներու գործ է, մինչեւ իսկ Մարոքցիներու: Մէկ մարոքցի ձերբակալուած է: Ըստ ոմանց սեղան մը յատկապէս թիրախ էր:

ՏԻԿԻՆ ԹԱՉԸՐ վեց խորհրդային դիւանագէտ եւս արտաքսեց, ըստ երեւոյթին ակն ընդ ական քաղաքականութիւն մը կիրարկելով, թէեւ ինք է որ նախաձեռնարկ եղած էր: Արտաքին Նախարարութիւնն ալ յայտարարած է թէ անժխտելի փաստերն ունի, որ այս վեցերը ինչպէս նախորդ 25-երը անընդունելի գործունէութիւն մը ունէին Մեծն - Բրիտանիոյ մէջ, ի նպաստ խորհրդային գաղտնի սպասարկութեանց:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՖԱՊԻՈՒՍ մերժեց գլուխ գլխի վիճաբանութիւն մը Ժորժ Մառշէի հետ, բացատրելով թէ փախացած էր նման հանդիպումներ, բայց միայն իր նախորդներուն հետ, այսինքն՝ վարչապետներու: Ծանօթ է որ Շիրաքի հետ այդ գլուխ - գլխին տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 27-ին: Ֆապիուս կը խորհի որ կուսակցապետեր չեն պակսիր, որոնք փափաքին նման «դէմ առ դէմ» մը Մառշէի հետ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Ի ԲԵՐԱՆԷ ՔՈՒՄՄԷ...

կամ

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6/7Ի ԴԷՊՔԵՐԸ

(Գ. եւ վերջ)

ՏԽՈՒՐ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

Հանրապետութեան նախագահ Ճէլալ Պայար եւ վարչապետ Ատնան Մէնտէրէս, որոնք Անգարա կ'երթային, կէս գիշերին երբ տեղեկացան թէ Պոլսոյ դէպքերը «մտահոգիչ» համեմատութիւններու հասած էին, առաւօտեան դէմ ժամը չորսին վերադարձան ու դէպքերուն պատահած վայրերը շրջելով մեծապէս ցաւեցան ու յուզուեցան, ապա Ժողով գումարեցին Կուսակալութեան շէնքին մէջ ու որոշուեցաւ պաշարման վիճակ հռչակել, զօրավար Նուրէտտին Այտող ալ պաշարման վիճակի հրամանատար կարգուեցաւ:

Սեպտեմբեր 7-ի առաւօտուն, երբ մէկ կողմէ փողոցներու մէջ ջախջախուած կամ բկղտուած ամէն տեսակ ապրանքի կոյտերը կը հաւաքուէին եւ քաղաքին այդ ահաւոր տեսքը փոխելու համար աշխատանքները կը սկսէին, միւս կողմէ ալ «քանդիչներու գրգռիչները» ստուգելու կը ձեռնարկուէր եւ թալանիչներն ու խըռովարարները իրարու ետեւէ կը ձերբակալուէին:

Հսկողութեան տակ առնուողներուն գլուխը կը գտնուէր Կիպրոս Թուրք է ընկերակցութեան նախագահը Հիքմէթ Պիլ, որ տակաւին մինչեւ դէպքերուն սկսած ժամը կը նկատուէր նուիրեալ գործիչ մը, Կիպրական Հարցը զանգուածներու սեփականութիւնը դարձնելու ուղղութեամբ: Կը ձերբակալուէին նաեւ այս Ընկերակցութեան ընդհանուր քարտուղարը՝ Օրհան Պիրկիթ, վարչութեան անդամները եւ այլ 97 անդամներ, ինչպէս նաեւ «Էքսփրէս»ի արտօնատէրը Միթհաթ Փէրին, որ մեծատառ տուած էր Սելանիկի ռումբին լուրը եւ դէպքերու ծագումին պատճառ դարձած, յիշեալ թերթին հրատարակութեանց տնօրէնը եւ խմբագիրը Կէօքշին Սիփահիօղլու, Վէտատ Փէքկիրլին եւ ուրիշներ: Ծանուցուեցաւ, որ Կիպրոս Թուրք է ընկերակցութիւնն ալ փակուած է: Առաջին օրը, հսկողութեան տակ առնուողներուն թիւը հասած էր մօտ երեք հազարի, բայց աւելի վերջ անոնց մեծ մասը ազատ արձակուեցան:

Նոյն շաբթուան ընթացքին, Սեպտեմբեր 10-ին, Ներքին Գործոց նախարար՝ Նամըք Կետիկ հրաժարեցաւ, Պոլսոյ Ապահովութեան տնօրէն Ալաէտտին Էրիշի տեղ ալ Պէյօղլուի գայմաքամ Հայրէտտին Նագիպօղլու պաշտօնի կոչուեցաւ: Ապահովութեան ընդհանուր տնօրէնն ալ եղաւ Անգարայի կուսակալ Քէմալ Այկուն, զօրավարներ՝ Վէտատ Կարան, Ֆազըլ Պիլկէ եւ Նետիմ Էրէնսօյ հանգստեան կոչուեցան:

Տակաւին առանց հաշուելու դէպքերուն քաղաքական եւ ընկերային հետեւանքները, անոնց պատճառած անդարմանելի վնասները, ազգային հարստութեան ալ մեծ հարուած մը տրուած էր եւ յառաջ եկած կորուստը ուղղակի սարսափելի էր:

Դէպքէն տասը օր վերջ, այսինքն՝ Սեպտեմբեր 16-ին, Պոլսոյ Առեւտրական Սենեակին կողմէ վնասներուն սահմանափակ մէկ ստուգումը կատարուեցաւ եւ յայտնի եղաւ, որ միայն Թագսիմի եւ Թիւնէլի միջեւ, Անկախութեան պողոտային վրայ քանդուած ու թալանուած վաճառատուներուն թիւն էր 275, Թարլապաշըի մէջ 165, Եիւքսէքգալտըրըմի մէջ 145, Պանքալար պողոտային վրայ 123, Թիւնէլի պողոտային 68 եւ Սիրքէճիի մէջ 86 գործատեղի: Ընդամէնը 862 գործատեղի կամ վաճառատուն քանդուած, այրուած ու թալանի տրուած էին, տակաւին առանց խօսելու մնացեալ թաղերուն մէջ պատահածները, տուները եւ միւսները, որոնց թիւը հազարներու կը հասնէր ու հաշուեկշիռը սարսափելի էր ուղղակի:

Ինչպէս որ, միջոց մը վերջ, վնասի ենթարկուողներէն ոմանց հատուցում կատարուեցաւ եւ այդ ժամանակի դրամով, իւրաքանչիւրին Առեւտրական Սենեակին կողմէ 200 հազարական, իսկ Քաղաքապետութեան կողմէ ալ 500 հազարական լիրա վճարուեցաւ:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂԵԱԿ ԷՐ ԽՆԴԻՐԻՆ

Դէպքերը այս շարքով տեղի ունեցան: Եւ սակայն, հակառակ կատարուած պաշտօնական յայտարարութեանց, կարգ մը վարանումներ ու լուրջ կասկածներ կային տակաւին: Կառավարութիւնը նախապէս տեղեակ էր ամէն ինչի եւ նոյնիսկ «որպէսզի Կիպրական Հարցին լուծումը աւելի դիւրացնելու նպաստող մթնոլորտ մը ստեղծուի, ծրագրուած ու քաջալերուած էր այս բողոքի արտայայտութիւնը» եւ սակայն աւելի վերջ չուանին ծայրը փախած էր ձեռքէ եւ այդ ահաւոր դէպքերը պատահած:

Այս տեսակէտները, Հանրապետութեան նախագահ Ճէլալ Պայարի մասնաւոր հրահանգով գումարուած Ազգային Մեծ Ժողովի Սեպտեմբեր 12-ի նիստին ալ արտայայտուեցան եւ վէճի նիւթ դարձան: Դեմոկրատ կուսակցութեան յանուական ծագումով անդամներէն Պոլսոյ երեսփոխան Ալեքսանտրոս Հաճօփուլոս բեմ գալով ըսաւ որ ինքն ալ իր մորթին վրայ կրած է այդ ահաւոր դէպքերուն հետեւանքները, ութսունամեայ մայրը եւ հայրը խոշտանգուած էին, նախատուած ու չարունակեց ապա մեծապէս ընդվըզած. -

«Եւ այդ բոլորը տեղի կ'ունենային ծայր աստիճան մոլեգնօրէն ու մտահոգիչ համեմատութիւններով, քանի որ ապահովութեան ուժերը փոխանակ անմեղ հայրենակիցները պաշտպանելու, նախայարձակները կը պաշտպանէին ու կը քաջալերէին ուղղակի»:

Փոխ - վարչապետ Ֆուատ Քէօփրիւլիւ, բեմ գալով իր կարգին յայտարարեց, թէ կառավարութիւնը լուր ունէր պատահածներէն: Իրմէ վերջ ալ խօսք առաւ վարչապետ Ատնան Մէնտէրէս եւ ի մէջ այլոց ըսաւ, հաստատելով հանդերձ Քէօփրիւլիւի խոստովանութիւնները. -

- Թշնամին եթէ թշնամիի երեւոյթով եկած ըլլար, նոյնիսկ եթէ սատանային կերպարանքն առած, անշուշտ որ դէպքերը այս տարողութիւնը ստացած չէին ըլլար: Ամէն ինչ՝ սկիզբները զուսպ ու դիտակից ուսանողական ցոյցի մը անմեղ տեսքը ունէր:

«Իսկ թէ լուր չունէի՞նք խնդրէն, բոլորովին անտեղեա՞կ էինք: Ո՛չ, անշուշտ որ ունէինք: Հարց պիտի տաք, թէ ինչո՞ւ արդելք չհանդիսացաք: Որովհետեւ բաւարար ուժ չունէինք արդելք հանդիսանալու համար: Քանի որ դէպքերը այնքան արագ եւ գլխապտոյտ պատճառելու աստիճան լայն համեմատութեամբ ծաւալեցան եւ այնպիսի անզսպելի հոգեվիճակ մը ստեղծուեցաւ, որ ապահովութեան ուժերը անկարող մնացին հակազդելու, ազգովին ենթարկուեցանք այս աղէտին, որուն հետեւանքները պիտի կրենք եւ պէտք է խոստովանիլ, որ մենք ալ անակնկալի եկանք»:

Դէպքերէն հինգ տարի վերջ, 1960 Մայիս 27-ին զինեալ ուժերը իշխանութիւնը ձեռք առին: Անցեալին պատահած այլազան դէպքերուն համար՝ Եասսըատայի մէջ դատարան հիմնուեցաւ, պատասխանատուները դատուեցան Գերագոյն Ատեանին առջեւ: Սեպտեմբեր 6 - 7-ի դէպքերուն համար ալ 9 ամբաստանեալներ կային: Յետ դատավարութեան՝ անոնցմէ երեքը դատապարտուեցան: Վարչապետ Մէնտէրէսի համար սահմանուեցաւ վեց տարի բանտարկութիւն եւ 375 ոսկի ծանր դրամական տուգանք, Արտաքին Նախարար Ֆաթին Րիւշտիւ Զօրլուի համար ալ նոյնպէս, իսկ Իզմիրի կուսակալ՝ Քէմալ Հատըմլըի ալ՝ 4 ամիս 15 օր բանտարկութիւն եւ 75 ոսկի տուգանք:

Փոխ - վարչապետ Ֆուատ Քէօփրիւլիւ, Պոլսոյ կուսակալ Ֆահրէտտին Քէրիմ Կէօքայ, Ապահովութեան տնօրէն Ալաէտտին Էրիշ, Սելանիկի աւագ հիւպատոս Մ. Ալի Պալին, հիւպատոսարանի խորհրդականի օգնական Մ. Ալի Թէքինալփ, բարապան Հասան Ուչար եւ Օգթայ Էնկին, որ ըստ շշուկներու Աթաթիւրքի ծնած տունը ռումբ զետեղող «գրգռիչ գործակալն է», անպարտ արձակուեցան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓԱՌԱՆՁԵՄԻ ՄԱԶԵՐՈՒՆ ԳՈՅՆԸ Ի՞ՆՉ Է

Այն օրէն ի վեր երբ կործանեցաւ Արշակաւանը, Հայերս կ'ապրինք խառնակութեան ճաղաքին կարօտը: Բայց ի՛նչ կարօտ: Ամէն Հայ, ամէն հաստատութիւն կը փորձէ վերականգնել մեր կորսուած Բաբելոնը ի՛ր միջոցներով: Այսպէս, ի միջի այլոց հիմնուած կը թուի ըլլալ Ռատիօ - Ազգ-ը:

Ռատիօ - Ազգ-ը, որ ազգին պէս դուրս է որեւէ հակակշռէ, վերջերս կազմակերպած էր արշակաւանեան խաղ մը: Հարցումն էր. ի՞նչ է գոյնը Անի-ի կօշիկին: Անի՞ն ո՛չ այբբենարանի դիցուհին էր, ոչ ալ մեր ճանդուած մայրաքաղաքը, որ կ'ենթադրեմ կօշիկ չէր հագուեր. այլ պարզապէս այս Անին խօսնակուհին էր: Եւ ահա հեռաձայնները կը հնչէին անդադար. «սեւ է», «ճերմակ է», «մանիշակագոյն է», եւայլն: Ոչ, ոչ, ոչ: Ի հարկէ ընթերցողը կը գուշակէ որ երջանիկ կօշիկը ծաղկաւո՛ր էր, գոյնզգոյն, Բինկէօլին պէս:

Ժամ մը, ամբողջ գաղութը ճգնեցաւ գիտնալու Անիի կօշիկին գոյնը: Ի վերջոյ բանո՛վ մը զբաղեցաւ···: Հայկական Դատը յառաջդիմեց: Ազգապահպանումը ապահովուեցաւ: Խոստովանինք, որ մեր պատմական բոլոր կորուստները վերջապէս գտանք վերստին Անիի կօշիկին շնորհիւ, վասնզի կրցանք վերստեղծել ճոխագոյն Արշակաւանը ··· Լաֆայէթ փողոցին վրայ:

Տարուած այս խրախուսիչ երեւոյթէն կ'առաջարկենք, յաջորդ խաղին, հետեւեալ հարցումը, ճաղուած մեր պատմութենէն. ի՞նչ է Արշակաւանի թագուհի՝ Փառանձեմի մազերուն գոյնը:

ԳՐԻԳՈՐ

ԻՆՉՊԷՍ ՀԱԿԱԶԴԵԼ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ

Խ. ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Նշմար մը, մեր կեանքէն, մեր ախտերը ուսումնասիրողներուն համար:

Գանատայի ու Ամերիկայի անգլիատառ հայ մամուլի ընթերցողները ծանօթ են ծնունդով յունահայ, ներկայիս գանատաբնակ Արա Պալիոզեանին, որուն հակիրճ գրութիւնները, տոմսերը, սփնակները լոյս կը տեսնեն, կամ կը տեսնէին, բազմաթիւ թերթերու մէջ:

Պալիոզեան կը մշակէ ստեղծագործական և թարգմանական գրականութիւն: Դժգոհ է հայ իրականութեան շատ մը ծալքերէն, եւ սուր լեզուով կ'արտայայտէ իր դժգոհութիւնները: Ի միջի այլոց, դժգոհ է Խորհրդային Հայաստանի զանազան դիրքերէն՝ Սփիւռքի հանդէպ, եւ Սփիւռքահայութեան որոշ հատուածներու անտարբերութենէն, հանդէպ նոյն ոտնձգութիւններուն՝ որոնք իր կարծիքով յաճախ տեղի կ'ունենան Հայաստանի մէջ: Կուսակցական չէ: Ընդհանրապէս գրած է «չեզոք» կոչուող թերթերու կամ թաքուն հակումներ ունեցողներուն մէջ:

Ի յարգանս կարծիքներու ազատութեան եւ ազատ բեմի գաղափարին, մի քանի թերթեր կը հրատարակէին իր գրութիւնները: Ծառայելով նոյն սկզբունքներուն, անոնցմէ մէկը, Քալիֆորնիոյ «Նոր Օր», ՌԱԿ-ի պաշտօնաթերթ, տեղ տուած էր նաեւ իր խմբագրական կազմի անդամներէն մէկուն, Խաչիկ Ճանոյեանի հակադարձող յօդուածին, ուր ան կը քննադատէ Պալիոզեանը: Շատ բարի:

Արտաքանական երեւոյթը՝ քննադատելու ձեւին ու բառամթերքին մէջ կը գտնուի: Ի՞նչ է Պալիոզեանին յանցանքը: Ըստ Ճանոյեանի, «ոչ մէկ առիթ կը փախցնէ խստասիրտ, հեգնական եւ «նուաստացուցիչ» դատումով քննադատելու Մայր Հայրենիքը կամ Սփիւռքի մէջ գոյութիւն ունեցող հայրենասիրական որոշ հաւաքոյթութիւններ»: Այս ալ շատ բարի:

Սակայն Ճանոյեան չի գոհանար իր դժգոհութիւնը այսպէս արտայայտելով: Կը շարունակէ, - «Այս յօդուածները կարդալով, պահ մը կը շփոթինք, կարծելով որ ԹՈՒՐՔ մըն է որ Հայաստանի մասին կը գրէ...» (ընդգծումը մեր կողմէ):

Եղա՞ւ: Շփոթելու ոչ մէկ պատճառ կայ անշուշտ, Պալիոզեանի յօդուածներուն մէջ: Ցայտնօրէն, զանոնք գրողը որոշ տեսակի դժգոհ Հայ մըն է, սրտցաւ՝ եթէ ոչ միշտ համոզիչ: Թուրքի հարցը զուտ հնարովութիւն է:

Ամբոխավար հնարովութիւն, որ կը կրկնուի: Աւելի վերջ, Ճանոյեան կը գրէ, - «Եթէ Հայը Հայաստանի թմբուկը չզարնէ, հապա ԹՈՒՐՔԻ՞Ն թմբուկը կ'ուզէ որ զարնէ»:

Ուրեմն, երբ Պալիոզեան կ'արտայայտէ իր կարծիքը՝ թէ շատ մը Հայեր կուրօրէն կը պաշտպանեն Հայաստանը, ամէն հարցի մէջ, ու կ'անտեսեն տկար կէտեր ու խոցելի արարքներ, - «պատասխան»ը այն է թէ Պալիոզեանի բրածը գրեթէ թրքամոլութեան բան մըն է: Ինչպէ՞ս մեկնաբանել նման արտայայտութիւն:

Ճանոյեան սրտցաւ ու գործունեայ հայ մըն է: Իր բառերու ընտրութիւնը անձնական արարքի մը բնոյթ չունի սակայն: Աւելի հաւաքական երեւոյթ մըն է, - չսիրածդ, չհաւնածդ, թրքաբարոյ որակել՝ հաւաքական ու ախտանշական երեւոյթ է, քանի որ նման բան մը ընել կ'ենթադրէ որ մարդ մի քանի վայրկեան դադրած է մտածելէ ու պարզ քննադատութիւնը տեսած իբրեւ մահացու հարուած: Եւ մահացուն, Հայուն համար, միշտ Թուրքին հետ կապուած է:

Հարցն այն է թէ ինչո՞ւ Պալիոզեանի քննադատութիւնը չէ ստացած քննական պատասխան, ինչո՞ւ անոր տրուած է այնքա՛ն լրջութիւն, ծանրութիւն եւ տարողութիւն, որ կարելի եղած է Ճանոյեանի նման սովորաբար հաւասարակշռուած ու բարեմիտ անձի մը՝ ունենալ նման հակադարձութիւն: Եւ ինչո՞ւ «Նոր Օր»ի լուրակ խմբագրական կազմը արտօնած է որ այս տողերը սպրդին իր էջերուն մէջ:

Առնենք, ՀԱՀԳԲ-ի հրատարակութիւններն ալ մի քանի անգամ, երբ ձանձ...

բացած էին իրենց հայ հակառակորդները «փաշական» որակելէ, զանոնք կոչած էին «Թուրք», «Թրքաբարոյ», եւայլն:

Առենը չէ՞ որ հայ մամուլի բոլոր խմբագիրները հաւաքական վէթօ մը գործադրեն, ու ջնջեն նման պոռթկումներ, իրենց էջերուն մէջ հրատարակուող որեւէ յօդուածէ, երբ ուրիշ հակառակորդ Հայու մը ուղղուած է ակնարկը:

Եւ առենը չէ՞ հարց տալու, թէ ինչո՞ւ այսքա՛ն անձկութեամբ կը հակադարձենք պարզ քննադատութեան մը:

ԺԱՄ ՄԸ՝ «ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆԻ ՏՆԿԱԾ ԾԱՌ»ԻՆ ՏԱԿ

Օգոստոս 21, Երեքշաբթի առաւօտ է: Ըստ սովորութեան, պանդոկի կրպակէն կ'առնեմ թերթեր եւ «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի վերջին էջին վրայ կը հանդիպիմ յօդուածի մը վերնագրին՝ «Յուշատախտակ՝ մեծ լուսաւորչին», ստորագրողն է Ժ. Գանին (Մանկավարժական գիտութիւնների թեկնածու, դոցենտ): Առաջին իսկ պարբերութենէն կը նկատեմ, որ յօդուածագիրը կը պարզէ կարգ մը հարցեր, թէ՝ ո՞ւր կ'ապրէր Խաչատուր Աբովեան իր կնոջ՝ Էմիլիա Ֆէստորովնայի եւ երկու զաւակներուն՝ Վարդանի ու Զարմանդուխտի հետ, Երեւանի գաւառական ուսումնարանի տեսչութեան շրջանին, թէ ի՞նչ պահպանուած է Աբովեանի կեանքի ու գործունէութեան այդ շրջանէն եւայլն.: Նկատի առած որ օր մը առաջ, երբ այցելած էի Ալ. Միասնիկեան գրադարան, հարցուցած էի թէ ո՞ւր կը գտնուէր Երեւանի մէջ այն շէնքը, որ եղած էր գաւառական ուսումնարանը, որու տեսչութիւնը կը վարէր Աբովեան՝ 1843ին, և թէ հարցումս մնացած էր անպատասխան, երբ յաջորդ օրը՝ առաւօտեան կը հանդիպէի գիս հետաքրքրող հարցումի պատասխանին, մեծ գոհունակութիւն կը պատէր գիս ու կ'որոշէի երթալ ու գտնել այդ շէնքը:

Զբօսաշրջիկներու մեր խումբը պիտի մեկնէր Գառնի - Գեղարդ: Ես կը մնամ պանդոկ եւ կը կարդամ յիշեալ յօդուածը, ուր կ'ըսուէր թէ ըստ յայտնաբերուած փաստաթուղթերու Երեւանի գաւառական ուսումնարանը կը գտնուէր ներկայիս Գայի անունը կրող սպայի տան տեղը: Ուսումնարանը բաղկացած է երեք շէնքերէ, որոնցմէ մին ծառայած է ուսուցման, իսկ միւս երկուքը՝ բնակութեան: Ուսումնական շէնքը ունեցած է հինգ սենեակներ, երեքը՝ դասարան, միւսները՝ գրադարան եւ միջանցք: Ջեռուցումը կատարուած է աղիւսաշար հոլանտական երեք վառարաններով:

1844-ին Խաչատուր Աբովեան ուսումնարանի մօտերը ձեռք ձգած է 1800 քառակուսի մեթր տարածութեամբ անմշակ հողամաս մը, զոր կոչած է «հանրային պարտէզ»: Հողամասը ցանկապատած է քարէ պարիսպով, փորել տուած է առուներ եւ ծառազարդած: Հողամասի հարաւ - արեւմտեան անկիւնը կառուցած է ձիանոց եւ բացած փոքրիկ փողոց մը: Ձիանոցի աւերակները եւ բացած փողոցը (ներկայիս՝ Նալբանդեան փողոցի նրբանցք) պահպանուած են մինչեւ հիմա:

Յօդուածագիրը կը նշէր, թէ դիւաններու մէջ պահպանուած են ուսումնարանի գոյքերու, կահաւորումի, գրադարանի գիրքերու, ինչպէս նաեւ Աբովեանի անձնական իրերու մանրամասն ցանկերը, հետեւաբար կ'առաջարկէր «յուշատախտակ փակցնել շէնքի պատին եւ նախնական աշխատանքներ սկսել արխիւային ամենաստոյգ տուեալների հիման վրայ ապագայում վերականգնելու Երեւանի գաւառական ուսումնարանի ներքին պատկերը եւ այն կահաւորելու այնպէս, ինչպէս եղել է Աբովեանի ժամանակ»:

Յօդուածին հետ տրուած էին երկու լուսանկարներ, որոնցմէ մին կը ներկայացնէր Նալբանդեան փողոցի նրբանցքը, զոր բացած է Աբովեան, իսկ միւսը՝ ծառ մը, «Աբովեանի ծառ», որուն մասին դրուած էր հետեւեալը. «Այսօր էլ, եթէ մտնէք այս տան շեմից ներս, բնին փակցուած կը տեսնէք «Այս ծառը տնկել է մեծ լուսաւորիչ Խաչատուր Աբովեանը» մակագրութիւնը: Սխալո՞ւմ է սերունդների յիշողութիւնը: Զգիտենք: Սակայն արդէն աւելի քան հարիւր տարի աւանդութիւնն այս ծառը կապել է մեծ լուսաւորչի անուան հետ եւ դրանով իսկ դարձրել նուիրական»:

Հետաքրքրութիւնս լարուած էր: Թերթը թեւիս տակ դուրս կ'ելլեմ պանդոկէն ու կը սկսիմ փնտռել Նալբանդեան փողոցի նրբանցքը, որ, կը պարզուէր քիչ ետք, շատ մօտ էր «Արմենիա» պանդոկին:

Արդէն իսկ նրբանցքին մէջ եմ, կը նայիմ թերթին մէջ տպագրուած նկարին, ուր «Աբովեանի ծառ»ը կը տեսնուի ուղղակի տան կտուրին վրայ եւ ենթադրել կուտայ, որ ծառին բունը պէտք է գտնուի սենեակի մը մէջտեղը... Կը փորձեմ հարցնել ուսումնարանի շէնքին կից բնակիչի մը, սակայն չեմ յաջողիր, քանի որ դէմս կ'ելլէ օտար կին մը՝ որ ռուսերէն կը խօսէր: Կը հարցնեմ ուրիշ դրացիի մը, որ բոլորովին անտեղեակ կը թուի: Կը զարմանամ: Պահ մը կը մտածեմ, թէ պատմական արժէք ներկայացնող այս փողոցին մէջ բնակող անձ մը ի՞նչպէս կրնայ անտեղեակ ըլլալ իր բնակարանի կողքին բարձրացող կառոյցի մը անցեալէն. արդեօք այդ առաւօտ «Սովետական Հայաստան» օրաթերթը չէ՞ր կարդացած: Սակայն ինչո՞ւ զարմանալ, մեր մօտ չկա՞ն թերթ չկարդացողներ...

Քիչ մը անդին, կին մը կը լուար փողոցին մէջտեղ փռուած բուրդը: Կը նըշմարէ զիս, որ մէյ մը թերթի նկարին կը նայիմ, մէյ մը այն ծառին, որ կը գտնուէր բուրդ լուացող կնոջ կողքի բնակարանին մօտ:

- Ի՞նչ էք փնտռում, ընկեր, այդպէս շուարած, կը հարցնէ ի վերջոյ չափահաս հայ կինը, ժպիտը դէմքին:

- Ներողութիւն տիկին, կը փնտռեմ այն տունը, ուր կը գտնուի այս ծառը(ցոյց տալով թերթին նկարը), կը պատասխանեմ ուրախութեամբ մը: Կարծէք մօտ էր գիտը:

- Դէ համեցէք ներս, էլի, դա մեր տունն է, այդ ծառը մեր տան բակումն է գտնւում, կ'ըսէ կինը ու զիս կ'առաջնորդէ իր բնակարանը:

Կը մտնեմ կամարակապ դարպասէն ներս: Բակին մէջտեղ կը բարձրանայ հսկայ ծառ մը, որուն տակ սեղանի մը շուրջ նստած են տան բնակիչները: Սուրճի ժամն է:

- Ահա ձեր փնտռած ծառը, կ'ըսէ երիտասարդ կին մը, ցոյց տալով քովն ի վեր բարձրացող այն ծառը, զոր, ըստ յօդուածագրի, տնկած է Խաչատուր Աբովեան:

- Ո՞ւր է ծառի բունին մակագրութիւնը, կը հարցնեմ անհամբեր:

- Դէ մակագրութիւն չկայ, մեծ մայրիկը ասում էր, թէ այս ծառը տնկել է մեր մեծ լուսաւորիչը, կը պատասխանէ ան, իր կարգին հարցնելով թէ ինչո՞ւ կը փնտռէի ու կ'ուզէի տեսնել ծառը, արդեօք աբովեանագէ՞տ էի:

- Աբովեանագէտ չեմ, այլ անոր կեանքին ու գործին ծանօթ մէկը, քանի որ Սորպոնի համալսարանին մէջ տոքթորայի աւարտաճառիս նիւթը եղած էր ան:

- Բա՛, ուրեմն Փարիզում ճանաչո՞ւմ են մեր Աբովեանին: Դա մեծ մարդ էր, մեր մեծ լուսաւորիչը:

Կը նկատեմ, որ սեղանակիցներէն մին արդէն ունէր օրուան թերթը եւ կը կարդար. միւսները կը հետեւէին: Սեղանը կը զարդարուի պտուղներով: Հայկական հիւրասիրութիւնը սահման չունի: Անմիջապէս կը ստեղծուի ջերմ մթնոլորտ մը: Հարցումներ կը տեղան Աբովեանի անհետացման վարկածներուն շուրջ: Կը խօսինք անձնասպանութեան, Հրազդանի մէջ խեղդուելու, աքսորի, սպանութեան եւ այլ վարկածներու մասին: Անշուշտ, ո՛չ ոք կը յաւակնի վճիռ արձակել: Չափահաս կինը կը նշէ, թէ իր մեծ մայրիկը բսած կ'ըլլայ, որ Աբովեանի «գըլուխը կտրած» եւ թաղած են իր ձիանոցի հողին մէջ: Յաճախ կրկնած կ'ըլլայ, թէ թող բանան այդ հողը եւ Աբովեանի ոսկորները հոնկէ կ'ելլեն: Պահ մը կը մտածեմ, որ այսքան պա՞րզ է Աբովեանի անհետացման առեղծուածին լուծումը:

Մտերմիկ այդ պահուն, սակայն, սեղանակիցներուս մօտ զգալի էր մտահոգութիւն մը, այն է՝ որ Աբովեանի երեւանեան կեանքէն մնացած այդ պատմարժէք յուշարձան - կառոյցը քանդելու եւ անոր տեղը հիմնարկութիւն մը կառուցանելու ծրագիր կայ: Բնակիչները մտահոգուած էին իրենց բնակարանը կորսնցնելու վախէ՞ն, թէ Աբովեանի հետ կապուած այդ յուշարձանի պահպանութեան նախանձախնդրութենէն մղուած: Կը ջանամ փարատել իրենց մտահոգութիւնը, դիտել տալով, որ տան դարպասի ճակատին արձանագրութիւն մը կայ արդէն, ուր նշուած է, թէ այս տունը առնուած է «Պատմութեան ու կուլտուրայի յուշարձանների պահպանման եւ օգտագործման վարչութեան» հսկողութեան տակ, իսկ եթէ հայրենի իշխանութիւնները իրականացնեն Ժ. Գանինի առաջարկը՝ յուշատախտակ մըն ալ փակցնելու, արդէն իսկ կը նշանակէ թէ այս կառոյցը կարելի չէ քանդել:

- Հա, է՛, ճիշդ էք ասում, - համոզուած շեշտով մը կը հաստատէ տանտիրուհին:

«Խաչատուր Աբովեանի տնկած ծառ»ին տակ ժամ մը վայելելէ ետք հայ ազնիւ ընտանիքի մը հիւրասիրութիւնը, հրաժեշտ կուտամ այն պատմական վայրին, ուր 1843 - 1848 թուականներուն ապրած եւ լուսաւորական գործունէութիւն ունեցած է Խաչատուր Աբովեան:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԱԾ

Յ. ԹԷՆՔԷՐԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պուրճ Համուտի Արաքած թաղամասը, Օգոստոս 25-ին, զինեալ բախում մը տեղի ունեցած է շրջանի Հ. Յ. Դ. ակումբին եւ փաղանգաւորներու միջեւ: Այդ շրջանը յաճախ կը պատահին միջադէպեր, մանաւանդ այն օրէն, երբ Տամմուրէն գաղթական փաղանգաւորներ եկած հաստատուած են հոն: Այս անգամուան միջադէպին տուն տուող պատճառը եղած է այն՝ որ փաղանգաւորներ փորձած են Հայու մը տունը գրաւել: Հայ երիտասարդներ արգելք հանդիսացած են եւ վէճ մը ծագած է, որ յանգած է զինեալ բախումի: Երեք փաղանգաւորներ մեռած են եւ ծանրօրէն վիրաւորուած է ընկ. Յարութիւն Թէնքէրեան, շրջանի պատասխանատուներէն, որ միջամտած էր բախումներուն առաջքն առնելու եւ լարուած մթնոլորտը խաղաղեցնելու համար: Ընկ. Թէնքէրեան փոխադրուած է հիւանդանոց, ուր իր մահկանացուն կնքած է Օգոստոս 30-ին:

Նոր ստացանք Պէյրութի մեր պաշտօնակից «Ազդակ»ի Սեպտեմբեր 2 - 10-ի թիւերը, որոնցմէ կ'իմանանք, թէ ողբացեալ ընկերոջ յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Սեպտեմբեր 2-ին, Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցին, ուր ներկայ եղած են պետական երեսփոխաններ, գաղափարի ընկերները եւ խուռներամ բազմութիւն մը: Դամբանական մը խօսած է թեմին առաջնորդը՝ Արամ Եպիսկ. Քէշիշեան, ի մէջ այլոց նշելով. «Լիբանանի մէջ մեր իրաւունքներուն կառչած մնացինք, շնորհիւ Յարութներու նման հերոս նահատակներու եւ պիտի շարունակենք մնալ հոս, որովհետեւ մենք անբաժան մասնիկ ենք լիբանանեան հայրենիքին: Պիտի մնանք հոս, նոյնիսկ եթէ ատիկա մեզմէ պահանջէ պայքար ու նահատակութիւն: Պիտի շարունակենք Խաչիկներու, Աբօներու, Սարգիսներու ճամբան եւ մեր այս պայքարին մէջ, մեզի հետ է Հայաստանի թէ Սփիւռքի համայն Հայութիւնը»:

Ապա դագաղը Հ. Մ. Ը. Մ.-ի փողերախումբի առաջնորդութեամբ տարուած է Պուրճ Համուտի գերեզմանատունը, ուր դամբանականներ խօսած են ընկ. Լեւոն Նահապետեան՝ յանուն «Սարդարապատ» կոմիտէի, եւ ընկ. Յակոբ Բագրատունի՝ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի անունով: Հուսկ, «Վէրքերով լի» երգով ընկերոջ մարմինը յանձնուած է հողին:

Յարութիւն Թէնքէրեան ծնած է 1936-ին: Յաճախած է Քառասնից Մանկանց վարժարան, ապա նետուած կեանքի ասպարէզ: Փոքր տարիքէն անդամակցած է Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան եւ 18 տարեկանին անցած է Հ. Յ. Դ. շարքերը, ուր վարած է պատասխանատու պաշտօններ: Լիբանանեան տագնապի ընթացքին ու անկէ առաջ, եղած է շրջանի ապահովութեան աշխատանքներու յառաջամարտիկներէն: Ռմբակոծումներու կամ որեւէ միջադէպի պարագային, ան փութացած է օգնութեան հասնելու վիրաւորներու, կամ՝ հրդեհ մը մարելու, երբ ռումբ մը իյնար շրջանի թաղերուն վրայ:

«ՅԱՌԱՋ»ի վաթսունամեակի նամականի

ԽՄԲ. - Կը շարունակենք ամէն օր բազմաթիւ շնորհաւորական նամակներ ստանալ «Յառաջ»ի վաթսունամեակին առթիւ: Կարելի չէ բոլորին տեղ տալ: Վերջին հաւաքածէ մը՝ ստորեւ:

×

ՄԻԼԱՆՕ. - Ամառնային արձակուրդէն Միլանօ վերադարձիս նամակատուփս լեցուն գտայ «Յառաջ»ի թիւերով, որոնք զիս մղեցին մտածելու թէ երբ ամէն ոք արձակուրդի մէջ է, «Յառաջ»ի տպարանը կը բանի եւ ան կը շարունակէ ընթանալ իր ճամբայէն:

Կարդալով բոլոր թիւերը, տեղեկացայ թէ «Յառաջ» վաթսուն տարիներէ ի վեր շարունակ կը քալէ: Եւ նշանակալից տարեդարձ մը արդարեւ ու փառաւոր հանդիպում մը Եւրոպայի մէջ լոյս տեսնող հայատառ օրաթերթի մը համար, որ իր հիմնադրին ու մեծ խմբագրին՝ Շաւարշ Միսաքեանի եւ իր արժանաւոր զաւկին՝ Արփիկի անդուլ ջանքերով վաթսուն երկար տարիներ շարունակ կեցած է եւրոպական ցամաքամասի վրայ հայ լեզուի ու մտքի դարբնումի վաւերական միջոց, հանդիսանալով միաժամանակ ախոյեանը Արեւմտահայերէնի անաղարտ պահպանման:

Այս իմաստով «Յառաջ» խորհրդանիշն է յարատեւութեան ու տոկունութեան: Ան այսօր ալ կը գտնուի ազգային սրբազան առաքելութեան նոյն ճամբուն վրայ: Ընթերցողները կարօտով ու սիրով կը սպասեն ու կը կարդան զայն: Եթէ նոյնիսկ քանի մը օր ուշացումով հասնի մեր ափերը, միշտ թարմ է ան:

...Ջերմապէս շնորհաւորելով «Յառաջ»ի վաթսունամեակը, Ձեզի, յարգելի Տիկին Արփիկ, կը մաղթեմ առողջութիւն, մշտանորոգ կորով, հասցնելու համար «Յառաջ»ը նոր ու փառաւոր հանգրուաններու:

ՍԱՐԳԻՍ ՔՀՆՅ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

×

ՄՈՆՐԷԱԼ. - «Յառաջ»ի հիմնադրութեան 60-ամեակին առթիւ, ընդունեցէք մեր շնորհաւորութիւնները: Կը մաղթենք Ձեզի յարատեւութիւն որպէսզի միշտ մնաք պատնէշին վրայ ու շարունակէք հայ գիրը վառ պահելու ձեր առաքելութիւնը:

Ի Դիմաց
«Ապագայ»ի խմբագրութեան
ԱՐՍԷՆ - ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

×

Սիրելի Արփիկ,

... Դեռ մանուկ էի, Պուլկարիա, երբ ծանօթացայ Հօրդ: Հա՞րկ է ըսել թէ անկէ ի վեր, իրեն հանդէպ ամենամեծ հիացումն ունեցած եմ, թէեւ չէի բաժներ իր բոլոր համոզումները:

Մեր հայրենակիցներուն մեծ մասին հետ, հազիւ Փարիզ եկած, «Յառաջ»ը հիմնեց: Եւ ուղեկորոյս եւ բարոյալքուած այս նոր գաղութին մէջ, որ կը կազմուէր, «Յառաջ» վերապրումի ազդակը եղաւ: Թերթ մը չէր միայն, այլեւ համախմբման եւ վաւերական աղբիւրի վայր մը՝ շատերուն համար: «Յառաջ», արագօրէն հիմնարկութեան մը վերածուած, մեծապէս օժանդակեց մեր գաղութին պահպանման: Ժամանակները փոխուեցան, բայց այս թերթին դերը կենսական կը մնայ:

. .

ԱՐՄԷՆ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

×

Սիրելի Արփիկ,

ՏԷՍԻՆ. - «Յառաջ»ի հրատարակման վաթսունամեակի առթիւ սարքուած ընդհանուր համակրանքը զիս կը հրճուեցնէ: Ատիկա ապացոյցն է իր վայելած լայն ժողովրդականութեան, ոչ միայն ֆրանսահայ գաղութին կողմէ, այլ եւ տարբեր երկիրներու գաղութներէն: Իմ փարումս և անսակարկ զգացումներս «Յառաջ»ի նկատմամբ յայտնի են քեզի տարիներէ ի վեր. որոնց ապացոյցը տուած եմ գործնապէս իմ շարունակական աշխատակցութեամբս:

Ժողովրդային այդ ջերմ գնահատանքին մեծ բաժինը անշուշտ կեդրոնացած էր ողբացեալ Հօրդ, մեր մեծ ընկերոջ՝ Շաւարշի բազմապիսի յատկութիւններուն, իր անբասիր, յանդուգն ու յամառ նկարագրին, ազգային ու կուսակցական լայնախոհ ուղղամտութեան, երիտասարդութեան հանդէպ իր տածած սիրոյն եւ այլասերման դէմ իր խմբագրականներով մղած անվհատ պայքարին, ու վերջապէս իր ազգային, գրական ու հասարակական գործունէութեան փայլուն անցեալին փառաբանութեան:

Այսուհանդերձ, իր աղջիկը, դո՛ւն սիրելի Արփիկ, իբրեւ արժանաւոր ժառանգորդը Միսաքեան ընտանիքին, շարունակեցիր Հօրդ ճամբով քալել, քեզի նեցուկ ունենալով Շաւարշ Նարդունիներ, Հրանտ Սամուէլներ, եւ հոյլ մը աշխատակիցներու եւ յաջողեցար քայլ առ քայլ ոչ միայն առանց ընդմիջումի պահել թերթը, այլ եւ զարգացնել, նոր ուղղութիւններ որոնել ու շահեկան դարձնել զայն:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

×

ՓԱՐԻԶ. - Արձակուրդէ վերադարձին գտայ «Յառաջ»ի բոլոր թիւերը որոնք մի առ մի կը կարդամ, եւ հաճոյքով հետեւեցայ թերթին 60-ամեակին առթիւ ուղղուած բոլոր շնորհաւորական արտայայտութիւններուն:

Լի ու լի տեղեակ եմ ձեր տքնաջան եւ յարատեւ աշխատանքին կանգուն պահելու համար թերթին գոյութիւնը, որուն համեստ աշխատակցութիւնս բերած եմ առաջին տարիներէն իսկ:

Հետեւաբար, իմ կարգիս, ընդունեցէք նաեւ շնորհաւորական այս տողերը, մաղթելով նորանոր յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն:

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

×

Սիրելի Արփիկ,

ՓԱՐԻԶ. - «Յառաջ»ի վաթսունամեակի առթիւ ուրախութեամբ հետեւեցայ այն բազմաթիւ շնորհաւորական, քաջալերական եւ գոհունակութեան տողերուն: Կը միացնեմ իմ ձայնս ալ այս քաղցր եւ ներդաշնակ համանուագին:

Մեծ եղաւ «Յառաջ»ի առաքելութիւնը, եւ անոր ամէնօրեայ ներկայութիւնը անհրաժեշտ դարձած է:

Կը մաղթեմ որ այս արթուն պահակը շարունակէ իր յառաջընթացը եւ գալիք սերունդներն ալ կարդան զայն նոյն թափով իբրեւ հայ մնալու մղիչ ուժ: Որքա՜ն պիտի հրճուէր Շաւարշ ի տես այս յաջողութեան և շարունակութեան իր գործին:

ՄԱՆՆԻԿ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

×

ԼՈՆՏՈՆ. - Սրտագին շնորհաւորութիւններ «Յառաջ»ի 60-ամեակին առթիւ, արդիւնք ձեր յարատեւութեան, հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն: Ձեր հայրը, «Յառաջ»ի մղիչ ոգին, շատ հպարտ պիտի ըլլար ատով:

ՄԻՇԱ ԳԻՒՏԵԱՆ

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Փափաքելով մասնակցիլ վաթսունամեակին առթիւ, արտայայտըւած ինքնաբուխ եւ յոյժ քաջալերական համակրանքի հակիրճ տողերուն, կուգամ իմ հերթին որպէս ընթերցող ձեր թերթին, մաղթել բազում եւ շինարար տարիներ: Ըստ ինծի, սոյն անպաճոյճ գնահատանքը, լաւագոյն երաշխիքն է «Յառաջ»ի գոյութեան, եւ իր կատարած ընտրանի դերին: Երանի՛ թէ, երէկուան փոքրիկ ակօսն ու ածուն - քանակով՝ տըկար, որակով՝ հզօր - ընձիւղէր վաղուան լուսաւոր ճանապարհն յուռթի միութեան, գործօն համերաշխութեան, իմաստուն յառաջդիմութեան: Քանզի, կեանքի դաժան ու վճռական, անյեղլի պահանջքն է ամէն օր, ամէն օր, հեւ ի հեւ մաքառիլ, արիօրէն կազդուրել, անայլայլ ներշնչել եւ հուպ առ հուպ տոկալ, տոկալ, տոկալ:

ՖԵՐԱՊ

×

ՎՕ - ԱՆ - ՎԸԼԷՆ. - «Յառաջ»ին ու ձեզի կը մաղթեմ երկար կեանք: Այսպիսի տարեդարձներու պէտք է յիշուին յիշատակները, պէտք է ըսուի որ ողբացեալ խմբագրապետը պատճառ չունի զղջալու իր ժառանգը ձեզի ձգելուն: Դուք կը շարունակէք իր թերթը, անոր ուղղութիւնը, եւ կը հետեւիք անոր օրինակին: Առողջութիւն կը մաղթեմ ձեզի, ժրաջան խմբագիր, եւ ձեր բոլոր աշխատակիցներուն, որ թերթը կանգուն պահէք:

ՏԻՐԱՆ ՏԷՐ - ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

×

ՄԱԼԱՔՈՖ ... Բնաւ չեմ մոռնար Շաւարշ Միսաքեանի ինծի ըրած խօսքերը, երբ ես տակաւին 20 տարեկան էի: Ան ինծի ուժ եւ եռանդ տուաւ, թելադրելով որ մեր հանդէսներուն կամ խնջոյքներուն նկարագրութիւնը ընեմ: Իր խօսքերը բընաւ չեմ մոռնար, իր շնորհիւ է որ այսօր այս քանի մը տող շնորհաւորութիւնները կրնամ գրել: «Յառաջ» իմ դպրոցս եղաւ սկիզբէն մինչեւ այսօր:

ՄԻՐԻՃԱՆ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՅՔԱՐ ՉԱՐԱՇԱՀՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԴՐԱՄԱՇՈՐԹՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթը Սեպտեմբեր 6-ի իր թիւով արձագանգած է Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի հերթական նիստին, ուր՝ տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային այլ հարցերու կարգին, արծարծուած է չարաշահութեան դէմ պայքարը սաստկացնելու հարցը:

Կեդր. Կոմիտէի բիւրօն Հայաստանի առեւտուրի, պատուլ - բանջարեղէնի տնտեսութեան բնակչութեան կենցաղային սպասարկութեան, առողջապահութեան նախարարութեանց, համագործակցութեան վարչութեան եւ այլ կազմակերպութիւններու ղեկավարներէն պահանջած է գործօն միջոցներու դիմել ձեռնարկութիւններու, կազմակերպութիւններու եւ հիմնարկութիւններու մէջ բացասական երեւոյթներու դէմ պայքարը վճռականօրէն սաստկացնելու ուղղութեամբ:

Ժողովին նշուած է, թէ ձեռնարկութիւններու եւ կազմակերպութիւններու ղեկավարները ուղղակի պատասխանատու են իրենց վստահուած հիմնարկութիւններու մէջ օրինազանցութիւններու եւ հակա - հանրային երեւոյթներու համար: Հետեւաբար, առաջարկուած է Հայաստանի դատախազութեան, արդարութեան նախարարութեան, ժողովրդական վերահսկողութեան կոմիտէին, «ուժեղացնել բնակչութեան սպասարկման ոլորտում ամէն տեսակ չարաշահումների կանխման եւ խափանման աշխատանքը, լրիւ չափով կիրառել օրէնքի ուժն այն անձանց նկատմամբ, ովքեր մեղաւոր են սպասարկման կանոնների խախտումների, սպասարկումների ժամանակ դրամաշորթութեան եւ այլ յանցաւոր երեւոյթների մէջ»:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ԻՄ ՆՈՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ

- Այդ ես հասկանում եմ ... այդպիսի հանգամանքներում մարդուն փրկում է մի բան միայն - աշխատանքը: Աշխատանքը մոռանալ է տալիս սրտի կսկիծները, որ առաջ էին եկել սիրոյ սլաքներից:

Նրա ասածի փիլիսոփայութիւնը այժմ ինձ չէր գրաւում: Ես տուեցի խիստ յուսահատական պատասխան.

- Այժմ մահը, միայն մահը կարող է հանգստացնել ինձ, աշխատանքից ես ձանձրացել եմ, մանաւանդ այսպիսի ապարդիւն աշխատանքից:

- Ոչինչ աշխատանք ապարդիւն չէ, երբ մարդկութեանը որեւիցէ օգուտ է բերում:

- Մեր աշխատանքը ի՞նչ օգուտ է բերում:

- Երեւի դու մոռացել ես, որ մի անգամ ես քեզ ասացի, որ մեր օգուտը ուրիշի օգտի մէջն է, եւ նոյնը փոխադարձաբար: Եւ եթէ մենք ուղղակի կերպով չենք շահւում մեր աշխատանքից, կը շահուին, անտարակոյս մեզ նմանները, այսինքն՝ ուրիշ մարդիկ: Մենք փորում ենք լեռների սիրտը եւ այնտեղից դուրս ենք բերում պղինձ, երկաթ, ոսկի եւ արծաթ: Այդ մետաղներով բացւում են դպրոցներ, կառուցանում են արհեստանոցներ եւ այլ բարեգործական հիմնարկութիւններ: Նրանց մէջ ուսում են առնում, կրթւում են եւ լաւ մարդիկ են դառնում:

Ես այնքան զբաղուեցայ այդ վիճաբանութեամբ, որ մոռացայ Նէնէին, մոռացայ եւ նրա սէրը, որի առիթով սկսուել էր վիճաբանութիւնը: Համբը, իր սառնասրտութեան հակառակ, աւելի տաքացած էր: Նա ուղիղ իմ աչքերի մէջ նայելով, ասաց.

- Դուք (երբ բարկանում էր նա, սկսում էր դուքով խօսել) միշտ մոռանում էք մեր անցեալ խօսակցութիւնները, որոնց մէջ մենք միշտ համաձայնուել ենք միմեանց հետ: Ես կրկին կը դառնամ դէպի ձեր անձնաւորութիւնը եւ ձեր անձի օրինակով կը բացատրեմ իմ մտքերը: Ասացէք, խնդրեմ, եթէ ես այժմ մոռացմամբ իմ քսակը ձեզ մօտ թողնէի, դուք ի՞նչպէս կը վարուէիք նրա հետ:

- Ես կը վերառնէի, կը պահէի եւ կըրկին ձեզ կը վերադարձնէի:

- Իսկ եթէ այդ պատահելու լինէր մի քանի տարի առա՞ջ:

- Ձեզ կը սպանէի եւ կը խլէի ձեր քսակը:

- Այդ փոփոխութիւնը ո՞րտեղից ծագեց ձեր մէջ:

- Դուք ինձ սովորեցրիք, որ գողութիւնը վատ բան է:

- Հիմա տեսնում էք, ես ձեզ սովորեցրի թէ գողութիւնը վատ բան է, չէ՞ որ այդ իմ օգտի համար արեցի, որովհետեւ դրանով ես ապահովացրի իմ քսակի դըրութիւնը: Չէ՞ որ բոլոր վատ մարդիկ ձեզ նման են. նրանք էլ միեւնոյն ուղեղն, միեւնոյն նեարդային կազմուածքն ունեն. որպէս դուք: Եթէ մենք կը սովորեցրնենք նրանց լաւ մարդիկ լինել, դրանով օգուտ կը բերենք մեզ - ինքներիս, որովհետեւ նրանք կը դադարեն մեզ չար գործելուց: Հիմա հասկանո՞ւմ էք, թէ ի՞նչ եղանակով ենք օգտւում մենք մեր դուրսփորած ոսկուց եւ արծաթից:

- Հասկանում եմ. նրանցով մարդիկ կրթութիւն են ստանում եւ դադարում են իրանց նման մարդկանց կողոպտել:

- Միայն կրթութիւնը չէ, ուրիշ շատ լաւ բաներ կատարւում են մեր աշխատանքի արդիւնքով: - Եւ նա սկսեց երկար խօսել այդ առարկայի վրայ եւ իւր դատողութիւնները վերջացրեց հետեւեալ ասացուածքով. «Մէկը ամէնքի համար, ամէնքը մէկի համար»:

- Այժմ հասկացայ, պատասխանեցի ես, բայց ինչո՞ւ դու մեր միւս ընկերներին եւս չես սովորեցնում ինձ նման բարի լինել:

Նա դժուարացաւ պատասխանել, եւ բոլէական շփոթութիւններից յետոյ.

- Այդ թողնենք ... ասաց նա, խօսքը փոխելով, լսիր. Մուրադ, միայն բարի լինելով չէ որ մարդը կարող է ուրիշներին օգուտ բերել եւ ինքը բախտաւոր լինել: Մարդիկ հրեշտակներ չեն, որ միայն բարի լինելով կարողանան լաւ ապրել: Մարդը պէտք է գործէ, իսկ գործելու համար պէտք է մի բան սովորած լինի: Այդ մարդիկը - նա ցոյց տուեց դատապարտեալներին, - եթէ անբարոյականացան, եթէ դժբախտացան, գլխաւոր պատճառն այն էր որ ոչինչ հիմնաւոր բան սովորած չէին: Գոնէ այժմ սովորեցնէին:

(Շար. 182)

ԼԻՈՆ -- Մկրտիչեան, Պէրպէրեան, Կոստանեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԽԼՄԱՍ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Թոմասեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 16ին, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտ. 19, ժամը 15.15-ին Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քիւթէի նոր գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապ. Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգիստ կատարել կուտայ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 22, տեղւոյն Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ, յաւէտ ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին: Արարողութենէն ետք՝ ճաշ, ժամը՝ 13-ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Անահիտ Թօփուզեան իր քեռայրին՝ գրագէտ - երգիծագիր՝ Նշան Պէշիկթաշլեանի մահուան 13-րդ տարելիցին եւ իր անմոռանալի քրոջ՝ Շաքէ Պէշիկթաշլեանի մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.- 250 Ֆ. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 250 Ֆ. Եսաեան Բարեկամական Միութեան, 250 Ֆ. Կեդրոնականի պարբերաթերթին բարգաւաճման, 250 Ֆ. «Յառաջ»ին եւ 500 Ֆ. Ռատիօ - Ազգ-ին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21-ին, ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ.

Դաշնակի դասեր

ՏԻԿ. ԶՈՒԱՐԹ ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ

Diplômée de l'université Américaine
de Beyrouth
Diplômée d'enseignement de l'Ecole Normale
Supérieure de Musique de Paris
Professeur à l'Académie des Beaux-Arts

փորձառու ուսուցչուհի դասական եւ
հայկական երաժշտութեան

ԿՈՒ ՏԱՅ ԴԱՇՆԱԿԻ ԴԱՍԵՐ

Ամէն Չորեքշաբթի Հ.Բ.Ը.Մ.ի սրահը
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

ՄՆԱՑԵԱԼ ՕՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ
ՀԵՌԱՁԱՅՆԵԼ՝

840 22 42

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳ. Ն. ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-ԻՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

PARIS.- Des amis français - intellectuels, artistes - sensibilisés au destin de HARATCH, et à celui de la culture arménienne, en hommage à Arpik Missakian qui, par un combat de chaque jour et sans exemple, maintient vivante la qualité originale du journal fondé par son père il y a SOIXANTE ANS, font un don de 2 000 F.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Հերմինէ Խանէտանեան իր ամուսնոյն՝ Արշաւիր Խանէտանեանի մահուան 11րդ և մօրը՝ Տիկին Խոնարհիկ Պասմաճեանի մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տիկին Փ. Կիրակոսեան իր ամուսնոյն Փայլակ Կիրակոսեանի մահուան 6-րդ տարելիցին ի յիշատակ 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
(Փարիզի Հայոց Առաջնորդ)

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյ դպրաց դասու կողմէ միաձայն մայր եղանակաւ:

Յաւարտ պատարագի, մատաղի սիրոյ տեղաններու շուրջ հաւաքոյթ՝ Նախագահութեամբ Առաջնորդին, ուր գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի նաեւ ծանօթ երգիչ ՎԻԳԷՆ իր ժողովրդական երգերով:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի, Սարսէլի, Անկէնի, Կուսէնվիլի, եւ Սէվրանի ուխտաւոր ժողովուրդը, աղօթելու եւ ներկայ գտնուելու սոյն հոգեպարար հանդիսութեանց:

Պատարագ՝ 10.15:

Հոգեհանգիստ եւ Մատաղի օրհնութիւն՝ 12-ին:

Կ.Ս.Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1985 - 1986 տարեշրջանի հարցարանները ստանալու համար կրթաթոշակի թեկնածուներէն կը խնդրուի գրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Նոյեմբեր 10:

LES ANCIENS
DU LYCEE GUETRONAGAN
151, rue Montmartre, 75002 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 55ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կիրակի, Մարտ 2-ին
կէսօրէ վերջ ժամը 2.30-ին

Salle de la Chimie
28 bis, rue St. Dominique
Paris 7e — Métro: Invalides

VILLE DE MARSEILLE
— OPERA —
SAISON 85 - 86

CONCERT
hommage à
Arno BABADJANIAN

SAMEDI 28 SEPTEMBRE A 21 HEURES

ORCHESTRE PHILHARMONIQUE DE MARSEILLE

Direction
HENRI GALLOIS

Solistes
Jean TER MERGUERIAN *(Violon)*
Anne-Marie GHIRARDELLI *(Piano)*
Hélène CESARO *(Piano)*

et la participation exceptionnelle de
PIERRE BARBIZET

A. KHATCHATOURIAN : Extraits de «Spartacus». Suite de ballet
A. BABADJANIAN : Ballade héroïque pour piano et orchestre
Pièces pour piano. Sonate pour violon et piano
A. BABADJANIAN et A. HAROUTOUNIAN : Rhapsodie pour deux pianos

Concert organisé par la
FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN
sous la Présidence de Maître MARCEL PAOLI
Adjoint au Maire, délégué à l'Action Culturelle

Location : Secrétariat de l'Eglise Arménienne 339, av. du Prado tél. 77. 84. 70
F.N.A.C. Centre Bourse, tél. 91. 30. 62 — BERTEX, tél. 60. 07. 61
Opéra, à partir du 20 septembre, tél. (91) 55. 21. 22

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՓԱՐԻԶ

Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի եւ երգի դասընթացքները կը վերսկսին՝

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ:

118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել.- 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն՝ Ուրբաթ, ժամը 10-էն՝ 17:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի դասընթացքները կը սկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 2-ին: Արձանագրութեան համար կը խնդրուի դիմել վարժարան:

Հեռաձայն. - 378 - 92 - 91

ՓԱՐԻԶ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի 1985 - 1986 տարեշրջանի հայերէն լեզուի դասաւանդութիւնները, երգ եւ պար, կը վերսկսին Շաբաթ, Սեպտեմբեր 28, կէսօրէն վերջ ժամը 3-ին, Մշակոյթի Տունը 17, ռիւ Պլէօ, Փարիզ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ դպրոցի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը, ժամը՝ 2-էն սկսեալ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

Վ Ի Է Ն

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի դըպրոցին հայերէնի դասընթացքը կը սկսի Սեպտեմբեր 21, Շաբաթ, կէս օրէ վերջ ժամը՝ 14-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տան մէջ:

9, rue du Cirque

ՎԻԷՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Մեր զաւակներուն ամբողջ կէս օրէ վերջ մը, հայկական միջավայրի մէջ անցընել տալու մտահոգութեամբ, Սեպտեմբեր 25-էն սկսեալ, Մշակոյթի Տունը՝ Կապոյտ Խաչի գործակցութեամբ, հետեւեալ յայտագիրը ունի ամէն Չորեքշաբթի, կէս օրէ վերջ:

1.- Ելեկտրոնիք
2.- Մարզանք
3.- Թատրոն
4.- Հայերէն լեզուի ուսուցում
5.- Գծագրութիւն
6.- Նուագ
7.- Ֆիլմի ցուցադրութիւն
8.- éveil à la culture arménienne

եւ նախընթրիք՝ Կապ. Խաչի Տիկիններու կողմէ:

Լ Ի Ո Ն

ԱԶԳ. ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1985 - 1986 տարեշրջանի վերամուտը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի Սեպտեմբեր 18, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ յետոյ 14-էն 16 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն՝ 16.30:

Փախաքողները կրնան օգտուիլ երթեւեկի սպասարկութենէն եւ Չորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Յաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձանագրութեանց համար, վերամուտի թուականէն առաջ, դիմել՝ Ազգային Տան Գրասենեակը, Եկեղեցւոյ դիւանատունը:

Հասցէ. - 40 Արմէնի փողոց:

Հեռաձայն. - 860 - 47 - 18

Inauguration de la
Maison de la Culture Arménienne
de Vienne

9, RUE DU CIRQUE

DIMANCHE 22 SEPTEMBRE A 16 HEURES

Sous la présidence de :

LOUIS MERMAZ

PRESIDENT DE L'ASSEMBLEE NATIONALE, MAIRE DE VIENNE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
19

JEUDI
19 SEPT.
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.054 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.054

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՐԻՆՓԻՍ

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԸ ՍՏԵՂԾԵՆ

ԷԼԻԶԷԷՆ ՄԱԹԻՆԵՈՆ

Նախ, Երեքշաբթի օր «Լը Մոնտ» եւ «Քանառ Անշէնէ», Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 18 յայտնութիւններ կը հրատարակէին Ռենպօ-Վարիըրի դէմ կատարուած արարքին մասին եւ որոնք աւելի ծանրակշիռ կը դարձնեն կացութիւնը, քանի որ հարցը շատ մեծ համեմատութիւններ կը ստանայ: Ոմանք չեն վարանիր նոյնիսկ Կրինփիսը նկատելու Միթերանի Ուաթըրկէյթը:

Արդարեւ, «Լը Մոնտ» տեղեկութիւններ ժողված է, ըստ որոնց ֆրանսական զինուորական երրորդ խումբ մըն ալ – չոր - 5-երէն զատ – որ ընկղմած կ'ըլլայ Կրինփիսի նաւը: Այս յայտնութիւնը շատ …ը կը դնէ անշուշտ Էռնիւն ու Մաթինոնը եւ բոլորովին կը հակասէ Թրիքօ տեղեկագրին (որ բաներ մը կ'ըսէր՝ բան չըսելու համար), ուր կը հաստատուէր թէ ֆրանսացի զինուորականները չէին մասնակցած գործողութեան եւ նման երրորդ խումբի մը մասին ոչ մէկ խօսք չկար: Այս ամբողջը չի կրնար չվարկաբեկել Ֆրանսայի վերին իշխանութիւնները, որոնք, ուրեմն, «սուտեր» կազմակերպած կ'ըլլան: Այս յայտնութեանց առթիւ, Պաշտպանութեան Նախարարն է՝ Էռնիւ, որ անմիջապէս հակազդեց, ղեկոյցով մը, ուր կը հերքէր այդ բոլոր ամբաստանութիւնները, բայց այլեւս ինչ որ կ'ըսուի շատ չի կրնար համոզել: Էռնիւ վճռական է եւ «բուռն կերպով … կը բարձրացնէ այն շշուկներուն եւ …քուն սադրանքներուն դէմ որոնք կը …արուին ֆրանսացի զինուորականներու հասցէին Ռէնպօ - Վարիըրի ոճրագործին առթիւ»: Էռնիւ կը պնդէ որ Ու…կէյի անձնակազմէն զատ մարդ չկար Նոր - Զելանտա եւ կը կրկնէ որ ոճրագործը անարդարանալի է եւ յանձն առած է ամէն ջանք թափել ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար:

Ամէն պարագայի մէջ, առաջին գիծի վրայ է՝ Էռնիւ: Կամ տեղեակ էր եւ կը …, ինչ որ ծանրակշիռ է, կամ բան չէր գիտեր, այն ատեն պաշտօնին տէրը չէ: Բայց հարցը հոն է որ, այն համեմատութիւններուն ուր հասած է հարցը, այլեւս Էռնիւ մ'իսկ զոհելը կրնայ չըրալ: Սերժ Ժիւլի շատ լաւ կը բացատրէր «Լիպերասիոն»ի իր խմբագրականով թէ ուր կրնայ տանիլ «Պետութեան սուտին ծուղակը»: Նման գործողութիւններ … անխուսափելի են, ոչ ալ Ֆրանսայի մեծ…նորհը, խնդիրը մէջտեղ չհանելն է եւ … անընչութեամբ Թիւրէնժ կեղծ ամո… բաւական տհասութիւն ցոյց տուած է …պէս գաղտնի գործակալ, հակառակ … որ իրենց դերը միայն հսկողութեան …ր մըն էր:

Ընդդիմութիւնը սկսաւ շահագործել – …րոշ հրճուանքով – այս պատահածը, …նի որ Ֆրանսայի նման Պետութեան մը …կին նախանձախնդրութիւնը այնքան … մտահոգեր քաղաքական դէմքերը, որ…ան ընտրապայքարը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ցանց մը երեւան հանուած է ֆրանսական ոստիկանութիւնը: Ասոնք թմրեցուցիչի առուծախով կը զբաղէին: Փարիզէն զատ (ռիւ Սէն - Տընի), Մէսի (Մոզէլ) մէջ է որ Թուրք մը բռնուած է, որու կառքին մէջ 40 միլիոն ֆրանքի էռօյին գտնուած է: Այս Թուրքերը քաղաքական ապաստանեալի դրութիւն կը վայելեն, Անգարայի ներկայ վարչակարգին որպէս հակառակորդներ: Ոմանք անդամ են ծայրայեղ - ձախ շարժումի մը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆԻ «ՍՊԱՐՏԱԿ»Ը ԴԱՍԱՒՈՐՄԱՆ ԳԼՈՒԽԸ

Խորհրդային ախոյենութեան Բ. դասակարգի 9-րդ ենթախումբի ակումբները բոլորած են մրցաշարքի 18-րդ հանգրուանը: Ծանօթ է, որ Հայաստանէն երեք խումբեր մաս կը կազմեն 9րդ ենթախումբին՝ Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը, Լենինականի «Շիրակ»ը եւ Արտաշատի «Օլիմպիա»ն:

Վերջին երկու հանդիպումներուն Հոկտեմբերեանցիները արձանագրած են երկու յաղթանակներ: Մինգեչաուրի մէջ անոնք 1-ի դէմ 3 կէտով յաղթած են տեղւոյն «Աւտոմոբիլիստ»ի, ապա՝ Հոկտեմբերեանի իրենց դաշտին վրայ, Կիրովաբադի «Քեափազ»ի (2 - 0 արդիւնքով): Այս վերջին հանդիպումը կարեւոր էր «Սպարտակ»ի տղոց համար, քանի որ «Քեափազ» 2 կէտի տարբերութեամբ կը հետեւէր Հոկտեմբերեանցիներուն՝ դասաւորման մէջ: Խաղի ամբողջ ընթացքին հայ մարզիկները տիրապետած են դաշտին: Կոլերը նշանակած են Ռ. Յակոբեան եւ Ա. Նիգոյեան:

Մրցումէն ետք, «Սպարտակ»ի գլխաւոր մարզիչը Արկադի Անդրէասեան ըսած է. «Այս մրցաշրջանը շատ լարուած է: Մեր խնդիրն էր տեղ գրաւեցնել առաջատարների շարքում: Սակայն թիմի կազմը կայունացաւ մրցաշրջանի միջնամասում. մի շարք խաղացողներ վնասուածքներ ունէին, իսկ Ռ. Քոչարեանը եւ Ա. Քերոբեանը հրաժարուեցին «Արարատ»: Կարծում եմ արդէն, «գտել ենք» մեր խաղի տարբերակը, ընթանում ենք առաջին տեղում եւ պայքարում ենք յաղթողի կոչման համար»:

18 խաղերէ ետք 9-րդ ենթախումբի դասաւորումը կը գլխաւորէ «Սպարտակ» 26 կէտով (13 յաղթանակ եւ 5 պարտութիւն, նշանակած է 40 կոլ եւ ստացած՝ 24 կոլ): «Շիրակ» կը գրաւէ 13-րդ, իսկ «Օլիմպիա»ն վերջին (16-րդ) տեղը:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Գասպարով օգտագործեց իր երեք թայմաութներէն մէկը, պարտուելէ ետք 4-րդ եւ 5-րդ խաղերուն: Գարբով կը յաղթէ 3 - 2:

Ո՞Վ ԱՄԵՆԷՆ ԱՒԵԼԻ ՕԺԱՆԴԱԿԵՐ Է ԹՈՒՐՔԻՈՅ... ...ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

«Միլլիյէթ», Սեպտեմբեր 17-ի իր թիւին մէջ արձագանգ կը հանդիսանայ հետազօտութեան մը զոր կատարած է. - «Նիւ - Պուէ օֆ - Ուորտ Ռէֆիւճիս» եւ որմէ կը պարզուի որ Թուրքիոյ ամէնէն աւելի օժանդակողը մեր պիտցածը չէ եղեր, այսինքն՝ Ամերիկան, այլ՝ «մեր քեռին» - Խորհրդային Միութիւն: Կ'արժէ անշուշտ՝ սպասիլը, տավարիշ մը ըսել: Ստորեւ տրուած թիւերը այդ մասին. -

×

1954 - 1979 տարիներու ընթացքին Խորհրդային Միութենէն օժանդակութիւն ստացած երկիրներու շարքին մէջ Ա. տեղը կը գրաւէ Թուրքիա: Արդարեւ այս երկրին տրուած է ամէնէն երկար պայմանաժամով (20 տարի) ու ամէնէն ցած տոկոսով (2·5%) ընդամէնը 3·3 միլիառ տոլար:

Գալով ԱՄՆ-էն ստացուած տնտեսական օժանդակութեան - զինուորականէն զատ - որպէս պարտք ու նուէր, 1946-էն 1981, Թուրքիա 3·1 միլիառ տոլարով 11-րդ տեղը կը գրաւէ 54 երկիրներու մէջ:

×

ԵՐԱՆԻ՜ ԹԷ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՄԷԿ ՔԱՐՏԷՍՈՎ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԷՐ

Ամերիկայի մէջ, միջազգային կոմիտէ մը, որու նպատակն է Հայրենիքներու ազատագրումը, սկսելու համար քարտէսի մը վրայ իրականութիւն դարձուցեր է իր փափաքը, գայթակղեցնելով Թուրքերը, որոնց «պուտիկ մը հող» ձգեր է միայն... : Ստորեւ քարտէսին մանրամասնութիւնները, որոնց կ'արձագանգէ թուրք մամուլը:

×

Միացեալ - Նահանգներու յունական լոպին զօրավիգ է կազմակերպութեան մը որ կը կոչուի «Հայրենիքներ ազատագրելու միջազգային կոմիտէ»: Այս կոմիտէն հրատարակած ու ամբողջ աշխարհի մէջ ցրուած է Թուրքիոյ քարտէս մը, ուր Թուրքիան կը ներկայացուի միայն որպէս կեդրոնական Անատոլուի, Անգարայի շրջանը:

Քարտէսին մէջ Իզմիր, Պոլիս, Եգէական եւ Մարմարայի շրջանները ու Կիպրոս ցոյց տրուած են որպէս յունական հողեր: Հաթայ, Իսքէնտէրուն եւ շրջակայքը՝ Սուրիական դաշտ, իսկ Սեւ ծովու արեւելքը՝ Տրապիզոն, Րիզէ եւայլն յունական Պոնտոսի Հանրապետութիւն:

Քարտէսին մէջ առանձին զատ տեղ տրուած է «իրարու դրացի» Հայաստանի ու Քիւրտիստանի մը, որոնց համար կ'ըսուի թէ ներկայիս Թուրք գրաւման տակ են:

«Հայրենիքներ ազատագրելու միջազգային կոմիտէ»ի զեկուցագրին մէջ կ'ըսուի թէ Թուրքիա այս իրողութիւնը քօղարկելու համար Պուլկարիոյ եւ այլ երկիրներու Թուրք փոքրամասնութիւններու կացութիւնը խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ: Կոմիտէն կը տեղեկացնէ նաեւ թէ լուրջ պայքարի մը պիտի ձեռնարկէ իրականութիւն դարձնելու համար հրատարակուած քարտէսը:

«ՅԱՌԱՋ» 60

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

ՅԱՐԳԵԼԻ ԽՄԲԱԳԻՐ

ՓԱՐԻԶ. - «Յառաջ»ի վաթսունամեակին առթիւ, հայ գրողներու ընկերակցութիւնը իր խնդակցութիւնը կը յայտնէ ձեզ եւ ջերմապէս կը գնահատէ անոր խմբագրական եւ վարչական կազմի տարած ճիգերն ու մեր գաղութին մատուցած ծառայութիւնները:

Ո՛չ մէկ միութիւն եւ ո՛չ մէկ կազմակերպութիւն պիտի կրնար գոյութիւն ունենալ առանց մամուլի եւ անոր տեւական արձագանգներուն:

Ո՛չ մէկ համայնք պիտի կրնար իր գոյութիւնը զգացնել, կենդանանալ, մարմնաւորուիլ, ստեղծել հաւաքական ամրակուռ կեանք առանց անոր ուժականութեան ու արթնութեան հրաւէրին:

Խորհուրդի հրաւիրող՝ եկեղեցւոյ գմբէթին հաստատուած կոչնակն է ան: Ժողովի ու հաւաքոյթի չեփորը: Հանդէսներու ուժը բազմապատկող, պարի ու խրախճանքի ռիթմը աշխուժացնող, սրահներու ու մտքերու լոյսը բոցավառող փարոս: Սրտերու ու հոգիներու սիրոյ ու հաղորդականութեան շաղկապ: Մեր յոյզերուն ու տենչերուն, մեր ազգային հոգեկան բռնկումներու ծափն ու ծնծղան:

Անիկա Հայու իրաւունքներու, պահանջքներուն ու պաշտպանութեան ամէնէն զօրեղ կանչը եւ մենք շնորհակալ ենք իրեն:

Կրկին ողջո՛յն «Յառաջ»ի վաթսունամեակին:

Ց. Գ.- Սոյն նամակին յապաղման պատճառն էր, ընկերակցութեանս արձակուրդի մէջ ըլլալը: Վերամուտի Ա. ժողովը ամբողջական կազմով տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 16-ին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Սեպտեմբեր 16 ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11 / 16)

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ ԵՒ ԱԼ. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Եղիշէ Չարենց եւ Ալեքսանդր Սպենդիարեան տուն - թանգարաններու կազմակերպութեամբ գումարուած է գիտական ժողով մը, որուն թեման եղած է՝ «Եղիշէ Չարենցի եւ Ալեքսանդր Սպենդիարեանի դերը հայ գրականութեան եւ երաժշտութեան ձեւաւորման մէջ Հայաստանի սովետականացման առաջին տարիներուն»: Երկու թանգարաններու գիտական աշխատողները իրենց կարդացած զեկուցումներով փաստեր բերած են Հայաստանի մշակութային կեանքին մէջ երկու դէմքերու ունեցած դերին մասին:

×

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ՎԻԼՆԻՒՍԻ ՄԷՋ

Վիլնիւսի մէջ (Լիթուանիա) հանդէս եկած են Հայաստանէն երկու արուեստագէտներ՝ երգեհոնահար Արթուր Ադամեան եւ երգչուհի Կարինէ Կարապետեան, մեկնաբանելով գործեր Կոմիտասէն, ինչպէս նաեւ Վիվալտիէն, Պախէն, Հենտըլէն եւ Վերտիէն:

ՄԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Վասն Հպարտութեան

Գրեց՝ ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

«Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ»:

Երբեմն արձագանգներ կը ղօղանջեն որ լեզուին ամէնէն գործածական բառերն անգամ դաղրած են ճիշդ ըմբռնուելէ:

Ուստի ամենապարզ բառերով ու ոճով գրութիւնները եթէ կարդացուին անգամ նոյնիսկ, բնականաբար հետք մը չեն ձգեր:

Ի՛նչ ողբերգութիւն:

Հասած ենք ուրեմն տեղ մը, որ մեր գոյութեան իրաւունքն է խնդրոյ առարկայ:

Որ անցնելու վրայ ենք մեզ բնորոշող վերջին սահմանը, որ մեր միջնաբերդի վերջին պատերը կը խախխան ամենայն տեղ:

Վերջին մեր մենախօսութեան մէջ յոյսի մը եւս ապաւինած էինք, կը հաւատայինք որ «իր ազգով հպարտ զգալու մթնոլորտ մը» կարեւոր ազդակ է:

Դարձեալ պիտի ըսուի թէ «ի՞նչ ըսել կ'ուզէ»:

Ուստի կը մնայ նախ բացատրել իմաստը հպարտութիւն բառին, մտքերու մէջ նոր փորձանք մը չստեղծելու համար:

Հպարտութիւնը անհատին երջանկութիւն պատճառող զգացում մըն է, ուրեմն ան ներքուստ ծնունդ առնող արժէք մըն է, անհատին հոգին զօրացնող ուժ մը, զայն խանդավառող զօրութիւն մը:

Մարմինը կազդուրող, թարմացնող նիւթեղէն սնունդը դուրսէն կը ներմուծուի, մինչ հպարտութիւնը արդիւնք է ներքին ազնիւ մղումներու, որ անշուշտ աւելի փայլ կը ստանայ արտաքին արտայայտութիւններէ:

Դժբախտ է ան, որ հպարտ ըլլալու պատճառներ չունի, ու հպարտ ըլլալու առիթ չի ստեղծեր:

Հպարտութիւնը տրամադիր կը դարձնէ մարդս, լաւագոյնս ի յայտ գալու իր յաջողութիւններու առեն, զայն կը դարձնէ հասկցող, ներողամիտ, ընկերական, եղբայրական, հանդուրժող, հաղորդակից ու խոնարհ ոգիով ու գործելակերպով:

Քարոզ մը, անշուշտ, որ անհրաժեշտ եղաւ, ըսելու որ հպարտութիւնը գոռոզութիւն չէ, ոչ ալ ուրեմն ամբարտաւանութիւն:

Անշահախնդիր ոգիով կատարուած, բարի գործ մը. մեծ կամ չնչին, նկատի առնուի կամ ոչ, հպարտութեան երջանիկ պահ մը կը շնորհէ գործողին, ու այդ ամէն անգամ երբ զայն վերյիշելու առիթներ ստեղծուին:

Նման արդար հպարտութիւններու օրինակները բազմաթիւ են, ամէն ոք անպայման ունի այդպիսի յիշատակներ:

Հազիւ չափահաս, ի ծնէ հպարտանալու տուեալներ կը փնտռէ տղան, իր հարազատներու շրջապատին մէջ նախ: Անոնց վայելած ընկերային դիրքն ու կատարած յաջող գործերը կը պրպտէ, գանոնք իր սեփականութիւնը սեպելով հետզհետէ աւելի բծախնդիր է իր փնտռտուքներուն եւ գնահատանքին մէջ:

Այդպէս է որ, նախնիք, շրջանակ, ազգ, հայրենիք, պատանիին մտահոգութեան, անոր խոհերուն առարկաներն են միշտ:

Միթէ այս չէ «Քաջ Վարդան»ի թոռներուն պարագան, մինչ օրերս, այս չէ՞ հայ պատանիին առաջին հպարտ ելոյթը:

Այդ ելոյթը ներշնչող, թելադրող՝ ծնողք կամ տարեց մերձաւորներ միթէ իրենք ալ չունի՞ն «ազգի հերոս»ի կարօտն ապրելու անզուսպ փափաք:

Հպարտութեան կարօտն ունի մեր ժողովուրդը:

Բնական է որ ձգտի իր ստորակայութիւնը թօթվել վերյիշելով հեռաւոր անցեալի առասպելները: Որ քրքրէ մօտաւոր անցեալը, Մուսա Լերան (Սուէտիոյ) յաջող ընդդիմութիւնը վերյիշէ, որ կատարէ թափուած արիւնները պսակաւորող մարտնչումներու տօնակատարութիւնը՝ զինուոր յաղթանակ Սարտարապատի կռիւները ոգեկոչէ:

Ու նաեւ իր անձնական հոգեկան տագնապներուն սպեղանի փնտռէ: Մխիթարուիլ հարազատներու յաջողութիւններուն կառչած, որ իր եւ անոնց միջեւ մտերմութիւն ամրապնդող երջանիկ դրուագներ են:

Ազգն ալ հարազատ մըն է, անփոխարինելի: Անով ան մեկուսի անհատ մը չէ, լքեալ էակ մը չէ: Ո՛հ, ինչքա՛ն անհրաժեշտ է անով մանաւանդ հպարտ ըլլալու պարագան:

Ահա հպարտութիւն եւ ազգ՝ կողք - կողքի:

Սրբապղծութիւն մը՝ երբ բառերը կամ շեղած են իրենց իսկական իմաստէն, կամ ոմանց արդէն անհասկնալի դարձած:

Գայթակղութիւն ստեղծել չէ մեր նպատակը: Հեռու է մեր մտքէն ազգային նեղմտութիւնը, ինչպէս հպարտութենէն վաներ ենք գոռոզ եւ ամբարտաւան մեկնաբանութիւն՝ թարգմանութիւն:

Գեղեցիկ հեռանկարներու առջեւ գիտենք որ շատ բռնկեցողներ կան: Քիչ չէ թիւը «մէկ թելի» վրայ «տրզ - տրզ»ի սիրահարներու, ազգերը փշրելու՝ մէջտեղէն վերցնելու ջատագովներուն:

Մէկ ազգ, մէկ լեզու: Գիտարարները իրենք չեն:

Էր երբեմն, մազ մնաց որ հայերէնի ուղղագրութեան փոփոխութեան երանի տայինք այսօր, վրայ տալէ յետոյ հարազատ մեր այբուբենն իսկ:

Միթէ՞ մեղք է ազգերը յատկանշող մշակոյթներուն ներդաշնակ փթթումը ունենալ երբ ձգտում:

Երբեք մտքէ չենք անցուցած որ ամէն ոք, ճերմակ, սեւ, դեղին, կարմիր, կամ Գոլմպոսը հայ ըլլան, որ հայերէնը ընդհանրական (էսփէրանթօ) լեզու դառնայ, այդ չէ բուն իմաստը ազգ եւ հպարտութիւն բառերուն:

Զարիքին բուն արմատը ոչ ազգն է, ոչ կրօնքը, ոչ ալ լեզուն, այլ մարդ արարածին հոգին թունաւորող նախանձն է, իր նմանը ստուարադաս տեսնելու, զայն ստրկացնելով շահագործելու եսականութիւնը:

Հայոց պատմութիւնը լեցուն է ապացոյցներով:

«Ապրէ՛, եթէ հարկատու ես»

«Ապրէ՛, եթէ «հաւատարիմ ազգի օղակը փշրելու փորձութիւնը չես չոյեր»:

«Ատելին՝ հայը չէ»

«Հայաստանն է, որուն անունը լսել, կարդալ չեն փափաքիր նոյնիսկ մեզ սիրողները»

Ուրե՞մն:

Ուրեմն հրամցուածը կը մերժենք:

Զկայ ուրեմն ազգերը իրերահաւասար եւ խաղաղ զարգացման ուղիէն աւելի մարդասէր, վեհոգի եւ իմաստուն գաղափարաբանութիւն:

Ինչ որ պէտք է փշրուի, տիրելու տիրապետելու չար ըմբռնումն է: Մարդիկ եւ ազգերը հաւասար տեսնել չուզելու նախանձն է, որուն ի զուր «Ռասիզմ» բարբարոս անուն մը կցեր են, փոխան ես բառին:

Ինչո՞ւ այս պատէ պատ, հասարակ տեղի խորհրդածութիւնները, երբ այսօր ցրուած հայութիւնը կ'ապրի ժողովրդավար երկիրներու մէջ առաւելաբար, ամէնուն համար կազմակերպուած օրէնքներուն ենթակայ:

Որովհետեւ տասնամեակներ առաջ եւ այսօր ոչ մէկ մեղմացում մեր հոգեկան աշխարհին մէջ:

Երիտասարդ սերունդի ծոցին մէջ բողբոջացող օրինակներ կան: Երէկէն ու այսօրէն՝ որ ճիշդ է աւելի ամբողջական եղաւ:

Քանզի չենք յաջողած, չենք ուզած, չենք կրցած մեր մտքերէն վանել ոճիրը:

Ոճիրը հայ անհատին դէմ, անոր ազգին, հայրենիքին ու մասունքներուն դէմ:

Որովհետեւ բարեկամ ազգերն ալ արդարադատ չեղան, ժողովուրդները խուլ են, պետական եսականութիւնները թանձր քօղով կը ծածկեն լոյսն ու կեանքը տկար ազգութիւններուն:

Արդար զայրոյթ ունին մեր տղաքը, հալալ կաթ են ծծեր:

Պահեր եմ անպաճոյճ բառերով գրութիւն մը, կէս դար առաջ գրուած: Երկու պատանիներ ստորագրած են զայն խումբի մը անունով:

Հայ համայնքի մը մէջ ծնած պատանիներ են:

Իրենց էութեան, ծագումին, ուրկէ՞ եւ ի՞նչպէս հոն ծնած ըլլալու պարագաներուն անծանօթ, շող մը հպարտութեան փնտռտուքի մէջ են:

Դժբախտ են անոնք:

Զայն գրելու, կարդալու անկարող կը խօսին սակայն իրենց ծնողքներու լեզուն:

«Հայ երիտասարդութիւնը ինքզինքը նուաստ կը զգայ: Կորսուած հայրենիքի կսկիծն ունի, անոր դատը անյուսութեան մէջ է, մենք անզուսպ փափաքն ունինք երիտասարդական համախմբումի մը, լաւագոյնս պահելու համար նախ մեր ազգային գոյութիւնը եւ»...:

Թէեւ գործաւորական, բայց իրենց հոծ համայնքը ամբողջ ազգը ներկայացնող մանրանկար մըն է. կան բոլոր կուսակցութիւններն ու միութիւնները: Յարանուանութիւնները ունին եկեղեցի, ժողովարան: Կան նոյնիսկ աղանդաւորներ:

Շուրջերնին կը սիրէ խառնիճաղանճ: Բան չեն հասկնար քարոզչութիւններէն: Ոմանք խորթ կը յայտարարեն օրուան Հայաստանը, ուրիշներ արդէն յաղթանակը տարած լիովին գոհ են եղածէն: Ամէն կազմակերպութեան կապոյտն ու կարմիրը կայ, նոյնիսկ անգոյն՝ զոյգ են, իրարմէ գծատուած:

Մտքերը խառն, լեզուները պղտոր, մրտայլ երկնակամար ազգին վրայ: Հպարտ զգալու բան մը չեն գտներ պատանիները այդ կիրքերու տարտարոսին մէջ:

Ի՞նչ գործ տեսած են այդ միութիւնները: Ուստի կ'ուզեն մանաւանդ լսել, կարդալ ու սորվիլ իրենց ծնողաց ազգութեան վրայօք, անոնց կորուստին մեծութեան կ'ուզեն թափանցել, այդ կորուստը յառաջ բերած պատճառներուն կ'ուզեն ծանօթանալ:

Երբ հանդիպեցանք ու լսեցինք զիրար, ջարդերէն խոյս տուած ճամբաներուն հանդիպումներուն դառնութիւններն ունեցայ: Կը լսէի օգնութեան այլ տեսակի կոչ մը՝ նոյնքան լալագին, շարունակութիւնը նոյն ողբերգութեան:

Հազիւ խելահաս ակնկալեր են համախմբում մը՝ զոր կուսակցութիւնները, միութիւնները, եկեղեցական հայրեր, մեծամեծներ ափսոս չեն կրցած ստեղծել զոր դաւաճանած կը գտնեն անապատներու մէջ կողք կողքի մահացողներուն, եաթաղաններով իրար խառնուած անմեղ հոգիներու ոգին:

Զիրենք հրահրելու հրաւէր մը չէր:

Ինչպէ՞ս օգնել սակայն իրենց հոգին այրող կրակը չեղեցնելու՝ կրակ, որուն մէջ ենք բոլորս ալ անխտիր: Որ պարագան է ուրեմն աշխարհացրիւ համայն հայ պատանեկութեան:

Ի՞նչ ցուցմունք կարելի էր տալ «իրենց կեանքը զոհելու պատրաստ» այդ պատանիներուն, երբ նախորդներէն ի գործ դրուած բոլոր խաղաղ միջոցները յանգած էին ոչինչի:

Ըսել իրենց որ շատ յուսախաբումներու պէտք են դիմագրաւել, քանզի խեղճ է մարդկութիւնը՝ զէնքը առաջնորդողները անարի, որ ուժն է միայն՝ միշտ իրաւարար - որ հրազէններու ձայնն է միայն լսելի:

Անակնկալ մը չէր ուրեմն, որ զիրենք անձկութեան մատնող խոհերը տասնամեակներ դրին ուռճանալու համար, տխեղծի ալիքներուն յանձնելու համար բողոքի աւելի ցնցող ճիչեր, գոյութիւննին հռչակելու, իրենց դատին պատշաճ լուծում գտնելու, կամքերնին չեզոքելու համար:

Եթէ ԱՍԱԼԱ-ն եղաւ չեփորողը, սակայն ան կը բղխէր անժխտելիօրէն համայն պատանեկական ցանկութենէն:

Այդ ցոյցերէն հպարտութեան արձագանգներ թռան:

Ժխտե՞լ:

Բայց ի՛նչ ցուցմունք, կամ խորհուրդ տալ, երբ փնտռածնին լուծում մըն է: Երբ կ'ուզեն ապրիլ հպարտ, իբրեւ արժանաւոր արարած եւ ոչ թէ իբրեւ հեբոսներ անպայման:

Թէեւ, գաղափարի մը, համայնքի մը նուիրումէն բղխած ազնիւ հպարտութենն է որ կը ծնանի հերոսը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Այս օրերուն, միջազգային շատ կարեւոր մարզական հանդիպումներ տեղի ունեցան, զանազան մարզերով, տարբեր քաղաքներու մէջ: Նիւ - Եորքի Ֆըշինկ Միտոյի մէջ էր որ, թէնիսի վարպետներու միջեւ զգայացունց բախումներ կատարուեցան, ուր ի վերջոյ ամերիկացի հռչակաւոր ախոյեան՝ Մաք Էնրօ, համաշխարհային թիւ մէկը, որ քանիցս յաղթական հանդիսացած էր նոյն տեղւոյն վրայ, չարաչար պարտութեան մատնուեցաւ չեխ ուրիշ վարպետի մը՝ Իվան Լէնտլի կողմէ: Ֆրանսացիներուն յոյսերը Նոա եւ Լըքոնթ պարտուած էին արդէն նախնական հանդիպումներուն ընթացքին: Անսպասելի եւ աքանչելի յաղթութիւն մը եղաւ նաեւ, կիներու բաժնին մէջ, նոյնպէս չեխ, մանկամարդուհի Հանա Մանտլիքովայի ելոյթը, որ փառաւորապէս տիրապետելով, պարտութեան մատնեց կանանց բաժնին մէջ համաշխարհային թիւ մէկը՝ հռչակաւոր Մարթինա Նավրաթիլովան, ծագումով չեխ Ամերիկուհին: Անդին, Հռոմի մէջ, դէմ ընդ դէմ կ'ելլէին մարզական խաղերու մրցակիցներ զանազան մակարդակներու մէջ: Ֆրանսացիք շատ տժգոյն արդիւնքներ արձանագրեցին, միայն ձողով բարձրութիւն ցատքելու մէջ, կարողացան երկրորդ եւ երրորդ հանդիսանալ, առաջնութիւնը շնորհելով Խորհ. Միութեան անգերազանցելի մարզիկին՝ Սերգէյ Պուպքայի՝ 5,85 մէթրով: Զանազան հեռաւորութեանց վազքերու մէջ յաղթական կը հանդիսանային Ամերիկացիք եւ Սպանացի մը: Բարձրութիւն ցատքելու մէջ կանանց մարզէն ներս, դարձեալ խորհրդային ախոյենուհի մըն էր, որ յաղթական կը հանդիսանար: Իսկ Մոնզայի մէջ (Իտալիա), Ֆրանսացի՝ այլ «մայ.րիկ»ով հայ՝ Ալէն Փրոսթն է, որ կը յաղթէր կառքի աշխարհի ախոյենութեան մրցումներու նոր շարքին: Իր հինգերորդ յաղթանակն էր այդ, մինչ ամէնէն վտանգաւոր իր մրցակիցը՝ իտալացի Ալպորեթօ, կը հարկադրուէր լքել պայքարը, մեքենայի խանգարումի հետեւանքով: Այդ նոր յաղթանակով ու Սփայի մրցումէն ետք, ուր երրորդ հանդիսացաւ, Փրոսթ աւելի կ'ամրապնդէր աշխարհի ախոյեանի իր դիրքը: Մինչեւ Նոյեմբեր տակաւին երեք մրցում կայ:

Գալով ոտնագնդակին, ան ալ զերծ չէր մնար օրուան մաքառումներէն: Սեպտեմբեր 11-ին, Արեւելեան Գերմանիոյ Լայփցիկ քաղաքի կեդրոնական մարզադաշտին մէջ Ֆրանսայի ազգային խումբը կարեւոր պարտութիւն մը կրեց՝ 0 - 2 արդիւնքով, Արեւելեան Գերմանիոյ ազգային խումբէն: Այդ մրցումը շատ կարեւոր հանդիպում մըն էր, քանի որ կարելիութիւն պիտի ընծայէր աշխարհի բաժակի մրցաշարքին մասնակցելու: Ուրուկուէյի խումբին դէմ իրենց յաղթանակով հպարտացող Փլաթինի, Ժիրէս եւ միւսները հակառակ ակնկալուածին, անկարող եղան զոյգն յաջողութիւն մը արձանագրելու իրենց մրցակից՝ այդ պողպատեայ խումբին դէմ, որ իր կորովի եւ ներդաշնակ խաղարկութեամբ, տիրապետեց դաշտին եւ արժանի եղաւ իր տարած յաղթանակին՝ 2 - 0 արդիւնքով: Ֆրանսայի խումբը իր այս պարտութենէն ետք, թէեւ վտանգաւոր դիրքի մէջ չի գտնուիր, այսուհանդերձ մնացեալ երկու հանդիպումներուն պէտք է անպայման յաղթանակ արձանագրէ, կամ առնուազն միոյն մէջ հաւասարութիւն մը ձեռք ձգէ, կարենալ մասնակցելու համար աշխարհի բաժակի աւարտականներուն:

Հոս չմոռնանք յիշատակելու հեծելանիւի ախոյեան հոլանտացի Եոփ Զէօթէմէլքի անակնկալ եւ երկսս ծափահարելի յաղթանակը՝ աշխարհի ախոյենութեան մրցումներու մէջ, 39 տարեկանին: Մեծ տարիք՝ մարզական աշխարհին մէջ, որ իր ետին կը թողու իրմէ երիտասարդ հռչակաւոր մրցակիցները՝ Մերք, Անքթիլ, հինգ անգամ «Ֆրանսայի շրջան»ը շահող Պեռնար Հինօ եւայլն:

Այս բոլորէն ետք՝ թռիչք մը դէպի մեր հայրենաբոյր երկնալայց Արարատի ըստորոտը, հոն վերադառնելու համար նոյնանուն մեր չքնաղ խումբը. ափսո՜ս, հակառակ մեր բուռն ցանկութեան, գէթ ցայժմ տակաւին հեռու ենք ունենալէ տարիներ առաջուան երջանկութիւնը, ի տես մեր հայրենի տասնեւմէկերու Խորհ. Միութեան ախոյեան դառնալու հաւանականութեան: Բայց ո՞վ պիտի արգիլէր մեզի սպասել եւ յուսալ...

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ - ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԽՕՍՔԸ ԱՐԾԱԹ Է, ԿԱՄ ՄՏԻԿ ԸՆԵԼՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

×

Ա.

Երիտասարդ արուեստագէտի մը համար չկայ բան այնքան խանդավառիչ ու հպարտութիւն պատճառող բան է, որքան մտերմութիւն ունենալը վարպետի մը, անուն հանած գրագէտի մը, մշակոյթի ականաւոր դէմքի մը հետ։ Գոնէ մեր սերունդին այդպէս էր։ Երբեք չեմ մոռնար թէ ինչպիսի հաճոյք ու հպարտութիւն էր ինծի համար հանդիպում մը ունենալ սերունդի ծանօթ գրագէտներէն, երէց դէմքերէն մէկուն հետ։ Հիացումով ու անկէ օրինակ առնելու մտադրութեամբ, մտիկ կ'ընէի, հարցումներ կ'ուղղէի, անոր կեանքի ու աշխատանքի պատմութեան ականջ կուտայի։ Մէկ բան կը տանջէր զիս։ Կ'ուզէի անոնց հետ քիչ մըն ալ խօսիլ իմ սեփական մտածումներուս ու երազներուս մասին, իմ ընել ուզածներուս մասին։ Ասիկա գրեթէ անկարելի էր։ Մեր մեծերուն մէջէն քիչեր միայն տեսած եմ, որ յօժարած ըլլան լսել մեզ։ Խօսքի իրաւունքը իրենցն էր։

Այդ օրերուն վրայէն շատ տարիներ անցան եւ այսօր, ամէն օր, մէկէ աւելի անգամներ կը տեսնեմ որ այս թերութիւնը ոչ միայն մեծ մարդոց, այլեւ գրեթէ բոլորինն է։ Կը խօսին, բայց դիմացինը մտիկ ընել չեն ուզեր։ Իրենց ըսածը կարեւոր ու շահեկան է, բայց դիմացինին ըսածը որեւէ շահեկանութիւն չունի, զանցառելի է։ Ինծի ծանօթ մեծերուն մէջ կային մէկ երկու մտաւորականներ, որոնք շատ բացայայտօրէն ուրիշ բան մտածել կը սկսէին, երբ ես վերջապէս քաջութիւնը ձեռք առնելով բաներ մը ըսել ուզէի։ Քիչ վերջ, երբ կը վերջացնէի իմ արդէն կարճ ըսելիքս, անոնք դարձեալ իրենց խօսքը կը շարունակէին, կարծես թէ ես ոչինչ ըսած ըլլայի, կարծես թէ իմ ըսածս արձագանգած չըլլար օդին մէջ։ Իրենք իրենց մասին ժամերով կը խօսէին, իրենց գործերուն մասին երկար եւ անձանձրոյթ կ'արտայայտուէին, բայց երբեք չէին հետաքրքրուեր թէ ես ի՞նչ կ'ընեմ, ի՞նչ կը գրեմ։ Կային ուրիշներ ալ որոնք գոնէ քաղաքավարութեամբ մտիկ ընել կը ձեւացնէին։ Բայց խորքին մէջ բնաւ հետաքրքիր չէին։ Վստահ էի որ կը սպասէին որ ես խօսքս լմնցնէի, որպէսզի իրենք շարունակէին իրենց խօսքը։

×

Ճիշդ է որ իրենց այդ տկարութիւնը ցաւ կը պատճառէր ինծի, բայց չէի բարկանար անոնց, չէի ամօթեր զիրենք։ Ինծի համար մեծութիւններ էին անոնք, եւ մեծութիւններու միայն լաւ կողմերը տեսնել պէտք էր, մեծութիւններուն միայն լաւ կողմերէն օգտուիլ պէտք էր։ Վստահ եմ որ այսօր ալ նոյնը պիտի մտածէի, եթէ ապրէին անոնք եւ իբր մեր մեծերը, շրջապատէին մեզ։

×

Բայց ինչ մեղք որ կեանքի առօրեային մէջ մեր կարծածէն ալ աւելի տարածուն է դիմացինը մտիկ չընելու, դիմացինին ըսածէն նեղուելու տկարութիւնը։ Ընկերային հաւաքոյթներու ընթացքին որքան յաճախ կը հանդիպինք բարեկամներու, որոնք անօրինակ խանդավառութեամբ կը խօսին ու կը պատմեն, բայց որոնց գլուխները յանկարծ վար իյնալ կը սկսին, երբ խօսելու կարգը ուրիշներու կուգայ։ Ինչ - ինչ ատենախօսներ ու բանախօսներ տեսած եմ, որոնք սրահէն ներս մտած են ճիշդ այն պահուն երբ խօսքը իրենց պիտի տրուի, եւ սրահէն դուրս ելած գացած են, երբ վերջացուցած են իրենց խօսքը, առանց նկատի առնելու որ իրենցմէ առաջ ու վերջը ուրիշներ ալ պիտի խօսէին։ Անգամ մը շատ նշանաւոր գրագէտ մը հիւրաբար կը գտնուէր մեր մէջ։ Արտասահմանէն գալով մեծ խանդավառութիւն ստեղծած էր իր շուրջ, ամէն օր քանի մը տեղ այցելութիւն կուտար, ճառեր կ'արտասանէր, բայց գրեթէ բնաւ չէր նստեր ուրիշներն ալ մտիկ ընելու, ուրիշներուն մասին ալ կարծիք մը կազմելու համար։

Օր մը խմբագրատան մէջ երկար մտիկ ըրած էի երկու գրողներ, որոնք կը խօսէին իրարու հետ, աւելի ճիշդը, խօսիլ կ'աշխատէին, որովհետեւ իրականութեան մէջ անոնք իրարու հետ չէին խօսակցեր, այլ իրենք իրենց մենախօսութիւն կ'ընէին։ Երկուքն ալ իրենք իրենցմով լեցուն էին եւ կ'ուզէին խօսքի իրաւունքը դիմացինին չտալ։ Իրարու խօսքը անվերջ կ'ընդհատէին եւ կը ջանային իրենց անձը պահել խօսակցութեան առանցքին վրայ։

Երբ խուլերու այս զրոյցը վերջացաւ, եւ անոնցմէ մէկը մեկնեցաւ սենեակէն. միւսը ինծի դարձաւ ու գանգատեցաւ.

- Ո՜ւֆ, ի՜նչ շատախօս մարդ է Աստուած իմ։

Ժպտեցայ, իբրեւ թէ կը հաստատէի իր ըսածը։ Իրականութեան մէջ կը ժպտէի մարդոց տկարութեան վրայ։ Որովհետեւ երկրորդ բարեկամս չէր անդրադառնար որ վերի նախադասութեամբ ըսել կ'ուզէր հետեւեալը.

- Ո՜ւֆ, ի՜նչ շատախօս մարդ է Աստուած իմ, չձգեց որ ե՛ս ընեմ շատախօսութիւնը։

Բ. Հ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարանի Վեհարանին մէջ, Սեպտեմբեր 3-ին, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս ընդունած է այցելութիւնը Լիբանանի մօտ Իտալիոյ դեսպան Անթոնի Մանչինիի։ Դեսպանը հաստատած է, թէ հայ համայնքը իր օրինակելի դիրքով մասնաւոր յարգանք կը վայելէ Լիբանանի մէջ, յատկապէս իր դրական շինարար աշխատանքով եւ օրինականութեան զօրավիգ կանգնելու տեսակէտով։ Գարեգին Բ. նշած է, թէ «հայ ժողովուրդը, որ իր հազարամեայ պատմութեան ընթացքին ծանր տագնապներէ եւ հալածանքներէ անցած է, շատ լաւ կ'ըմբռնէ միութեան կենսականութիւնը, մանաւանդ տագնապի օրերուն։ Ատոր համար ան կառչած կը մնայ Լիբանանի միութեան եւ ջատագով՝ բոլոր համայնքներուն, կողմերու եւ հոսանքներու խորհրդակցութեան, տեսլականի եւ գործակցութեան, որոնք են միակ ճամբան Լիբանանի փրկութեան»։

×

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Օգոստոս 30-ին, Ֆէրիգիւղի Սանուց Միութիւնը կազմակերպած է ճաշ - պարահանդէս մը՝ զբօսանաւով։ Խօսք առնելով Միութեան ատենապետը՝ Յարութիւն Տէմիր եւ Թաղական Խորհուրդի ատենապետ՝ Փայէլ Զաք, տեղեկութիւններ տուած են պարախումբի եւ թատրոնի մարզերէ ներս տարուած աշխատանքներուն մասին։

×

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ «Արդարեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 25-ին, տեղի ունեցած է գրական - գեղարուեստական երեկոյթ մը, նուիրուած «Նաւասարդ» ամսագրի 3-րդ տարեդարձին եւ Թեհրանի Հայոց առաջնորդ Արտակ Արք.ի գրական վաստակին։ Հանդիսութիւնը վարած է Հենրիկ Անասեան։ Արտակ Արք.ի բանաստեղծութեան յատկանիշներուն վերլուծումը կատարած է «Նաւասարդ»ի վարիչ - խմբագիրը՝ Արմէն Տօնոյեան։ Երկրորդ բանախօսը՝ Անդրանիկ Ուրֆալեան (Պէյրութէն), «Նաւասարդ» ամսագիրը երեւոյթ մը նկատած է, «ոչ այն իմաստով որ ան կը գերազանցէ այլ գրական հրատարակութիւններ, կամ կը նմանի անոնց բաղդատմամբ, այլ որովհետեւ յաջողած է հայ գրականութեան եւ մշակոյթի սիրոյն կատարել անկարելին՝ իր շուրջ համախմբել այլազան հոսանքներու եւ գաղափարաբանութեան պատկանող գրողներ, իբրեւ գերագոյն նպատակ ունենալով ծառայել հայ գրականութեան պահպանման եւ նպաստել անոր ժողովրդականացման»։ Վերջին խօսք առնողը եղած է Արտակ Արք., որ անդրադարձած է «Նաւասարդ»ի մշակութանուէր գործունէութեան։

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» թատերասրահին մէջ, Օգոստոս 29-ին, տեղի ունեցած է Հայ Համալսարանական Կեդրոնի կազմակերպած ասուլիսը, զոր վարած են արժանթինցի լրագրողներ։ Հարցումներու պատասխանած են Գարլոս Աուժերօ (Դեմոկրատ - քրիստոնեայ) եւ Ֆրանսիսքօ Մանրիքէ (դաշնակցային կուսակցութիւն)։ Երկու հարցազրուցողներն ալ իրենց տեսակէտները յայտնած են Հայ Դատի մասին։

×

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 29-ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, ի պատիւ «Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս» վարժարանի նոր տնօրէն տոքթ. Օնիկ Քէչիշեանի։ Խօսք առնելով Հոգաբարձութեան ատենապետ տոքթ. Նաւասարդ Գազազեան նշած է, թէ վերջին 11 տարիներուն՝ Յակոբ Յակոբեանի տնօրէնութեան շրջանին, փոքր դպրոցը մեծցաւ եւ դարձաւ կարեւոր հաստատութիւն մը՝ 800-է աւելի աշակերտներով։ Յանուն ուսուցչական կազմին Շարլ Լուսարարեան խոստացած է զօրավիգ կենալ նոր տնօրէնին։ Դրուատանքի խօսքեր արտասանած է Սմբատ Արք.։ Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ նոր տնօրէնը ըսած է. «2000 թուականին ու անկէ անդին, Լոս - Անճըլըսի մէջ վերանորոգուած հայ գաղութ մը պիտի ըլլայ, որուն ղեկավարները պիտի ըլլան մեր վարժարաններէն ելած երիտասարդները։ Այս գիտակցութեամբ է որ կ'աշխատիմ եւ եկած եմ Պ. Յակոբեանի գործը շարունակելու»։ Ստեղծուած մթնոլորտին մէջ Սաթենիկ եւ Արաքսի Պարոնեան քոյրերը 50 հազար տոլար նուիրած են վարժարանի Մանկապարտէզին, ի պատիւ իրենց ծերունազարդ մօր՝ Ռոզա Պարոնեանի, որ տարիներ եղած է մանկապարտիզպանուհին Գահիրէի ազգային Գալուստեան վարժարանի։

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՍՊԻՏԱԿ ՏՆԱԿԸ

Դատապարտեալների փիրմայի վրայ, զինուորանոցից եւ զանազան արքունի շինուածքներից յետոյ, աւելի աջքի էր զարկում մի սպիտակ տնակ, որը շատ մօտ էր հիւանդանոցին։ Այդ առանձնացած բնակարանը միայն երեք սենեակներ ունէր, փոքրիկ լուսամուտներով եւ լերդագոյն ներկած կտուրով։ Մի կողմում կանգնում էր ծառաների կացարանը, որի մօտ էր խոհանոցը։

Երեւում էր որ վաղուց մարդիկ չէին բնակուել այստեղ։ Բակի փոքրիկ պարտէզը, որ զարդարած էր մրգաբեր ծառերով, մնացել էր անմշակ, հովանոցը քայքայուել էր, փայտեայ վանդակապատը, շատ տեղ կոտրատուած էր, փտած սանդուխքից ցած էին թափուել մի քանի տախտակներ։

Սենեակների ներքին դրութիւնը շատ նման էր փոստայի կայարանի, ուր ուշ գիշերով եկած ճանապարհորդը իր բոլոր ծանրութիւնները խառնիխուռն ածած է լինում այս կողմ եւ այն կողմ, ուշադրութիւն չդարձնելով նրանց կարգի դնել, որովհետեւ առաւօտեան կրկին պէտք է ճանապարհ ընկնի, կրկին պէտք է նրանց կարգը խանգարուի։

Այժմեան բնակիչները նոյնպէս նորեկներ էին, նրանք իջեւանել էին այստեղ հէնց նոյն գիշերը։ Նրանց ծանրութիւնները նոյնպէս խառնիխուռն ածած էին այս կողմ եւ այն կողմ, ճանապարհի փոշին դեռ նստած էր նրանց վրայ։ Բայց դրանք գնալու չէին, դրանք պէտք է մնային այդ բնակարանի մէջ։

Առաւօտ էր, խոնաւ, մառախլապատ առաւօտներից մէկը։ Փոքրիկ բնակարանում դեռ քնած էին։ Միայն սենեակներից մէկի դուռը կամաց բացուեցաւ եւ շէնքի վրայ յայտնուեցաւ մի բարձրահասակ օրիորդ։ Նա նայեց իր շուրջը, հանդարտ քայլերով ցած իջաւ սանդուխքներից, անցաւ պարտէզի դատարկներով պատած ճեմելիքը. անցաւ կիսաւեր հովանոցի մօտից եւ մերձեցաւ փայտեայ վանդապատին։ Այստեղից սկսեց նայել դէպի շրջակայքը։ Գիշերով եկած լինելով, նա դեռ ոչինչ չէր տեսել. այժմ առաւօտեան լոյսով ցանկանում էր լաւ նայել այն աշխարհի վրայ, ուր գուցէ ընդերկար բնակուած կը լինէր մնալ։

Առաւօտեան թանձր մառախուղը հետըզհետէ նօսրանում էր, բայց դեռ եւս աղօտ կերպով նկատւում էին հեռաւոր առարկաները։ Օրիորդը նայում էր, խորին անձկանօք նայում էր եւ կարծես, զայրանում էր, որ ոչինչ չէր տեսնում։

Նրան կարելի էր ոչ աղախին համարել եւ ոչ տան աղջիկ։ Նա ոչ աղախնի անվստահ կայտառութիւնն ունէր եւ ոչ տան աղջկայ նազելի վստահութիւնը։ Նա աւելի նման էր տանտիկնոջ մի հեռաւոր ազգականին, որ զրկուած էր ծնողքներից, որին թէեւ սիրում են փայփայում են, բայց դարձեալ զգում է, որ ինքը որբ է, որ իրան հոգու համար են պահում։

Նրա թուխ դէմքը, սեւ կրակոտ աչքերը, հարուստ, մթնագոյն գիսաները ամենեւին չէին համապատասխանում հեռաւոր հիւսիսին։ Նա եկած էր հարաւից, ջերմ, արեգնաւէտ հարաւից, ուր արեւը միշտապէս եռ է գալիս, ուր դէմքերը ստանում են մոյգ վարդի գոյն։ Բայց ո՜րքան լոյս եւ կեանք կար այն մթին աչքերի մէջ, որքան հրապուրանք այն թախծալի դէմքի վրայ։ Նա ներկայացնում էր մի աշխոյժ, անսանձ բնաւորութիւն, ըսքօղած տխրութեան ամպերով, թաքամած դառն յուսահատութեան մէջ։

Նա շարունակում էր նայել։

Վերջապէս շողացին արեգակի առաջին ճառագայթները եւ երեւան հանեցին շրջակայ տեսարանները։ Ահա այնտեղ, հալոցների բարձր ծխաններից, թուխ ամպերի նման, դուրս էր հոսում թանձր մուխը եւ նսեմացնում էր դեռ նոր լուսաւորուած հորիզոնը։ Մարդիկ մրոտած հագուստով, մրոտած դէմքով, սեւ, որպէս ուրուական, թափառում էին ծխային մթնոլորտի մէջ։ Այդ տեսարանը սարսափ ազդեց օրիորդի վրայ։ Հալոցներից ոչ այնքան հեռու, հանքային քարերի կոյտերի մօտ, գետնի վրայ նստած էին նոյնպէս մռայլոտ դէմքեր։ Դրանք ծանր մուրճերով ջարդում էին, մանրում էին քարի մէջ թաղնուած մետաղը, եւ պատրաստում էին հալելու համար։ Օդը թնդում էր հարիւրաւոր կռանների հարուածներից։ Ոմանք փոքրիկ սայլակներով մանրած մետաղը քարշ էին տալիս, տանում էին ու ածում առանձին կոյտերի վրամ, որոնք բազմաթիւ բլրակների ձեւ էին ստացել։ Այդ բլրակներից մի քանիսը ծխում էին։ Ածուխը եւ ծծումբը այրըւում էր նրանց մէջ, եւ ուտում, մաշում էր հանքային աւելորդ մասերը։ Օդը այստեղ խեղդում էր ծծումբի կծու հոտով։

(Շար. 183)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Ալեքսան Օհանեան զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 22, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԷԹ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Վարդան Իշխանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթօ Գույումճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Իշխանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 22, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Արտաշէս եւ Արմենուհի Քէշիշեան, Մանուկ, Թամար, Անդրէ, Աղասի, Ժիւլիէթ, Արամ եւ Արմէն Քէշիշեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Քէշիշեան, Տէր եւ Տիկին Մանուէլ եւ Անահիտ Ասոյեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ եւ Կատարինէ Պօղոսեան կը ծանուցանեն իրենց ազգականներուն եւ ծանօթներուն թէ իրենց զաւակի եւ եղբօր՝

ԵՂԻԱ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ

եղեռնական մահուան չորրորդ տարելիցի առիթով, Կիրակի, Սեպտեմբեր 22-ին Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի:

×

Տիկին Մալվինէ Խսապալեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏ. 22-ին, յետ պատարագի, իր տարաբախտ զաւկին՝

ՀԱՅԿ ԽՍԱՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան Ե. տարելիցին առթիւ, Փարիզի Ս. Խաչ - Ս. Յովհաննէս Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, 6 ռիւ Շառլօ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Կապ. Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգիստ կատարել կուտայ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 22, տեղւոյն Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ, յաւէտ ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին: Արարողութենէն ետք՝ ճաշ, ժամը՝ 13-ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արշալոյս Ղազարոսեան - Մեհեանի - մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Սիրարփի եւ Ասատուր Աճէմեան կը նուիրեն 500 Ֆ. Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

5-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ԳՈՒՍԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Մարսէյլի Գուսան երգչախումբս կը տօնախմբէ իր հիմնադրութեան 5-րդ տարեդարձը կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով՝ Սեպտեմբեր 22, Կիրակի, ամբողջ օրը, Սահակ - Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ եւ անոր սրահին մէջ:

Հանդիսութեանց կը նախագահէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը իր ամբողջական կազմով, քառաձայն Եկմալեան եղանակով, ղեկավարութեամբ՝ հիմնադիր - ուսուցչուհի՝ Տիկին ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆԻ:

Յետ պատարագի՝ ճաշ Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ, որուն ընթացքին կը կիրարկուի գեղարուեստական դասական յայտագիր մը, ժամը մինչեւ 17: Իսկ այդ ժամէն սկսեալ հանդիսութիւնը կը շարունակուի նուագով եւ պարելով մինչեւ ուշ ատեն, հրաւիրեալներուն եւ յատկապէս երիտասարդներուն համար:

Սոյն հանդիսութեանց մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի նախօրօք ապահովել իրենց տեղերը, հեռաձայնելով հետեւեալ թիւերուն:

77 - 84 - 70 87 - 43 - 71

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ-Ի

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

VILLE DE MARSEILLE
OPERA
SAISON 85 - 86

CONCERT
hommage à
Arno BABADJANIAN

SAMEDI 28 SEPTEMBRE A 21 HEURES

ORCHESTRE PHILHARMONIQUE DE MARSEILLE

Direction
HENRI GALLOIS

Solistes
Jean TER MERGUERIAN (*Violon*)
Anne-Marie GHIRARDELLI (*Piano*)
Hélène CESARO (*Piano*)

et la participation exceptionnelle de
PIERRE BARBIZET

A. KHATCHATOURIAN : Extraits de «Spartacus». Suite de ballet
A. BABADJANIAN : Ballade héroïque pour piano et orchestre
Pièces pour piano. Sonate pour violon et piano
A. BABADJANIAN et A. HAROUTOUNIAN : Rhapsodie pour deux pianos

Concert organisé par la
FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN
sous la Présidence de Maître MARCEL PAOLI
Adjoint au Maire, délégué à l'Action Culturelle

Location : Secrétariat de l'Eglise Arménienne 339, av. du Prado tél. 77. 84. 70
F.N.A.C. Centre Bourse, tél. 91. 30. 62 — BERTEX, tél. 60. 07. 61
Opéra, à partir du 20 septembre, tél. (91) 55. 21. 22

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
(Փարիզի Հայոց Առաջնորդ)

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյ դպրաց դասու կողմէ միաձայն մայր եղանակաւ:

Յաւարտ պատարագի, մատաղի սիրոյ տեղաններու շուրջ հաւաքոյթ՝ Նախագահութեամբ Առաջնորդին, ուր գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի նաեւ ծանօթ երգիչ ՎԻԳԷՆ իր ժողովրդական երգերով:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի, Սարսէլի, Անկէնի, Կունէսվիլի, եւ Սէվրանի ուխտաւոր ժողովուրդը, աղօթելու եւ ներկայ գտնուելու սոյն հոգեպարար հանդիսութեանց:

Պատարագ՝ 10.15 :

Հոգեհանգիստ եւ Մատաղի օրհնութիւն՝ 12-ին:

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

accueillera

HENRI VERNEUIL

pour la présentation et la signature
de son livre

« *MAYRIG* »

le Samedi 28 Septembre, à 16 heures

l'ouvrage est disponible à la M.C.A.
9, rue de Madrid, — 94140 Alfortville
tél. 376 55 89

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21-ին, ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:

RESTAURANT
PORTO-HYDRA
SPECIALITÉS d'ASIE MINEURE
— Passage Montparnasse —
23, rue du Départ, 75014 Paris (métro Montparnasse)
accueil par Monsieur Berdj
TOUS LES SOIRS
AMBIANCE AVEC LE CHANTEUR ARMENIEN
ARMAN
ET LE NOUVEL ORCHESTRE
GRANDE SALLE DE 80 PERSONNES
Disponible pour banquets, réceptions, mariage, etc., etc...
Réservation : 321 - 89 - 60
Parking assuré Fermé le Lundi

Inauguration de la Maison de la Culture Arménienne de Vienne

9, RUE DU CIRQUE

DIMANCHE 22 SEPTEMBRE A 16 HEURES

Sous la présidence de :

LOUIS MERMAZ

PRESIDENT DE L'ASSEMBLEE NATIONALE, MAIRE DE VIENNE

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Meubles
Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille.
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
20

VENDREDI
20 SEPT.
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE · FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.055 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.055

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՐԴԱԼ, ԳՐԵԼ, ԽՕՍԻԼ

Հայկական ամէնօրեայ դպրոցներուն հետ որոնք իրենց դռները բացին Սեպտեմբեր 9-ին, յաջորդող շաբաթներու ընթացքին կը սկսին նաեւ մեր աւանդական դարձած շաբաթօրեայ դասընթացքները:

Աւանդական բառին ընդգծումը թերագնահատում մը չէ, այլ վտանգի մը ազդանիշը: Վտանգը՝ ունակութիւնն է: Ամէն Սեպտեմբերին վերսկսիլ նոյն բեմադրութիւնը նոյն միջոցներով եւ նոյն դերակատարներով, տեղ-քայլ մըն է, ընելու համար նահանջ մը, այլ խօսքով ձախողանքի նշաններ:

Արդարեւ մէկ վերամուտէն միւսը ի՞նչ կը փոխուի շաբաթօրեայ դասընթացքներու կազմակերպութեան մէջ: Գրեթէ ոչինչ: Նոյն դասագիրքը, նոյն ուսուցման եղանակը, նոյն ուսուցիչը, նոյն մթնոլորտը եւ ... նոյն արդիւնքները: Երբեմն հայերէն լեզուի ուսուցման շուրջ կը դրուին այլ «հրապուրիչ» կարծուած տարրեր, երբեմն կէսօրուան ճաշն ալ կը հրամցուի, երբեմն նոյնիսկ հանրակառքի սպասարկութիւն մը աշակերտներու տրամադրութեան տակ կը դրուի եւ սակայն դպրոցը շատ յաճախ կը վերածուի «պարտքի»ի մը: Ասիկա աշակերտութիւն մը ապահովելու դիւրութիւններ ընծայելու ձեւ մըն է, պարզապէս: Եւ փորձառութիւնը ցոյց կուտայ թէ շաբաթօրեայ դասընթացքներուն համար աշակերտութեան թիւը կարեւոր չէ, քանի հոն յաճախող պատանիներուն եւ իրենց զաւակները ղրկող ծնողքներուն դրդապատճառները այլազան են, եւ յաճախ անտարբեր հիմնական մտահոգութեան հանդէպ: Կարեւորը հետաքրքրական եւ հետաքրքրուած աշակերտ ունենալն է: Կարեւորը որակեալ եւ պատրաստակամ ուսուցիչներ ունենալն է: Կարեւորը գիտակից եւ պատասխանատու ծնողքներ ունենալն է, յանձնառու եւ նախանձախնդիր կեցուածք ցուցաբերող կազմակերպիչներ:

Ուստի անհրաժեշտ է ունենալ յստակ եւ ճշգրիտ նպատակակէտ եւ վերադառնալ պարզ սկզբունքներու:

Ուսուցումը իր արդիւնաւորութիւնը կը գտնէ պարզութեան մէջ: Անհրաժեշտ ...նք դոներ ծանրաբեռնել Չորեքշաբթի օրուան յայտագիրը, եւ ժամանակին եւ ...իթերուն մէջ: Կենսականը հայերէն լեզուի աշակերտութիւնն է: Աշակերտութիւն մը որ կը սկսի գրաճանաչութեամբ, ընթերցումով, գեղագրութեամբ եւ խօսակցութեամբ: Այսինքն նախ՝ ԿԱՐԴԱԼ, ԳՐԵԼ, ԽՕՍԻԼ: Համեստ, բայց որքան կարեւոր նպատակակէտ: Սկիզբը՝ ամէն նախաձեռնութեան: Գիտնալ բաւական ...ալ տարրական եւ նոյն ատեն հիմնական այս գիտելիքներով կը նշանակէ աշխատիլ եւ ընթանալ կարգով, հանգրուան առ հանգրուան, այսինքն արդիւնաւոր կերպով:

Ի՞նչ կ'արժեն շողշողուն յայտարարութիւնները, մեծ ծրագիրները, փայլուն հեռանկարները երբ աշակերտը չի գիտեր տարրականը, այսինքն չի գիտեր լծորդել ու հոլովել ԿԱՐԴԱԼ, ԳՐԵԼ, ԽՕՍԻԼ բայերը պարզ խօսակցութեան մը մէջ:

Այս նոր տարեշրջանի սեմին ըլլանք յստակ մեր նպատակին եւ պարզ մեր գործելակերպին մէջ եւ չօրօրուինք պատրանքներով: Ընենք այնպէս որ շաբաթօրեայ դասընթացքները յաճախող ամէն աշակերտ տարեվերջին սորված ու իւրացուցած ըլլայ նուազագոյնը, այսինքն՝ ԿԱՐԴԱԼ, ԳՐԵԼ ու ԽՕՍԻԼ հայերէնը:

Կ. Յ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՐԻՆՓԻՍ

ԷՌՆԻԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Կառավարութեան միաձայն նեցուկն ապահովելէ ետք, Նախարարաց Խորհուրդի Չորեքշաբթի օրուան հերթական նիստէն ետք, Պաշտպանութեան Նախարարը՝ Էռնիւ մամուլի ասուլիս մը տուաւ: Նախարարը վճռապէս յայտարարեց թէ ճշմարտութիւնը պիտի փնտռէ եւ երեւան հանէ, բայց ներկայիս բանակին դէմ անընդունելի արշաւ մը կայ գրպարտութիւններու: Ինք կը հերքէ որ երրորդ խումբ մը եղած ըլլայ Նոր-Զելանտա («Լը Մոնտ», «Քանար») եւ կ'աւելցնէ թէ ինք յանձնառութիւնն առած է ճշմարտութիւնը վերահաստատելու եւ եթէ պարզուի որ չեն հնազանդած իրեն կամ սուտ խօսած են, պիտի ըսէ եւ կառավարութիւնն ալ հրաւիրէ որ հետեւանքները քաղէ: Գալով հիւլէական տարհամոզման հարցերուն, կարեւոր է որ ոչ ոք թակարդն իյնայ: Հարկ է նկատել, ինչպէս ինք ըրած է, որ Փարիզ աւելի մօտ է հիւլէական փորձերու խորհրդային կեդրոններուն, քան՝ Օքլանտ ու Սիտնէն Մուրիւրոյի: Չափազանցուած համեմատութիւններ կան ֆրանսական փորձերու իրականութեան եւ այն տարօրութեան միջեւ որ կը տրուի անոնց, ինչպէս նաեւ ֆրանսական գաղտնի սպասարկութեանց եւ Ֆրանսացի զինուորականներու դէմ տարուած պայքարին եւ հարցին բուն էութեան:

Ամէն պարագայի մէջ, հոն ուր հարցը հասած է, այլեւս կարելիութիւն չկայ զայն բարձի թողի ընելու: «Վրդովումի սահմանները» խորագրուած իր յօդուածով «Լը Մոնտ»ի տնօրէնը՝ Անտրէ Ֆոնթէն ընդունելով հանդերձ թէ իր թերթին յայտնութիւնները փաստեր չեն եւ ամբողջական լոյս մը չկրցան սփռել, կը խոստովանի նաեւ թէ դժուար է որ պաշտօնական բացատրութիւնները կամ հերքումները համոզեն: Երբ ամէն ինչ յստակ դառնայ եւ պատասխանատուութիւնները յայտնի ըլլան, կը մնայ գիտնալ թէ պատժական ի՞նչ միջոցներ պիտի առնուին, կամ ո՞վ պիտի վճարէ հաշուեցոյցը, երբ ինչ որ պատահած է, եղած է Պետութեան ի շահ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻԹԱԼՕ ՔԱԼՎԻՆՕ, Իտալիոյ ժամանակակից գրականութեան մեծագոյն դէմքերէն մէկը, մեռաւ Հինգշաբթի (Սեպտեմբեր 19) առտու, քանի մը օրուան հոգեվարքէ ետք, հետեւանք՝ ուղեղային արիւնահոսութեան: Ծնած էր Քուպա, 1923-ին, համայնավար շարքերը մտած կանուխէն, բայց Հունգարիոյ դէպքերէն ետք, կը քաշուէր 1957-ին, այլեւս վարանումներու եւ կասկածներու առջեւ ըլլալով, մինչեւ իսկ ինք իրեն նկատմամբ: Անհեթեթութեան եւ փանթասթիքի միջեւ կը գտնուի իր նկարագրած աշխարհը: Գլխաւոր գործերն են. - Լը պառոն փերշէ, «Աներեւոյթ քաղաքները», վերջինները՝ «Եթէ ձմրան գիշեր մը» (1979) եւ ինքնակենսագրական՝ Փալոմար: Նորարարաշունչ գեղագիտութեան մը աւելցուցած է իր իւմուրը եւ երեւակայութիւնը:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ Նախագահը Փարիզ ժամանեց չորս օրուան պաշտօնական այցելութեան մը համար:

ԱԹԷՆՔԻ մէջ սպաննուած է Արաֆաթի կողմնակից Սուրիացի մը՝ տնօրէն Ան-Նաշրա պարբերականին:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ վեց Բրիտանացի եւս արտաքսեց, շարունակելով ակն ընդ ական քաղաքականութիւնը Տիկին Թաչըրի հետ:

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ մէկ սպայ եւ երկու քաղաքային պաշտօնատարներ ձերբակալած են, Խորհ. Միութեան ի նպաստ լրտեսութեան եւ գաղտնիքներու քօղազերծման մեղադրանքով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11 / 16)

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ հայ արուեստին նուիրուած միջազգային գիտական ժողովը: Այս առթիւ Երեւան գացած են Մոսկուայէն, Լենինգրադէն, Կիեւէն, Թիֆլիսէն, Պաքուէն, Սիմֆերոպոլէն, Լվովէն, Կամենեց-Պոդոլսկէն, Սուխումէն, Օրջոնիկիձէէն, Մախաչկալայէն ուսումնական եւ գիտական հաստատութիւններու ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ Իտալիայէն, Միացեալ-Նահանգներէն, Անգլիայէն, Ֆրանսայէն, Աւստրիայէն, Պելժիայէն, Եուկոսլաւիայէն, Արեւելեան-Գերմանիայէն, Արեւմտեան-Գերմանիայէն, Պուլկարիայէն եւ Ռումանիայէն մասնագէտներ: Համագումարին բացումը կատարելով կազմակերպիչ կոմիտէի նախագահ եւ վարչապետի տեղակալ Նուրի Խոջամիրեան նշած է, թէ տասը տարի առաջ Պերկամօ (Իտալիա) տեղի ունեցած միջազգային առաջին համագումարով հիմը դրուած է աւանդութեան մը, որ մեծ նշանակութիւն ունի մեր ժողովուրդի գեղարուեստական ժառանգութեան, հայ մշակոյթի պատմութեան ուսումնասիրութեան մարզին մէջ: Ապա դրուատելէ ետք հայագիտութեան զարգացման համար խորհրդային եւ արտասահմանի մասնագէտներու մատուցած ծառայութիւնները Նուրի Խոջամիրեան ողջունած է Երեւան ժամանած հիւրերը: Խօսք առած է ակադեմիայի նախագահը՝ Վ. Համբարձումեան:

Անդրանիկ նիստին կարդացուած են երեք զեկուցումներ: «Քառասիւն խաչագմբէթային համակարգերու ձեւաւորման ուղիները Հայաստան եւ Բիւզանդիոն» նիւթը ներկայացուցած է Ստեփան Մնացականեան: Հռոմի համալսարանի հայ մշակոյթի հետազօտական կեդրոնէն Փաոլօ Քունեոյի զեկուցման նիւթը եղած է՝ «ԺԵ.-ԺԹ. դարերու հայկական ճարտարապետութիւնը», իսկ Մոսկուայի Լոմոնոսով համալսարանի ներկայացուցիչ Դմիտրի Սարաբիանովի նիւթը՝ «Կէորկի Եակուլով եւ Արեւելքի արուեստի աւանդները»: Ժողովը իր աշխատանքները յառաջ տարած է չորս ճիւղերու մէջ՝ «Հին Հայաստանի արուեստը - ժողովրդական եւ կիրառական արուեստ», «Միջնադարեան ճարտարապետութիւն», «Միջնադարեան արուեստ» եւ «Նոր եւ խորհրդային շրջանի արուեստն ու ճարտարապետութիւնը»:

Անդրանիկ նիստին մասնակցած է կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղար Կարլէն Դալլաքեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅՕՐԷՆ ՈՒՏԵԼ

Հայօրէն ապրելու, հայօրէն գործելու, հայօրէն ստեղծագործելու թելադրանքներէն ետք, հայօրէն ուտելու մասին: Գեղատիպ, գրաւիչ, նոխ հատոր մը, որուն էջերը կը բացուին Հայոց պատմութեան երեք էջնոց թռուցիկ ակնարկով մը: 3000 տարուան հնդեւրոպական ժողովուրդ, Նոյի տապան, Տիգրիս, Եփրատ, Արաքս, Ճորոխ, Ուրարտու, Արարատ: Ցետոյ պատմութիւնը· հռոմէացին, Սելջուքն ու Մոնկոլը, ու անխուսափելին՝ 1915 - ցեղասպանութիւն: Տակաւին, Տիգրան Մեծի կայսրութիւն, քրիստոնէութեան դարձ, Մաշտոց, հազար ու մէկ եկեղեցիներով Անին: Այս բոլորը որպէս նախաբան այն հատորին որ կը ներկայացնէ տարագրութենէ նողոպրած խոհանոցը 44 դարեկան մեր ժողովուրդին:

Վերջացնենք, ֆրանսերէն այս հատորէն ընտրուած ճաշացուցակով մը·

Արեւելեան բանջարի կոթ
Տեսակաւոր բանջարեղէնի կերակուր կամ՝
Միսով ոլոռատունկի տերեւի փաթոյթ
Միսով խմորափաթոյթ
Անկեղեւ նուշով քաքարիկ

Բարի՛ ախորժակ:

ԱՐՓԻ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Չորեքշաբթի օր տեղի ունեցան Եւրոպայի բաժակներու զանազան մրցումները (երթ) որոնք հետեւեալ արդիւնքներն տուին.-

ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿ

Կէօթպորկ - Թրաքիա 3 - 2, Պորտօ - Ֆէնէրպահչէ 2 - 3, Կորնիք - Պայէրն 1 - 2, Սփարթա - Պարչելոնա 1 - 2, Լիւքսանպուրկ - Ճուվենթուս 0 - 5, Իսլանտ - Ապըրտին 1 - 3, Զէնիթ - Նորվեկիա 2-0, Դանիա - Պուքրէշ 1 - 1, Ռապա Աժաքս - Նիկոսիա 0 - 5, Պուտափեշտ - Ռովըրս 2 - 0:

ԲԱԺԱԿՆԵՐՈՒ ԲԱԺԱԿ

Մոնաքօ - Քրայովա 2 - 0, Փարիս Վիէննա - Թաթապանիա 5 - 0, Կալաթասարայ - Լոծ 1 - 0, Ութրեխթ - Դինամօ Կ. 2 - 1, Լարիսա - Ճենովա 1 - 1, Լիմասոլ - Փրակա 2 - 2, Պրիժ - Դինամօ Տրէստ 3 - 2, Պելկրատ - Արաու 2 - 0, Հելսինքի - Ալպանիա 3 - 2, Սթոքհոլմ - Ռետպօյզ 8 - 0:

ՈՒԷՖԱ-Ի ԲԱԺԱԿ

Օսէռ - Ա. Սէ. Միլանօ 3 - 1, Սփլիթ - Մէս 5 - 1, Վիտէօթոն - Մալմօ 1 - 0, Ջերնոմորեց - Պրէմ 2 - 1, Սփարթա - Համպուրկ 2 - 0, Աթէնք - Ռէալ Մատրիտ 1 - 0:

Այս արդիւնքներուն մէջ, Ֆրանսացիներուն ամէնէն ցաւ (եւ մտահոգութիւն) պատճառողը Պորտոյի տղոց պարտուիլն է Ֆէնէրպահչէի Թուրքերէն: Եթէ դարձի մրցումին, այսինքն Պոլսոյ մէջ, Պորտօ չյաղթէ 2 կէտ տարբերութեամբ, այլեւս դուրս կը մնայ մրցաշարքէն:

— ՏԷՐԵԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ —

ԽՄԲ. - Երեւան լոյս տեսնող «Հայոց լեզուն եւ գրականութիւնը դպրոցում» հանդէսի Յունուարի թիւին մէջ խիստ շահեկան յօդուած մը ստորագրած է փրոֆ. Ռաֆայէլ Իշխանեան: «Տէրեանը եւ Հայոց լեզուն» խորագրին տակ յօդուածագիրը կը ներկայացնէ Տէրեանի տեսակէտները հայերէն լեզուի դերին ու անոր ապագային մասին: Կը նկատենք, որ մեծ բանաստեղծին պարզած տխուր պատկերէն շատ բան չէ փոխուած 70 տարի ետք՝ Հայաստան թէ Սփիւռք, ինչ կը վերաբերի հայերէնախօսութեան տագնապին:

×

Ա.

Պարզ է, որ չի կարելի պատկերացնել Տէրեան, առանց Հայոց լեզուի, քանի որ Տէրեան նախ նշանակում է հայ բանաստեղծ, այսինքն՝ հայերէն ստեղծագործող: Բայց եւ չի կարելի պատկերացնել ժամանակակից Հայոց լեզու առանց Տէրեանի: Աշխարհաբարի (դուցէ եւ առհասարակ Հայոց լեզուի) պատմութեան մէջ չի եղել մեր լեզուի մի ուրիշ աւելի խոշոր բարեփոխիչ - բանաստեղծ, քան Տէրեանը:

Այս իրողութիւնը լաւ հասկանալու համար յիշենք, թէ ինչպիսին էր հայ գրականութեան ընդունուած լեզուն նախքան տէրեանական խօսքի յաղթանակը հայ գրականութեան արեւելեան հատուածում: Շատերն են գրել գրական արեւելահայերէնի այն ժամանակաշրջանի վիճակի մասին, քննադատել նախատէրեանական շրջանի գրական լեզուն: Զայնը տանք այդ շատերից միայն երկուսին՝ Յովհաննէս Յովհաննիսեանի եւ մեծն Թումանեանին: «Կարելի է խոստովանել, որ մեր լեզուն զուրկ է այն բառերից, այն դրականական ձեւերից, որ ունեն եւրոպական լեզուներ ... մենք՝ Հայերս, դժուարանում ենք նկարագրելու գեղեցկութիւնը, մարդու հոգեկան երեւոյթները», - գրում էր Յովհաննիսեանն ու աւելացնում. «Օտար լեզուի նրբութիւնները հասկացող եւ գրական - գեղարուեստական թարգմանութեան պահանջները գիտակցող հայ գրագէտը չի կարող չզգալ, թէ որքան աղքատ է, որքան խեղճ է մեր լեզուն»: Իսկ Թումանեանը գրում էր. «Դուք այժմ խօսում էք գրական կոչուած լեզուով ... բայց իմացած եղէք, որ էս լեզուն աղքատ, չոր ու ցամաք բառերի մի տէրողորմեա է, անոճ, անկենդան»:

Այս խօսքերն, անշուշտ, վերաբերում են ոչ թէ ընդհանրապէս Հայոց լեզուին, այլ հայ գեղարուեստական գրականութեան մէջ այն ժամանակ իշխող լեզուաոճին:

Յովհաննիսեանը եւ աւելի շատ Թումանեանը փորձում էին մեր նոր գրական լեզուն գեղարուեստականացնել, ճոխացնել՝ նրան առատօրէն ներարկելով ժողովրդաբարբառային լեզուական տարրեր: Եւ Թումանեանը, անշուշտ, մեծ յաջողութեան հասաւ. Նա մշակեց ժողովրդաբարբառային կենդանի, գեղեցիկ ու արտայայտիչ խօսքով յագեցած մի սքանչելի լեզու, որ այսօր էլ հիացնում է մեզ նրա վիպերգերում, քառեակներում, աւանդերգերում, արձակում, նաեւ մանկական մեծ ու փոքր գործերում: Բայց, ինչպէս իրաւացիօրէն Տէրեանն էր նշում, իսկ յետոյ նաեւ Զարենցը եւ ուրիշներ, նոր գրական լեզուի Թումանեանական մշակումը, գեղարուեստականութեամբ հանդերձ իր վրայ հանճարի կնիք ունի, բայց հայ գրականութեան լեզուի զարգացման մայրուղին չէր:

Տէրեանն իր բոլոր ժամանակակիցների մէջ ամենաբարձր դասում էր Թումանեանի լեզուն, բայց եւ նշում էր, որ էն ու էնի ուղին լեզուն ձգում է դէպի բարբառ եւ գրական հայերէնի զարգացման մայրուղի լինել չի կարող: Տէրեանն ընտրեց այլ ուղի: Նա գրեց զուտ գրական լեզուով, առանց ժողովրդաբարբառային լեզուատարրերի յաւելեալ առատ ներարկումների, այն լեզուով, որի նախատէրեանական վիճակը տեսանք, թէ ինչպիսի խիստ խօսքերով են որակել մեր խոշոր բանաստեղծները:

Եւ ահա այդ խստօրէն գրական, բայց եւ «անկենդան, անոճ, չոր ու ցամաք», «աղքատ» լեզուն Տէրեանի գրչի տակ յանկարծ կենդանացաւ, դարձաւ ոճաւոր, հիւթեղ, հարուստ ու ճոխ եւ հրաշալիօրէն արտայայտեց «մարդու հոգեկան երեւոյթներ» ու ամենաբարձր գեղեցկութիւն:

Աւետիք Իսահակեանը գրեց. «Վ. Տէրեանը 23 տարեկան հասակում հայ գրականութեան մէջ հրաշքի պէս յանկարծ երեւաց», ապա աւելացրեց. «Նա թարմացրեց հայ պոէզիայի ե՛ւ նիւթը, ե՛ւ լեզուն: Հայ բառերին կարծես երաժշտութիւն ներշնչեց, հին, արխայիկ, գրքային բառերն ու ձեւերը կենդանացրեց, արդիացրեց»: Ստեփան Զօրեանը նոյնպէս Տէրեանի արածը հրաշք կոչեց, իսկ Թումանեանն առաջարկեց Տէրեանի «Մթնշաղի անուրջներ» գրքի հրատարակման տարին՝ 1908 թուականը, համարել հայ նորագոյն գրականութեան սկիզբ:

Իրօք, Տէրեանը նոր գրական հայերէնի ընդերքում զարմանալի հարստութիւններ գտաւ, կարողացաւ Հայոց զուտ գրական լեզուով մարդու հոգեկան կեանքի այնպիսի խորքեր ու նրբութիւններ արտայայտել եւ այնքան գեղեցիկ ու նրբագեղ, որ հայ նոր գրականութեան լեզուի ապարէզում մեծագոյն դիւտ եղաւ:

Սիրում եմ աչքերիդ տխրութիւնը
խորին,
Անաղմուկ խօսքերիդ դաշնակները
հիւանդ,
Կուսական ամօթխած փայփայանքդ,
որ իմ
Սեւ օրերն է օրրում խնդութեամբ
հնազանդ:

Խօսքերդ կարկաչող, որպէս նուրբ
մի զգեստ,
Ստուերում են սրտիդ գաղտնիքները
սիրուն, -
Քո հոգին չի սիրում մերկութիւն
անհամեստ, -
Դու այնպէս ես սիրում, կարծես թէ
չես սիրում:

Աշխարհի ցանկացած, ամենահարուստ լեզուով գրուած ամենանուրբ բանաստեղծութեան հետ կարող են մրցել այս տողերը յաղթելու առհաւատչեայով: Հայոց նոր գրական լեզուն աննախադէպ գեղեցկութեան, բարձրութեան էր հասել: Եւ դա Տէրեանին չնորհուած հազուադիւտ հանճարի արդիւնքն էր:

«Մթնշաղի անուրջներ»ից յետոյ, սկսած 1908 - 10 թուականներից, արեւելահայ ամբողջ բանաստեղծութիւնը՝ մամուլում եւ գրքերում, իր լեզուական դէմքը փոխեց, դարձաւ տէրեանական: Քննադատ Յոլակ Խանզադեանի պատկերաւոր խօսքերով ասած՝ «Հայկական ամբողջ բանաստեղծութիւնը սուզուեց մթնշաղի մէջ»: Եւ այդ մթնշաղից էր, որ ծնունդին արեւելահայ յետագայ գրեթէ բոլոր բանաստեղծները եւ մանաւանդ՝ Զարենցը: «Զլինէր Տէրեանը, ես չէի լինի», - այսպէս է ինքն իրեն բնորոշել Զարենցը: Իսկ Բակունցը տէրեանական լեզուարուեստը տեղափոխեց հայ արձակի մէջ՝ նոր շունչ ու գեղեցկութիւն հաղորդելով նրան:

Ուշադրութիւն է գրաւում եւ այն, որ նոյն 1908 - 10 թուականներից սկսած Իսահակեանը հրաժարուեց Շիրակի խօսուածքը իր բանաստեղծութիւններում առատօրէն օգտագործելուց եւ անցաւ զուտ գրական լեզուի՝ ստեղծելով հանրայայտ կոթողներ: Իսկ Յովհաննէս Մասեհեանը այդ թուականներից սկսած վերաթարգմանեց Շէյքսպիրեան իր նախնական թարգմանութիւնները՝ ստեղծելով մասեհեանական թարգմանական հրաշալիքներ:

Այս ամէնով եւ դեռ ուրիշ մի շարք իրողութիւններով է բնութագրում Տէրեանի դերը հայ գեղարուեստական լեզուի զարգացման ճանապարհին:

Բայց «Տէրեանը եւ Հայոց լեզուն» հիմնահարցն ունի նաեւ իր միւս կողմը, որ Հայոց լեզուի մասին բանաստեղծի ունեցած տեսակէտներին է վերաբերում:

Տէրեանին ընդհանրապէս շատ է յուզել Հայոց լեզուի ճակատագրի հարցը: Նա մի քանի անգամ զեկուցումներ է կարդացել յատկապէս Հայոց լեզուի մասին, իսկ «Հայ գրականութեան գալիք օրը» (1914 թ.) յայտնի զեկուցումը շատ կողմերով լեզուական հարցերի էր նուիրուած:

Ամէնից առաջ նշենք, որ Տէրեանն իր մի քանի ականաւոր նախորդների, գլխաւորապէս Աբովեանի ու Նալբանդեանի նման խոր ըմբռնումն ունէր շատերի կողմից այնպէս էլ չհասկացուած այն թուաբանական ճշմարտութեան, որ հայ ժողովրդի լինելիութեան առաջին եւ, ի վերջոյ, միակ պայմանը Հայոց լեզուն է, աւելի որոշակի՝ հայերէն խօսելը, իսկ նոր ժամանակներում նաեւ՝ գրելն ու կարդալը: «Հայ գրականութեան գալիք օրը» զեկուցման մէջ, խօսելով Հայութեան երկու հնարաւոր ապագայի մասին, Տէրեանն ասում էր. «Մէկը այն է, որ մենք կը ձուլուենք. այսինքն կը կորցնենք մեր կուլտուրական առանձնութեան գործօնները, կը կորցնենք մեր լեզուն եւ կը դառնանք մի ապազգային մասսա: Կամ թէ չէ, կը զարգացնենք մեր ամէնից առաջ լեզուն, յետոյ միւս ազգային գործօնները եւ կը մտնենք եւրոպական ազգերի շարքը իբր կուլտուրական մի ազգ»: Նոյն զեկուցման մէջ է նա յայտնում այն միտքը, որ առաջադիմելու համար Հայերը զարգացած ազգերից ամէն ինչ կարող են փոխ առնել, բացի լեզուից, որը պէտք է բաստեղծագործել, քանի որ «լեզուն ժողովրդի հոգու բնաւորութեան արտայայտիչն է» եւ «շքեղ շէնքերը, պալատներն ու տաճարները այնքան ցայտուն կերպով չեն ցոլացնում ժողովրդի կուլտուրան, որքան լեզուն»: Տէրեանը հայ գրականութեան ամենագլխաւոր խնդիրը համարում էր Հայոց լեզուի զարգացման հարցը, քանի որ, ինչպէս ինքն էր գրում՝ «Լեզուն է գրականութեան առաջին պայմանը, ինչպէս եւ ազգային կուլտուրայի ամենախոշոր եւ ամենազօրեղ գործօնը»:

«Հոգեւոր Հայաստան» յօդուածում Տէրեանը շատ աւելի որոշակի ու խորն է արծարծում Հայոց լեզուի՝ իբրեւ հայ ժողովրդի գոյութեան միակ գործօնի հարցը: Նախ նա Հայութեան համար ամբողջովին մերժում է որեւէ տեսակ հայրենասիրութիւն առանց հայերէնի, ուղղակի ասած՝ առանց հայախօսութեան: Բանաստեղծն ամենայն խստութեամբ դատապարտում է, իր խօսքով ասած, «զօօլոգիական ազգասիրութիւն»ը, երբ հայ ազգի շատ մտաւորականներ ոգեշունչ ու սրտակեղեք խօսքեր էին ասում Հայաստանի հողերի եւ յարակից հարցերի մասին, բայց իրենք չգիտէին կամ չէին խօսում ու գրում հայերէն. «Որպիսի Հայաստան կարող է ստեղծել «զօօլոգիական ազգասէր» բուրժուա - ինտելիգենտը, որը Հայութեան ամենավսեմ գանձը՝ լեզուն արհամարհում է ... Այդպիսի հայրենիք ես չեմ ուզում: Որովհետեւ մի՞թէ դիակ է իմ կամեցածը»: Առանց Հայոց լեզուի ու նրանով ստեղծուող հոգեւոր հարստութեան Հայաստան չկայ, այլ կայ նրա դիակը. այս է «Հոգեւոր Հայաստան» հռչակաւոր յօդուածի էութիւնը:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍՊԱՆԻԱ - ԻՍՐԱՅԷԼ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կաթողիկէ թագաւորներու իշխանութեան շրջանին, ԺԵ. դարու վերջաւորութեան Հրեաները արտաքսուած էին Սպանիայէն: Անոնք հաստատուած Փոքր Ասիոյ եւ Հիւսիսային - Ափրիկէի մէջ, մինչեւ այսօր պահպանած են իրենց լեզուն, բարքերը եւ նոյնիսկ Սպանիա թողած իրենց տուներուն բանալիները, զորս փոխանցած են սերունդէ սերունդ:

Հակառակ անոր որ այլեւս հոն ապրելու ոչ մէկ արգելք կայ իրենց համար, հետզհետէ նուազած է սպանարէնակ Հրեաներու թիւը: Հինգ դարեր անցած են արտաքսումէն ի վեր, ու այսօր Իսրայէլեան Պետութեան մը հիմնումէն 37 տարի ետք Սպանիա տրամադիր է այդ երկրին հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու. այժմէական հարց մըն է այս Սպանիոյ համար. վերջին տասնամեակին եւ մանաւանդ Ֆրանքոյի մահուընէն ի վեր, սպանական արտաքին քաղաքականութեան մէջ մշտական հարց մը:

Հակառակ արաբական երկիրներու չկամութեան, Սպանիոյ Արտաքին նոր նախարարը Ֆրանսիսքօ Ֆէրնանտէզ Օրտոնէզ քանիցս կրկնած է ընկերվարական կառավարութեան Մատրիտի եւ Թէլ - Աւիվի միջեւ յարաբերութիւն հաստատելու խոստումը, հոգ չէ թէ այս յայտարարութեան կ'ընկերանայ ըստ սովորութեան, թուականի անորոշութիւն մը:

«Յառաջիկայ ընտրութիւններէն (1986) առաջ պիտի ըլլայ այս» ըսած է ան, յայտնելով թէ պէտք է «յարմար պահը գտնել, որպէսզի նման քայլ մը օգնէր շրջանի խաղաղութեան»:

Սպանական վարչական շրջանակներ կ'ըսեն թէ ճանաչումի որոշումը կրնայ կիրարկուիլ մէկ օրէն միւսը: Մամուլին մէջ ալ կը բազմապատկուին այն յօդուածները որոնք թէր կ'արտայայտուին երկու մայրաքաղաքներուն մէջ դեսպանատուներու բացումին: Մամուլը յօժարակամ տեղ կուտայ Իսրայէլի նախարարապետ Շ. Փէրէսի արտայայտութիւններուն. ան բարեկամ մըն է Սպանիոյ ընկերվարական նախագահ Ֆ. Կոնսալէսի, ու անունը կը մտնէ սպանական ծագում մը, թէեւ հեռաւոր, սակայն ստոյգ: Մամուլին կարծիքով Իսրայէլի ու Սպանիոյ ներկայ սերունդները պէտք է ստանձնեն ժողովուրդին մտքին մէջ խորապէս արմատացած դառն յիշատակ մը եւեւ թողլու պարտականութիւնը. 1492-ին Հրեաներու Սպանիայէն վտարումին յիշատակն է այդ: Սակայն ցարդ Իսրայէլի Պետութեան Սպանիոյ կողմէ ճանաչում գտած չըլլալը հետեւանք է քաղաքական աւելի նոր շրջանի մը տուեալներուն. ֆրանքոյականութեան:

Զօրավար Ֆրանքօ, հակառակ իրեն մասին հրէական ծագումի մը վարկածին, հակահրեայ կեցուածքով մը, արաբական աշխարհին հետ մշակած էր անձնական յատուկ յարաբերութիւններ ու կը կիրարկէր յստակօրէն արաբասէր քաղաքական ուղղութիւն մը: 1955-ին Սպանիոյ ՄԱԿ մուտք գործելուն Իսրայէլի դէմ քուէարկելու որոշումը ունեցած է միակ հետեւանք մը. Սպանիան ամրացուցած է Իսրայէլի Պետութիւնը չճանչնալու հաստատամտութեան մէջ:

Ան կը խօսէր աշխարհի մէջ հրէական եւ ազատ որմնադիրներու դաւադրութեան մը մասին:

Իր մահը՝ 1975-ին, կարելիութիւններու դուռ մը բացաւ, սակայն վարչապետ Ատոլֆ Սուարէս իսրայէլեան Պետութեան հետ բնականոն յարաբերութիւններու շրջածիրին մէջ կը պահանջէր փոխադարձ զիջումներ, ինչպէս՝ ՄԱԿ-ի 242-րդ որոշումին ճանաչումը, որուն համաձայն պաղեստինցի ժողովուրդը իրաւունք կ'ունենար յատուկ հողամասի մը տէր դառնալու: Իր յաջորդը՝ Լէոփոլտ Գալվօ Սոթելօ ամէն ինչ պատրաստած էր երկու երկիրներու միջեւ դեսպաններու փոխանակումին համար, սակայն Սապրայի ու Շաթիլայի ջարդերը պատճառ դարձան որ ամէն բան յետաձգուի կրկին:

Ներկայիս, Շ. Փէրէս ընդունելի բացատրութիւն չի գտներ այս ուղղութեամբ որոշում մը տալու Սպանիոյ յապաղումին համար: Սպանական մամուլին տրուած իր յայտարարութիւններուն մէջ կ'ըսէ թէ անհասկնալի է իրեն համար Սպանիոյ «յարմար պահ» բացատրութիւնը ու կը մերժէ ի յառաջագունէ պայմաններ ընդունիլ այս երկկողմանի յարաբերութիւններուն համար:

Սպանիոյ նման երկրի մը մէջ ուր հակահրեայ կեցուածքը կրնայ տեսական բան մը նկատուիլ, մեծամասնութիւնը ի նպաստ կ'արտայայտուի Իսրայէլի դէմ պատուարները վերցնելու քաղաքականութեան մը: Եթէ նոյնիսկ կան տակաւին 10%-ի չափ ընդդիմացողներ, անկասկած Կոնսալէս մօտ ատենէն աւետիսը պիտի տայ Փէրէսի, ինչ որ կը նշանակէ նոր չեզում մը զօրավար Ֆրանքոյի արտաքին քաղաքականութենէն:

Թ. Ա. Թ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԽՕՍՔԸ ԱՐԾԱԹ Է, ԿԱՄ ՄՏԻԿ ԸՆԵԼՈՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Երկու - երեք շաբաթ առաջ, իրիկուն մը Գնալըի եկեղեցիին մէջ բացառիկ արարողութիւն մը սարքուած էր: Կ'ոգեկոչուէր եկեղեցական հին փառաւոր դէմք մը, մէջտեղ կը դրուէր անոր անմոռանալի գործն ու անձը: Երբ եկեղեցիին բակէն ներս մտայ, շրջապատուեցայ քանի մը բարեկամներէ: Արարողութիւնը դեռ չէր սկսած: Հոսկէ - հոնկէ կը խօսէինք, երբ կէտ մը ուշադրութիւնս գրաւեց: Սովորականէն աւելի մեծ թիւով երիտասարդներ ու երիտասարդուհիներ կային եկեղեցիին բակը: Բաց դէմքով, մաքուր հագուած ու առողջ երեւոյթով երիտասարդներ, որոնք խումբ - խումբ կուգային ու իրարու հետ կը խօսակցէին եկեղեցիին սկսիլը սպասելով: Մենք վարժուած չենք այսքան մեծ թիւով երիտասարդներ տեսնելու մանաւանդ մշակութային հանդամանք ունեցող նմնաօրինակ ձեռնարկներու առիթով, ուստի ուրախացայ: Ուրախութիւնս ալ արտայայտեցի քովիններուս:

- Այո՛, պատասխանեց մէկը, ասոնք երգչախումբի ու երգեցիկ դպիրներու անդամներն են, յաճախ խանդավառութեամբ կուգան, կ'երգեն ու կը շրջապատեն եկեղեցին:

Քիչ վերջ արարողութիւնը սկսաւ եւ ես ալ գրաւեցի իմ տեղս: Շուրջ երկու ժամ, լսեցինք վարէն քահանաներու կամ վերէն երգչախումբի անդամներուն կողմէ երգուած գեղեցիկ շարականներ: Պարբերաբար շարականները իրենց տեղը կը ձգէին հոգեւորականներու կողմէ արտասանուած քարոզներու կամ ճառերու: Ամէնէն վերջն ալ կը խօսէր Պատրիարք Հայրը: Համով ու ներշնչող խօսակցութիւն մըն էր այս, զոր մտիկ կ'ընէի հաճոյքով: Բայց պէտք էր որ շողենաւին հասնէի, ուստի ստիպուեցայ վերջանալէն քիչ առաջ ելլել ու Նաւամատոյցին ճամբան բռնել: Բայց եկեղեցիին բակէն հեռանալէ առաջ կրկին տեսարան մը ուշադրութիւնս գրաւեց: Բակը դարձեալ լեցուն էր երիտասարդներով: Նո՛յն երիտասարդները անշուշտ: Անոյշ դէմքով, մաքուր հագուած եւ առողջ երեւոյթով երիտասարդներ, որոնք կը խօսակցէին իրարու հետ, երբ ներսը Պատրիարք Հայրը կը շարունակէր իր խօսակցութիւնը: Մտիկ չէին ըներ: Իրենց երգը երգած, դուրս ելած էին: Այո՛, խանդավառող ներկայութիւն մը բերած էին եկեղեցիին, բայց անոնք ալ եկած էին իրենք զիրենք մտիկ ընել տալու համար, ո՛չ թէ ուրիշը մտիկ ընելու: Խօսեցա՞ն, կամ ըսենք՝ երգեցի՞ն, իրենց պարտականութիւնը կատարած կը նկատէին:

×

Տարիներ առաջ կը խորհէի որ ընկերութեան մը մշակութային առողջութեան ջերմաչափն էր այդ ընկերութեան ունեցած բեմբասացներուն ու ատենախօսներուն թիւը: Որքա՛ն մեծ թիւով բանախօսներ, ատենախօսներ, արտասանողներ, երգիչներ, հանդիսավարներ ու քարոզիչներ ունի այդ ընկերութիւնը, այնքան առողջ է ան մշակութային տեսակէտէ: Այսպէս կը խորհէի: Այսօր կ'ըսեմ որ բոլորովին ճիշդ չէ ատիկա: Մշակութային առողջութեան ջերմաչափը պէտք է ըլլայ ոչ թէ խօսողներուն, ելոյթ ունեցողներուն թիւը, այլ մտիկ ընողներուն, մտիկ ընել գիտցողներուն, մտիկ ընելէ հաճոյք առնողներուն թիւը: Եթէ այս երկրորդները չկան, առաջինները չեն կրնար ապրեցնել մշակոյթ ըսուածը: Պարապ սրահի մը մէջ արտասանուած ամենագեղեցիկ խօսքը ի՞նչ կ'արժէ: Ի՞նչ կ'արժէ նաեւ այն խօսքը, որ թէեւ կ'արտասանուի լեցուն սրահին մէջ, սակայն կը բախի խուլ ականջներու, այսինքն ականջներուն՝ ներկաներու, որոնք մտիկ չեն ըներ, մտիկ ընելէ կը նեղուին, իրենց մտիկ ըրածէն բան չեն հասկնար, հաճոյք չեն առներ:

×

Մտիկ ընել:

Բայց մտիկ ընել ո՛չ թէ իբր պարտականութիւն, ո՛չ թէ իբր դիմացինին յարգանք, իբր քաղաքավարութիւն:

Բանախօսութեան մը երթալ ո՛չ թէ այդ բանախօսութիւնը մտիկ չընելու եւ քովինին հետ զրուցելու համար, ո՛չ թէ մաղթելու համար որ հազիւ սկսած՝ վերջանայ այդ բանախօսութիւնը:

Երաժշտահանդէսի մը երթալ ո՛չ թէ գացած ըլլալու համար, այլ իսկապէս ունկնդրելու համար, երաժշտութեան գեղեցկութենէն ներս թափանցելու համար:

Յուղարկաւորութեան մը երթալ, ո՛չ թէ քովը նստած ուրիշ սգաւորի մը պատմութիւններ պատմելու, անոր հետ հոսկէ - հոնկէ խօսելու համար, այլ միմիայն մտիկ ընելու համար արարողութիւնը:

Վերջապէս բեմ ելլել ու խօսիլ, ո՛չ թէ միմիայն իր խօսքը լսելի դարձնելու համար, այլ քիչ վերջ մտիկ ընելու համար նաեւ ուրիշին խօսքը:

×

Բայց մտիկ ընելու առաջին օրինակը պէտք է տան անոնք, որոնք խօսիլ կը սիրեն, կամ խօսիլ գիտեն:

Ռ. Հ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԾԱՆՕԹ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԵՑՈՒԿ ԿԸ ԿԱՆԳՆԻՆ ՀՕՄ-Ի Հ. Ա. Յ. ՖՈՆՏԻ

ՊԱՏՈՒՈՅ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿԸ

ՈՒԱԹԸՐԹԱՈՒՆ, - ՄԷՍ. - Կառավարական եւ ոչ - կառավարական շրջանակներու հռչակաւոր անձնաւորութիւններէ, բարերարներ եւ ազգային ղեկավարներէ բաղկացած խումբ մը ամբողջական նեցուկ հանդիսացած է Հայ Օգնութեան Միութեան Հ. Ա. Յ. ֆոնտի յայտագրին, ընդունելով համահայկական այս հանդանակութեան պատուոյ յանձնախումբի անդամակցութիւնը: Անձեռնմխելի մայր գումար մը գոյացնելու միտող այս հանդանակութեան պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի շքեղ հացկերոյթով մը, որ տեղի պիտի ունենայ Պոսթընի Նորականոյց Լաֆայէթ պանդոկի Ճէֆըրսըն սրահին մէջ, յառաջիկայ Հոկտեմբեր 12-ին: Հացկերոյթը պիտի հանդիսանայ նաեւ ՀՕՄ-ի Եօթանասունհինգամեակի յոբելենական տօնակատարութիւններու պաշտօնական ազդանշանը:

Ակնարկ մը նետելով Պատուոյ Յանձնախումբի ցանկին վրայ, կարելի է անմիջապէս չափել Հայ Օգնութեան Միութեան վայելած համակրանքը եւ յարգանքի տարողութիւնն ու որակը՝ հանրային զանազան շրջանակներու մէջ: Պատուոյ Յանձնախումբի նախագահն է Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, իսկ անդամներն են՝ ... Ճորճ Աղազարեան, Անահիտ Աճէմեան, Տ. Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Հայկ Արամ Առաքելեան, Արա Բարսեղեան, Ալպերթ Պէկեան, Նորին Վսեմութիւն՝ Ճորճ Գրվերեան, Գէորգ Գոլոլեան, Ժան-Երուանդ Գույումճեան, Մարթա Էնչէր, Սարգիս Թարզեան, Գերաշն. Տ. Եփրեմ Եպիսկոպոս Թապաքեան, Նորին Վսեմութիւն՝ Ճուլի Թաշճեան, Ռազմիկ Մատէնլեան, Մայքըլ Մենոյեան, Վերապատուելի՝ Վարդան Յարութիւնեան, Ռիչըրտ Յովհաննիսեան, Տիանա Տէր - Յովհաննէսեան, Գէորգ Յովնանեան, Յակոբ Շիրվանեան, Լէօն Շահնազարեան, Կարօ Ջալեան, Արփի Ջարխուտեան, Ուալթըր Պանտազեան, Գերաշնորհ Տէր - Տաթեւ Արքեպիսկոպոս Սարգիսեան, Ռոնալտ Գրիգոր Սիւնի, Նորին Վսեմութիւն՝ Ճորճ Տէօքմէճեան, Նորին Վսեմութիւն՝ Մայքըլ Տուքաքիս, Քիթի Տուքաքիս, Արփի Փափազեան, Վերժին Քաբենց, Մայք Քոնըրզ, Ճէյմս Քէշիշեան, Մայքըլ Քըրմոյեան, և Նիկիտ Օրջանեան:

Վերոյիշեալ անձնաւորութիւններու տըւած անվերապահ նեցուկէ կ'ընդգծէ նաեւ հանդանակութեան ճակատագրական կարեւորութիւնը հայութեան համար: Սոյն հիմնադրամին ապահովումովը, ՀՕՄ-ը պիտի կարենայ ներդրումներէ գոյացող եկամուտը գործածել յանձնելու իր ծրագիրներու տարողութիւնն ու ծիրը՝ նոր միջոցներ օգտագործելով հայ ժողովուրդի ընկերամշակութային եւ ազգային բարելաւման համար:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» թատերասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած է Հայ Համալսարանական Կեդրոնի կազմակերպած քաղաքական ասուլիսներու շարքին երրորդը: Հանդիպումը վարած են լրագրողներ՝ Ուկօ Կամպինի, Ռուպէն Գորպաչօ եւ Գարլոս Խուվենալ, որոնք հարցումներ ուղղած են քրիստոնեայ - յառաջդիմական, բանուորական եւ համայնավար կուսակցութեանց ներկայացուցիչներուն: Հայերու վերաբերող հարցումներու շարքին քաղաքական դէմքերը արտայայտուած են հայկական ցեղասպանութեան մասին, պարզելով իրենց պատկանած կուսակցութեան տեսակէտը: Համայնավար ներկայացուցիչը՝ Ֆերնանտօ Նատրա, փոխանակ պատասխանելու հարցումին, խօսած է Խորհրդային Հայաստանի մասին: Պատասխանելով ներկաներուն կողմէ ուղղըւած այն հարցումին, թէ «ինչո՞ւ Ժընեւի մէջ խորհրդային մասնագէտը դէմ քըւէարկեց հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումին», Ֆերնանտօ Նատրա ներողութիւն խնդրած է չպատասխանելու համար հարցումին, քանի, ըսած է՝ «ներկաները դիւրագրգիռ են այդ ուղղութեամբ»:

×

ՏԻԹՐՕՅԹԻ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ա. Մանուկեան վարժարանի նոր տեսուչ նշանակուած է տոքթ. Նաւիս Սարաֆեան, իսկ Ռէյմընտ Պայհուն՝ փոխ - տեսուչ: Տոքթ. Նաւիս Սարաֆեան ծնած է Պոլիս. նախակրթութիւնը ստացած է Էսաեան վարժարանին մէջ, ապա յաճախած՝ ամերիկեան դպրոց: 1956 - 1960 յաճախած է Պոլսոյ համալսարանը եւ շրջանաւարտ եղած է հոգեբանութեան ճիւղէն: Մագիստրոս Արուեստից տիտղոսը ստացած է Քանզասի Ուիչիթա համալսարանէն: Տոքթորայի իր աւարտաճառը պաշտպանած է Օքլահոմայի պետական համալսարանին մէջ, 1967-ին: Երկու տարի ուսուցչութեան պաշտօն վարած է Ռոպէրթ Գոլէճը: 1980-ին անցած է Տիթրոյթ եւ դասախօսած Լօրենս Ինսթիթիւթ աֆ Թեքնոլոճիի մէջ: Փոխ - տեսուչը՝ Ռէյմոնտ Պայհուն, արդէն չորս տարիէ ի վեր անգլերէն կը դասաւանդէր Ա. Մանուկեան վարժարանը եւ պատասխանատուներէն մէկն է «Էրերունի» ամսաթերթին եւ «Տեսիլք» տարեգիրքին:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ Սան Մարթին սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 4-ին եւ 5-ին տեղի ունեցած երիտասարդական փառատօնին մասնակցած է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Մարի Մանուկեան կրթ. հաստատութեան «Շընորհալի» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիանա Սարաֆեանի:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՍՊԻՏԱԿ ՏՆԱԿԸ

Այդ կողմում ամէն առարկայ սեւ գոյն ունէր, կարծես ամէն ինչ սուգ էր զգեցել: Մետաղի սեւ կղկղանքով պատած էին ճանապարհները, սեւ փոշին ծածկել էր գործարանների կտուրները, սեւացած էին եւ ճնճղուկները, որ բոյն էին դրել այն շինուածքների ծածքի տակ:

Ամէն ինչ սեւ էր, ամէն ինչ մրոտած էր: Միայն կրակն ու բոցը, որ բորբոքւում էր գալոցների մէջ, ներկայացնում էր մի սոսկալի հակապատկեր ընդհանուր սեւութեան մէջ: Այդ դժոխքում մարդիկ ապրում էին բայց չէին խորովւում: Հալած մետաղը ծփում էր բովերի մէջ, որպէս հրեղէն լճակ: Երկաթեայ երկայն շերեփներով վեր էին առնում բոց դեղնագոյն հեղուկը եւ ածում էին արուրեայ կաղապարների մէջ: Քրտինքը յորդ վտակներով հոսում էր գործաւորների սարսափած դէմքից, բոցը խանձում էր նրանց կիսախարշ երեսները:

Օրիորդը դէմքը շուռ տուեց զարհուրելի տեսարանից:

Միւս առարկաները չէին հետաքրքրում նրան: Ահա այնտեղ, պաշտօնավար զինուորի հասալիկ կինը, փէշերը վեր քաշած, բոպիկ կոներով ցեխը կոխ տալով, վերադառնում էր մերձակայ վտակից, եւ ուսի վրայ դրած լծակի երկու ծայրերից թիթեղեայ սաթիները քարշ տուած, ջուր էր բերում: Այնտեղ պառաւը մրթմրթալով քշում էր դէպի դաշտը իւր մի հատիկ կովը: Փոքր ինչ հեռու, մի ստահակ տղայ, առանց անդրավարտքի, միայն շապիկը հագին, նստած էր մերկ ձիու վրայ, եւ նոյնպէս մերկ ոտներով նրա կողքերը ծեծելով, բոլոր ուժով վազեցնում էր իւր նիհար նարուն, Աստուած ոչ գիտէ, թէ դէպի ուր: Բայց գլխի մազերը ծածանւում էին, սաստիկ շփուելով օդի հետ: Մի կողմում սագերի սպիտակ երամը, իրանց լայն թաթիկների վրայ օրօրուելով, եւ մի առանձին բաւականութեամբ կչկչալով, դիմում էր դէպի մերձակայ ճահիճը: Փողոցում գիւղացու մանկահասակ աղջիկը, մի քանի դրօշներ ափի մէջ պինդ բռնած, վազ էր տալիս դէպի մերձակայ դուքանը քառորդ ֆունտ շաքար գնելու: Նրան հանդիպեց մի գրագիր դեղին կօճակներով, ինչ որ ասաց, աղջիկը հայհոյեց նրան եւ փախաւ:

Ուրիշ ոչինչ չէր տեսնում օրիորդը, միայն այստեղ ու այնտեղ երեւում էին մըռայլոտ շինուածքներ հազիւ նշմարելի լուսամատներով, որոնք այնքան առանձնացած էին, կարծես, վախենում էին մօտենալ միմեանց: Պահապան զինուորները, չափաւոր քայլերով, անցուդարձ էին անում դռների առջեւ: Օրիորդի արտասուքով լցուած աչքերը յառած էին դէպի այդ կողմը: Երկար նայում նա եւ, կարծես, աչքերով աշխատում էր ներս թափանցել այդ մռայլոտ շինուածքների հաստ պատերից: Ծանր, երկաթապատ դռներից մէկը բացուեցաւ եւ դրսում յայտնուեցաւ մի մոխրագոյն խումբ: Շրջապատուած զինուորներով, խումբը շարժուեցաւ դէպի այն կողմը, ուր կանգնած էր սպիտակ տնակը: Նրանք կրում էին բահեր, բրիչներ եւ փորելու զանազան գործիքներ: Բայց ինչո՞ւ հսկողութեան ներքոյ էին տանում այդ թշուառ բանուորներին: Օրիորդի սիրտը սկսեց բաբախել: Նա պատրաստ էր վազել, գընալ, մերձենալ նրանց եւ մօտից, շատ մօտից նայել նրանց վրայ: Բայց նրա ոտները չհնազանդուեցան, ծնկները դողացին, գլուխը պտըտուեցաւ, աչքերի առջեւ մթնեց. նա թուլացաւ, ընկաւ պարտիզի վանդակապատի վրայ: Մոխրագոյն խումբը հեռուից անցաւ: Ուշաթափ օրիորդը ոչինչ չտեսաւ, միայն նրա ականջներին, որպէս երազի մէջ, զարկում էին ծանր շղթաների աններդաշնակ հնչիւնները...:

Խորին ապշութեան մէջ նա ուշի եկաւ: Անրջային տեսիլքը անցել էր: Նրա առջեւ նկարուեցան միեւնոյն տխուր, սրտաբեկ տեսարանները: Նա դանդաղ, դողդողուն քայլերով սկսեց դիմել դէպի այն սենեակը, որտեղից դուրս էր եկել: Պարտիզի միջով անցնելու ժամանակ նրա շրջազգեստի ներքին եզրը բռնուեցաւ վարդենու փշից եւ պատառուեցաւ: Նա այն աստիճան յուզուած էր, որ ոչինչ չզգաց: Սենեակի դրան մօտ հանդիպեց նրան սպասաւորը, հարցնելով.

- Պարոնները վե՞ր են կացել:
- Զգիտեմ:
- Սամավարը եփ է գալիս:
- Բերեցէք:

Նա մտաւ սենեակը:

(Շար. 184)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Վարդան Իշխանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթօ Գուլումճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Իշխանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 22, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Կապ. Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգիստ կատարել կուտայ, Կիրակի, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29, տեղւոյն Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ, յաւէտ ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին: Արարողութենէն ետք՝ Մատաղաբաշխութիւն:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 22, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
(Փարիզի Հայոց Առաջնորդ)

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյ դպրաց դասու կողմէ միաձայն մայր եղանակաւ:

Յաւարտ պատարագի, մատաղի սիրոյ տեղաններու շուրջ հաւաքոյթ՝ նախագահութեամբ Առաջնորդին, ուր գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի նաեւ ծանօթ երգիչ ՎԻԳԷՆ իր ժողովրդական երգերով:

Սիրով կը հրաւիրուի Առնուվիլի, Սարսէլի, Անկէնի, Կուսէնվիլի, եւ Սէվրանի ուխտաւոր ժողովուրդը, աջօթելու եւ ներկայ գտնուելու սոյն հոգեպարար հանդիսութեանց:

Պատարագ՝ 10.15:

Հոգեհանգստ եւ Մատաղի օրհնութիւն՝ 12-ին:

COMMUNIQUE DU
CENTRE DE RECHERCHES SUR LA DIASPORA ARMENIENNE

Festival et Colloque France Musiques d'ailleurs

La M.J.C. de Ris-Orangis et le Centre National d'Action Musicale organisent, avec la participation du Ministère de la Culture, une grande nuit des musiques communautaires le 21 Septembre au Parc de la Villette 119, av. Jean Jaurès, 75019 Paris - Mo. Porte de Pantin

HUIT HEURES DE MUSIQUE ININTERROMPUES — avec la participation de l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien (Théâtre Présent vers 20 heures).

Le colloque «*Communautés, et identités musicales en milieu urbain*» se déroulera le Samedi (9h30-17h30) et le Dimanche (9h30-12h30) au Théâtre Présent.

Nombreuses interventions dont celles du CRDA et de Gérard Aroutounian.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21-ին, ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ.

SAINT-CHAMOND

Ecoutez les émissions hebdomadaires arméniennes sur 101,2 Mhz, à partir du 19 septembre.

Nouveaux horaires:
tous les jeudis de 19 h. à 20 h.

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ՔՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 28 եւ 29 աւանդական հիւրասիրութիւն եւ օթոքարով պըտոյտներ, Նորմանտիի տեսարժան վայրերը:

Départ : Samedi 28 Septembre

Alfortville
place des Goujons à 8 h. 00
place Carnot à 8 h. 15
place de la Mairie à 8 h. 30

Paris
Gare Saint Lazare à 9 h. 00

Réservations : 985 36 53
ou 16 (31) 21 77 63

Ծախքերու մասնակցութիւն միմիայն 290 Ֆ.:

UGAB - PARIS

Monsieur Henri VERNEUIL
dédicacera son livre
MAYRIG
le vendredi 27 septembre
de 19h30 à 21h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB-Paris vous invite cordialement à cette dédicace et vous offre une réduction de 10% sur le prix du livre

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

accueillera

HENRI VERNEUIL

pour la présentation et la signature
de son livre

«*MAYRIG*»

le Samedi 28 Septembre, à 16 heures

l'ouvrage est disponible à la M.C.A.
9, rue de Madrid, — 94140 Alfortville
tél. 376 55 89

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի՝

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 19-ին՝ էնթէրքօնթինանթալ պանդոկի սրահին մէջ:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

Ժամ առաջ դիմեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ARMENIE 1985

Départ PARIS/PARIS

du 27 décembre au 07 janvier 86 5 390 F

Départ MARSEILLE/MARSEILLE

du 02 novembre au 15 novembre
du 23 novembre au 06 décembre

du 28 décembre au 10 janvier 86

Les prix mentionnés sont calculés au départ de PARIS avec un minimum de 20 participants

Consultez nous pour nos prix au départ de LYON et MARSEILLE ainsi que pour vos voyages individuels.

Nos prix comprennent :
— Transport aérien sur vols réguliers AIR FRANCE Paris/Moscou/Paris — Les vols intérieurs Moscou/Erévan/Moscou — Les hôtels en 1ère catégorie : Cosmos et Arménia ou similaires — Sur base en chambre à deux lits, avec salle de bain et WC privé — Séjour en pension complète — Les transferts aéroport/hôtel/aéroport — Les excursions quotidiennes guidées avec assistance d'un accompagnateur de Paris à Paris.

Lic. A. 1037

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
LES COURRIERS DU MONDE
63, Allée Léon Gambetta
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 84 - 54 - 54
(91) 50 - 75 - 49

AIR FRANCE — Intourist — AEROFLOT — APS

ՍԵՒԱՆ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ՃԱՇԱՐԱՆ

SEVAN
RESTAURANT
SPECIALITES ORIENTALES

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AMBIANCE ARMENIENNE
avec le chanteur et organiste PIERRE
ET
BEDIK
à partir du 1er août
Frank ROUSSEL
chanteur international
après 23 heures
MUSIQUE et DANSES ORIENTALES
Dans une ambiance de Mille et Une Nuits
CADRE AGREABLE — SALLE CLIMATISEE
1, BOULEVARD CARNOT, 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 376 - 32 - 19

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
21-22

SAMEDI-DIMANCHE
21-22 SEPT.
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.056
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.056

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆԸ

«Յառաջ» իր վերջին թիւերուն մէջ ներկայացուց համայնապատկեր մը Ֆրանսայի հայ ամէնօրեայ դպրոցներուն: Մեկնելով տրուած վիճակագրական տուեալներէն կարելի է ընել կարգ մը խորհրդածութիւններ: Այս անգամուան համար պիտի բաւականանանք մէկ կէտով: Աշակերտութեան թիւին զգալի նուազումը նախակրթարաններէն երկրորդական: Առնենք որպէս օրինակ, ուրիշ օրինակ ալ յիշենք արդէն, Սամուէլ - Մուրատեան եւ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանները:

Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է՝ 148· մանկապարտէզ եւ նախակրթարան 103, երկրորդական՝ 45: Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի աշակերտութեան ընդհանուր թիւն է՝ 106· մանկապարտէզ եւ նախակրթարան՝ 100, երկրորդական, այսինքն միջնակարգ՝ 6:

Արդ, ի՞նչ բանի վերագրելու է աշակերտութեան թիւին նուազումը նախակրթարանէն երկրորդական:

Առաջին մօտեցումով մը, կրնանք ըսել թէ հայ վարժարանին հանդէպ հետաքրքրութեան պակասը կամ ընդհանուր անտարբերութիւնը իրենց դերը ունին: Նոյնպէս տնտեսական դրդապատճառներ ալ կրնան ըլլալ: Սակայն, մեր կարծիքով, կեանքի պայմաններն են որ առաւելաբար մեծ դեր կը կատարեն:

Շատեր չեն վստահիր հայ վարժարանին, անոր մակարդակին եւ կը նախընտրեն որ իրենց զաւակները երկրորդական ուսումներուն համար յաճախեն այլ վարժարան, հանրային կամ ոչ: Ուրիշներ կը խորհին թէ ի՛նչ կը շահին հայերէնի կարեւորութիւն ընծայելով: Նաեւ դասակարգ մըն ալ կայ որ չուզեր իր զաւակին միտքը ծանրաբեռնել, քանի 6-րդ դասարանին արդէն պզտիկը օտար լեզու մը պիտի սորվի եւ երեք լեզու նոյն ատեն սերտելը ո՛րքան դժուար է: Հետեւաբար մինչեւ նախակրթարան այո, բայց անկէ ետք՝ աւելի կարեւոր բաներ կան:

Աւելի կարեւորը սակայն, մանուկին եւ պատանիին հայեցի դաստիարակութիւն տալն է, իր հարազատ մշակութային տարազով, բարքերով, հիմնուած՝ մեր հազարամեայ արժէքներուն վրայ:

Աւելի կարեւորը նոր սերունդը պատրաստել է նոր արժէքներու ընտրելու եւ դիմագրաւելու ապագան, մշակութային ու դաստիարակչական գիտակից առաքելութեամբ:

Այսօրուան հրամայականը հայ մնալն է: Եւ հայ մնալու համար հայկական վարժարանը կարեւորագոյն ազդակն է: Այսօրուան հրամայականը հայկական վարժարանը լաւ կազմակերպելն է եւ միշտ բարձր պահելն է անոր մակարդակը: Այսօրուան հրամայականը հայկական վարժարան եւ գաղութ, փոխադարձ հետաքրքրութիւն եւ գործակցութիւն ստեղծելն է:

Գաղութը պէտք է հաւատայ հայ վարժարանի դերին եւ հայ վարժարանը պէտք է արդարացնէ իրմէ ակնկալուած առաքելութիւնը:

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՔՍԻՔՕ

ԱՀԱՒՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԸ ԱՒԵՐ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ, ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷԿ ԵՐՐՈՐԴԸ ԿՈՐԾԱՆԱԾ Է

1906-ի Սան - Ֆրանսիսքոյի երկրաշարժէն ի վեր, շրջանը նման ցնցում չէր տեսած: Հինգշաբթի, (Սեպտեմբեր 19) տեղական ժամով 7·20-ին է (Ֆրանսական ժամով՝ 15·20), որ զօրաւոր երկրաշարժ մը, որու կեդրոնը կը գտնուէր ծովը եւ որու ուժը կը հասնէր 7,8-ի Ռիխթէրի աստիճանաչափին վրայ (առաւելագոյն՝ 9) ցնցած է Մեքսիքան, առաւելաբար մայրաքաղաքին շրջանը: Յարաբերութիւնները խզուած էին տակաւին Ուրբաթ առտու Մեքսիքայի եւ աշխարհի միջեւ եւ կարելի չէր յստակ ու ճշգրիտ գաղափար մը ունենալ: Հատուկենտ տեղեկութիւններ հազիւ հասած էին բստ որոնց պարզուած պատկերը ահաւոր էր: Ամերիկեան հեռատեսիլի թղթակից մը, որ կրցած էր մեկնիլ հրաշքով, յայտարարած է թէ ինչ որ տեսած է աշխարհի վերջն էր: Մեքսիքոյի մէկ երրորդը քանդուած կը նկատուի եւ 3000-է աւելի մեռեալ կայ, կ'ըսուէր: Կը կարծուէր որ Աքափուլքօն որ զբօսաշրջիկութեան կեդրոն մըն է, խնայուած է, բայց ինչպէս ըսինք, Ուրբաթ առտու կարելի չէր ճշգրիտ գաղափար մը կազմել: Աւելորդ է նաեւ ըսել թէ ինչ խուճապ ստեղծուած էր շրջանին բնակիչներուն մօտ, երբ վաղ առաւօտեան յանկարծ շէնքեր տապալած են, հսկայ պիլտինկներ, արդիական պանդոկներ եւայլն, եւայլն.:

Նման պարագաներու մէջ, ինչպէս միշտ կը յիշուին այլ ցնցումներ եւ գլխաւորաբար Սան - Ֆրանսիսքոյի երկրաշարժը (8,3 Ռիխթէրի վրայ), որ քաղաքը կործանած է 1906-ին: Վերջին տարիներու մեծ երկրաշարժներու կարգին կը յիշուին Չինաստան (1985, 60 մեռեալ), Չիլի՝ (1985, 117 մեռեալ), Ճափոն (1973, 101 մեռեալ), Իտալիա՝ (1984, 2800), Ինտոնեզիա՝ (1977, 190), Թուրքիա՝ (Անատոլու, 1976, 3800) եւայլն, եւայլն.:

ԿՐԻՆՓԻՍ

ՄԻԹԵՐԱՆ ԲԱՐԿԱՑԱՒ

ՖԱԲԻՒՍ ԿԸ ՊԱՏԺԷ

Նախագահը բարկացաւ: Հինգշաբթի երիկուան «զգայացունց» նորութիւնն էր այն նամակը զոր ուղղած էր նախարարապետ Ֆապիւսի եւ ուր ըսել ուզածը սա էր. - Համը փախաւ, այլեւս կարճ պէտք է կապել եւ «վճարող» գլուխներ գտնել ու վճարել տալ: «Մոնտ»ի, «Քանառ»ի, հուսկ՝ «Էքսփրէս»ի յայտնութիւններն են որոնք բաժակը յորդեցուցին: Պարզ է, որ կարելի չեղաւ Թրիքօ տեղեկագրով հարցը բարձի թող ընել: Արդարեւ կամ ամէն մարդ սուտ խօսած կամ բան մը չէր ըսած Թրիքոյի, եւ իբրեւ Պետութեան գիտակից սպասարկու, Թրիքօ կարծած էր որ կարելի է այս ձեւով պարտկել ամէն բան: Կամ ալ ամէն ոք գիտակցաբար կը փորձէր եղածը պարտկել: Բայց չեղաւ: Ի՞նչ կ'ըսէ Միթերան. - «Այս կացութիւնը այլեւս չի կրնար տեւել: Ժամը եկած է մարդոց փոփոխութեանց ձեռնարկելու, առանց ժամանակ կորսնցնելու եւ ի հարկին այս թերիները պատճառող կառոյցներու ալ փոփոխութեանց»: Արդարեւ, հասկնալի է որ Միթերան, մասնաւոր կերպով չգնահատէ ինչ որ կը կատարուի, այսինքն պէտք է թերթ կարդայ, որ գիտնայ թէ ինչեր կ'ընեն ֆրանսական իշխանութիւններ...: «Էքսփրէս»ն է որ վերջին կաթիլը կը բերէր, երբ կ'ըսէր թէ հրաման տուողը Էռնիւն եղած է եւ չէ ըսած Միթերանի...:

ԿԱ՛Մ ՇԱՐՔԱՅԻՆ, ԿԱ՛Մ ԽՄԱՆ

Խորհ. Միութեան մէջ, ալքոլամոլութեան դէմ պայքարը կը սաստկանայ եւ օր չանցնիր որ իշխանութիւնները նոր միջոցներ ձեռք չառնեն: Այսպէս խորհրդային «այն պատասխանատուները որոնք խմած են պէտք է իրենց գործած արարքներուն հաշիւը տան եւ պիտի ենթարկուին պատիժներու, որոնք կուսակցութենէն կախակայումէն մինչեւ արտաքսում կ'երթան»: Այս որոշումը հրապարակուած է Մոսկուա, կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէին կողմէ, Հինգշաբթի: Եւ դեռ սկիզբն ենք երկանց...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ - ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ

ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Գրական Թերթ»ի Սեպտեմբեր 6-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է բանաստեղծ եւ թարգմանիչ Յակոբ Յակոբեան: Ծնած էր 1917-ին՝ Ոսկեվազ գիւղը, Աշտարակի շրջան: 1940-ին աւարտած է Երեւանի օտար լեզուներու հիմնարկի գերմաներէն բաժինը: 1941 - 45 թուականներուն մասնակցած է Բ. Աշխարհամարտին: 1954 - 1960 հայերէն լեզու եւ գրականութիւն դասաւանդած է Աշտարակի շրջանի Եղվարդ գիւղի միջնակարգ դպրոցը: 1962 - 1968 պաշտօնավարած է Լուսաւորութեան նախարարութեան մէջ: 1969-էն ի վեր խմբագիր էր ակադեմիայի պրեզիտիումի առընթեր հրատարակչական - խմբագրական խորհուրդի մէջ:

Յակոբ Յակոբեան 1958-ին հրատարակած է «Միջօրէ» բանաստեղծութիւններու հաւաքածոյ մը, որմէ ետք նուիրուած է թարգմանչական արուեստին: Թարգմանած է Լեւինկի «Դրամաները», Էքերմանի «Զրոյցներ Կէօթէի հետ», Շիլլէրի «Վալենշտայն» գործերը. վերջերս լոյս տեսած էր Կէօթէի «Բանաստեղծութիւն եւ ճշմարտութիւն» ինքնակենսագրականը:

«ՅԱՌԱՋ» 60

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Ներողամիտ եղէք որ յապաղեցան սոյն շնորհաւորական տողերը «Յառաջ»ի 60-ամեակին ուրախ առթիւ, պատճառը Փարիզէն բացակայութիւնս էր:

Ես երրորդ սերունդին կը պատկանիմ, եւ մեծ գոհունակութեամբ կը հաստատեմ այն մեծ դերը որ կատարած է հայ մամուլը ընդհանրապէս եւ «Յառաջ»ը մասնաւորապէս հայ մշակոյթի եւ հայ ինքնութեան պահպանման նուիրական գործին մէջ:

Մեր սերունդը այսօր հպարտ է որ «Յառաջ»ի եւ ուրիշ հայրենասէր եւ ազգօգուտ կազմակերպութեանց շնորհիւ ազգային ոգին ու գիտակցութիւնը վառ մնացած են մինչեւ օրս հայ ժողովուրդին մէջ, մեր պաշտօնին բերմամբ կըրնանք դիւրաւ հաստատել այս պարագան:

Աստուծոյ օրհնութեամբ կը մաղթենք որ «Յառաջ»ը շատ տարիներ տակաւին շարունակէ իր առաքելութիւնը, յուսալով որ հայ ժողովուրդին արդար դատն ալ շուտով գտնէ իր վերջնական լուծումը:

Վերապատուելի
ՌԸՆԷ ԼԵՒՈՆԵԱՆ
Հովիւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 48-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ ԹԻՖԼԻՍԻ «ԴԻՆԱՄՕ»Ի
1 - 0

Խորհրդային 48-րդ ախոյենութեան հերթական իր հանդիպումին, «Արարատ» 0-ի դէմ 1 կէտով յաղթած է Թիֆլիսի «Դինամօ»ի: Խաղը տեղի ունեցած է Երեւանի մէջ, «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ:

— ՏԷՐԵԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ —

«Ո՛Չ, ՄԵՐ ԼԵԶՈՒՆ ԽՂՃՈՒԿ ՉԷ, ԲԱՅՑ ՄԵՆՔ ԽՂՃՈՒԿ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ԵՆՔ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տէրեանը ե՛ւ բարոյապէս, ե՛ւ հասարակականօրէն աղէտալի էր համարում ըստեղծուած այն ոչ բնական վիճակը, երբ Հայութեան նշանաւոր ուղեկավար համարուող մտաւորականութեան մի զգալի մասը հայերէնը չէր գործածում. «Եւ այդ մարդիկ այսօր ամէնից բարձր են ճչում Հայաստանի մասին, միեւնոյն ժամանակ ինքնակալ կերպով սատանձնելով ազգի ներկայացուցչութեան իրաւունքը: Նրա՞նք են, որ պիտի Հայութեան պաշտպան կանգնեն, Հայութեան բերանը լինեն: Ստացւում է մի սքանչելի պատկեր, Հայութեան բերանը հայերէն չի խօսում, Հայութեան շրթունքները հայերէն բառեր չեն կարող արտասանել»: Եթէ «Գալիք օրում» կարելի է որոշ հանդուրժողականութիւն գտնել այլախօս եւ ապազգայնացնող հայազգի մտաւորականութեան նկատմամբ, ապա «Հոգեւոր Հայաստան»ում որեւէ հանդուրժողականութիւն, զիջողութիւն չկայ իր ազգային լեզուով չխօսող ու չգրող մտաւորականութեան հանդէպ: Տէրեանը աղէտալի էր համարում նոյնիսկ սոսկ առկայութիւնն այն մտաւորականութեան, որն իրեն Հայ է համարում եւ ուրիշներից շատ ազգասիրութիւն խաղում, բայց չի հետաքրքրւում իր ժողովրդի մշակոյթով եւ մանաւանդ «անտեղեակ է կուլտուրայի գլխաւոր գործօնին, լեզուին, գրականութեանը ... Ոչ միայն անտեղեակ է, այլ կամք չունի տեղեակ լինելու, աւելին կ՚ասեմ արհամարհում է այդ ամէնը»:

Տէրեանը Հայութեան մէջ այն ժամանակ զարգացող այլախօսութեան յաղթահարումը որքան կարեւոր, նոյնքան եւ դժուարին ու տեւական գործ էր համարում: Նա միաժամանակ մերժում էր հայ մտաւորականների օտարախօսութեան ամէն մի արդարացում՝ «փոքր ազգ ենք», «պայմաններ» եւայլն ու օրինակ էր բերում Ռուսաստանի նոյն պայմաններում գտնուող ուրիշ փոքր ազգերի մտաւորականութեանը. «Ոչ լեհ, ոչ ֆին, ոչ մալոռուս, ոչ նոյնիսկ վրացի ինտելիգենցիան այդ պէս չէ», - գրում էր Տէրեանը: Նա ցոյց էր տալիս, որ ազգային լեզուի գործածութիւնը մի բնական, ինքնըստինքեան հասկանալի իրողութիւն է տարբեր ազգերի մտաւորականութեան մէջ: Օրինակ բերելով նաեւ Ֆրանսացիներին, որոնք գիտակցում են որ, «ինքնութեան գլխաւոր նշանը» լեզուն է, Տէրեանը ցաւով էր նշում, որ «չունենք գէթ մի փոքրիկ ընկերութիւն, մի հիմնարկութիւն, որի նպատակը լինէր Հայոց լեզուի պահպանումն ու տարածումը, ոչ թէ օտարների, այլ մերայինների՝ Հայերի մէջ»:

Բանաստեղծը շատ կարեւոր էր համարում նախ հայկական դպրոցի, ապա եւ հայ գրականութեան ու մամուլի վերելքին նպաստելու ամէն մի գործունէութիւն եւ այս դէպքում էլ էր դատապարտում հայ մտաւորականութեան այն մասին, որը երես էր դարձնում այդ ամէնից՝ պատճառ բերելով նրանց իբր «անկեալ վիճակը». «Զարմանալի բան. ի՞նչ էք տուել, պէտք է հարցնել այդ այսօրուայ բուրժուա - ինտելիգենտ ազգասէր դարձած Հայերին, ի՞նչ էք տուել եւ ի՞նչ էք պահանջում»:

Հայոց լեզուի գործածման ու պահպանման հարցը Տէրեանի համար սոսկ տեսութիւն չէր եւ ոչ էլ քարոզ՝ ուղղուած բոլորին, բացի իրենից (ինչպէս ոչ քիչ հայ մտաւորականների համար է): Բանաստեղծի մի շարք նամակներ վկայում են, որ նա մայրենիի պահպանումը համարում էր առօրեայ գործելակերպ՝ լեզուի ամէնօրեայ բանաւոր ու գրաւոր գործածութիւն: Մի քանի նամակներում Տէրեանը ոչ բնականոն է համարում իր եւ ընկերների նամակագրութիւնը երբեմն հայերէն չվարելը, այլ դէպքերում նա խօսում է հայերէն չիմացող հայ կանանց անպայման հայերէնին վարժեցնելու մասին եւայլն: Ցոլակ Խանզադեանին գրած նամակներում (1913 թ.) հանդիպում ենք շատ խիստ դժգոհութեան այն առթիւ, որ Խանզադեան ամուսինները իրենց երեխայի հետ հայերէն չեն խօսում եւ երեխային չեն վարժեցնում մայրենի լեզուին: «Ձեր փոքրիկ դստերը բարեւ կ՚անես ու կ՚ասես, որ Վահան քեռին դժգոհ է, որ նա հայերէն չի բլբլացնում»: Այլ անգամ (նոյն թուականին) Խանզադեանի հայերէն չխօսող կնոջն ուղղելով խօսքը՝ գրում է. «Լսեցէ՛ք, ե՞րբ էք սովորելու հայերէն, ինչպէ՞ս չէք ամաչում, եւ Ձեր աղջիկը նոյնպէս»:

Տէրեանի կեանքից յայտնի են ուրիշ շատ դրուագներ էլ, երբ նա բարոյական անկում է համարել սեփական ժողովրդի լեզուն չգործածելը: Յիշենք նաեւ այն յայտնի առիթը, որ պատճառ դարձաւ «Չեմ դաւաճանի իմ Նաւարդին, որքան էլ դիւթես, օ՛, Շամիրամ» ուխտեալի գրութեանը, ուր Արայի կնոջ՝ Նաւարդի կերպարը խորհրդանշում է Հայոց լեզուն:

Տէրեանի գրական - հասարակական գործունէութեան մէջ շատ կարեւոր էր նրա հաւատը Հայոց լեզուի ներքին զօրութեան, նրա ընդերքում անթեղուած հարստութիւնների նկատմամբ: Այդ մասին «Գալիք օրում» եւ «Հոգեւոր Հայաստան»ում կան ուշագրաւ տողեր, բայց այստեղ ուզում եմ յիշել բանաստեղծի նամակներից մէկում (1916 թ., Ց. Խանզադեանին գրած) արուած մի բնորոշ խոստովանութիւն: Մի առիթով դառնացած հայրենակիցների, ինչպէս ինքն է գրում, խղճալի վիճակից, Տէրեանը յիշում է Լազարեան ճեմարանի իր դաստիարակ (ըստ տեղեկութիւնների՝ հայատեաց) Ալեքսանդր Ֆլինկի խօսքերը եւ մի հետաքրքրական դիտողութիւն անում. «Մտաբերում եմ սրիկայ Ֆլինկի բառերը՝ «Խղճուկ ժողովուրդ էք, եւ ձեր լեզուն էլ խղճուկ է»: Ո՛չ, լեզուն խղճուկ չէ, բայց մենք յամենայն դէպս, իսկապէս խղճուկ ժողովուրդ ենք»: Տէրեանը, Հայոց լեզուն համարելով հարստագոյններից մէկն աշխարհում, Հայութեան ստացած մեծագոյն պարգեւը, իր ազգակիցներից շատերին խղճուկ էր համարում այդ պարգեւի արժէքը չհասկանալու համար: Այլ նամակներում Տէրեանը խանդավառ հիացմունքով է գրում Հայոց լեզուի մէջ հնուց ի վեր ապրող զօրութեան մասին՝ «հարստութիւն, ուժ, ճկունութիւն, նրբութիւն, խորութիւն»:

Տէրեանը մտորել է նաեւ աշխարհի ժողովուրդների, նրանց լեզուների եւ մշակոյթների ապագայի հարցի մասին. Նա, անշուշտ, ունէր խոր գիտակցութիւնն այն ճշմարտութեան, որ, ինչպէս ինքն էր գրում (Ա. Միսկարեանին ուղղած նամակում, 1913 թ.), «մշակոյթը միշտ ազգային է լինում, այն սերնդից սերունդ փոխանցուող մի իրողութիւն է եւ իր մէջ բովանդակում է ազգային բոլոր գծերը»: Եւ ամէն մի ժողովրդի մշակոյթի ազգային հիմքը Տէրեանը համարում էր այդ ժողովրդի լեզուն («Լեզուն կուլտուրայի ամենաճշգրիտ եւ անսխալական նշանացոյցն է»): Մտորելով լեզուների ու մշակոյթների միաձուլման հարցի մասին՝ Տէրեանը գրել է. «Երբ խօսք է լինում ինտերնացիոնալիզմի մասին, միայն շարչին կարող է կամենալ, որ լեզուները խառնուեն, եւ բոլոր մարդիկ դառնան իրար նման: Ինտերնացիոնալիզմի համար կարիք չկայ լեզուները ոչնչացնելու: Լեզուները չեն, որ միացնում կամ բաժանում են մարդկանց, այլ՝ սրտերը եւ հոգիները: Երբ գալոց կարգերում տնտեսական պատճառներ չեն լինի կռուելու, եւ միլիտարիզմը կը մնայ որպէս մի մռայլ ցնորք, մի մթին առասպել, մարդիկ եղբայր լինելու համար կարիք չեն զգայ ոչնչացնելու լեզուները - մարդիկ կը հասկանան իրար...»:

Այսպիսին են եղել Վահան Տէրեանի տեսակէտները ազգային լեզուների, այդ թւում Հայոց լեզուի դերի, նշանակութեան, ինչպէս եւ նրանց ապագայի մասին: Դա է Տէրեանի այդ շարքի մտածումների մէջ էականը: Վերջում ուզում եմ յիշեցնել Տէրեանի յայտնի մի խօսքը եւս լեզուի մասին ընդհանրապէս. «Լեզուն ազգի հոգին է. կենդանի է այդ հոգին, կենդանի է եւ ազգը. կենսունակ է առաջինը, ուրեմն կենսունակ է եւ երկրորդը»:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութիւնը (ԻՄԱՖ) իր եօրեայ համագումարի ընթացքին (Ուրբաթ - Կիրակի, Սեպտեմբեր 13 / 15), կազմակերպած էր բժշկական դասախօսութիւններ, պտոյտներ, պարահանդէս մը եւ, ի միջի այլոց, հետաքրքրական ասուլիս մը (ռէպա), որուն ներկայ էին՝ կազմակերպութեան անդամներէն անդին հետաքրքրուողներ ու մամուլի ներկայացուցիչներ: Ժամը 9·30-էն 12·30 տեւող ասուլիսին իրենց մասնակցութիւնը բերին ոչ միայն երկու դասախօսները, այլ նաեւ 150 ներկաներէն շատեր:

Ասուլիսի վարիչն էր բժիշկ. Սերժ Սիմոնեան, որ հրաւիրեց ներկաները՝ յոտնկայս ու լռելեայն յարգելու ԻՄԱՖ-ի ողբացեալ անդամներու յիշատակը: Ապա բեմ հրաւիրեց Մ. Ա. Թօփուզեանը, որ ներկայացուց համակարգիչներու փոքր, անձնական տեսակին (մանրակարգիչի) գործածման կարելիութիւնները, մանաւանդ Ափփըլ - Մաքինթոշի հայատառ սիսթեմի ընծայած դիւրութիւնները: Նման ելոյթ շեղում մըն էր յայտարարուած նիւթէն, սակայն շահեկան էր, եւ ներկաները յայտնօրէն հետաքրքրուած էին արդիականացման կարելիութիւններով:

Արդիականացումը, իր բարդութիւններով, մաս կը կազմէր օրուան գլխաւոր նիւթին ալ, զոր Սերժ Սիմոնեան սահմանեց իբր Հայութեան յեղաշրջումն ու կրած փոփոխութիւնները՝ Արեւմուտքի մէջ, եւ աւելի ճշգրտօրէն՝ «Արմէնիթէ»ի կառուցումը (քօնսթրիւքսիօն տը լ'Արմէնիթէ) Ֆրանսայի մէջ: Իր հարցադրումը կ՚ենթադրէր որ կարելի է երկու, կրկնակ մշակոյթեր ներդաշնակել, եւ ան հրաւիրեց օրուան երկու գլխաւոր խօսողները, բժիշկ՝ Մ. Տէրվիշեան ու փրոֆ. Ռ. Աստուրեան՝ որ սեւեռին այդ հարցադրումին ծալքերուն:

Բժիշկ. Տէրվիշեանի զեկուցումը ունեցաւ առաւելաբար պատմական - վերլուծական բնոյթ: Ան խղճմտօրէն ներկայացուց Ֆրանսահայ գաղութի հանգրուաններն ու յեղաշրջումը, իր տեսանկիւնէն: Առաջին, գաղթական սերունդին տուաւ մօտ 80·000-ի թիւ: Աշխատեցան անոնք հանքերու եւ գործարաններուն մէջ, իրենց մեծ մտահոգութիւնը եղաւ ապրուստ մը ճարելը, իր բառով՝ վերապրումը (սիւրվի): Այս սերունդը մեծ հայրերու սերունդն էր, հայ ապրեցան ու հայ մեռան. կային նաեւ իրենց զաւակները, որոնք 13 - 14 տարեկան էին երբ հասան Ֆրանսա, որոնք տունը հայերէն կը խօսէին, դուրսը՝ Ֆրանսերէն: Այս աւելի պատանի սերունդն ալ փրոֆէսիօնելներ չարտադրեց՝ աւելի՝ մանր արհեստաւորներ ու վաճառորդներ, որոնք ապրուստ մը ճարելու մտահոգութեամբ տարուած, չէին կրնար հայ կեանքի կառոյցներով զբաղիլ: Թէեւ ճշգրիտ վիճակագրութիւններ չկան, յստակ է որ արդէն 1925-էն ետք սկսան շատնալ խառն ամուսնութիւնները: 1945-էն ետք՝ այս ափերուն պատանի տարիքի հասած մանր վաճառորդներէն ոմանք կրցան շուկայի վրայ աւելի մեծ գործերու տիրանալ:

Երկրորդ սերունդ կոչեց բժիշկ Տէրվիշեան անոնք, որոնք հո՛ս ծնան, ուրեմն 1930 - 1940-ական թուականներուն եղան պատանի ու երիտասարդ: Ասոնց մօտ աւելի զօրաւոր էր Ֆրանսախօսութիւնը, ֆրանսական ընկերութեան կողմէ ընդունուելու պահանջը, իր խօսքով՝ յաջողելու մոլուցքը: Բարձր էր խառն ամուսնութիւններու տոկոսը: (Հոս, փակագծի մէջ, զեկուցողը ըսաւ թէ մինչեւ 1980, աւելի խառն ամուսնութիւններ կը կնքէին Ֆրանսայի Հայերը՝ քան այժմ: Տրուած ըլլալով որ վիճակագրական տուեալներ չկան, հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ արդեօք ինչի՞ վրայ հիմնուած է եւ շիտա՞կ է իր հպանցիկ ենթադրութիւնը, թէ այդ իրողութիւնը փոխուած է 1980-էն ետք, Խ. Թ.):

Այս սերունդը ապրեցաւ մերժումի (րըժէ) հոգեբանութեամբ: Հայութիւնը բան մըն էր, որմէ կ՚ուզէր հեռանալ, բան մը՝ որ մանկութենէն կու գար. բան մը՝ որուն հանդէպ երկմիտ էր ու վարանոտ:

Երրորդ սերունդը, որ Սփիւռքեան երկրորդ սերունդն է, վերջինն է՝ որ Երկրի մէջ ծնող պապերու սերունդին բեկորները ճանչնալու առիթն ունեցած է: Այս սերունդը գիտէ որ հոս պիտի մնայ, դէպի Երկիր վերադարձը խօսակցական ու զգացական մօթիֆ մըն է իրեն համար: Դժուարութիւն չունի ինքզինք 100 տոկոսով Ֆրանսացի ու միաժամանակ հարիւր տոկոսով Հայ զգալու: Սակայն այս զգացումները ունենալ՝ չէ բաւած որ ան լուծէ իր հարցերը: Հաւասարակշռութիւնն ու ներդաշնակութիւնը դիւրաւ չեն նուաճուիր: Նաեւ՝ այս սերունդի ֆրանսահայը գիտէ որ «Հայ»ը միաձոյլ բան մը չէ, արդէն ունի իր տարբերակները, որոնց տարբերութիւնները օրէ օր կը զարգանան: Ան կը զգայ որ ինք տարբեր է Հայաստանցի Հայէն, Պէյրութի Հայէն, եւայլն: Ճիշդ է, 1975-էն ի վեր այս սերունդի մէկ շատ փոքր, մտաւորական տոկոսը կը վերակառուցէ միաձոյլ հայկականութեան գաղափարը, սակայն ա՛յդ ալ, իր կարգին, խնդիրներ եւ փոխընտրանքներ կը դնէ իր առջեւ: Եթէ ընդհանուր նայուածք մը նետենք այս երրորդ սերունդին, ուրեմն կը տեսնենք որ անոր զանազան հատուածները տարբեր ձեւերով հայ կը զգան, եւ տարբեր ուղղութիւններ հետապնդելու մասին կը մտածեն: Շատեր կ՚ուզեն ֆրանսական հաւաքականութեան մէջ իրենց դիրքը նուաճած ըլլալով՝ ֆրանսական քաղաքական կեանքի մէջ ալ դիրք նուաճել: Ուրիշներ կ՚ուզեն զարկ տալ աւելի աւանդական մշակութային կառոյցներու, - լեզու, դպրոց, աւանդական կազմակերպութիւններ: Ու տակաւին կան ուրիշներ՝ որոնք զինեալ պայքարի ճամբան կը թուին ընտրած ըլլալ: Զանազան հատուածներ, զանազան փոխընտրանքներ, ինչ որ բնական է: Թէ ո՞ր ընտրութիւնը պիտի բնորոշէ այս սերունդի դիմագիծը, ապագային, կարելի է գիտնալ միայն յեղաշրջումի այս հանգրուանի ընթացքի ամբողջացումէն ետք:

Բժիշկ՝ Սիմոնեան բարձրախօսը փոխանցեց վիրաբոյժ եւ վիրաբուժութեան փրոֆէսէօր Ռոպէր Աստուրեանին (Մարսէյլ): Ան շատ աւելի ինքնավստահ ձեւով պատրաստ էր հաստատելու թէ ի՞նչ է Ֆրանսահայութեան ներկայ դիմագիծը, թէ ո՞ւր պէտք է երթայ ան, եւ ինչպէ՞ս:

Փրոֆ. Աստուրեան հաստատեց որ համեստ փորձառութիւն մը ունի իր գաղութի կեանքին մէջ, եւ որ իր արենակիցներու լուռ այլ դժգոհ մեծամասնութեան նման, ինք չի խանդավառուիր մամուլի մէջ չփորուող «յաղթանակներէն»: Օրինակ, թէ Ժընեւի մէջ Միացեալ Ազգերու մէկ յանձնախումբը վաւերացուցած է այս կամ այն բանաձեւը՝ զինք «ցնծութեամբ չի պայթեցներ» (ժը նըֆէ լաբ փա տը ժուա): Նո՛յնն է պարագան Ֆրանսահայերու 90 առ հարիւրին, իր կարծիքով, - այն մեծամասնութեան՝ որ գործունեայ չէ գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւններու շարքերուն մէջ, չի բաժներ անոնց նպատակները, չոգեւորուիր անոնց գաղափարներով ու մօտեցումներով: Ֆրանսահայ մեծամասնութիւնը բնազդաբար կը զգայ թէ նման քաղաքական նուաճումներ թուղթի կտորներու կը յանգին միայն, ինչպէս անցեալ դարուն: Հայութեան անցեալը լեցուն է նման «նուաճումներով»: Իրականութիւնը՝ որ պարզ է ինծի, ըսաւ փրոֆէսէօրը, այն է որ Ֆրանսայի իսկական «քաղաքական կեանքը փակ կը մնայ մեր առջեւ», եւ եթէ մենք կ՚ուզենք իսկական եւ ուղղակի ազդեցութիւն մը բանեցնել, պէտք է կարենանք հոն ներս մտնել:

Փրոֆէսէօրը համաձայն էր բժիշկ Տէրվիշեանին՝ հաւասարակշռութեան հարցին մէջ: Դժուար է իսկապէս զայն իրագործել, ըսաւ ան, ու պէտք չէ ստորագնահատել այն դժուարութիւնները, որոնց դէմ յանդիման պիտի գտնուինք մենք, Ֆրանսացիներս, մանաւանդ երբ կը փորձենք մտնել երկրի քաղաքական կեանքին մէջ, - այն ատեն պիտի սաստկանայ հակասութիւնը՝ մեր երկու կեանքերուն միջեւ, մեր երկու ընկերութիւններուն միջեւ, - մեր ծագումին ու մեզ ընդունողներուն միջեւ: Այն բզքտումները (տէշիրըման) որոնք պիտի պատահին անձերու հոգիներուն մէջ, պիտի ըլլան կրկնօրինակները արեւելքը՝ արեւմուտքէն, Հայը՝ Ֆրանսացիէն զատող բաժանմունքներուն եւ խրամատներուն:

 քաղքէզեան մտածելակերպին եւ Հայկական - արեւելեան մտածելակերպին միջեւ տարածք մը կայ, որուն մէկ տարբերակը կը բաժնէ հայ այսպէս - կոչուած քաղաքական» մտածելակերպը՝ Ֆրանսականէն: Քննական ոգի մը կայ՝ որ կը մերժէ ճշմարտութիւններէն խուսափիլ, եւ որ կը պակսի մեր քաղաքական կոչ - ւող մտածումին մէջ: Հոգեկան վերաբերմունքի փնտռտուքը, ի գին յստակ մտքի կորուստին, անհասկնալի չէ, բայց ի վերջոյ այս սերունդին համար այլեւս ընդունելի ալ չէ: Ընկերային յեղաշըր - ջումը՝ որ այսօր Ֆրանսահայութիւնը հասցուցած է իր ներկայ բարեկեցիկ վիճակին, կը պահանջէ քաղաքական մտքի ու մօտեցումի յեղաշրջում մը: Անկա չի նշանակեր մերժել զանազան կուսակցութիւններն ու յանձնախումբերը (Հայ Դատի Յանձնախումբը, օրինակ), սակայն Ֆրանսահայութեան մեծամասնութիւնը անոնցմէ անդին կ'ուզէ երթալ, ժամանակ՝ բաժանումներէ անդին: Համայնքային կրպղիւսի» (սիման քոմինօթէր), միասին ապրելու եւ միա - ին աշխատելու պահանջ մը կայ, որ շատ կը կառոյցներու մէջ կը դոհացուի: Ասին, Ֆրանսահայութիւնը կը պահանջէ միացեալ աշխատանք՝ որ հայկական ծիրէն դուրս ալ կը բերէ արդիւնքներ եւ կը նշմարուի:

Իբրեւ օրինակ նման աշխատանքի՝ փրոֆէսէօր Աստուրեան նշեց Արամ Խաչատրեանի անունը կրող մրցանակն ու կազմակերպութիւնը, որ 1980-ին ծնած է, եւ որ մեր մշակոյթի ասղերէն մէկուն վարկը կ'օգտագործէ, օգտակար ըլլալու համար հայ թէ օտար երաժշտական տաղանդներու: Առանց դնելու խտրականութիւն (զանազան հայ հատուածներու միջեւ, կամ Հայուն եւ ոչ - Հայուն միջեւ) ան կը զգացնէ Հայուն գոյութիւնը եւ հաստատ դառնալու եւ դառնալու իրաւունքը Ֆրանսայի մէջ:

Անցնելով նիւթին մէկ այլ ծալքին, դեկուցողը իր խօսքը անուղղակի սակայն հասկնալի կերպով ուղղեց անոնց, որոնք ըմբոստութիւն կամ յեղափոխութիւն կամ ... անհանդստացնող պայքարի ձեւերու կը հաւատան, ու ըսաւ որ գործօն (աքթիֆ) անձերու պէտք ունինք, եւ ոչ ակտիվիստներու: Կը հաւատամ, ըսաւ ան, որ «գործնականօրէն ամէն ինչ կարելի է, ազատական ու արտօնող ընկերութեան մը մէջ (փրաթիքըման, թու թ'է փոսիպլ տան գիւն սոսիէթէ լիպէրալ է փերմիսիվ): Միայն թէ պէտք է սկսիլ հասկնալով՝ որ ցոյցեր ընելով չէ որ կըրնանք փոխել մեր քաղաքական դիրքը, այլ՝ երկրին քաղաքական կեանքին մասնակցելով: Որքան ալ կարեւոր ըլլայ մեզի համար Խորհրդային Հայաստանը կամ Սփիւռքը, անոնք մեր զգացականութեան վայրերն են, գոհունակութեան կամ դառնութեան սեւեռակէտեր, մինչ Ֆրանսան մեր գործի, մեր գործօն մասնակցութեան վայրն է: Հո'ս է որ բան մը կրնանք ըլլալ, եթէ միայն գիտնանք ըմբռնել: Հայ հաւաքականութիւնը կ'անդրադառնայ իր ուժը (լա սոսիէթէ արմէնիէն ինյոր սա փորս փոլիթիք), հաստատեց ան, ուժ մը՝ որ ներկայիս քաղաքականութիւն վարող մի քանի միջնորդներու (էնթէրմէտիէր) սահմանած դերէն շատ տարբեր բան մըն է: Մենք պէտք ունինք «Ռասամպլըման տէ զ'Արմէնիէն տը Ֆրանս»-ի մը, ըսաւ ան, որուն ռեւէ Ֆրանսահայ կրնայ մասնակցիլ եւ իր աշխատակցութիւնը բերել, եւ որ ուղղակի կը մտնէ ընտրապայքարին մէջ, ոչ միայն Ֆրանսայի թեկնածուներու թիկունք կենալով, այլ նաեւ ի'ր իսկ թեկնածուները ներկայացնելով: Մենք պէտք է ընտրութիւններուն եւ ֆրանսական քաղաքական կեանքին ներկայանանք «կրկնակ հանդամանք» կամ «կրկնակ ականաւորութիւն» (տուպլ նօթապիլիթէ) ունեցող Ֆրանսահայերով: Չի բաւեր ծանօթ ըլլալ միայն ֆրանսական կամ միայն հայկական կեանքին, այլ՝ երկո'ւքին: Պէտք ունինք անձերու, որոնք մտած են հայ թէ օտար կազմակերպութիւններուն շարքերը, մանաւանդ՝ վերջիններուն մէջ, երիտասարդ տարիքի, եւ որոնք ունին անուն ու վստահ: Նման անձեր պէտք է ունենան նաեւ իրենց յեցակէտ, «Ռասամպլըման»ի նման հայ նոր կազմակերպութիւն մը: Որուն կարգախօսը, ըստ փրոֆէսէօր Աստուրեանի, ինքնութեան եւ ուժի գիտակցութիւնն է, ու քաղաքական մարզին մէջ մտածուած ձեւով ներառելու պատրաստակամութիւնը:

Այս երկու զեկուցումներէն ետք 45 վայրկեան տեղի ունեցաւ խիկական, տըպաւորիչ, աշխոյժ սաուլիս, - ներկաները թէ' խօսեցան, թէ' ալ ունկնդրեցին: Շատեր բողոքեցին որ փրոֆէսէօր Աստուրեան հիմնովին կը ստորագնահատէ Հայ Դատի Յանձնախումբի նման կազմակերպութեան մը ճիգերն ու ստացած արդիւնքները, նաեւ՝ ժընեւի տեղեկագրին արժէքը, օրինակ: Ինչո՞ւ Թուրքիան կ'ընդվզի եւ իրար կ'անցնի, հարց տըրւեցաւ, եթէ իսկապէս բոլորովին անիմաստ «Թուղթէ շերեփներ» են այդ յաղթանակները: Ուրիշներ ընդգծեցին որ հայ մը ընտրելը, հայ դաշնակից մը ունենալ չէ: Բժիշկ՝ Սերժ Սիմոնեան ընդգըծեց այս, յիշելով թէ վերջերս քաղաքի մը Հայերը փորձեցին հանդստեան տուն մը կառուցելու արտօնութիւն ստանալ: Պատասխանատու Թաղապետական խորհուրդը ունէր 4 հայ անդամներ: Այդ չորսէն երեքը, դէմ քուէարկեցին հայ համայնքին, մէկը՝ Թեր: Թեր քուէարկողը 60-էն վեր անձ մըն էր, միակը՝ որ չէր պատկաներ չփիերուող նոր սերունդին:

Խօսք առին ուրիշներ, ըսելու համար թէ Հայութիւնը շատ յառաջդիմութիւններ արձանագրած է վերջերս, Ֆրանսայի մէջ, նոյնինքն քաղաքական մարզին մէջ: Աւելի կը յառաջանար մեր համայնքը, եթէ ունենար ամէնուն կողմէ ճանչցուած եւ ընդունուած առաջնորդներ ու ներկայացուցիչներ: Հոս՝ ներկայացուցիչներուն հարցը բանկեցուց շատեր. յայտնօրէն. հագիւ սպիացած վէրքերու հակամարտ դիրքեր կը գտնուէին, որոնք կը զգացուէին, թէեւ բացայայտօրէն չէին արտայայտուեր սովորաբար: Օրինակ, յայտնօրէն բարկացած անձ մը ըսաւ որ չի բաւեր որ ԻՒՄԱՖ-ի զեկուցողները միասնականութեան մասին խօսին, պէտք է նման ոգի ցուցաբերեն, թիկունք կենալով Եւրոպայի Խորհրդարանին ուղղըւած դիմումնագրի մը: Բժիշկ՝ Տէրվիշեան բացատրեց թէ այդ հասած է ԻՒՄԱՖ-ի վարչութեան շատ անյարմար ժամանակի, երբ վարչութեան մեծամասնութիւնը արձակուրդի մէջ էր: Փրոֆէսէօր Աստուրեան տուաւ աւելի կծու պատասխան մը, - «Թերեւս, Պարոն», ըսաւ ան, «աւելի լաւ կ'ըլլար եթէ մեզի հետ խօսէին պատասխանատուները, այդ դիմումը (փէթիսիոն) պատրաստելէ առաջ: Մենք հասուն մարդիկ ենք (նու սոմ տէ զ'ատիւլթ), և յարմար չենք գտներ որ ուրիշներ, առանց մեզի հետ խորհրդակցելու կամ մեր մասնակցութիւնը հրաւիրելու, վերջին վայրկեանին միայն մեր համաձայնութիւնն ու գործակցութիւնը կ'ուզեն մեզմէ»:

Խօսք առաւ բժիշկ Խայիկեան: Ան ըսաւ որ նախորդ սերունդներ պախարակելէ առաջ, հարկ է քիչ մը պատմութիւն սերտել: Առաջին ու երկրորդ սերունդները, ըսաւ ան, շաբաթը 50 - 60 ժամ աշխատելէ ետք գտան ժամանակն ու լուման, ամբողջ հաւաքական կեանքի մը ենթակառոյցը կառուցելու: (Հոս՝ խօսքը բժիշկ՝ Տէրվիշեանին ուղղուած էր): Եւ ապա, ըսաւ ան, խօսքը ուղղելով փրոֆէսէօր Աստուրեանի, լաւ կ'ըլլայ որ Արեւելեան միտք - Արեւմտեան միտք կտրուկ բաժանումներ կատարելէ ու Հայութիւնը Արեւելեան բաժանմունքին մէջ զետեղելէ առաջ, զեկուցողը յիշէ Շիրակացին ու Գրիգոր Մագիստրոսը, եւ քըսաներորդ դարու հայ մեծ գիտնականները: Առանց խռովելու, փրոֆ. Աստուրեան պատասխանեց որ իր խօսքը քաղաքական մտածողութեան մասին էր, եւ հոն, վերահաստատեց ան՝ Հայութիւնը «Արեւելեան» է, իսկ այդ մտածելակերպի վերջնական արդիւնքը՝ այսօրուան Լիբանա'նն է:

Ի վերջոյ խօսք առին ուրիշներ, որոնք արտայայտեցին թէ ելոյթներէն կը պակսէր հայ լեզուն, եւ որ պայքարը անիմաստ է, առանց անոր պահպանումին: Փրոֆէսէօր Աստուրեան պատասխանեց որ նման խօսքեր յուզիչ են, զգացական են, ունին իրենց վաւերականութիւնը, սակայն միաժամանակ արգելք կը կենան Հայութեան քաղաքական գործելակերպի զարգացումին: Ֆրանսացի մը, որ ներկայ էր սաուլիսին, հաստատեց իր համաձայնութիւնը փրոֆէսէօր Աստուրեանի հետ, ըսելով թէ եթէ իրապէս հայերէն լեզուով կատարուէին նման սաուլիներ, ինք եւ իրեն նմանները պիտի զրկուէին Հայութիւնը մանրամասնօրէն ու մտերմօրէն հասկնալու առիթէն, քանի որ միայն Ֆրանսերէն դիմումնագիրներով չէ որ պիտի ճանչցուի ժողովուրդ մը, այլ՝ իր ապրումներով ու հաւաքական մտածելակերպով:

Դեռ մեծ էր արտայայտուիլ ուզող ներկաներու թիւը, երբ ժամը եւ ուրիշ ծըրագիրներ պարտադրեցին այս հետաքըրքրական սաուլիսին աւարտը:

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ» 60

—×—

ԽՄԲ. - Քալիֆորնիա լոյս տեսնող «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթը Օգոստոս 22-ի իր թիւին մէջ, արձագանգ հանդիսացած է «Յառաջ»ի 60-ամեակին եւ հետեւեալ խմբագրական ծանօթութեամբ արտատըպած է «Յառաջ»ի Օգոստոս 2-ի՝ 60-ամեակին նուիրուած խմբագրականը.-

Օգոստոս 1-ին, Փարիզի մեր պաշտօնակից «Յառաջ» օրաթերթը բոլորեց իր 60-ամեակը:

Վաթսուն տարի լոյս ջամբեց «Յառաջ» Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի հայօրդիներուն, զանոնք թրծելով կորուստի եւ ձուլումի դէմ:

«Յառաջ»՝ իր խստապահանջ խմբագըրին՝ յաւէտ ողբացեալ՝ Շաւարշ Միսաքեանի օրերուն, դարձաւ գրողները կազմաւորող եւ հռչակաւոր դարձնող հազուագիւտ թերթերէն մին:

Այս օրերուն եւս՝ «Յառաջ» իր շուրջ համախմբած է նոր գրողներ (Ֆրանսայէն թէ այլ երկիրներէ):

«Յաջողութիւն «Յառաջ»ին:

ԽՄԲ. «ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ»ի

Նոյնթիւին մէջ, մեր հին բարեկամը՝ Լիբանանի Խորհրդարանի նախկին երեսփոխան և Այգ ու Լը Սուար թերթերու տնօրէն Տիգրան Թօսպաթ (այժմ՝ Քալիֆորնիա հաստատուած) Ֆրանսերէն գրութիւնով մը կ'ոգեկոչէ «Յառաջ»ը եւ Շաւարշը:

«HARATCH» : C'ETAIT HIER... C'EST AUJOURD'HUI...

par Dikran TOSBATH

Ainsi donc «Haratch» a déjà 60 ans d'existence.

Il en avait vingt-trois, lorsque je l'ai connu dans ses meubles, rue Damesme, en même temps que Chavarche Missakian - l'incorruptible - (qui avait été un journaliste remarqué et estimé à Constantinople avant de s'établir, jeune, à Paris) -, l'active Mme Missakian et déjà la ferme, la lucide, la dynamique Arpik Missakian qui est née, a vécu et a grandi dans l'atmosphère trépidante d'un journal - «one man show», couvée et dirigée par le plus expert des patrons et le plus admirable des pères.

Chavarche mort, à «Haratch» ce fut Arpik qui a conservé intacts l'esprit et la mission que son père avait assigné à son journal, sa conception d'un journalisme ne supportant pas de compromis ; intacts et toujours inoccupés la table de travail et le fauteuil de Chavarche, pour marquer une permanente présence invisible.

J'eus le bonheur d'être en même temps que le collègue, l'ami du fondateur, qui m'avait adopté d'emblée.

Je me souviens de nos conversations, le journal envoyé à la guillotine, rue Damesme, ou dans l'accueillant petit appartement de Bécon-les-Bruyères. Nous parlions des Arméniens de la Diaspora, en particulier de ceux du Liban et de France, des problèmes de l'heure, de la politique des puissances sur le point d'être cataloguées «Grandes», «Moyennes», et «Petites», de la Presse, - la nôtre - de ses difficultés et de l'exaltation qu'elle procurait. Et régulièrement Arpik, parfois Chavarche Nartouni, participaient à ces échanges de vues, toujours francs et amicaux.

Je demeure l'ami de «Haratch» et de son animatrice Arpik. Les temps, les tendances et les circonstances ne jouent aucun rôle dans la sincérité de nos relations.

Mais il a fallu qu'une date tombe soudain, le 2 Août 1985; que « Nor Gyank» reproduise l'éditorial de ce jour d'un quotidien parisien pour que «Haratch», Chavarche, Arpik réapparaissent devant mes yeux; que les souvenirs remontent et pour que je me répète - (ayant passé par là) - qu'il n'est pas donné à tout le monde de maintenir à bout de bras, sans autre appui que celui des lecteurs et sans autres capitaux que la foi dans la mission à accomplir et l'amour de la profession, un journal qui a soixante ans derrière lui et qui s'est, au fur et à mesure, étoffé et développé, en vue d'affronter les nombreuses années à venir.

La lutte quotidienne se poursuit donc pour Arpik. Elle est à la hauteur, comme elle l'a prouvé, de la tâche qu'elle a assumée et est à même de la conduire jusqu'au bout.

Bons baisers de San Fransisco, Arpik, et bonne continuation de route!...

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ տեղի ունեցած են Զօրիկ Ցակոբեանի յիշատակին նուիրուած պասքէթպոլի մրցումներ, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. «Սիփան» Միութեան: Օգոստոս 9 - 23 տեղի ունեցած մրցումներուն ամէն օր շուրջ երկու հազար մարզասէրներ ներկայ եղած են: Մրցաշարքին յաղթական հանդիսացած է «Արարատ 1» խումբը, երկրորդ՝ Արարատ 2»:

×

ԱՆՁԱԼԻ (Պարսկաստան) Հայոց ազգային վարժարանի սրահին մէջ, Օգոստոս 18-ին, տեղի ունեցած է «Արարատ» երգչախումբին համերգը: Բացումը կատարած է Մագի Պետրոսեան: Յայտագիրը բաղկացած է ազգային, յեղափոխական եւ ժողովրդական երգերէ, որոնց դաշնակով ընկերացած է եւ երգչախումբը ղեկավարած Ռազմիկ Մինասեան:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» մարզաւանին մէջ, Սեպտեմբեր 3-ին, բացումը կատարուած է 19-րդ համահայկական խաղերու, որոնց մասնակցած են 145 խումբեր, շուրջ 1500 մարզիկներով (350-ը՝ զաւաներէ): Մրցումներ տեղի ունեցած են մարզական հինգ ճիւղերու մէջ՝ ֆութպոլ, վոլէպոլ, պասքէթպոլ, թեթեւ մարմնամարզ եւ փինկ - փոնկ: Բացման օրը ներկայ եղած են շուրջ տասը հազար մարզասէրներ: Խաղերը տեւած են մինչեւ Սեպտեմբեր 20:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Սեպտեմբեր 7-ին, նշուած է Մարաշի Հայրենակցական Միութեան հիմնադրութեան 61-րդ տարեդարձը: Հանդիսավարը՝ Նուպար Լոմլոմճեան, տուած է Միութեան պատմականը: Խօսք առած են Միութեան՝ Պուէնոս - Այրէսի եւ Մոնթէվիտէոյի ատենապետները՝ Ալպերթօ Գամպուրեան եւ Խաչիկ Կեցոյեան, կոչ ուղղելով երիտասարդութեան շարունակելու տոհմիկ սովորութիւնները եւ պահպանելու ազգային աւանդութիւնները: Մոնթէվիտէոյի Հ. Բ. Ը. Մ.ի «Երեւան 50» նուագախումբը հայկական տոհմիկ երգերով ու պարեղանակներով խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած է:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԻԾԱՂԻ
ԲԱՌԱՐԱՆ
1455 ԺՊԻՏՆԵՐ
Պատրաստեց՝ ՍԻՐՎԱՐԴ ՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
Շիրակ հրատարակչատուն,
Պէյրութ, 1985

Ցաւով իմացանք որ Երեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 17-ին Օպոնի իր բնակարանին մէջ մեռած է՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ - ՍԱՐՏԱՐԵԱՆ

եւ Թաղումն ալ կատարուած է Հինգշաբթի առտու, Սեպտեմբեր 19-ին:

Ողբացեալը, դեռ քանի մը օր առաջ - Ուրբաթ - այցելած էր «Յառաջ»ի խմբագրատունը, ըստ իր ազնիւ սովորութեան նուէրներ ընելու ամուսնոյն յիշատակին թէ Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութեան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապ. Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգիստ կատարել կուտայ, Կիրակի, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29, տեղւոյն Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ, յաւէտ ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին: Արարողութենէն ետք՝ Մատաղաբաշխութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թութլեանէ իրենց Թոռնիկին մկրտութեան առթիւ եւ 200 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Ենովքեանէ: Ստացած է նաեւ Արուսեակ Մէճիկեանի մահուան առթիւ 300 Ֆ. Այրի Տիկին Մելգոնեանէ:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Լիբանահայ տիկին մը, որ աշխատանքի արտօնութիւն ունի գործ կը փնտռէ: Պատրաստ է երախայ նայելու կամ տնական գործերով զբաղելու:

Հեռաձայն. - 383 - 82 - 19

Ս. Մ Ե Ս Ր Ո Պ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը կը կազմակերպէ վերամուտի իր առաջին դասախօսութիւնը, Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 26, երեկոյեան ժամը՝ 8.30-ին, Կեդրոնի սրահին մէջ:

Դասախօս՝ ՏՈՔԹ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Նիւթ՝ ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ

հիմնադիր արդի հայ գրականութեան

Արտասանութիւններ՝ գրագէտին երկերու հատուածներէն:

Դասախօսութենէն առաջ կարելի է մասնակցիլ պիւֆէի մը, ժամը 7.30-էն սկսեալ: Հեռաձայնել մէկ օր առաջ՝

326 50 43 կամ 278 31 93

ՎԵՐԱՄՈՒՏ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի դասընթացքները կը վերսկսին:

ՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 23, երեկոյեան ժամը 8-էն 9.30: Կը դասաւանդէ՝

Հ. ԱԹԱՆԱՍ Վ. ՔԷՍԷՃԵԱՆ

ՓՈՔՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ, Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 2, կէսօրէ ետք ժամը 2-էն 5: Կը դասաւանդեն՝ Օր. Գաթի Ջուլամեան, Տիկիններ՝ Սիլվա Էքմէքճեան եւ Սիլվա Քէչիչեան - հայերէն լեզու եւ պատմութիւն, - Տիկին Ասխա Յովնանեան - երգ եւ նուագ, - Տիկին Սիւզան Մաքարոֆ - գծագրութիւն, - Հ. Մանուէլ Վ. Պաթագեան - կրօնագիտութիւն: -

Կ'ընդունուին 5-էն 14 տարեկան մանուկներն ու պատանիները: Դասերը կը տրուին Կեդրոնի սրահը, 10 Պիս, Թուէն փողոց, Փարիզ 5-րդ:

Կ.Ս.Մ.

ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

1985 - 1986 տարեշրջանի հարցարանները ստանալու համար կրթաթոշակի թեկնածուներէն կը խնդրուի գրաւոր կերպով դիմել մինչեւ Նոյեմբեր 10:

LES ANCIENS
DU LYCEE GUETRONAGAN
151, rue Montmartre, 75002 Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ
ՎԱՐԺՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԼԻՈՆ.- Համակիր մը 1000 Ֆ.:

ՔԼԱՄԱՐ.- Պ. Առաքել Սերոբեան 100:

ԻՍԻ.- Պ. Փ. Դանիէլեան 100 Ֆ.:

ՔՐԵՄԼԷՆ - ՊԻՍԷԹՐ.- Պ. Լեւոն Տէր - Օհաննէսեան 500 Ֆ.:

ՄԷՕՏՈՆ.- Պենկեան ընտանիք 100 Ֆ.:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Samedi 28 Septembre à 20h30
dans la salle HRAND SAMUEL
de la Maison de la Culture Arménienne de Decines

RENCONTRE

avec Jean-Jacques VAROUJAN

à l'occasion de la parution de son livre
« SI C'EST ROND »
aux Editions Kirk

— Lecture publique de quelques extraits de «SI C'EST ROND» par le comédien M. DESCHAMPS (compagnie Lieux-Dits)
— DEBAT avec les lecteurs
— SIGNATURE du livre

entrée libre

«SI C'EST ROND» est disponible à la librairie de la M.C.A. de Decines

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE DES ARMENIENS DE FRANCE
(U.C.F.A.F.)

vous invite à une rencontre avec
Henri VERNEUIL
à l'occasion de la parution
de son ouvrage autobiographique
« M A Y R I G »
édité chez R. Laffont

le Jeudi 26 Septembre à 20h45
au Centre Culturel et Artistique Arménien
6, cité du Wauxhall, Paris 10e M[o] République

Henri Verneuil dédicacera son livre au terme de la soirée

ENTREE LIBRE

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

accueillera

HENRI VERNEUIL

pour la présentation et la signature de son livre

« M A Y R I G »

le Samedi 28 Septembre, à 16 heures

l'ouvrage est disponible à la M.C.A.
9, rue de Madrid, — 94140 Alfortville
tél. 376 55 89

UGAB - PARIS

Monsieur Henri VERNEUIL
dédicacera son livre

M A Y R I G

le vendredi 27 septembre
de 19h30 à 21h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17[e]

UGAB-Paris vous invite cordialement à cette dédicace et vous offre une réduction de 10% sur le prix du livre

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 21-ին, ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը: Կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

VILLE DE MARSEILLE
— O P E R A —
SAISON 85 - 86

CONCERT

hommage à
Arno BABADJANIAN

SAMEDI 28 SEPTEMBRE A 21 HEURES

ORCHESTRE PHILHARMONIQUE DE MARSEILLE

Direction
HENRI GALLOIS

Solistes
Jean TER MERGUERIAN *(Violon)*
Anne-Marie GHIRARDELLI *(Piano)*
Hélène CESARO *(Piano)*

et la participation exceptionnelle de
PIERRE BARBIZET

A. KHATCHATOURIAN : Extraits de «Spartacus». Suite de ballet
A. BABADJANIAN : Ballade héroïque pour piano et orchestre
Pièces pour piano. Sonate pour violon et piano
A. BABADJANIAN et A. HAROUTOUNIAN : Rhapsodie pour deux pianos

Concert organisé par la
FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN
sous la Présidence de Maître MARCEL PAOLI
Adjoint au Maire, délégué à l'Action Culturelle

Location : Secrétariat de l'Eglise Arménienne 339, av. du Prado tél. 77. 84. 70
F.N.A.C. Centre Bourse, tél. 91. 30. 62 — BERTEX, tél. 60. 07. 61
Opéra, à partir du 20 septembre, tél. (91) 55. 21. 22

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1985 - 1986 --

— **Du 18 au 27 Octobre** (via Moscou) **4.750 F**
(Possibilité semaine supplémentaire en ARMENIE du **27 Octobre au 2 Novembre** en pension complète à **1.450 F**)

— **Du 25 Octobre au 3 Novembre** (via Moscou) **4.550 F**
(Possibilité semaine supplémentaire en ARMENIE **Du 3 au 9 Novembre** en pension complète à **1.130 F**)

Spécial Réveillon & Noël arménien en Arménie

— **Du 28 Décembre 1985 au 11 Janvier 1986** (via Moscou) **5.580 F**

Pâques en Arménie

— **Du 29 Mars au 12 Avril** (via Kiev) **6.050 F**

Spécial Cérémonie du 24 Avril en Arménie

— **Du 19 Avril au 3 Mai**
(Prix et conditions de ce voyage nous consulter).

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).
(Nos prix ne comprennent pas — la chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)
(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél : 742 - 10 - 35

LIC A 130

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
24

MARDI
24 SEPT.
1985

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ: 260 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 550 Ֆ. - Հատը: 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.057
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.057

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՐԻՆՓԻՍ

ԷՌՆԻՒ՝ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ ԼԱՔՈՍԹ՝ ՊԱՏԺՈՒԵՑԱՒ ՖԱԲԻՒՍ ԽՈՍՏՈՎԱՆԵՑԱՒ ԲԱՅՑ ՈՉԻՆՉ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՒ

×

«Լը Մոնտ»ի, «Քանար»ի և «Լէքսփրէս»ի յայտնութիւններէն ետք, հարկ էր բան մը ընել: Ինչպէս կը հրահանգէր Նախագահ Միթերան նախարարապետին: Նախ պէտք էր, անշուշտ, հաշուեցոյցը վճարողներ գտնել եւ այդ առընչութեամբ առաջին զոհն էր Նախագահին մտերիմն ու հաւատարիմը, երեսուն տարիէ ի վեր՝ Շառլ Էռնիւ: Հազիւ շաբաթ մը առաջ էր, որ Պաշտպանութեան Նախարարը «այնքան զուարճալի է ձեր հարցումը» կ'ըսէր քահ-քահ խնդալով, երբ լրագրողները կ'ըսէին իրեն «միտք ունի՞ք հրաժարելու»: Այլեւս չի խնդար, քանի որ յստակ է, որ իր տուած հրաժարականը հետեւանք է բացայայտ շնորհազրկումի մը: Եթէ հոս «երեւոյթները» կը պահուին եւ նոյնիսկ, ըստ աւանդութեան Էռնիւ կը ճամբուի մե՛ծ գովեստներով, անդին գաղտնի սպասարկութեանց տնօրէնը՝ Լաքոսթ ուղղակի կը պաշտօնազրկուի: Իր տեղը գրաւողը, որու պիտի յանձնուի նաեւ սպասարկութեանց ամբողջ վերակազմակերպումը, պիտի նշանակուի Չորեքշաբթի օր, Նախարարաց Խորհուրդին կողմէ: Էռնիւի կը յաջորդէ Փոլ Քիյէս, ցարդ Քաղաքաշինութեան եւ Բնակութեան նախարար, որ իր տեղը կու տայ Ժան Օռուի, փոխադրութեանց ենթանախարար:

Այս ամբողջը եթէ որոշ բաներ երեւան կը հանեն, որոշ բան մը չեն հաներ սակայն: Կիրակի իրիկուն, նախարարապետը, ի վերջոյ, կը խոստովանէր թէ այո՛, հրահանգի վրայ, ֆրանսացի գործակալներ են, որոնք ընկղմած են Ռենպօ - Ուաւրիըրը: Ո՞վ տուած է հրահանգը: Հոս, կրկին լռութիւն, երեւի հարկ է սպասել «Լը Մոնտ»ի կամ «Քանար»ի, քանի որ պարզուեցաւ, որ լրագրողները աւելի ի վիճակի են ճշմարտութիւնը գտնելու, քան՝ Պետութեան սպասաւորները: Գալով Թըրիքոյի, իր տեղեկագրով, բաւական ծիծաղելի կացութիւն մը ստեղծեց Պետութեան համար: Կը մնան շատ ու շատ հարցումներ: Անմիջականը սա է. - Եթէ Թերթերու լուրերը քաղուած են գաղտնի սպասարկութեանց պատասխանատուներէն, կը նշանակէ որ մարդիկ այսօր խօսած են, մինչ երէկ (Թրիքօ եւայլն) մերժած էին խօսիլ: Այս պարագան ալ կը բացատրուի անընդունելի պատճառաբանութեամբ մը: Նոր - Զելանտա ձերբակալուած ֆրանսացի գործակալներու կեղծ ամոլին կինը, որ փոքրիկ երախայի մը մայրն է, չէ դիմացեր մայրական իր կարօտին եւ խօսեր է...: Աւելորդ է, անշուշտ, նկատել որ ամէնէն հասարակ Ճէյմս - Պոնտի մը մէջ իսկ, գաղտնի գործակալները քիչ մը աւելի «դիմացկուն» կ'ըլլան...:

Ներկայիս, հարցը չէ փակուած եւ Երկուշաբթի օրուան մամուլը արդէն նոր հարցումներու արշաւի մը ձեռնարկած էր, որոնց առաջինն է՝ ո՞վ է հրամանը տուողը: ՏԺԷԷՍԸ-ի տնօրէնը մերժած էր անուններ տալ եւ դէմ էր որ գործադրողներ հետապնդուին կամ պատժըւին, քանի որ անոնք իրենց աշխատանքը կատարած են, հնազանդելով հրահանգներու: Եւ ի վերջոյ գաղտնի սպասարկութեան մը առաջին առաքինութիւնը՝ գաղտնապահութիւնը պէտք է ըլլայ:

Ռոլան Տիւմա ապահովութիւն տուաւ որ Ֆրանսա ներողութիւն պիտի չխնդրէ Նոր - Զելանտայէն, ինչպէս կը պահանջէ վարչապետը, բայց հաւանաբար ինք ալ քիչ մը աճապարեց այդ յայտարարութիւնը ընելով, քանի որ սկիզբէն ի վեր, շատեր ստիպուեցան իրենց իսկ յայտարարութիւններուն հակառակն ընել, քիչ ետք: Եւ ներկայիս Ֆրանսայի «Կանանչ»-ներն ալ իրենց երկրին դէմ կը խօսին: Յետոյ այս Կրինփիսն ալ այնքան «անմեղ» ընկերութիւն մը չի թուիր եւ տարօրինակ ալ է որ խաղաղապաշտ այս շարժումը ցարդ այնքան ձայն չէր բարձրացուցած Միացեալ - Նահանգներու կամ Խորհ. Միութեան հիւլէական փորձերուն դէմ եւ ծագում առած էր աւելի նորածին փոկերով զբաղելու համար եւ որու հրակայ դրամագլուխներու աղբիւրն ալ շատ ծանօթ չէ...:

Գալով ընդդիմութեան, առնուազն լաւ առիթ մը կը կորսնցնէ լռելու: Արդարեւ, Ե. Հանրապետութիւնը նախընթաց մը ստեղծեց նախարարի մը հրաժարումով, մինչ 1958-էն ի վեր, բաւական գայթակղութիւններ բարձի թող եղան Տը Կոլի թէ իր յաջորդներուն օրով, Պէն Պարքայէն Մարքովիչ, Պրոյլէն՝ Պուլէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵՔՍԻՔՈՅԻ մեռեալներու թիւը միշտ անծանօթ է, քանի որ բոլոր դիակները չեն գտնուած, հակառակ տարուած աշխատանքներուն, համաճարակի առաջքն առնելու համար: Ամէն պարագայի մէջ 4000 մեռեալի և աւելի քան 6000 վիրաւորի խօսք կար, Երկուշաբթի առտու: Եւ ինչպէս միշտ նման պարագաներուն մէջ, գող - աւազակները հրապարակ իջած են, ծպտուած իբրեւ հիւանդապահ եւ հիւանդատար կեղծ կառքերով վերապրողները կը կողոպտեն: Անդին, գլխաւոր հարցը որ ծագած է, չի վերաբերիր դժբախտութեան կամ աղէտին, այլ սա խնդրին՝ Ֆութպոլի համաշխարհային ախոյենութիւնը կարելի պիտի ըլլա՞յ Մեքսիքօ ընել...: Հետաքրքրական է թերեւս նկատել, թէ ինչ որ քարուքանդ եղած ու փլած է, նոր շինութիւններ են եւ ոտքի մնացած է երեք դար առաջ շինուած հիւանդանոց մը...:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ (Լիբանան) մէջ, արդէն իսկ 700 մեռեալի խօսք կայ եւ բնակիչները խուճապի մատնուած կը փախին:

ՔՐԻՍԹՕ Պուլկարիա ծնած ամերիկացի արուեստագէտը կրցաւ ի վերջոյ ծըրագիրը գործադրել՝ ծրարել Փարիզի ամէնէն հին կամուրջը, որու անունն է՝ Նոր - կամուրջ: Ասոր համար ամէնէն դժուարը արտօնութիւն առնելը եղած էր սկսելով Փարիզի քաղաքապետարանէն մինչեւ Էլիզէ, անցնելով՝ Մշակոյթի նախարարութենէն: Գալով նիւթականին, ինք կ'ապահովէ անցորդներու ծախսելով իր գործերը: Ծրարուած կամուրջը կարելի է «վայելել» 10 օր:

ԱԼԻ ԱՂՃԱ դատավարութիւնը պոյքոթի կ'ենթարկէ, պահանջելով հանդիպումներ Յովհաննէս - Պօղոս Բ. Պապին ու Միացեալ - Ազգերու ընդհանուր քարտուղար Փերէզ Տէ Քուէյյարի հետ: «Այսօրուան ատեանին դէմ կը բողոքեմ, կը բողոքեմ նաեւ Վատիկանի լռութեան դէմ», ըսաւ Աղճա: Պապը Աղճային հանդիպած էր Դեկտեմբեր 1983-ին, բանտին մէջ, ու ներած իրեն սակայն Աղճա նոր հանդիպում մը եւս կը պահանջէ: Անկէ զատ, նիստերու ընթացքին վիճարանութիւնները չեն դադրիր Աղճայի մատնանշած թուրք մեղսակիցներու միջեւ: Եւ դժուար թէ դատակազմը կարենայ ճըշմարտութիւնը գտնել այսքան հակասութիւններու մէջ:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մամուլի մեծ դէմք, տեղական Հերսանը, եթէ կարելի է ըսել՝ Աքսէլ Շփրինկէր մեռաւ առջի օր, 73 տարեկանին: Իր ձեռքն էր մամուլին 30%, մէջն ըլլալով «Պիլտ»ի եւ «Տի Վելթ»ի նման մեծ թերթեր: Առաջինը՝ օրական 5 միլիոն օրինակ կը սպառէր: Ժառանգորդ չի ձգեր:

ԿՈՐԲԱՉՈՎԻ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽՈՐԴ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

1960, - ՄԱՐՏ 23 - ԱՊՐԻԼ 3. - Տը Կոլ կ'ընդունի Խրուշչեւը Փարիզ, ապա՝ գաւառները:

1964, - ՓԵՏՐ. 24 - ՄԱՐՏ 5. - Պոդգորնի կ'ընդունուի Տը Կոլի կողմէ, Փարիզ:

1966, - ՅՈՒՆԻՍ 20 - ՅՈՒԼԻՍ 1.- Պաշտօնական այց Տը Կոլի Խորհ. Միութիւն:

- ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1-էն 9-Ը.- Կոսիգին կ'ընդունուի Փարիզ, Տը Կոլի կողմէ:

1967, - ՅՈՒՆԻՍ 16 եւ ՅՈՒԼԻՍ 1.- Կոսիգին Փարիզէն կ'անցնի եւ Տը Կոլի հետ կ'ունենայ հանդիպում:

1970, - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6 - 13.- Ֆրանքեւխորհրդային գերատեսչական ժողով Մոսկուա, Տաշքենտ եւ Բայքոնուր, Բրեժնեւի եւ Փոմփիտուի միջեւ:

1971, - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 25 - 30.- Գերատեսչական հանդիպում Փոմփիտու, - Բրեժնեւ, Փարիզի մէջ:

1973, - ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11 - 12.- Ընթացիկ աշխատանքի - գործառնութեան այց Փոմփիտու, Մինսկի մօտ:

ՅՈՒՆԻՍ 25 - 27.- Աշխատանքի այց Լ. Բրեժնեւի, Ռամպույէ:

1974, - ՄԱՐՏ 11 - 13. - Աշխատանքի այց Փոմփիտուի՝ Պիտսունտա:

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4 - 7. - Բրեժնեւ կ'ընդունուի Ռամպույէ Ժ. Տ'էսթէնի կողմէ:

1975, - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14 - 18.- Այս վերջինը կ'երթայ Մոսկուա, ապա՝ Կիեւ: Սակայն հանդիպումները կարճ կը տեւեն Բրեժնեւի հետ, իր թէթեւ «անհանգստութեան» հետեւանքով:

1977, - ՅՈՒՆԻՍ 20 - 22. - Գերատեսչական հանդիպում Փարիզ, ուր Ժիսքար կ'ընդունի Բրեժնեւը:

1980, - ՄԱՅԻՍ 19. - Ֆրանսայի Նախագահը կ'երթայ Վարշաւա՝ հանդիպում ունենալու համար Բրեժնեւի հետ:

1984, - ՅՈՒՆԻՍ 20 - 23. - Միթերան Մոսկուա կ'երթայ: Կը խօսակցի Չերնենկոյի հետ: Ապա կ'այցելէ Վոլգոգրադ:

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՐԲՈՎ ԿԸ ՏԱՆԻ 4 - 3

Ախոյենութեան մրցաշարքին 7-րդ հանդիպումը տեղի ունեցաւ Շաբաթ օր: Ներկայիս աշխարհի ախոյեանն է որ կը տանի 4 - 3 արդիւնքով (6-ով կը յաղթէ):

ՀԱՅ ԶՈՀ ՄԸ ԵՒՍ ԻՐԱՆ - ԻՐԱՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

Իրան - Իրաք պատերազմը խլած է հայ զոհ մը եւս, յանձին Վազգէն Ադամեանի: Սեպտեմբեր 7-ին, Հաճ Օմրանի ճակատին նահատակուած է 20-ամեայ երիտասարդը, որ զինուորական ծառայութեան կանչուած էր Ապրիլ 22-ին: Թաղումը կատարուած է Սեպտեմբեր 14-ին:

«ՅԱՌԱՋ» 60

×

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

Սիրելի Արփիկ

Հալէպի Մխիթարեան վարժարանի տեսչութիւնը եւ ուսուցչական կազմը մեծ գնահատանքով կը շնորհաւորեն «Յառաջ»ի 60-ամեակը եւ ի սրտէ կը մաղթեն երկար կեանք եւ յարաճուն վերելք, որպէսզի շարունակէ կատարել իր առաքելութիւնը, որ է հայերէն լեզուով մտնել տուներէն ներս, հայկականութիւն ներարկել, հայրենասիրական հուրը արծարծել օտարաշունչ խորշակներէն խամրող նոր սերունդի սրտերուն մէջ:

«Յառաջ»ը հերոսական ճիգերով կը շարունակէ կանգուն մնալ, որպէս փարոս մը լոյս սփռել այլասերումի ալիքներէն տարուբերող հայորդիներուն վրայ:

Անգնահատելի է «Յառաջ»ի կատարած բարիքը:

Պատիւ «Յառաջ»ին եւ զայն բարձր մակարդակի վրայ բռնող դրօշակիրներուն:

Հ. ԵՓՐԵՄ ՏԷՐ - ՂԱԶԱՐԵԱՆ
ՀԱԼԷՊ
Սեպտեմբեր 14

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11 / 19)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՒ ՃԱՓՈՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեք օրով Երեւան այցելած են Ճափոնի «Սումիտոմօ Բակելիտ» եւ «Սումիտոմօ Քորփորէյշըն» ձեռնարկութիւններու մասնագէտները, որոնք գիտական ժողով գումարած են Խորհ. Միութեան ելեկտրօ - թեքնիք արդիւնաբերութեան նախարարութեան «Սոյուզելեկտրակաբել» ձեռնարկութիւններու մասնագէտներու հետ: Ճափոնցի մասնագէտները ծանօթացած են հայ վարպետներու նուաճումներուն՝ ելեկտրական թելերու արտադրութեան մարզէն ներս: Հիւրերը այցելած են Մատենադարան, Գառնի - Գեղարդ, Սեւանայ լիճ եւ տեսարժան այլ վայրեր:

×

ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ նշուած է Գիտելիքներու Օրը: Հանդիսութիւններ տեղի ունեցած են բոլոր դպրոցներու, ուսումնական հաստատութիւններու եւ համալսարաններուն մէջ: Ն. Կրուպսկայա միջնակարգ դպրոցը կը համարուի Երեւանի ուսումնական լաւագոյն հաստատութիւններէն մին: Գիտելիքներու Օրը, քաղաքին ժողովրդական կրթութեան բաժնի վարիչը՝ Ասպուրակ Բէյլրութեան, վարժարանի տեսչուհի Օֆելիա Պետրոսեանի յանձնած է խորհրդանշական «Ոսկէ գիրք»ը, որ ըստ աւանդութեան ի պահ կը տրուի լաւագոյնը ճանչցուած կրթական հաստատութեան:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ՑԵՂԱՅԻՆ ՀՈՂՈՎՈՅԹՆԵՐԸ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔ «ՊԱՏՄԱԲԱՆ»ՆԵՐՈՒ

Պատմա - բանասիրական հանդէսի ներկայ տարուան երկրորդ թիւը, տասնամեակներու ուղեգիծով, - լոյս կը տեսնէ 1958էն ի վեր, երեք ամիսը մէկ անգամ, - խիստ շահեկան գրութիւններ լոյս կ'ընծայէ: Խորագիրներուն համապատասխանող բանասիրական, ուսումնասիրական, վերլուծական նիւթեր եւայլն:

Մեր վերջին ստացածը՝ թիւ 2, - ընդհանրապէս բոլոր հանդէսները ժամանակէն ուշ կը հրատարակուին եւ, հետեւաբար, կ'առաքուին, - լուրջ, մշակուած գրիչներու հանդիսարան կը հանդիսանայ:

Հ. Զաքրեան Թուրքիա լոյս տեսած Թուրք կեղծարար պատմագէտներու կարգ մը աշխատութիւններ քննութեան կ'առնէ՝ Փոքր Ասիայի էթնիկական պրոցեսների հարցի շուրջը ընդհանուր խորագիրին տակ:

Կը ներկայացնէ անոնց խեղաթիւրած միտքերը: Կէտեր, որոնք արտասահմանի մէջ եւս կը մատնանշուին:

Կը փորձենք յօդուածագիրին նկատած, արձանագրած եւ, նաեւ հաստատած կէտերը պարզել, ամփոփ գիծերով:

Ի՞նչ է հիմնական միտք բանին Թուրքերուն: Թուրք ցեղեր, իբրեւ թէ հնագոյն ժամանակներէն ի վեր Հայաստան կը բնակէին: Սակայն կ'ենթարկուէին դրացի, հրջապատի ժողովուրդներուն, ազգերուն ազդեցութեան:

Թուրքեր, յատկապէս Լուսաւորչական եւ Բիւզանդական Ուղղափառ Եկեղեցիներու ազդեցութեան տակ, ստիճանաբար կը դառնան Քրիստոնեայ, որով կը կորսնցնեն իրենց ազգային - ցեղային դիմագիծը, ինքնագիտակցութիւնը:

1982-ին Թուրք Մշակոյթի Հետազօտութեան Հիմնարկութեան կողմէ հրատարակուող Մ. Ռիզայի մէկ գիրքը (*) այս երեւոյթին օրինակը կուտայ Համշէնցիներով: Ըստ հեղինակին, այս վերջինները նախաթուրքեր կ'ըլլան, այսինքն՝ խեթերու ժառանգորդներ: Կ'ըսէ, առանց այլայլելու, թէ Համշէնցիները քրիստոնէութեան ազդեցութեան տակ առ ժամանակ հայերէն կը խօսին, սակայն, յետագային, ըստ Թուրքին, կ'ընդունին մահմետականութիւնը եւ վերստին կը դառնան Թուրք:

Խեղաթիւրում: Մեր կողմէ ճշդենք, թէ Համշէնահայութիւնը կը կազմաւորուի Ը. դարուն վերջերը: Արդարեւ, արաբական տիրապետութեան բիրտ իշխանութենէն խուսափելով Սեւ ծովի ափերը կ'ապաստանին Մեծ Հայքի Այրարատ նահանգէն՝ Արագածոտն, Կոտայք, Վասպուրական եւ այլուր, զանազան հայ ազգի իշխաններու գլխաւորութեամբ, շուրջ 12.000 Հայեր: 1877 - 78-ի ռուս - թրքական պատերազմի տարիներուն, անոնց մէկ կարեւոր մասը կը գաղթէ Սեւ ծովի կովկասեան ափերը: Գաղթը զանգուածային բնոյթ կը ստանայ Մեծ Եղեռնին: Կը տեւէ մինչեւ 1920:

Բայց շարունակենք հետեւիլ Հ. Զաքրեանի ուսումնասիրութեան:

Մ. Ռիզա, Խեթերէն ու Համշէնցիներէն զատ, կամայական կերպով կը թրքացնէ նաեւ Ուրարտացիները, Լազերը Թուրքիա բնակող Վրացիները, Չէրքեզները, Քիւրտերը, ըսելով թէ անոնք բոլորն ալ Թուրանական ժողովուրդներուն մաս կը կազմեն:

Այս տեսակէտը իր արտայայտութիւնը կը գտնէ Քատրի Ք. Քոփ (Սեվենկիլ)ի մօտ եւս (**): Այս վերջինը, նոյն Հիմնարկութեան կողմէ լոյս տեսած իր գիրքին մէջ, այն եզրակացութեան կուգայ, թէ էթնիկական այլ ընդհանրութիւններ Թուրքիայում առհասարակ չեն եղել: Այս տեսակէտը կը հաստատէ Անատոլուի նախկին եւ ներկայ բնակչութեան մարդաբանական գիծերուն նմանութեամբ: Ան նոյնիսկ Թուրքեր կը նկատէ Փոքր - Ասիոյ Յոյները, թէեւ ճիշդ կը մնայ, թէ ոչ մէկ պարագայի տակ Հայերը թրքական ծագում կ'ունենան, ըստ հեղինակին: Պարզապէս թրքական Պետութիւն կը կոչէ Ուրարտուն:

Մէկ ուրիշը՝ Փրոֆ. Ն. Սեւինչ, իր ընդարձակ յօդուածին մէջ, 1983, թըրքական աշխարհի ուսումնասիրութիւնների հանդէս, այն տեսակէտը կը յայտնէ, թէ Թուրքերը Ն. Ք. 2300-ական թուականներէն սկսեալ կը թափանցեն Փոքր Ասիա եւ աստիճանաբար զայն կը թրքացնեն: Այս վերջնոյն մեկնաբանութեամբ, այն Թուրքերը, որոնք Սելճուքներէն դարեր առաջ կը հաստատուին հոն՝ քրիստոնէութիւնը ընդունելով հանդերձ, կը պահեն իրենց ցեղային ինքնագիտակցութիւնը: Սակայն անոնց եւ Սելճուքներուն միջեւ գոյութիւն ունեցող կրօնական բաժանումը պատճառ կը հանդիսանայ երկուքին միաձուլումին: Ասոր իսկ պատճառով Փոքր Ասիոյ նախկին Թուրքերը, ըստ Ն. Սեւինչի, Սելճուքներուն հարուածներուն տակ, Հայ փոքրամասնութեան հետ կը տեղափոխուին Հիւսիսային Միջագետք: Ըստ երեւոյթին, կ'ըսէ հեղինակը, անոնց զգալի մասը ընդունելով իրենց բախտակիցներուն՝ Հայերուն դաւանանքը, կը դառնայ Լուսաւորչական: Այս տեսանկիւնով ալ ան կը պարզէ թըրքախօս Հայերու գոյութեան փաստը Անատոլու: Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Պարթեւական ծագում ունի, այսինքն՝ Թուրք է, յամենայն դէպս ըստ նրա, կ'ընդգծէ ան, մենք զգոյշ ըլլանք եւ ապա միայն ըսենք, թէ եթէ Լուսաւորչական եկեղեցին հիմնադիրը Թուրք է, ուրեմն նոյնը պէտք է ըլլան վերոյիշեալ թրքախօս Լուսաւորչականները:

Ն. Սեւինչ առհասարակ կը ժխտէ Հայերու եւ Յոյներու գոյութեան փաստը, իբրեւ առանձին ազգային - ցեղային միաւորներ. կ'ըսէ, թէ Յոյն ըմբռնումը Անատոլուի մէջ երբեք չէ ունեցած ազգային - ցեղային իմաստ. պարզապէս անոնք, այսինքն՝ Յոյները, Հայերու նման կրօնական համայնքներ եղած են, համախմբուած իրենց ուրոյն Եկեղեցիներուն շուրջ:

Հեղինակը մոռանում է, - շատ իրաւամբ նկատել կուտայ յօդուածագիրը Զաքրեան, որ ժողովուրդների ազգային ինքնագիտակցութիւնը երկար ժամանակ ենթարկուած է եղել կրօնականին, յատկապէս այնպիսի մի Պետութեան մէջ, ինչպիսին էր թէօկրատիկ Օսմանեան կայսրութիւնը, որտեղ բնակչութիւնը պաշտօնապէս բաժանւում էր մուսուլմանների եւ ոչ մուսուլմանների: Ազգերի ձեւաւորման պրոցեսը Օսմանեան կայսրութեան քրիստոնեայ հպատակների մօտ Թուրք պատմաբան Ն. Պերքէսի կարծիքով տեղի է ունեցել ԺԹ. դարի սկզբին: (***)

Աւելորդ է իսկ ըսել, թէ Հայը իբրեւ ազգ, իր մշակոյթով, քաղաքակրթութեամբ, գիրով եւ գրականութեամբ, նաեւ պատմութեամբ եւ յարակից ազգակներով հին անցեալ ունէր, տափաստաններու անմշակոյթ Սելճուքներէն դարեր ու դարեր առաջ: Ուրեմն թրքական մասալ, Թուրք իբրեւ թէ պատմաբան կոչուող մարդոց ուրացումները:

Զմոռնանք, որ ազգային ինքնագիտակցութեան զարթնումը կը հիմնուի ազգային կայուն վէմի վրայ:

Յօդուածագիրը, որ ինչպէս կը տեսնըւի, մօտէն կը հետեւի թրքական գրութիւններուն, իբրեւ թէ պատմագիտական, կը յիշատակէ նաեւ Մ. Էրոզի, - (****) փրոֆէսէօր մեր ամէն մեղքին վըրայ, - 1983-ին լոյս ընծայած, Անգարա, նոյնպէս Թրքական Մշակութային Հիմնարկութեան կողմէ, Քրիստոնէացած Թուրքեր խորագիրով յօդուածը: Թուրքը կ'ըսէ, - առաջինը չէ, անշուշտ, - թէ Յոյն կամ Հայ թուացող բազմաթիւ Թուրքեր զօրաւոր եկեղեցիներու կործանարար ազդեցութեան տակ հետզհետէ իսլամ Թուրքերէն կը հեռանան, քայլ առ քայլ կը մօտենան դէպի չար ճակատագիրը: Թուրքերը անտարբեր կը գտնուին, ոչ մէկ տեղ ճիգ կը թափեն զանոնք փրկելու համար. անդին քրիստոնէական եկեղեցիները կը շարունակեն իրենց աշխատանքը: Անոնց համար դպրոցներ կը բանան, գիրքեր կը հրատարակեն եւ միսիոնարական բուռն գործունէութիւն կը ծաւալեն:

Մ. Էրոզի կեղծարարութիւնը կը հասնի այն աստիճանին, որ կը համարձակի գրել, թէ այն Թուրքերը, որոնք կ'ապրին հայկական համայնքին, շրջանակին մէջ, իրենց ինքնութիւնը կը կորսնցնեն, կը հայանան:

Պարզ կ'երեւի: Թուրք այսպէս կոչուող պատմաբանները կը փորձեն պատմական Հայաստանի Հայ բնակչութիւնը, - ազգ, - ինչպէս նաեւ անցեալը թրքացնել, իրենց տիրապետութիւնը արդարացնելու համար: Ցոյց տալ, թէ այդ հողերը հայկական դիմագիծ չեն ունեցած:

Հ. Զաքրեան կ'եզրակացնէ, իր կողմէ, իրաւամբ.

Այսպիսով, վերոյիշեալ աշխատութիւնները հաստատում են այն համոզմունքը, որ պատմագրութիւնը Թուրք հեղինակների համար ունի ոչ թէ գիտական, այլ քաղաքական նշանակութիւն:

Ըսենք եւ կրկնենք: Հայերէնով մեզի ուղղուած այս ճշդումները, անկասկած, իրենց օգուտն ունին, առ ի ծանօթացում, յիշեցում:

Հիմնականը կը մնայ Թուրք չակերտաւոր պատմաբաններուն եղծանումները օտար հանրութեան ուշադրութեան յանձնել: Այս գետնի վրայ կարեւոր դեր ունին կատարելիք մեր արտասահմանի Հայ գաղութներու պատասխանատու մարմինները:

Կէտ առ կէտ դատափետել Թուրք «պատմագրութեան» ստախօս վարկածները, միտքերը, տեսակէտները:

Հիմնական աշխատանք, արդարեւ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Ծանօթութիւն. -

(*) M. Riza. Benlik ve dilbirligimiz. Ankara, 1982

(**) Kadri K. Kop (Sevengil) Arastirma ve dusuncelerim. Ankara, 1982

(***) N. Berkes. Turkiyede cagdaslama. Ankara, 1973

(****) M. Eroz. Hiristiyanlasan Turkler. Ankara, 1983

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Ո՞Վ ԷՐ ՆՈՍԹՐԱՏԱՄՈՒՍ

Մինչեւ որ Նոթրըտամ հազիւ սկսած բժշկական ուսումը Մոնփըլիէի մէջ, ժանտախտի համաճարակ մը կը ծաւալի ուսանողներու մէջ: Սակայն կը թուի թէ համալսարանի դասընթացքները չեն դադրիր ամբողջովին եւ երիտասարդը կրնայ շարունակել իր ուսումը:

Մոնփըլիէի բժշկական փաքիւլթէի արձանագրութիւններուն մէջ կը պահուին լատիներէն գրուած հետեւեալ տեղեկութիւնները իր մասին, «Միշըլ տը Նոթըրտամ Աւինիոնի թեմէն Սէն Ռէմի քաղաքէն եկած է Մոնփըլիէի համալսարանը ուսանելու: Որպէս վարպետ ընտրած է Անթուան Ռոմիէն 1529 Հոկտեմբեր 23-ին»:

Դաւանափոխ հրեայ ընտանիքէ մը սերած, ան երբեք չուրանար իր ծագումը: Ըստ իրեն իր ընտանիքը կուգայ ծանօթ ցեղախումբէ մը, որուն կը պարտի ինք գուշակի իր ձիրքը:

Հետաքրքրական է հաստատել թէ ԺԴ. եւ յատկապէս ԺԵ. դարէն սկսեալ հրեայ բժիշկները աւելի գիտուն եւ աւելի տաղանդաւոր ըլլալու հռչակն ունին, քան՝ քրիստոնեաները:

Շատ երիտասարդ կը մեկնի Աւինիոն, ուսանելու: Արդէն տէր է գիտական որոշ պաշարի մը, քանի որ քոլէճի աշակերտութիւնը կը հիացնէ երկնային ու երկրային բազմաթիւ երեւոյթներու մասին տուած իր բացատրութիւններով: Ունի արտակարգ յիշողութիւն մը ու պրպտումի ոգի մը: Իր ծերուկ պապէն, որ ինչպէս հրջանի բոլոր բժիշկները հիւանդը քննմելէ առաջ կը դիմէ աստղերու խորհուրդին, իրեն փոխանցուած հրաշալի պատմութիւնները մի անգամ ընդ միշտ իրենց դրոշմը կը ձգեն անոր անհատականութեան վրայ: ԺԵ. դարու բժիշկները յայտնի է թէ տէր էին բազմակողմանի զարգացումի մը. ուսողութիւն, աստղաբաշխութիւն, տարրաբանութիւն այսինքն՝ ալքիմի:

1521-ին տասնութ տարեկանին կ'անցընէ պաքալօրէայի քննութիւնը. ակներեւ են աստղագիտութեան ու աստղաբաշխութեան իր հակումները, սակայն Հայրը համամիտ չէ այս ընտրութեան. աստղաբաշխի ասպարէզը շատ վտանգաւոր է, բժշկութիւն պիտի ուսանի:

Համալսարանը սովորութիւն է որ ուսանողները ընտրեն վարպետ մը. սակայն համաճարակը տակն ու վրայ ըրած է ամէն բան, խանգարելով նաեւ անշուշտ համալսարանի կեանքը: Նոյնպէս, այս փաքիւլթէն ծանօթ է մարդակազմութեան դասընթացքներով, սակայն կասկածելի է որ դիազննութեան համար անհրաժեշտը ունեցած ըլլան այդ մռայլ տարիներուն: 1523-ին ամբողջ Ֆրանսայի մէջ ցորենի բերքը կը սառի, 1524-ին Փրովանսի մէկ մասը կը գրաւուի կայսերականներու կողմէ եւ 1525-ին ժանտախտի համաճարակը կը սաստկանայ, գագաթնակէտին հասնելու համար 1528-ին: Ոչ ոք բան մը կը հասկնայ այս պատուհասներէն:

Աստղագէտները կը խորասուզուին իրենց հաշիւներուն մէջ ու կ'եզրակացնեն թէ այս ամէնը հետեւանք են Երեւակի, Լուսնթագի ու Հրատի հանդիպումին Ջրհոսի 14-րդ աստիճանին վրայ: Հիները կը յորդորեն պայքարիլ փորձանքին դէմ մեծ կրակներ վառելով քառուղիներուն վրայ օդը մաքրելու համար: Կը հետեւին այդ յորդորներուն ու կ'այրեն նաեւ ժանտախտաւորներու տուները, անոնց մահէն ետք:

Երիտասարդ Նոսթրատամուս հաւանաբար աւարտած է ուսումը, երբ 1525-ին ասպարէզ կ'իջնէ առանց մեծ փորձառութեան, սակայն մեծ կորովով, ախտէն վարակուած քաղաքներու մէջ: Քաղաքէ քաղաք հիւանդներ կը բուժէ մինչեւ 1529: Իր օրինակելի այս ընթացքին պատճառով, գինքը կը մկրտեն «ժանտախտի բըժիշկը»: Կրակէն զատ, մանրէները ըսպաննելու համար կը գործածուին այլ միջոցներ եւս. ինչպէս՝ քացախ սրըսկել հիւանդին սենեակի վրայ: Կը յորդորուի նաեւ գրպանի մէջ պահել կարգ մը թանկագին քարեր, յատկապէս «յակինթ» որ կը պաշտպանէ ամէն վարակումի դէմ:

Նոսթրատամուս կը ճամբորդէ Ջրլի մը վրայ, ժանտախտի հալածանքը զինքը կը հասցնէ մինչեւ Նարպոն: Պարսպապատ քաղաք մըն է այդ հրջանին. հըրջակայ պարիսպները շինուած են Շարլըմանըի կողմէ, Սարակինոսներու յարձակումները դիմագրաւելու համար: Հոն ան ինքզինքը բարեկամ միջավայրի մը մէջ կը գտնէ, որովհետեւ բնակչութեան մեծ մասը ծագումով Հրեաներէ կը բաղկանայ: Բացի անոնցմէ որոնք վտարուած են Սպանիայէն Նարպոնցի Հրեաները եկած են ամէն կողմէ, հետեւելու հռչակաւոր տալմուդեաններու եւ քիմիագործներու դասընթացքներուն: Երիտասարդ բժիշկը առիթը կ'օգտագործէ իր ծանօթութիւնները խորացնելու այս երկու մարզերուն մէջ: Յետոյ, իր առաջին կենսագիրներուն համաձայն կ'անցնի Քարքասոն, ուր նաեւ ծաւալած է պատուհասը: Ան կը բուժէ հիւանդները, միաժամանակ պատրաստելով հրաշալի խիւս մը որով մեծապէս հպարտ է:

Հոնկէ կը մեկնի Թուլուզ, ճամբորդելով միշտ Ջրլի մը կռնակին, կանգ առնելով գիւղերու մէջ: Այս քաղաքը հասնելով կը տեղաւորուի գեղեցիկ տուն մը: Կը սկսի համբաւ շահիլ: Կը սիրէ այս քաղաքը, ուր կ'ունենայ բարեկամական հրջանակ մը:

Սակայն հարկ կ'ըլլայ բաժնուիլ հոնկէ ու մեկնիլ Պորտօ, ուր համաճարակը մըտահոգիչ համեմատութիւններու հասած է:

Նոսթրատամուս կը հականեխէ բոլորը: Նոր հականեխիչ հեղո՞ւկ մը գտած է արդեօք: Համաճարակը կը թուի վերջ գտնել: Կը մեկնի դէպի Աւինիոն, իր պապերուն քաղաքը: Իր անցքին, գիւղերու կը բաշխէ իր հռչակաւոր փոշին, որ հըրաշքներ կը գործէ եւ հոգեբանական որոշ ներգործութիւն մը կ'ունենայ հիւանդներու վրայ: Պէտք է ըսել որ ամբողջ այս տարիներուն ընթացքին ան կը հարստացնէ իր բժիշկի ու դեղագործի փորձառութիւնը:

Աւինիոն իր երիտասարդութեան ոստանն է. հոն խառնիւ կը դատապարտէ բժշկական միջավայրը որ էականը ձգած կը տըգրադի վճարումի սին հարցերով. կը տեղաւորուի պանդոկի մը սենեակը, բոլոր սրուակներովն ու բրուկներովը: Իր արտադրութիւնը հոն կ'արժանանայ նոյնիսկ Ֆրանսուա Ա.ի գնահատանքին: Հիւանդներու եւ դեղագործներու տրուած իր այցելութիւններէն դուրս Նոսթրատամուս իր ժամանակին մեծ մասը կ'անցընէ Աւինիոնի հարուստ գրադարանին հատորները զննելով:

Ժանտախտի համաճարակը կը կորսնցնէ

իր Թափը, Մոնփըլիէի համալսարանը կը վերաբացուի։ Նոստրատամուս անբաղդատելի պաշար ամբարած է դեղագործական, ալքիմիի եւ աստղագիտական մարզերէն ներս։ Մէկ խօսքով ան Վերածնունդի խակական բժիշկի մը համար անհրաժեշտ բոլոր գիտելիքներուն տիրացած է։

Կը մեկնի Մոնփըլիէ 1529-ին, անցընելու իր տոքթորան 1529 - 1532-ի միջեւ. Ֆաքիւլթէի անդամներուն կը ներկայացնէ իր հետազօտութիւններուն եւ ուսումնասիրութիւններուն արդիւնքը, կը բացատրէ իր հնարած դեղերուն բաղադրութիւնը եւ ստացած արդիւնքը։ Սակայն հոն ամէն բան լաւ չընթանար։ Ինք գործածած է դեղեր որոնք արտօնուած չէին ֆաքիւլթէին կողմէ, եւ համալսարանի [illegible]ջանակը, մէջն ըլլալով իր վարպետը չեն կրնար ընդունիլ անոնց ազդեցիկ հանգամանքը։

Սակայն օգնականներու խումբը կը ծափահարէ Թեկնածուին նոր գիտելիքներն ու մարդկային մարմնի իր ծանօթութիւնը։ Ան կրնայ նոյնիսկ վիրահատել, ինչ որ օգտակար է ապագայ բժիշկի մը համար, հակառակ անոր որ «ձեռային» այս աշխատանքը ընդհանրապէս վերապահուած կ'ըլլար վիրաբոյժներու եւ սափրիչներու։

Վերջապէս բոլորին ծափահարութիւններով ան կը ստանայ «տոքթէօր» տիտղոսը։

Անցընելէ ետք իր ուսարտաճառը կը դառնայ շրջուն բժիշկ, հետեւելով Հիպոկրատի յորդորին. «բժշկական ծանօթութեան տիրանալէ ետքն է որ պէտք է տեսնել քաղաքները որպէսզի մարդ միայն անունով բժիշկ չըլլայ, այլ նաեւ իմացականութեան մէջ»։

1544-ին ժանտախտը կը ծաւալի Մարսէյլի, եւ երկու տարի ետք ալ Էքսի մէջ, ուրկէ կը կանչեն զինքը՝ «ժանտախտի բժիշկը»։ Իր դեղը հրաշք կը գործէ։

Էքսէն ետք Լիոնէն կը կանչուի. մինչ այդ, երկու համաճարակներու միջեւ 1547-ին տուն կը դնէ վերամուսնանալու։ Յետոյ մեծ պտոյտի մը կը ձեռնարկէ Իտալիա։

1550-ի շուրջ կը հաստատուի Սալոն, ուր գրի կ'առնէ զանազան հատորներ եւ կը դառնայ շատ փնտռուած բժիշկ մը։ Թէեւ որոշ փաստաթուղթեր չկան այդ շրջանի իր բժշկական գործունէութեան մասին, սակայն ինչպէս կարելի կ'ըլլայ հետեւցնել իր իսկ «աստղագէտ բժիշկ» ինքնասահմանումէն, թէ իր բժշկութիւնը լայնօրէն առնչուած է աստղագիտութեան, ինչ որ միշտ իր նախասիրութիւնը եղած է։

Իրեն համաձայն, ինչպէս իր շատ մը ժամանակակիցներուն, կենսական երեւոյթները բոլորն ալ մոլորակներու ազդեցութեան ենթակայ են։ Այնպէս որ ամենափոքր միջամտութեան մը համար իսկ պէտք է նկատի ունենալ անոնց յարաբերութիւնները։ Մարդկային մարմնին բոլոր մասերը կը ղեկավարուին երկնային մարմիններու կողմէ. գլուխը՝ արեւուն, աջ թեւը՝ լուսնին, ձախը՝ Արուսեակին, ստամոքսը՝ Լուսնթագին, սեռային գործարանները՝ Հրատին, աջ ոտքը Մերկուրիոս եւայլն։

Շարլ Թ. Թագաւորին Սալոն այցելութենէն (1554) ետք կը նշանակուի Թագաւորին խորհրդատուն եւ բժիշկը. այս կ'ըլլայ իր ասպարէզին պսակումը։ Սակայն չի կրնար երկար ատեն վայելել այս պատիւը. 1566 Յուլիսին կը մեռնի Ջրգողութենէ համաձայն իր ժամանակակիցներու ախտաճանաչումին։

Թ. Ա. Թ.

Տեղեկատու

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տխուր տեղեկաթափի շըրջան մըն է որ կը բոլորէ Մեծ Եղեռնի «Մնացորդաց»ը։ Արդարեւ, ներկայիս կը գտնուինք հեռանկարի մը, տխրահունչ հեռանկարի առջեւ։ Ահա թէ ինչպէ՛ս. վերապրող սերունդը կը նօսրանայ, պարզ խօսքով այդ սերունդէն տակաւին ապրողներ մատի վրայ կը համրուին։ Աչնան տերեւաթափի զոհն եղաւ Խարբերդ նահանգի Զարսանճագ - Պասոն գիւղէն բարեկիրթ Գէորգ Կակոեանը, երկարատեւ հիւանդութենէ ետք։

Տարաբախտ Գէորգ Կակոյեանը կը պատկանէր գուլում եւ զրկանք ապրող, ինչպէս նաեւ Թրքահայաստանի Հայութեան Ջարդին ու եաթաղանին ականատես վերապրող մըն էր։ Մանուկ հասակին միշտ իր մօրմէն անբաժան, կ'ապաստանի Թուրքի մը մօտ, ուր կ'աշխատի պատառ մը հացի համար։ Ուրեմն կատարեալ զոհեր Թուրք եաթաղանին։

Երկար ու դաժան պայմաններու տակ կը քաշքշէ իր անիմաստ կեանքը։ Հրաշքով մը կը հեռանայ իր ծննդավայրէն ու կը հասնի Խարբերդ։

Մայրը միշտ մտահոգ իր զաւկի տխուր ճակատագրով՝ զայն կը յանձնէ Խարբերդի ամերիկեան Հիւսէյնիկի որբանոցին, ուր կը սկսի բարբառել մայրենի լեզուն։ Ակամայ կը հետեւի տեղահանութեան հրահանգին։ Հայրենիքէն դուրս՝ կը հասնի Սուրիա։ Շատ չանցած մայր եւ որդի կը մտնեն Ֆրանսա, հիւրընկալ եւ ասպետական երկիր։ Գէորգ կը մտնէ կահագործի մը մօտ ու կ'աշխատի երկար ժամանակ։

Կ'ամուսնանայ, կ'ունենայ երեք զաւակ, ազգին նուէր. կ'անդամակցի Հայրենակցական Միութեան։ Որպէս գաղափարի ծառայող՝ կ'ըլլայ կուսակցական, խանդավառ երիտասարդ, առոյգ ու աշխոյժ կը հետեւի իրեն յանձնուած աշխատանքներուն որպէս բարեկիրթ եւ պարտաճանաչ Հայ։

Մ. Խ. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԷՈՐԳ ԲԱՇԻՆՋԱՂԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի մէջ բացուած է Գէորգ Բաշինջաղեանի (1857 - 1925) նկարներու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած գործերէն ծանօթ են՝ «Արարատը», «Արագածը», «Ալազանի հովիտը», «Սեւան՝ անձրեւային օրը» եւ «Կեչիի պուրակը», որ ժամանակին արժանացած է Պետերբուրգի Գեղարուեստից ակադեմիայի արծաթէ մետալին։ Այս վերջին գործին մասին խօսելով նկարիչ Դ. Նալբանդեան ըսած է. «Դա Բաշինջաղեանի առաջին նըշանակալի աշխատանքն էր։ Հէնց որ ուսման տարիներն աւարտուեցին, նա վերադարձաւ Թիֆլիս, որտեղ աշխատում էին մի մեծ խումբ գեղանկարիչներ, կազմակերպում էին ցուցահանդէսներ։ Առաջին անհատական ցուցահանդէսը յաջողութիւն եւ ճանաչում բերեց նկարչին»։ Այնուհետեւ նկարիչը կը նշէ, թէ այն ժամանակները՝ ԺԹ. դարու վերջաւորութիւնն ու Ի. դարու սկիզբը, հայ ժողովուրդի ազգային ինքնագիտակցութեան բուռն աճի ժամանակներն էին։ Քաղաքացիական վեհ խոհերով, իր ժողովուրդի ճակատագրին նկատմամբ նախանձախնդիր ոգիով տոգորուած էր հայ մտաւորականութեան ամբողջ գործունէութիւնը։ Բանաստեղծներ Յովհաննէս Թումանեան եւ Աւետիք Իսահակեան, երաժիշտներ Կոմիտաս ու Սպենդիարեան, դերասան Պետրոս Ադամեան ոչ միայն Բաշինջաղեանի լաւ բարեկամներն էին, այլեւ համախոհները։

×

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ բացուած է ծաղրանկարիչներու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են Մոսկուայի, Լենինգրադի, Վիլնիւսի, Նովոսիբիրսկի, Երեւանի եւ կարգ մը այլ քաղաքներու ծաղրանկարիչներէ 250 գործեր։

×

«ՄԵՆԱՒՈՐ ԸՆԿՈՒԶԵՆԻ» ԺԱՊԱՒԷՆԻՆ ՆԿԱՐԱՀԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

Քանի մը օր կարծէք կենդանացած է Սպիտակաւոր վանքի ու անոր շրջակայքի քարէ լռութիւնը, ընչաւորուած է անոր դրացնութեամբ հասակ առած մենաւոր ընկուզենին։ «Մենաւոր ընկուզենի» ժապաւէնի հատուածներ նկարահանուած են հոն, գլխաւորութեամբ բեմադիր Ֆրունզէ Դովլաթեանի, որ այս առթիւ ըսած է. «Վաղուց էի ցանկանում ֆիլմ նկարահանել, ուր բեկուած լինեն մեր ժամանակը, մարդկային փոխ - յարաբերութիւնները, կեանքը, սէրը։ Իսկ այդ մըտայղացումը գտայ Վ. Պետրոսեանի «Մենաւոր ընկուզենի», «Ապրած, չապրած տարիներ», «Հայկական էսքիզներ», «Վերջին ուսուցիչը» ստեղծագործութիւններում, որոնք օրկանապէս կապուած են իրար հետ։ Մարդը պէտք չէ լքի իր արմատները, բնութիւնը։ Ես 1941 - 1942 թուականներին աշխատել եմ Եղեգնաձորի շրջանային պետական թատրոնում։ Իմ մէջ խոր են տպաւորուել Եղեգնաձորեան գիւղը, նրա մարդիկ։ Ու միշտ մտածում էի վերադառնալ դրան...»։ Շարժանկարի գլխաւոր դերը կը ստանձնէ Արմէն Ջիգարխանեան։

-ԿՈՉ-

ԿԵՆՍԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

1985 - Մեծ Եղեռնի 70-ամեակի, Կոմիտասի մահուան 50-ամեակի եւ Բարսեղ Կանաչեանի ծննդեան 100-ամեակի երրեակ տարեդարձներու առիթով՝ Ֆրանսայի մէջ ձեռնարկուած է խիստ կենսական արշաւի մը. ան կը մտի ի մի հաւաքել, մէկտեղել եւ կորուստէ փրկել հայկական հին գաւառա - գեղջկական ժողովրդական երգերը, ինչպէս նաեւ Թըրքահայաստանի մեր կորսուած գաւառները յատկանշող առակներ, առածներ, հէքեաթներ, սուրբերու եւ ուխտատեղինեու վերաբերեալ մանրավէպեր ու պատմութիւններ, վերջապէս այն բոլորը որոնք բնորոշիչ են նախա - 1915-ի Թըրքահայաստանի գաւառական եւ գիւղացիական կեանքին։ Արդարեւ պարտաւոր ենք ընդունելու, ցաւ ի սիրտ, որ Սփիւռքի մեր իրականութեան մէջ հայկական ազգագրական - բանահիւսական հարստութեանց ստեղծագործական բնոյթը կորսուած է՝ Երկրին 1915-ի չարաբաստիկ կոտորածներէն, պարպումէն եւ ամայութենէն ետք։ Այս քայլը, որ կը կատարուի վերապրող մեր մամիկներու ու պապիկներու բերնէն, սոյնք մահէ առաջ կը ջանայ այն նշխարները որոնք տակաւին կը յամենան մեր հայրերու յիշողութեան մէջ։ Ասոնք պիտի ըլլան վերջին մասունքները եւ որոնք անկարելի պիտի ըլլայ գտնել երկու - երեք տարի վերջ, այսինքն 1915-ի սերունդի վերջին ներկայացուցիչներու անհետացումէն ետք։

Այս վիթխարի եւ անյետաձգելի գործը կը կատարուի արդէն Ֆրանսայի ամբողջ տարածքին ապրող 250.000-է աւելի հայ բնակչութեան տարեցներու մօտ։ Ուստի վստահ ըլլանք որ երէցներ թէ աւելի երիտասարդներ (ամէն անոնք որոնք սորված են այս փնտռուած երգերն ու աւանդութիւնները - նոյնիսկ կիսատ եւ անկատար ձեւի տակ - կամ եթէ ունին երգատուփեր - քասէթ - իրենց մահացած ծնողքներու երգերը արձանագրած) պիտի հաճին, առանց յապաղումի եւ չուտափոյթ հեռաձայնել այս աշխատանքը վարող երաժշտագէտ՝ Պ. ՊԵՏՐՈՍ ԱԼԱՀԱՅՏՈՅԵԱՆԻՆ, Ալֆորվիլ, ամէն առաւօտ ժամը՝ 9 - 11, եւ իրիկունները ժամը՝ 18-էն ետք, հետեւեալ թիւին - 368 29 24 ։

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՂԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՍՊԻՏԱԿ ՏՆԱԿԸ

Սպասաւորը մի քանի րոպէից յետոյ սամովարը ներս բերեց, դրեց սեղանի վրայ եւ լուռ դուրս գնաց։ Օրիորդի ալխամադրութիւնը, կարծես, նրա վրայ եւս ճնշում էր գործում։

Նա բացարեց յատակի վրայ ընկած սնդուկներից մէկը, միւսը, նայեց չամադանի մէջ, նայեց ճանապարհորդական պայուսակի մէջ, որոնում էր, թէ որտեղ է դրած թէյը։ Շաքարն էլ անհետացել էր նրա աչքերից։ Յիշողութիւնը դաւաճանում էր նրան։ Վերջապէս գտաւ միեւնոյն փոքրիկ սնդուկի մէջ, ուր տասն անգամ նայել էր։ Սկսեց թէյ պատրաստել։ Գործը փախչում էր նրանից. ձեռքերը չէին խոնարհւում, ջուրը վիթվում էր, բաժակը ցած էր ընկնում, աղմուկ էր բարձրացնում։ Հազիւ հազ կարողացաւ նա տաք ջրով լցրած թէյամանը սամօվարի վրայ դնել։ Գլուխը դարձեալ պտըտւում էր։ Նա հեռացաւ, նստեց լուսամուտի պատուհանում, ձեռքը նեցուկ տալով գլխին, սկսեց անխորհուրդ կերպով նայել դէպի պարտէզը։ Արտասուքը հեղեղի նման թափւում էր նրա խոշոր աչքերից եւ զովացնում էր բորբոքուած երեսը եւ աւելի եւս բորբոքուած սիրտը...։

Կից սենեակում արդէն զարթել էին։ Մանկահասակ տիկինը վեր էր կացել, իսկ նրա երիտասարդ ամուսինը դեռ պառկած էր մահճակալի վրայ։

- Դէ վե՛րկաց, - շտապեցնում էր նրան տիկինը, - վեր կաց, լուացուիր, հագնըւիր, դու այս առաւօտ պէտք է ներկայանաս քո մեծաւորին։

- Դա մի այնքան շտապելու գործ չէ, - պատասխանեց երիտասարդը, աւելի ամուր կերպով փաթաթուելով ամառուայ վերմակի մէջ։ - Էգուց էլ կարող եմ ներկայանալ։

- Այստեղ մեծաւորները, երեւի, խիստ պահանջողներ են, - նկատեց տիկինը։

- Իսկ ես խիստ պահանջը հեշտութեամբ չեմ վճարում, - ասաց ամուսինը։

Տիկինը, կարծես, ամուսնի յամառութիւնը պատժելու համար, վառեց մի բարակ պապիրոս, սկսեց ծխել։ Ամուսինը այդ նկատելով, սկսեց աղաչել նրան.

- Թո՛ղ տուր, ի սէր Աստուծոյ, քանի՛ անգամ ասել եմ քեզ, որ թէյից առաջ չծխես։ Դու ամբողջ գիշերը անհանգիստ էիր, դարձեալ հազում էիր։

Տիկինը ուշադրութիւն չդարձրեց եւ, ամուսնուն աւելի չխղճացնելու համար, մօտեցաւ նրա մահճակալին, ընկաւ նրա կուրծքի վրայ, ասելով.

- Ես քո բժշկութեանը չե՛մ հաւատում, չե՛մ հաւատում։ Այդ միջոցին նա աւելի սաստկութեամբ ներս քաշեց պապիրոսի ծուխը եւ ապա իր գունատ շրթունքների միջից փչեց երիտասարդի խիտ մազերի վրայ, որոնք կորան մուխի մէջ։

- Այդ ի՞նչ երեխայութիւն է, - ասաց երիտասարդը, եւ գլուխը վեր բարձրացնելով, իր մանկահասակ կնոջ անմեղ չարութիւնը վարձատրեց ջերմ համբոյրներով։

Դրանք այն ամուսիններից էին, որ մինչեւ մահ, մինչեւ խորին ծերութիւն ապրում են իրանց ամուսնութեան մեղրամիսի մէջ։ Արդէն հինգ տարի էր, որ միասին էին ապրում, իսկ այսօր, կարծես, առագաստի առաջին գիշերուայ առաւօտը լինէր նրանց համար։

Երիտասարդը բժիշկ էր։ Նա ընտրել էր ծառայութիւն Կայսրութեան այդ հեռաւոր անկիւնում ոչ թէ այն նպատակով, որ ծառայութիւնը այսպիսի խուլ տեղերում առաւելութեամբ էր վարձատրւում, այլ նա աւելի բարոյական վարձատրութիւն էր սպասում այստեղ։ Նրան մի առանձին բաւականութիւն էր պատճառում բժշկել դատապարտեալներին, - այդ հօր, մօր, բարեկամների խնամատարութիւնից զրկուած թշուառներին։

Նրա մանկահասակ կինը նոյն մարդասիրական զգացմունքն ունէր։ Նա այն բարեսիրտ ու խելացի կիներից էր, որոնց նմանները խիստ հազուագիւտ են լինում ամուսնական կեանքում, - որոնք չեն ձըգտում հաճոյանալ տղամարդին միմիայն կանացութեամբ, որոնք չեն բաւականում օգնել նրան, բաժանել նրա հոգսերը, միմիայն խնայող, տնտես եւ լաւ տանտիկին լինելով, - այլ որոնք պաշտում են տղամարդի խոհերը, նպաստում են նըրանց իրագործուելուն, վառ եւ մշտաբորբոք դրութեան մէջ են պահում նրա հոգին իւր բարձր, մարդասիրական գաղափարներով։ Այսպիսի լծորդութեան մէջ կինը դառնում է այն գերագոյն ոգին, որից միշտ ներշնչուած է լինում տղամարդը, այսպիսի լծորդութեան մէջ տղամարդի եռանդը երբեք չէ մեռնում։

(Շար. 185)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապ. Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգիստ կատարել կուտայ, Կիրակի, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29, տեղւոյն Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ, յաւէտ ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին: Արարողութենէն ետք՝ Մատաղաբաշխութիւն:

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցիին մէջ իր ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակին:

Ցիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւն:

Ժամերգութիւն՝ 9-ին:

Պատարագ՝ 10-ին:

Մատաղօրհնութիւն՝ 11.45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Ըլմաղեանի:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Սեպտեմբեր 29, Կիրակի, Վարագայ Խաչի տօնին առթիւ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին տեղի կ'ունենայ հայրապետական մաղթանք Ամենայն Հայոց Հայրապետին օծման 30-ամեակին առթիւ:

Յետ Պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի Ս. Եկեղեցւոյս բարերար՝ Ճէյպայճէլ Պահատուրեանի ծնողաց՝ Նշան եւ Ֆիլօր Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ Պատմագեան, Խարբուբլեան, Թիւթիւնճեան, Յարութիւնեան գերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցելոց հոգիներուն համար:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Ս. Նշան Եկեղեցւոյ երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յակոբ Աբրահամեանի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը Տէսինի եւ Վիէնի իր մասնաճիւղերով ցաւակցութիւն կը յայտնէ՝ Այրի Տիկին Արաքսի Շաքարեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Շաքարեանի եւ զաւակներուն, Բաքուր Շաքարեանի, Օր. Քրիստինէ Շաքարեանի, Դաւիթ եւ Ցասմիկ Շաքարեանի, եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, աներհօր, եղբօր, հօրեղբօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ԲԱԳՐԱՏ ՇԱՔԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը կը կազմակերպէ վերամուտի իր առաջին դասախօսութիւնը, Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 26, երեկոյեան ժամը՝ 8.30-ին, Կեդրոնի սրահին մէջ:

Դասախօս՝ ՏՈՔԹ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Նիւթ՝ ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ

հիմնադիր արդի հայ գրականութեան

Արտասանութիւններ՝ գրագէտին երկերու հատուածներէն:

Դասախօսութենէն առաջ կարելի է մասնակցիլ պիւֆէի մը, ժամը 7.30-էն սկսեալ: Հեռաձայնել մէկ օր առաջ՝

326 50 43 կամ 278 31 93

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՆՈՒԷՐ

ՆԻՍ. - Տիկին Մառի Գրիգորեանի յաջող գործողութեան եւ բուժման առթիւ, իր ամուսինը՝ Ժան Գրիգորեան կը նուիրէ 300 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Monsieur ARA ALLAHVERDIAN

a le plaisir de vous faire part de l'ouverture de son cabinet de Masso-Kinésithérapie au 32, av. Jean Jaurès, 92140 Clamart à partir du 16 Septembre.

sur rendez-vous tél. 642 42 00
ou à partir de 25 octobre
46 42 42 00

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Samedi 28 Septembre à 20h30
dans la salle HRAND SAMUEL
de la Maison de la Culture Arménienne de Decines

RENCONTRE

avec Jean-Jacques VAROUJAN

à l'occasion de la parution de son livre
« SI C'EST ROND »
aux Editions Kirk

— Lecture publique de quelques extraits de «SI C'EST ROND» par le comédien M. DESCHAMPS (compagnie Lieux-Dits)
— DEBAT avec les lecteurs
— SIGNATURE du livre

entrée libre

«SI C'EST ROND» est disponible à la librairie de la M.C.A. de Decines

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE
(U.C.F.A.F.)

vous invite à une rencontre avec
Henri VERNEUIL
à l'occasion de la parution
de son ouvrage autobiographique
« MAYRIG »
édité chez R. Laffont

le Jeudi 26 Septembre à 20h45
au Centre Culturel et Artistique Arménien
6, cité du Wauxhall, Paris 10e Mo République

Henri Verneuil dédicacera son livre au terme de la soirée

ENTREE LIBRE

UGAB - PARIS

Monsieur Henri VERNEUIL
dédicacera son livre
MAYRIG
le vendredi 27 septembre
de 19h30 à 21h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB-Paris vous invite cordialement à cette dédicace et vous offre une réduction de 10% sur le prix du livre

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

accueillera

HENRI VERNEUIL

pour la présentation et la signature de son livre

« MAYRIG »

le Samedi 28 Septembre, à 16 heures

l'ouvrage est disponible à la M.C.A.
9, rue de Madrid, — 94140 Alfortville
tél. 376 55 89

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
DE MARSEILLE

EXPOSITION

LE LIVRE ARMENIEN

A TRAVERS LES AGES

DU 2 AU 21 OCTOBRE

à la Chambre de Commerce et d'Industrie de Marseille - La Canebière

Sous la Présidence d'Honneur de :

GASTON DEFFERRE
Ministre d'Etat chargé du Plan et de l'Aménagement du Territoire,
Maire de Marseille

Sous le Haut Patronnage de :

JACK LANG
Ministre de la Culture

VERNISSAGE : VENDREDI 4 OCTOBRE à 18h30

ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ

ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԴՄԷՋԷՆ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ, կազմակերպութեամբ՝
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
Հոկտեմբեր 2էն 21

CONFERENCE — Samedi 5 Octobre à 21h
à la MAJC 12-14, rue St Bazile

— Prof.M. SALVINI (Rome) : *Avant l'invention de l'alphabet*
— Rév. Père Nersès DER NERSESSIAN (Venise) : *Les manuscrits arméniens* (en arménien)

Projection de diapositives

ENTREE LIBRE

ՎԵՐԱՄՈՒՏ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի դասընթացքները կը վերսկսին:

ՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 23, երեկոյեան ժամը 8-էն 9.30: Կը դասաւանդէ՝

Հ. ԱԹԱՆԱՍ Վ. ՔԷՍԷՃԵԱՆ

ՓՈՔՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ, Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 2, կէսօրէ ետք ժամը 2-էն 5: Կը դասաւանդեն՝ Օր. Գաթի Ջուլամեան, Տիկիններ՝ Սիլվա Էքմէքճեան եւ Սիլվա Քէշիշեան - հայերէն լեզու եւ պատմութիւն, - Տիկին Ասխ Յովնանեան - երգ եւ նուագ, - Տիկին Սիւզան Մաքարոֆ - գծագրութիւն, - Հ. Մանուէլ Վ. Պաթազեան - կրօնագիտութիւն: -

Կ'ընդունուին 5-էն 14 տարեկան մանուկներն ու պատանիները: Դասերը կը տրուին Կեդրոնի սրահը, 10 Պիս, Թուէն փողոց, Փարիզ 5-րդ:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 25-ին:

Աշակերտները կ'ընդունուին 6 տարեկանէն սկսեալ: Դասերը տեղի կ'ունենան ժամը 14-էն՝ 17:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին վերամուտի օրը:

Հայերէնի դասեր նաեւ չափահասներուն, համաձայն եղած դիմումներուն:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ-Ի

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16

VILLE DE MARSEILLE
— OPERA —
SAISON 85 - 86

CONCERT

hommage à
Arno BABADJANIAN

SAMEDI 28 SEPTEMBRE A 21 HEURES

ORCHESTRE PHILHARMONIQUE DE MARSEILLE

Direction
HENRI GALLOIS

Solistes
Jean TER MERGUERIAN *(Violon)*
Anne-Marie GHIRARDELLI *(Piano)*
Hélène CESARO *(Piano)*

et la participation exceptionnelle de
PIERRE BARBIZET

A. KHATCHATOURIAN : Extraits de «Spartacus». Suite de ballet
A. BABADJANIAN : Ballade héroïque pour piano et orchestre
Pièces pour piano. Sonate pour violon et piano
A. BABADJANIAN et A. HAROUTOUNIAN : Rhapsodie pour deux pianos

Concert organisé par la
FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN
sous la Présidence de Maitre MARCEL PAOLI
Adjoint au Maire, délégué à l'Action Culturelle

Location : Secrétariat de l'Eglise Arménienne 339, av. du Prado tél. 77. 84. 70
F.N.A.C. Centre Bourse, tél. 91. 30. 62 — BERTEX, tél. 60. 07. 61
Opéra, à partir du 20 septembre, tél. (91) 55. 21. 22

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
MERCREDI 25 SEPT. 1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian
Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.058
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
61e ANNÉE — No 16.058

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՐԻՆՓԻՍ

ՑԱՅՐ ԵՆՔ ՏՐԱՐՈՑ

ԹՈՒՂԹԵՐ ԿԸ ՊԱԿՍԻՆ

Ո՞Վ Ի՞ՆՉ ԳԻՏԷՐ

Պաշտպանութեան Նոր Նախարարը՝ Փօլ Քիլէս Թղթածրար մը գտեր է, ուր կը պակսին գլխաւոր փաստաթուղթերը, այսինքն հարկ տեսնուեր է թուղթեր փճացընել: Եւրոպա Մէկ, ձայնասփիւռի կայանը, հաւաստի աղբիւրներէ քաղած լուրերու համաձայն, կը պնդէ որ Ֆապիուս գիտէր ամէն բան, աւելի քան երկու ամիս է, այսինքն Յուլիսի սկիզբէն ի վեր, երբ Թիւրէնժ կեղծ ամոլը կը ձերբակալուէր: Կը կրկնուի նաեւ որ Ռէնպօ Ուարիէրը ընկղմելու հրամանը քաղաքական պատասխանատուէ մը եկած է եւ ոչ զինուորական (այս գնացքով, ի վերջոյ Մաթինեոնէն էլիզէ կրնանք հասնիլ): Անցեալ օր, Ռոլան Տիւմա կը շեշտեր - քիչ մը հապճեպ - թէ ներողութիւն խնդրելու հարց չի կրնար ըլլալ, ինչպէս կը պահանջէ Նոր - Զելանտայի վարչապետը, Երկուշաբթի, Ֆապիուս կը հեռաձայնէր Լանժի ըսելու համար՝ «կը ցաւիմ», ինչ որ սակայն չի գոհացներ Լանժը, որ կը պնդէ՝ ներողութիւն խնդրեցէք: Ֆրանսայի Արտաքին Յարաբերութեանց Նախարարն ալ մէկ ժամ տեսնուած է Նոր - Զելանտայի փոխ - վարչապետին հետ եւ միացեալ զեկոյց մը հրատարակած են, ուր կ'ըսուի թէ կրկին պիտի տեսնուին, նիւ - Եորք ուր կը գտնուին:

Ամէն բան կը լուսաբանուի եթէ գաղտնի սպասարկութեանց պետը՝ ծովակալ Լաքոսթ խօսի: Բայց, ինչո՞ւ խօսի հիմա, երբ պաշտօնազրկուեցաւ որովհետեւ չխօսեցաւ:

Ամէն պարագայի մէջ, դեռ ծայրն ենք Տրարոց եւ որքան ալ Քիլէս պահանջէ Տի - Ժի - ԷՍ - Ը-էն որ վերակազմէ Թղթածրարը, շատ դժուար չէ, ի հարկին, հեղադրել որ կառավարութիւնը ինք հրապարակէն վերցուած ըլլայ «խանգարող» փաստեր: Նոյն (Եւրոպա Մէկ, նաեւ Վիլընէօվ) աղբիւրներու համաձայն, Ֆապիուս երբ տեղեկացած է խունիէն, մերժած կ'ըլլայ Լաքոսթի առաջարկը՝ բանակցելու Նոր - Զելանտացիներուն հետ, «անխուսափելի» նկատելով կատարուածը եւ նախընտրելով՝ ձգել որ անցնի (բայց՝ չանցաւ): Եթէ պարզուի որ ճիշդ է այս պարագան (հերքուեցաւ եւ սուտերու տոպրակ մը որակուեցաւ), շատ արդար չի դառնար որ խունին «հրաժարեցուի», փոխանակ Ֆապիուսի: Առայժմ, բոլոր յայտնութիւնները, լուրերը, տեղեկութիւնները, մեղադրանքները մանաւա՛նդ, ուրիշ երեւոյթ մը չունին քան հասարակ հաշուեյարդար մը գանազան սպասարկութեանց ու կառավարութեան միջեւ, որու մէջ, հաշուեցոյցը բուն վճարողը Ֆրանսան է, իր վարկով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ երգիչ՝ Ռուհի Սու Թաղումը, Կիրակի օր, բազմաթիւ ցոյցերու առիթ տուած է եւ միջադէպեր ալ պատահած են: Սու, 73 տարեկան, մարմնոյ մը նկատուած է բոլոր վարչա -

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԳԻՏԷ՞Ք ՈՒՐ Է ԱՍԱԼԱ-Ի ՌԱԶՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ...

... Ս. ՂԱԶԱՐ, ՄԽԻԹԱՐԻ ԿՂԶԻՆ

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ ՀԱՅԿ. ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՀԵՏԱՊՆԴԵՆ ՎԱՆՔԷ ՎԱՆՔ

Որքան գիտենք «Կիւնէշ»ը երգիծաթերթ չէ: Ջվերադառնանք «Հիւրրիյէթ»ի, որ 1982 Փետրուարէն ի վեր, Մէթին Տօղանալփի վա՛ռ երեւակայութեամբ սկսած թերթօնը կը շարունակէր դեռ վերջերս (Օգոստոս 13) միշտ հայկ. ահաբեկչութեան բոյն նկատելով Ս. Ղազարը: Յիշենք միայն աւելի «լուրջ» նկատուած «Եանքը»ն, որ Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ վանքը վերածած էր ահաբեկիչ արտադրող կեդրոնի մը, հասնելու համար «Կիւնէշ»ի...: Այս վերջինին թղթակիցն է՝ Րէհա Էրուս որ ամառը Վենետիկ գացեր է, պտըտեր է Ս. Ղազար, նկար ալ քաշուեր է Մխիթարի յուշարձանին առջեւ եւ հաստատեր որ ԱՍԱԼԱ-ի ռազմագիտական կեդրոնը հոն է: Այդպէս ալ գրեր է իր թերթին, խմբագրապետն ալ հրատարակեր է, մեզի ալ կը մնայ կարդալ նոյն լրջութեամբ...

×

«Կիւնէշ»ի աշխատակիցներէն Րէհա Էրուս պատկերազարդ յօդուած մը հրատարակածէ թերթին վերջին թիւին մէջ, ուր կը պնդէ, թէ Հայերը Ս. Ղազարի մէջ միշտ ջարդին մասին հրատարակութիւններ կ'ընեն եւ ոխն ու ատելութիւնը մըշտարծարծ կը պահեն: Այս առթիւ կը հրատարակէ նաեւ շարք մը լուսանկարներ, Կղզիի համայնապատկերին, աղբիւր - յիշատակարանի մը, Վանքին այլազան մասերուն, Մխիթար Աբբահօր Յուշարձանին եւ Տպարանի Տեսուչ Հայր Կոմիտաս Մանուկեանի հետ, ինչպէս նաեւ տխողոսագիրը «Հայ Ընտանիք» հանդէսին:

Թղթակիցը կը գրէ, թէ երկար տարիներէ ի վեր հակաթուրք քարոզութիւն կը կատարուի այս կղզիին մէջ, ուր բազմաթիւ առարկաներ եւ կեղծ լուսանկարներ կը ցուցադրուին 1915-ի դէպքերուն մասին: Թերթը կը գրէ, թէ հայկական ահաբեկչական կազմակերպութիւն ԱՍԱԼԱի ռազմագիտական կեդրոնը եղած է Վենետիկի հայ քահանաներու Սուրբ Ղազար կղզին, որ վերջերս մեծ վնասներու ենթարկուած ու սնանկացած է իր կատարած կարգ մը մութ գործերուն հետեւանքով, ինչպէս կը պնդուի ամերիկեան մամուլին կողմէ ալ: Այս առթիւ կ'աւելցնէ թէ հակառակ խիստ արգելքին, թղթակիցը յաջողած է ազատ - համարձակ մտնել Վանքէն ներս ու շրջագայիլ անոր բոլոր բաժինները: Ըստ թղթակցին, միջոց մը Թուրքերու համար անմատչելի վայր մըն էր այս կղզին, ուր ամէն միջոց ձեռք առնուած էր որպէսզի ոչ մէկ Թուրք ու մանաւանդ ոչ մէկ լրագրող կարենայ մտնել:

Թղթակիցը ապա կը յիշեցնէ, թէ ինքը մասնաւոր հրաւէրով մըն էր գացած Ս. Ղազար, տեղւոյն հոգեւորականներուն փափաքով եւ տեսած էր թէ ոչ մէկ արտակարգ ապահովութեան միջոց ու արգելք գոյութիւն ունէր եւ դիւրաւ կարելի էր երթալ հոն, Վենետիկէն վարձուած շոգեմակոյկ մը նստելով պարզապէս:

Ամբողջ աշխարհի հայկական շարժումին իրանիւթը կազմող հակաթուրք հրատարակութիւններուն գլխաւոր կեդրոնն է այս կղզին ուր կը բարձրանայ նաեւ իբրեւ թէ պատահած ցեղասպանութեան յիշատակարան մը: Հոս եւս որոշապէս յայտնի է, թէ աշխատանքներ կը կատարուին տենդագին՝ Թրքական հողերուն վրայ հայկական Պետութիւն մը հիմնելու համար:

Վանքին Մեծաւորն է Հայր Բարսեղ Զեփիճեան որ չի ծածկեր իրենց տարած աշխատանքները այդ ուղղութեամբ ու կը յայտարարէ, - «Այո, մենք մեր հայրենիքին համար է որ կ'աշխատինք: Մեր աղօթքներուն մէջ շարունակ կ'ոգեկոչենք մէկ միլիոն Հայերը, բայց երբեք չենք ընդունիր ահաբեկչութիւնը որպէս միջոց, Հայկական Դատին շարունակման համար»:

Հայ վանականներու զգացումներն ու տրամադրութիւնը Թուրքիոյ եւ Թուրքերուն հանդէպ, մենք կը կռահենք տակաւին կղզի խսկ չհասած, վանքին պատկանող շոգեմակոյկին անունէն դատելով, - «Վանայ Ծով»:

Սուրբ Ղազար կղզիի բնակչութեան թիւը կը փոխուի շարունակ: Վանքին միաբանները, անոնց դասախօսները, 1776-ին հիմնուած տպարանին աշխատաւորներն ու միւս ծառայողները, բոլորը կը գտնուին Պոլսոյ Սէտէֆ կղզիին տարածութիւնը ունեցող հողամասի մը վրայ: Մօտաւորապէս յիսուն հոգիի շուրջ կ'ըլլան այդ բոլորը: Վանքին տպարանը, բացի պաշտօնաթերթ «Հայ Ընտանիք» հանդէսէն, որ շարունակ հայկական պնդումները կը կրկնէ, կը հրատարակէ նաեւ հարիւրաւոր այլազան գրքոյկներ, ինչպէս նաեւ կը զբաղի առեւտրական գործերու տպագրութեամբ: Լաւ կ'աշխատի, լաւ գործ կ'ընէ եւ լաւ ալ դրամ կը շահի: Կղզիին վրայ կը գտնուին երկու յիշատակարաններ: Առաջինն է Յուշարձանը Մխիթար Աբբահօր, որ 1717 թուականին հիմնած է այս Միաբանութիւնը: Իսկ երկրորդը իբրեւ թէ 1915-ին պատահած հայկական ցեղասպանութեան վերաբերեալ յիշատակարան մըն է: Կղզիի թանգարանին մէջ ալ կը գտնուին բազմաթիւ կեղծ վաւերագրեր, այլազան առարկաներ, քարտէսներ ու լուսանկարներ 1915-ի դէպքերուն վերաբերեալ, որոնք ցոյց կը տրուին այցելուներուն:

Վանքին Մեծաւորը Հայր Բարսեղ Զեփիճեան, ներկայիս 75 տարեկան է: Ծընած է Քիւթահիոյ մէջ: Երբ կղզին կը շրջագայի մեզի հետ, միւս կողմէ ալ կը պատմէ, - «Նայէ, դուն քու աչքովդ տեսիր: Կը տեսնես որ ամէն ինչ բաց է հոս, ազատ: Ոչ վանդակորմ կայ, ոչ պատնէշ կամ որեւէ արգելք, ոչ դուռ ու ոչ կըղպանք ու հարկ չկայ անցագիր առնելու, կղզի ելլելու համար: Այո, հայկական շարժում մը գոյութիւն ունի: Բայց մենք դէմ ենք անոր լուծման համար զէնքի դիմելուն, բիրտ ուժի գործածութեան եւ արիւնահեղութեան: Մենք դէմ ենք ահաբեկչութեան: Այդ պատճառաւ ալ, ոչ մէկ կապ ունինք ԱՍԱԼԱ-ի եւ այլ ահաբեկչական կազմակերպութիւններուն հետ: Այս կղզիին վրայ միակ զէնք մը անգամ անկարելի է գտնել: Հայերը, Ասիոյ Եւրոպացիներն են: Ներկայիս երկու միլիոն Հայեր աշխարհի այլազան շրջաններուն մէջ իրենց համար մէկ-մէկ հայրենիք գըտեր են ու կ'ապրին խաղաղ եւ պարկեշտ կերպով: Եթէ բոլորս միակ հայրենիքի մը մէջ ապրելու ըլլայինք, շատ աւելի լաւ պիտի ըլլար անշուշտ»:

Վանքին մեծաւորին այդ խորհրդածութիւններուն կը մասնակցի բնիկ Պոլսեցի միաբաններէն Կոմիտաս Վարդապետ Մանուկեան, որ իր կարգին կ'ըսէ. - «Դուք ինչպէս որ ցանկացող էք Թուրքիոյ ամբողջականութեան պահպանման, մենք ալ կը մտածենք միակ հայրենիք մը՝ աշխարհի վրայ ապրող բոլոր Հայերուն համար: Մեր այս դատը կը ջանանք իմացնել ամբողջ աշխարհի, մեր կատարած հրատարակութիւններուն միջոցաւ:

Կղզիին մէջ կանգնուած եւ 1915-ին իբրեւ թէ պատահած ցեղասպանութեան մէկ միլիոն զոհերը ոգեկոչող յուշարձանին առջեւէն անցնելու ատեն, բոլոր վանականները կը խաչակնքեն եւ այնպէս կ'անցնին՝ իրենց ցեղակիցներուն յիշատակին:

Կ'ըսուի, թէ ամբողջ աշխարհի ամէնէն ազդեցիկ շրջանակներուն մէջ կը ցրուեն Հայ Ընտանիքը, որուն մասնաւորաբար Ապրիլի թիւը երբ կը թղթատենք, կը հանդիպինք այնպիսի գրութիւններու, զորս կ'ակնկալէինք տեսնել արդէն: Հանդէսը, կ'ըսեն թէ բացառիկ բովանդակութեամբ մը պատրաստուեր է իբրեւ թէ պատահած ցեղասպանութեան տարեդարձին առթիւ: Կը պարունակէր այդ նպատակաւ գրի առնուած բանաստեղծութիւններ, կենսագրութիւններ, հերոսապատումներ, այլազան յուշարձաններու նկարներ, Հայաստանի քարտէսը, 1915-ի դէպքերը յիշեցնող խորհրդապատկերներ եւ այլ նման նիւթեր...:

Վանահայր Զեփիճեան կը շարունակէ, - «Ահա մենք այս ձեւով է միայն որ մեր ձայնը լսելի կը դարձնենք ամբողջ աշխարհի»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՀԵՆՔ

Սպանիոյ կաթողիկէ թագաւորներու իշխանութեան օրով, ԺԵ. դարուն Հրեաները վտարուեր են այդ երկրէն. գացեր են ապաստան փնտռել Փոքր Ասիոյ եւ հիւսիսային Ափրիկէի մէջ: Այդ թուականէն անցեր է չորս դար: Անոնք՝ Հրեաները, իրենց գացած երկիրներուն մէջ մինչեւ այսօր սերունդէ սերունդ փոխանցելով պահեր են իրենց լեզուն, բարքերը եւ նոյնիսկ Սպանիա թողած իրենց տուներուն բանալիները. իրենց համար ամէնէն կենսականները կ'երեւի:

Հրեաներուն նման Աստուծոյ շատ սիրած մէկ ժողովուրդն ալ մենք ենք. վըտարուած, թափառական, ցիր ու ցան: Ու այսօր, երբ տակաւին միայն եօթանասուն տարիներ մեզ կը բաժնեն չարաշուք թուականէն, մենք ալ պահած ենք բաներ. մեր լեզուն ու բարքերը: Առաջինը՝ «յետադիմական» փանգուածի մը մօտ որ հետզհետէ կը նօսրանայ, իսկ երկրորդը՝ համայնագիտարաններու էջերուն վրայ:

Իսկ եթէ 4 - 5 դար ետք գտնուի յօդուածագիր մը որ գրիչը ձեռք առնէ գրելու համար Հայերու՝ այս աշխարհացրիւ, բազմաչարչար, տարօրինակ ժողովուրդին մասին, արդեօք ի՞նչ պիտի գտնէ իրենէն պահուած անոնց մօտ, տոլմայէն, ապուխտէն ու օղիէն զատ:

ԱՐՓԻ

ԿԱՄԱՅԱԿԱՆ ՎՃԻՌՆԵՐ ՈՒ ԱՄԵՆԱԶՕՐ ՎԵԹՕՆԵՐ

«Խենթ մըն է» կ'ըսուի, երբ մէկը ենթարկուած է ուղեղային խանգարման կամ հոգեկան բեկումի մը հետեւանքով զառանցանքներ դուրս կուտայ:

Ժամանակին, մենք ալ «գլուխը ծակ խենթ է» կ'ըսէինք, երբ ճշմարտախօսը առանց այլեւայլի կը հրապարակէր ուրիշի մը կեանքը տակնուվրայ ընող, գործուած սխալի մը գաղտնիքը:

Շատ են այսպիսի պարագաներ՝ հիւանդանոցներու մէջ եւ մեր շուրջը, բայց այդ վիճակներու սահմանումով չի՛ վերջանար անհաւասարակշիռներու շարանը: Խանգարուած ուղեղներու տարբեր դասակարգեր ալ կան: Նոյնքան վտանգաւոր ու վնասարար եւ ասոնց թիւը անհամեմատ աւելի շատ է: Կա՛ն, բնաւ ուղեղը չբանող, խորհրդածել չգիտցողներ: Կա՛ն տեւապէս ուրիշի ենթակայ, ուրիշի գլորած սուտը կամ խարդախ մտածումները թութակաբար կրկնողներ: Կա՛ն նաեւ, իրողութիւնները հաստատելու որոշում տուած հաւաքական կամքը ձախողեցնելու վերջնագիր տուողներ: Եւ խենթերու այդ աշխարհին մէջ ձուլուած, անէացած են բարոյական բոլոր արժանիքները:

Հայրական խրատներ, մարդկային ըսկզբունքներ, աշխարհայեացքի տեսութիւններ տապալեցան յեղաշրջման կամ յետաշրջման արագընթաց թափին ներքեւ: Սէր ու յարգանք դիմացինին փոխեցին: Արդարութիւն գտնելու համար, պէտք է ցուպը ձեռք առնել եւ մուրացիկի պէս փողոց իջնալ: Քրիստոսի յարութեան կը նմանի ազատութիւնը: Կը փնտռես զայն եւ չես գտներ: Կա՛մ ամպերու մէջ պէտք է որոնել զայն, կամ գոհանալ բառի կեղծիքով:

Կը կասկածի՛նք անկեղծութեան: Կը հաւատանք յոռեգոյնին:

Ընտրեցէ՛ք բացառականը զօրացնող բառաշարք մը. փորձեցէ՛ք բամբասել մէկը: Վստահ եղէ՛ք, որ հազարաւոր թութակներ հաճոյքով պիտի կրկնեն զայն անդադար: Բամբասանքը ճամբայ պիտի կտրէ. պիտի տարածուի անհատէ անհատ, տունէ-տուն. ամէն մարդ պիտի հաւատայ եւ այլեւս անկարելի պիտի ըլլայ ընդունիլ տալ հասարակութեան թէ՝ տրիկա վարկաբեկելու յատկացուած կանխամտածուած էր լոկ:

Երկու հոգի կը վիճին: Վէճը կը տաքնայ, կռուի կը փոխուի. կռիւը՝ երբեմն ոճիրի: Զուգադիպութեամբ մը, լրագրողը անկէ կ'անցնէր: Ի՞նչ լաւ առիթ, թարմ լուրերով թերթը հարստացնելու: Կը քրքրէ, կը պրպտէ: Կարծածէն աւելի ծանր է դէպքը. կը լուսանկարէ մէկուն կարմիր շապիկը, միւսին փաշխտ գոյնը:

Կարելի չէ այլեւս հաւատացնել թէ՝ աղջիկ մը չկարենալ բաժնելու կռիւ էր եղածը: Թութակը պիտի կրկնէ աննահանջ, տիրոջմէ սորված բառերը՝ «սեւ, կարմիր», «սեւ, կարմիր»:

Գործատէրը, անցեալ տարուընէ քիչ աւելի շահած է այս տարի. գոհ չէ. շատ աւելի պէտք է շահէր: Հազար գործաւոր դուրս պիտի նետէ՝ պիւտճէն հաւասարակշռելու համար: Հաց պաշտպանելու գործադուլ մը ծայր կուտայ: Մամուլը վըլվըլուկ կը փրցնէ. «հետապնդուածը՝ յեղափոխութիւն է»: Թութակը կը սկսի իր սորված յանկերգը. «յեղափոխութի՛ւն», «յեղափոխութի՛ւն»...

Գործադուլը կը ճզմուի. «յեղափոխութիւնը» կը ձախողի:

Այսպէս, շարունակաբար, ամէն առթիւ, ամէն բանի մէջ:

Իրերամերժ տարբեր հասարակութիւնը բաժնուած են հազարաւոր խումբերու եւ հատուածներու. մին կ'ապրի միւսէն անկախ. հաւաքական կեանք գոյութիւն չունի:

Այդ հատուածներու մէկ հատուածն ալ մենք՝ ինքնիր մէջ բաժնուած մասնիկներու բջիջներու, կորիզներու: Կը կիրարկենք նոյն մեթոտները՝ քաղաքական նըրբութեա՛մբ ու վճռակամութեամբ, որ կարելի չէ զարգացնել մարդասիրական ազնիւ զգացում մը:

Երբեմն, կը փորձուի դիմել գրութեան մը ուժին: Գրուի ան երգիծական, կամ լուրջ. շարուի արամեան կամ գլխագիր, արդիւնք չունենար: Քարէ դարու պէս, ազնուութեան դարն ալ մնացած է մեր ետին:

Երբեմն, հատուածները «լեզուի ծայրով» բարեւ փոխանակելու, ձեռք սեղմելու, իրարու մօտենալու ժպիտ կը փոխանակեն, բայց «Աստծու բարեւ»ին յաջորդող բառը ժպիտը կը սառեցնէ դէմքերու վրայ:

Կը պատահի որ կազմակերպութիւն մը իր 25 կամ 50-ամեակի տօնակատարութեան առթիւ հրաւէր ուղղէ համանման հատուածի մը: Վիճաբանութիւնները կը յանգին ներկայացուցիչ մը ղրկելու որոշման, բայց յանկարծ վեթօն հասակ կը ցցէ. «Անոնք երբեք բարի նայուածք չեն ուղղած մեզի»...:

Ծանօթ դէմք մը եկեղեցիէն դերեզման պիտի փոխադրուի: Իբր վերջին յարգանք, աւելորդ չըլլար բառ մը արտասանել: Կը պատրաստուի յարմար գրութիւն, բայց փողոցէն անցնող մեռելակառքի առջեւ գլխարկ հանողը, իր հայրենակիցի դագաղին դէմ կը ցցէ անխուսափելի վեթօն. «Եթէ այդ գրութեան մէջ հայրենիքի անունը չմտցուի, չեղեալ պէտք է նկատել զայն»:

Կրնա՞ս վեթոյին հասկցնել թէ՝ հայրենիքը գործ չունի դերեզմանի հետ:

Բոլոր հատուածներուն համար ալ Ապրիլ 24-ը մէկ նշանակութիւն ունի: Դըժբախտութիւնը հո՛ն է որ, բոլոր հատուածներու նախագահներուն համար բաւականաչափ տեղ չկայ բեմին վրայ, ո՛չ ալ բաւականաչափ ժամանակ բոլորը մըտիկ ընելու: Ուրեմն՝ վեթօն է որ պիտի վճռէ:

Ըսուելիքներէն տարբեր բա՞ն պիտի ըսուէր թէ՝ նախագահելը արժանիքի կորուստ կը նկատուէր:

Հազարաւոր այդ հատուածներու ճաշերուն, պարերուն, հաւաքոյթներուն ու հանդէսներուն տեղ տուող թերթի յոբելեան պիտի տօնուի: Բարոյական պարտաւորութիւններ կան: Այդ օր կը մոռցուին պարտաւորութիւնները, հակառակ անոր որ յաջորդ օրն իսկ իրենց կերուխումի դրուատիքը պիտի յանձնեն անոր սիւնակներուն, խնդրելով որ իրենց անունները չմոռցուին գլխագիր շարուելու...:

Եւ այսպէս շարունակաբար...:

Ինչպէս բոլոր ասոյթները, հին գիտութիւն է այն հաստատումը թէ՝ «Մարդը կատարեալ էակ է իր ուղեղով ու տրամաբանելու շնորհով»:

Մարդը անկատարէն ալ վար պիտի մընայ, եթէ չոչնչացնէ բոլոր թութակները եւ դահճապետ վեթօն:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՌՈԶԷՆՊԷՐԿՆԵՐՈՒ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ

1951 Ապրիլ 5-ին մահուան կը դատապարտուէր Ռոզէնպէրկ ամոլը. անոնք ամբաստանուած էին Խորհ. Միութեան հաշւոյն լրտեսութեան յանցանքով: Պիոս ԺԲ. Պապէն մինչեւ Արակոն ու Սարթր մտաւորականութիւնը գրեթէ ամբողջութեամբ զանոնք նկատեց զոհերը Ամերիկայի այդ շրջանի մարդորսութեան: Տրուած ըլլալով որ իրենց հարցին թղթածրարը այսօր տրամադրելի է բոլոր պրպտողներուն, ամերիկացի երկու լրագրող՝ Ռ. Ռատոշ եւ Ճ. Միլթըն այս մասին հրատարակած են գիրք մը. «Ռոզէնպէրկներու թղթածրարը»:

×

Անոնց դատավարութիւնը տեւեց երկու շաբաթ: Էֆ. Պի. Այ. տարի մը տեւող պրպտումներէ ետք միայն կրցաւ պատրաստել անոնց թղթածրարը: Իսկ պատմութիւնը աւելի հին է:

Լրտեսական պատմութիւնները յաճախ վէպերու կը նմանին. այս մէկը վերածուած է ողբերգութեան մը:

Առաջին անձը որուն կը հանդիպին պրպտողները, գերման ծագումով Անգլիացի հիւլէագէտ մըն է. Քլաուս Ֆուքս: Բ. աշխարհամարտին, շատ մը գիտնականներու նման ան ալ խոյս տուած է հիթլէրեան Գերմանիայէն ու դաշնակիցներու տրամադրութեան տակ դրած գիտական իր պաշարը: Այսպէսով որպէս անգլիացի պատուիրակ կը մասնակցի Մանհաթըն ծրագրին որ պիտի յանգի հիւլէական առաջին ռումբին պատրաստութեան: Ան «հայրը» չէ հիւլէական ռումբին, սակայն իր անձնական մասնագիտութիւնը թոյլ կուտայ իրեն մերձենալու այդ շրջանի մեծ գաղտնիքին: Քլաուս Ֆուքս մասնակցած է անգլիական ծրագրի մը, Անգլիացիները եւ Ամերիկացիները միացնելէ առաջ իրենց հետազօտութիւնները. այդ շրջանին է որ առաջին անգամ ըլլալով տեղեկութիւններ փոխանցած է դաշնակից եւ «բարեկամ» երկրի մը գործակալներուն Խորհ. Միութեան: 1941, պատերազմի տարիներն են ուր Հիթլէրի հրասայլերը կը խուժեն Ուկրանիա եւ Ռուսիա:

Անգլիայէն իր պաշտօնակիցներուն հետ ԱՄՆ փոխադրուելով Ֆուքս անշուշտ կը հետապնդուի խորհրդային սպասարկութեան ամերիկացի գործակալներուն կողմէ: Անոնցմէ մէկը յարաբերութեան կը մտնէ Ֆուքսի հետ. 1943 - 1945-ի միջեւ բազմաթիւ հանդիպումներ կ'ունենան, ուրկէ աւելի ուշ այդ գործակալը պիտի յանգի այն եզրակացութեան թէ Խորհ. Միութեան տեղեկութիւն հաղորդող միակ անձը չէր Ֆուքս:

Մինչ այս, ֆինլանտական ճակատին վրայ ամերիկեան գաղտնի սպասարկութիւնը ՔԱ - Կէ - Պէ-ի բառգիրք մը ձեռք կ'անցընէ. ունի ծածկագրութեան «բաւական նախնական» դրութիւն մը. սակայն հակառակ երեւութային պարզութեան, կարելի չըլլար ամբողջութեամբ լուծել անոր գաղտնիքը, ընթերցումի բանալին գտնել: Պէտք կ'ըլլայ մինչեւ 1948 սպասել, որպէսզի Էֆ - Պի - Այ-ի գործակալ մը կարենայ օգտագործել զայն. վերջապէս որոշ կը դառնայ թէ Քլաուս Ֆուքս լրտես մըն է:

1949. Ֆուքս երկար ատենէ որ վերադարձած է Անգլիա եւ ջլամարտ կը մղուի Արեւմուտքի եւ Խորհ. Միութեան միջեւ: ԱՄՆ-ու ամբողջ տարածքին կը ծաւալի հալածանքը համայնավար լրտեսներու դէմ: Հիւլէական ամերիկեան մենաշնորհը վերջ գտած է այլեւս. Սթալին եւս ունի հիւլէական իր ռումբը:

Անգլիական սպասարկութիւնները մօտէն կը հետաքրքրուին Ֆուքսի անցեալի գործունէութիւններով: Գործը կը յանձնեն լրտես հետապնդող ծանօթ գործիչի մը. ան կարճ ժամանակի մէջ խոստովանութիւններ կը կորզէ Ֆուքսէն:

1950, Փետրուար 2-ին լրտես բնագէտը վերջապէս կը ձերբակալուի, կը դատապարտուի 14 տարուան արգելափակման: Ո՛չ միայն Անգլիոյ, այլ նաեւ Միացեալ-Նահանգներու մէջ մեծ աղմուկ կը յարուցանէ պատահարը: Էֆ - Պի - Այ կը մեղադրուի հարկաւոր ուշադրութիւնը դարձուցած չըլլալով ապաստանեալ բոլոր նախկին համայնավարներուն: Անգլիացիները կը մերժեն Ֆուքսը յանձնել Ամերիկացիներուն: Էֆ - Պի - Այ. կը սկսի մաղել իր անուանացանկը. այս պրպտումները եւ Ֆուքսի քրոջ արտայայտութիւնները զիրենք կ'առաջնորդեն Տէյվիտ Կըրենֆիլտի մը հետքերուն վրայ: Ան ո՛չ միայն կը խոստովանի թէ տեղեկութիւններ փոխանցած է, այլեւ հարցին միջամուխ կ'ընէ նաեւ իր քոյրը եւ քեռայրը՝ Ժիւլիուս Ռոզէնպէրկ:

Մնացեալը յայտնի է: Ռոզէնպէրկներու անմեղութեան ջատագովները հոս հարցը կը ներկայացնեն որպէս մեքենայութիւն, սադրանք կամ ոստիկանական գրգռութիւն մը: Սակայն տրամաբանական եզրակացութիւնը այն կ'ըլլայ որ Ռոզէնպէրկները ունեցած են գործունէութիւն մը, ի նպաստ Խորհ. Միութեան: Անոնց թղթածրարին հեղինակները կը փաստեն թէ ան ոչ միայն խորհրդային լրտես մըն է, այլ նաեւ ցանցի մը կազմակերպիչը:

1950 Յուլիս 17-ին Ժիւլիուս կը ձերբակալուի, կը բանտարկուի: Կինը՝ Էթէլ նոյն ճակատագիրը կ'ունենայ Օգոստոս 11-ին: Բացայայտ է որ Էֆ - Պի - Այ. գործիք կը դարձնէ զայն որպէսզի ճնշում բանեցնէ ամուսնոյն վրայ: Սակայն ամուսինը կը յամառի կրկնելու թէ յանցաւոր չէ, չի հասկնար նոյնիսկ թէ ինչի մասին կ'ուզէ խօսիլ դատախազը: Ինք խնդիրներ ունեցած է իր աներձագին հետ ու այդ է պատճառը անոր զրպարտութիւններուն: Ինքը ամերիկեան ձախին գինուորագրեալ մըն է, յառաջապահ մէկ զոհը՝ իր երկրին հակահամայնավար մոլուցքին: Այս կեցուածքը, որ կրնայ արդար դատի մը նուիրեալներուն հիացում պատճառել, կրնայ նաեւ բոլորովին տխմար ու անհեթեթ թուիլ: Ամէն պարագայի մէջ Ռոզէնպէրկներու թղթածրարը քննող մէկը կը տեսնէ որ ան կարծուածին չափ անմեղ չէ ... անշուշտ եթէ սակայն Խորհ. Միութեան ի նպաստ լրտեսութեան արարքը ոճիր մը չի նկատուիր:

Իր ամուսնոյն որուն հանդէպ մեծ սէր կը տածէ - պաշտպանին համարձակութիւնը տեսնելով Էթէլ եւս կը ցուցաբերէ նոյն կեցուածքը: Այնքան որ կը թուի նոյնիսկ թէ ան է կազմակերպութեան ուղեղը ու ամուսինը անոր ազդեցութեան տակն է: Փաստաբան կը դառնեն, որ նոյն վարմունքը կ'ունենայ: Ի վերջոյ ամերիկեան հանրային կարծիքին մէկ հատուածին ճնշումին տակ ու հակասեմական շարժում մը ստեղծելու վախով. (Ռոզէնպէրկները, իրենց մեղսակիցները, դատաւորներն ու փաստաբանը անդամներն էին Նիւ Եորքի հրեայ գաղութին), Էֆ - Պի - Այ-ի ճնշումներուն ալ ենթակայ, որոնք վերջին պահու խոստովանութիւն մը կը յուսային, Ռոզէնպէրկները մահուան դատապարտուեցան:

«Ռոզէնպէրկներու թղթածրարը» հատորին հեղինակները եթէ համոզուած են Ժիւլիուսի յանցաւոր ըլլալուն, անմեղ կը նկատեն սակայն Էթէլը որ զոհ դարձած է «դատական սխալ»ի մը:

Յարուցուած աղմուկը կը շարունակուի ամբողջ դատավարութեան շրջանին. Ամբաստանութեան տարբեր պարագայի մը ամբաստանները պարզապէս պիտի փոխանակուէին: Պատմութեան եւ ատոմական յեղաշրջումի տեսանկիւնէն Ռոզէնպէրկի Խորհրդային Միութեան փոխանցած տեղեկութիւնները ծիծաղելի են:

Անոնց մահապատիժը կը գործադրուի 1953 Յունիս 19-ին ելեկտրական աթոռին վրայ, Նիւ - Եորք:

Իրենց ձերբակալութենէն մինչեւ մահապատիժի գործադրութիւնը Ռոզէնպէրկները դարձան էտարը պայքարի մը որ զիրենք գերազանցեց: 1950 Յունիսին սկսաւ Քորէայի պատերազմը: Հանրային կարծիքին մեծամասնութիւնը այս բախումին մէջ երրորդ աշխարհամարտի մը նախաքայլը կը նշմարէր. երրորդ աշխարհամարտ մը որ «ատոմական» պիտի ըլլար:

Միւս կողմէն Ռոզէնպէրկները կը մարմնաւորեն երկու «պարտեալ» դէմքեր, գաղափարական բազմաթիւ ազդեցութիւններով շահագործումի մը:

Ամէնէն սոսկալին այն է որ այս հատորին ընթերցողը աւելի կասկածներ կ'ունենայ. հապա եթէ Ռոզէնպէրկները սխալներու, վերապահութիւններու հետեւանք դարձան մարտիրոսներ: Պատասխանը կախում ունի իւրաքանչիւր ընթերցողէ:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄՆԱՑԻՆ ԱՆՄԱՍ...

Նա հերկեց հողը, հունտը պահ տուեց խնամքով, ջուր ցօղեց վրան, նայեց երկնքին:

Անահիտը լոյս ու ջերմութիւն յղեց. սերմը խոխոաց, աչքը բացեց, ծիլ տըւեց: Մեղեդիներ ծորացին, ծիլը փարթամացաւ, ձգուեց դէպի երկինք:

Կանաչ թրերի նման տերեւները գրկեցին յակինթի ցօղունը, նա սրթսրթաց, փշաքաղուեց ու յուշիկ բացեց կապոյտ աչքը. տեսաւ իր արարողներին՝ հողին, ջրին, հերկողին եւ երկնքում՝ Անահիտին:

... Փոկեցին նրան տունկից, գոհաբեր տարան՝ հեթանոս Աստղիկի բաց կուրծքը զարդարելու:

Արարողները մնացին անմաս:

×

ԾԵՐ ԾԻՐԱՆԻՆ

Պապս ծիրանի կորիզ է տնկել մեր այգում, տատս աղօթք է մրմնջացել ու ցօղել հողը:

Շատ ու շատ տարիներ են անցել, նրանց տապանաքարերը մամռակալել են վաղուց:

Կանգուն է կորիզից աճած ծիրանի ծառը՝ մի ծեր հսկայ, բունն ու ճիւղերը ճաքճաքուած:

Քանի՜ - քանի՜ հաստ ու բարակ ճիւղեր են ջարդուել ու հատուել, քանի՜ - քանի՜ գարուն ու ամառ է տեսել, թռչունների քանի՜ սերունդ է կտցահարել նրա պտուղն ու անցել:

Ծառի գագաթը բարձր է, երկնքի հետ խօսող: Ամէն տարի ծաղկում է փարթամօրէն, լոյսի պէս մաքուր պսակ դընում գլխին, եւ ծաղիկների թարմ բուրմունքի հետ մի մեղմիկ շշունջ է թրթըռում օդում:

Չլինի թէ, իրօք, տատիս ու պապիս արդար հոգիների ապրում են նուրբ - նրբին ծաղկաթերթերի մէջ ու չեն ծերանում, չեն մեռնում երբեք...:

×

ՃՆՃՂՈՒԿՆԵՐ

Երկու ճնճղուկ կտցահարում էին բակը նետած չոր հացի կտորը: Աջ ու ձախ նայելով, ոստոստում, թռվռում, հացի մի ծայրից փշրանք էին պոկում, շտապ կուլ տալիս, վզները ծռում ու նորից կըտցում քրքրուած պատառը:

Քիչ անց եւ - ետ ցատկոտեցին ու թըռան մօտիկ ծառի մերկ ճիւղերին թառկոտող ծիտիկների մօտ: Ի՞նչ ասացին նրանց՝ անիմանալի բան է: Միայն այն տեսայ, որ մի կատարեալ «տուրուդմփոց» սկսուեց հացի կտորի շուրջը: Շատ էին, բոլորին բաժին չէր հասնում, թռչկոտում էին, հրմշտում իրար. կտցահարում. փետուր էր թափւում գետնին:

Անշարժ նայում էի պատուհանից ու մտածում. այն երկուսը երեւի արխնակիցներ կամ մտերիմներ էին, փորիկները կշտացրին ու նոր միայն յիշեցին իրենց համայնքի թեւաւորներին: Ինչ կը լինի, խորհեցի ես, արի սրանց կերն աւելացրու:

Իջայ բակ, բոլորը մի թեւ առած թըռան՝ քաղցր կտուցներին: Հացի ահագին փշրանքն ու մի բուռ էլ կուտ նետեցի «կռուի դաշտ» ու ետ եկայ սենեակ: Շատ չէր անցել, զարմանքով տեսայ որ ամբողջ համայնքը համերաշխ, առանց դըղրդութի վեր է քաղում հատիկ ու փշրանք:

Աշխոյժ ծիւծիւով, իրար շոյելով, կըտուց - կտուցի կերան, կշտացան, մի բան էլ թողին «սեղան»ին: Երամ կազմած սըրացան հեռու ու իջան բազմայարկի տանիքին՝ բարձունքներից նայելու աշխարհի անցուդարձին:

ՀԱՅԿԱԶ ԱԴԱՄԵԱՆ

ԳՈՂԹԱՆ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ եւ Ռումանիոյ Հայոց առաջնորդ Տիրայր Արք. Մարտիկեան բոլորած է իր առաջնորդութեան 25-ամեակը: Այս առթիւ, Պուլկարահայ Թեմական Խորհուրդը, Սեպտեմբեր 6-ին ճաշ մը տուած է, որուն ներկայ եղած են «Երեւան» կազմակերպութեան նախագահ՝ Տիրան Բարիքեան, Արտաքին Նախարարութեան կից պուլկար ուղղափառ եկեղեցւոյ եւ կրօնական հարցերու կոմիտէի ներկայացուցիչ Թ. Ապաճիեւ, պուլկար եկեղեցւոյ Ս. Սինոդի քարտուղար Կելասիյ Եպիսկ., պուլկարահայ բողոքական եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ Կ. Ալթունեան, պուլկարահայ եկեղեցական վարչութիւններու պատուիրակներ, քահանաներ եւ հիւրեր:

Բացումը կատարելով Թեմական Խորհուրդի նախագահը՝ Կարօ Տէր - Մեսրոպեան, բնութագրած է Տիրայր Արք.ի կեանքի ուղին եւ ժողովրդանուէր գործունէութիւնը: Կելասիյ Եպիսկ. վեր առած է Տիրայր Արք.ի նպաստը հայ եւ պուլկար ժողովուրդներու եւ եկեղեցիներու փոխադարձ սերտ կապերու ամրապնդումին մէջ: Թ. Ապաճիեւ անդրադարձած է Առաջնորդին ծառայութիւններուն:

Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ Տիրայր Արք. լսած է. «Արարատի ստորոտէն Վիտոշի ստորոտը գալով, ես զգացի պուլկար ժողովուրդի ազնուութիւնը, եղբայրական անկեղծ վերաբերումը Հայերու հանդէպ»: Ապա պատրաստակամութիւն յայտնած է աւելի կորովով նուիրուելու իր առաքելութեան:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

100-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

×

1986-ին Կ. Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանը կը բոլորէ իր հիմնադրութեան հարիւրամեակը: Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանի նախաձեռնած կրթական այս հաստատութիւնը նախախնամական դեր խաղացած է մտաւորական սերունդի եւ ազգային գործիչներու պատրաստութեան մէջ: Մոսկուայի Լազարեան եւ Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարաններէն, ինչպէս նաեւ Թիֆլիսի Ներսիսեան վարժարանէն ետք Կ. Պոլսոյ Կեդրոնականը հանդիսացած է հայ միտքը դարբնող լուսոյ վառարան մը: Կրթարան մը՝ որ մեր ժողովուրդին տուած է Մեծարենցի, Թէքէեանի, Նիկողոս Սարաֆեանի պէս քերթողներ, Հրաչեայ Աճառեանի, Արշակ Ալպօյաճեանի, Արշակ Չօպանեանի պէս բանասէրներ, Երուխանի եւ Սարգիս Մինասեանի պէս գրագէտներ եւ բոյլ մը ուսուցիչներ, բժիշկներ, ճարտարագէտներ, առեւտրականներ:

Վարժարանին հարիւրամեակը պատշաճ շուքով տօնելու համար Փարիզի կեդրոնական Սանուց Միութիւնը 1986-ը կը հռչակէ յոբելենական տարի: Մշակութային, ընկերային եւ թատերական - գեղարուեստական զանազան ձեռնարկներով արժանաւորապէս ոգեկոչելու նպատակով այս յոբելեանը, Միութիւնը կեանքի կոչած է Յոբելենական Յանձնախումբ մը:

Արդ, Յանձնախումբս ներկայիս կոչ կ'ընէ բոլոր Կեդրոնականցիներուն, որպէսզի զօրավիգ ըլլան իրեն, իր ծրագիրներու իրականացման համար: Յանձնախումբս որոշած է պատմական այս թուականը յաւերժացնելու համար, տօնակատարութեանց առընթեր, նաեւ հրատարակել յուշամատեան մը՝ որ պիտի բովանդակէ Կեդրոնականի պատմականը, անոր դերը ներկայացնող եւ անկէ յուշեր պարունակող էջեր, պատկերազարդ: Հետեւաբար, կը խնդրուի յուշամատեանի համար նիւթեր եւ նկարներ ղրկել Յանձնախումբիս՝ ներքոյիշեալ հասցէով, մինչեւ Նոյեմբեր 30:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 100-ԱՄԵԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Հասցէ. -

Les Anciens du Lycée Guetronagan
151, rue Montmartre, 75002 Paris

Արտասահմանի հայ մամուլէն կը խընդրուի արտատպել սոյն հաղորդագրութիւնը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՊԱՍՔԷԹ - ՊՈԼԻ ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԽՈՒՄԲ

ՆԻՍ. - («Յառաջ»). - Շրջանիս Հայ Մարզական Միութեան հիմնադրութեան վաթսունամեակը՝ ընթացիկ տարուան Մայիսին, պատեհ առիթ կը հանդիսանայ, որպէսզի անոր եռանդուն նախագահը՝ Ռոպէր Գանձանակեան, որ միշտ կը միտի Հայ տարրերով առաւելաբար մարզական խումբեր կազմել, զանազան ճիւղերու մէջ ու դասաւորումներով, նախաձեռնէ Պասքէթ - Պոլի կազմի մը, նոր: Մանաւանդ, որ այդ ուղղութեամբ ատակ տարրեր գոյութիւն ունէին:

Տուեալ ամիսէն սկսեալ կեանքի կը կոչուի Հայ Մարզականի Պասքէթ - պոլի խումբը:

Մարզիչն է, - միաժամանակ խաղացողներու գլխաւոր սիւներէն մէկը, - Նուրհան Պալեօզեան: Միւս անդամները՝ Առաքել Պալեօզեան, Արեւ Քէշիշեան, Հայկազուն Էրմիշ, Օննիկ Կարագեան, Մարգար Կարագեան, Տիգրան Կիւտենեան, Տիգրան Թիմուրճեան, Հայկ Քայմաքճեան եւ Մայք Պեզճեան:

Կանոնաւոր փորձեր՝ ձեռնհաս մարզիչի մը ցուցմունքներով: Խաղացողները՝ փորձի տէր:

Նորակազմ խումբին առաջին զոյգ մրցումները կը կատարուին Ժընեւէն յատուկ Նիս հրաւիրուած Զուիցերիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան խումբին դէմ, միշտ Հայ Մարզականի 60-ամեակի շրջագիծին մէջ:

Զոյգ յաղթանակներ Նիսեցիներուն համար:

Նորակազմ խումբը, պասքէթի 1985 - 1986 եղանակի մրցաշարքին (Ալփ - Մարիթիմ) իր մասնակցութիւնը կը բերէ: Կը յուսանք նորանոր յաջողութիւններ, որպէսզի Հայ Մարզականին պատուաբեր անունը բարձր մնայ մարզաւէր շրջանակներուն մէջ:

Բոլորին փափաքն է, որ Հայ երիտասարդներ ստուար թիւով խառնեն շարքերը նորեկ խումբին:

Պատասխանատուներուն բաղձանքն է նաեւ, որ ֆրանսահայ այլ մարզական միութիւններ, այս ուղղութեամբ կապ հաստատեն եւ հանդիպումներու նախաձեռնարկ ըլլան դիմելով Նիսի Հայ Մարզականին:

Ժ. Մ.

Union Sportive Arménienne de Nice
280, bd. de la Madeleine, 06000 Nice

ՐԱՖՖԻ

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՍՊԻՏԱԿ ՏՆԱԿԸ

Դեռ եւս օրիորդ էր նա, դեռ եւս նոր էր ծանօթացել իւր ապագայ ամուսնացուի հետ, սկսեց բժշկական գրքեր կարդալ, յաճախել հիւանդանոցները եւ ներկայ գտնուել անդամահատական գործողութիւններին: Պատերազմի ժամանակ մտաւ նա «գթութեան քոյրերի» հաստարակութեան մէջ, եւ գնդակների ու ռումբերի տարափի ներքոյ՝ փաթաթում էր վիրաւոր զինուորների վէրքերը: Այստեղ նա նորից հանդիպեց իւր ամուսնացուին, այստեղ սիրեց նրան եւ սիրուեցաւ:

Ոչ եկեղեցական եւ ոչ քաղաքական ամուսնութեամբ կարգուած չէին նրանք: Նրանց կապում էր մտքերի, ձգտումների եւ գաղափարների համերաշխութիւնը: Բնութիւնը նոյնպէս պսակաւ օրհնել նրանց ամուսնութիւնը այն շաղկապով, որ կոչւում է բնական կապ. - զաւակներ չունեցան նրանք: Զաւակը սիրոյ աւելի հաստատ գրաւականն է ամուսինների մէջ, մանաւանդ այն դէպքում, երբ օրէնքը չէ կապում նրանց:

Հետաքրքիր պատահարները պարգեւեցին նրանց մի զաւակ, թէեւ իրանց արիւնից չէր: Դա այն օրիորդն էր, որ, միւս սենեակում նստած լաց էր լինում: Օրիորդը պատկանում էր այն ցեղին, որ տուն, տեղ, հայրենիք չունի, որի հայրենիքը ամբողջ աշխարհն է, որը թափառում է ամէն տեղ: Նա գնչու (ցիգան) էր. նա բնութեան որդի էր: Ո՛րպիսի ջերմ սիրով տիկինը ընդունեց իւր մօտ այդ վայրենի այծեամին, ո՛րպիսի եռանդոտ հոգատարութեամբ նա սկսեց կրթել նրան, ուղղել նրա վատ սովորութիւնները: Ամէն անգամ երբ մի նոր փոփոխութիւն էր նկատում նրա մէջ դէպի ազնիւը եւ դէպի մարդավայելը, առաքինի կնոջ սիրտը լցւում էր անսահման բերկրութեամբ: Նա իսկոյն վազում էր ամուսնի մօտ եւ պատմում էր որդեգրուհու նոր յառաջդիմութիւնը: «Նրա մէջ թաղնուած ձիրքեր եւ գեղեցիկ յատկութիւններ շատ կան», - ասում էր ամուսինը, ոչ սակաւ ուրախանալով, եւ տիկնոջ յոյսերը աւելի հաւանականութիւն էին ստանում: Շատ օրեր, ժամերով նըստած, պարապում էր նրա հետ. սովորեցնում էր գրել, կարդալ եւ զանազան ձեռագործներ: Շատ անգամ ինքը պառկած էր լինում դիւանի վրայ, նրան նըստեցնում էր իւր մօտ, բարձր ձայնով կարդալ էր տալիս եւ մեծ բաւականութեամբ լսում էր: Վերջին ժամանակներում սկսեց պարապել նրա հետ մուզիկայով եւ նկարչութեամբ. վերջինի մէջ թէեւ մի առանձին ընդունակութիւն չէր ցոյց տալիս նա, բայց երաժշտութեան մէջ չափազանց ընդունակ գտնուեցաւ: Նրա բնականից գեղեցիկ ձայնը, մշակուելով, զարգանալով, սքանչացնում էր լսողներին:

Տիկնոջ դաստիարակութեան ոգին արտափայլեցաւ նրա աշխատասէր աշակերտուհու ոչ միայն մտաւոր եւ հոգեկան զարգացման վրայ, այլ եւ նրա բնաւորութեան եւ բարոյական յատկութիւնների վրայ: Օրիորդը նոյնպէս սիրում էր իւր բարերարների հետ այցելել հիւանդներին. մտնել աղքատ շինականների խըրճիթը եւ իւր հացի վերջին պատառը բաժանել կարօտեալների հետ:

Նա մնաց անբաժան իւր խնամակալներից եւ այն բոլոր ժամանակներում, երբ նրանք պաշտօնի առիթով ստիպուած էին մի քաղաքից միւս քաղաք, մի գաւառից միւս գաւառ անցնել: Իսկ երբ նրանք վճռեցին Սիբիր տեղափոխուել, այդ միջոցին նա աւելի ուրախ էր, աւելի բախտաւոր էր համարում իրան: Ի՞նչ էր որ կապում էր խեղճ աղջկայ սիրտը հեռաւոր հիւսիսի հետ, ի՞նչ էր որ քաշում էր նրան այդ կողմը: - Այդ գաղտնիքը յայտնի էր տիկնոջը, յայտնի էր եւ նրա ամուսնուն: Ամէն անգամ, երբ ասում էին նրան. «Կը գնանք Սիբիր, կը տեսնենք նրան», - խեղճ աղջիկը հրճուանքից սքանչանում էր, եւ ուրախութեան արտասուքը աչքերում, գրկում էր թէ՛ տիկնոջը եւ թէ նրա ամուսնուն, համբուրում էր, անվերջ կերպով համբուրում էր, եւ թափում էր նրանց առջեւ իւր հոգու բոլոր շնորհակալութիւնները: Թէ՛ տիկինը եւ թէ նրա ամուսինը՝ երկուսն էլ սիրում էին նրան, սիրում էին հարազատ զաւակի նման: Տիկինը սովորութիւն ունէր ասել. «Դա առաջ մի թանկագին, բայց անտաշ քար էր, ես ուրախ եմ, որ այդ գրութեան մէջ գտայ դրան, որովհետեւ իմ ցանկացած թրաշը (դրան) եւ փայլը կարողացայ տալ»:

(Շար. 186)

(Շար. Ա էջէն)

կարգերուն տակ: Առաջին անգամ ձերբակալուած էր 1952-ին, որպէս անդամ համայնավար (գաղտնի) կուսակցութեան եւ 5 տարի բանտարկութեան դատապարտըւած: Անկէ ի վեր ձայնասփիւռէն ձայնը լսելի չէր: 73 տարեկան, խիրդէ կը տառապէր, բայց խնամուելու համար, արտօնութիւն չտրուեցաւ Գերմանիա կամ Անգլիա երթալու, եթէ նելքը «պատռնալիք մը ըլլալով Պետութեան ապահովու-թեան» համար: Թաղումին առեն, Պոլսոյ ոստիկանութիւնը փորձած է արգիլել ըլլալ որ թափօր կազմուի: 150 հոգի ձերբակալուած է, գրաւուած են լրագրողներուն լուսանկարչական գործիքները:

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ երկրաշարժին զոհերուն թիւը կարելի չէ ճշդել տակաւին: Երեքշաբթի, 7000 մեռեալի խօսք կար: Բայց, ոտնագնդակի ախոյեանները մտահոգուելու հարկ չունին, համաշխարհային ախոյեանութիւնը կարելի պիտի ըլլայ Մեքսիքօ կատարել:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ արիւնալի բախումները չեն դադրիր: Տրիպոլիսի մէջ, սիւննիներու (Արաֆաթի կողմնակից) եւ ալաուիներու (սուրիամէտ) միջեւ է որ կռիւները բուռն են, մինչ Պէյրութի մէջ՝ տիւրզի եւ շիի կը կռուին:

ՀՌՈՄԻ դատավարութեան (3 Պուլկարներու եւ 4 Թուրքերու) Օրալ Չելիք կըրցաւ, շնորհիւ Ապտիւլլահ Չաթլիի վկայութեան փաստել որ Պապին մահափորձին օրը, ինք Վիէննա կը գտնուէր: Ցիչենք սակայն, թէ Չելիք ի բացակայութեան կը դատուի:

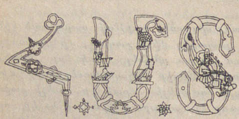
×

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԿՌՓԱՄԱՐՏԻ ԽՈՐՀ. 51ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ծիծեռնակաբերդի մարզական եւ համերգային համադրոյթին մէջ, Սեպտեմբեր 18-ին, սկսած են կռփամարտի խորհրդային 51-րդ ախոյենութեան մրցումները, մասնակցութեամբ խորհրդային ծանօթ բազմաթիւ կռփամարտիկներու: Ի դէպ, 1968-ին ալ կռփամարտի խորհրդային ախոյենութիւնը տեղի ունեցած էր Հայաստանի մէջ, Լենինականի: Այդ մրցումներէն ետք հայ կռփամարտիկները մեծ յառաջդիմութիւն արձանագրած են եւ նոր անուններ հրապարակ ելած են, որոնք առնուած են Խորհ. Միութեան ազգային խումբին մէջ եւ շահած բազմաթիւ մրցանակներ: Այս բոլորը նկատի առնելով է, որ Խորհ. Միութեան մարզանքի կոմիտէն որոշած է այս անգամ ալ ախոյենութիւնը կազմակերպել Երեւանի մէջ:

Հայաստանը ներկայացնող ծանօթ կռփամարտիկներն են՝ Մ. Մուրադեան (63,5 քիլօ), Բ. Սահրադեան (71 քիլօ), Ա. Դիմաքսեան եւ Ն. Մունչեան (48 քիլօ), Լ. Պապեան (51 քիլօ), Մ. Աւետիսեան (71 քիլօ): Կան նաեւ երիտասարդ եւ խոստմնալից ուժեր:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Samedi 28 Septembre à 20h30
dans la salle HRAND SAMUEL
de la Maison de la Culture Arménienne de Decines

RENCONTRE

avec Jean-Jacques V A R O U J A N

à l'occasion de la parution de son livre
« SI C'EST ROND »
aux Editions Kirk

— Lecture publique de quelques extraits de «SI C'EST ROND» par le comédien M. DESCHAMPS (compagnie Lieux-Dits)
— DEBAT avec les lecteurs
— SIGNATURE du livre

entrée libre

«SI C'EST ROND» est disponible à la librairie de la M.C.A. de Decines

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Վահէ Զիլինկիրեան զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՑՈԼԻՆԷ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապ. Խաչի Սէն-Ժերոմի մասնաճիւղին վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգիստ կատարել կուտայ, Կիրակի, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29, տեղւոյն Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ, յաւէտ ողբացեալ ընկերուհիներու յիշատակին: Արարողութենէն ետք՝ Մատաղաբաշխութիւն:

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ-Պուա-Գոլոմպ եւ Արժանթէյի մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցիին մէջ իր ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակին:

Ցիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԻԼԱՆՕ.- Տիկին Սոնա Իպիշեան 1000 Փրանք:

×

Այնճարի «Յառաջ» վարժարանի նախկին աշակերտ մը, Շաւարշ Միսաքեան մըրցանակի արժանացած 1500 Ֆ.:

—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE
DES ARMENIENS DE FRANCE
(U.C.F.A.F.)

vous invite à une rencontre avec
Henri VERNEUIL
à l'occasion de la parution
de son ouvrage autobiographique
« *M A Y R I G* »
édité chez R. Laffont

le Jeudi 26 Septembre à 20h45
au Centre Culturel et Artistique Arménien
6, cité du Wauxhall, Paris 10e Mo République

Henri Verneuil dédicacera son livre au terme de la soirée

ENTREE LIBRE

—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—O—

UGAB - PARIS

Monsieur Henri VERNEUIL
dédicacera son livre
M A Y R I G
le vendredi 27 septembre
de 19h30 à 21h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles. Paris 17e

UGAB-Paris vous invite cordialement à cette dédicace et vous offre une réduction de 10% sur le prix du livre

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

accueillera

H E N R I V E R N E U I L

pour la présentation et la signature de son livre

« *M A Y R I G* »

le Samedi 28 Septembre, à 16 heures

l'ouvrage est disponible à la M.C.A.
9, rue de Madrid, — 94140 Alfortville
tél. 376 55 89

VILLE DE MARSEILLE
— O P E R A —

CONCERT
hommage à
Arno BABADJANIAN

SAMEDI 28 SEPTEMBRE A 21 HEURES

ORCHESTRE PHILHARMONIQUE DE MARSEILLE
Direction
H E N R I G A L L O I S
Solistes
Jean TER MERGUERIAN (*Violon*)
Anne-Marie GHIRARDELLI (*Piano*)
Hélène CESARO (*Piano*)

et la participation exceptionnelle de
PIERRE BARBIZET

A. KHATCHATOURIAN : Extraits de «Spartacus». Suite de ballet

A. BABADJANIAN : Ballade héroïque pour piano et orchestre. Pièces pour piano. Sonate pour violon et piano

A. BABADJANIAN et A. HAROUTOUNIAN : Rhapsodie pour deux pianos

Concert organisé par la
FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN
sous la Présidence de Maître MARCEL PAOLI
Adjoint au Maire, délégué à l'Action Culturelle

Location : Opéra, tél. (91) 55. 21. 22

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը կը կազմակերպէ վերամուտի իր առաջին դասախօսութիւնը, Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 26, երեկոյեան ժամը՝ 8.30-ին, կեդրոնի սրահին մէջ:

Դասախօս՝ ՏՈՔԹ. ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Նիւթ՝ ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ
հիմնադիր արդի հայ գրականութեան

Արտասանութիւններ՝ գրագէտին երկերու հատուածներէն:

Դասախօսութենէն առաջ կարելի է մասնակցիլ պիւֆէի մը, ժամը 7.30-էն սկըսեալ: Հեռաձայնել մէկ օր առաջ՝

326 50 43 կամ 278 31 93

ՎԵՐԱՄՈՒՏ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի դասընթացքները կը վերսկսին:

ՓՈՔՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ, Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 2, կէսօրէ ետք ժամը 2-էն 5: Կը դասաւանդեն՝ Օր. Գաթի Զուլամեան, Տիկիններ՝ Սիլվա Էքմէքճեան եւ Սիլվա Քէշիշեան - հայերէն լեզու եւ պատմութիւն, - Տիկին Ասխա Յովնանեան - երգ եւ նուագ, - Տիկին Սիւզան Մաքարոֆ - գծագրութիւն, - Հ. Մանուէլ Վ. Պաթագեան - կրօնագիտութիւն: -

Կ'ընդունուին 5-էն 14 տարեկան մանուկներն ու պատանիները: Դասերը կը տրուին Կեդրոնի սրահը, 10 Պիս, Թուէն փողոց, Փարիզ 5-րդ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 25-ին:

Աշակերտները կ'ընդունուին 6 տարեկանէն սկսեալ: Դասերը տեղի կ'ունենան ժամը 14-էն՝ 17:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին վերամուտի օրը:

Հայերէնի դասեր նաեւ չափահասներուն, համաձայն եղած գիմումներուն:

×

ՇԱՐՎԻԼԼ

Ս. Նշան Եկեղեցւոյ դասընթացքները սկսած են Սեպտեմբեր 4-ին եւ կը շարունակուին, հոգեւոր հովիւին կողմէ, Չորեքշաբթի օրերը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ԳԾԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ամէն Երեքշաբթի, ժամը 20-էն 22:

Ծախքերու մասնակցութիւն ամիսը՝ 100 Ֆ.:

Արձանագրութիւնները առաջին դասին՝ Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1:

17, rue Bleue, 75009 PARIS
Հեռ. - 656 - 02 - 21

ՇԱՐՎԻԼԼ — Ս. ՆՇԱՆ

Սեպտեմբեր 29, Կիրակի, Վարագայ Խաչի տօնին առթիւ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին տեղի կ'ունենայ հայրապետական մաղթանք Ամենայն Հայոց Հայրապետին օծման 30-ամեակին առթիւ:

Յետ Պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի Ս. Եկեղեցւոյս բարերար՝ ճէպրայէլ Պահատուրեանի ծնողաց՝ Նշան եւ Ֆիլօր Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ Պատմագեան, Խարբուբլեան, Թիւթիւնճեան, Յարութիւնեան գերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցելոց հոգիներուն համար:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Ս. Նշան Եկեղեցւոյ երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յակոբ Աբրահամեանի:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւն:

Ժամերգութիւն՝ 9-ին:

Պատարագ՝ 10-ին:

Մատաղօրհնութիւն՝ 11.45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Ելմազեանի:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
26

JEUDI
26 SEPT.
1985

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.059 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.059

ԿՐԻՆՓԻՍ

ԵՐԵՔ «ՇԱՏԱԽՕՍ»ՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ

ԷՌՆԻԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒ ՏԱՅ

ԺՈՔՍ ԱՆՄԵ՞Ղ Է

Կրկին մամուլն է որ յայտնութիւններ կատարեց եւ այս մարզին մէջ, ներկայս «Մոնտ»ը «Քանարտ»էն առաջ կը հասնի, քանի որ Երեքշաբթի իրիկուն իսկ կուտայ այն լուրերը, զորս երգիծական շաբաթաթերթը միայն յաջորդ առտու կրնայ հանրութեան սեփականութիւն դարձնել։

Երեքշաբթի օր, ուրեմն, «Մոնտ» կը յայտնէր թէ Կրինփիսի նաւը ընկղմելու հրամանը տուողը՝ Էռնին է։ Այսինքն, Պաշտպանութեան Նախարարը երկդիմի, անորոշ հրահանգ մը տուած կ'ըլլայ Տէ-Ժէ.ԷՍ-Է-ի զինուորականներուն, անոնք ալ այնպէս հասկցած կ'ըլլան, որ ազատ են ընելու ինչ որ կ'ուզեն։ Հարցը հոն է, որ շատ տրամաբանական չի թուիր որ այս փղառին պատասխանատուն միայն ու միայն Էռնին ըլլայ, նոյնիսկ եթէ Ժոքս (եւ ուրիշնե՞ր) որոշած են, որ «անոր կրել պիտի տան գլխարկը», ըստ ֆրանսական բացատրութեան։ Վարչապետին ամէնէն ժողովրդական դէմքն է Վըլիզորպանի քաղաքապետը եւ կը շարունակէ սատանձնել ամէն ինչ, պատուով։ Երեքշաբթի օր կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ, երբ դեռ չէր կարդացած «Մոնտ»ի յայտնութիւնները։ Շեշտեց.- «Մէջք չէ իմ վրաս հաշուել չեմ գիտեր ինչ բանակէն մէջ մտնելու համար զինեալ ուժերու պատասխանատուներուն հետ։ Անըմբռնելի պիտի ըլլար որ, ան որ բանակներու պատասխանատուն եղած է վճռի իր ենթականերուն հետ։ Իբրեւ Պաշտպանութեան նախկին նախարար կը սատանձնեմ այն պատասխանատուութիւնները, որոնք այն ատեն՝ իմս էին»։ Նախապէս ալ, Էռնիւ յայտարարած էր թէ Թենոյօ-Ուարիբըը «ընկղմել»ը դայթակղեցուցիչ, դատապարտելի արարք մըն է։

Նոյն օրը «շատախօսութեան» մեղադրանքով կը ձերբակալուէին գաղտնի արտաքին սպասարկութեանց 2 զինուորականներ եւ կը փնտռուէր երրորդ մը, հրիւրապետ Պաւլ, որ բարձր պաշտօններ վարած է անցեալին հակահարեկչական սպասարկութեան մէջ (անպաշտօն դարձած Իրլանտացիներու խնդրէն ի վեր), ինք եղած կ'ըլլայ միջնորդը վերոյիշեալ երկու գործակալներուն եւ մամուլին միջեւ, այսինքն՝ յայտնութիւններու աղբիւրը։

Ամէն պարագայի մէջ, մէկ մեղաւոր (Էռնիւ) եւ անմեղներ (Ֆապիւս, Ժոքս, եայլն, եայլն) չկան եւ մանաւանդ Ներքին նախարարը, ջանք չէ խնայած Էռնիւն գլխուն պայթեցնելու համար ամէն ինչ, ինք իսկ հրահանգած ըլլալով դատական ոստիկանութեան որ քննութիւն կատարէ եւ գործակցի Նոր-Զելանտացիներուն հետ։ Այս սպասարկութեանց մըրցակցութիւնը նորութիւն չէ արդէն։

Չորեքշաբթի, կը սպասուէր Ֆապիւսի ըսելիքին։ Ի՞նչպէս պիտի կարենար հաւատցնել որ բան չէր գիտեր, երբ գործողութեան արժած 1 միլիոն 750 հազարը, իր (վարչապետարանի) ալ հաւանութեան պէտք ունէր, դուրս ելլելու համար «Սանաւոր նպատակներու յատուկ դրամին» եւ հասնելու գաղտնի սպասարկութեանց։

Այս կնճռոտ պատմութիւնը «երջանիկներ» ալ պիտի ընէ, քանի որ արդէն իսկ ծրագրուած է Ֆիլմի վերածել։ Եւ սակայն, եթէ վիպագիրի մը ուղեղէն ելած ըլլար, պիտի ըսուէր թէ այդ ի՛նչ երեւակայութիւն է...

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎՐԱՅ ԿԸ ԽՆԴԱՅ

ԿԱՄ՝
ԿՐԻՆՓԻՍ, ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉ, ՖՈՒԹՊՈԼ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

×

Մէթին Թօքէրի ստորագրութիւնը կը կրէ այս յօդուածը, որ լոյս տեսած է «Միլլիյէթ»ի մէջ (Սեպտեմբեր 23)։ Յօդուածագիրը շատ «խնդալիք» կը գտնէ Ֆրանսայի վիճակը, այնճան խնդալիք, որ մեղքնալու ժամանակ չունի...

×

\- Սթրազպուրկ -

Յառաջիկայ Չորեքշաբթի երբ բացումը կատարուի եւրոպական Խորհրդարանի աշնան նստաշրջանին, Թուրքիա շատ տեղ պիտի չունենայ օրակարգին վրայ։ Ճիշդ է որ երկու տեղեկագրի մէջ կը խօսուի Թուրքիոյ մասին, սակայն այս՝ Թուրքիայէն աւելի հոգին պիտի ցաւցնէ եւրոպական երկիրներու՝ որոնք կը յամառին մուտքի արտօնութեան պարտաւորութիւն դնել Թուրքերու համար, եւ Պուլկարիոյ՝ որ անօրէն ու անմարդկային վերաբերում ցոյց կուտայ Թուրք փոքրամասնութեան։ Արդարեւ երկու տեղեկագիրներն ալ այս կացութիւնը մարդկային իրաւանց դէմ կը գտնեն ու խստիւ կը դատապարտեն։ Եւրոպական երկիրներու հրաւէր կ'ուղղուի Թուրքերու դէմ վիզայի դրութենէն հրաժարելու, կամ թեթեւցնելու դայն, իսկ Պուլկարիոյ՝ Թուրքերու հարազատ անունները վերադարձնելու եւ Թրքաբնակ շրջանները բանալու միջազգային մամուլին։ Ասկէ զատ կը նախատեսուի որ այս ուղղութեամբ եւրոպական Խորհրդարանի անդամ երկիրներն ալ ջանքեր ընեն, Պուլկարիոյ հետ իրենց յարաբերութիւններուն ընթացքին։

Արդեօք եւրոպական Խորհրդարանին մէջ վե՞րջ գտած է մեզմով զբաղելու շրջանը։

Կարելի չէ այս ըսել։ Աշնան նստաշրջանը այսպիսի մթնոլորտի մը մէջ պիտի անցնի պարզապէս, որովհետեւ՝ կարգ մը կէտեր դիպուածով քով-քովի եկան։ Սակայն դիւանին նախագահը Յոյն մըն է։ Այս նախագահները Խորհրդարանին տեղեկութիւններ կը փոխանցեն իրենց կազմակերպութիւններուն աշխատանքին մասին։ Շատ կարելի է որ Յոյնը երբ այս պարտականութիւնը կը կատարէ չկարենայ զսպել ինքզինքը ու ակնարկութիւններ ընէ Թուրքիոյ, որպէս նախագահ կամ Յունաստանի Արտաքին նախարար։ Ուրիշ զեկուցաբերներ ալ կրնան նոյն մտահոգութեամբ տարուիլ։ Սակայն այս բոլորը շատ արժէք չեն ներկայացըներ։

Խորհրդարանի օրակարգին վրայ տեղ տրուած չէ Թուրքիոյ մասին տրուելիք վճիռի մը։

Չեմ գիտեր թէ իրենց հողերուն վրայ այս նստաշրջանին նման կացութիւն մը պիտի խորտակենե՞ մեր Ֆրանսացի բարեկամները։ Որովհետեւ սա միջոցին շատ խղճալի է իրենց կացութիւնը։ Եթէ ժամանակ ունենամ ես ալ պիտի ցաւիմ իրենց վիճակին. սակայն անոնց վրայ խնդալէն մեղքնալու առիթ չի մնար։

Փախստական Թուրքերը՝ - անպայման այս անգամ եւս եւրոպական Խորհրդարանին առջեւ բողոքի ցոյցեր պիտի կազմակերպեն - զորս գրկաբաց ընդունեցան որպէս քաղաքական ապաստանեալ, եւ որոնց ամէն դիւրութիւն ցոյց տուին թմրեցուցիչի մաքսանենգ յայտնուեցան։ Եւ թէ անոնք Ֆրանսական ոստիկանութեան քիթին տակ ձեռք անցուցեր են Ֆրանսայի թմրեցուցիչի ցանցը ու այս հրապարակին տէրն ու տիրականը դարձեր։ Այլեւս անոնց հակակշռին ենթակայ է Ֆրանսայի թմրեցուցիչի շուկան։ Շաբթուան մէջ անոնցմէ եօթը հոգի ձերբակալուեցան Փարիզի մէջ, 1 թոն, 165 քկ. թմրեցուցիչով։ Խուզարկուած վայրերուն մէջ ձեռք անցած են նաեւ ուրիշ բաներ. Թուրքիոյ վարչաձեւին դէմ գրութիւններ, որմազդեր, քարոզչութեան համար հարկաւոր այլ իրեր։ Քննութիւնները ցոյց տուին որ Ֆրանսացի երիտասարդութեան թունաւորումով շահուած մեծ գումարները կը գործածուին Թուրքիայէ դուրս հակաթուրք գործունէութիւններու, եւ Թուրքիոյ մէջ ահաբեկչական արարքներու համար զէնք հայթայթելու։

Ի՜նչ մեծ պատիւ Ֆրանսայի համար...։

Այս շրջանին Ֆրանսա այլ փորձանքէ մը եւս կը տառապի։ Երբ Նոր-Զելանտայի մէջ խաղաղասէրներու նաւուն պայթումի դէպքով յայտնի դարձաւ թէ բառին բուն իմաստով ահաբեկիչ-երկիր մըն է նոյնինքն Ֆրանսան իսկ, որ ազատ համարձակ պետական ահաբեկչութեամբ կ'ամբաստանէր սա ու ան, Պաշտպանութեան Նախարարը՝ մօրուսաւոր Էռնիւ պարտաւորուեցաւ հրաժարիլ, ու իր մտերիմ բարեկամը՝ Հանրապետութեան Նախագահ Միթերան, ընդունիլ այս հրաժարականը։

Մօրուսաւոր այն Էռնիւն, որ քանի մը տարի առաջ, եւ թէ ՕԹԱՆ-ի ժողովի մը ընթացքին, Թուրքիոյ հետ նոյն սեղանը նստիլ վիրաւորանք նկատելու չափ ամբարտաւան էր։ Այսօր, անպայման, ամօթէն կարմրած է դէմքը իր այն Թուրք պաշտօնակիցին որ հարկադրուած էր այդ շրջանին իրեն սեղանակից ըլլալ։

Ֆրանսացիները այս առիթով քանի մը եւս տեղեակ դարձան խաղաղասէր այդ շարժումները, միութիւնները որ կան, բոլորին գործունէութեան անհրաժեշտ նիւթականը կը հայթայթուի եղեր Խորհրդային Միութեան կողմէ, նոյնիսկ կը ղեկավարուի եղեր անոր կողմէ։ Այս հոսանքներուն հետամուտ համակրելի մտաւորականները խամաճիկներու նման գործածողներն ալ արհեստով համայնավար գործակալներ են։ Թէ՛ Ֆրանսայի, եւ թէ ամբողջ աշխարհի մէջ... Ֆրանսական մամուլը հրապարակեց թէ այս պարագան իր բոլոր փաստերով տեղ գրաւած է յատկապէս Միթերանի համար պատրաստուած տեղեկագրին մէջ։

Պոմժուր։ Ուրեմն ասոնք երբ միջամուխ կը դառնան այլ երկիրներու գործերուն, զանոնք կը խառնակեն, կը դառնան մարդկային իրաւանց քաջ պաշտպանները ու արժանի են ամէն տեսակ նեցուկի։ Սակայն եթէ հակառակեցան Խաղաղականի մէջ Ֆրանսայի հիւլէական փորձարկումներուն, ուրեմն կը գործեն Խորհրդային Միութեան հաշւոյն։ Այդ պարագային, իրենց նաւը արդարօրէն կ'ընկղմի Ֆրանսական գաղտնի կազմակերպութեան կողմէ ու նաւուն վրայ գտնըւող լուսանկարիչը կը սպաննուի։

Կարծես բոլոր ասոնք բաւական չէին, հպարտ Գօրտոյիներն ալ ճղակոտոր եղան Ցէնէրպահչէի առջեւ, զոր այնքան կ'արհամարհէին։ Այս շաբթուան բոլոր թերթերու սրտաճմլիկ աղաղակներէն յայտնի կը դառնայ թէ այս պարագան միւս դէպքերէն աւելի ազդած է անոնց։

Այլեւս իրենց կացութեան խնդալէն ժամանակ կը մնա՞յ մեղքնալու։ Է՜հ, «Մի՛ ըներ որ պատիժ չգտնես»ի աշխարհն է այս։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ «ԿՈՏԱՅՔ»Ի ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նիկոպոլի մէջ տեղի ունեցած է «Կոլոս» - «Կոտայք» հանդիպումը, խորհրդային ախոյենութեան Ա. դասակարգի մրցաշարքի շրջագիծին մէջ։ Բուռն պայքարէ մը ետք Աբովեանցիները դաշտէն հեռացած են պարտութեամբ (2 - 1)։

Լվովի մէջ, «Կոտայք» 3 - 0 արդիւնքով ծանր պարտութիւն մը կրած է տեղւոյն «Կարպատներ»էն։

Այս զոյգ պարտութիւններէն ետք «Կոտայք» 27 կէտով կը գրաւէր դասաւորման 10-րդ տեղը, 12 խումբերու մէջ։

×

«ՆԱՅԻՐԻ» ԽՈՒՄԲԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԱԺԱԿԱԿԻՐ

Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին մէջ, Սեպտեմբեր 11-ին, տեղի ունեցած է ֆութպոլի Երեւան քաղաքի բաժակի աւարտական խաղը, «Նայիրի» եւ «Կօշկագործ» խումբերու միջեւ։ Խաղը վերջ գտած է 2 - 1 արդիւնքով՝ յօգուտ «Նայիրի»ի, որու յանձնուած է բաժակը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ - ԼԸ ՓԷՆ պահուըտուք կը խաղան Նուէմա։ Առաջինը հազար ու մէկ ճար կ'որոնէ խօսք տալու համար այդ «ժանտախտ»էն։ Ցարդ յաջողած է։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին պարտքը բարձրացած է առաջին վեցամսեային եւ հասած 57,2 միլիառ տոլարի։

ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ մէջ Թրքական նաւ մը՝ Մելթէն ծանրօրէն վնասուած է խորհրդային ծովային ուժի մէկ նաւուն կողմէ, որ մշուշի հետեւանքով ճամբան կորսնցուցած էր։

ՄՈՍԿՈՒԱ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐ Կ'ՈՒԶԷ ՀԱՍՏԱՏԵԼ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ

«Կիւնէշ»ի թղթակիցը Անգարայէն կը հաղորդէ, թէ Խորհ. Միութիւնը շահեկան առաջարկ մը ներկայացուցած է վերջերս Անգարայի իշխանութեանց, Կովկասեան Հանրապետութեանց եւ Թուրքիոյ միջեւ սահմանային առեւտուրի դրութիւն հաստատելու համար։

Ոմանք մեծ յոյս կը դնեն այս առաջարկին վրայ, քանի որ շրջանի ժողովուրդները մանաւանդ նոյն նիստուկացը եւ ապրելակերպը ունին։

Մոսկուա կ'առաջարկէ, որ Թուրքիոյ եւ յիշեալ Հանրապետութեանց Ազրբէյջանի, Վրաստանի եւ Հայաստանի միջեւ անմիջանիւթի եւ հագուստեղէնի առեւտուր կատարուի, քանի որ յիշեալ Հանրապետութիւնները մեծ կարիքը ունին ատոր եւ Թուրքիա կը գտնուի շատ նպաստաւոր պայմաններու մէջ՝ այդ ուղղութեամբ։

Կը հաղորդուի, թէ Պայրամէն առաջ՝ Ելմտական եւ Մաքսային գործավար Ահմէտ Գուրթճէպէ Ալփթեմուչին Մոսկուայի իր շփումներուն ընթացքին տեսակցած է նաեւ այդ մասին, բայց նկատելով որ բանակցութեանց ծանրութեան կեդրոնը կազմած է բնական կազի խողովակներու զետեղումը, յարմար տեսած է, որ յիշեալ առաջարկները քննուին աւելի վերջ՝ մանրամասն կերպով։

Խորհրդային իշխանութիւնները կը յիշեցնեն, թէ Իրանի նման, սահմանային առեւտուր կարելի է կատարել նաեւ կովկասեան դրացի երկիրներուն հետ, փոխանակութեան դրութեամբ, ինչ որ շատ շահեկան կրնայ ըլլալ եւ թէ իրենք օտար չեն այդ դրութեան, քանի որ արդէն տարիներէ ի վեր նման փոխանակումներ կ'ընեն Ճափոնի հետ՝ այնքան արդիւնաւոր կերպով։

Շահագրգռուողները կ'ըսեն, թէ այդ դրութիւնը շատ նպաստաւոր կրնայ ըլլալ կողմերուն համար, քանի որ կովկասեան երկիրներու ժողովուրդները հասարակաց բազմաթիւ կողմեր ունին Թուրքերուն հետ՝ իրենց կենցաղին մէջ։

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԱՆՑԱԾ ՈՒՂԻՆ

ԽՄԲ. - Երեւան լոյս տեսնող «*Սովետական Մանկավարժ*» ամսաթերթը՝ «Անաղարտ պահենք մայրենին» ընդհանուր խորագրին տակ, կը հրատարակէ նիւթեր, որոնց նպատակն է ընթերցողին ծանօթացնել հայերէն լեզուի պատմութիւնը, անոր հարստութիւնը, նիշդ խօսիլն ու գրելը, բառերու իմաստի փոփոխութիւնները, ստուգաբանութիւնը, ոճական շերտերը եւ դարձուածքները, բարբառներն ու անոնց դերը, ինչպէս նաեւ անոր անաղարտութեան վերաբերող այլազան հարցեր: Թերթին նոր հաստատած բաժինը կը վարէ Վ. Աւագեան:

Ստորեւ՝ արեւմտահայերէնով կուտանք առաջին նիւթը, որ կը կրէ «հայերէն լեզուի անցած ուղին» խորագիրը:

×

Հայերէն լեզուն աշխարհի ամէնէն հին ու ամէնէն զարգացած լեզուներէն մէկն է: Գիտնականներէն շատեր կը վկայեն, որ մեր լեզուն աւելի քան 3000 տարեկան է, իսկ ոմանց կարծիքով հայերէն լեզուն աւելի քան 5000 տարուան հնութիւն ունի:

Ծանօթ է, որ Մեսրոպ Մաշտոց հայկական տառերը ստեղծած է 405 (406) թուականին, ինչ որ կը նշանակէ, թէ հայերէնը ունի 1580 տարուան գրաւոր կենսագրութիւն: Հայերէն լեզուի զարգացման առաջին հանգրուանը կոչուած է գրաբար, այսինքն՝ գրական, գրոց լեզու: Ե. դարուն գրաբարը փայլած է լեզուական օրէնք - օրինաչափութիւններու յստակութեամբ, կուռ ամբողջականութեամբ, զարմանալի հարստութեամբ, ճկունութեամբ, կանոնական կառուցուածքով՝ հաւասարի իրաւունքով կանգնելով յունարէնի ու լատիներէնի մակարդակին: Պատահական չէ, որ մեսրոպեան շրջանի գրական հայերէնի հանգրուանը ժամանակի եւ յետագայ շրջանի գիտնականներու կողմէ կոչուած է ոսկեդինիկ շրջան: Ե. դարու 30-ական թուականներէն սկսեալ, երբ Հայաստան զրկուած էր պետականութենէ եւ զօրացած էին օտար լեզուներու ազդեցութիւնները գրաբարի՝ որպէս լեզուական համակարգի վրայ, յառաջացած են այլեւայլ բարբառներ ու խօսուածքներ, որոնք, բնական է, իրենց ազդեցութիւնը ձգած են ոսկեդինիկ գրաբարի համակառոյցի վրայ՝ պատճառ դառնալով լեզուական կանոնական ձեւերու, օրէնք - օրինաչափութիւններու չեզոքումներու: Այս պատճառով ալ գրաբարի ոսկեդինիկ շրջանը տեղի կուտայ, այսպէս կոչուած, «արծաթի շրջան»ին, որուն տակաւին պիտի յաջորդէին «երկաթի», «պղինձի» ու «կաւի» շրջանները, երբ հետզհետէ խորանային քերականական չեզոքումները եւ այլաձեւութիւնները: Ոսկեդինիկ կամ մեսրոպեան շրջանի գրաբարով է, որ Կորիւն Երանելի իր աքանչելի ուսուցչի «վարք»ը սերունդներուն կտակած է, պատմահայր Խորենացի գրած է իր «Հայոց պատմութիւն»ը, «Ատարայրի պլպուլ» Եղիշէ ճառագրած է Հայոց պատերազմի եղեռնաշունչ դրուագները Ագաթանգեղոս, Փարպեցի ու Բիւզանդ հիւսած են իրենց խորախորհուրդ ու հայրենաշունչ «Պատմութիւն»ները, Եզնիկ Կողբացի մեկնած է աշխարհի կառուցուածքն ու խորհուրդը, Դաւիթ Անյաղթ վէճի բռնուած է յոյն իմաստասէրներու հետ, ժխտած անոնց խորակնճիռ եզրակացութիւնները, եւ, վերջապէս, հայ ժողովուրդը այդ լեզուով զէնքի կոչած է իր առիւծասիրտ քաջորդիները՝ վասն հայրենեաց ու սուրբ հողի: Ահաւասիկ նշխար մը այդ լեզուով. «Զի թէպէտ եւ եմք ածու փոքր, եւ թուով յոյժ ընդ փոքու սահմանեալ, եւ զօրութեամբ տկար, եւ ընդ այլով հոլով անգամ նուաճեալ թագաւորութեամբ՝ սակայն բազում գործք արութեան գտանին գործեալ եւ ի մերումն աշխարհիս, եւ արժանի գրոյ յիշատակի, զոր եւ ոչ մի ոք ի նոցանէ պէտ յանձին կալաւ մատենագրել...»:

Ծանօթ է, որ ԺԱ. դարու 80-ական թուականներէն Կիլիկիոյ մէջ կը հիմնուի հայկական թագաւորութիւն մը: Թագաւորական հարստութիւնները, շուրջ 300 տարի կը յաջորդէին իրարու եւ Հայոց պատմութեան փառահեղ էջեր կը գրուէին: Այդ ժամանակաշրջանին յառաջացած է լեզուական նոր որակ մը, ծաղկած է կիլիկեան մանրանկարչութիւնը, ստեղծուած են գիտա - մշակութային փայլուն արժէքներ...

Բնական է, որ ԺԲ. դարուն գրաբարի համակարգ ու բառապաշար պիտի թափանցէին ժողովրդական լեզուի՝ աշխարհաբարի բազմաթիւ տարրեր: Կեանքի զարգացումով, ժողովրդա - խօսակցական այդ լեզուի օրինաչափ պահանջով գոյացաւ նոր գրական լեզուն, որ կոչուեցաւ միջին հայերէն: *Լեզուական այդ նոր որակը տեսակ մը միջին դիրք կը բռնէր գրաբարի ու խօսակցական լեզուի՝ աշխարհաբարի միջեւ (ո՛չ «մաքուր» գրաբար էր, ո՛չ ալ՝ «մաքուր» աշխարհաբար): Ճիշդ է, միջին հայերէնը բարձրացաւ գրական լեզուի մակարդակին, բայց «միահեծան», իշխող չդարձաւ: Աւելին. գրաբարը տակաւին կը շարունակէր պետական - պաշտօնական, գրոց լեզուի իր դերը, որուն զուգահեռ կ՚ընթանար միջին հայերէնը՝ առաւելաբար իբրեւ գեղարուեստական, բանաստեղծական, պատմական երկերու լեզու: Միջին հայերէնի, որպէս լեզուական նոր որակ՝ քերականութիւնը խարսխուած էր գրաբարի քերականական ամբողջ համակառոյցին վրայ, գլխաւորաբար բառապաշարային ու մասամբ քերականական որոշ տարբերութիւններով հանդերձ: Հարկ է նշել, որ միջին հայերէնի բառակազմութեան միջոցներն աւելի այլազան էին, քան գրաբարինը եւ սակայն բնական է: Միւս կողմէ, հանրային - քաղաքական, գիտական - մշակութային եւ այլ մարզերու մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւնները բնականաբար իրենց կնիքը դրած էին նաեւ միջին հայերէնի համապատկերին վրայ: Միջին հայերէնի բառապաշարին մէջ գործածուած են այնպիսի բառեր, որոնք գրաբարի մէջ չկային, օրինակ՝* աղէկ, առկայ, գորտնուկ, թան, նուտ, մարաջախտ, ալեբրա, լաթ, լան, թրջոց, խաղ *(տաղ) եւայլն:*

Եթէ ասոր վրայ աւելցնենք նաեւ արաբական թուրք - թաթարական լեզուներէ փոխառեալ հարիւրաւոր բառեր, պարզ կը դառնայ Հայոց լեզուի բառապաշարի հարստութեան այդ ժամանակաշրջանի պատկերը: Ըսինք, որ միջին հայերէնը ստեղծած էր նաեւ իրեն յատուկ քերականական որոշ ձեւեր, որոնք կը տարբերէին գրաբարի լեզուա - քերականական համապատասխան կաղապարներէ: Ամէնէն հիմնական տարբերութիւնը այն էր, որ սահմանական եղանակի ներկայ եւ անցեալ անկատար ժամանակներու ձեւերը կը կազմուէին կը *մասնիկով (կու գնամ, կու խօսիմ, կու գնայի, կու խօսէի): Հոս, բնականաբար, չենք խօսիր քերականական միւս տարբերութիւններուն մասին, սակայն հայերէնին մասնագէտ չեզողները կը հետաքրքրէ, թէ այդ* կը *մասնիկը ի՞նչպէս յառաջացած է, որ դարձած է արեւմտահայերէնի ու արեւելահայերէնի ամէնէն գլխաւոր «ջրբաժանը»:* Կը *մասնիկի յառաջացման վերաբերեալ տարակարծութիւններ կան: Հաւանաբար ճիշդ պէտք է համարել այն կարծիքը, թէ* կը *մասնիկը յառաջացած է «կոյ» (գոյ) ձեւի հնչափոխութենէն (գոյ-կոյ-կու-կը-կ), իսկ* կոյը *(գոյ-ը) կը նշանակէ «ահա, գոյութիւն ունի՝ կայ, ընթացքի մէջ է»: Սխալ չէ ըսել, որ* կը*-ն (գոյ-կոյ-կու) եւ* ում*-ը (գրում, խաղում) նոյն իմաստը կ՚արտայայտեն (կը գրեմ - գրում եմ, կը խաղամ - խաղում եմ): Ըսենք, որ արեւմտահայերէնը խարսխուած է գրաբարի եւ գլխաւորաբար միջին հայերէնի համակառոյցին վրայ: Միջին հայերէնով գրած են Ներսէս Շնորհալի, Ներսէս Լամբրոնացի, Ֆրիկ, Մխիթար Գօշ, Վարդան Այգեկցի, Վարդան Արեւելցի, Թլկուրանցի, Քուչակ, Երզնկացի, Աղթամարցի եւ շատ ուրիշներ: Միջին հայերէնով գրուած են միջնադարու բժշկապետներ Մխիթար Հերացիի, Ամիրդովլաթ Ամասիացիի եւ իրաւագէտ Սմբատ Սպարապետի (Գունդստաբլ) աշխարհահռչակ աշխատութիւնները: Ահա նշխար մըն ալ՝ գրուած միջին հայերէնով.*

Պլպուլն ալ աշըղ դարձել
Զօրըն զայն մալում կու այնէ,
Զէտ զիս փոքրիկ մի հաւիկ՝
Սիրատէր կամ ո՞վ տեսել է.
Տարին տասվերկու ամիս
Փուշն զիմ մորթիս կու ծակէ,
Զէտ զվարդն ի հասիլ բերեմ,
Նայ ամէն խուզան կու քաղէ:

Միջին հայերէնը աստիճանաբար խամրած է ու մեռած ԺԷ. դարուն. մահ մը՝ որ սկսած էր տակաւին Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան անկումէն: Այս ժամանակաշրջանէն ի վեր կը ձեւաւորուէր լեզուական նոր որակ մը՝ աշխարհաբարը, որ իր տարատեսակներով հասաւ մինչեւ մեր օրերը: Ինչո՞վ պայմանաւորուած էր լեզուական այդ նոր որակի ծնունդը: Ասոր պատասխանը յստակ է՝ կեանքի օրինաչափ զարգացումով: Հասկնալի է, որ կեանք ըսելով՝ ամէնէն առաջ նկատի ունինք հանրային - քաղաքական, տնտեսական, գիտա - մշակութային մարզերը:

Մոնկոլական, թուրք - պարսկական բազմաթիւ պատերազմներն ու արշաւանքները, հալածանքներն ու չահատակութիւնները պատճառ դարձան հայ ժողովուրդի զանգուածային գաղթի եւ ուծացման: Ճիշդ է, որ աշխարհաբարը (բարբառներ, ժողովրդա - խօսակցական լեզու) կը ձեւաւորուի ԺԷ. դարուն, սակայն անոր տարրերը կը գտնենք նոյնիսկ միջին հայերէնի տիրապետութեան շրջանին: Ինչո՞վ կը տարբերի աշխարհաբարը միջին հայերէնէն: Ամէնէն առաջ՝ բարբառային տարրերու համատարած գործածութեամբ, գրաբարեան եւ միջին հայերէնի քերականական կարգ մը ձեւերու (նախդրաւոր կազմութիւններու) սակաւ, երբեմն ալ ոչ օրինաչափ կիրառութեամբ, թուրք - պարսկական փոխառեալ բառերու գործածութեամբ եւլն.: Օրինակ՝

- «Բարի իրիկուն աղային. Թողութիւն անէս, Աղայ, շատ վաստակեցի էսօր, չուտ գնացի տէղս, Ղազարն եկաւ ասաց Աղէն կանչում այ:

- Գիտե՞ս ախպէր Ծատուր, ինչու քեզ էսէնց բիվախտ կանչեցի:

- Հրամէ, աղայ, ղուլլուղիդ հազիր եմ:

- Իգուց, ախպէր Ծատուր, մեր տանն հացկերուտ այ՝ շատ մարդ եմ կանչել...»:

Դժուար չէ նկատել, թէ մէջբերուած հատուածը իր բովանդակութեամբ, բառերու ընտրութեամբ որքան նման է արդի մեր կարգ մը բարբառներու ոգիին ու էութեան:

Մեր լեզուի ու գրականութեան պատմութեան հետազօտողները իրաւամբ կը նշեն, որ Նաղաշ Յովնաթանն է այն յատուկ «գրական մոհիկան»ը, որ «փակած է» միջին հայերէնի դուռը եւ բացած աշխարհաբարի սահմանը: Յիրաւի, Նաղաշ Յովնաթանի բանաստեղծութիւններուն մէջ կան գրաբարի, միջին հայերէնի եւ առաւելաբար աշխարհաբարի տարրեր: Ահաւասիկ՝

Գովեմ սրտիւ ուրախական
Թիֆլիզ քաղաքն պատւական,
Խիստ գեղեցիկ են սիրական
Վրաստանայ գօզալներն.
Ես Նաղաշս, մեղաց ծով եմ,
Նոցա սիրովն գինով եմ,
Խապար չեմ, թէ ինչպէս գովեմ
Վրաստանայ գօզալներն...

Ծանօթ է, որ ԺԹ. դարը գիտա - յեղափոխական ժամանակաշրջան էր. սատապետական յարաբերութիւնները կը քայքայուէին՝ տեղի տալով հանրային - քաղաքական նոր կացութիւններու: Այդ դարու 40-ական թուականներուն աշխարհաբարը արդէն լայն ընդգրկում ունէր. սկսած էր ազգային զարթօնքի ժամանակաշրջանը, որուն մեծագոյն արտայայտիչը մեր մօտ Խաչատուր Աբովեանն էր: Անոր «Պարապ վախտի խաղալիք», «Պատմութիւն Տիգրանի», «Վէրք Հայաստանի» եւ այլ երկերը կ՚ազդարարէին գրաբարի վախճանը եւ աշխարհաբարի համատարած յաղթանակը: Անիկա, անշուշտ, պատմական ճշմարտութիւն է, սակայն ճիշդ է նաեւ այն, որ գրաբարը՝ իբրեւ պաշտօնական լեզու, տակաւին կը բանէր, իր հոգեւորքին մէջ դժուարութեամբ զիջելով աշխարհաբարի յաղթարշաւին: Կեանքի զարգացման բնական ընթացքին առջեւ անզօր էր նաեւ մեր սիրասուն գրաբարը, որ իր գոյութիւնը տուայտանքով շարունակեց նոյնիսկ մինչեւ դարուս սկիզբը:

Թէ արդի հայերէնը իր քերականական կուռ կառուցուածքով, հարստութեամբ, ճկունութեամբ ինչպիսի լեզու է, այդ մասին կը վկայեն օտար գիտնականներու հիացական բնորոշումները, հայագիտական համաժողովները, որոնք միաձայն կը հաստատեն այն իրողութիւնը, թէ Հայոց լեզուն իր համակողմանի բարեմասնութիւններով աշխարհի ամէնէն առաջնակարգ լեզուներէն է:

×

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ՝ ԼԵԶՈՒԻ ՄԱՍԻՆ

«Խլեցէք ժողովուրդէն ամէն բան. ան կրնայ վերականգնել, սակայն խլեցէք անոր լեզուն եւ ան՝ այլեւս չի ստեղծեր զայն: Ժողովուրդը կրնայ ստեղծել նոյնիսկ նոր հայրենիք, բայց լեզու՝ երբեք: Մեռաւ լեզուն ժողովուրդի շրթներուն՝ կը մեռնի նաեւ այդ ժողովուրդը»:

Կ. ՈՒՇԻՆՍԿԻ

×

«Ներկայիս ժամանակումն մեր ազգութեան ապացոյց եւ նշանն միայն մեր լեզուն է, եթէ այն եւս մինչեցն բառնանք, էլ Հայ չենք»:

Մ. ԹԱՂԻԱԴԵԱՆ

×

«Մէկ ազգի պահողն էլ լեզուն ու հաւատը»:

Խ. ԱԲՈՎԵԱՆ

×

«Ազգութիւնն ունի իր հոգին, եւ այդ հոգին լեզուն է: Առանց այս լեզուին չկայ ազգ...»:

Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

×

«Ազգային տարրերից ամենահզօրը եւ կենդանապահը լեզուն է»:

Մ. ՄԻԱՆՍԱՐԵԱՆՑ

×

«Լեզուն է ամէն մի ժողովուրդի ազգային գոյութեան եւ էութեան ամենախոշոր փաստը, ինքնուրոյնութեան եւ հեռաւոր անցեալի խոշոր դրոշմը, պատմութեան հեռաւոր անցեալի կախարդական բանալին, հոգեկան կարողութիւնների ամենաճոխ գանձարանը, հոգին ու հոգեբանութիւնը»:

Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

×

«Հայրենիքը լեզուն է»:

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

ԿԵՍԱՐԻԱ, ԽԱՐԲԵՐԴ, ՄԱԼԱԹԻԱ, ՄԱՐՏԻՆ, ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

Ինչպէս գրած էինք, («Ցառաջ», Սեպտեմբեր 11) Թրքահայոց Պատրիարք Շնորհք Արք., Օգոստոս 26-էն Սեպտեմբեր 7, այցելած էր կեդրոնական եւ արեւելեան Անատոլուի կարգ մը շրջանները: Այս մասին Պոլսոյ պատրիարքարանը հրատարակած է երկար ու մանրամասն զեկոյց մը, որմէ քաղելով կուտանք գլխաւոր մասերը:

×

Շնորհք Պատրիարքի որպէս հետեւորդ կ'ընկերանային Մեսրոպ վրդ. Մութաֆեան, Միւռոն քհնյ. եւ որպէս անձնական քարտուղար՝ տոքթ. Կարապետ Արման: Ճամբորդութեան կը մասնակցէր նաեւ 90 հոգինոց խումբ մը: Անոնք ճամբայ ելան Օգոստոս 26, Երկուշաբթի առաւօտ եւ նոյն գիշերը հասան Կեսարիա: Ապահովութեան անօրէնութիւնը յարմար նկատած էր այս խումբին ընկերացնել մէկ կամ երկու երթեւեկի ոստիկանութեան կառքեր որոնք կը փոխուէին նահանգէ-նահանգ:

ԿԵՍԱՐԻԱ

Օգոստոս 27, Երեքշաբթի առաւօտ ժամը 8·30-ին, Պատրիարք Հայրը, ի գլուխ հոգեւորական դասուն, արդէն իսկ Կեսարիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին եկած էին եւ յետ համառօտ ժամերգութեան սկսաւ պատարագը, երբ եկած էին նաեւ ճամբորդները եւ տեղւոյն փոքրաթիւ Հայութիւնը, որ կը բաղկանար 10-12 հոգիներէ: Պատարագեց Պատրիարք Հայրը: Պատրիարքը իր քարոզին մէջ նախ յիշեցուց այն իրողութիւնը թէ այս ճամբորդութիւնը ոչ միայն «Թուրիզմի» հանգամանք ունէր, այլ՝ նաեւ ուխտաւորական ոգիով կը կատարուէր: Շեշտեց կարեւորութիւնը, այն եկեղեցիին, որուն մէջ կը կատարուէր այդ օրուան պատարագը, քանի որ կը գտնուէր այն քաղաքին մէջ, ուր սնած ու մեծցած էր մեր հաւատքի Հայրը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը, որուն անունով օծուած էր այս փառաւոր տաճարը, եւ ուրկէ ան ճամբայ ելած ու միացած Տրդատ Թագաւորին հայ ժողովուրդը Քրիստոնէացնելու հեռանկարով եւ առաքելութեամբ: Այս եկեղեցիին կարեւորութիւնը կը կայանար նաեւ այն իրողութեան մէջ որ միայն Կեսարիոյ մէջ մնացած փոքրաթիւ Հայոց եկեղեցին չէր, այլ համայն Կեդրոնական-Անատոլուի Հայերու եկեղեցին էր, քանի որ ամէն Հայ՝ եկեղեցիի մը կապուած պէտք է ըլլայ ըստ Հայաստանեայց Եկեղեցիի կարգաց ու կանոնաց: Հետեւաբար այս եկեղեցիին կապուած են նաեւ Անգարայի, Ամասիոյ, Կիւմիւշհաճըքէօյի, Սվազի, Թօքաթի, Պօզղաւլեանի, Մալաթիոյ եւ այլ մերձակայ շրջաններու մէջ բնակող բոլոր Հայերը, քանի որ վերոյիշեալ վայրերու մէջ գոյութիւն չունի ուրիշ Հայ եկեղեցի:

Եկեղեցիին ներկայ շէնքը շինուած է 1885-ին, ներքին ծեփը զարդանկարչութիւնը եւ ոսկեզօծումը կատարուած է 1903-ին, որոնք աւելի քան ութսուն տարիներ յետոյ սկսած են թափթփիլ, մանաւանդ այն տեղեր, ուր՝ տանիքէն կամ պատերէն ջուր ներս կը թափանցէ: Ս. Սեղանը եւ իր լայն խաչկալը փայտագործութեան արուեստի յաջողագոյն նմոյշներէն մէկն է, եւ կը յիշեցնէ Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ տաճարի Ս. Սեղանի լայն փայտագործ խաչկալը. ամբողջութեամբ ոսկեզօծ:

Յետոյ խումբը ուղղուեցաւ դէպի Թալաս, որ Կեսարիոյ մերձակայ ամարանոցն է, Ալի Տաղի ստորոտը: Էրճիյաս (Արգէոս) լեռը իր լայնանիստ ծանրութեամբ եւ գագաթներու վեր սլացքով ամէնքի ուշադրութիւնը իր վրայ կը հրաւիրէր, ձիւնի վերջին ծուէններ կը յամենային դեռ անոր խոռոչներուն մէջ: Խումբը առաջնորդուեցաւ երբեմնի Ամերիկեան Գոլէճը, որ տուն մը որբանոցի վերածուած էր, եւ ուր իր նախակրթութիւնը սկսած էր Պատրիարքը 1922-ի վերջը, Ամերիկեան Նպաստամատոյցի հովանաւորութեան ներքեւ:

ԽԱՐԲԵՐԴ

Թալասէն ճամբայ ելաւ խումբը դէպի Խարբերդ: Յաջորդ օրը, Օգոստոս 28, Չորեքշաբթի առաւօտ խումբը այցելեց Խարբերդ:

Երեկոյեան դէմ Պատրիարքը տնօրինեց որ Միւռոն քհնյ. տեղացի Հայու մը ընկերակցութեամբ պտըտի տեղւոյն բոլոր Հայերուն տուները եւ հրաւիրէ զանոնք յաջորդ օրուան Պատարագին, որ տեղի պիտի ունենար Ասորի եկեղեցիին մէջ, քանի որ Հայ եկեղեցի չկար այնտեղ:

Յաջորդ օրը ժամը 8·30-ին, յետ կարճ ժամերգութեան սկսաւ պատարագը, որուն ներկայ եղան տեղւոյն 30 - 33 ընտանիքներուն անդամները եւ ճամբորդները: Այստեղ եւս պատարագեց Պատրիարք Հայրը ու քարոզեց: Գրեթէ ամէնքն ալ Ս. Հաղորդութիւն ստացան մեծ գոհունակութեամբ եւ մխիթարութեամբ: Ցաւարտ Ս. Պատարագի եկեղեցւոյ շրջապատին մէջ եղող գերեզմանատան մէջ Հոգեհանգիստ կատարուեցաւ համայն ննջեցելոց համար: Ապա հաւաքուեցան եկեղեցւոյ տեսչարանը, ուր Պատրիարք Հայրը անոնց տուաւ իր հայրական յորդորները եւ սրտապնդիչ թելադրանքները:

ՄԱԼԱԹԻԱ - ԱՏԸԵԱՄԱՆ

Ժամը 10·30-ին ճամբայ ելաւ խումբը դէպի Մալաթիա, ուր ամէնքը գացին տեղւոյն Հայոց գերեզմանատունը, առ ի չգոյի եկեղեցիի: Կատարուեցաւ հոգեհանգիստ եւ խօսեցաւ Պատրիարք Հայրը սրտապնդելով եւ մխիթարելով տեղւոյն Հայութիւնը, որ կը բաղկանայ շուրջ 25 ընտանիքներէ: Կէսօրուան ճաշը Մալաթիոյ մէջ ընելէ յետոյ ժամը 14-ին ճամբայ ելաւ խումբը դէպի Ատըեաման: Այս շրջանին մէջ կը գտնուէր Նեմրութ լեռը, ուր անցեալ դարուն յայտնաբերուած էին Աստուածներու հսկայական արձաններ:

Առաւօտուն, արշալոյսին արեւելեան հարթավայրի հնութիւնները աչքէ անցընելէ ետք հոգեւորականներ եւ ուրիշներ հաւաքուեցան Պատրիարք Հօր շուրջը եւ սկսան երգել «Առաւօտ Լուսոյ» երբ արեգակը կը ծագէր:

Ապա խումբը անցաւ լերան արեւմտեան կողմը, ուր եւս նոյնքան ճոխ եւ նոյնքան բազմաթիւ եւ աւելի գեղեցիկ գլուխներ կային գետին ինկած: Հարթաքանդակներ, միակտուր խոշոր քարերու վրայ, աւելի անաղարտ մնացած էին, որոնցմէ մէկուն վրայ կար նոյնինքն այս հեթանոսական սրբավայրը կառուցանող Անտիոքոս Ա. Երուանդունիի (69 - 34 Ն. Ք.) բարձրաքանդակը, Հերակլէսի հետ ձեռք սեղմելու դիրքով եւ որուն թագը նոյն եւ նման էր Մեծն Տիգրանի դրամներու վրայ պատկերացուած թագին հետ: Բոլոր արձանագրութիւնները յունարէն են: Այս շրջանը կը կոչուէր «Կոմմագենէ» (Քօմաժէն) որ յատուկ թագաւորութիւն էր Քրիստոսէ առաջ եւ յետոյ առաջին դարերուն եւ իր թագաւորները, ըստ այս լերան վրայի արձանագրութիւններուն, կը սերէին Երուանդունիներէն:

Նոյն օրը Պատրիարքը նոյն ընկերակիցներով այցելեց ու աչքէ անցուց տեղւոյն գերեզմանատունը, որ Կեսարիային պէս, ընդարձակ հողամաս մըն է, լաւ պաշտպանուած ցանկապատերով:

Ապա այցելեց եւ քննական աչքէ անցուց տեղւոյն Ս. Կիրակոս ընդարձակ եկեղեցին, որ նոյնպէս անյետաձգելի կարիքն ունի նորոգութեան:

ՏԷՐԻՔ - ՄԱՐՏԻՆ - ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

Օգոստոս 31, Շաբաթ առաւօտ ժամը 8·30-ին Պատրիարք Հօր մինիպիւսը եւ երկու օթօպիւսներ ճամբայ ելան երթալու ՏԷՐԻՔ գիւղաքաղաքը, ուր կայ Հայ համայնք եւ Հայ եկեղեցի, որ դժբախտաբար տեղական թերթերուն մէջ ներկայացուած էր իբրեւ Ասորական եկեղեցի: Մէկուկէս ժամ ճամբորդութենէ յետոյ հասան Տէրիք, որ հսկայ քարաժայռային լերան մը ստորոտը շինուած գիւղաքաղաք մըն է, շուրջ 15·000 բնակչութեամբ, որուն շուրջ 150 հոգին միայն Հայ է. կան նաեւ փոքրաթիւ Ասորիներ, որոնք կը գործածեն Հայոց եկեղեցին, որուն անունն է Ս. Գէորգ: Եկեղեցին քառանկիւն ընդարձակ շէնք մըն է առանց գմբէթի եւ առանց զանգակատունի: Շատ խանդավառ ընդունելութեան արժանացան Պատրիարք Հայրը եւ ճամբորդներ, երբ գիւղ մտան: Հրաշափառով մուտք գործեց Պատրիարք Հայրը եկեղեցին եւ կարճ ժամերգութենէ մը յետոյ պատարագեց Միւռոն քահանայ ու Պատրիարք Հայրը տուաւ քարոզը զոր Թրքերէնի թարգմանեց Մեսրոպ վարդապետ: Տեղւոյն Հայ եւ Ասորի ժողովուրդին ալ տարազը եւ լեզուն տեղական-քրտական է:

Ժամը կէսօրուան 2-ին ճամբայ ելաւ խումբը, եւ Մարտին քաղաքին մէջէն անցնելէ յետոյ հասան անկէ ոչ շատ հեռու ՏԷՅՐՈՒԼ ԶԱՖԱՐԱՆ կոչուած ասորական հնադարեան, հռչակաւոր եւ հսկայ վանքը: Վանքին ամբողջ բնակչութիւնը, գլխաւորութեամբ Տեսչին եւ նոր ժամանած Երուսաղէմի Եպիսկոպոսին դիմաւորութեան համար կազմ ու պատրաստ կը սպասէին վանքի մուտքին, վանականներով եւ ժառանգաւոր դպիրներով: Պատրիարք Հօր շուրջառ ու խաչ-գաւազան տրուեցաւ եւ ասորական շարականներու երգեցողութեամբ ներս առաջնորդուեցաւ, մինչ շրջակայքէն հաւաքուած ասորի գեղջուկ կիներ կը հնչեցնէին իրենց ուրախութեան ձայնարձակութիւնները: Ասորական երգեցողութեան եւ աղօթքէն յետոյ կատարուեցաւ նաեւ Հայ շարականներու երգեցողութիւն ու աղօթք: Որմէ յետոյ Պատրիարք Հայրը ներկաներուն ուղղեց իր հայրական խօսքը, յայտնելով իր շնորհակալիքը այս խանդավառ ընդունելութեան համար եւ շեշտելով երկու եկեղեցիներու դարաւոր եղբայրութիւնը եւ դաւանակցութիւնը:

Սեպտեմբեր 1, Կիրակի օրը Պատրիարք Հայրը Ս. Պատարագ մատոյց Տիարպաքըր Ս. Կիրակոս Եկեղեցիին մէջ, որ առանց գմբէթի Քառանկիւն շատ ընդարձակ եկեղեցի մըն է: Տեղւոյն Հայ համայնքը, որ տասնեակ տարիներ առաջ մեծագոյնը կը նկատուէր գաւառահայութեան, այսօր զգալիօրէն նուազած է Պոլիս եւ արտասահման գաղթելով: Տեղացիներ խմբովին մօտեցան Ս. Հաղորդութեան:

(Շար. 1)

La Chorale SIPAN-KOMITAS à Lyon

A l'occasion du 50ème anniversaire de la mort de Komitas et du 100ème anniversaire de la naissance de Ganatchian, l'ACAL qui organise de nombreuses soirées culturelles, invite la chorale Sipan-Komitas à Lyon. Cette chorale que, tous, nous aimons et admirons, donnera un concert, le 5 Octobre à 20 h 30, en l'Eglise du St. Sacrament, rue Etienne Dolet, Lyon 3e.

Plusieurs émissions de Radio-Fourvière, 88,3 MHz, consacrées à Komitas, Ganatchian, et à la chorale, attireront l'attention du public lyonnais non-arménien et lui donneront, nous en sommes certains, le désir d'assister, nombreux, au concert.

Komitas aurait aimé cette collaboration avec la radio, «moyen privilégié de faire connaître notre culture» (*). Lui qui a sauvé par une quête inlassable notre patrimoine musical, en le recueillant, en le transcrivant, s'est acharné aussi à le faire connaître par des conférences et des concerts. Des compositeurs, des orchestres, des chorales continuent son œuvre avec passion, principalement la chorale Sipan-Komitas dont le but est de diffuser et faire connaître le répertoire arménien. Encore faut-il l'aider à se produire devant un vaste auditoire.

Nous pouvons être fiers de la beauté, de la richesse de notre patrimoine musical et de la qualité de ses interprètes : leur gloire rejaillit sur chacun d'entre nous.

Ce sera une soirée de bonheur pour tous car cette musique nous touche au plus profond de notre être et nous unit tous dans cette expression de notre foi et de notre amour du Pays.

S. G.

(*) *«Notre culture et les radios»*, M - F K., *Haratch*, 19 - 6 - 85 et *«Radiophonie et arménité»*, S. G., *Haratch*, 24 - 7 - 85.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՐԱՊ ԷՋԵՐ

(Ծաղկաքաղ յօդուածներու)

Հեղինակ՝ ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Տպ. Ս. Ղազար - Վենետիկ, 1985

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՍՊԻՏԱԿ ՏՆԱԿԸ

Իսկ այն առաւօտ ոչ սակաւ վշտացաւ նա, երբ դուրս գալով միւս սենեակը, գըտաւ օրիորդին պատուհանում նստած եւ լաց լինելիս: Նա մօտեցաւ եւ, փայփայելով նրա գեղեցիկ գլուխը, հարցըրեց.

- Ի՞նչ է պատահել քեզ հետ, սիրելիս:

- Ոչինչ ... պատասխանեց օրիորդը, վեր կացաւ տեղից եւ սկսեց սրբել աչքերի արտասուքը:

- Դու քեզ վա՞տ ես զգում:

- Ոչ ... գլուխս փոքր ինչ ցաւում է...

Տիկինը գրկեց նրան, սաելով.

- Հասկանում եմ ... խե՛ղճ աղջիկ, դու չա՛տ տանջուեցար երկա՛ր համբերեցիր ... մի փոքր եւս համբերիր, այնուհետեւ վերջ կը դրուի քո արտասուքին...:

×

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ

Աւելի քան մի ամբողջ տարի անցել էր այն օրից, որ ես ծանօթացայ Համրի հետ: Այդ ժամանակամիջոցը պէտք է իմ կեանքի ամենագեղեցիկ եւ ամենաբախտաւոր մասը համարել: Ես նրանից շատ բան սովորեցայ. Նրա ազդեցութեանը ներքոյ ես բոլորովին ուրիշ մարդ դարձայ:

Ես թէեւ բարոյապէս եւ մտաւորապէս զարգացնում էի, բայց իմ մարմնական զօրութիւնները օրըստօրէ թուլանում էին: Տաժանական աշխատանքը հանքերի մէջ՝ ի սպառ մաշել էր ինձ: Ինձ տարան հիւանդանոց:

Հիւանդանոցը աքսորականի համար մի դուռն է, որտեղից բացւում է ճանապարհ դէպի գերեզման: Եւ ես ուրախ կը լինէի, եթէ ինձ վիճակուէր այդ ճանապարհով գնալ: Կեանքը ձանձրացրել էր ինձ:

Կեանքը ձանձրալի է դառնում աւելի այն ժամանակ, երբ հասկանում ես նրա նպատակը եւ չես կարողանում ցանկացածդ կատարել: Մինչեւ այն օր ես տըգէտ, ոչինչ չէի հասկանում, այդ պատճառով էլ հանգիստ էի: Բայց երբ շատ բան սովորեցայ. սկսեցի աւելի տանջուել: Եթէ անտառններին բնութիւնը շատ խելք տուած լինէր, եթէ նրանք դպրոց մտնէին, աւելի պահանջող կը լինէին եւ երբեք չէին յօժարուի կատարել այն բարբարոսական ծառայութիւնները, որ մարդիկ նրանց անել են տալիս:

Հիւանդանոցը դատապարտեալի ամենասիրելի օթեւանն է: Այստեղ նա աւելի հանգիստ է, այստեղ նրան մշտապէս չեն մտրակում, թէեւ երբեմն չարացած փըլդչերը ծեծում է նրան, թէ ինչո՞ւ չէր կատարել իւր այս եւ այն պատուէրը, ինչո՞ւ դեղը իւր ժամանակին գործ չէր ածել, - այսուամենայնիւ, կրկնում եմ, հիւանդանոցը դատապարտեալի հանգըստութեան տեղն է, եւ այդ է պատճառը, որ նա փափաքում է, որ իւր հիւանդութիւնը երկարատեւ լինի, եւ աւելի բախտաւոր է համարում իրան, եթէ հիւանդութեան մահիճը բոլորովին գերեզմանի կը փոխուի:

(Շար. 187)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սիրելի Հայկ Էսապալեանի մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ՝ Տիկին Մարկ-րիթ Ինճէեան կը նուիրէ 100 Ֆ. Ս. Խաչ Ս. Յովհաննէս Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 «Յառաջ»ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Շաբաթ օր, Սեպտեմբեր 28, Տօն է Սրբոյն Գէորգայ Քաջամարտիկ զօրավարին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը՝ 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

×

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, տօն է Վարագայ Սրբոյ Խաչին, նաեւ 30-րդ տարեդարձն է Օծման եւ Գահակալութեան՝

ՎԱԶԳԷՆ ԱՌԱՋԻՆ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԵՒ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ կը կատարուի «Մաղթանք Հայրապետական»:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԱՍՈՂԻԿ ԱԲՂ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալ պատարագին եւ աղօթել Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ անսասանութեան եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետի արեւշատութեան:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Սեպտեմբեր 29, Կիրակի, Վարագայ Խաչի տօնին առթիւ կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին տեղի կ'ունենայ հայրապետական մաղթանք Ամենայն Հայոց Հայրապետին օծման 30-ամեակին առթիւ:

Յետ Պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի Ս. Եկեղեցւոյս բարերար՝ Ճէպրայէլ Պահատուրեանի ծնողաց՝ Նշան եւ Ֆիլօր Պախատուրեանի, ինչպէս նաեւ Պատմազեան, Խարբուքլեան, Թիւթիւնճեան, Յարութիւնեան գերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցելոց հոգիներուն համար:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Ս. Նշան Եկեղեցւոյ երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յակոբ Աբրահամեանի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի տօն է Վարագայ Ս. Խաչին: Կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Հայրապետական Մաղթանք», Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Օծման եւ Գահակալութեան 30-րդ տարեդարձին առիթով:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 29-ին տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւն:

Ժամերգութիւն՝ 9-ին:

Պատարագ՝ 10-ին:

Մատաղօրհնութիւն՝ 11.45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Ժիւլիէթ Երմազեանի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է մէթր Յովիկ Եղիազարեանէ 400 Ֆ. Տիկին Սիրանոյշ Ժամկոչեանի (ծնեալ՝ Սարտարեանի) մահուան առթիւ, փոխան ծաղկի:

×

Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Հայկանոյշ Նագաշեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Միհրան Նագաշեան եւ Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Նագաշեան, Գէորգ Յովսէփեան, Յովհաննէս Յովսէփեան, Նշան Թաշճեան, Տիկին Էլիզ Գոգայեան 200-ական Ֆ.: Այրի Տիկին Նուարդ Գույումճեան (Ալֆորվիլ), Տէր եւ Տիկին Գուրգէն եւ Հայկազ Ջուքուրեան 100-ական Ֆ., Կարապետ Գալայճեան Տէր եւ Տիկին Հայկ Սեմերճեան 50-ական ֆրանք, Նոյեմի Զորպաճեանի մկրտութեան առթիւ՝ Արմէն Ջուքուրեան 300 ֆրանք:

×

Դպրոցասէրի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Պ. Տիգրան Խաչերեանէ (Տէսին) իր կնոջ մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ 200 Ֆ., Պ. Զարեհ Տէկիրմէնճեանէ Ն. Կարապետեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 1000 Ֆ., Տիկին Ազատնի Երամեանէ, Նելլի Թիւտարեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ 200 Ֆ., Օր. Գոհարիկ Գէորգեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պ. Օրտուխանեան Մայրանոյշ Գործունեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի 1000 Ֆ.:

ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Նահատակ բանաստեղծ
ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ
ծննդեան հարիւրամեակ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ: ԿԻՐԱԿԻ, Հոկտեմբեր 13, առաւօտեան ժամը 11ին հոգեհանգստեան պաշտօն ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ-ի յիշատակին, Ս. Աստուածածին եկեղեցին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ: Նոյն օրը կէսօրէ ետք ժամը 15.30ին՝
THEATRE DE VIEUX NICE
(4, rue St. Joseph)

նախագահութեամբ՝
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ-ի

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ա.- Բեմադրութիւն՝ «ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ», 5 պատկեր
Հեղինակ - բեմադիր՝ ԳԷՈՐԳ ԳԱՍՊԱՐԱՃԵԱՆ

Բ.- Արտասանութիւն՝ ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Գ.- Մարսէյլի Երգչախումբ. Խմբավար՝ ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

RESTAURANT
PORTO-HYDRA
SPECIALITÉS d'ASIE MINEURE
— Passage Montparnasse —
23, rue du Départ, 75014 Paris (métro Montparnasse)
accueil par Monsieur Berdj
TOUS LES SOIRS
AMBIANCE AVEC LE CHANTEUR ARMENIEN
ARMAND
et le nouvel orchestre grec
GRANDE SALLE DE 80 PERSONNES
Disponible pour banquets, réceptions, mariage, etc., etc...
—Réservation : 321 - 89 - 60—
Parking assuré — Fermé le Lundi

VILLE DE MARSEILLE
— OPERA —

CONCERT
hommage à
Arno BABADJANIAN

SAMEDI 28 SEPTEMBRE A 21 HEURES

ORCHESTRE PHILHARMONIQUE DE MARSEILLE
Direction
HENRI GALLOIS
Solistes
Jean TER MERGUERIAN (Violon)
Anne-Marie GHIRARDELLI (Piano)
Hélène CESARO (Piano)
et la participation exceptionnelle de
PIERRE BARBIZET

A. KHATCHATOURIAN : Extraits de «Spartacus». Suite de ballet
A. BABADJANIAN : Ballade héroïque pour piano et orchestre
Pièces pour piano. Sonate pour violon et piano
A. BABADJANIAN et A. HAROUTOUNIAN : Rhapsodie pour deux pianos

Concert organisé par la
FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN
sous la Présidence de Maître MARCEL PAOLI
Adjoint au Maire, délégué à l'Action Culturelle

Location : Opéra. tél. (91) 55. 21. 22

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines
Samedi 28 Septembre à 20h30
dans la salle HRAND SAMUEL
de la Maison de la Culture Arménienne de Decines

RENCONTRE
avec Jean-Jacques VAROUJAN
à l'occasion de la parution de son livre
« SI C'EST ROND »
aux Editions Kirk

— Lecture publique de quelques extraits de «SI C'EST ROND» par le comédien M. DESCHAMPS (compagnie Lieux-Dits)
— DEBAT avec les lecteurs
— SIGNATURE du livre

entrée libre

«SI C'EST ROND» est disponible
à la librairie de la M.C.A. de Decines

— UGAB - PARIS —

Monsieur Henri VERNEUIL
dédicacera son livre
MAYRIG
le vendredi 27 septembre
de 19h30 à 21h30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB-Paris vous invite cordialement à cette dédicace et vous offre une réduction de 10% sur le prix du livre

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
accueillera
HENRI VERNEUIL
pour la présentation et la signature
de son livre
« MAYRIG »
le Samedi 28 Septembre, à 16 heures
l'ouvrage est disponible à la M.C.A.
9, rue de Madrid, — 94140 Alfortville
— tél. 376 55 89 —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
27
VENDREDI
27 SEPT.
1985

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.060

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

61e ANNÉE — No 16.060

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՐԻՆՓԻՍ

ՖԱՊԻՒՍ «ՀԱՄՈԶՈՒԱԾ» Է ԲԱՅՑ՝ ՉԻ ՀԱՄՈԶԵՐ

ՄԻԱԿ ՄԵՂԱՒՈՐԸ ԷՌՆԻ՞Ւ...

Խնդրոյ առարկայ է այլեւս Շառլ Էռնիւի պատիւը: Այս հարցն է որ մէջտեղ դրաւ Ֆապիուս, Չորեքշաբթի իրիկուն՝ «Ժուրնալ Ֆրանսա», քառորդ ժամուան իր հեռատեսիլի ելոյթին ընթացքին: Նախարարապետը ըսաւ թէ համոզուած է, ըսաւ թէ վստահ է եւ այս նրբութիւնը կը նշանակէ պարզապէս որ Էռնիւ նման խոստովանութիւն մը չէ ըրած: Ի՞նչ պիտի ընէ հիմա: Կամ կը լռէ, յանուն համերաշխութեան եւ նեղը չդնելու համար Ֆապիուսն ու Միթերանը, զոհելով իր պատիւը, կամ կը խօսի եւ այն ատեն, ամէն ինչ ծայրէն կը սկսի, այսինքն՝ մեկնակէտէն: Ֆապիուս կրնայ ըսել թէ համոզուած է, հարցը հոն չէ սակայն, պէտք է համոզէ, ինչ որ ուրիշ բան է: Եւ դժուար է համոզել, որ Ֆապիուս եւ Միթերան տեղեակ չէին եւ Նախարարապետը միայն ... Շաբաթ օր տեղեկացեր է, Պաշտպանութեան Նախարարէն: Շատ բնական է որ որեւէ կառավարութիւն մէկը զոհէ, երբ խնդրոյ առարկայ է Պետութեան վարկն ու պատիւը, իրաւունքը, շահը, այսինքն՝ la raison d'État, բայց բացայայտ է, որ հոս Պետութեան շահէն կամ վարկէն աւելի, ներքին հաշուեյարդար մըն է, որ կը կատարուի. ոմանք, ակնելով Ժոքսէն, վճռած էին Էռնիւի «գլուխը ուտել»: Միւս մեղաւորը դաղտնի սպասարկութեանց պետն է՝ ծովակալ Լաքոստ, որ արդէն ճամբու դրուեցաւ եւ զինքը փոխարինեց զօր. Իմպօ, յարդ. ցամաքային բանակի սպայակոյտի պետը:

Հարցը սա էր, ուրեմն, Հինգշաբթի առտու. - Ֆապիուս յաջողեցա՞ւ անպարտ արձակել Մաթինեոնն ու Էլիզէն: Կասկածելի է, որովհետեւ յայտնեց թէ կէս օրէ ետք կանչած էր Էռնիւն ու Լաքոստը: Բայց երբ այդ տեսակցութենէն ետք, կը խոստովանի թէ համոզումն ունի, կը նշանակէ որ չէ կրցած համոզել Էռնիւն որ «Ես էի հրամանը տուողը» ըսէ եւ կարենայ ըլլայ անոր մակարդակին վրայ պահել հարցը: Ձեզաւ: Աւելին, նախորդ օրն իսկ, Վիլեօրպանի քաղաքապետը ճըշդած էր «Ռէնպօ - Ուարիըրը չէզոքացնելու ապուշ հրամանը երբեք չեմ տուած»:

Ուրեմն, Չորեքշաբթի իրիկուն, Ֆապիուս քիչ մըն ալ նիւթ հայթայթեց մամուլին, ոչինչ յստակացնելով, եւ պատասխաններ տալու տեղ, նոր հարցումներու առիթ տուաւ: Օրինակ, ի՞նչ եղած է դերը, Նախագահ Միթերանի այն ատենուան անձնական սպարապետ՝ զօր. Սօնիէի: Ի վերջոյ անկարելի է որ բոլորն ալ լուր չունենային, բացի Էռնիւէն: Նախարարապետը չկրցաւ նաեւ յստակ բացատրել թէ ի՞նչպէս դրամը «գաղտնի ֆոնտերէն» կը յատկացուի, Մաթինեոնի ալ հաւանութեամբ եւ ... նորէն լուր չունենար: Կը խորհի եղեր որ ուրիշ (տեղեկութիւններ առնել) նպատակներու համար է, ինչ որ, եթէ ճիշդ ալ ըլլար, շատ արդարանալի բան մը չէ: Մնաց որ նոր յայտնութիւններու համաձայն, Միթերան տեղեակ էր Յուլիս 17-էն ի վեր: Այսինքն գիտէր, թէ գործողութիւնը կատարուած է գաղտնի սպասարկութեանց կողմէ, հաւանութիւնը ունի զօր. Սօնիէի եւ Էռնիւի եւ ըստ սովորութեան գաղտնի ֆոնտէն յատկացում եղած է Նախարարապետութեան կողմէ: Այն ատեն (Յուլիս 17), այլ լուծումներ կը փնտռուին, բանակցիլ նաեւ Թիւրէնժ «ամոլ»ին ազատ արձակումը, հատուցում տալ մեռած Փորթուկալցիին ընտանիքին եւ զոհել Էռնիւն (նոր ծրագիր չէ ...): Կը կարծուի որ Միթերան դէմ եղած ըլլայ, չուզելով զոհել 30 տարուան իր բարեկամը - Էռնիւ - կարծելով թէ ձեւ մը կը գտնուի: Դեռ այլ տարաձայնութիւններ ալ կան, Ժոքսի մասին, որոնք եթէ հիմ ունին, կրնան բաւական տարօրինակ թուիլ, քանի որ ենթական Ներքին Նախարար է:

Պարզ է սակայն, թէ ամէն նոր օր, նոր բան մը պիտի բերէ: Կասկած չկայ, որ որոշ բարեմտութիւն մը, չըսելու համար միամտութիւն մը, որ անընդունելի պիտի ըլլար պետական մարդոց համար, պատճառ եղաւ որ բաւական անճարակ, նոյնիսկ ձախաւեր գործելակերպ մը կիրարկուի սկիզբէն ի վեր եւ բան մը փրկելու համար, ամէն բան վրայ տրուի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - 20 - 23)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ԴԻՆԱՄՕ» ԹԻՖԼԻՍ ԽԱՂԸ (*)

Սեպտեմբեր 18-ին «Արարատ» իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Թիֆլիսի «Դինամօ»ն: Ծանօթ է, որ այս հանդիպումը նախատեսուած էր Սեպտեմբեր 22-ի համար, սակայն աշխարհի բաժակի Խորհ. Միութիւն - Դանիա ընտրական մրցումին առաջնակարգ խաղացողներու նախապատրաստութիւնը ապահովելու նպատակով Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի դաշնակցութիւնը որոշած է չորս օր առաջ կատարել «Արարատ» - «Դինամօ» Թիֆլիս մրցումը: «Հրազդան» մարզադաշտ ներկայ եղած են 60 հազար մարզասէրներ: Խաղի առաջին իսկ վայրկեանէն «Արարատ»ի տղաքը անցած են գրոհի եւ բուռն պայքար մը մղած են, քանի որ պէտք է անպայման յաղթէին՝ կէտ շահելու համար, նկատի առած այն՝ որ հաւասարութեանց սահմանը անցնելով, հաւասար արդիւնքի պարագային «Արարատ» չէր կրնար կէտ մը ապահովել: Ծանօթ է, որ «Արարատ» 1 - 0 արդիւնքով յաղթեց Թիֆլիսի, սակայն կոլը նշանակուած է հետաքրքրական պայմաններու մէջ: Այսպէս, գնդակը Թիֆլիսի բերդապահին ձեռքը գտնուած է. բերդապահը գնդակը երկար պահած է եւ անմիջապէս խաղի մէջ չէ դրած զայն: Իրաւարարը երկու անգամ նշան ըրած է, որ բերդապահը արագօրէն գնդակը ղրկէ դաշտ: Սակայն բերդապահը կարեւորութիւն չէ տուած: Իրաւարարը, առանց երրորդ ազդարարութեան, բերդի հրապարակին վրայ ազատ հարուած մը նշանակած է ի նպաստ Երեւանցիներուն: «Արարատ»ի տղաքը խոռամանկ կերպով օգտագործած են առիթը եւ ստեղծուած խառն կացութեան մէջ յաղթանակի կոլը նշանակած է Ռոբեր Քոչարեան, 40-րդ վայրկեանին: Երկրորդ կիսախաղին Երեւանցիները շարունակած են իրենց գրոհները եւ երկու անգամ ալ առիթ ունեցած են կոլեր նշանակելու, սակայն Թիֆլիսի բերդապահը հրաշքով պատած է իր բերդը, սողոսկ կոլերէ:

«Արարատ»ի յաջորդ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 29-ին, Երեւանի մէջ, Քութայիսի «Տորպեդօ»ի հետ:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Սեպտեմբեր 21 / 22-ի թիւով:

×

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԳԻՐՔԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ 5-ՐԴ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՂԱՒԱՐԸ

Մոսկուա տեղի ունեցած գիրքի միջազգային 5-րդ ցուցահանդէսին, խորհրդա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

Չորեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 25, եւրոպական Խորհրդարանի քաղաքական յանձնախումբին անդամները արտայայտուեցան Վանտէմէօլպրուքի տեղեկագրին շուրջ: Ծանօթ է այս տեղեկագիրը, որու մասին երկարօրէն արտայայտուեցանք ատենին, տեսակցութիւն մըն ալ ունենալով տեղեկաբերին հետ Պրիւքսէլի մէջ (տե՛ս «Յառաջ» Ապրիլ 3): Ֆլաման բընութենապաշտ՝ Վանտէմէօլպրուքի տեղեկագիրը, ինչպէս գրած էինք այն ատեն, պիտի ենթարկուէր քաղաքական յանձնախումբի քննութեան, որպէսզի պատրաստուի այն բանաձեւը, որ պիտի ներկայացուի Խորհրդարանի նիստին:

Առաջին խօսքն առնողը եղաւ գերման դեմոկրատ - քրիստոնեայ՝ Վետրընքինտ, որու մօտեցումը բոլորովին բացասական է: Իրեն համար տեղեկագիրը ուսանողի յուշագրութեան մը կը նմանի եւ եթէ աւարտաճառ մը ըլլար, հազիւ կրնար արժանանալ՝ բաւարար որակումին: Սխալներ կան: Ջարդեր եղան, բայց ըմբոստական շարժումներ կային, եթէ ցեղասպանութեան մասին խօսուի, պէտք է Քաթարներու եւ Ալպիժուաներու ցեղասպանութեան մասին խօսուի:

Յաջորդ արտայայտուողն է ներլանտացի ընկերվարական՝ Փիթր Տանքերթ, իր մօտեցումն ալ բացասական է: Ընկերվարական խմբակին նախագահին՝ Ռուտի Առնտթի կարծիքն ալ կը փոխանցէ, յայտնելով թէ ան բոլորովին տարբեր է տեղեկաբերին կարծիքէն: Հարկ կա՞յ որ եւրոպական Խորհրդարանը հետաքրքրուի հարցով մը, որու շուրջ ՄԱԿ-ը արդէն արտայայտուած է: Կրկնակ գործ կ'ըլլայ:

Ցոյն դեմոկրատ քրիստոնեայ՝ Ցաունիս դրական դիրք կը բռնէ: Ոչ մէկ հակասութիւն կը տեսնէ մէկուն եւ միւսին միջեւ: Գերման դեմոկրատ - քրիստոնեայ՝ Քլեփշ դէմ է: Ինչո՞ւ զբաղիլ պատմական հարցերով, դէպքերով, որոնք տեղի ունեցած են 70 տարի առաջ: Աւելի հետաքրքրական աշխատանք կայ տանելիք, Հայերու մեծ մասը Խորհ. Հայաստանն է, եւրոպական Խորհրդարանը գործ չունի այս հարցին հետ: Եւրոպական դեմոկրատ համախմբման անունով է, որ կը խօսի Քոսթ - Ֆլօրէ, իր կեցուածքը դրական է: Իրաւունքի եւ պարտականութեան հարց մըն է իրեն համար եւ տեղեկագիրը չափաւոր է եւ հաւասարակըշռուած, քանի որ կ'առաջադրէ նաեւ տիալոկ մը:

Անգլիացի պահպանողական՝ Լէյտի Էլէս նաեւ դրական է: Համաձայն չէ Քլէփշի: Պէտք է ճանչնալ իրաւունքը ժողովուրդի մը, որ շատ տառապած է: Գերման ընկերվարական Հէնշէ կասկածամիտ է, հակասութիւններ կը տեսնէ: Դէմ է Լէյտի Էլէսի այն կարծիքին որ ճանաչում մը կրնայ վերջ տալ ահաբեկչութեան: Լորտ Պէթըլ, անգլիացի պահպանողական, բացասական մօտեցում ունի: Դժուար կը նկատէ բանաձեւի ծրագիր մը մէջտեղ բերել: Քոսթ Ֆլօրէ կըրկին խօսք կ'առնէ եւ կ'առաջարկէ որպէս բանաձեւ ընդունուի Ֆրանսացի ընկերվարական Սապիի պատրաստած բնագիրը: Քլէփշ իրաւունք կու տայ Հէնշէի, ողեկոչելով Ժընեւի նախընթացը: Լորտ Պէթըլ մտահոգութիւն կը յայտնէ, եթէ ընդունուի այս տեղեկագրին առաջադրանքը, կրնայ ուրիշ փոքրամասնութիւններու կողմէ նախընթացի առիթ տալ (ըսել կ'ուզէ՝ փորձանք դառնալ...): Վետրընքինտ կրկին կ'արտայայտուի, պատմաբաններ չենք կ'ըսէ, թող այդ բնագիրը պատմական դիւաններու ծառայէն: Տանքերթ կ'ուզէ որ պատմաբան եւ քաղաքագէտ զանազանուին: Կրկին կը խօսի Լէյտի Էլլէս եւ կ'ըսէ որ խելօք գործ չէ մերժել այս տեղեկագիրը եւ սխալ մըն է ժողովրդավարութեան նկատմամբ:

Վերջին խօսքը կ'առնէ տեղեկագրին հեղինակը պաշտպանելու համար իր աշխատանքն ու տեսակէտը: Իրողութիւնը մէջտեղն է, կ'ըսէ:

Կարելի չէ անշուշտ խորհրդածութիւններ ընել, անմիջական տպաւորութիւններու տակ, բայց կարելի են կարգ մը նկատողութիւններ: Բացակայ էին Իտալացի դեմոկրատները, ազատականները, Ֆրանսացի ընկերվարականները եւ համայնավարները: Արտայայտուող ներկայ ընկերվարականներէն, կը պարզուի որ մէկ ճակատ չեն կազմեր: Աջ - ձախ բաժանումներ չկան:

Եթէ քուէարկութիւն ըլլար, արդիւնքը, անկասկած բացասական էր: Գերմանները Թրքական ակնոց կը գործածեն: Մնացեալը գալ ամիս:

Յանձնախումբը արտայայտուած է նաեւ Թուրքիոյ մէջ մարդկային իրաւանց բռնաբարման մասին եւ 8-ի դէմ 20 ձայնով հաստատած անոր գոյութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԱՐՆԱՔԱՅԻ (Կիպրոս) նաւահանգիստին մէջ, երեք Պաղեստինցիներ սպաննած են Իսրայելեան եախթ-ի մը մէջ գտնըւող երեք անձերը, մէկը՝ կին մը: 10 ժամ պատանդ բռնելէ եւ փոխարէն 20 Պաղեստինցիներու ազատ արձակումը պահանջելէ ետք է, որ սպաննած են երեք Իսրայելացիները:

ՊԱՅՈՆՆԻ մէջ, Չորեքշաբթի գիշեր, 4 Պասքեր սպաննուած են: Հաւանաբար հակահակախապաշտ խմբակի մը կողմէ: 2 կասկածելիներ ձերբակալուած են:

ՀՌՈՄԻ Պրիթիշ էռլայնզի գրասենեակին դէմ ռմբափորձ մը կատարուած է, առջի օր: Գրասենեակը կը գտնուի Վիա Պիսոլաթի, ճիշդ քովը՝ Վիա Վենեթոյի: 15 հոգի վիրաւորուած է:

ՖՐԱՆՍԱ 24 Միրաժ ծախեց Իրաքի, ինչ որ նոր բարդութիւններ կրնայ ստեղծել Իրանի հետ:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱ, այլեւս աղէտալի կացութեան մատնուած է: 2 ամիսէն աւելի է որ անձրեւ չէ եկած եւ երաշտը աւեր կը գործէ: Քլերմոն - Ֆեռանի մէջ 100 տարի է, որ նման բան չէր պատահած: Միւս շրջաններուն մէջ՝ 30 տարի է:

ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԱՂԱՓԱՐԸ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ՈԼՈՐՏՆԵՐՈՒՄ

Ա.

Դժուար է ճշգրիտ ասել, երբ է Մայր Հայաստանի գաղափարը իբրեւ խորհրդանիշ շնչաւորուել, տեսանելի կերպարանք ստացել հայ հասարակական մտքի խաչուղիներում: Բայց աներկբայելի է, որ դեռ մեր թուագրութիւնից առաջ, հեռաւոր դարերում, Հայաստանի գաղափարն արդէն իրական կերպարանք է առել, հիւսուել եւ մարմնացել ժողովրդի ստեղծագործ մտքի ու հոգու թելերից, յարատեւել առ այսօր եւ կատարել այն դերը, որ կատարել է Հայրենիքի գաղափարը միւս ժողովուրդների պատմական կեանքում:

Հայաստանի խորհրդանշական գաղափարի նիւթական արտայայտութեան առայժմ յայտնի նմոյշները վերաբերում են առաջին - երկրորդ դարերին: Հռոմէական տիրապետութեան ժամանակաշրջանին վերաբերող շքադրամներն են դրանք. հռոմէացի տիրակալ Տրայանոսի ժամանակ թողարկուած եւ շրջանառութեան մէջ մտած արծաթեայ, ինքնակալի դիմադրոշմով շքադրամ: Եւ նոյն դրամին՝ գլխիկոր, գետնին նստած կին, շուրջը ցիրուցան սրեր ու վահաններ եւ լատինատառ դրոշմուածք՝ ARMENIA: Պարտուած Հայաստանի խորհրդանիշն է դա՝ կնոջ կերպարանքով, սգաւոր, հնազանդ ու զինաթափ: Մի այլ շքադրամի վրայ դարձեալ Հայաստանն է՝ թագազուրկ, պարտուած կնոջ պատկերով: Տասնամեակներ յետոյ Հռոմում կտրուած ոսկեայ եւ արծաթեայ շքադրամներին, որոնք ի յայտ են եկել պեղումներից. դարձեալ նոյնն է: Դրամի մի երեսին Հայաստանին տիրած Մարկոս Աւրելիոս կայսեր կիսանդրիի դրոշմուածքն է, հակառակ երեսին՝ նոյն սգակիր կինը, որի թիկունքին պարտութեան մատնուած լինելու խորհրդանիշերը՝ ցցահանուած զէնքեր եւ մակագրութիւն՝ ԱՐՄԷՆ: Անիրաւացի չէ արեւմտահայ հմուտ բանասէրը, երբ նկատում է, թէ «Մայր Հայաստանի արդի ընտանեցած պատկերը իր նախատիպը կ'առնէ Հռոմէացի զօրավարներու փորագրութիւններէն եւ դրամներէն, որոնք Հայաստանը կը ներկայացնեն կապուած եւ պարտուած»: Հ. Ս. Երեմեան իր հերթին նկատում է, թէ «տխրանոյշ պատկերը ... ընդօրինակութիւն է իտալ բանաստեղծներէն ... սգաւոր Մայր Իտալիային պէս՝ սգաւոր Մայր Հայաստանը գեղեցիկ է, ունի մահացու վէրքեր, խոր քունի մէջ: Իտալ եւ հայ բանաստեղծները՝ կը հարցնեն, թէ ե՞րբ պիտի արթննայ մայր հայրենիքը»:

Մայր Հայաստանի գեղարուեստական վերարտադրութիւնն է նաեւ մեր պատմահօր՝ Խորենացու Ողբը: Ընդամէնը մի քանի էջում պատմահայրը խտացրել է տառապանք, սէր եւ աղի արցունք, վեհութիւն եւ վիշտ ու կոծ, բայց նաեւ հայրենասիրութեան՝ Հայաստանասիրութեան մղում:

Խորենացուց սկսած, ողբն ու ողբասացութիւնը յագեցել են բարձր մղումներով, օժտուել ոչ միայն կորստի ցաւն արտայայտելու, այլեւ կրկին ու վերստին հայրենասիրաբար ապրելու եւ արարելու կոչով: Այդպէս ողբասացութիւնը միահիւսուել է հայրենասիրութեանը: Այդ պատճառով էլ դրանք շատ են մեր պատմութեան ու գրականութեան մէջ: Ողբասացութիւնը թաթախուած էր լաւատեսութեամբ, կորցրածը վերագտնելու հաւատով: Ծնում էր եւ ապրելու տենչը, ամէն ինչ յաղթահարելու ուժը՝ գերբնական ու աստուածատուր:

Հետաքրքրական է Ստեփանոս Օրբելեանի Ողբը Էջմիածնի մասին. Կաթողիկէն պատկերւում է իբրեւ Արքայուհի - մայր թագուհի: Նա «աւաղական ողբովք» պատմում է, որ «Էջ Միածինը» եւ Հայոց երկիրը դարձել են «կոխան չորքոտանեաց», իսկ ինքը՝ Մայր արքայուհին, մնացել է «միայն այրի» եւ կոչ է անում զաւակներին.

Ո՞ւր էք, որդի՛ք իմ սրբածին,
Եկայք առ մայրըս ձեր նախկին,
Որպէս օրէնն է զաւակին,
Տանել խնամ ծեր ծնողին:

.

Թողո՛ւմք զողբաննս ցաւագին,
Առնե՛մք աւարտ լալեաց բանին·
Յուսահատիլ չէ պարտ բնաւին:

.

Նոր զարդարէ փառօքն հին
Եւս առաւել քան զոր էին:

ԺԷ. - ԺԸ. դարերի հայ ազատագրական պայքարի հիմքում Մայր Հայաստանն էր: Հաւանաբար ազգային - ազատագրական պայքարի բովում մարմնաւորուեց Մայր Հայաստանի պատկերը 1773 թուականին Մադրասում լոյս ընծայուած Մովսէս Բաղրամեանի «Յորդորակ»ում:

Իր գրքով Բաղրամեանը նպատակ ունէր սթափեցնել «Երիտասարդացն եւ մանկանց Հայկազանց ի վեհերոտեալ եւ ի հեղգացեալ թմրութենէ քնոյ»՝ հայ ժողովրդի ապագան կապելով նրա ներքին ուժերի ու հնարաւորութիւնների հետ:

Իր խօսքն ազդեցիկ դարձնելու համար Բաղրամեանը ոգեկոչում է Հայոց սրբութիւնները՝ Հայկին, Արամին, Տրդատին, եւ Մայր Հայաստանի սրտառուչ խօսքով ասում իր ժողովրդին.

Ո՛հ թէ որպիսի էի մերթ բազմածնունդ սերնդովք ծաւալեալ ի մէջ համասփիւռ տանց·

Եւ այժմ քան զամենայն նեղեալ՝ եւ անձկացեալ անկեալ եմ ի մէջ անել տառապանաց·

Որ երբեմն էի ծիրանազգեաց Մայր՝ եւ Թագուհի չքնաղ քան զամենայն Հայոց ազգի·

Եւ այժմ քրձազգեաց լեալ՝ եղէ իբրեւ զայրի անմխիթար ի լլկելոյ այլասեռիցն ազգի ազգի ...

Ողբ ու Մայր Հայաստան դարձել են մի էութիւն ու այդպէս արձանացել ժողովրդի մտապատկերում: Պատահական չէր ողբն ու Հայաստանի փառքի ոգեկոչման շարքը մեր գրականութեան մէջ՝ Յարութիւն Շմաւոնեանի «Ողբ Հայաստանեայց», Յովհան Վանանդեցու «Արփիական Հայաստան», Ալիշանի, Գամառ Քաթիպայի, Պէշիկթաշլեանի հայրենաշունչ բանաստեղծութիւնները եւ Խ. Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի կամ Ողբ Հայրենասիրի» դարակազմիկ վէպը: Ազգաշէն ատեններից Զմիւռնիայում ծնունդ առան հայերէն երկու օրաթերթերը՝ չափազանց բնորոշ ու խորհրդանշական անուանումներով՝ «Արշալոյս Արարատեան» (1840 - 1846) եւ «Հայրենասէր» (1843 - 1846), Թաղիադեանի «Ազգասէր»ը (1845 - 1848), «Ազգասէր արարատեան»ը (1848 - 1852):

1840-ական թուականներին էլ Մայր Հայաստանի գաղափարը, այսպէս ասած, տարկայացել, տեսանելի է դարձել եւ որպէս բնաշխարհի հետ կապուած պատկերացումների մարմնաւորում հնչեղութիւն ստացել թէ՛ գրականութեան եւ թէ՛ հրապարակագրութեան մէջ, հանդիսութիւնների ժամանակ:

«Բազմավէպ»ը 1844 թ. Սեպտեմբերին հրատարակել է անստորագիր, բայց երիտասարդ Հ. Ղեւոնդ Ալիշանին պատկանող «Ոգին Հայաստանեայց» խորագրով ծաւալուն չափածոն, որ արտասանուել էր Թարգմանչաց նուիրուած հանդիսութեան ժամանակ: Շնչաւորուել, կենդանութիւն է ստացել Մայր Հայաստանի «Ոգին վեհափառ»: Նրա ուրուագիծը նկարագրուած է տեսանելի ու շօշափելի.

Նըստի լըռիկ Հայաստանեայց վեհ Ոգին·
Ձեռն ի ծնոտ, յեց արմըկամբն ի տապան,
Թաւալ ի գոգս իւր ունելով հին մատեան...

Նրա շուրջը՝ դաւազան, դրօշներ՝ արծուանշան դրոշմով, կնիք:

50-ական թուականներին Հայոց աւերակները եւ Մայր Հայաստանի խորհրդանշական կերպարները յաճախ ու յաճախ են կենդանանում, խիստ ազդեցիկ ու գործօն դառնում մամուլում եւ առօրեայ պատգամներում:

1857 թ. Յունուարի 31-ին «Մեղու»ի Ժ համարում լոյս տեսաւ «Հայաստան Մայր» այլաբանական պատկեր - ակնարկը: Պատմող - հեղինակը դիտում է վերջալոյսի շողերի տակ սփռուած քաղաքամայր Անիի «լուռ եւ տխուր» աւերակները: Շուտով արեւը թաքնւում է Ախուրեանի այն կողմում. տիրում է խաւար: Մօտեցող շքախմբի առջեւից ընթանում է «սեւազգեստ, բարձրահասակ, դանդրահեր, սքանչելի կին մը»: «Այս կինն ո՞վ է» հարցումին հետեւում է պատասխանը. - «Ազնիւ զաւակս, ես ձեր մայրն եմ, ես եմ ձեր ճշմարիտ մայրը, ես եմ որդեակ՝ Հայաստան Մայր...»: Նա իր զաւակին ցոյց է տալիս երբեմնի «Երկրաւոր դրախտի»՝ Անիի նուիրական աւերակները, պատմում, թէ ինչպիսին էր Անին: Երանելի այն ժամանակներում ամէնքն իրար հետ էին, միաբան ու միակամ:

Հեղինակն ընթերցողին է թողնում իրեն պաշարած խոհերի շուրջ մտորելը՝ յուսալով արտայայտած գաղափարների յետագայ ծլարձակումը: Բնական է. Թուրքիայի պայմաններում նա աւելին ասել, առաւել եւս ցոյց տալ չէր կարող:

Արմենակ Հայկունու այս արձակ բանաստեղծութիւնը նշանաւորում է այն սկիզբը, երբ Մայր Հայաստանի գաղափարը ստանում է որոշակի ազատասիրական իմաստ:

1862-ին Յ. Սրվանձեանը «1862 եւ սկիզբ վեցերորդ շրջանին «Մեղու»ի յօդուածում հզօր թափով եւ արդէն ուղղակիօրէն հնչեցրեց Հայաստան Մօր ձայնը. «Մենք սթափեցանք մեր թմրութենէն եւ սկըսանք որոնել մեր հայրենիքը», «Իրաւ մեր հայրենեաց մեծ մասին տէրը Օսմանեան կայսրութիւնն է եղած, բայց ան չէ տէրը»:

Եւ Սրվանձեանը Մայր Հայաստանի գաղափարը զուգակցում է հայրենասիրութիւն եւ հայրենիք գաղափարների հետ. հայրենիքը՝ հայրենի հողը «օտարին յանձնելը օտարին գերի ըլլալ է»: Այստեղից էլ նրա կոչը՝ ով ուզում է ապրել եւ «ապրեցնել իր որդիքը», պէտք է «տէր ըլլայ այն հողին, որ իր նախնիքը ստացեր են իրեն համար»:

«Հայրենասիրութիւն, Հայե՛ր, հայրենասիրութիւն. հող տանինք մեր հայրենեաց, եթէ կ'ուզենք ապրիլ եւ մա՛րդ ապրիլ», ասում է Սրվանձեանը:

Մ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

ՎԱՆ

Կէսօրը շատոնց անցած էր, երբ ամբողջ խումբը ճամբայ ելաւ դէպի Վան: Նախ ճամբան կ'անցնէր անհատնում արտերու և դաշտերու մէջէն, որ կրնար ցորենի և այլ արմտիքներու անսպառ շտեմարան մը նկատուիլ: Ասոր յաջորդեցին խորտուբորտ եւ անհարթ մակերեսով վայրեր: Ճամբան առաջին գլխաւոր քաղաքն էր Սիլվանը որ կանանչ եւ ընդարձակ ովասիս մը կարելի էր նկատել ըստ երեւոյթին չոր եւ անջրդի այս միջավայրին մէջ: Ապա սկսաւ վերելքը դէպի Սասնոյ լեռները, որոնք առհասարակ անտառածածկ էին: Երեկոյեան դէմ անցան Բիթլիս քաղաքը, որ շատ մեծ չէր երեւեր: Այս քաղաքէն մինչեւ Դատվան, Վանայ ծովին եզերքը, գրեթէ մերկ ու ծառազուրկ էր: Մութը կոխած էր արդէն երբ ինքնաշարժները հասան Դատվան եւ շարունակեցին իրենց ճամբան երբեմն Վանայ ծովի եզերքէն եւ յաճախ եզերքէն հեռու լեռնանցքներու մէջէն: Այս ոլորապտոյտ ճամբուն վերջին մասը կ'ընթանար ծովին հարաւ արեւելեան եզերքէն, ուրկէ լուսնի լոյսով նշմարելի էր Աղթամար կղզին, որ վիթխարի ուրուականի մը պէս երկնցած էր ծովին վրայ: Կէվաշը (Կաւաշը) եւ Արտամէտը անցնելէ յետոյ գիշերուան ժամը 10-ին հասան Վան քաղաքը:

Վանը ուր իջեւանած էր խումբը Սեպտեմբեր 1-ի գիշերը, երկրին հնագոյն քաղաքներէն է, ծանօթ՝ Ուրարտուներու ժամանակէն, որոնցմէ կը կոչուի Բիանա, որմէ կուգայ քաղաքի հիմակուան անունը. ծանօթ էր նաեւ Թօշփա անուամբ, որ մեր մատենագրութեան մէջ եղած է Տոսպ, որով կոչուած է երբեմն այս քաղաքը եւ համանուն ծովը: Երբեմնի Վասպուրական ընդարձակ նահանգին կեդրոնը եղած է:

Սեպտեմբեր 2, Երկուշաբթի առաւօտ Պատրիարք Հայրը փոքր խումբով մը այցելեց Վարագայ վանքը:

Այսօրուան Վարագը հողային ցածլիկ տուներով քրտական փոքր գիւղ մըն է. սքանչելի դիրքի վրայ՝ ջրառատ ովասիս մըն է բարտիներով, պտղածառերով եւ այլ շքածառերով զարդարուած: Տեղական շրջանակներու մէջ ծանօթ է «Ետի Քիլիսէ» անուամբ: Արդարեւ ժամանակին այստեղ եղած է ծաղկեալ վանական կեանք եօթը եկեղեցիներով, որոնք ծանօթ են հետեւեալ անուններով. - Ս. Աստուածածին, Ս. Գէորգ, Ս. Նշան, Ս. Խաչ, Ս. Սիոն, Ս. Յովհաննէս եւ Ս. Սոփիա: Ներկայիս բոլոր եկեղեցիներն մասամբ կամ ամբողջապէս աւերակ են: Համեմատաբար լաւ վիճակի մէջ է կեդրոնական եկեղեցին, որ իրականին մէջ իրարու կից երկու եկեղեցիներ են, որոնց միայն գմբէթները ինկած են, բայց տանիքը եւ պատերը եւ սիւները կանգուն կը մնան: Սիւներու եւ պատերուն վրայ մեծկակ որմնանկարներ կան, որոնք մեծ մասամբ եղծուած են: Պատերուն վրայ խաչերու բազմաթիւ ձեւեր ու տեսակներ կան, տարբեր՝ Հայկական կոչուած ծանօթ խաչի տեսակէն: Կ'երեւի տեղացիներ ամէն կողմ գանձեր որոնած են եւ տեղ - տեղ պատերէն քարեր հանած: Քովընի ընդարձակ պահարանը յարդով լեցուած էր: Ուրիշ եկեղեցիի մը միայն կոչնակը կամ խորանը մնացած էր, որ չոր խոտով լեցուած էր: Ասոնք (յարդը եւ խոտը) նպաստած են ասոնց կանգուն եւ համեմատաբար անաղարտ պահուելուն: Չափազանց մեծութեամբ սրահ մը լաւ պահպանուած էր, որ կրնայ ծառայած ըլլալ իբրեւ գրատուն կամ դասատուն կամ մինչեւ իսկ ճաշարան ու հաւաքարան միաբանից: Վերին Վարագը, ուր եւս 3 - 4 եկեղեցիներու աւերակներ կան եղեր, ըստ գիւղացիներու վկայութեան, կարելի չեղաւ այցելել ժամանակի սղութեան եւ վերելքի դժուարութեան պատճառով, քանի որ ժամ մը կը տեւէ եղեր վերելքը քալելով: Գիւղացիներ հիւրասիրեցին Պատրիարք Հայրը եւ հետեւորդները ընտիր թանով: Դէպի Վարագ ճանապարհը խճուղի է, տեղ - տեղ փորուած ջրային հոսանքներէ, որոնցմէ մէկը դեռ կը հոսէր առատօրէն ամառուան այս եղանակին, երբ ջուրերը կամ կը չորնան կամ զգալիօրէն կը նուազին:

Պատրիարք Հայրը եւ ընկերակիցները հրաժեշտ առնելով հիւրասէր գիւղացի-

ներքէն եւ Վարագայ վանաստանէն, վերադարձի ճամբուն վրայ հանդիպեցան Վանայ հին քաղաքի աւերակները, Վանայ հռչակաւոր բերդի անմիջական ստորոտը։ Երկու հնադարեան մզկիթներ (Խիսրէվ փաշա եւ Չէլէպի կոչուած) կանգուն, բայց անխնամ կը մնան։ Կը նշմարուէին նաեւ քանի մը ուրիշ շէնքերու աւերակներ, որոնց ինչ ըլլալը կարելի չեղաւ ճշդել, եկեղեցի՞ թէ այլ կարեւոր շէնքերու մնացորդներ էին։ Հին հողաշէն պարիսպներէն մասեր դեռ կը դիմանային ժամանակի եւ բնութեան տարրերու աւերիչ հոսանքներուն դէմ։ Պանդոկ վերադարձան եւ պահ մը հանգիստէ յետոյ ժամը 2-ին ամբողջ խումբը ճամբայ ելաւ այցելելու Խօշաբի հռչակաւոր բերդը, որ Վանէն շուրջ 50 քիլոմեթր հեռու է։

Խօշաբի բերդը հսկայ կառուցուածք մըն է, բարձրաբերձ ժայռի վրայ՝ խիկապէս չատ տպաւորիչ տեսարան մը կը պարզէր։ Ինքնաշարժները, համանուն գիւղի մէջէն, դարձդարձիկ ճամբայով մը մինչեւ բերդին մուտքը բարձրացան։ Խումբը բերդ մտաւ մութ անցքէ եւ շարունակարար բարձրացաւ մինչեւ բերդին կատարը. բոտ բաւականին լաւ պահուած բերդ մըն է, որուն դիմացն ալ կայ ուրիշ բլուր մը, որուն վրայ եւս հին բերդի մը մնացորդները կը նշմարուէին։ Երկու բերդերը, ձորամիջով մը բաժնուած, ժամանակին իրարու միացած են գրեթէ հողաշէն հաստ պարիսպներով, որոնցմէ չատ մասեր մինչեւ օրս կը մնան, հակառակ դարերու անձրեւներէն ու քամիներէն իրենց հալած - մաշած վիճակին։ Խօշաբին ալ, որ ներկայիս կը կոչուի «Կիւզէլսու», այսինքն գեղեցիկ - Ջուր, ինչ որ կը նշանակէ արդարեւ խօշ - աբ բառերը, քրտական մեծկակ գիւղ մըն է, ջրառատ եւ բերրի հովիտներով շրջապատուած։

Վերադարձի ճամբուն վրայ խումբը այցելեց նաեւ Ջավուշթէփէ կոչուած հին Ուրարտական բերդի աւերակները։ Այս վայրը, ինչպէս բացատրող պաշտօնեան յայտնեց, կոչուած է նաեւ «Աստուածաշէն», նոր սկսուած է պեղուիլ եւ հետեւաբար բերդը դեռ իր ամբողջութեանը մէջ ի լոյս աշխարհ չէ հանուած։ Բայց մէջտեղ հանուածներն ալ բաւական էին հաստատելու որ Ուրարտական ժամանակներէն սկսեալ անառիկ բերդ եղած է, 3-4 յարկանի սենեակներով, մեհեանով եւ պալատներով, եւ այլ բոլոր յարմարութիւններով։

Խումբը շարունակեց իր վերադարձի ճամբան եւ առաջնորդուեցաւ Վան քաղաքի հռչակաւոր բերդը։ Արդարեւ այս ժայռային երկայնկեկ բլուրը, որ յանկարծ վեր կը բարձրանայ իր շուրջը տարածուող հովտին մէջէն, գոյութեան եւ աւականութեան պատճառ հանդիսացած է Վան քաղաքին։ Խումբը երկար պտտեցաւ բերդին վրայ մէկ ծայրէն միւսը. ամբողջութեամբ աւերակ է։ Հին Վան քաղաքին վրայ նայող ժայռին երեսին փորուած է սրահ մը, քանի մը սենեակներով, առանց որեւէ լուսամուտի։ [illegible] ժայռին շուրջն է, որ կը պահուին Ուրարտական արձանագրութիւնները, որոնցմէ կարգ մը մասեր յայտնաբերուած

կտրուած ու հանուած են հնութեանց մոլի գողերու կողմէ։

Սեպտեմբեր 3, Երեքշաբթի, խումբը պիտի այցելէր Աղթամար, որ պիտի կազմէր ճամբորդութեան գլխաւոր գծերէն մէկը։ Տրուած ըլլալով որ երկու օթօպիւսները ժամը 11-ին ճամբայ պիտի ելլէին, Պատրիարքը տնօրինեց որ ինք եւ միանիպիւսով ճամբորդողներ աւելի կանուխ՝ ժամը 8-ին ճամբայ ելլեն եւ անցնելէ յետոյ, այս անգամ օր - ցերեկով, Արտամէտէն եւ Կաւաշէն, ժամը մը յետոյ հասնէին Աղթամարի ցամաքային նաւահանգիստը այնտեղէն նաւ մը վարձէին այցելելու համար Վանայ ծովի միւս կղզիներն ալ։

Արդարեւ ժամը 9·30-ին Պատրիարք Հայրը եւ հետեւորդները նաւ մը վարձելով ուղղուեցան նախ դէպի ԿՏՈՒՑ կոչուած կղզին։ Երեքուկէս ժամ նաւարկելէ յետոյ հասան, Կտուց, որ Վանայ ծովի հիւսիսային կողմը ցամաքամերձ կղզի մըն է։ Ժամանակին միացած է ցամաքին որմէ կուգայ իր անունը, եւ ջուրերու բարձրացումով վերածուած է կղզիի որ ներկայիս շուրջ մէկ քիլոմեթր հեռու է ցամաքէն։ Խումբը բարձրացաւ ամայի կղզին, որուն մէջ կենդանութեան առաջին նշանը տուին խումբ մը կաքաւներ, որոնք յանկարծ թռան եկուրներու ձայներէն խրտչած։ Երբ կարճ վերելքին բարձունքը հասան, յանկարծ ամէնքի աչքին պարզուեցաւ գրեթէ անաղարտ մնացած՝ ճերմակ գմբէթով եկեղեցին։ Խումբը անցաւ վանքի գերեզմանոցէն, ուր շիրմաքարերը կամ խաչքարերը, ամէնքն ալ դէս ու դէն տապալած էին, կ'երեւի գանձ փնտռողներու կողմէ։ Եկեղեցին կղզիին հիւսիսային կողմը հարթավայրի մը վրայ կառուցուած է եւ կը բաղկանայ իրարու կից երկու մասերէ, նման Վարագայ գլխաւոր եկեղեցիին։ Բուն եկեղեցին շինուած է ճերմակ սրբատաշ քարերով. իսկ որպէս գաւիթ ծառայող աւելի մեծ մասը շինուած էր թուխ եւ մութ կարմրորակ սրբատաշ քարերով։ Արտաքին յարդարանքը արդարեւ զուսպ է, տեղ-տեղ փոքրը խաչքարերով միայն զարդարուած։ Գրեթէ քառակուսի գաւիթը ունի չորս սիւներ, Արեւմտեան մուտքի դրան առջեւ դեռ կը մնայ համեստ զանգակատունը, շրջապատի վանական խուցերը ամէնքն ալ աւերուած են ներկայ եկեղեցին անունն է Ս. Կարապետ։

Պատրիարք Հայրը փափաք յայտնած է այցելել նաեւ Լիմ կղզին, Վանայ ծովի հիւսիսը, սակայն ըսուած է որ չատ հեռու է, ուստի ժամը 14-ին նոյն նաւով վերադարձան նախ ԱՌՏԷՐ կղզին, Վանայ Ծովին հարաւը ոչ չատ հեռու Աղթամարէն։ Այս կղզեակին գագաթը դեռ կը մնայ անշուք եւ չատ փոքր մատուռ մը, շինուած անտաշ եւ բնական քարերով. ոչ մէկ զարդարանք եւ ոչ մէկ արձանագրութիւն։ Իսկ մատրան մուտքին կողմի վանական բնակարանային խցիկներու եւ այլ յարմարութիւններու աւերակները մնացած են։ Ժամը 17·30 Պատրիարք Հայրը եւ հետեւորդները ի վերջոյ հասան Աղթամար կղզին։

Պատրիարք Հայրը եւ հետեւորդները բարձրացան Աղթամարի Ս. Խաչ եկե-

բահռչակ Տաճարը, որ վեհօրէն կանգնած էր կղզիի գրեթէ կեդրոնը արհամարհելով աւելի քան տասը դարերու աւերիչ ազդակները. շինուած 915 - 921 թուականներուն, Մանուէլ մեծատաղանդ ճարտարապետի կողմէ, իբրեւ հայկական ճարտարապետութեան գլուխ գործոցներէն մէկը։ Այս Տաճարին վրայ համադրուած են երեք մեծ գեղարուեստները, ճարտարապետութիւնը, քանդակագործութիւնը եւ նկարչութիւնը։ Մեծ տաճար մը չէ. երկայնութիւնը հազիւ 17 մեթր. լայնքը՝ 14 մեթր եւ բարձրութիւնը՝ 24 մեթր, խորանին երկու կողմերը զոյգ փոքր աւանդատուներով։ Եկեղեցին թաղադրըւած է լայնանիստ գմբէթով մը, ներսէն կլոր եւ շրջանակաձեւ, դուրսէն 16 անկիւններով։ Հարաւային մուտքին շինուած զանգակատունը եւ արեւմտեան ցած գաւիթը նոր յաւելումներ են։ Դեռ կը մնայ հարաւային դրան վերեւ, ներսէն շինուած օթեակը, ուր կը բարձրանար արքայական ընտանիքը պաշտամունքի մասնակցելու համար։ Ինչպէս ծանօթ է պատերը դրսէն զարդարուած են բազմաթիւ քանդակներով. Աստուածաշնչական եկեղեցական դէմքերով։ Արեւմըտեան ճակատին վրայ է բարձրաքանդակը՝ Տաճարը շինել տուող Գագիկ Արծրունի թագաւորին, որ եկեղեցիին մանրանկարը ի ձեռին կը մատուցանէ Յիսուս Քրիստոսին։

Ժամանակին այս կղզին թանձր պարիսպներով, բուրգերով եւ աշտարակներով լաւ պաշտպանուած մայրաքաղաքը եղած է Վասպուրականի թագաւորութեան։ Կային նաեւ բերդեր ու պալատներ, ամբարանոցներ եւ շտեմարաններ, որոնք ժամանակի ընթացքին եւ ծովի ջուրին բարձրացումով անհետ եղած են։ Կային նաեւ կաթողիկոսներու համար վեհարան, եւ միաբաններու բնակարաններ, հիւրանոցներ եւայլն, որոնք այսօր կորած են։ Կղզիին ամենաբարձր ժայռային գագաթը, 1912 մեթր բարձր է։ Դէպի հարաւ կը ցածնայ, այնպէս որ ալիքները դարերով ծեծելով այս մասը յաջողեր են մաս մը բաժնել եւ գոյացնել փոքր կղզեակ մը։

Տաճարը նշանաւոր է նաեւ որմնանկարներով, որոնք անխուսափելիօրէն ենթակայ կը մնան կլիմայական պայմաններու եղծումին եւ զգալիօրէն եղծուած են արդէն։ Բացի խորանի կեդրոնական մասի վեց առաքեալներու խոշոր նկարներէն խորանի մնացեալ պատկերները անհասկնալիօրէն ծածկուած են կապտորակ ներկով մը։ Եկեղեցիին յատակը ծածկուած է ասկէ անկէ ճարուած եւ կոտրտուած սովորական քարերով, որոնց մէջ նշմարելի էին նաեւ գերեզմանաքարերու կտորներ։

Քիչ չատ ծառեր տնկուած են կղզիի մէջ, առ հասարակ նշենիներ են դաշտուղներով։ Կղզիի արեւելեան ծովեզերքը հաստատուած էր ջրհան մեքենայ մը, որմէ չատ պաղուկ եւ քաղցրահամ ջուր մը դուրս կուգար։ Ասոր մօտակայքը սարքուած էին լողալու դիւրութիւններ։ Արեւը մարը մտած էր արդէն, երբ Պատրիարք Հայրը եւ հետեւորդները վերադարձան Վան։

(Շար. 2)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ. - («Ցառաջ»). - Սեպտեմբեր 19, իրիկունը, պատասխանելով Ազգ. Միութեան եւ Տիկնանց կազմակերպութեան հրաւէրին, Լիոնի համար անսովոր բազմութիւն մը լեցուցած էր Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահը. մէկ մասը կը մնար դուրսը, Արմէնի փողոցին մայթերուն վրայ։ Կը սպասէին Անրի Վէրնէօյի ժամանման։

Ներսը, կազմակերպիչներուն պատրաստած «Մայրիկ»ներու դէզերը կը հալէին արագօրէն։ Անտարակոյս, Սփիւռքի մէջ, ոչ մէկատեն, հայ հեղինակի մը գիրքը ծախուեցաւ այնքան դիւրութեամբ որքան շարժանկարի համբաւաւոր վարպետին այս հատորը։

Անտեղի կ'ըլլայ գիրքին պարունակութեան մասին գրել հոս, քանի որ «Ցառաջ» զայն ներկայացուց իր ընթերցողներուն Սեպտեմբեր 6-ի իր թիւին մէջ։ Ըսենք միայն որ հրատարակութիւնը կը շարունակէ գտնել լաւ ընդունելութիւն մը՝ ոչ միայն մեր հայրենակիցներուն մօտ, այլ նաեւ Ֆրանսացի ընթերցողին քով։ Կը խօսուի արդէն երկու հարիւր հազարի մօտ սպառումի մը մասին, ինչ որ, եթէ ճիշդ է, հսկայ թիւ մըն է գրողի մը համար՝ որ կը հրատարակէ իր առաջին գիրքը։

Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Անրի Վէրնէօյ յայտարարեց՝ «Տարի մը ամբողջ յատկացուցի գրելու համար «Մայրիկ»ը, բայց ան արդիւնքն է վաթսուն տարիներու աշխատանքի, վաթսուն տարուան կեանքի մը։ Այս գիրքին մէջ ուզեցի յայտնել իմ հայկականութիւնս կարելի է կատարելապէս մտած ըլլալ Ֆրանսական հաւաքականութեան մէջ, բայց նաեւ չուրանալ իր ծագումը, պահել իր արմատները»։

Լիոնցի լրագրողներուն հարցումներուն գլխաւորն էր՝ «Գիրքը պիտի վերածո՞ւի շարժանկարի»։

Հեղինակը չի գիտեր տակաւին։ Գոնէ այդպէս ըսաւ։ Ամէն պարագայի տակ, իրաւունքը վերապահած է իրեն միայն։

Երբ մեկնեցան մամուլի ներկայացուցիչները, Աչոտ Մալաքեան մնաց դէմ - յանդիման իր հայրենակիցներուն՝ որոնք աւելի քան ժամէ մը ի վեր կը սպասէին այդ հանդիպման։

Տաքը հեղձուցիչ էր ծայրէ ի ծայր լեցուն սրահին մէջ։ Վէրնէօյ հայերէն՝ «Ինծի կ'ըսէին միշտ՝ բա՛ն մը ըրէ. գըրեցի «Մայրիկ»ը։ Ինչո՞ւ գիրք մը եւ ոչ ֆիլմ մը. որովհետեւ գիրքը կը թոյլատրէ արտայայտուելու աւելի լայն ազատութիւն մը»։

Ժամանակը ուշ էր։ Ասուլիսը երկար չէր կրնար տեւել։ Քանի մը հարիւր հոգի, իւրաքանչիւրին ձեռքը մէկ կամ աւելի հատորներ, պոչ բռնած էին ստորագրութեան արարողութեան համար։ Ցաւող հեղինակ մը ըլլալն ալ իր անպատեհութիւնները ունի։ Անրի Վէրնէօյ «աշխատեցաւ», չարչարուեցաւ, շուրջ երեք ժամ անընդհատ, ժպիտը երեսին, քրտինքը ճակտին, գոհացնելու համար բոլորը։

Մինչ այդ, շուրջ հարիւր հայրենակիցներ կը սպասէին, աւելի կամ նուազ համբերութեամբ, օրուան հիւրին ժամանման՝ հաւաքական ընթրիքը սկսելու համար, քաղաքին մէկ մեծ պանդոկին սրահներուն մէջ։

Բնականաբար, տեղական մամուլը լայն տեղ տուաւ, Ուրբաթ օրն իսկ, Անրի Վէրնէօյի ասուլիսին։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ

Բայց մեռնելը հեշտ բան չէ դատապարտեալի համար։ Օրէնքը մարդասիրական գեղեցիկ սկզբունքներ ունի։ Կախաղանի դատապարտուած թշուառականն անգամ, երբ պատժի նշանակած օրը հիւանդանում է, այդ դէպքում պատիժը յետաձգում են, նրան առողջացնում են, յետոյ են կախաղան բարձրացնում։ Աքսորականը նոյնպէս մի յայտնի ժամանակամիջոցը պէտք է լրացնէ նա։ Եւ եթէ պատահում է նրան հիւանդանալ, աշխատում են առողջացնել, որ իւր պատժապարտութիւնը վերջացնէ։

Ես տարուեցայ հիւանդանոց։ Ո՞րքան ժամանակ մնացի այնտեղ, ի՞նչ էր հիւանդութիւնը, - չեմ յիշում, այսքանը միայն չեմ մոռացել, որ ինձ առանձնացրել էին միւս հիւանդներից եւ դրել - ւում է տիֆով հիւանդների բաժնում։ Առաջին անգամ երբ աչքս բաց բարի, երբ փոքր ինչ ուշի եկայ, ինձ մօտ դտայ հիւանդանոցի ծերունի սպասաւորներից մէկին, որը կանգնած ինքն իրան մրմըրթում էր.

- Ինչպէս ամուսինն է, այնպէս ալ տիկինն է, ինչպէս տիկինն է, այնպէս ալ աղախինն է։ Աստուած է վկայ, լա՛ւ մարդիկ են, այսպիսի մարդիկ մինչեւ այսօր չէ տեսել մեր հիւանդանոցը։

Արդեօք ո՞ւմն էին վերաբերում այդ խօսքերը, - ես ոչ հետաքրքրուեցայ եւ ոչ էլ հասկանալ կարողացայ, իսկ նա դեռ շարունակում էր մրմրթալ.

- Ինչ բարի աղջիկ է, ո՛րքան խնամքով նայում է հիւանդներին, կարծես. իւր եղբայրները եւ հօրեղբայրները լինեն։

- Ի՞նչ աղջիկ, - մեքենաբար հարցրի ես։

- Այն աղջիկը, որ հիմա այստեղ էր. չտեսա՞ր, - զարմանալով հարցրեց նա։ - Այնօրից, որ դու պառկած ես, ճակատիդ թրջած քաթան ու սառոյց էր դնում։ Ի՞նչպէս չտեսար։

Այդ միջոցին մի օրիորդ դանդաղ քայլերով անցաւ կորիդորից եւ անհետացաւ մթութեան մէջ։

- Ահա այն աղջիկը, - ասաց ծերունին։ Ոմանք ասում են՝ մեր նոր բժշկապետի աղախինն է, ոմանք ասում են՝ նրա կնոջ ազգականն է։ Ով որ էլ լինի, Աստուած է վկայ, լաւ աղջիկ է։ Իսկ բժշկապե՛տը, կատարեալ հրեշտակ է. մեղք է նրան մարդ ասել։ Կը մտնէ հիւանդանոցը, կը նստէ ամէն մի հիւանդի մօտ, կը խօսէ, կը հարցնէ, հանաքներ կ'անէ, սիրտ կը տայ, կը մխիթարէ։ Յետոյ կը վերկենայ, ամէն բանի վրայ կը նայէ, կը մտնէ խոհանոցը, կը մտնէ եւ այնտեղ, ուր մենք զզուանքով ենք մտնում, Իսկ տիկինը, կատարեալ հոգի է. օր չի լինի, որ հիւանդների համար թէյ, շաքար, սպիտակ պաքսիմաթ եւ զանազան քաղցրաւենիք չբերէ։ Կը նայէ նրանց անկողիններին, կը նայէ սպիտակեղէններին, եւ վա՜յ այն սպասաւորին եթէ մի փոքր անմաքրութիւն տեսնէ։ Բայց առաջուայ բժիշկները եւ նրանց տիկիններ, Աստուա՛ծ ազատէ, այսպէս չէին. չատ սակաւ անգամ էր պատահում, որ հիւանդանոցը ոտք կոխէին։ Պատահում էր, գնում ես պարոն բժշկապետի մօտ, ասում ես. «Պարոն բժշկապետ, խեղճը մեռնելու վրայ է» … կամ կոպիտ կերպով կը պատասխանէր, թէ ժամանակ չունի, կամ եթէ չուզէր վշտացնել քեզ, ծիծաղելով կ'ասէր. «Թող հանգստանայ»…։

(Շար. 188)

(Շար. Ա էջէն)

յին բոլոր հանրապետութիւններու կարգին մասնակցած է նաեւ Հայաստան՝ իր հրատարակչական տուներով: Սեպտեմբեր 15-ին տեղի ունեցած է «Հայ գիրքի Օր»ը: Հայկական տաղաւար այցելած են Մոսկուայի, Լենինգրադի, Ուկրանիոյ, Ղազախստանի, Մերձպալթեան եւ միւս հանրապետութիւններու հրատարակիչները եւ արտասահմանէն բազմաթիւ հիւրեր: Հայկական տաղաւարի ձեւաւորումը իրականացուցած է Միհրան Սոսոյեան: Ցուցադրուած են «Հայաստան», «Սովետական Գրող», «Լոյս» ակադեմիայի, Երեւանի համալսարանի հրատարակչութիւններու, Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի խմբագրութեան, հրատարակչական այլ ձեռնարկութիւններու իրագործումները՝ շուրջ 300 հրատարակութիւններ: Արտասահմանի հրատարակչութիւններու հետ ստորագրուած են աւելի քան հարիւր պայմանագրութիւններ: Ցուցահանդէսէն ետք մամլոյ ասուլիս մը տուած է Հայաստանի հրատարակչութիւններու պետական կոմիտէի նախագահ Գեղամ Մուղնեցեան:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Կիրակի օր, Սեպտեմբեր 29-ին, տօն է Վարագայ Սրբոյ Խաչի միաժամանակ 30-րդ տարեդարձն է Օծման՝

ՎԱԶԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Այս առիթով պատարագի ընթացքին պիտի խօսուի յաւուր պատշաճի քարոզ եւ կատարուի Հայրապետական Մաղթանք:

Կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը գալու եկեղեցի եւ միասին աղօթելու Հայոց Հայրապետի երկար կենաց եւ քաջառողջութեան համար:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Վահէ Չիլինկիրեան զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՅՈՒԼԻՆԷ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէյի մասնաճիւղը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցիին մէջ իր ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակին:

Ցիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

Irma fourrures

SUR MESURE
— REPARATIONS —
TRANSFORMATIONS

ժամ առաջ գնեցէք ձեր մուշտակէ վերարկուն վստահելով՝

ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ

ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ - ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
tél. 368 55 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (direction CRÉTEIL)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Զաւէն Միլտոնեան ի յիշատակ Նուբիճա խաչատուրեանի, կը նուիրեն 500 Ֆ. «Յառաջ»ի իր 60-ամեակին առթիւ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս Շաբաթ օր, Սեպտեմբեր 28, Տօն է Սրբոյն Գէորգայ Քաջամարտիկ զօրավարին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը՝ 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

×

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, տօն է Վարագայ Սրբոյ Խաչին, նաեւ 30-րդ տարեդարձն է Օծման եւ Գահակալութեան՝

ՎԱԶԳԷՆ ԱՌԱՋԻՆ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ
ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԵՒ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ կը կատարուի «Մաղթանք Հայրապետական»:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԱՍՈՂԻԿ ԱԲՂ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալ պատարագին եւ աղօթել Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ անսասանութեան և Ամենայն Հայոց Հայրապետի արեւշատութեան:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի տօն է Վարագայ Ս. Խաչին: Կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Հայրապետական Մաղթանք», Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Օծման եւ Գահակալութեան 30-րդ տարեդարձին առիթով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան եղած են հետեւեալ նուէրները. - Հռիփսիմէ Պաղտասարեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Անորէ Պաղտասարեան 2000 Ֆ., Ծառայեան ընտանիք եւ Կարօ Յովսէփեան 100-ական Ֆ.: Գէորգ Գէորգեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Համբարձում Նազարէթեան 50 Ֆ.: Արաքսի Սուքիասեանի մահուան առթիւ՝ Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչ 100 Ֆ., Տիկին Փարիզ Արմաղանեան 50 Ֆ.:

Monsieur ARA ALLAHVERDIAN
a le plaisir de vous faire part de
l'ouverture de son cabinet de
Masso-Kinésithérapie
au 32, av. Jean Jaurès, 92140 Clamart
à partir du 16 Septembre.
sur rendez-vous tél. 642 42 00
ou à partir de 25 octobre
46 42 42 00

Հ. Բ. Ը. Մ.
ԵՒ
ԷՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
կ'ոգեկոչեն բանաստեղծ՝

Վահան ՏԷՐԵԱՆ-ի

Ծննդեան 100-ամեակը

Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, ժամը 15.30ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը:

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Բանաստեղծին կեանքն ու գործը կը ներկայացնէ՝

ՕՐ. Հ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

կ'արտասանէ՝

ՄԱՏԸԼԷՆ ՔԱՐՓԱՆԹԻԷ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի նաեւ Տիկին Ովս. Գալէնտէրեանը (արտասանութիւն) եւ երաժշտական բաժին:

Մուտքը ազատ է:

-- ՎԵՐԱՄՈՒՏ --

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՓԱՐԻԶ

Հ. Բ. Ը. Մ. Միութեան Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբը կը ծանուցանէ յարգոյ ծնողքներուն թէ իր կազմակերպած 5-էն 14 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու յատուկ Չորեքշաբթի օրուան հայերէն լեզուի եւ երգի դասընթացքները կը վերսկսին՝

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2

Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնին մէջ:

118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17-րդ

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել. 520 - 03 - 18 թիւին, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, ժամը 10-էն՝ 17:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ դպրոցի դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը, ժամը՝ 2-էն սկսեալ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

ARMENIE 1985

Départ PARIS/PARIS

du 27 décembre au 07 janvier 86 5 390 F

Départ MARSEILLE/MARSEILLE

du 02 novembre au 15 novembre
du 23 novembre au 06 décembre

du 28 décembre au 10 janvier 86

Les prix mentionnés sont calculés au départ de PARIS avec un minimum de 20 participants

Consultez nous pour nos prix au départ de LYON et MARSEILLE ainsi que pour vos voyages individuels.

Nos prix comprennent :
— Transport aérien sur vols réguliers AIR FRANCE Paris/Moscou/Paris — Les vols intérieurs Moscou/Erévan/Moscou — Les hôtels en 1re catégorie : Cosmos et Arménia ou similaires — Sur base en chambre à deux lits, avec salle de bain et WC privé — Séjour en pension complète — Les transferts aéroport/hôtel/aéroport — Les excursions quotidiennes guidées avec assistance d'un accompagnateur de Paris à Paris.

Lic. A. 1037

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261-51-13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860-13-66

Jacques CHELELEKIAN
LES COURRIERS DU MONDE
63, Allée Léon Gambetta
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 84 - 54 - 54
(91) 50 - 75 - 49

AIR FRANCE Intourist AEROFLOT

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance

Meubles
Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ. զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
28-29

SAMEDI-DIMANCHE
28-29 SEPT.
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

61րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.061 Fondateur : SCHAVARCHE MISSAKIAN 61e ANNÉE — No 16.061

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

×

Մօտ երեք տասնամեակներէ ի վեր, 1958-էն ցայսօր, լոյս կը տեսնէ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմա - Բանասիրական Հանդէսը, եռամսեայ հրատարակութիւն:

Բովանդակալից՝ նիւթերու այլազանութեամբ, ներկայացման բովանդակութեամբ: Նաեւ՝ ուսումնասիրութեանց խորութեամբ: Առհասարակ հայագիտական հարցեր, պարզէն մինչեւ բարդը: Առանց անտեսելու հնագիտական, հնէաբանական, լեզուագիտական այնպիսի նիւթեր, որոնք կը վերաբերին օտար ազգութիւններու, բայց աւելի յաճախ նիւթերը աղերս ունին մեր հնագոյն եւ մօտաւոր անցեալին հետ:

Լուրջ, խորիմաց Հանդէսը տասնեակ տարիներէ ի վեր կը ղեկավարէ «գլխաւոր խմբագրի» հանգամանքով Ակադ. Մկրտիչ Ներսիսեան, որ կը նկատուի հիմնադիրը անոր: Շուրջը միշտ բոլորուած կը մնան հայագիտութեան, լեզուաբանութեան եւ այլ ծանօթ գիտութիւններու մասնագէտներ:

Անուններու մատնանշումը երկար շարք կը կազմէ: Ցամենայն դէպս՝ ակադեմականներ, Ակադեմիայի Թղթակից - անդամներ, փրոֆէսէօրներ եւ ուրիշներ, նոյնպէս, օտարներ:

Հայաստանի գիտական միտքին համար, անկասկած, իբրեւ կարեւոր անկիւնադարձ, կը մնայ 1943-ի վերջը՝ Նոյեմբեր: Ակադ. Յովսէփ Օրբելիի նախագահութեամբ կը հիմնուի Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան: Անշուշտ, Մխիթարեաններէն սկսեալ հայագիտութիւնը իր զանազան երեսներով մեծ ոստումներ արդէն իսկ կատարած էր: Եւ կը շարունակէր արագընթաց Թափը Երկրի եւ արտասահմանի շողշողուն անուններով: Ակադեմիան համադրութեան եւ ուղղութեան կեդրոն կը դառնայ: Առաւել ասպնջանով մղում կուտայ այդ ձգտումին, յարժումին:

Հոս է, որ իր արժէքաւոր նպաստը կը բերէ Պատմա - Բանասիրական Հանդէսը իր շօշափած նիւթերով: Հայանցիկ յիշատակութիւն, իբրեւ օրինակ, - Հայկական լեռնաշխարհը նախապատմական դարերէն մինչեւ Ուրարտու, հայ ժողովուրդին ցեղային կազմաւորումը, լեզուին ձեւաւորումն ու կազմութիւնը, մեր ազգային պատմութեան ներկայացումն ու պարզաբանումը դէպքերու, պատկերացումը դէմքերու, վիճելի, դժուար մեկնաբանելի կէտերու ուսումնասիրութիւնը, ճարտարապետական հարցեր, ժողովրդագրութիւն, քաղաքական եւ ընկերային շարժումներ եւ հոլովոյթներ եւայլն:

Այսպէս նկատելի կը դառնայ նաեւ հին թէ ժամանակակից, բայց մեր զուտ ազգային ոլորտէն դուրս նկատուող կարգ մը նիւթերու մասնագիտական վերլուծման ճիգը:

Ուրեմն՝ պարսկագիտութիւն, արեւելագիտութիւն, բիւզանդագիտութիւն, Սլաւներու, Կովկասեան ցեղերու քննութիւն: Եւ այսպէս այլ կէտեր:

Ահա թէ ինչո՛ւ եւ ի՛նչպէս Հանդէսին դերը եղած է երեք տասնամեակներէ ի վեր, հայագիտութեան եւ յարակից ճիւղերուն մէջ:

Կարեւոր է որ միշտ նոյն ճամբով ընթանայ:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵՔՍԻՔՈՅԻ դիակները բոլորն ալ չեն հաշուուած եւ եթէ պաշտօնական հաշուեկշիռին համաձայն 4546 մեռեալ կայ եւ 8334 վիրաւոր, ըստ ոմանց մեռեալներու թիւը աւելի քան՝ 5000 պէտք է ըլլայ եւ ըստ ուրիշներու աւելի քան՝ 10.000: Միւս կողմէ, փրկութեան աշխատանքներ տանողները իրար ինկած են առջի օր, մեթոտներու շուրջ տարակարծիք ըլլալով: Այս բախումը ծագած է Ամերիկացիներու և Ֆրանսացիներու միջև, որովհետեւ Ամերիկացիք դանդաղ կը գտնեն ֆրանսական դրութիւնը (զոր շատ կոպիտ ձեւով որակած են՝ Սէ տը լա մեռտ, ըսելով) եւ կ'ուզեն «մաքուր» գործ տեսնել պիւլտոզէրներ գործածելով, մինչ Ֆրանսացիք կը նախընտրեն կամաց - կամաց շարժիլ, որովհետեւ դեռ ողջեր կարելի է գտնել աւերակներուն տակ: Արդէն քանի մը նորածիններ իսկ ողջ գտնըւած են:

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐԸ պէտք է մէկ ժամ ետ տանիլ Շաբաթէն Կիրակի գիշերը (Սեպտեմբեր 28-էն 29): Մէկ ժամ աւելի քնանալու առիթ կայ, ձմրան ժամուն անցնելու համար:

ԽՈՆԻԻ բացարձակապէս մերժեց պատասխանել լրագրողներու հարցումներուն եւ արտայայտուիլ Ֆապիուսի «համոզումներուն» մասին: Նոր յայտնութիւններու համաձայն, ոչ թէ Յուլիս 17-ին, այլ՝ Յուլիս 15-ին իսկ Միթերան եւ Ֆապիուս տեղեակ էին: Միւս կողմէ, հինգ զինուորականներ մեղադրանքի տակ առնուած են, որովհետեւ Ազգ. Պաշտպանութեան վերաբերող (եւ վնասող) տեղեկութիւններ հաղորդած են մամուլին: Պառիլ եւս հարցաքննուած է, բայց ազատ ձըգւած է:

ՀՌՈՄԻ ոճրափորձին (Պրիթիշ էըրլայնզի գրասենեակին դէմ) տէր եղաւ «Ընկերվարական մահմետականներու յեղափոխական կազմակերպութիւնը»: Այս շարժումը կը թելադրէր արդէն Արաբներուն, որ Սպանիա, Իտալիա եւ Մեծն - Բրիտանիա չերթան, զոհերու մէջ չըլլալու համար:

ԼՈՒԱՌ - ԱԹԼԱՆԹԻՔԻ ոճրային ատեանը ոչ մէկ մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց գտաւ Ֆ. Պուլէի, որ երկու Թուրք բանուոր սպաննած էր եւ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտեց: 1984-ին է որ Պուլէ Շաթօպրիանի մէջ, կրակ բացած էր Թուրքի պատկանող եւ Թուրքերով լեցուած թէյատան մը վրայ: Այսօր մէկ զղջում ունի՝ որ աւելի չէ սպաննած...:

ԺՈՍՓԷՆ կ'ուզէ որ Կրէնփիսի հարցը փակուի, Ֆապիուսի ելոյթով: Բայց, յըստակ է որ շատ յոյս չունի: Մնաց որ ինք ալ համոզուած չէ: Անկարելի չի նըկատեր որ Ռոքար ընկերվարական կուսակցութեան թեկնածուն ըլլայ նախագահական ընտրութեան, բայց ժամանակ կայ, կը յիշեցնէ կուսակցութեան քարտուղարը եւ յետոյ՝ Ռոքար պէտք է նոյնանայ կուսակցութեան հետ:

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ մէջ, տասը օրուան ընթացքին 200 մեռեալ եւ 600 վիրաւոր կայ, միջ - մահմետական ծանր բախումներու հետեւանքով:

ԵՐԲ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ԻՐ ՀԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԻՆ՝ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Դաշնակցային Գերմանիա պաշտօնապէս կը յայտարարէ թէ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները ճնշումի տակ չեն, ոչ իսկ Քիւրտերը (քի՞ւրտ կայ Թուրքիա...): Շատ խորհրդածութեան չի կարօտիր «Թէրճիւման»ի (Սեպտեմբեր 22) սա լրատուութիւնը:

×

Դաշնակցային Գերման Պետութիւնը գրաւոր պատասխանած է ընկերային ժողովրդավար կուսակցութեան կողմէ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններու եւ մարդկային իրաւունքներու մասին տրուած հարցադրութեան:

Տրուած պատասխանին մէջ կ'ըսուի որ Թուրք Սահմանադրութիւնը Թուրքիոյ մէջ ապրող բոլոր բնակիչները Թուրք կը նկատէ եւ Թուրք օրինակարգին մէջ խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ փոքրամասնութեան իրաւունքի հարց մը, Քիւրտ փոքրամասնութեան համար: Տըրւած պատասխանը կը յայտնէ այն տեսակէտը թէ Քիւրտերն ալ կ'օգտուին Թուրք հայրենակիցներու իրաւունքներէն:

Կան տակաւին հետեւեալ տեսակէտներ. «Քիւրտ կոչուած Թուրք հայրենակիցներու կեանքի պայմանները բնական մէկ հետեւանքն են Թուրքիոյ արեւելքին եւ արեւմուտքին միջեւ գոյութիւն ունեցող մակարդակի տարբերութեան: Ինչպէս ծանօթ է Թուրքիոյ արեւելեան եւ հարաւ - արեւելեան շրջանները յետամնաց գօտիներ են ու այս կացութիւնը դարմանելու համար դաշնակցային Գերմանիա եւ Թուրքիա կը գործակցին:

Գալով Հայերու մասին գրուածներուն, կ'ըսուի թէ ներկայիս Թուրքիոյ մէջ ապրող 50 հազար Օրթոտոքս (?) Հայերու որոշ փոքրամասնութեան իրաւունքներ ճանչցուած են, 1923-ին կնքուած համաձայնութիւններով. եւ թէ Հայեր Թուրքերու հետ նոյն իրաւունքներուն տէր են առանց որեւէ խտրութեան, բացի պետական պաշտօններէ ու ընկերային մարզերէ:

Միւս կողմէ յիշուած է որ Թուրքիա չէ ստորագրած 1966-ի քաղաքական եւ հայրենակցական իրաւունքներու միջազգային համաձայնութիւնը, այնպէս որ իրաւական ոչ մէկ հիմ կրնան ունենալ փոքրամասնութիւններու իրաւունքները ճանչնալուն ուղղութեամբ կատարուելիք ճնշումները:

Իսկ վերջին երկու տարուան ընթացքին Թուրքիայ արեւելեան եւ հարաւ - արեւելեան շրջաններուն մէջ պատահած դէպքերու մասին կ'ըսուի.- «Սխալ է այն պնդումը թէ Թուրք կառավարութիւնը անտեղի ճնշում կը բանեցնէ Քիւրտերու վրայ: Գերման լրատու կազմակերպութեան 1984-ի տեղեկագրին համաձայն ուղղակի համայնավար քրտական կազմակերպութիւններ այս շրջաններուն մէջ յարձակում գործեցին ապահովութեան ուժերու վրայ: Պետական ուժերու միջամտութեան հետեւանք թէ այս ուժերէն, թէ Քիւրտերէն եւ թէ ժողովուրդէն մեռնողներ եղան: Ճիշդ չէ նաեւ թէ Քիւրտերը կ'աքսորուին իրենց բնակավայրերէն: Աքսորը եղած է 20-ական, 30-ական թուականներուն: Իսկ Հայերու դէմ նըման բան մը չէ կիրարկուած Թուրքիոյ Հանրապետութեան շրջանին:

Գրաւոր այս պատասխանին վերջաւորութեան կը յայտնուի որ Գերմանիա իր սահմաններուն մէջ ապրող փոքրամասնութիւններու ոչ մէկ խմբակին նեցուկ պիտի կանգնի:

«ՅԱՌԱՋ» 60

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

Սեպտեմբեր 25

Պատուարժա՛ն Վարչութիւն,

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր 18 մասնաճիւղերով ներկայիս կուգայ իր ջերմագին շնորհաւորութիւնները յայտնելու «Յառաջ»ի վաթսունամեակին առթիւ եւ կը մաղթէ նորանոր վաստակաւոր տասնամեակներ, մընալով հայ մամուլի վեհ առաքելութեան հաւատարիմ:

Շրջանային Վարչութիւնս հրճուանքով կ'արձանագրէ «Յառաջ»ի վաթսունամեայ յամառ գոյատեւումը եւ անոր առթած աէրն ու գուրգուրանքը հանդէպ հայ գրին ու դպրութեան:

Երկար կեանք, ուժ եւ կորով «Յառաջ»ին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

×

24 Septembre

Le journal «*Haratch*» fête cette année son soixantième anniversaire.

Pendant plus d'un demi siècle, fidèle à sa mission, il a marqué de son sceau la vie de notre communauté.

Trait d'union entre les Arméniens, il a toujours été un élément essentiel dans l'existence et le développement des différentes associations, en soutenant et se faisant l'echo des activités culturelles et artistiques.

Le chef, le comité ainsi que chaque membre de la Chorale SIPAN-KOMITAS souhaitent une longue vie au journal «*Haratch*».

CHORALE SIPAN-KOMITAS

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - 20 - 23)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱԶԻ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ԼԻԶՊՈՆԻ ՄԷՋ

Լիզպոն գացած է Հայաստանի պետական ճազի նուագախումբը, մասնակցելու համար «Ավանթէ» համայնավար թերթի տօնի մշակութային յայտագրին: Խումբը, ղեկավարութեամբ Կոնստանտին Օրբել - եանի, կը մեկնաբանէ Հայաստանի եւ խորհրդային այլ հանրապետութիւններու երգահաններէն գործեր:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի ճարտարապետներու Տունը բացուած է Զաւէն Սարգսեանի լուսանըկարներու ցուցահանդէսը, նուիրուած հայկական ճարտարապետական յուշարձաններու: Ցուցահանդէսը կազմակերպուած է հայկական արուեստի նուիրուած միջազգային 4րդ համագումարին առթիւ:

ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԱՂԱՓԱՐԸ ՀԱՅ ԱԶԱՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ՈԼՈՐՏՆԵՐՈՒՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1860-ին Մայր Հայաստանի գաղափարը աւելի առարկայացաւ: Փարիզում տըպարան հաստատած Նիկոմիդիացի Ճանիկ Արամեանը (1820 - 1879) այդ թուականին հրատարակեց իր կազմած չափազանց ինքնատիպ «Դաստարան Հայկազեան մանկանց» դասագիրքը: Ծաւալով ոչ մեծ, բայց ճոխ կերպով ու առատօրէն պատկերազարդուած եւ հիանալի տպագրուած այդ դասագրքում Արամեանը զետեղել է նաեւ երկու նկար, որոնք ուղղակի առնչութիւն ունեն Մայր Հայաստանի գաղափարի հետ: Դրանցից մէկը՝ «Արդեան վիճակ Հայաստանի», պատկերում է Հայոց աւերակները տխրաթախիծ, բայց «լուսափայլ աչօք» մի Հայուհի, որ յոգնաբեկ ու անյոյս նստած է աւերակների վրայ եւ մտամփոփ խորհում է:

Միւս նկարը, որ արդէն գրաւում է ամբողջ էջը, «Ոգի Հայաստանեայց» մակագրութիւնն է կրում. հերարձակ, ոտաբոպիկ, տխրադէմ Հայուհին ընթանում է անապատացած երկրով՝ աւերակուած ու անշնչացած Հայաստանով: Իբրեւ լըրացում այդ երկու պատկերների, Արամեանը նրանց միջեւ տեղաւորել է պատմական Հայաստանի քարտէզը՝ դարձեալ ամբողջ էջով:

Ճ. Արամեանը Մայր Հայաստանի գաղափարը առարկայացնելով, այն ամբողջ ազգի համար տեսանելի եւ ընկալելի դարձըրեց:

Շատ չանցած՝ 1861-ին Արամեանը վերակերտեց Մայր Հայաստանի պատկերը՝ իր մտայղացման հէնքի վրայ՝ միահիւսելով յիշատակուած երկու նկարները: Նա մեծ ծաւալով, արդէն առանձին եւ տպագրական լաւագոյն մակարդակով Փարիզում տպագրեց Մայր Հայաստան պատկեր - պլակատը, որ մինչեւ օրս էլ գտնւում է շրջանառութեան մէջ: Դա հանրածանօթ այն նկարն է, որ ժողովուրդն անուանում է «Անիի աւերակներ» կամ «Մայր Հայաստան»:

«Աւերակաց վրայ նստողն է գեղեցիկն Արմենիա կամ Ոգի Հայաստանեայց, - բացատրում է Արամեանը: - Եւ անոր ձախակողմի հեռուէն տեսնուած լեռներն են Մասիս եւ Այրարատ: Մասեաց ստորոտին երեւցած ջուրն է Երասխ գետը...»: Ապա նշւում են պատկերի միւս մանրամասները, կրօնական խորհրդանիշերը, յիշատակուած քաղաքները՝ Վաղարշապատ, Սիս, Տիգրանակերտ, Մուշ, Կարին, Վան, Անի, Դուին, Արմաւիր, Նախիջեւան, Արտաշատ, Կարս՝ դրոշմուած աւերակների բեկորների վրայ: Նկարում մեծ տեղ են գրաւում Հայոց աստուածուհի Անահիտ, Վահագնի Մեհեանը, Բելի գրաւը, Տիգրանի ու Տրդատի թագերը, Արշակունիների գետնատարած, արծուանիշ դրօշակը: «Կանգուն մեան մօտիկ, - շարունակում է Արամեանն իր բացատրութիւնը, - աւերակաց մէջէն դուրս ելած լուսափիւռ ձեռքը նշան է Սահմանադրութեան եւ հայրենասիրութեան»: Խորհրդանշական իմաստ են արտայայտում պատերազմի դաշտը եւ պատկերուած զէնքերը, որոնք «վաւեր օրինակներէ նըկարուած» են:

Արամեանը ձգտել է իր նկար - պլակատում խտացնել Հայոց ամբողջ պատմութիւնը՝ հեթանոսական ժամանակներից մինչեւ իր օրերը, երբ առաջին վաւերացմամբ կեանքի էր կոչուել արեւմտահայութեան Ազգային Սահմանադրութիւնը՝ երկարատեւ պայքարից ու բախումներից յետոյ, Սահմանադրութիւն՝ որ դիտւում էր իբրեւ ազգային վերածնութեան ազդանշան:

Պատկերի գեղարուեստական արժէքը մեծ չէ թերեւս: Բայց Արամեանը կարողացել է Մայր Հայաստանի գաղափարն առարկայացնել ու տեսանելի դարձնել նրանով շնչով ժողովրդի համար: Պատկերը բորբոքում էր հայրենասիրութեան բոցը, որ անշէջ է մնացել ու սրտեր ջերմացրել տասնեակ ու տասնեակ տարիներ, նաեւ հայահաւաքի, հայրենիքի վերաշինման, Հայոց նախնի փառքը վերականգնելու կոչ արել:

Բայց «Ոգի Հայաստանի»ն նաեւ մեղադրանք է, անողոքութեամբ դրոշմուած դատակնիք նրանց ճակատին, ովքեր դարեր շարունակ ասպատակել են Հայաստան երկիրը, աւերել նրա շէն քաղաքները, ամայութեան մատնել Հայոց դըրախտավայրը:

Զարմանալիօրէն պարզ ու եղակիօրէն խորիմաստ «Ոգի Հայաստանի»ն իր ժամանակին արտակարգ տարածուեց: Նկարը տպագրուել էր երկու չափի՝ փոքր եւ բաւական մեծ չինական առաջնակարգ թուղթի վրայ: Փարիզից բացի նկարը վաճառւում էր Կ. Պոլսում, Զմիւռնիայում եւ այլուր: Յաջորդ տարում՝ 1862-ին, աւելի լայնօրէն տարածելու համար, Արամեանը «Ոգի Հայաստանի» պատկերը տպագրեց «ամէն վիճակի ազգայնոց քսակին դիւրամատոյց» գնով՝ էժանագին:

Դեռ առաջին ազդարարութեան ժամանակ «Փարիզ» թերթը «գեղեցիկ եւ խորհրդաւոր պատկեր»ի մասին նշել էր, որ «անշուշտ ամէն Հայ, որ հայրենասիրութիւն ունի, պիտի բաղձայ ստանալ այս խորհրդաւոր պատկերն եւ իր սենեակին ընտիր զարդարանք մը ընել»: Նոյն համոզմունքն է յայտնել «Մեղու»ն. «Այս գեղեցիկ պատկերը, - գրել է նա, - որ ամէն հայրենասէր Հայերու քաղցր ուրախութիւն մը կը պատճառէ ... պէտք է գտնուի ամէն սրահներու մէջ՝ օտար ազգաց փառաւոր յիշատակները ներկայացնող պատկերներու քով»:

Կան հաստատուն տեղեկութիւններ այն մասին, որ պատկերը եղել է հասարակական սրահների զարդը, արագօրէն հասել է Մոսկուա, մինչեւ անգամ Ալեքսանդրապոլ եւ, ի հարկէ, շատ ու շատ հայկական կենտրոններ:

Զմիւռնիայում, «Վասպուրական» թատրոնի բեմադրութիւնների ժամանակ, ազգային - հայրենասիրական բուռն ոգեւորութեան պահին, 1863 թ., ինչպէս հաղորդում է «Արշալոյս արարատեան»ը, բեմահարթակի՝ տեսարանին ճիշդ դէմն եղած օթեակէն «Հայաստան ի վերայ Աւերակացն» պատկերը կախուած էր»:

Պատկերի իրական մուտքը հայ թատրոն տեղի պիտի ունենայ գրեթէ մի տասնամեակ յետոյ, 1871 թ., երբ կը բեմադրուի Պ. Դուրեանի «Սեւ հողեր» պիէսի վերջաբանը եւ բեմում կը յայտնուի Հայաստանի այլաբանական կերպարը՝ շղթայակապ եւ փշէ պսակը գլխին, նըստած աւերակների վրայ, իբրեւ Հայաստանի վիճակի խորհրդանշական ցուցադրում:

1865 թ. Ալեքսանդրապոլի թատրոնում, առաջին հայերէն բեմադրութիւնից սկըսած, վարագոյրի վրայ խղաներկով ու մարդաչափ մեծութեամբ նկարուած էր «Ոգի Հայաստանի»ն ... Թագը, սուրը, վահանը, նիզակը, զէնքերը», գրուած էին Հայոց պատմական քաղաքների անունները:

1865-ին Մայր Հայաստանը խորհրդանըշող պատկերն արդէն տարածում էր գըտել նաեւ Մոսկուայում:

Բաւական իշխող եւ ամէնուր նկատուող երեւոյթ էր դա, որ կարելի է բացատըրել հայրենասիրութեան բուռն պոռթկումով եւ ազատասիրական գաղափարների վերելքով՝ մանաւանդ Զէյթունի 1862 թ. հերոսական կռիւներից յետոյ. առաջադիմական գաղափարախօսութեան եւ ազգային - ազատագրական երազանքի կիզակէտում Մայր Հայաստանի գաղափարն էր:

«Հայաստանի աւերակներու համար» գործելու կոչ անելիս Ստեփան Ոսկանեանը համոզուած էր, որ հայութեան փրկութեան միակ ու կայուն խարիսխը բուն Հայաստանն է, որ հայ ժողովուրդը պէտք է ամփոփուի «մէկ հողի վրայ ու մէկ երկնքի ներքեւ»:

«Հայ անուն, հայ սիրտ ունեցողը մեր եղբայրն է: Հայաստանը, իր հայրենիքը սիրողը մեր բարեկամն է, մեր դաշնակիցն է ... Հայաստանը պիտի ըլլայ մեր բոլոր ուխտերուն նպատակը, մեր միակ փրկութիւնը հոն պիտի ըլլայ»: Ոսկանեանը Մայր Հայաստանի շուրթերով աշխարհասփիւռ Հայութեանն ասում է. - «Զաւակներս, ահա ձեր մօր վիճակը: Նայեցէք ի՛նչ աստիճանի հասեր եմ եւ ի՛նչ սեւ օրերու մէջ կ՚ապրիմ. խօսելու ժամանակը անցաւ, վէրքերը գիս կը կրծեն եւ թշուառութիւնը գիս կը հիւծէ ... ո՛ր կողմը դառնամ աւեր, ո՛ւր նստիմ փուշ, ո՛ւր մտնեմ մշուշ: Ես հողէս չեմ կրնար զատուիլ եւ կոզակցիս փուշւոյ վրայ կը հսկեմ լաւ սեպելով իրեն քով մեռնիլ քան թէ իրմէ հեռու ապրիլ»:

Այդպէս Մայր Հայաստանը դառնում է գործող ու գործի մղող, հայահաւաքի ու հայրենիքում մէկտեղուելու կոչ անող:

Մայր կամ Ոգի Հայաստանի գաղափարը գործնական դերի մէջ դնելու յաջող փորձ է արել 1862 թ. Զմիւռնիայում հըրատարակուող «Գարուն Հայաստանի» հանդէսի հմուտ խմբագիր Գրիգոր Պարտիզպանեանը: Թերեւս հէնց նա է մեզ հետաքրքրող յօդուածի հեղինակը՝ «Ոգին Հայաստանեայց առ համօրէն Հայկազունս», որ լոյս է տեսել անստորագիր, իբրեւ խմբագրական՝ հանդէսի երեք համարներում եւ հաւանաբար պէտք է շարունակուէր, եթէ պարբերականը չդադարեցուէր:

Դիմելով «սիրելի Արամեանք»ին, Մայր Հայաստանն ամենայն սթափութեամբ ասում է. «Ես Հայաստանեայց Ոգին, երբեք Հայաստանի սահմաններէն բաժնըւելու վատութիւնը պիտի չունենամ: Որովհետեւ Հայաստանը, հետեւաբար անորմէ սերեալ հայ ազգը ինծի սիրելի է եւ յաւիտեան սիրելի պիտի մնայ, թէպէտ թշուառ վիճակի մէջ կը գտնուի այժմ»:

Հեղինակը նպատակ ունի հին սերնդի օրինակով բորբոքել հայրենասիրութիւն եւ ազգասիրութիւն, ընդհանուր միաբանութեան եւ առաջադիմութեան կոչ անել:

Ահա այդպէս 1860-ական թուականներից Մայր Հայաստանի գաղափարը միաձուլուել է «Ոգի Հայաստանի» պատկերի հետ եւ լայնօրէն ներթափանցել ազատասիրական գաղափարախօսութեան մէջ: Հայ ժողովրդի պատմութեան խաչուղիներում ներկայ է Մայր Հայաստանի գաղափարը, Հայաստանի Ոգին: Ապրել է բուն իսկ ժողովրդի ճակատագիրը, ստացել նորանոր հնչումներ, մարմին առել ամէն նոր սերնդի հետ:

Գաղափարը բազմերանգ ընկալումներով մտքից միտք, ձեռքից ձեռք է անցել, դրուել ամէն ձեւի մէջ, որ կարող էր անցնել հնարադէտ վարպետի մտքով. վերակերտուել է կտաւի ու գորգի վրայ, ձեռագործներում, դարձել է վզնոցի զարդանախշ, դաջուել փայտի վրայ, պատկերուել բնակարանի պատերին, տարածուել որպէս յուշադրոշմանիշ, տպագրուել հազար ու մի հրատարակութիւններում, նրանց կազմերին, նոյնիսկ երգուել, ցուցադրուել:

Այդպէս Մայր Հայաստանը դառնալով պատկեր՝ «Ոգի Հայաստանի», ուղղակիօրէն նպաստում էր ազգային ինքնագիտակցութեանն ու զարթօնքին, շօշափելի դարձնում ազգապահպանութեան ու հայահաւաքի, ազգային վերածննդի ու ազատագրութեան գաղափարը, տոգորում էր բուռն հայրենասիրութեամբ:

1881-ի սկզբներին սուլթանական Բարձրագոյն Դուռը յատուկ ցուցում տուեց գաւառապետերին՝ «արմատախիլ անել ազգային զգացման արմատները» եւ մասնաւորապէս չեչտեց Վարդան զօրավարի եւ «Հայաստանի աւերակների վրայ» սգացող կնոջ պատկերը բռնագրաւելու եւ ոչընչացնելու անհրաժեշտութիւնը:

Այդ թուականներից սկսած Թուրքիայի ամբողջ տարածքում, առաւել եւս 90-ական թուականներին եւ Մեծ Եղեռնի սեւ տարիներին Մայր Հայաստանի գաղափարի ամէն մի դրսեւորում հետապնդուել եւ հալածուել է, բայց, ինչպէս դա լինում է սովորաբար, հալածանքներն աւելի կենսունակութիւն են հաղորդել Մայր Հայաստանի գաղափարին:

Պատկերն ու նրա գաղափարը հաւատի ու կենսունակութեան աղբիւր դարձան, ամէն մի նոր սերունդ մայրական կաթի հետ սնուեց նաեւ Մայր Հայաստանի գաղափարով, որն արձագանգուեց Պատկանեանի ու Րաֆֆու, Յովհաննիսեանի ու Իսահակեանի, Տէրեանի ու Թումանեանի, Չարենցի ու Սեւակի ստեղծագործութիւնների մէջ՝ «Դէպի Հայաստան» եւ «Յանուն Հայաստանի»: Դարաւոր մշուշից յառնած եւ հոգեւոր Հայաստանով շնչաւորուած գաղափարը հանդըրուան գըտաւ Նայիրեան երկրի երազային մտապատկերում եւ մարմին առաւ իրական երկրով՝ Սովետական Հայաստանով, որ փոխաբերնեց, Վահան Տէրեանի բնորոշմամբ՝ «մեր կիսամեռ հոգեւոր հայրենիքին, մեր աւերուող ու անդարձ անհետացող հոգեւոր Հայաստանին»:

Մ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՏՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՏՐԶԱՊՏՈՅՏԸ

Կ Ա Ր Ս

Սեպտեմբեր 4, Չորեքշաբթի օրը Պատրիարք Հայրն ու խումբը ճամբայ ելան առաւօտեան ժամը 5-ին: Ու քերելով Վանայ ծովուն արեւելեան ափերը, առաւօտեան ժամը 6·30-ին հասան Արճէշ: Ճամբան քանիցս նշմարած են նաեւ ԼԻՄ կղզին, զոր տեղացիները կը կոչեն «Աղըր», ինչպէս Կտուցն ալ կը կոչէին «Զարբանախ»: Լիմն ալ ցամաքամերձ է, հազիւ մէկ քիլոմեթր հեռու անկէ, եւ նախապէս միացած է կ՚ըսուի ցամաքին, որմէ անջատուած է ջուրերու բարձրացումով: Պատմութիւնը կ՚արձանագրէ, որ այստեղ ալ եկեղեցիներ գտնուած են, գլխաւորը Ս. Գէորգ կոչուած: Արճէշի մէջ թեթեւ նախաճաշ մը առնելէ յետոյ ճամբան շարունակուեցաւ դէպի հիւսիս եւ փառնայէն անցնելէ յետոյ հասան Աղըր ուրկէ դէպի արեւելք թեքելով շարունակեցին ճամբան Մուրատ Սուի, պատմական Արածանի գետին եզերքով, ուր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մկրտեց Տրդատ Թագաւորը իր բանակով ու անթիւ ժողովուրդի բազմութեամբ: Կէսօրուան մօտ հասան Տօղու Պայազիդ, տաք եւ գրեթէ անջրդի հովտի մը մէջ: Ասոր բարձրացան «Իսհակ Փաշայի բերդ»ը, որ բարձունքի մը վրայ թառած՝ տիրապետող դիրք ունի Տօղու Պայազիդի լայնարձակ հովիտին վրայ: Բերդը ըստ բաւականին անաղարտ պահուած է, ունի շատ գեղեցիկ բարձրաքանդակ զարդեր մուտքի հսկայական դռներու եւ պատուհաններու շուրջ: Մէջը կայ լաւ պահպանուած մզկիթ մը, հոյակապ կլոր գմբէթով եւ նոյնքան գեղեցիկ մինարէով մը: Բերդը բաժնուած է խորունկ ձորով մը դիմացի բլուրէն, որուն վրայ եւս պարսպապատ ամրութիւններ կային: Ամրոցին մէջ կայ մշտահոս պաղուկ աղբիւր:

Տօղու Պայազիդէն կ՚երեւի Արարատը, Մեծ Մասիսը միայն, Փոքր Մասիսը առհասարակ տեսանելի չէ այստեղէն: Շարունակեցին ճամբան դէպի Ըղտէր, ուրկէ դէպի արեւմուտք շեղելով ընթացան Արաքս գետի ափերով, Կաղզուանի եւ Սարըղամըշի վրայով իրիկուան ժամը 6·30ին հասան Կարս, երբ շատ ուշ էր արդէն Անի երթալու: Ուստի տեղւոյն Առաքելոց Եկեղեցին պտըտելէ յետոյ վերադարձան երգրում, երբ կէս գիշերը անցած էր արդէն եւ իջեւանեցան պանդոկ:

Ա Ն Ի

Սեպտեմբեր 5, Հինգշաբթի օրը խումբը ժամը 16·30-ի առեններ հասաւ Կարս, ուր կատարուեցան անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնները Անի այցելութեան հրամանագիր ստանալու, ինչ որ ընդհանուր օրէնք է բոլոր Անի այցելողներուն համար, որովհետեւ սահմանային վայր մըն է: Առիթէն օգտուելով պտըտեցան նաեւ Կարսի նոր եւ արդիական միւզէն, ուր համադրուած են շրջանի հնագիտական արժէք ներկայացնող թանկագին առարկաները:

Կէս ժամ յետոյ փոքր խումբը ճամբայ ելաւ դէպի Անի: Ուղին կպրապատ էր եւ շատ կանոնաւոր: Կէս ճամբան զինուորական կայանի մը առջեւ կանգ առաւ մինիպիւսը: Կարսէն առնուած արտօնագիրը ներկայացուեցաւ, եւ ըստ ընդհանուր օրէնքի, լուսանկարչական գործիքները եւ հեռադիտակները այնտեղ վար դրուեցան, եւ մինիպիւսը կրկին ճամբայ ելաւ:

Անի հասնողին համար առաջին ակնբախ երեւոյթը բնականաբար հոյակապ եւ հսկայ պարիսպներն են հնաւուրց քաղաքին, որոնց մեծ մասը դեռ ամբողջ կը տոկայ հազար տարիներու աւերին: Քաղաքը իր ժամանակին եղած է (Ժ. - ԺԱ. դար) շրջանի տնտեսական ու մշակութային մեծագոյն կեդրոնը, աւելի քան

100·000 բնակչութեամբ, որ այն ժամանակներու համար խոշոր թիւ մըն էր: Շինուած է երեք կողմէն խոր ձորերով եւ գետերով լաւ պաշտպանուած եռանկիւնաձեւ հրուանդանի մը վրայ, 1500 մեթր բարձրութեամբ: Իսկ հիւսիսային կողմէ պաշտպանուած է հզօր պարիսպներով, որոնց առջեւ կը գտնուէր խրամը: 961 թուին է որ Հայոց Բագրատունի թագաւորները իրենց կեդրոնը Կարսէն այստեղ փոխադրեցին ինչպէս կը հաստատուի մուտքին դրուած բացատրական ցուցատախտակին վրայ: Քաղաքը ունեցած է չուրջ 40 դռներ, իւրաքանչիւրը յատուկ անունով: Ներկայիս այցելուներ հոն կը մտնեն Առաւ դռնէն, որուն վրայ քանդակուած Ցուլաը հաւանաբար եղած է քաղաքին զինանշանը: Յատուկ ուղիներ յարդարուած են, որոնք կ'առաջնորդեն աւերակ քաղաքին նշանաւոր յուշարձանները: Առաջին հերթին խումբը այցելեց Ս. Փրկիչ Եկեղեցին, որ կլոր ու բարձրադիր պատկառելի աղօթատուն մըն է, որուն կէսը կործանած է երկրաշարժէն եւ մնացեալ կէսն ալ փանդուած կ'երեւի, որովհետեւ արդէն իսկ ճեղքեր բացուած են անոր կլոր գմբէթին վրայ: Ապա առաջնորդուեցաւ խումբը մեծահարուստ Տիգրան Հոնենցի կառուցանել տուած Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, որ աւելի ցած դիրքի վրայ շինուած է Ախուրեան գետի վերին լանջքերուն: Այստեղ յատկապէս նոր յարմարցուած սանդուխներով կ'իջնցուի: Այս եկեղեցին նշանաւոր է իր առատ որմնանկարներով, որուն համար ալ տեղին կոչուած է «Նախշլի», իսկ այժմ կը կոչուի՝ «Ռէսիմլի քիլիսէ»: Ապա այցելեցին Մանուչէի մզկիթը եւ աշտարակը: 1064 թուին Սելճուքներ գրաւեցին Անին եւ Ալփասլան զայն տուաւ իր Մանուչէ Որդիին, որով հիմքը դրուեցաւ Շադդադեան Սելճուք իշխանութեան ու տեւած է մինչեւ 1199 որմէ յետոյ կրկին անցած է Անին Հայոց եւ Վրաց ձեռքը, մինչեւ որ 1319-ի երկրաշարժին գրեթէ ամբողջութեամբ կործանած է Անի քաղաքը: Ապա յաջորդաբար այցելեցին զուարթնոցաձեւ երկու կլոր եկեղեցիներ, որոնց մին Աբուղամրենցի շինել տուած փոքր եկեղեցին է, որ դեռ կանգուն կը մնայ, հակառակ ներքեւի մասին ինկած քարերուն, իսկ միւսը՝ Գագիկ Բագրատունի թագաւորին շինել տուած Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ հոյակերտ եկեղեցին, որ բոլորովին կործանած է երկրաշարժէն:

Ի վերջոյ խումբը այցելեց Անիի Մայր եկեղեցին, որ ուրիշ գլուխ գործոց մըն է հայ ճարտարապետութեան եւ «Բագրատունեաց ճարտարապետութեան փառքը»: Կառուցուած է Տրդատ ճարտարապետի կողմէ 989 - 1001-ին, գրեթէ քաղաքին կեդրոնը, եթէ նկատի չառնուի ցցուն հարաւ երկարած նեղ հրուանդանը: Հիմնադրուած Սմբատ Բ. Բագրատունիի թագաւորի հրամանով եւ աւարտած անոր մահէն յետոյ իր Թագուհի Կատրանիդէի միջոցաւ: Անունն է Ս. Աստուածածին: Տաճարին երկայնքն է 33 ու կէս մեթր, լայնքը չուրջ՝ 21 ու կէս մեթր: Գմբէթը որ մեծ մասամբ կործանուած է 1319-ի երկրաշարժին, կը կենայ չորս կեդրոնական հզօր սիւներու վրայ: Գետնէն մինչեւ գմբէթի ծայրամասը բարձրութիւնը եղած է չուրջ քառասուն մեթր: Եկեղեցիի արտաքին պատերու հարթ հաւասար միօրինակութիւնը մեղմացած է նուրբ կիսասիւներով, որոնք իրարու կը կապուին նոյնքան գեղեցիկ կամարաշարքերով: Տաճարին երեք կողմերուն շինուած դռները պաշտպանուած ու գեղեցկացած են փառաւոր չքամուտքերով, որոնք սակայն մասամբ քանդուած են: Այս տաճարի ճարտարապետը՝ Տրդատ նորոգած է նաեւ Պոլսոյ այսօրուան Այա Սոֆիա տաճարին լայնանիստ եւ հոյակապ կլոր գմբէթը: Եւրոպական գիտնականներէն ոմանց կարծիքով, օրինակ աւստրիացի Ստրշիգովսկի եւ ուրիշներու, տաճարի սիւնախուրձերը քով - քովի դրուած բարակ ու սլացիկ սիւնախումբերը, յետագայ զարգացումով նախատիպ ծառայած են Գոթական ճարտարապետութեան, որուն ամէնէն ցայտուն յատկանիշներէն են այս սիւնախուրձերը:

Արեւը մարը մտած էր արդէն, երբ խումբը դուրս եկաւ Անիի աւերակներէն, եւ նոյն ճամբով վերադարձաւ Էրզրում:

ՏՐԱՊԻԶՈՆ

Սեպտեմբեր 6, Ուրբաթ, Պատրիարքի մինիպիւսը եւ անոր հետեւող օթօպիւսը ճամբորդեցին ամբողջ գիշերը Էրզրումէն դէպի Տրապիզոն:

Ժամը գրեթէ կէսին, երբ հասան Պայպուրդ, պատմական Բաբերդ քաղաքը, Ճորոխ գետին վրայ, արշալոյսը արդէն ծագած էր: Բաբերդ նշանաւոր է իր պատմական բերդով: Անկէ յետոյ երբ խումբը սկսաւ բարձրանալ Պոնտոսի լեռները, կլիման եւ բնութիւնը սկսան փոխուիլ բոլորովին:

Անցան Զիկանայի անցքէն որ աւելի քան 2000 մեթր բարձրութիւն ունի:

Հասնելով Տրապիզոնի Մաչքա քաղաքը, Շնորհք Պատրիարքի եւ իր ընկերակիցներու կառքերը սկսան բարձրանալ դէպի Սումէլա կոչուած յունական պատմական վանքը: Այս աշխարհահռչակ սրբատեղին իբրեւ կորիզ եւ կեդրոն ծառայած է ընդարձակ եւ լայնաբաց բերանով լուսաւոր քարայր մը որուն չուրջ ժամանակի ընթացքին կառուցուած են ուրիշ մատուռներ եւ վանականներու յատուկ բնակարաններ բոլոր յարմարութիւններով - գրադարան հաւաքարան, վարժարան եւայլն. մինչեւ որ վերածուած է շատ ընդարձակ եւ գրեթէ անմատչելի հսկայ վանքի մը, որ պարպուած է 1923-ին: Շէնքերուն պատերը թէեւ կը մնան՝ բայց բոլորին ալ տանիքները փուլ եկած են: Այս վանքը ներկայիս հռչակաւոր դարձնողը նոյնինքն Քարայրին որմնանկարներն են, որոնք ծածկած են քարայրին ձեղունը եւ պատերը: Դժբախտաբար որմնանկարները կարեւոր չափով եղծուած են ոչ միայն անցորդներու գամերու կամ դանակներու սուր ծայրով գրուած արձանագրութիւններով, որոնց մէջ կային նաեւ հայերէն արձանագրութիւններ, այլ նաեւ ձեղունի Աստուածամօր եւ Փրկչական մեծ նկարները քարկոծելով: Գրեթէ անաղարտ մնացած էր Աստուածամօր ուրիշ մէկ նկարը՝ Աթոռի վրայ՝ ձախակողմեան պատին վրայ բարձրադիր, որուն Աթոռի ոսկեզօծումը կը պսպղար զանգան դիրքերէ դիտելով: Զմոռնալ որ քարայրի մատրան եւ ամբողջ վանքին անունն է Ս. Աստուածածին: Վերադարձը աւելի դիւրին եղաւ եւ խումբը իր տեղը գրաւելով օթօպիւսներու մէջ ուղղուեցաւ Տրապիզոն, ուր հազիւ ժամանակ եղաւ այցելել միայն յունական հռչակաւոր Մայր Եկեղեցին, որ 1923-ի պարպումէն յետոյ ատեն մը իբրեւ մզկիթ ծառայած է: 1960-ական թուականներուն սակայն Պետութեան կողմէ որպէս թանգարան յայտարարուած է այս փառաւոր տաճարը, որ Բիւզանդական ճարտարապետութեան գլուխ գործոցներէն կրնայ նկատուիլ: Անգլիացի մասնագէտներ մաքրած են որմնանկարները ծածկող ծեփը եւ մէջտեղ հանած են սքանչելի նկարները:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Խումբը շարունակեց իր ճամբան Սեւ Ծովի եզերքով եւ անցնելէ յետոյ քաղաքներէ ու գիւղերէ, գիշերուան ժամը 11-ին հասաւ Սամսոն:

Սեպտեմբեր 7, Շաբաթ: Փափաքողներ քաղաքը շրջագայեցան մինչեւ կէսօր, երբ Պատրիարք Հայրը իր հետեւորդներով ճամբայ ելաւ Սամսոնէն արագ ընթացքով անցնելէ յետոյ Մերզիֆոն (Մարզուան) եւ Կիւմիւշհաճըգէօյ եւ բազմաթիւ գիւղաքաղաքներ եւ Պոլուի բարձունքին պահ մը հանգչելէ եւ ընթրելէ յետոյ ճիշդ կէս գիշերին հասաւ Պատրիարքարան: Իսկ միւս երկու օթօպիւսները աւելի ետքը ճամբայ ելած ըլլալով հանդարտ գնացքով Պոլիս հասան առտուան ժամը 7-ի ատենները:

ԴԻՒԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ

(Շար. 3 եւ վերջ)

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՍՏԵՓԱՆ ԹՈՓՉԵԱՆԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ռուբէն Սեւակի բանաստեղծութեան չուրջ փիլիսոփայական ներհուն վերլուծում մը հրատարակուեցաւ վերջերս, «Յառաջ»ի Սեպտեմբեր 7 - 12ի թիւերուն մէջ, Ստեփան Թոփչեանի ստորագրութեամբ:

Հարկ է ճշդել թէ այդ աշխատասիրութիւնը գրի առնուած է իբր յառաջաբան այն հատորին, որ մօտ օրէն լոյս պիտի տեսնէ Երեւանի մէջ, Ստեփանի եղբօր՝ բանաստեղծ Ալեքսանդր Թոփչեանի խմբագրութեամբ, որպէս հատընտիր Ռուբէն Սեւակի գործերուն:

Նկատելով որ այս տարի «Յառաջ»ի մէջ բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ հրատարակուեցան Ռուբէն Սեւակի մասին, նահատակ - գրագէտին Ծննդեան Հարիւրամեակին առթիւ, Նիսի մէջ գործող «Ռուբէն Սեւակի ամբողջական գործերուն հաւաքման Յանձնախումբը» փափաքած էր որ Ստեփան Թոփչեանի յառաջաբանը նախօրօք հրատարակուի «Յառաջ»ի մէջ, գրքին հրատարակութենէն առաջ:

Ինչ որ հնարաւոր դարձաւ շնորհիւ Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէին բարեհաճ կարգադրութեան:

Նիս

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՁԵՆՔ ՄՈՌՆԱՐ, ԿԸ ՅԻՇԵՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). - Գնահատելի յարատեւութեամբ մը, Մարսէյլի ծագումով հայ ֆրանսական բանակի նախկին ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Բարեկամականը իր ներկայութիւնը զգալի կը դարձնէ քաղաքին մէջ, մասնակցելով պատմական թուականներու ոգեկոչումներուն, յուշի արարողութիւններուն եւ կազմակերպելով յատուկ ձեռնարկներ նուիրուած հայ ժողովուրդի մարտական զաւակներու յիշատակին ինկած պատուոյ դաշտը Ա. եւ Բ. աշխարհամարտերու ընթացքին:

Այսպէս, Արարայի բարձունքին վրայ 1918, Սեպտեմբեր 19-ին հայ կամաւորներու հերոսական պայքարը թրքական գերմանական եւ աւստրիական զօրքերուն դէմ, պայքար որ արժանացաւ անգլիացի ընդհ. հրամանատար զօր. Ալլէնպիի մասնաւոր ու գրաւոր գնահատանքին: Հայկական Լէգէոնը որ մասնակցեցաւ այս ճակատամարտին եւ ապա լուծուեցաւ 1920-ին եւ ընդհանրապէս հայ կամաւորական շարժումը ֆրանսական դրօշին տակ, շատ պատուաբեր արձանագրութիւն մը ձգեց Ֆրանսայի զինուորական պատմութեան մէջ:

Արարայի ճակատամարտին 67-րդ տարեդարձն է որ նշուեցաւ, Սեպտեմբեր 15-ին, Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցին: Պատարագը մատուց Նշան քհնյ. Գույումճեան եւ ապա տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն ի յիշատակ Արարայի մէջ եւ Ա. եւ Բ. աշխարհամարտերու ընթացքին պատուոյ դաշտին վրայ նահատակուող հայ զինուորներուն: Նոյն առիթով միութիւնը յիշեց իր անդամներէն Շառլ - Տիրան Թէքէեան, Գալուստ Գույումճեան, Խաչիկ Արզումանեան, Սիրուն Ճէրէճեան, Նշան Քէհէեան, Վարդգէս Վարդանեան: Յաւարտ եկեղեցական արարողութեանց ժողովուրդը թափօր կազմած գլխաւորութեամբ՝ հայ թէ օտար դրօշակներու, նահանգապետի ներկայացուցիչին՝ Մարքէթի, ֆրանսացի նախկին Ռազմիկներու Միութեանց անդամներուն առաջնորդուեցաւ եկեղեցւոյ բակը գտնուող յուշաքարին: Հնչեց ֆրանսական քայլերգը եւ ապա Կարապետ Տէրտէրեան՝ հիմնադիր նախագահը ծագումով հայ ֆրանսական բանակի նախկին ռազմիկներու եւ դիմադրականներու բարեկամականին, արտասանեց օրուան իմաստը բացատրող ճառ մը, ի մէջ այլոց ըսելով՝ «մեր պարտականութիւնն է չձգել որ տարիներու փոշին նստի մեր հոգիներուն վրայ: Մեր պարտականութիւնն է միշտ վառ պահել յիշատակը ծանօթ եւ անծանօթ ռազմիկներուն, դիմադրականներուն, որոնք կռուեցան յաջորդող սերունդներուն համար, զոհուեցան յանուն ազգային իտէալներու եւ մարդկութեան ամէնէն թանկագին իրաւունքին՝ ազատութեան համար:

Այս ոգեկոչումի ընթացքին Միութեան պատուոյ նշանը ստացաւ Սարգիս Գույումճեան: Սարգիս Գույումճեան ենթասպայ եղած է Տը Կօլի բանակին մէջ ծառայելով Սուրիոյ եւ Լիբանանի ճակատներուն վրայ 1939-էն 1945 եւ արժանացած պատերազմական խաչին:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ գինեձօնով մը:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ

Ծերունի սպասաւորի շատախօսութիւնը վերջ չունէր: Ես ձանձրացայ լսել նրան, թէեւ նրա խօսքերը զուրկ չէին չափազանց ջերմ եւ բարի զգացմունքներից: Բնութեան մի առանձին խաղը պէտք է համարել, որ երբեմն այսպիսի կոշտ - կոպիտ, անկիրթ, ռամիկների մէջ դնում է քնքոյշ սիրտ: Նա հին զինուոր էր: Դրանք են թշուառ հիւանդների մխիթարիչները, դրանք են ազատում նրանց ցաւից եւ ծարաւից.

Մի շաբաթ անցել էր վերոյիշեալ խօսակցութիւնից: Իմ առողջութիւնը օրըստ օրէ դէպի լաւն էր գնում. ուշք ու միտքս համարեա վերադարձել էր, աչքերս այժմ համեմատաբար աւելի պարզ էին տեսնում, թէեւ դեռ սաստիկ թոյլ էի զգում ինձ: Մի օր նոյն օրիորդը ծերունի սպասաւորի հետ մտաւ ինձ մօտ: Նա անցաւ, վերառեց իմ հիւանդութեան օրագրութեան թերթը, ուշադրութեամբ կարդաց, որ տեսնէ՝ ինչ փոփոխութիւն է արել իմ դրութիւնը:

Քանի օր էր, որ նա ինձ մօտ չէր եղել: Ես նայում էի նրա վրայ, զննում էի հասակը, դէմքը, աչքերը, ձայնը, եւ մի զարմանալի նմանութիւն էի գտնում...: Կարծես, հասկանալով այդ, նա երեսը շուռ տուեց, սկսեց խօսել սպասաւորի հետ: Որքան էլ նսեմացած լինէր իմ տեսութիւնը, դարձեալ ես նրա երեսի վրայ նկատեցի մի նշան, որ ինձ շատ ծանօթ էր: Դա մի խալ էր, ուղիղ այն տեղում, ուր երկու յօնքերը աղեղնաձեւ գալով, միանում էին միմեանց հետ: Դա բնութեան մի առանձին հրաշալիքն էր, որ խիստ հազիւ է գտնւում կանանց դէմքի վրայ: Դա այն միջնակէտն էր, որ կենտրոնացնում է իր մէջ դէմքի բոլոր գեղեցկութիւնը: Նէնէն միայն ունէր Արարչի այդ հարուստ պարգեւը:

Նա կրկին երեսը դարձրեց դէպի ինձ, նայեց իմ վրայ եւ մի քանի պատուէրներ տալով սպասաւորին, պատրաստւում էր հեռանալ: Այո՛, նա էր, իմ սիրելի Նէնէն էր: Իմ մաշուած կուրծքից դուրս պրծաւ մի խուլ հառաչանք. ես խելագարի նման նետուեցայ եւ փորձ փորձեցի գրկել նրան: Ծերունի սպասաւորը բռնեց ինձ: Նա իսկոյն հեռացաւ, ասելով.

- Այդ հիւանդը իւր խելքի առողջ դրութեան մէջ չէ ...

Ես մնացի խորին ապշութեան մէջ: Ինչ էր այդ, երազ էր, ցնորք էր, թէ խանգարուած երեւակայութեան պատրանք: Ի՞նչ էր այդ: Նէնէի գեղեցիկ դէմքն էր, նրա վառվռուն աչքերն էին, նրա նուրբ, բարձր հասակն էր, նրա արծաթի հնչիւններով ձայնն էր: Բայց մի՞թէ կրակոտ, պարզամիտ, աներկիւղ Նէնէն կարող էր իրան այնպէս զգոյշ եւ սառնասիրտ պահել: Ո՞րտեղից յայտնուեցաւ նա: Եթէ նա լինէր, չէր կարող զսպել իրան, անպատճառ կը նետուէր, կը գրկէր ինձ եւ կ'ասէր. «Ահա ես գտայ քեզ, ես այստեղ կը մնամ, էլ քեզանից չեմ բաժանուի»: Նա այսպէս կը վարուէր: Այսպէս վարուեցաւ նաեւ այն օրը, երբ ինձ վարում էին դէպի աքսոր: Նա չէր ուզում բաժանուել ինձանից. նրան բռնութեամբ բաժանեցին...:

(Շար. 189)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԼԱՁՈՐ

Ա. տարի, Թիւ 1, Գարուն 1985

Հրատարակութիւն Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէճի:

Տիկին Լիտա Լիանոզոֆֆ, կինը
Ալեքսանդր եւ Վլադիմիր Լիանոզոֆֆ, եղբայրները
Նիքոլա Լիանոզոֆֆ, զարմիկը
Թամարա Լիանոզոֆֆ, զարմուհին
Ընտանեկան բոլոր պարագաները եւ բարեկամները
Խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ԺՈՐԺ ԼԻԱՆՈԶՈՖՖԻ

մահը, որ պատահեցաւ 1985, Սեպտեմբեր 22-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին, ժամը՝ ճիշդ 14-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, 15 ռիւ Ժան - Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փասիի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

7 bis, ave. de Montespan — 75016 Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան իր սիրելի ամուսնոյն Հրաչ Սարգիսեանի մահուան 31-րդ տարելիցին ի յիշատակ կը նուիրէ 500 Ֆ. Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ (անուանակոչութեան առթիւ) եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ի, 60-ամեակին առթիւ:

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Մաննիկ Փիլոյեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տամլամայեան եւ Շալճեան ընտանիքներ 100-ական Ֆ., Սեպուհ Ճանիկեան, Հրանդ Ճանիկեան 50-ական Ֆ.:

Ի յիշատակ Նուրիճա Խաչատուրեանի եւ Եպրաքսի Մալեանի՝ Նուարդ Գույումճեան 100 Ֆ.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 5-ին, կէս օրէ վերջ, ժամը՝ 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի Մանուկներու Օրը պիտի տօնուի Կիրակի, Յունուար 12-ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ.- Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբ 500 Ֆ.:

ՇԱԻԻԼ. - Տիկին Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան 500 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Անահիտ Դաւիթեան իր հօր՝ Արմենակ Մարտիրոսեանի (Պոլսէն) յիշատակին 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն - Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան - ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - տարաբախտ՝ Սեդրակ Ջէօրտիւքեանի մահուան տխուր առթիւ՝ Պ. Ստեփան Մինակեան եւ զաւակները 150, Տէր եւ Տիկին Աթանասի Կէչիճեան 50, Տէր եւ Տիկին Պարսամ Ջէօրտիքեան 100: Տարաբախտ Տիկին Աստղիկ Եազըճեանի (ծնեալ՝ Պէրպէրեան) մահուան տխուր առթիւ՝ Տիկին Աղաւնի Ադամեան Եկեղեցին եւ Դպրաց Դասին 50-ական Ֆ., Տիկին Եավէր Միշէլ եւ զաւակները 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վահրամ Գարակէօզեան 100 Ֆ., Տիկին Եղիսաբէթ Գոլոյեան 100, Տիկին Զապէլ Գույումճեան 150 Ֆ., Օր. Սիրուն Ճէլալեան 200 Ֆ.:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Կիրակի օր, Սեպտեմբեր 29-ին, տօն է Վարագայ Սրբոյ Խաչի միաժամանակ 30-րդ տարեդարձն է Օծման՝

ՎԱԶԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Այս առիթով պատարագի ընթացքին պիտի խօսուի յաւուր պատշաճի քարոզ եւ կատարուի Հայրապետական Մաղթանք:

Կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը գալու եկեղեցի եւ միասին աղօթելու Հայոց Հայրապետի երկար կենաց եւ քաջառողջութեան համար:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Լիբանանահայ տիկին մը, որ աշխատանքի արտօնութիւն ունի գործ կը փնտռէ: Պատրաստ է երախայ նայելու կամ տնական գործերով զբաղելու:

Հեռաձայն. - 246 - 03 - 65

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 29, տօն է Վարագայ Սրբոյ Խաչին, նաեւ 30-րդ տարեդարձն է Օծման եւ Գահակալութեան՝

ՎԱԶԳԷՆ ԱՌԱՋԻՆ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԵՒ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ կը կատարուի «Մաղթանք Հայրապետական»:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԱՍՈՂԻԿ ԱԲՂ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

Կը հրաւիրենք մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալ պատարագին եւ աղօթել Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ անսասանութեան և Ամենայն Հայոց Հայրապետի արեւշատութեան:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի տօն է Վարագայ Ս. Խաչին: Կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ: Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «Հայրապետական Մաղթանք», Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Օծման եւ Գահակալութեան 30-րդ տարեդարձին առիթով:

DONT ACTE

SONIA NIGOGHOSSIAN
121, ave. Henri Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse

nous prie de préciser qu'il y a une confusion entre son homonyme, conseillère municipale d'Arnouville-lès-Gonesse et elle-même. Par conséquent, elle est tout à fait étrangère au vote qui s'est déroulé dans cette même commune, en ce qui concerne l'achat de la maison de retraite.

Monsieur ARA ALLAHVERDIAN
a le plaisir de vous faire part de l'ouverture de son cabinet de Masso-Kinésithérapie au 32, av. Jean Jaurès, 92140 Clamart à partir du 16 Septembre.
sur rendez-vous tél. 642 42 00
ou à partir de 25 octobre 46 42 42 00

Հ. Բ. Ը. Մ.
ԵՒ
ԷՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
Կ'ոգեկոչեն բանաստեղծ՝

Վահան ՏԷՐԵԱՆ-ի

Ծննդեան 100-ամեակը

Կիրակի, Հոկտեմբեր 6, ժամը 15.30ին Ալեք Մանուկեան Մշակութային կեդրոնը:

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

Բանաստեղծին կեանքն ու գործը կը ներկայացնէ՝

ՕՐ. Հ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

կ'արտասանէ՝

ՄԱՏԸԼԷՆ ՔԱՐՓԱՆԹԻՒ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի նաեւ Տիկին Ովս. Գալէնտէրեան (արտասանութիւն) եւ երաժշտական բաժին:

Մուտքը ազատ է:

ՍԵՒԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

SEVAN

RESTAURANT
SPECIALITES ORIENTALES

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ
ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AMBIANCE ARMENIENNE
avec le chanteur et organiste **PIERRE**
ET
BEDIK
à partir du 1er août
Frank ROUSSEL
chanteur international
après 23 heures
MUSIQUE et DANSES ORIENTALES
Dans une ambiance de Mille et Une Nuits
CADRE AGREABLE — SALLE CLIMATISEE
1, BOULEVARD CARNOT, 94140 ALFORTVILLE
TEL. : 376 - 32 - 19

OPTIMA Tours

ARMENIE
-- 1985 - 1986 --

— **Du 18 au 27 Octobre** (via Moscou) **4.750 F**
(Possibilité semaine supplémentaire en ARMENIE du **27 Octobre au 2 Novembre** en pension complète à **1.450 F**)

— **Du 25 Octobre au 3 Novembre** (via Moscou) **4.550 F**
(Possibilité semaine supplémentaire en ARMENIE **Du 3 au 9 Novembre** en pension complète à **1.130 F**)

Spécial Réveillon & Noël arménien en Arménie
— **Du 28 Décembre 1985 au 11 Janvier 1986** (via Moscou) **5.580 F**

Pâques en Arménie
— **Du 29 Mars au 12 Avril** (via Kiev) **6.050 F**

Spécial Cérémonie du 24 Avril en Arménie
— **Du 19 Avril au 3 Mai**
(Prix et conditions de ce voyage nous consulter).

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).
(Nos prix ne comprennent pas — ıa chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)
(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré pεr notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél : 742 - 10 - 35

LIC A 130